

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտերջագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported [CC BY-NC 3.0] license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել կոչքը ցանկացած մեդիայով կամ կրիչով
մեափոխել կամ օգտագործել սակայն կոչքը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2744

A 106 530

21376

2744

ՔՐԻՍՏՈՆ ՈՍԻ

ՈՒ

ՔՐԻՍՏՈՆ ԵՒՆ

8857

ՃԱՍԻՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՍ ԱՇԽԱՐՀԵՍ

ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼԸ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԿՈՆՍՏԱՆՍՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԵՕՐՔ

Ի ՏՅԵՐԵՆԻ

ԱՐԵՎԻԿԱՆԻ ՏԵՏՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ

1880.

ՅՕ Հ ԱՆՆԵՆԻՍ ՊԸՆԻՄՆԵՆԻՍ ԱՅՐԻՒՆԸ

Հայաստանի Պրնիմն առ գրքիս Հեղինակը խիտա նշանաւ որ
անձանց շատերուն պէս ստորին ստաբնանի նախնիքներէ
ստաղ եկած էր : Իր հոցրը հասարակ թիկեղնադարձ մըն
էր , որ կը բնակէր Մոզզիոյ մէջ Պեմարտ քաղաքին մաս-
քը : Ըսցց է այնպէս բարի սնունդի և աղէկ մտաց տէր մարդ
էր . ինչու որ թեպէտե իր գաւառից իրեն նուազաւ արհես-
տին Հեռեցընելու միտք բրաւ , սակայն ինձաց որ կարգաչու
և գրելու մէջ ալ փարձուի աղան : Եսկի գրաւ հասանական
կը թուի եւ որ Պրնիմնին հոցրը աշխատած է կանուխ
ապաւորել անոր միտքը քրիստոնէութեան սկզբունքները .
ապա թէ ոչ՝ երբոր իր ազգայութեան հասակին երգում ու
հայհոյութիւն ընելու կազմանէ իր ընկերներէն աւելի յա-
ռաւնաղէմ եղաւ , սն նշանաւոր երազներն ու սն գը իւր մի
գարնընող գրաչու մեկըը պիտի շարտահէին իրեն՝ որոնք որ
իւր կը պատմէ : “ Երաւ սնդամ” (կ’ըտ ինք’) մէկ երկու
որ մեզքի մէջ սնցընելէս եակ իմ՝ սնկողնիս մէջ քնացած
ստեղս մեծապէս կը շարչարուէի գեւերու ու շար հոգիներու
փոխեն՝ որոնք կը կարծէի թէ սնդազար կ’աշխատէին պէս
իրենց Հեռ առնել տանելու” : Երայկա կը ստորագրել եւ
իրեն արթնու թեման ստեղը մտածութիւններուն մէկ յա-

նրենքը : « Արքայք եւ ինք կամ տասը տարեկան տղեկ մըն էի՝ ունայնաակեր ընկերներուս հետ իմ տեսակ տեսակ խաղերուս ու ազգայական ունայնութիւններուս մէջ շատ անգամ կը նուաճէի՝ ու մտքովս կը տատաղեի , եւ սակայն շէի կրնար իմ մեղքերս նշել » :

Ընտանիքս զտատուական սրբնակ մըն է ամեն յրբառու նեղ ծնողներուն , սրշափ սառցին որ ըլլաց իրենց տատանանք : Կանաչներ՝ կանոնաւոր սարկեցուցէք մեր գաւկններուն կարգաւ ու գրել , ու կանոնաւոր վարժեցէք զանոնք յրբառու նեւթեան մէջ . քանզի շէք գիտեր թէ Մատուած սրշափ բարեբոցընել կ'ուզէ զանոնք իրենց մեծնալուն : ինչ ալ գիտէք թէ այսպէս ընելովորք սրշափ սգաակար ըլլալու կը պատրաստէք զանոնք :

Պրնիան քանի որ կը մեծնար այրութեան հասակին կը հասնէր , տեւըք կը խառանար մեղաց մէջ , եւ մեծնաւնոյ ինքզինքը տուած էր ստուիթեան՝ անկէք կարգալու՝ երգում ընելու եւ Մատուոյ անունին հայհոյելու մնլութիւններուն : Իսկայ եւ այնպէս իր խղճներունքը միշտ քննարկէ շէք : Շատ անգամ իր երազին մէջ կը տեսնէր որ երկինքը բռնկէր ե , ու հաստատութիւնը ահարկու սրտուտներու նայնով կը պատուի ու կը նայի թի : Արքեմի ինքզինքը զուարճալի տեղ մը կը կարծէր՝ ուր որ հեշտութեան ու զուարճութեան մէջ կ'ուրախանայ , ու յետոյ բուն խի առ երեսակցարեան ինչոյքիս մէջ կը թուէր իրեն թէ ստակալի երկրաշարժութիւն մը կը պատուէր կը բաժնէր երկիրս , ուրիկ դուրս կ'ելլէին բացեր՝ ու տարափելի կերպով նիշ բարձոյ եւ անխնայանութիւն ընող մարդկային կերպարանքներ , որոնք իր ահարեկեալ զգայարաններուն առիւր ընդհանուր գատատանին սրբնակը կը ներկայացընէին :

Իր կենացը առ մասին մէջ նաեւ քանի մը անգամ հրաշալի կերպով մահուանէ ազատեցաւ , որ յետոյ ան գիպուածները իր քեւ թղբունութեանք խառնուած պատիւ կը սնայէր :

Մեզամ մը Պետերսը բազմաթիւ մասը Օս գետին մէջ ին-
կաւ նստակէ մը , ու մազ մնաց որ պիտի խեղդուէր : Ու-
րիշ անգամ մը ծովը կը խեղդուէր : Երկէ ետեւ որ մը
ձամբան իր առջեկն իմ մը կ'անցնէր , ինք դաւազանով
զարկաւ անոր , յետոյ դաւազանովն առապէց որ բերանը
բանոց , ու իր մատներովը բանեց ու դուրս շաշնց լեզուն՝
որն որ անին խոցեցն ոչն ըլլալ կարծեց : « Եւ գործող-
թիւնովն (կ'ըսէ ինք) թէ որ Եստուած ինձի չպարսկեր , ես
զիս իմ յանդգնութիւնովն իմ փախանիս պիտի հասցը-
նէի" : Մէկ ուրիշ նշանաւոր գեղարէ մը ազատեցաւ իր
18 տարեկան հասակին մէջ : Են ատենը Մոզգիոյ մէջ յա-
ղաքական պատերազմ կար , ու Պլինիան զինուորներուն մէկ
կարգին մէջ գրուած էր : Երբոր զենքը Լայսեմբըրի պա-
շարեանը պիտի խրկէին իր ընկերներուն մէկը ուզեց որ իր
անզը երկնայ : Պլինիան համեցաւ իր անզը անոր հետ փա-
խել , ու աս կանուորապէս անոր անզն անցնողոյ որ մը
պաշարուն մէջ գիշերապահ ըլլալով հրացանով իր գլխն
զարնուեցաւ ու մեռաւ :

Եւ զխաւսածիս վրայ շատ շանցած Պլինիան անուսնա-
ցաւ կին մը առաւ , որուն խոհեմ և բարեպաշտական խա-
սակցութիւնները ազգու ներդրութիւն մը ունեցան իր
վարքին վրայ : Տեսէ՛ք՝ որչափ ազէկ բան է որ կանոցը
կրթուած ըլլան : Մնաց որ ինք տուն անզ ըլլալու հա-
մար բան մը չպատրաստած՝ կամ մինչև անգամ անձնա-
կան պիտոյրի վերաբերեալ բան մը չունեցած անուսնա-
ցաւ : Երբոր իր կինն ու ինք մեկտեղ եկան՝ կարասիքի
վերաբերեալ պնտկ մը կամ գրգալ մը չունէին (կ'ըսէ
ինք) : Բոցց արհեստով թիթեղնագործ ըլլալով , կը
կարծուի թէ բոլոր իրեն հարկաւոր եղած աս կերպ կա-
րասիքները շատով շեւկած պիտի ըլլայ : Եւ քնոյց
բերած բոլոր անխաղ կը բազմամար միայն երկու հատ փոք-
րիկ Քրիստանկական գրքերէ : Բոցց ասոր հազարաւոր

ասկներին աւելի մեծազոյն որհնուի ինն մը եզան Պընիա-
նին . ինչու որ իր կինը զինքը համարելով անոնք կարգա-
լու՝ ու յանախ իտակով անոր հետ իր հօրը բարեպաշտու-
թեանը վրայ որ աստուածատէր մարդ մըն էր , անոր միտքը
պատկեցուց անխափան եկեղեցի երթնալ , ու հետզհետէ իր
մեղքիան ունակութիւնները եզել :

Եւ իր բարեկարգութեանը պատկար եղաւ եւս ան յան-
զիտանութիւնը՝ որն որ ինք աս ասեմներս մէկ խիստ վառ-
անուն կնիկէ մը ընդունեց : « Ենզամ՝ մը երբոր գրա-
ցուց մը իտանութ կայնան անեմք և հոյհոյութիւն կ'ընէի ,
(կ'ըսէ ինք ,) ասնը կնիկը լսեց իմ խօսքերս : և թեպէս
ինք խիստ անառակ և ստիարիչս թշուարական մըն էր ,
ըսաւ ինծի՝ թէ Վու ըսած խօսքերդ լսելով կը տարտափիմ .
գուն ամենալար ստիարիչս մէկն եւ ցու ըսած հոյհոյու-
թեանդ համար՝ որ բնաւ կենացս մէջ ասոր նմանը լսած
չէի , և այդպէս ընելովք քաղաքին բարդ պատանիները պի-
տի գիտէ հանես թէ որ յեղե հետ ընկերութիւն ընեն՝ :
Եւ կնիանը յանգիտանութիւնը աղէկ անեկ մը տրուած
յանգիտանութենէ աւելի ազոյեց Պընիանին : Ենիկայ
լսեցուց զինքը և ամչուց : « Ուստի (կ'ըսէ ինք) երբոր
ան տեղը գլուխ կտխած կոյնէր էի , իմ բարդ պատուի
կ'ըսէի , Երանի թէ հիմն պատիկ տղեկ մը ըլլայի , որպէս
զէ իմ հոյրս ինծի տարկեցընէր , այսպիսի լար խօսքեր չեա-
սիլ՝ :

Եւ գիպուածիս վրայ շատ շանջած ազբաս մարդու մը
հետ ընկերութիւն ընել սկսեց , որն որ իր հետը կրնարի
և Սուրբ Վրոց վրայ ան կերպովը կը խօսէր՝ որ իր միտքը
համարեց , ու զինքը պարտաւորեց Եստուածաշունչը կար-
գալու սկսել : Պընիան սկսեց մեծ զուարմութիւն զգալ
անիկայ կարգալովը , և մանաւանդ անոր պատմական մա-
սերն . յանգիտ առաքելոց թուղթերը տակաւին իր հա-
կըրողութենէն բարկէր էին : Ենիկայ բարդ իր վարքին

մէջ այնպիսի փոփոխութիւն մը պատճառեց՝ որ իր բարեկամները նոր մարդ կը սեպէին զմերը, ու իր անձնարին անաստիութենէն բարոյական ու բարեպաշտական փոքրիկ մը զատնալուն վրայ դարձանցով կը ըննային : Սկսեցին իր վրայով աղէկ խոսիլ, ու ինք հեռեւապէս կը զուարճանար որ բարի համարում մը ստացաւ, և իր ան ստեղծի կարծեալը՝ անանց իր վրայ բարի համարումը ունենալու արժանացաւ : “Այս սակայն ուրիշ բան չէ՛ր (կ'ըսէ ինք) բաց կէտէ կեղծութիւն փարսեցի մը, բոլոր իմ ըջածս հոն կը նայէր՝ որ մարդիկ բարի խօսին իմ վրաս : Սէ Վըրքիտաւը գրտէ՛ր ի՛շ շատապէս ու սէ Նոյսը, և ինչպէս որ հիմա աղէկ խնցած եմ, ի՛նչ որ ան ստեղծ մեռնէր, շատ ստեղծի եղած պիտի ըլլար իմ վիճակը” :

Դժնարին պիտի ըլլայ մեզի աս տեղը մի ըստ միտէ պատմել անոր յատկանշալուն զանազան աստիճանները՝ մինչև որ մեր Տէր Նիսուսին մէկ լուստարեալ՝ խնարհ և զգնացող աշակերտը եղաւ : Ըստական է ըսել՝ ի՛նչ Սուրբ Գրոց ընթերցեալնքն ու բարեպաշտ քրիստոնէից հետ ըջած խօսակցութիւնները եղան աս իր դարձանալի փոփոխութեանը զգտար միջոցները - և ի՛նչ Սասանային բողմեմի և աղետալի ու մեռնաւոր փորձութիւններուն աստիճան, ու անանց տակը շատ անգամ գրեթէ յատկապէս ի՛նչն ու խելացնարութեան մէջ կ'իյնար ու անձնապաշտութիւն ընել կը մտածէր : Բաց իր Արքիմաւոր Տէրը աստեկով զմերը կը պատրաստէր ուրիշն ըսուն երեւելի պատաներ գործելու - ու Լատուեց ընթերցող բոլոր աս փորձութիւններուն մէջն ապահովութեամբ անցաւ, ուրիշ իրեն պէս փորձապէս ըսուն խնամուն վարժ ապեա ու աստիճարդ և մոխրարիւ ըլլալու համար :

Լատուեմպաշտութեան մէջ իր հաստատութեանը վրայ և Սուրբ Գրոց եմանիմութեանն ու հրապարակաւ անտէր բացարկելու կարող ըլլալուն վրայ բաւական ապացոյցներ

ը ըստ էն ետե՛ր՝ Վերտաստի Աւետարանին քարոզիչ Առաջնորդութեան : Աստուած ամենակարող շատ հեշտ տխուր և անդաւաճեալ անկերբ կ'ընտրէ՝ զորաւոր ու պատասխար եղող ներք առջնորդութեան համար : Ահա՛ն պայտէս եղաւ նաև առ խմորս՝ իմ իմ եղբայրս իմ աշ : Նշան պայտէս աշխատութեան ու անարդ մեղքերէն կանչուեցաւ՝ Աստուծոյ մարդայ խրկած գետնան ընտրու . ու Աստուած իր գետնանութեան պաշտանին ցարմարացոյց զմերք , ու անոր պաշտանին մէջ շատ երեւելի եղաւ :

Պընիանի քարոզութեան սկսած ժամանակը՝ Ազգիցոյ մէջ խիստ մեծ քաղաքական ու եկեղեցական շփոթութեան ժամանակն էր : Արմաշի համարմակութեան ու խղճմանցի ազատութեանը սեպէ իմ անձնանք էր ան ատենը : Առտի Պընիանին քարոզութեանը նշմարաւորութեան իմ քննարկներուն զայնիմակցութեան ընտրուի՝ շատ անխրատութեանը բանեցին բանորդ զբնն զմերք , և հին տասններկու տարուց շտի բանասարկեալ մնաց : Աս իրեն եղած անխրատութեան ու անդիմութեանը կ'երեւայ իմ կ'ուզէ նշանակել՝ երբոր ինք Անձնանքութեան Աւանտանոցին մէջ Առաջնորդին վրայ եղած դատաստանը կը պատահէ :

Ինն համարմակութեանը կը ստանէր առ ամենակիր կալանատարութեանս զժողովութեանն ինչպէս որ պայտէսի փնտնակի մէջ կը վայել ամեն քրիստոնէի : Հին իր ընկերներն էին՝ ան նոյն պատմաստաւը բանասարկութեան քանի մը անկերք , իր քովն ունէր իր Աստուածաշունչը՝ ու նախնի ժարտիքներուն պատմութեանը . ասանցալ զրա պատահութեան ունէր նաև իր մտածմունքներուն վրայ որո՞նայ : Արքեպիս իր հետը բանասարկութեան իր ընկերներուն կը քարոզէր աշ , ու պայտէս անձնք և ինք մեկտեղ իրենց քաղած աստակ նեղութեանն մէջ որհնեալ Աւետարանին նշմարաւորութեանն իմնն ու խոստմունքներուց կը միտնալուէին :

Ընդց իր կալանատուրու թեան ժամերը գործածելու գլխաւոր գործիքը՝ իր գրիչն էր : Բանասէն մէջն էր որ ինք աւրիչ մեծագին Մատուանաբանական գործընթացու հետ շարագրեց առ յաւեմական Մշակարանութիւնը , որն որ հիմա թարգմանութեամբ կը մտաուշանենք բանասէր Հայագրիչներուն : Ես բանասն էր ան Բաղդադը , ուր որ ինք իր պրննչիկ երազին առջի խոսքին մէջ կ'ըսէ թէ՛ Մշակարանի անապատին մէջ որաջասն աստեան պատկեցայ քնանալու : Երբոր իր գուարնչի աւ հրահանգիչ երազը կը կարգանք աւ կը վազելնք , գրեթէ ուրախանալու վրայ կ'ըլլանք որ իր թշնամիները իր ազատութիւնն առին աւ զինքը ստիպեցին նեղքը գրիչի զարնելու :

Բանասէն ազատելուն պէս անմիջապէս իր բարեկամները Պետրոսով մէջ տեղ մը ծախու առին աւ իրն համար եկեղեցի մը շինեցին , ուր որ ինք կանանատուր կը բարձր ամեն շարտի կը բարտղէր զինքը մտիկ ընելու եկող բարեմութեանը , առանց այլ ևս նեղութիւն կրելու իշխանութեան անք եզրոյններն : Տարին անգամ մը Ղանասն կ'երթար , ուր որ շատ դժուարանութիւն ընդունելով կը քարտղէր : Շատ երեկի անմիկը յաճախ կ'երթային շնելու իր քարտղութիւնը : Արարու Ն . Մեղզից թագաւորը , առ երեկի անանց մէկուն իր զարնացումը ցոյց տուաւ թէ ինչպէս ինք պնչով մնաց և գիտութեան տէր մարդ ըլլալով՝ թիթեղնագործի մը շաղակրատութիւնը մտիկ ընելու կ'երթար : Պատասխան տուաւ իրն միտը՝ լռելով . « Տէր թագաւոր , թէ որ կարող ըլլայի թիթեղնագործին ունեցած քանչարն ստանալ , տարապայեան ուրախութեամբ պիտի հրատարկի բոլոր թմ գիտութեանն » : Ալ թուի թէ Պընիանին քարտղութեանը մէջ յատկապէս բան մը կար որ ժողովուրդին միտքը կը յափշտակէր և աննք իրն կը հրապուրէր : Ալ կարծուի թէ իր սրով Մեղզից մէջ ժողովուրդոց ամենն հանելի քարտղելը ան էր :

Երբոր Լճառն կ'երթար՝ քիչ ժամանակի մէջ իր հան ըլլալուն ծանուցումը բաւական էր հասալել ունկնդիրներու խումն բազմութիւն մը : Ընդզից մէջ ստորութիւնն է որ ժողովուրդը կէս օրէն մեկ ժամ կամ երկու ժամ առաջ եկեղեցի կ'երթայ : Բայց Հոհաննէս Պընթանին քարոզութիւնը մտիկ ընելու համար ստորութիւննն զուրա շատ անգամ հազար երկու հարիւր հոգիէն աւելի կը հասալելին առաւուսուն արշալոյսն առաջ , և ան ալ ձեռնուսան մէջ , անմրեին ու միւնին մէջնն քարելով :

Հետեւեալ կարճ պատմութիւնը մեկէն կը ցուցնէ իր նարարարանութիւնը իրեն քարոզիչ՝ ու յանձնապատասխանութեան զեմ՝ իր զցուրադութիւնը : Մէկ օր մը երբոր ինք մասնաւոր լինեալանդութեամբ ու ազգուսութեամբ մը քարոզէր էր , եկեղեցին աւարակէն ետե իր քարկամներուն մեկ քանին իրեն եկան ու ըսին ին՝ Ինչ անուշ քարոզ մը առ իր ոչսոր : Պընթան օրինաւոր անկեղծութեամբ պատասխան աուսա ին , « Պէտք չէր մեզի ստիկայ կրկին իմ միտքս բերել , քանզի ես անկիրանն վար չիման Սասանան ինծի զբուցեց ստիկայ՝ :

Հոհաննէս Պընթան շատ հոգ ունէր հիւանդներուն ու նեղեալներուն սցելութիւնն ընելու , ու խղճմանցի ազատութեան պատմաւաւ շարչարուպներուն օգնութիւնն ընելով անոնց կարեկից ըլլալու : Եսե համապաղ ընտր կ'ընէր իր քրիստոնէայ եզրայրներուն մէջ եզան անմխարանութիւնները համակողմնցընելու : Ըստկա խաղաղութիւնն ընելու պատաղանտ ասեմն էր որ հիւանդութիւնն մը եկաւ իր վոյ , ու զինքը զեբեզման ինչուց : Մէկ խիտ զեչ եղանակի մը ասեմն տեղ մը գնաց՝ հօր մը ու որդւոյ մը մէջ տեղը եզան խաղաղութիւնը խաղաղեցընելու , որոնց հետ քիչ մը ծանօթութիւնն ունէր : Ըս մնորդասիրական գործը յաճող կերպով աւարտելով Լճառն զարեալ՝ գրուանց ստորութիւնը տեղն ըլլալով , բայց որովհետե սաստիկ

անձրեներու պատահէր ու բոլորովն թընէր էր, շուտով անդով մը բռնուեցաւ, որ տասը պրտան մէջ իր կեանքը վերջնացուց (Գոստոսի 12, 1699ին, իր 60 տարեկան հասակին մէջ) :

Եւ գիրքը Մոզզիարէն լեզուին մէջ արդարապէս խիստ ընտիր մասննագրութիւններուն կարգը գտաւած է : Ընկերակցով կը կարդացուի ու միշտ կը կարդացուէր միանգամայն գիտնականներէ ու ուսմիկներէ : Եւ բանաստեղծական գործքս ճարտարութեամբ յարմուած է, ու անոր նկարագրութիւնները և նմանութիւնները պատշաճապէս յարմարացուած են : Բոլոր պատմութիւնը այնպիսի պարզ և բնական կերպով մը շարադրուած է, որ ամենէն ուսմիկ անձին ալ գիտիբանայի է. ու անոր գեղեցիկ որինակներով ու նմանութիւններով ցուցուած ճշմարտութիւնները խիստ ոգեւա՛ն են, ու անմիջապէս Աստուծոյ իտպէն հասնուած : Մոզզիարէն լեզուին մէջ սա գործս անհամար անգամ տպագրուեցաւ, ու քաղաքագրեալ աշխարհին գրեթէ ամեն լեզուներուն թարգմանուեցաւ՝ և ամենէն ալ միշտ ընդունուեցաւ :

Պլինիան՝ Քրիստոսիանոսին Արկիմային Վազարը ճամբորդութիւնը բոլոր մտղմղոց ընդունելի ըլլալ անանկովք քաջալերուելով՝ երկրորդ գիրք մըն ալ անկցուց իր առջի երազին վրայ, որուն մէջ կը ստորագրէ Քրիստոսիանոսին կեկանն ու զուսկեացը երկինքը ճամբորդութիւն ընելը, ամուսնոյն ու հորերուն որինակէն շարեւելով : Եւ երկրորդ մասն ալ շատ գեղեցիկ գիտեցով ու նկարագրութիւններով զարդարուած է, որ յայնուպէս կը վկայէ նոյն ճարտար գրչին գործն ըլլալ : Բոցց իր առջի երազը ան ստորինն իմաստայից ու ազէկ յարմուած է, որ թէ՛ իր միտքը և թէ՛ նիւթը շէին վերջըներ երկրորդ մաս մը անկցընել՝ որ յարմարապէս բաղդասուէր առջինին հետ :

Այլ լան սրոյ առ երկրորդ մասը շատ սաստիկն է առջինն, և
 ան սրամնասաւք թիչ մը համառօտեցինք, թեպէտ և տեղ
 տեղ կան հատուածներ որ իրենց գեղեցիութեանը յարմա-
 րութեանն աւ գորտութեանը սրամնասաւք գրեթէ անհամե-
 մատ կը լուեղոււն արմատաւոր են ։

ՔՐԻՍՏԻԱՆՈՍԻՆ

ՃԱՄԻՐՈՐ ԳՈՒԹՒՒՆԸ,

Ե ՐԱԶԻ ՁԵՒՈՎ

Աշխարհիս անապատեն անցած ասեմս մեկ անգ մը հա-
տայ ուր որ քարայր մը * կար, և ան քարայրին մէջ պատ-
կեցայ քնանալու, ու քնացած ասեմս երազ մը անայ :
Երազիս մէջ մեկը անայ՝ որ հնարի լաթեր հագած մեկ
անգ մը կայներ էր, երեսն իր տունէն դարձուցեր էր,
մեզքը գիրք մը ունէր ու կոնակը մեծ բնա մը . Եսայ .
կԳ . 6 : Դւով . ԺԳ . 33 : Սողմ . ԼԸ . 4 : Եւ անայ
որ գիրքը բացաւ ու սկսեց կարդալ : Վարդացած ասեմը
կու լար ու կը գողար մարդը, և շերտալով աւելի թնդեցը
բանել՝ ողբալի աղաղակ մը փրցուց՝ բանլով . " Ե՞նչ պիտի
ընեմ ես " † : Պարթ . Բ . 37 : ԺԸ . 30 :

* Ա եղեմակը աս գիրքը գրեց Պետրոսի բանտին մէջ՝
ուր որ թնքը հաւատոց համար բանտարկուած էր :

† Արաբեա է արթնցած մեղաւորին աղաղակը . որ կը
տեսնէ թէ իր արդարութիւնը աղանգի լաթերու պէս է,
իւ հոգին բարիութեան ու թշուառութեան ենթակայ է
մշտնջենաւոր կորստեան տակ ինկած : Իր մեղքին բնոց
իւ կոնակին վրայ գցալով, սցնութիւն մը զաննլու համար

Եւ փնտկին մէջ մարդն իր տունը գնաց, և կրցածին շափ թորցնէրք զապեց որ իր կինն ու զտակընեքը իր նեղութիւնը շինեման : սակայն երկար ատեն չկրցաւ լուս մնալ, ինչու որ իր նեղութիւնը կ'աւելնար : Աստի վերջնապէս իր մտքը իր կնիկանն ու զտակընեքուն բացաւ, ու սյապէս սխեց խախլ անունց : Ո՞վ իմ սիրելի կինս, և դուք՝ ո՞վ իմ սրտայնիս զտակընեքը, ես՝ ձեր սիրելի բարեկամը, իմ վրաս ծանրացած թեոխ մը պատմնառաջ կործանում եմ :

Երես կը դարձնէ իր տունն՝ իր անձն՝ ու իր բոլոր սուս յոյսերն ու սնտախ անխալութիւններն, ու Եստանոց խաղը ձեռք կ'առնէ որ ջուղքնէ իրեն ի՞նչ էր պէտք և զի մէջ ազնութիւն ու փրկութիւն գտնելու : Անգաւորք որչափ որ կը կարգաց անիկայ՝ այնչափ կը համագուծի որ իր պատուական անունս՝ հոգին ի՞նչուսա կացութեան ու կործանեալ փնտկի մը մէջ է, ու կը կարտախ Վրիստաւս գիտնէլ յառաւանական կենաց ու փրկութեան համար : Արարացած ատենը կու լոյս ու կը գողաց, մտածելով ի՞նչ ինչ պիտի ըլլայ իրեն : Անորացող, արդեօք թեզի ալ սյապէս բան մը պատահեցան երբէք : Վաս մեղքերդ երբէք տեսնիր, ու զցայտի՞ր անունց ծանրութիւնը, այնպէս որ ջու հոգեւոր անձկութեանը մէջ ազազակէ իր ըսելով, ի՞նչ ընեմ ես որ փրկուիմ : ի՞նչ որ շտեար ու լոյսացիր, ան պատուական գիրքը պիտի համարիս իրքե առատ պեղ մը կամ պատանութիւն մը՝ որ տանեկն վերաբերութիւն մը չունի թեզի : անձանտի լեզուով մը գրուածի պէս պիտի շահակընաս անոր նշանակութիւնը - ինչու որ դուն տակաւին մտրտեաւոր ես՝ յու մեղքերդ մէջ մնում՝ շարին ի՞նչերուն մէջ պտակամ՝ սուս ապահովութեան մէջ մնացած : Բաց այն գիրքը հոգեւոր է : հոգեորապէս կենդանացած հոգիները միայն կրնան հասկընալ ան, որոնք որ իրենց մեղքերը պաշտով՝ կորսուելին վախճալով՝ ու զատապարտութենէ զարհուրելով, սխեցին սրտանց փրկութիւն փնտալ : Եւս տեսնեցրէ՛ և միայն տանը կը սխեին Արքանման Վաղարեն երկնային թագաւորութեանը երթալու Ղափարոզներ ըլլալ :

“Դեռևս ստացող խնայած եմ” որ սա մեր քաղաքը երկինքին ինձ կրակով պիտի այրի : և անոր ասեպի կործանմանը մէջ ես՝ և դուք իմ կինս՝ և իմ անուշիկ զաւկերեքս , թշուառաբար պիտի կորսուինք : միայն թէ կարելի է որ փախելու ճամբոց մը գտնուի՝ (որն որ զեռ ես չեմ գիտեր ,) որով կարող ըլլանք ազատիլ : Եւս խոսքին վրայ իր ընտանիքը մեծապէս զարմացան՝ չէ թէ անոր զրուցած խոսքերուն ճշմարտութեանը հաստատուով , հապա կարծեւով թէ իր մտքին սղլայլութիւն մը եկած է : Սուտի գիշերք մտ ըլլալուն՝ և իրենք ալ յուսալով որ քունը իր մտքը կը հանգարակ , տրտորալով զինքն անկողին գրին † : Բայց գիշերն ալ ցորեկին պէս վառալէ կը իջն . անոր համար քնանալուն տեղը՝ հասալանքով ու արցունքով անցուց անիկայ : Եւսպէս՝ երբոր աստու եղաւ , ընտանիքն ու զնչն զիմանալ թէ ինչպէս է : Ինք պատասխան աստաւ անանց թէ , “Գեշն գեշը † : ու մեք զարիսա նորին

* Պէտք է նկատել որ մեզքին ճշմարիտ ճանաչումը՝ Եստուծոց բանին ու Սուրբ Գրոց աստուածային հեղինակութեանը հաստատելն կը ծագի : Սահն ու գառաատանը՝ խղճմանքին առնն կը ներհայանան , Եստուծոց առնն կայնելու ահաւոր հետեանքները պիտի պայծառ իր առննը կը գրուին , որ բոլոր ուրիշ փոքրագոյն բաները՝ ան մի միայն հարկաւոր բանին հոգողութեանը մէջ կը թաղուին :

† Արբոր կը սկսնք փրկութեան համար խնաստուն ըլլալ , մարմնաւոր բարեկամները խելացնոր կը կոչեն մեզ՝ ու մեզքով հիւանդացած մեր հոգիներուն մարմնաւոր դարման կ'ընեն :

‡ Գարնի եկողի մը մեզքին ճանաչումները չեն կրնար թո՛ղմուիլ ու չեն կրնար բո՛ղմուիլ՝ բայց եթէ Գրիտաոսի արիւնովք : Ինչու որ սրբոսի բան որ պետք է Եստուծոց արդարութիւնը բաւականացնելու , նոյնչոփ պետք է նաև արթնցած խղճմանքին խաղաղութիւն շնորհելու :

զանոնք յորդորելու , բայց անոնք սկսեցին խառնուալ : *Ղաևե մտածեցին որ իրեն սասակելով ու խոժոռակելով՝ իր մտքին հիւանդութիւնը մեկգի ընեն . երբեմն զմտքը կը նստաւակին , երբեմն կը սասակին , և երբեմն բռնաբռնեցն զմտքը կը ձգէին կ'երթնային :* Ուստի սկսեց առանձին իր աննաւ կը մտնել անոնց համար ազգեմբ ընելու և անոնք կսկծալու , ու նաև իր թշուառութիւնները սղբալու . սակն 'ի զառ կ'երթնար առանձին դաշտերուն մէջ կը պարտէր՝ երբեմն կարգալով և երբեմն ազգեմելով , և քանի մը որ իր ժամանակն սղալէս անցուց * :

* Ընտրահասեր մարդոց անարգանքը կամ բարկութիւնը՝ որ խղճմաննուով նկզութեան մէջ եղացներուն կը ցուցնեն , սպիտարար պատմաւ կ'ըլլայ անոնց որ իրենց անհանգստութիւնը կրցանուն ըտի պահէն մինչև անգամ իրենց մերձաւորներն . բայց ասիկայ շուտով անհարկն կ'ըլլայ : *Ղաևե մէկ մարդ մը որ իր խանդակաւ սիրոյն առարկաները կը տեսնէ թէ ծայրապէս վտանգներու ենթակոյ եղած են՝ բայց լին գիտեր իրենց պիճակը , իր ընտան սիրոյն կը բանապատի աղգու օրինակներ՝ խրատներ ու ազաւանքներ յառաջ բերել :* Բայց անոնք Եստուծոյ խաչին ալեւ ըլլալով ու սորժած չըլլալով իրենց վարքը Եստուծոյ օրենքին հետ բաղգաստել , սղալէս խաչներուն վրայ կը դարմանան . ու անոր տուած խրատները ընդունելուն տեղը՝ սպիտարար յաժշտակեալ մտքի կամ յիտարութեան կ'ընծայեն զանոնք . ու ինչպէս որ մարդարեւները՝ առաջեանքնն ու նոյն ինչն Որդին Եստուծոյ Հիւստա իրենց ժամանակակիցներն երազոյցող ու իտլացնոր անձինք կը համարուէին՝ նոյնպէս կը համարուի Հիտակուան հաւատացեալն ալ : Ընդհանրապէս նախ և առաջ իր մերձաւոր ազգականները աս կտրծիրը կը հաստատեն իր վրայ , ու զանազան հարցներ կը ներեն իր մտքը հանգարակեցնելու . զուարճութիւններ՝ ընկերութիւններ՝ խնդրաներ՝ բարեպալար բարեկամներն կամ գրքերն եւ կենալ կը կարգալրեն . ու աս միջոցներով շատ անգամ իրենց

Ահիջի տեսայ որ որ մը դաշտերուն մէջ պաշտեցա՞մ (իբր ստեղծութեանը պէս) նեղքին դիմացը կը կարգաբար, և իբր միտքը մեծ նեղութեան մէջ էր . ու կարգացած ասունը տա՞լի անգամին պէս ազագակ մը փրցուց ըսելով . « Ի՞նչ պետք է ընել որ փրկուիմ » : Գաթ . Ժ . 30 , 31 :

Դասե տեսայ որ մէկ կողմն ու միւս կողմը կը նայեր , որպէս թէ փախչելու ուզելով . և սակայն հանդարտ կացուներ էր , ինչու որ (ինչպէս եւ կարծեցի ,) չէր գիտեր թէ ո՞ր կողմն էր իմաց : Մէկ մ'ալ նայեցայ՝ ու տեսայ որ մէկը կու գար դեպ 'ի իրեն՝ անունը Եւեռարանիչ , և ըսաւ . Ինչ՞իւ համար կու ըստ կ'ուզես դուն ? :

Նպասակին կը հասնին , ու մտքը սուս խաղաղութիւնով մը հանդարտ կը մնայ : Բայց երբոր մէկը մեղքին շարտեմանն ու անարգութեանը վրայ շքեղաբար անուշաւ մը կը ստանայ՝ սրտակա միջոցները չէ թէ պիտի թէ թէ կըցընեն հապա աւելցնեն անոր նեղութիւնը , ու յետոյ ան մտքը տակի գցաբաւ՝ պիտի ունենայ թէ իբր անին և թէ ուրիշներուն փրկութեանը վրայով : Երեկոյ հասարակարկն իբր մերձաւորներուն նախապաշարմանը կը պրտաջնէ , ու խառնարանութիւն կը բերէ անոնց վրայ . ու անոնց զթուսիւնը կը գառնայ փեմիանդութեան , գէշ վարուելու , անարգութեան կամ երեսէ նշելու : Երբիմար հաւատացեալք ան տանը կը բռնադատի առանձնանալ , ու կը հանայ թեթեւցընել իբր ծանրաբեռնեալ միտքը՝ Սուրբ Գիորգ կարգալով՝ ու իբր սղբալի փնտկին վրայ մտածելով , ներմտանդ ազգիներ ընելով եւ զինքը նախաստղներուն համար . և այսպէս՝ արջունքով կը ցուցնէ ան սերմը՝ ուրիշ անշուշտ պիտի պտղարեբի իբր ապարւնի ուրախութեան հունկը :

* Հոգի մը ան տանը շքեղաբար կը խնդրէ իբր փրկութիւնը՝ երբոր իբր սրտին մէջ կը սկսի գառնապարտութենէ ազատելու համար ազազակիլ :

† Կիսակ առ տեղ թէ Բրիտանոս՝ հոգիներուն մեծ շուքին ու Տեսուչը՝ Եւեռարանիչը իրկելուն ինչ գործաւ-

8854

Պատասխանս առևա մարդը . Տէր , ես իմ ներքին գիրքին կ'իմանամ որ պիտի մեռնիմ , ու անկէ ետե գառառասան պիտի երթնամ . 1787 . իմ . 27 . ե կը զաննեմ որ առջիտին կանխ շունիմ , ու երկրորդին գիտնանալու կարողութիւն շունիմ * : 1784 . իմ . 14 :

Են ասունը Եւեռարանիչն ըսաւ . Ինչ՞ն համար կանխ շունիտ մեռնելու , քանի որ աս կեանքս պարզապէս շարիքներով լեցուն է : Պատասխանս առևա մարդը . Ենոր համար որ կը վախնամ թէ աս իմ կանակիս քնոջ † գերեզմանն ալ խորանկ տեղ մը զիս ինչցընէ , ու ես հոգեգին անդունդը ինձամ : 1700 . լ . 33 : 170 թէ որ' ան' ըր իմ , ես քանոջ երթնալու կը վախնամ , աւելի կը սուկամ գառառասանի ալ երթնալու' ե անկէ ետե ալ գառառարաւութեան . ե ահա աս քաներուն մտածմանցնէրը զիս կը լացընեն :

Ինչ որ քու վիճակդ աս է , ըսաւ Եւեռարանիչը , ինչ՞ն համար հանգարտ կեցիք ես : Պատասխանս առևա մարդը . Ենոր համար , որ չեմ գիտեր թէ ուր երթնամ : Են ասունը միւսը որքան մտապափ ըր առևա իրեն , որուն մէջ գրուած էր՝ Գալու բարկութենէն փախիք ‡ : Ստոր . 4 . 7 :

գտնիմ սէր ու հոգ ունենալ կը ցուցընէ մեզքով կարծրացեալ ու ծանրարեւոնեալ մեղաւորներուն վրայ : Եւեռարանիչը կը նշանակէ աւեռարանեան ընթաց ու փրկութեան ուրախարար լուրին քարոզիչը :

* Եւստասորեալ ու գիւրազայց մեղաւորին ճշմարիտ խոստովանութիւնն պայպէս է :

† Երբոր Եւստուծոյ շնորհն մարդուն սիրաբը հանդէ կը կորուսեալ վիճակին վրայ , ան ասունը նոյն անձը մեղքին անտանելի ծանրութիւնը կը գոցայ իր կանակը , ու կը զարհուրի Եւստուծոյ բարկութենէն որ մեղքին գեմ յարանուած է երկինքին :

‡ Եւեռարանը արթնցած մեղաւորն առանց յայտի ու

Արդ՝ մարդը կարգաց անիկայ , և զգուշութեամբ Աւետարանիչին վրայ նայելով՝ ըսաւ . Մօր փառելիքու եմ : Աւետարանիչն իր մատուցը մէկ մեծիակ զաշտի մը անզիի կողմը ցուցնելով , ըսաւ . Աը տեսնե՞ս ան տեղի՝ Աեղ Պաւսը : Մառի . է . 13 , 14 : Մարդը ըսաւ . Ա՛յ . Ե՞ն առեմը միւսն ըսաւ . Աը տեսնե՞ս ան տեղի վառած ձրագը * : Սառ՝ շժիթ . 105 : Ի Պիտ . ն . 19 : Ե՞ն ալ ըսաւ . Աարծեմ՝ թէ կը տեսնեմ : Աւետարանիչն ըսաւ . Աչքդ աս ձրագին վրայ պահէ , ու շիտակ դեպ ՚ի անոր գնա , և պիտի տեսնես ան գաւաը . Հոն՝ երբոր անիկայ զարնես , թեզի պիտի գրուցուի թէ ինչ ընելու ես : Այսպէս՝ երազես մէջ տեսայ որ մարդը սիսեց վազել : Պանչ որ ինչ ըսաւ չհեռացած իր տունէն՝ կնիկն ու իր զուկընէրը բանն խնամալով սիսեցին իր ետեւէն կանչել որ գառնայ . բայց մարդը մատուցնէրը տկանիւնբուն գրաւ՝ և առաջ կը վազէր ըսելով . Աեանք , կեանք , յախտնախան կեանք : Աստի . ժկ . 26 : Այսպէս ինքն ետին շնայեցաւ , Նշանդ . ժիթ . 17 , հապա վազեց գնաց դեպ ՚ի գաւաին մէջտեղը † :

պնտ թեան բնաւ չիճարուր ան թշուառ սինակին մէջ՝ ուր որ զանիկայ կը գտնէ . հապա ազատութեան ու փրկութեան համար Յիսուսը կը ցուցնէ անոր , որպէս զի իր աննէն ու իր ներքը զգացած Աստուծոյ բարկութենէն Վրիստոսի Զորհացը դիմէ , որ Աեղ Պրան որինակով ցուցուած է :

* Աւետարանիչն միջոցով միայն կը գտնուի Վրիստոս՝ ու անոր երթմալու նախան : Աւետարանը՝ Վրիստոսի կ'ուզէ ու Սուրբ Էպոֆն սրտին մէջը կը նառապայթէ , որով մեղաւորը Աստուծոյ իտպին մէջ կը տեսնէ զՎրիստոս :

† Աչքոր մեղաւորը կորուսելն փառելիքու կը սիտի , մարմնաւոր ազգականները կը շնանան արգիւելլ գինը . բայց խելացու թիւնը մարմնինն ու արիւնին յառաջ բերած

Մրացիներն եւ գուրս ելան իր վազելը տեսնելու .
 Երբ՝ . ի . 10 . ե ինք որ կը վազէր , սմանք ծաղց կ'ը-
 նէին , ուրիշներն իրեն կը սպասանային , ե սմանք ետեկն
 կը կանչէին որ գտանայ : Եւ այսպէս ընողներուն մէջ
 երկու հոգի կային , որանք երթալ բանաւթեամբ զմերքը
 եւ բերել վնասցին : Մէկին անունը Պինազլուխ , ու
 միւսինը Խաչիգաստկող էր : Երգ՝ մարդը մինչև հիմա
 աղէկ մը հեռացեր էր անանցմէ , բայց սակայն անանք մնայե-
 ճին գրեթէ կին իր ետեկն ի յետ . ե այսպէս ընելով քիչ
 ասեմին մէջ իրեն հասան : Են ասեմը մարդն ըսաւ .
 Մրացիներ , ինչո՞ւ համար եկաք : Պատասխան ասին
 թէ , Ենոր համար որ քեզ՝ եւս գտանայու համոզներ :
 Բայց ան ըսաւ . Եւր բանն անհար է ըլլալ . գուր կը
 բնակիք Արեւմտեան քաղաքը , ուր որ եւ ալ ծներ եմ :
 Եւ կը տեսնեմ որ անիկայ ասանկ քաղաք մըն է . ե շուտ
 կամ ուշ հոն մտնելով՝ գեղեզմանն ալ խորունկ տեղ
 մը պիտի իջնէք որ կրտսիւզ ու ծծումբով կ'ույրի : Ուստի
 խոցս մտիկ ըսէք՝ ո՞վ իմ՝ բարի գրացիներս , ու գնալ իմ
 հետս եկէք * :

Ի՞նչ , ըսաւ Պինազլուխը , մեր բարեկամներն ու բա-
 րեքները ետեմիս ձգենք հմ † :

Հրապարական խոցերուն գեմ՝ տկանջնիս գոցելն է , քան
 թէ անանց հետ վրանելը : Եւն մեզուորն՝ որ քննարարայեա
 իր փրկութեամբ կը բազնայ , որչափ որ իմ տխրանանք
 ընդունի աշխարհէն՝ այնչափ արագագոյն կը փախչի դանտը
 շտելու :

* Մեզքը քանչոց ու կործանմանէ փախչող մեզուորին
 հարազատ ողին ան է՝ որ ուրախութեամբ կը յորդորէ ուրիշ
 խղճալի մեզուորներն իր հետն երթալու : Երասուծոյ
 ընթացքը մէկուն սրտին մէջ տնտնուելուն՝ խեղոյն կը բուս-
 նի , ու ընկերսիրութեան պատու կը բերէ :

† Երբոր աս աշխարհիս սերը սրտին մէջ կ'իջնէ , ինչ

Այն, ըստ Վերսալիանոյ, (բանոցի առ կր մարդուն անունը) քննու որ ան մեր բարբ և զան բաները իմ վա-
յնելու համար ինքրամ բաներու և մեկ պաշտիկ մասին հեռը
բարցատուելու արժանի չեն : Ի Վորձի . Գ . 18 : Ին-
թէ որ գուք իմ հետս երթաք՝ ու յարասեւք , գուք ալ
ինծի հետ մասնակից պիտի ըլլաք . քանզի հան՝ ուր որ ես
կ'երթամ՝ , բաւական կայ ե կ'աւելնայ ալ : Վալ .
ԺԵ . 17 : Եկէք իմ հետս ե իմ խաղս փորձեցէք :

Պիտոգլուտի . Վալ փնտրած բաներդ ի՞նչ են , որ ա-
նոց գտնելու համար բոլոր աշխարհը կը ևզես :

Վերսալիանո . Ես անապահան՝ անարտա՝ և անթտառա՝
ժառանգութիւն մը կը փնտրեմ , ու Պիտ . Կ . 4 , որ
երկինքը գտնուած է և հան ապահով կը կենայ , Եթ .
ԺԿ . 16 , որ սահմանուած առնը անիկայ խնդրով ինքրոզ-
նելուն արուի : Իմէ որ կ'ուզես՝ իմ գրքիս մէջ անիկայ
կարգա ու իննցիր իմ այսպէ՛ս է :

Այն , ըստ Պիտոգլուտի , մեկիմ գնա քու գրքիդ
հետ * . մեր հետ ես պիտի գտնանա իմէ չէ :

Վերսալիանո . Չէ , ես պիտի չցանամ , քննու որ
մեզս մասին վրայ գրի : Վալ . իմ . 62 :

Պիտոգլուտի . Եթեր ու յեմն՝ իտարիպատեղոյ գրացի ,
գտնանք մեր բնակարանն երթանք առանց ասոր . ասոր
պէս հիւանդամիս խելազարներու բնկերութիւն մը կայ ,
որ երբ սլանդակի բանի մը ծարը փակչին , մեկ բանին

և իցէ որինակներ կամ փաստեր կարող չեն համոզել մար-
դը ըստազոն ժառանգութիւն մը փնտրելու :

* Իմէ որ աշխարհասէր մարդոց հետ իրենց ճանքովք վե-
նարանիս , խարէական փաստերով , ու արամբարանու-
թիւնով կը յոգնեցընեն յեղ : Եսցոց գիր Սուրբ Վիգրն
իրենց առնն՝ ու իսկոյն պիտի պատմեմին . իչ Սասանան
ու իչ անոր մեղքովք կուրացեալները Եստուծոց Խաղթն
զորութեանը գեմ՝ կրնան գիտնալ :

պատճառները ցուցնող եղծը հարկն աւելի խնայուն են իրենց աչքին առնելը :

Մտաբաներով մի խտիր , ըստ Իտալիպատկողը , թէ որ բարի Վրիստախմտութիւն ըստեր ճշմարիտ է , իր վնասած բաները մերթնեմբէն ազլէկ են . իմ սիրտս կը հակի որ իմ գրացուցս հետն երթամ :

Պիտոգլուտի . Ի՞նչ , առ թեզի խելագար մըն ալ . իմ խոսքս մտիկ ըրե , ու Նա գարնիր . ս՛վ գիտե թէ ասոր պէտ խելագարը թեզ սէր պիտի ստանի : Ե՛տ գարնիր , ու խելացի եզիր * :

Վրիստախմտու . իմ հետս եկոր՝ Իտալիպատկող գրացի , այնպէս բաներ կան ստանալու՝ որոնց վրայով խոտեցոյց , և սնունդով ՚ի զտա շատ ուրիշ փաստաւոր բաներ ալ : թե՛ որ ինձի շեռ հաստատար , առ գրքին մէջ կարգա . և ասոր մէջի գրուած բոլոր բաներուն ճշմարտութիւնը ահա ասիկայ շինողն արիւնտովը հաստատուած է : ԼԵՔ . ի՞մ . 17 , 21 :

Ուրեմն՝ Պիմուդլուտի գրացի , ըստ Իտալիպատկողը , ես հիմն գրեթէ միայն հաստատացի . ես կը խորհիմ՝ առ բարի մարդուն հետ երթալ , և իմ՝ սինակս անոր սինակին հետ եզել : Ե՛սցց՝ ս՛վ իմ՝ բարի ընկերս , առ բազմալի տեղը երթալու ճամբան գիտե՞ս :

Վրիստախմտու . Եւեռարանիչ անունով մէկն ինձի ցոյց տուաւ որ արտաքնոյց ան՝ Եւեզ Պուուն երթամ՝ որն որ մեր առնին է . հոն ճամբուն վրայով պիտի տեղեկանանք :

Իտալիպատկող . Լեկնր ուրեմն երթանք՝ բարի գրացիս , ու երկուքը մէկէն ճամբոյ ելան :

Ե՛տ ալ ես կ'երթամ՝ իմ տեղս , ըստ Պիմուդլուտի :

* Ե՛ն որ Վրիստախմտի համար աշխարհի աչքին առնելը ընտ յիմար լեզու , Վրիստախմտի հաստատուել վրկուքեան համար ասիլաւին խնայուն են եղած լէ :

ևս պատկառման ծառայող զայնով ինչպէս որ մարդոց հետ ընկերութիւն չեմ ընէր * :

Նիսի կրօնական մէջ անոց՝ որ երբ Պիմուղլուխը ևս գարնաւ , Վրիտանիանուն ու խորհրդատուողը գալաւն վրասն խոսակցելով կ'երթային , և իրենց խոսակցութիւնը պատկառման սկսեցին :

Վրիտանիանուն . Երբ որ նայինք , խորհրդատուողը գրացի , փնչուեալ ևս : Ուրախ եմ որ ինչքա պատկեցաւ իմ հետս երթնալու : Իմն որ Պիմուղլուխը ան դեռ շտեմարանի բաներուն փակն ու գորութիւնը ինծի նման զգացած ըլլաք , պատկառ դիւրութեամբ մեզ շէր ձգեր գառնաք :

Խոսակցող . Երբ որ , Վրիտանիանուն գրացիս . որովհետեւ երկուքն ուրիշը չից հաս , ըսէ ինծի թէ մեր երթնալու անգին ինչ բաներ կան , և ինչպէս պիտի փայելննք անոնք :

Վրիտանիանուն . Ես չեմ կրնար այնչափ իմ ընդունալ անոնց վրայ խօսիլ , որչափ որ մտորս կ'իմանամ . բայց որովհետեւ գիտնալ կը փափայիր , իմ գրքիս մէջ կարգամ անոնց վրայով :

Խոսակցող . Ես կը կարծեմ թէ քու գրքիդ խօսքերը անտարակոյտ ճշմարիտ են † :

* Տե՛ս աս անց թէ անտարանական ճշմարտութիւնները մարմնաւոր մարդուն վրայ ի՞նչ տարրեր գորութիւններ ունին : Պիմուղլուխը բարբրովին կը մերթ է գանձոց . խորհրդատուողը ուրախութեամբ մտիկ կ'ընէ անոնց , ասուն մը սիւ մը հաւատոյ կ'ընծայէ անոնց , ու սիւ մը անց Վրիտանիանուն հետ կ'ընկերանայ :

† Իմն որ Ուրբ Վիտը իրաւ Ետանոց իսպն է , պէտք է որ ճշմարիտ ըլլայ ան . բայց ասիկայ ի՞նչպէս պիտի ասուգուի , ինչպիսիները գորտոր փաստերով կը հաստատեն ան՝ որոնց բարբրովին անձանթի ևն արթնցած հոգիներուն շտեմար : (Ինչու որ Եւտարանը բաւ մեծի

Վերջապահեսու . Այ՛ն , անշուշտ . քանզի սա զիբբը շե-
նացը ամենն ին շիքնար սուտ խափի : Տխր . ան . 2 :

Խորհրդապալող . Շատ ազեկ . ի՞նչ են ան բաները :

Վերջապահեսու . Մեկ անգամն թագաւորութիւն մը
կայ մասանդելու , և յախտնական կեանք մը մեղի տրուե-
լու՝ որ յախտնան ան թագաւորութեանը մէջ բնակինք :
Երսոյ . իսկ . 17 : Առջ . Գ . 28 , 29 :

Խորհրդապալող . Շատ ազեկ . ուրիշ ի՞նչ կայ :

Վերջապահեսու . Փասաց թագեր կան մեղի տրուելու , և
այնպիսի հանգերմներ որ մեզ երկնից արեգակին պէս պիտի
փայլեցընեն : ԲՏԻ՝ . Գ . 8 : Այս . իր . 5 : Ստոր .
մի . 43 :

Խորհրդապալող . Այ՛ն լուսններդ պատուական բան են ,
և այլ ուրիշ ինչի՞ց կան * :

մասին ազեաներուն ու ազգաաներուն կը քարոզուի .) և
տակայն անոնք ունին Սուրբ Վիգրքնուն ճշմարտութեանը
ամեննն ստոյգ ու խիտ համոզիչ փաստերը : Իրջմտան-
քին վրայ ունեցած անոր իշխանութիւնն ու գորտ թիւնը ,
անոնց վիճակին՝ վախերուն՝ կարտութիւնն բուն՝ յոյսե-
րուն ու փափայներուն յարմար գալը , իրնց արտերն
անցած բոլոր բաներուն անփեկ նկարագրութիւնը որ կը
զաննն անոր մէջ , ու իրնց վերարեքեալ բոլոր բաներուն
վրայ անոր սուտ լուսաւորութիւնը , անմեթեփ ազա-
ցոյցութեամբ կը համոզեն զանոնք թէ Լուսուծոց ներշնչու-
թեամբը արուած է :

* Արկինքը թագաւորութեան մը կամ վերջիշեալ բա-
ներուն նմանցընելը կրնայ մեկ թեթեւ ազաւորութիւն մը
ընել մարմնաւոր սրտին վրայ , որ կը զուարճանայ մասնե-
լով թագերուն վրայ՝ փաստաւոր հանգերմներու՝ նուազա-
բաններու վրայ՝ և ամեն ջաներէ ու արտաւթիւններէ ա-
զատ վիճակի մը վրայ : Բոլոր այսպիսի անոնք երկնից
ճշմարիտ երջանկութեանը՝ պայման Վերջապահ փառք
տեսներու՝ ու սրտութեամբ և սիրով անոր նմանելու զազա-
փարը լուսնի : Սնչաւորը մինչև որ շնորհքով շարագուի՝

Վրէժաբխանս . Հանն ճչ ըսց և ոչ արամն թիւն պիտի ըլլալ . քանզի ան տեղին Տէրը մեր աչքերէն բոլոր արցունքները պիտի սրբէ : Առայ . ին . 8 : Առայ . է . 16 , 17 : Ին . 4 :

Իստախլաւախլա . Առ ի՞նչ ընկերներ պիտի ունենանք հոն :

Վրէժաբխանս . Հանն տերպրեկներուն և քերպրեկներուն հետ պիտի բնակինք , Առայ . Գ . 2 : ան թիւս . Գ . 16 : Առայ . է . 11 , որոնք այնպիսի ստեղծուածներ են՝ որ քու աչքերդ պիտի խառնին իրենց վրայ նայելու : Հանն նաև պիտի տեսնես հաղարատք և բիբաւոք անմինք որ մեզմէ առաջ ան տեղը դացին . ասանցմէ մէկը փաստակար չէ , հապա բոլորն ալ ընկերատեր ու սուրբ են . ամէն մէկը Աստուծոյ գէժը կը պաշտի , և անոր առջև կը կայնի , յախտեան անոր համեմի ըլլալով : Մէկ խաւարով , հոն պիտի տեսնենք երկշներն իրենց սակեղէն պատկներով , Առայ . Գ . 4 , հոն պիտի տեսնենք սուրբ կայսերն իրենց սակի քնարներով , Առայ . ԺԳ . 1-5 , հոն պիտի տեսնենք ան մարդիկը՝ որոնք ան տեղին Տէրոջ վրայ ունեցած սէրերնուն համար աշխարհիս նեոպը կտոր կտոր իւր-գուեցան , բացերուն մէջ պրտեցան , գաղաններին կերուեցան , ծաղկեցան մէջ խեղցուեցան . ամէնը ազկի , և անմահութիւնն իր բն հանդերս վրանին հազած են : Ե Արքմէ . է . 2 , 3 . 5 :

Իստախլաւախլա . Առ բաներուն ընդն անգամ՝ բաւական է մեկուն սիրան զմայրեցընելու : Բայց ասոնք պիտի վախելուի՞ն արդեօք : Ի՞նչպէս մենք պիտի ժառանգենք անոնք :

Վրէժաբխանս . Տէրը , ան քաղաքին կառավարը , աս

երկնից մէջ երկնմիկ շէքնար ըլլալ թէ և հարբ ըլլար իրեն հոն ըլլալ . իր երկնիցը երկրիս վրայ է :

գրքին մէջ պատմեց ան . Լսոյ . ծե . 1-3 : Յովն . 2 . 37 : Ը . 37 : Ասոյ . իբ . 6 . 17 . որուն բաժանդակութիւնն առ է՝ որ եթէ մենք ճշմարտապէս անոնք ուզելու ըլլանք , ինք ձրի պիտի սոց մեզի :

Իստիպատիւ . Ես ալ աչկե՛լ իմ բարի ընկերս , ուրախ եմ այս բաները լսելուս . առաջ եկոր , յայլերնիս շուտով անենք * :

Վերիտիւնու . Լս իմ կանաչիս բնօին պատմասաւք ուղանիս շափ շուտով շե՛մ կրնար երթալ :

Ես միջոցիս երազիս մէջ տեսայ՝ որ իրենց առ խաչքը լինցուցանեաւն պէս , դաշտին մէջերը ազմուխց փոսի մը հասան . և պտուղութիւն շննւոյնին յանկարծ երկուքը մէկէն ան ցեխին մէջն ինկան : Են փոսին անունն կը Սահաութիւն : Ուստի ասնն մը իմ ազլաղկեցան հան , և վրանին բողբոջին տիպնով շաղախեցաւ . ու Վերիտիւնու

* Տես առ սեղ ժամանակաւոր հաստատեցեալին մարմնաւոր ուրախութիւնն ու մարմնաւոր մխիթարութիւնը . ամենեկն իր մեղքերուն բնօք պչացան լըլըլով՝ իմ եթեալութեամբ երկար նամբորդութիւն ընելու կը յոճարի՝ բոցց շիրտը գիտնալ , Վերիտու Տէրն մեր պայպիտիւնքը ապուստ բարի կը նմանեցընէ : Ուրախութեամբ կ'ընդունին Եսուծոց Խաչքը - բոցց ան խաչք իրենց սրտերուն մէջ արմատ լուծի . ասնն մը կը հաստատան , բոցց փոքութեան ասնն կը հեռանան : Ղ . 1 . Ը . 13 : Ես ազեա ըլլաւ Խաչքիդասկոցք Սահաութեան փոսին մէջ : Ես փոքր կը նշանակի ան մեզ նեղող՝ յուսարեկ ընող՝ փախին ու սիրտ կտարող երկրպոյտութիւնները , որ կը ծագին Եսուծոց Խաչքին հասարց շննուցեղն՝ Սասանային իմեղադրութիւնն . ներնն՝ ու մեր տպականեալ բնութեանը Եսուծոց պատուական խոստմունքներուն ու յոյանեալ ճշմարտութիւններուն զե՛մ յատալ բերան աշխարհային փաստերն : Երանք՝ են մեր մեղքերը պատշաճ ստուգութեանն՝ ու մեր հասարցին անկեղծութեանը փոքերը :

իր կանակի բնութիւն պատճառաւ չսկսեց արդիւն մէջն ընկողմէն * :

Իրաւագոյն . ՄՆ , Վերստահաննա գրաւիս , մւր ես գուն հիւն :

Վերստահաննա : Իրան որ ես ալ չեմ գիտեր :

Ասոր վրայ Իրաւագոյնացիք նեղացաւ , ու բարեկամաւոր իր ընկերին ըսաւ . Մ՞ն էր ան երջանկութիւնը որուն վրայով այնչափ առնն ինծի կը խօսէիր : Ինչ որ մեր առջի ճամբայ ելլելը այսպէս ձախորդ է , ի՞նչ բաներ յուսաւրու ենք մինչև մեր ճամբուն վերջը : Ս՞ըր էր որ կեանքս չիբանջուցած մէջնը դուրս ելլէի . իմ անգոյ գուն ժառանգէ ան պատաստիան երկիրը : Աս ընկողմ՝ բոլոր գորութիւնովք մէկ երկու անգամ ջանք ըրաւ , ու արդիւն մէջն գուրս ելաւ՝ փոսին ան կողմն որ իր ամանը մատ էր . այսպէս առաւ յարէց , ու Վերստահաննա՝ ալ զինքը շտապաւ † :

Ուստի Վերստահաննա Ա Հաստութեան փոսին մէջ թաղու-

* Ընցչ Իրաւագոյնացիք ի՞նչպէս կրնար այս փուն իյնալ , որ Աստուծոյ վրայով՝ կամ անոր արեւորին՝ կամ իր անձին՝ կամ մեզքի վրայով այնպէս դադարաւորներ շուներ ինչպէս որ աս վիճակին մէջ իյնալը պիտի ունենայ : Ասոր այսպէս կրնայ պատաստիան տրուիլ թէ մարդիկ երբոր բարեպաշտ անձանց հետ ընկերանան՝ ու անոնց խօսքը՝ խոստովանութիւնն ու զանգատը լսեն , կամ Սուրբ Վրոյց մէկ մասին ծանօթանան , գրեթէ միշտ իրենց անձին վրայ երկիւզութիւնն ու արանային բաներ կը գունեն : Ընցչ պէտք է նկատենք՝ որ թէպէտ թեթեւամտ Իրաւագոյնացիք Ա Հաստութեան փուն ինչպէս , ընցչ Վերստահաննա իր բնութիւն պատճառաւ չխաբարդէն ընկողմացաւ :

† Շերիք չէ Իրաւագոյնացիք ըլլալը . ինչու որ առջի պատահած փորձութիւնը իր ետանդը չբացայցայ՝ իր ուրախութիւնը դադարեցուց՝ իր հուսաւորը խախտեց , ու ես գարնուց զինքը Արժանանն Վազարը :

աբխեյու մինակ մնաց . բայց տակաւին կը խնայր ու կ'աշխատէր փութն ան կողմն երթալ՝ որ տունն հետու և ան 'Աեղ 'Իրանը մտա կ'իջնար՝ : Ասկայն թե և սրազեւ կ'ընէր , բայց կանակի թեւին պատճառաւ չկրցաւ արդովն մէջէն գուրս կ'ընել : Եւ յս միջոցիս երազիս մէջ տեսայ որ մէկն եկաւ իրեն՝ Օգնական անունով † , ու հարցայ իրեն թե՛ Ինչ կ'ընես հոգ :

Տէր իմ՝ ըսաւ Վրիտախանոս , Եւեռարանիչ անունով մէկն ինձի հրամայեց որ տա ձեռքան երթամ՝ , ու նաև ազգեց զիս ան տեղի 'Աեղ 'Իրանը երթալու , որպէս զի գալու բարիութենն փութելու կարող ըլլամ՝ : Արա ալ՝ որ զեպ'ի հան կ'երթայի , այս տեղ ինկայ :

Օգնական . Բայց ինչու համար սոք զնելու աստիճանները շեկատեցիր ‡ :

Վրիտախանոս . Այսին պնդեւ կը հաշտեիր զիս , որ կարճ ձեռքէն շխտակ երթալով մէջն ինկայ :

Չնորդ ինձի տար , ըսաւ Օգնականը , ուստի ձեռքն անոր տուաւ , և ան զնոքը գուրս բռնեց՝ ու հաստատուն երկրի վրայ գրաւ , և հրաման ըրաւ որ իր ձեռքան երթայ :
 Խոջ . Խ . 2 :

* Վրիտախանոս իր նեղութեանը մէջ տակաւին կը խնայ իր տունն հետանալ : Տես Ճշմարտագեւ մեղքերը ձեռնցոյց մեղաւորին ու լքանցոյց Խոյրիպատեկոյ հաւատացեալին մէջ եզրձ տարբերութիւնը . մէկն իր երեսը Վրիտախի կը գարնընէ յոյս և օգնութիւն գտնելու համար , միւսը Աորթանանն Վաղարք կը փութել հանդատութիւն գտնելու համար :

† Վրիտախի ամենակարող շնորհաց թեք՝ ողորմելի մեղաւորները սպախանութենն ազատելու կը համար :

‡ Սոք զնելու աստիճանները Եստուծոյ մեծ և պատուական խառնուձգներն են՝ որ Հիսուս Վրիտախի միջնորդութիւնով՝ ողորմելի՛ կարտակալ ու տառապեալ մեղաւորներուն սրուած են :

Մտանելը եւ Վրիտանիայի մասին համոզման քոյր
 գոյցի ու ըստի «Տէր իմ», որովհետեւ Արքեպիսկոպոս
 Վեղ Գրեգորիան Երեմիայի Զամբան աստեղին կ'անցնի,
 ինչքան համար աստեղը չլինուի, որ խղճուի Զամբարացիներն
 ապահովութեամբ Երեմիան հան : Այս ան ինչի պատաս-
 խան տուաւ թէ, Ես այդուհից փոսն այնպիսի աստեղ մըն է
 որ չկրնար չլինուիլ : Ես ինչոյ ցած աստեղ մըն է, ու մեղա-
 ւորին ինքզինքը զատապարտեալ Զանձուղին յառաջ եկած
 փրփուին ու ազնուութեամբ միշտ հոս կը վազէ . եւ անոր
 համար կը կոչուի Ահատութեան փոս : Վանդի թէ եւ
 մեղաւորը իր կորուսած վիճակն ինձեանցով արթնացուցաւ,
 իր սրտին մէջ շատ փոխեր եւ երկրորդութեանն ու զար-
 հուրելի մտածութեանն կը նմանին, որոնց ամենը մէկ
 կ'ըլլան եւ այս աստեղն էր զան կը լինան . եւ անոս աստեղին
 պայտէս գեշ ըլլալուն պատճառն աս է : Թաղաւորը հա-
 ճութեան շունի որ աստեղը գեշ մնայ : Առայ . լն . 3 ,
 4 : Իր գործակալները եւ՛ իր Տէրութեանը կատարու-
 ներուն կարգադրութեանով հազար վեց հարիւր տարին
 հետեւ աստեղն զոյ աշխատեցան, որ ըլլայ թէ անիկայ
 շտեմն նորոգեն : Այս իմ գիտցած իս նայելով՝ աստեղը
 յասն հազար, մանաւանդ թէ միլիոնաւոր սոյնի բնա-
 տապաւարար խրատներ կըլին, որ թաղաւորին տահմաննե-
 րուն ամեն կողմերէն ամեն աստեղ բերուեցան, (եւ անոնց որ
 պայտէսի գործի վարպետ են՝ կ'ըսեն թէ, Ես աստեղն
 նիւթեր են անոնց գեղեցիկ ամուրցիւնը ու աղիկը բնե-
 լու) որ ըլլայ թէ աստեղը չլինուի . բայց գեղեցիկայ
 Ահատութեան փոս է, եւ ինչ որ ընեն նայուելու պիտի
 մնայ * :

* Ես ինչոյ կը նշանակէ թէ մեղանշտեան մտորում ան-
 կեալ բնութեանը մէջ ուրիշ բան չկայ՝ բայց երկիւղ ու
 յուսահատութեան : Արդոր յոյսերն իս մեր անկեղծ զոյ

Ճշմարիտ է որ Օրենսդրին հրամանաւք մինչև անգամ արդիին անհետըք քանի մը ազնիկ և հասարակած սաստիճաններ կան սոք գնելու . բայց այնպիսի աստիճաններ՝ որ սա անգը իր ազանգութիւնը աւելի կը փոխէ ինչպէս որ միշտ եզանակի փոփոխութիւններուն * կը պատահի , սա սաստիճանները հազիւ թէ կը տեսնուին . կամ թէ որ տեսնուին ալ մտորդիկ իրենց գիտած դատնալոյք քաջանց կը կոխեն , ու բուլտրդին արդիին մէջ կ'իջնան , թէ և հան սաստիճաններ ալ կան . սակայն անգամ մը գտնեն ներս որ մանեն՝ ալ գետները ազնիկ է † :

Ըստք վրայ երազիս մէջ տեսայ որ Հիսուս Խաչիպատկոյն իր տունը հասաւ : Ուստի իր դրացիներն և կան զինքը տեսնելու , որոնցմէ ոմանք զինքը խելացի կը կոչէին եւ դատնալուն համար , և անոնք յիմար կը կոչէին Վրիտարիանոսին հետ զինքը փամպի մէջ եղելուն համար : Ուրիներն ալ իր փոփոխութեանը համար վրան կը խնդային՝ ըսելով . Ետարակոյս՝ այսպիսի բանի մը սկսելն ետե , ես չի՛ ուզեր այնչափ տկար երեւալ քանի մը դժուարութիւններու համար : Ըսպիսի՝ Խաչիպատկոյն ամենալով անոնց մէջ նստաւ . բայց վերջը թիչ մը համարակալութիւն ստաւ , ու սակէ ետե ամենը մեկն իրենց

գրած ըլլանք , մեր ըրած ամենէն ազնիկ բանը Ս Հասարակեան փոսին մէջ կը թողու մեզ :

* Եզանակի փոփոխութիւնը ան աստիճանները կը նշանակէ՝ երբոր մանուսար փորձութիւններ մեզանչական կիրքերը գրգռելով նոր բարեպաշտութեան դարձոյն միտքը կը շփոթեն :

† Իսուսը Արտա Վրիտաուս մեր Տէրն է : Ըմենին չենք կրնար գտնել ազնիկ գետին՝ կամ ազահով սոքի վրայ կայնիլ՝ կամ հանգիստ քաշել , քանի որ հասարակով Վրիտաուսի ժառանգութեանը չենք մտնէր , ու մեր հասարակին հիմը Վրիտաուսի վրայ չենք հասարակեց՝ որ Արտա անտարեան Ս Էմն՝ ու Արտա անտարեան Ապաւենն է :

զրոյցը զարեւոյցին , ու սկսեցին Վրբաարամոսին ետեւն
նախատանել զինքը : Եւ այսչափ հերիք ըլլաց Խաչարհաւ-
կոյնն զրոյցով :

Ախն Վրբաարամոս մինակ ինչնիրեն որ կ'երթար՝ հե-
ռուն մեկը տեսաւ , որ զաւրին վրայն կ'անցնէր զեղ 'ի
իրն կու զար . և այնպէս պատահեցաւ՝ որ մեկը մեկ
կոչին՝ ու միւսը միւս կոչին երթալու համար մեկըմեկու
նամբան կարան տեղերնին իրարու հանդիպեցան : Եւ
պարունին անունն էր՝ Եղիարհիկ Խանաւան . ինքը կը բնա-
կէր Մարմնաւոր ճարտարութիւն կոչուած քաղաքը , որ
Վրբաարամոսին քաղաքին ճիւղը քոյն կ'իյնար : Առտի
աս մարդը Վրբաարամոսին հանդիպելով՝ ու անոր վրայով
իմեմե տեղեկութիւն մը ունենալով , (քանզի Վրբա-
արամոսին Կործանման Վաղարկն նամբայ ելլելուն համ-
բարը շատ տարածուեր էր՝ չէ իմե միայն իր բնակած
քաղաքին մը , հապա նաև սիսեր էր ուրիշ տեղումնք ալ
հասարակութեան բերնին խոյնն ըլլալ) ու նաև անոր
զժուարին քարտանքը տեսնելով , և հասարակնն ու ու-
սանց նաևն բաները նկատելոյն ինչպէս մարդ ըլլալը թիւ մը
հասկընալով այսպէս սիսեց Վրբաարամոսին հետ թիւ մը
խոտակցութեան մտնել :

Եղիարհիկ Խանաւան , Բարե քեզ՝ մարդ , մեր կ'եր-
թաս այսպէս բեռնաւորուած :

Վրբաարամոս . Իբաւ որ այնպէս բեռնաւորուած , որուն
պէս չեմ՝ կարենէր թէ բնաւ բեռնաւորուած էի իտեղ՝ ստեղ-
ծուածս : Իսցց որովհետեւ կը հարցընես ինձի՝ թէ է՛ր
կ'երթամ՝ , քեզի բեռ՝ ալ իմ , որ աս իմ առջև եղած
'Եկ Վրբաարամոս կ'երթամ . քանզի հոն՝ ինչպէս որ ինձի
զրուցուեցաւ , այնպէս նամբաւ մը պիտի գրուիմ , որ իմ
նամբ բեռնաւորուած :

Եղիարհիկ Խանաւան . Դուն կին ու զուկընէր ունիմ :

Վրբաարամոս . Ես՛ր ունիմ , բացց այս բեռնին տակն

պնայէս կը հեծե՞մ՝ որ շե՞մ կրնար առաջնուան պէս յոճա-
բութիան ունենալ անոնց վրայ . ինձի շունեցածի պէս կու
զան անոնք : ան Կորնթ . է . 29 :

Աշխարհիկ Իմաստուն . ինձ որ ես յեղի խրատ տամ ,
ինձի մտիկ կ'ընե՞ս :

Վրիստոսիանոս . ինձ որ ազէկ խրատ ըլլայ՝ կ'ընե՞մ . ին-
չու որ ես ալ ազէկ խրատի կարտուութիան ունիմ :

Աշխարհիկ Իմաստուն . Ուրեմն յեղ կը խրատե՞մ՝ որ
բոլոր ջանքովդ արտարաս դուն յեղ յու բեռեզ ազատե-
լու . ջանգի յու միտքդ բնաւ չկրնար հանդարտիլ մինչե-
ան աստե՛նք . ոչ ալ Եստուծոյ յեղի տուած բարիքներուն
պուտը կրնաս վայելել , բայց միայն ան աստե՛նք :

Վրիստոսիանոս . Ես ալ պղք բանը կը փնտտե՞մ . պսիճքն՝
աս ծանր բեռն ազատ ըլլալ . բայց շե՞մ կրնար ինքնիրմէս
անիկոց եղել , ոչ ալ մեր յազգային մէջ մէկը կայ որ իմ
ուսերէս կրնայ վար առնել անիկոց , ուստի՛ ինչպէս որ
յեղի ըսի , աս ճամբան կ'երթամ՝ որ իմ բեռէս ազա-
տիմ * :

Աշխարհիկ Իմաստուն . Ո՞վ յեղի ըսաւ որ յու բեռեզ
ազատելու համար աս ճամբան երթաս :

Վրիստոսիանոս . Մէկ մարդ մը՝ որ շատ մեծ և պատուաւոր
մեկն երևայ ինձի : Միայն կու գայ որ իր անունն Երե-
տարանիչ էր :

Աշխարհիկ Իմաստուն . Եթե՞նե՛ս ըլլայ ան մարդը իր
տուած խրատին համար : Աշխարհիս մէջ ասիկ աւելի
փռանգաւոր և դժուարին ճամբայ մը չկայ որ յեղ մէջը
դրու . և շատ բաներու պիտի պատահի , ինձ որ անոր
խրատովն երթաս : Դուն հիմեկուրե՞ն բանի մը պատա-

* Կեղ Դրանը նշմարանքը՝ կամ Վրիստոսի նեուրը
մեղայ բեռն ազատելու ազատ տեսութիւնը մեղաւորին
մերթել կու տայ բոլոր ուրիշ ճամբաները , ու դեպ՛ի
Վրիստոս միայն յատա՞ջ կը քչէ զանիկոց :

հեր ես, ինչպէս որ կ'իմանաւ՝ . քանզի կը նայի՞մ որ ՍՀաստութեան փոսին ցեխը վրայ է . բայց այդ ցեխն առ նամբան գացողներուն պատահելու թշուառութիւններուն միայն սկիզբն է : Իս մտիկ ըրէ, ես քեզմէ եւր եմ . դուն քու դացած նամբուդ մէջ պիտի պատահիս նեղութեան՝ տառապանքի՝ անտի ու թեան՝ վշտանցի՝ մեղքութեան՝ տուքի՝ առիւծներու՝ վերջացներու՝ խաւարի, և մէկ խոտրով՝ մահուան, և ալ ինչերո՞ւ : Եւ քանիցք անտառակոյտ ճշմարիտ են՝ և շատ վայրտի իւններով Հաստատուած : Եւ մէկ մարդ մը ինչո՞ւ Համար անպարտութեամբ ինքզինքը պիտի կրանցընէ առար մեկուն խոտը բռնելով :

Վերադարձու . Ինչ կ'ըսես դուն՝ պարն, իմ կանաչիս բուռը սյդ քու ըսած բաներուդ բոլորն ալ անիկ դարհուրելի է . ինձի : Մանաւանդ ինձի կը թուի որ Հոգս չէ թէ ինչ բաներու կը պատահի՞մ նամբուն մէջ, թէ որ անանց պատահելովս իմ բեռն ալ ազատի՞մ* :

Վարդիկի Մտաբան . Բայց սյդ բուռ մ'ուկի քու վրայ առիք :

Վերադարձու . Եւ իմ՝ նեղիս դիրքը կարգալուս :

Վարդիկի Մտաբան . Եւ ալ այնպէս կարծեցի՞ք և քեզի ալ ուրիշ տկար մարդոց եղածին պէս եղաւ, որանք իրենցմէ վեր եղած բաներու նեղ դարձելով լանկարծակի շփոթութեան մէջ կ'իյնան քեզի պէս : Եւսպէս շփոթութիւնները չէ թէ միայն աղայաժիտ կ'ընեն մարդը՝ ինչպէս որ քուկդ կը տեսնեմ թէ քեզ ըրաւ, Հոպա նաև անկարծի բաներու նեղ դարձել կու տան անանց՝ այնպէս բաներ տառապալու որ իրենց ալ չեն գիտեր :

* Եւսպէս է նոր բարեպաշտութեան դարձող Վերադարձնին սրտին տրամադրութեամբ :

† Եւսպահիկի Իմաստունը շախարհեր որ մարդիկ Սուրբ Գիրքը կարգալու ժրգանք ըլլան :

Վերջապիտոս . Եւ ի՞նչ ստանալու բանս գիտեմ , որ է ի՞նչ ծանր բեռնս ազատութիւն :

Ելեւորհիլի Իմաստուն . Ըստ ինչ՞իւ համար սա ծանրութիւն ազատութիւն պիտի փնտռես , տեսնելով՝ որ այլապէս փտանդներ կան անոր մէջ . մտնուանդ որ ես (միայն թէ որ համբերութիւն ունիս իս մտիկ ընելու ,) կրնամ՝ քեզի առաջնորդել քու բազմացածդ ստանալու , առանց ան փտանդներուն՝ որոնց որ դուն պիտի պատահիս սա ծանրութիւն մէջ : Ստանուանդ որ դարմանն ալ պատրաստ է : Կակն սա ալ ըսեմ , որ ան փտանդներուն տեղը՝ սպառնալու թեան , բարեկատու թեան , և բերկրութեան ալ պիտի պատահիս :

Վերջապիտոս . Ա՛պագլեմ , պնդուն , սա զազանիքն ինձի մեկնել :

Ելեւորհիլի Իմաստուն . Ընտ աղէկ . սա մտն եղած գեղը՝ (գեղին անունը Բարեգործութիւն է ,) աշխատեալան մը կը բնակի՞ որուն անունը Օրբնական է . ան շատ նարասար և աղէկ անունի տէր մարդ է , որ քակիմիզ պէս բեռները մարդոց կոնակէն թեթեւցընելու փարպեա է . ու ի՞նչ գիտցած ի՞նչ փնդն սա ծանրութիւն շատ բարիք ըրած է . ու նաև գիտէ բռնել անոնց որ իրենց բեռներուն պատճառաւ մարերնուն քիչ մը խելագարութիւն եկած է * :

* Ելեւորհիլի Իմաստունը աւելի կ'ընտրէ Բարեգործութիւնը՝ քան զՎերջապիտոս , որ է ան Կեղ Դուռը : Եսիկոց ճիշդ մտքովն ին տրամաբանութիւնն է : Սարկիսոսը միտքը միշտ կը հակառակի հոգեւոր ճշմարտութեան : Եստունոց որոնքին բուն մեր հնազանդութիւն ընելովն արդարանալու կարծիքը միշտ հակառակ ներգործութիւն մը կ'ընէ մեր ներքը , Վերջապիտոսի ըրած հնազանդութիւնովն արդարանալու ծանրութիւն : Եստունեան արդարութիւնը մարմնովն ցանկութիւններուն տեղի տալու շարք հակառակ է Վերջապիտոսի հասարակին : Եստունը՝ ամբարտաւանութեան

Մեր կրնաս դուն երթալ ինչպէս որ ըսի, և խկոյն արձա-
 թիսն գանձել : Իր տունն ասիկ ըման մըն մը հետու չէ .
 թէ որ ինք տունը չըլլայ, պատուական պատանի մը ունի
 որ իր որդին է՝ Վաղարշապուրտ թիսն անունով՝ որ գրեթէ
 կրնայ ներուծի արծուականին ըրածն ընել : Վեղի լսեմ՝
 հմն կրնաս դուն բեռեղ արդարութիւն գանձել . ու թէ որ
 չես ուզեր քու արտաշուան բնակարանդ դասնալ, (ինչպէս
 որ իրաւ ևս ալ չեմ ուզեր որ դասնաս) կրնաս քու կինդ
 ու զուկընեցոյ աս զեզը բերել տալ՝ ուր որ հիսու պարսպ
 կեցած են տուները, և որոնց մէկը կրնաս շարձաւոր գնով
 մը վարձրով բռնել : Ուսեղիքն ալ ամանն ու աղէկ է
 հմն . և քու կեանքդ ասեղի երկունիկ ընող բանն ան է՝ որ
 դուն ան անդ բարբի գրացիներու հետ հասարակութեամբ
 և աղէկ կերպով պիտի ապրիս :

Ըս խոսքերուն վրայ Վրիտաբանուք թիչ մը ասարակու-
 սութեան մէջ ինկաւ, բայց խկոյն իր մտքովն որովնց որ,
 եթէ ևս պարտնին ըսածը չընտրիս է՝ խկոյնութիւնն անոր
 խրատը բռնելն է . և ասանկով իր խոսքն արդէս յաւառ
 տարաւ :

Վրիտաբանու . Տէր թմ, աս բարբի մտքունն ասունն
 երթալու նամբան թրն է :

Ընտրէ՛ի ի՞նչտարան . Ար անանն^ն աս մնան եզած բարբի
 ընող :

Վրիտաբանու . Ըս՛ի, շատ աղէկ :

Ընտրէ՛ի ի՞նչտարան . Ըս ընտանը քովն երթալու ևս,
 և ասէի տունն որ կը համեիս, անարն է :

Ըսպէս Վրիտաբանու իր նամբէն զարեաւ պարտն (Օրի-
 նականին տունը արծու թիւն անն լու համար երթալու .

այիտակ զեն է, երկրորդը՝ արդարաբարութեան ու անհնա-
 գանդութեան սե զեն է : Տէ՛ս մտքովնին արամարամու-
 թիւններուն ականջ կախելու ահար որ հեռեանքնեցը :

* Վրիկայ թլուստ խոսարու՛մ մը եզու իրեն . ինչու որ

բայց ահա երբոր աչկէ մը մտակցաւ ան ընտանը, անանկ բարեր երեցաւ անիկայ, ու նաև ճամբուն անկ կողմն այնպէս գուրա ցցուած էր ճամբուն վրայսօք, որ Վրիտափա-
անոս վարկցաւ առաջ երթալու՝ որ չըլլայ թէ ընն իր
գլխուն վրայ իյնայ. ուստի ան տեղը լսիկ կայնեցաւ՝ և
չէր գիտեր թէ ի՞նչ ընէ : Կսեւ հիմն իր բեան աւելի
ձանր կու գար իրեն քան թէ ճամբուն անջ եզան տանը :
Ետիկ ՚ի զաս կրակի բոցեր ալ կ'ելլէին ընտնէն, Լսից ժի՛թ .
16 . 18 : որ Վրիտափանոսը վարկուցին թէ պիտի այրի .
ուստի վախէն արիւն քրտինք մտաւ և կը դողար : Եբբ .
ժի՛թ . 21 : Հիմն սկսեց զգջալ որ Եշտարհիկ Խնտաու-
նին խրատը բանեց . և ստոր վրայ տեսաւ որ Եշտարաւ-
նիչը գէպ ՚ի իրեն կու գար, ու անիկայ ալ տեսնելուն
ամշնայէն կարմրեցաւ : Եւսպէս Եշտարանիչը քիչ քիչ
մտակցաւ, և իրեն հասնելով խոտաած ու զարհուրելի
գէմբով մը անոր վրայ նայեցաւ * : ու այսպէս սկսեց խո-
տիլ Վրիտափանոսին հետ :

Եւտարանիչ . Ի՞նչ կ'ընես հոս, սի՛վ Վրիտափանոս,
ըսաւ : Վրիտափանոս չէր գիտեր թէ աս խոտքին ի՞նչ
պատասխան տայ. ուստի պատգանձած կեցաւ անոր տաշինը :
Ետքը Եշտարանիչը նորէն հարցուց թէ, Գուն ըն՞ս ան
մարդը, որ Կարծանման Վաղարքին պարագին գուրաը քեզ
գտայ՝ որ կու ըսիր :

Իր փրկութեանը համար Վրիտափափ կատարած գործքն իր
բարի գործքերուն ու հնազանդութեանը գարնաւ, ինչպէս
որ երբեմն Գաղատացիք ըրին : Ըսցց գուն նկատ թէ
ինչ է հետեանքը . Վրիտափանոս կը փոխնայ թէ Սինայ
Լեռը՝ այսինքն օրհնչին բողբոզ զարհուրելի անեկնները իր
գլխուն վրայ պիտի իյնան : Լսից ժի՛թ . 18 :

* Եշտարանիչը Սինա Լեռանը տակը կը գտնէ Վրիտա-
ափանոսը, ու խոտա գէմբով կը նայի անոր : Տեսնը
Եշտարանին շնորհանգիւնն փոխմանը :

Վերհարանաւ . Այն , սիրելի աւր իմ , ես եմ ան մարդը :

Անտարանիչ . Եւ չեղ ան ՚նեղ ՚րուան երթալու ճամբուն մէջ չցրի⁹ :

Այն , սիրելի աւր , ըսաւ Վերհարանաւ :

Անտարանիչ . Ուրեմն ինչի՞ համար պաշտօն չուտով մեկդի դարձար . չանզն դուն հիմն ան ճամբին խտարներ ես :

Վերհարանաւ . Ս հաստիմեան Փանն անցածիս պէս ազնուականի մը պատահեցայ , որ իմ խելքս պահեցուց թէ աս առջեւ եզած գեղին մէջ մարդ մը կրնամ գտնել որ կրնայ իմ բեռս մեկդի աննել :

Անտարանիչ . Ի՞նչպէս մարդ էր ան :

Վերհարանաւ . Ազնուականի մը պէս կ'երեւար^{*} ու շատ բաներ խտեցաւ ինձի , և վերջապէս զիս համոզեց . ուստի հոս եկայ . բայց երբ աս լեռք տեսայ , ու անոր ինչպէս ճամբուն վայրով դուրս ցցուիլը նկատեցի , խելոյն կանկ առի , որ չըլլայ թէ գլխուս վրայ էմնայ :

Անտարանիչ . Եւս ազնուականն ի՞նչ խտեցաւ չեզի :

Վերհարանաւ . Եւսով հարցուց թէ մըր կ'երթա . ես ալ իրեն ըսի :

Անտարանիչ . Յետոյ ի՞նչ ըսաւ :

* Պէտք է զգուշանալ , որ մարդիկ իրենց կերպարանքով չգտաննր . Արնայ ըլլալ որ հեղ գտնուակերու պէս երեւան անոնք՝ բայց իրենց լեզուին տակը թեքու թոյն ըլլայ , որով ըստ հողիներ ապականեն վնասակար մտքու-թիւններով ու շար հերետիկոսութիւններով , և ասանկով Վերհարանաւ ու միայն անոր մեղմարգութեամբը կզած կատարեալ արդարութեան ու յախտնական կենաց յոյան դարձնեն , իրենց փրկութեանը համար բարբառովն կամ ըստ մասին բուն խել իրենց գործքերուն նայելու և ապաւնեցու :

Վրիստիանոս . Հարցուց թէ ընտանիք ունի՞ս . ես ալ
զրուցեցի իրեն : Բայց իմ կոնակիս թեպէն տակն այնպէս
կը հեծեմ՝ ըսի , որ չեմ կրնար առաջուան պէս յովարու-
թիւն ունենալ անոնց վրայ :

Եւթարամիչ . Ետիկ ետև ի՞նչ խոսեցաւ :

Վրիստիանոս . Ինծի հրամայեց որ բոլոր հանրազն աշխա-
տիմ իմ՝ թեռէս ազատելու . ես ալ ըսի թէ իմ՝ փնտառածս
ալ ազատութիւն գտնել է : Ու նաև ըսի թէ աս պատ-
ճառաւան ան Նեղ Գուռը կ'երթամ , որ հոն սորոքիմ թէ
ինչպէս կրնամ ազատութեան տեղը հասնիլ : Ուտի
ըսաւ ինծի՝ թէ քիչ տեղէ լաւ ե կարծի ճամբայ մը պիտի
ցուցնէ ինծի , որուն մէջ այնչափ դժուարութիւններ
չկան ինչպէս ան ճամբաւն մէջ ուր որ՝ տե՛ր իմ , գուն զիս
զրիթ : Եւ ըսաւ թէ աս ճամբան զիս մէկ ազնուականի
մը տունը պիտի հասցնէ , որ ըստ վարպետ է աս թեանե-
րը մեկդի առնելու . այսպէս ես ալ իրեն հաւատարկի՝ ե
ան ճամբէն աս ճամբան դարձայ , որ ըլլայ թէ մամ՝ մը
առաջ իմ թեռէս ազատիմ : Բայց երբոր հոս եկայ՝ ե
եղած բաները տեսայ , (ինչպէս որ ըսի՝) վտանգէն վտանա-
լուս կանկ տաի . ե հիմա չեմ գիտեր թէ ի՞նչ ընեմ :

Եւ ասկէնը Եւեռարամիչն ըսաւ . Հանդարտ կեցիք
քիչ մը՝ որ Եստուծոյ խոսքերը թեզի ցուցնեմ : Ուտի
Վրիստիանոս գողտլով կայնեցաւ . թեայ Եւեռարամիչն
ըսաւ . « Ազուշայե՛ք՝ ըլլայ որ մերժէք զանիկայ որ մեզի
կը խոսի . վասն զի թէ որ անոնք երկրի վրայ Եստուծոյ
պատգամները խոսողը մերժելով շարտակցան , որչափ
աւելի մենք՝ թէ որ երկինքէն խոսողն երես դարձնենք՝ » :
Եթէ . ժ . 25 : Նաև ըսաւ . « Երգարը հաւատարմն
պիտի ազրի . ու թէ որ մեկը ես քաշուի , իմ հոգիս
անոր շահնիր » : Եթէ . ժ . 38 : Եւ աս խոսքերն աս
կերպով անոր վրայ դարձուց Եւեռարամիչը . գուն ան
մարդն ես որ թշուառութեան մէջ ի՞նչալու կը վազէս :

Դուն սխեցիք Վեհաբարձրեալն խորհուրդը մերեկ ,
 և քու սարգ խաղաղութեան քամրէն ետ քարել . մինչե
 որ մեզ մեաց պիտի կործանէիր * :

Այնու Վրիտաբանս մեռելի պէս անոր ուղին ինկա
 կանչելով . Անչ ինձ , քանզի կորսուեցայ : Եւ որ ան
 սա Վեհաբարձիչը՝ անոր աջ մեռիւն քանեց և ըսաւ .
 « Եւնն մեզը ու հայհոյութիւն պիտի ներուի մարդոց » :
 Մատթ . ԺԲ . 31 : « Մի՛ ըլլար անհաւատ , հապա հա
 շտասցեալ » : Յովն . Ի . 27 : Եւ առանը Վրիտաբա
 նս նորէն քիչ մը զարացաւ , և առաջուան պէս զողարով
 Վեհաբարձիչն առնէ ի կայնեցաւ † :

Եւորը Վեհաբարձիչն իր խորը քառաջ տարաւ՝ ընե
 լով . Ազգոյն կեցիք որ քեզի ըսելու քաներս ազէկ մնայ
 աննեւ : Այնու պիտի ցուցնենք քեզի՝ ի՞նչ է՞ որ ան՝ որ
 քեզ խորեց , և ի՞նչ էր ան՝ որուն որ քեզ խորեց : Եւ
 քեզի պատահող մարդը Վեհաբարձիչ իմաստուն կ'ըսուի , և
 անիկայ իրաւամբ պայտեա կոչուած է . քիչ մը՝ միայն սա
 աշխարհիս վարդապետութեանը համեռ ունենալուն համար ,
 ա Յովն . Գ . 5 , որ նոյն պատմաստան ալ խորեց ործու

* Տե՛ս ի՞նչ է՞ ըրչաքի վրանեցաւ որ է արդարանալու՝ և քա
 ռիանական կենաց համար Վրիտաբարձի հաւատասցին : քիչ
 մը անցամ՝ մեր զործքերուն ապաւինելը : Ազգոյն կե
 ցիք որեւորին վարդապետաներն , ու բուն իսկ քու արհաւ
 կան ողիւն :

† Ահառն մեզաւորներուն վրայ եղած աւեհաբարձական
 շնորհաց փառքը , ան՝ ս Վրիտաբարձի պանելիքի սերը մեզա
 յարներուն համար մեռնելով : Միտոյք բեր ի՞նչ Վրիտ
 առս ի՞նչ գնով ստացաւ քու մեզքերուդ թողութիւնը , ի՞նչ
 անենապատուական արիւնովը , ու ոչ ի՞նչ մեկ ընչին քա
 նով մը : Առաւստն անոր պանելիքի սիրոյն . ուրախացի՛ր
 անոր փառաւորեալ վրիպագործութեանը վրայ : Եւոր
 սիրոյն մէջ և անոր առնին ապրել քու մեզքերդ առնելով՝ ու
 խնայել մեզով :

Թեան գեղջ միշտ եկեղեցի կ'երթայ, և յիշ մ'ալ՝ որ ան վարդապետութիւնն անննն աղէկ կը տիրէ, քանզի անիկայ զինքը խաչէն կ'ազատէ : Գառ . Գ . 12 : Առ քանզի ինք աս մարմնաւոր բնաւորութեան ակնն է, անոր համար կ'աղէ որ իմ՝ շնորհներս խանգարէ, թէ և անոնք ուղիղ են : Աստուծոյ մարդուն՝ տաւած խրատին մէջ իրեք բան կայ, որոնք պետք է որ բոլորովն աւետ :

Առաջին՝ Ն'ամբնն քեզ դուրս հանելը :

Արդարա՛ իտալ քեզի կանկարչի ջուրքնը աշխատիլ :

Արդարա՛ Վաւ սարերգ մահուան շնորհուն մէջ գնել :

Վարս . Ն'ամբնն քեզ դուրս հանելը, և մանուսանդ յու անոր համար թիւն տայք պետք է որ աւետ : Վանոցի ստիկայ՝ Աշխարհիկ Կոնստանտին մարդու մը խրատին համար Աստուծոյ տաւած խրատը մերժել է : Տէրը կ'ըսէ թէ, « Գ'անք ըրէք որ Վեղ Վաննն մանկք' » : Աստ . Թ . 24, որ իմ՝ քեզ խրկած դուռն է ան : « Ինչու որ նեղ է ան դուռը որ գեղ 'ի կեանք կը տանի, և յիշոր են անոնք՝ որ գանձիկայ կը գանձեն' » : Ստոր . Ե . 13, 14 :

* Ապին մինչև որ մեզքին շարութիւնը շնորհնայ, ու որինականին վարդապետութիւնը կամ արդարամարտ համար բոլորովն կամ ըստ մասին բարեգործութիւններուն յուսանն ու ապաստիլը շնորհ է, աւետարանական մտիկարութիւնը չկրնար վարելիլ : Քնդիչ կեցիր որինականին հետ բանի խառնուելու, որ շրջայ թէ աստի ընդհանր արդարանալ որ սկսեցիր՝ յետոյ գործքով արդարամարտ նայիս . ինչու որ ստիկայ ընդհանն ու գործքը մեկանց խառնել է, մեր անարգ անմերք բարեբայքնը՝ ու պատուական Վրիտանն ու անոր փառաւոր արդարութիւնը անպատիւ րնելու : Առ գարնելի սխալմանքը մեծապէս տարածուած է հիւսկու աւետ :

Ըստ անորն մտազը քեզ փորձիկ նեղ Գանձն ու անոր երթաւու ճամբն զարմուց : ու գրեթէ կործանման հասցուց քեզ : ուրեմն անոր քեզ ճամբն զարմընելը ասե , և քու աննկզ ևս զգուե՝ որ անոր մտիկ ըրիք :

Երկրորդ . Իսայը քեզի ճամբուցի ցուցընելու համար իր աշխատիքը պետք է որ ասես . քանզի զան անիկոց Լոգոպատի գանձերն ասելի յարգելու ես : Եբբ . ժն . 25 , 26 : Մանասանց որ փառաց իմացաւորը քեզի զբուցեց՝ թէ ժզ որ իր կեանքն ազատել կ'ուզէ պիտի կորսնցընէ անիկոց : Աւ ան որ անոր ետեկն կ'երթնայ՝ ու իր հայրը , մայրը , կենը , զուկըները , եղբայրները , քոյրերն ու իր կեանքն ալ շատեր , շիրմար անոր աշակերտը ըլլաւ : Մորի . 2 . 8 . 38 : Յովն . ժբ . 25 : Մարտ . ժ . 39 : Անի . ժգ . 26 : Աստի քեզի ըսեմ՝ որ եթէ մեկը աշխատի քեզ հանդիշու թէ ան յախանախան կենաց հասցընող բանը մահուան պատճառ պիտի ըլլայ քեզի , ան վարդապետութիւն ասելու ես :

Երրորդ . Վառ սուրբոց մահուան ճամբուն մեզ գնելն ասելու ես : Աւ աս բանիս պատճառաւ մեռնալու ես թէ քեզ որևէ խրիկց , և ան մտազը սրշափ անկարող է քեզ քու բեռնի ազատելու :

Ըն մտազը՝ որուն որ խրիուեցար ազատութիւն գանձու համար , Օրբնական կը կոչուի , և ազախիմին որդին է , որ հինա իր զուկընեցոյց ճառայութեան մեջ է , Գուս . 4 . 21-31 , ու խորհրդարար աս Մինաց լեռն է՝ որմէ վախճար թէ զլեռուդ վրայ պիտի իյնայ : Երդ՝ թէ որ ինքն իր զուկընեցոյց ճառայութեան մեջ է , Ի՞նչու կ'ընաս յուսալ որ աննչյմ ազատութիւն գանձու : Աստի աս Օրբնականը կարողութիւն շունի քեզ քու բեռնի ազատելու : Մինչև հինա անոր մեղքոյց բնառ մեկը շերտաւ իր բեռն ազատիլ , ոչ ալ բնառ հնար է որ սցաղէս բան մը ըլլայ . զուք որեւրքն գործքերոյց շեր կ'ընար արգարա-

նալ քանզի արևոյին գործքերոյք մէկ մտարմն մը իր բնուն շիրմար ազատիլ : Ուստի պարսն Աշխարհիկ Իսկաստունն սասարական մէկն է , և պարսն Օրբնականը խարերաց մըն է : Այս անոր որդին Վաղարշապարութիւնը՝ թեպէս և ծիծաղերես կ'երեսայ , բայց ուրիշ բան չէ՝ հապա կեցածաւոր մը , ու շիրմար քեզի ոչնէլ : Հաստան ինծի՝ որ աս ցնորեալ մտարցոյցմն լասն բոլոր բարբանդնայից մէջ ուրիշ բան չից՝ հապա իմ գրած ճամբէս քեզ պարնընելով քու փրկութենէզ քեզ գատարկ հանել է իրենց գիտասորութիւնը : Եսկէ ետե Աշխարանիչք բարձր ձայնով մը ազալակեց զեպ 'ի երկինքը , որ իր ըսածներուն հաստաստութեանը համար նշան մը ցուցուի . և ասոր վրայ՝ այնպէս խաղեր ու կրակ ելան ան լննեն՝ որուն տակն որ ողորմելի Վրիտաբանաւը կայներ էր , որ անոր մտարմնին մաղբը կայնեցուցին : Ան խաղերն ոչպէս գրուցուցան . " Եսնք՝ որ արևոյին գործքերէն են՝ անեկնքի տակ են . ինչու որ գրուած է՝ թէ Արիծեալ ըլլաց ամեն մտարգ՝ որ արևոյին գիրքը ամեն գրուածներուն մէջ շիրմար որ զանոնք կատարէ" * : Վաղ . 4 . 10 :

Հիմն Վրիտաբանաս ուրիշ բանի յոյս չունելի՝ բայց մահուան սիրոյն , ու սկսեց սղարլի ձայնով մը լալ . և Աշխարհիկ Իսկաստանին իր գէտե ելած ժամը կ'անթծէր , ու հապար անգամ՝ յիմար կը կռչէր ինքզինքը որ անոր խրատին ահանդ գրու : Ասե մեծազէս կ'ամչնար , մտա-

* Օրբնականութիւնն անասակութեան պէս մեծ թշուաք մըն է Վրիտասոսի խաչին , ինչու որ արդէլք կ'ըլլայ հոգւոյն՝ որ թողութիւն զանելու համար Վրիտասոսի արիւնին՝ ու արդարանալու համար Վրիտասոսի արգարութեանը գիտէ ու հաստաց և բոլորովին ազատին . անանկ որ՝ հոգին գերութեան սիճակի մէջ կը պահէ , ու սիրոյք ամբարտաւանութիւնով կը փրացընէ . բայց անասակութիւնը խաչին վրայ նախատինք կը բերէ :

ձեռքով որ ան պարանին խաղերը՝ որ միայն մարտնե յառաջ
 եկած էին , այնչափ ուժգին ներդարեած ըլլան իրեն՝ որ
 պատճառեն շխտակ ճամբան ձգել : Եւ բաներէն ետե
 նորին սխեց Եւեռարանիչին հետք խոտակցիլ սա հետեւալ
 կերպով :

Վրիտաբանու . Տէր իմ , ի՞նչ կը կարծես , արդեօք
 յոյս կ'այ . կրնամ հիմա ետ դառնալ ու ան՝ Նեղ Վրան
 ելիլ : Երդեօք սա իմ ըրածիս համար երեսէ պիտի
 չնդուի՞մ , ու ամենով պիտի ետ շարկուի՞մ անկէ : Ալ
 զգում որ սա մարդուն խրատին մտիկ ըրի . բայց արդեօք
 իմ մեղքիս թողութիւն կ'ըլլայ :

Պատասխան առաւ Եւեռարանիչն ըսելով իրեն . Վու
 մեղքդ ըստ մեծ է , ինչու որ դուն անով երկու շարիք
 դարձեցիր : Վուն աղէկ ճամբան ձգեցիր , որ արդիւնալ
 ճամբաներուն մէջ ցալնս : Սակայն և այնպէս ան դուռը
 կեցող մարդը կ'ընդունի քեզ , քանզի ինչք մարդոց բարիք
 կը կամի . միայն թէ զոչչւ կեցիր՝ որ նորէն ալ շխտարիս ,
 որ լըլըց թէ « Ղամբուն մէջ կորսուիս , երբոր անոր
 բարկութիւնը քիչ մը բարդդի » : Սաղ . Բ . 12 : Ըն
 տանը Վրիտաբանու պարաստակցու ետ դառնալու , ու
 Եւեռարանիչը զինքը պազնեւէն ետե՝ երեսն՝ ի վեր ժպտե-
 ցաւ , և բարի յաղոսութիւն մաղթեց : Եւսպէս Վրիտա-
 րանու սխեց արտօրնոց առաջ երթալ . ոչ ինք ճամբուն
 վրայ մեկուն բան մը խոտեցաւ , ոչ ալ թէ որ մեկը բան
 մը հարցնէր իրեն՝ պատասխան կ'ուզէր առալ : Եւսալ
 կ'երթար իրեն այնպէս մեկ մարդ մը որ սոյք կոխելու ար-
 դիւան գետնի վրայ կը քաշէ միշտ , և մեկ կերպով մը
 ազատ ապահով չէր կարծեր զինքը՝ մինչև որ նորէն եկաւ
 ան ճամբան հասաւ որն որ Եւեռարանիչի խոտառանին խրատին
 հետեւելով ձգեր էր : Եւսանով՝ տաննէ մը ետե ան՝ Նեղ
 Վրանը քովն ելաւ : Վրանը վրայ գրուած էր՝ « Վրառը
 զարկէր , և պիտի բացուի ձեզի » : Սաղ . Ե . 7 :

Այսան որոյ Վրիտահանուս մէկ երկու անգամն աւելի
գուռը զարկաւ՝ * ըսելով :

Արդեօք կը բանոց գուռն ու կ'ընդունէ՞
Արեւնն ապտասմի ու միշտ անարժանս
Որ հոն անգագար իր մեծ սէքն գալի
Ու իր սուրբ անունն որջիկ իմ՝ բերանս :

Այնքանովս մեծարու մարդ մը գուռն եկաւ՝ որուն անու-
նը Մարեկասուս իմ ին էր , ու հարցուց իմէ միջ է ան , և
մարիկ եկած է , և ի՞նչ կ'ուզէ :

Վշիտօրհանուս . Ահա սգոյմեցի բեռնասորուած մեղաւոր
մը . որ Աործանման Վաղարէն եկաց , բացց Սին ըսը
կ'երթամ՝ որ գալու բարկութեանն ազատ մնամ : Ուստի՛
Տէր իմ , որովհետեւ անգեկացած եմ՝ իմէ հոն երթարու
ճամբան առ գունկն է , կ'ուզեմ իմանալ իմէ կը կամի՞ս
զիս ներս առնել :

Բոչոր սրտոյն կը կամիմ † , պատասխան տուաւ ձերու-
նին , և ան խաղտոյն գուռը բացաւ : Արդոր Վրիտահա-
նուս ներս մտնելու վրայ էր , մարդն արտօնոց քաշեց անի-

* Մէկ երկու անգամ գուռը զարմեց կը նշանակէ հա-
ւապով յանախ ազգիեւ ու ազաշէլ Բասուճոյ՝ որ Ար-
տուս Վրիտասի արիւնին միջնորդութիւնովն սգոյմի ու
իմպութիւն շորհէ մեղքերուն :

† Սիրտը կատրած մեղաւորներուն կը բացուի գուռը :
Տէր առ տեղ Արտուսի սէրը՝ իմէ իրեն գիտնոց ամեն խեղճ
մեղաւորները ինչպէս յոժարութեամբ ու սրտանց կ'ընդուն-
նի : Այդ չէ անոնց սրտի անարդ ըլլալը , ոչ ալ անոնց
ինչ մեղքեր գործած ըլլալը . յոժարութեամբ կը սիրէ՝ ու
բարեցիտութեամբ կ'ընդունի զանոնք , ինչու որ բարեհա-
ճութեանն ուրիշ բան չունի անոնց վրայ : Ընթ համար
երկնից զարքերն իր ննդեանը կ'երգէին՝ « Սարգ իկնե-
րուն հաճութիւն » : Ա՛ստուծոյ . թ . 14 :

կայ * : Վերխախանու հարցուց թէ , Ի՞նչ կը նշանակէ
աս ըրածդ : Պատասխան տուաւ իրեն սիրար . Ըս գունն
քիչ մը հետուն մէկ տնոր պարիսպ մը շինուած է , որուն
տէրը Լէկզգերուքն է . անկէ թէ ինք և թէ իր ընկերները
աս գունն ելլողներուն վրայ նետեր կը նետեն , որ ըլլայ թէ
ներս շնտած մեռցընեն զանոնք : Ըն ասանը Վերխախա-
նու ըսաւ . Սուրբախանամ և կը գողամ ևս . այսպէս ներս
մանեղնն ետէ գրանը պահապանը հարցուց իրեն՝ թէ թժ
զինքը հոն խրկից :

Վերխախանու . Եւեաւրանիչը հրամայեց ինծի որ հոս
գամ և գուռը գարնեմ , ինչպէս որ ըրի ալ . և ըսաւ թէ
գուն պիտի գրուցես ինծի՝ ա՛ն ք իմ , թէ Ի՞նչ ընելու եմ :

Բարեխախան . Մէկ քայ գուռ մը կայ քու առջնդ ,
և մէկը շիրնար գոցել անիկայ :

Վերխախանու . Հիմա կը սխալմ իմ քաշաններուս պատու-
քը քաղել :

Բարեխախան . Բայց ի՞նչպէս եղաւ որ գուն սքնակ
եկար :

Վերխախանու . Ընոր համար որ իմ գրայքներուս մէկն
ալ իր գաւանդը շտեաւ , ինչպէս որ ես ինչ տեսայ :

Բարեխախան . Երգեոյք անոնցմէ մէկը քու գալց
իմացմա :

Վերխախանու . Ընժ , տուա՛լ իմ կիմա և զաւկընդ
տեսան , ու ետեւս կանչեցին որ ես գառնամ . նաև
գրայքներէս մէկ քանին ալ կայներ ետեւս կը գոչէին ու
կը կանչէին որ գառնամ . բայց ես մտաներս ականջներուս
գրի , և այնպէս իմ նամբուս եկայ :

Բարեխախան . Բայց անոնցմէ մէկն ետեւդ շեկմա ,
որ ինչքդ պահեցընէ քեզ ևս տանելու :

* Իւրաքանչիւր փրկեալ մեզաւոր Վերխախոսի մարդասեր
մեռցուց կրակէն համուած խանկած փայտ մըն է :

Վրիժաբխանու : Այս : Պիմապլուխն ու Խաղթագաւորաց
եկան , բայց երբոր տեսան թէ չկրցան յազմել , Պիմա-
պլուխը ծաղրարանու թեամբ կա դարձաւ , ու Խաղթագաւ-
որաց հետ յիջ մը տեղ եկաւ :

Բարեխոսութիւն : Բայց ինչո՞ւ բոլոր շամբան հետոյ
չեկաւ :

Վրիժաբխանու : Իրաւ երկէւրս մեկանց մինչև Ս հասաւ-
թեան վրան եկանք , և յանկարծ անոր մէջն ալ ինկանք :
Բայց ան ասկե՞ր Խաղթագաւորաց գրացոյցս սիրաբ կատր-
ցաւ , և շուղեց որ ալ աւելի յառաջ երթոյ * : Ուստի
իր ասե՞ր մաս ինկան կողմէն նորէն դուրս ելլելով ըսաւ
թէ՛ Մն պատուական երկիրն իր տեղը մինակ կա ժառան-
գեմ : Այսպէս ինչն իր շամբան գնաց , ու կա իմ շամ-
բաս եկաց . ան՝ Պիմապլուխին կտեւէն , ու կա՞ գեղ՝ ի աս
գուռը :

Բարեխոսութիւն : Ախա՞ն , խղճալի մարդ . երկնաւոր
փառքն այսչափ յի՞ջ յարգութիւն ունի իր քովը , որ
արման շեղեր քանի մը գժուարութիւններ քաշելով անի-
կաց ստանալու :

Նիրաւի Խաղթագաւորացին միայ ճշմարտաբ խտեցոյ ,
ըսաւ Վրիժաբխանու . և թէ որ իմ մրացոյ՞ ալ ճշմարտաբ
խտիմ , պիտի երեւոյ որ անոր և իմ մէջն մէկ գերազան-
ցութիւն մը չկայ : Իրաւ ինք կա դարձաւ իր ասե՞ր
գնաց , բայց կա ալ մահուան շամբան երթալու խտտրե-
ցոյ , պարան Աշխարհիկ Իմաստուն ըսուած մեկու մը մարմ-
նաւոր խտրեբուն տկանը կախելով † :

* Մէկ մարդ մը երկինք երթալու շամբաց ելլելուն՝ կա-
րելի է որ ընկեր ունենայ , և սակայն ինք մինակ հան երթոյ :
« Պանչուսածները շատ են , բայց ընտրուածները յիջ » :
Ստոթն . Ի . 16 :

† Երբոր մեկուն սրտին մէջ ճշմարտա ճարհքը թաղա-
ւորէ , խտարհութեամբ բոլոր փառքը Աստուծոյ գերա-

Բարեխոսութեան . Ի՞նչ կ'ըսես , անիկոյ քեզի պատահեցաւ . ան ուզած պիտի ըլլայ որ դուն պարոն Օրինականին ձեռքն ազատութիւն փնտրես : Ենեք երկուքն ալ խարերայ են . բայց դուն անոր խրատը բռնեցի՞ր :

Վերստիմոս . Այո՛ բռնեցի , որչափ որ կրցայ համարձակիլ . ճամբէս դարձոյ պարոն Օրինականը գտնելու , և այնչափ գացի՝ մինչև որ մտածեցի թէ անոր տանը քովն բնկած ընդ զլուստ պիտի փլչէր . ուստի հան ստիպուեցայ կանկ առնելու :

Բարեխոսութեան . Ես ընդ շտաբունն մահուան պատճառ եղաւ , և ուրիշ շտաբունն ալ մահուան պատճառ պիտի ըլլայ . ազգէկ որ անոր քեզ կտոր կտոր չախլախլ ըն ազատեցար :

Վերստիմոս . Երգարե ըմ՛ գիտեր թէ ինչ պիտի ըլլար ինձի ան տեղը , թէ որ բազդս բռնելով արտուսիւնն անորուս մէջ վարանած ասեմն , Եւտարանիչը նարեն չգատահեր ինձի : Բայց Ետուեոյ ոչոքութիւնն էր՝ որ ան նարեն եկաւ , ապա թէ ոչ՝ բնա հոս գալիք չունէի ես : Սակայն հիմա այնպիսի մեկու մը պէս եկայ , որ իրան որ աւելըք արժանի էի որ ան ընդ զիս մեացընէր , քան թէ այսպէս իմ Տերտն հեա խտելով աս տեղս կանգնէի : Բայց ո՛հ , ինչ մեծ շորհք է աս ինձի , որ տակաւին իմցըտութիւն կայ հոս մտնելու * :

զոյն շորհացը պիտի ընծայէ իր ուրիշներէն տարբերութիւն մը ունենալուն համար : Ետուեոյ շորհքը սրտին ամբարտաւանութիւնը կը սպաննէ՝ ու մեղաւորը կը խնայահեցընէ , և նոյն ասանը կը բարեբայցընէ զՎերստիմոս , ու անոր արդարութիւնովն ու փրկութիւնովն յազմող գանուիլ կու տայ մեղաւորներուն :

* Էնորհաց ճշմարիտ գործին յայտնի նշանն ան է՝ որ սիրուն ամեն բան շորհքին ընծայէ : Դճմարիտ հաստատացեալը Ետուեոյ շորհքը հաստատարութեամբ կը գոր-

Ընդդիմութիւն . Մենք մեկու մը գեմ շնոր կենար .
ամեն անոնք որ բարբ իրենց առջի ըրածներնուն ետե հար
կու գան , բնա գուրս շնն ձգուիր : Առէ . զ . 37 :
Ուստի՛ բարբ՛ Վրիտախանուս , իմ հետս թիչ մը սեղ
եկոր , ու ես քու երթալու ճամբուդ վրայոյ՛ քեզ սեղե-
կացընեմ : Առէ՛ զ նայէ , սա նեղ ճամբան կը սեմնե՞ս :
Ահա տա է քու երթալու ճամբուդ : Վահագեաները՛
Սարգսբեները՛ Վրիտաուս և սուպեանքննն սա ճամբէն
գացին . ու անիկոյ քանոնոյ շնուածի պէս շխտակ է .
ահա մա է քու երթալու ճամբուդ :

Ընցչ հան գարնուածներ ու պաշտաներ շխտն արդեօք ,
արնոցմով սուարական մեկն իր ճամբան կորնոցընե՛ , հար-
ցուց Վրիտախանուս :

Ընդդիմութիւն . Այո՛ , շատ ճամբաներ կան որ սար
կը խաւնուին և անոնք ծուռ են ու ըսնն . բայց գան կրնաս
ուղից ճամբան ծուռէն պապկա որոշէլ : որ ուղիքը շխտակ
ու նեղ է : Մարի . է . 14 :

Աս խտրեբուն վրայ երազիս մէջ տեսոյ որ Վրիտախանուս
նաև հարցուց՝ թէ արդեօք իր կանակի բնէն կրնա՞յ թե-
թեցընել զինքը : Վանդի գեռ շէր սգատեր անկէ , և
ստանոց պնուիթեան ալ մեկ կերպով մը շէր կրնար սղա-

Ճամեմ ըսելով շարեկենար . իր ազատ կամբին կամ կա-
րգուիթեանը բան մը շննոյեր , հասցա իր կործանման
ազատին ու ստեղծին փրկութեան ճամբուն մէջ ըլլալը
բարբոզին Աւետարանական շորհայ՛ Վասուծոյ սղբաւու-
թեանը և անոր ձրի պարզեին ու ամենախարոզ գրու-
թեանը կ'ընծայէ : Վնուչ բան է մնածել թշուառ ու
անարման մեղաւորներուն Ախուսի ձրի պարզեան շորհա-
ցը վրայ : Անթեքոյ՛ գուն ալ պապկա շե՞ս գաներ :

Վրիտախանուս կը վախմոյ որ ճամբան շարնոցընե՛ ,
աւիկոյ՛ շորհապարզ որտի մը երջանիկ նշանն է , որ իր
անեին վրայով միշտ երկիւղի մէջ է :

տիւ : Մարդը պատասխան ատաւ թէ , Վու բերից
 վայցով , պէտք է որ համբերես մինչև որ ազատութեան
 տեղը հասնես * . քանզի հոն՝ անխիղց ինքնիքնն քու կոնա-
 կեց կ'իջայ :

Մն առնել Վրիտանիոս սկսեց մէջքն անս բջընել , ու
 իր ճամբարդու թիւնն ընելու պատրաստուիլ : Այսպէս՝
 միւսն իրնն պուցեց թէ՛ դոնէն խել մը հետու երթնալնն
 ետե՛ : Անկնիչին տունը պիտի հասնի . պէտք է որ անոր
 դուռը դարձն , ու ան պատուական բաներ պիտի ցուցնեն
 իրնն : Մն առնել Վրիտանիոս Սնաս բարով ըսաւ իր
 բարեկամին , և ան ալ բարի յաջողութիւն մաղթեց
 իրնն :

Ուստի յառաջ գնաց ինք՝ մինչև որ Անկնիչին տունն
 եկաւ † , ուր որ կրկին և կրկին զարկաւ դուռը : Ահրջ
 մեկն եկաւ դուռը , և հարցուց թէ ո՞վ է ան :

Վրիտանիոս . Տէ՛ր իմ , ճանապարհորդ մըն եմ , որ
 դիւ տա տանը արեւոյց մէկ բարեկամը իրկեց հոս՝ իմ արու-
 տիս համար . անոր համար տանտիրոջը հետ կ'ուզեմ խո-
 սիլ :

Ուստի մարդը կանչեց տանտէրը՝ որ գիչ մը ատենէն
 ետե՛ Վրիտանիոսին եկաւ , և հարցուց անոր թէ քնչ
 կ'ուզէ :

Տէ՛ր իմ , ըսաւ Վրիտանիոս , ես մէկ մարդ մըն եմ՝
 որ Արեւմտեան Վազպին կու գամ ու Սին լեւը կ'եր-
 թամ . և առ ճամբունն գլուխն եզան դուռը կայնող մարդն
 ինծի ըսաւ՝ որ եթէ հոս գամ , դուն ինծի այնպէս պա-
 տուական բաներ պիտի ցուցնես՝ որ անանք ինծի արու-
 տիտի ընեն իմ ճամբարդութեանս մէջ :

* Միայն Վրիտանի մահովն ու արեւմտից յանցարարու-
 թենն ու մեղաց բեռնն ազատութիւն կը ստացուի :

† Վրիտանիոս կու գայ Անկնիչին տունը , որ կը նշա-
 նակե Սուրբ Աստուծոյ ժողովոցոյն ուսուցիչը :

Են ասանը Սեփիլն ըսաւ . 'Կերս եկոր , ե քեզի սգտակար եզան բաները ցուցընեմ' * : Եւ յայկա տանակին իր ծառային հրաման ըրաւ որ ճրագ մը վառէ , ու Վրիստիստիստին ալ ըսաւ որ իր ետեկն երթոյց : Ենկե ետեւ անիկոյ մէկ ատանակին սննեակ մը տաքաւ , ու իր ծառային հրաման ըրաւ որ դուռ մը բանայ . ծառան երբոր դուռը բացաւ , Վրիստիստիստ պատին վրայ կախուած վեճմանակ սիլ անմի մը պատկերը տեսաւ . ու պատկերին նկարուածին առ կերպ էր : Եւ զերն երկինքը վերցուցած , գրքերուն պատուականն իր ձեռքը , ե ճշմարտութեան օրհնքն իր ջրթուճքներուն վրայ գրուած , ու երեսն աշխարհն գարնուցած էր . այնպէս էր՝ որպէս ինչ մարդոց ազգարար մին էր , ե իր գլխուն վրայովն սակեղն պատկ մը կախուած էր † :

Են ասանը 'Վրիստիստիստ հարցուց' ինչ ի՞նչ կը նշանակէ ասիկոյ :

Սեփիլ . Են մարդը՝ որուն որ պատկերն է ասիկոյ , հարգարեն մէկն է . անիկոյ կրնայ դուսակ ծնանիլ՝ ու ծնանելն ետեւ անուցանել զանոնք : Եւ ան որ աշխերն եր-

* Կտուածոյ շարքին ինչպէս մարդակեր ու ինչպէս գիւտնոյ է ողորակելի ինչուստ մեղաւորներուն :

† Եւ ետարանի ճշմարիտ պաշտանեան իր աշխերը առ Կտուած կը վերցընէ սգնութիւն ու գորտ ինչն զանեյր համար . իր գիտութիւնն ու պատգամն որտե՞րտե՞ր Կտուածոյ Իտոյքին կ'ընդունի՝ ու ան ընդունածը հաւատարմութեամբ կը մատակարարէ . իր սիրան իր գործին վրայ է , անանկ որ՝ աշխարհիս ոչ պարզեմնննն ու ոչ սպանուալիքննն կ'ազգեն իրեն . Վրիստիստ սերը՝ հոգիներուն արժէքը՝ ու յաւիտեականութեան մեծութիւնը Խանցած ԸԸ ըստով սրտի մտք կը յորդորէ զմարդիկ , ու կրնայ պատկին յոյժ՝ բոլոր իր աշխատութիւնը կ'անուցընէ ու կը կենդանայցընէ : Ով Տէր՝ քու հաւնչերդ մէջ այսպէս ըստ մշակներ իրկի . ամեն :

կենց մեջուցե՞ր է, զիր քերտն պատուախանն իր ննդն է, ու ճշմարտութեան օրնչն իր շքեմնչններուն վայց գրուած է, անխոյ քեզի կը ցուցըն՝ թէ իր գործն է՝ խրթին բաները գիտնալ և յայտնել մեղաւորներուն, ինչպէս նաև կը տեսնես որ իրբև ազգարար կայներ է մարդոց : Այս ան որ կը տեսնես թէ իր երեսն աշխարհէն զարեացած, և ոսկեզէն պասկ մը իր գլխուն վայց կախուած է, անխոյ քեզի կը ցուցըն՝ թէ իր Տերուց ծառայութեանը մէջ ունեցած սիրոյն համար աշխարհիս բաները փուն՝ ու անարդ համարելով, վատահ է թէ հանգեցնեալ աշխարհին մէջ փառցով պիտի վարեաւորի : Եւրո՞ ըստա Մեկնիչը, անննն առաջ քեզի աս պատկերը ցուցուցի, քանզի ան մարդը՝ որուն որ պատկերն է աս, մի մտայն է՝ որուն որ քու գացած տեղից Տէրն իշխանութիւն տուաւ քու ճամբուդ մէջ պատահելու բարբ դժուարին տեղուանդը քեզի առաջնորդ ըլլալու : Առտի աչկէ միտքդ պահել թէ՛ քեզի ցուցուցած՝ ու տեսածդ մի մտնար, որ լըլըլայ թէ քու ճամբուդ մէջ այնպէս մարդոց պատահիս՝ որ կեղծաւարութիւն ընեն շտապ ճամբուն քեզի առաջնորդելու, բայց իրենց ճամբան շտապ մահուան դուռը կ'իջնեն :

Ետէ ետեւ անոր ներքին բունց՝ ու տարաւ մեծ սրահի մը մէջ խօսեց որ փոշիով լեցուն էր, քանզի բնաւ աւել զարմուած չէր հան : Ետիկոյ թիչ մը տեսնելն ետե՛ Մեկնիչը մէկը կանչեց որ գոյ աւլի : Էլ ինչ մարդն աւելու որ սկսեց, փոշին այնպէս անցի պէս կ'ելլեր՝ որ Վերաբխախանս մազ մնաց պիտի խեղցուէր : Ե՛ս ասննը Մեկնիչը հան կայնող սրտորդի մը ըստա՝ որ թիչ մը նուր բերել ու սրահին մէջ սրտիկ • աղջիկն ասիկոյ ըրածին պէս՝ զի բութեամբ աւլուեցաւ ու մայրուեցաւ սրահը :

Ե՛ս ի՞նչ կը նշանակէ հարցուց Վերաբխախանս :

Պատասխան տուաւ Մեկնիչն ըսելով • Ե՛ս սրահը կը նշանակէ մէկ մարդու մը սիրտը՝ որ աւետարանաւան քաղցը

ընթացումը բնաւ սրբացած չէ : Փառչին իր սկզբնական
 մեղքն ու ներքին ապականութիւնն է որ բոլոր մարդը կը
 պղծէ : Այս որ առաջ սկսեց աւելլ, Օրենքն է . բայց
 ան որ չուր բերաւ և ցանեց , Աշխարհանն է : Ուստի ան
 որ տեսար թէ առջինն աւելլու սկսածին պէս փառչին այնպէս
 ստարածեցաւ սրահին մէջ որ ինք չէր կրնար մարտնչել , և
 դուն գրեթէ կը խեղդուէիր , սա կը ցուցընէ քեզի թէ
 օրենքն իր ներգործութիւնովք սիրտը մեղքէ մարտնչուն
 տեղք , մեղքը կը կենդանացընէ , Հովմ . Է . 9 , կը
 զգրացընէ , և Սոբ . ԺԵ . 56 , և Կ'առեցընէ հոգւոյն
 մէջ : Հովմ . Է . 20 : Դարձեալ ան որ տեսար թէ
 օրհորդը սրահին մէջ չուր սրտեց' ու անոր վրայ գիտա-
 թեամբ մարտնչաւ , սա կը ցուցընէ քեզի թէ երբոր
 Աշխարհանն իր քաղցր և պատուական զգրութիւնովք
 սրտին մէջ կու գայ , ան տանը մեղքը կը տկարանայ և
 կը յաղթուի , և հոգին կը մարտնչուի անոր հաւատարմովք , և
 հեռեւապէս փառաց թագաւորին բնակութեանը յարմար
 տեղ մը կ'ըլլայ * : Հովմ . ԺԵ . 3 : Երդ . Է . 26 :
 Դարծ . ԺԵ . 9 :

Ասկէ ետե նակ երազիւ մէջ տեսայ' որ Մեկնիչն անոր
 մեղքն բռնեց և մեկ պզտի սենեակ մը տարաւ , ուր որ
 երկու տղայ իրենց ակտաներուն վրայ նստեր էին : Մեծին
 անունն էր՝ Անհամբերութիւն , ու պզտիկին անունը Համ-
 բերութիւն : Անհամբերութիւնը կը թուէր որ մեծ նե-
 դութեան մէջ էր . բայց Համբերութիւնը ըստ հանդարտ
 էր : Ուստի Վրիտախանոս հարցուց թէ , Անհամբերու-
 թիւնին նեղութեանը պատճառն ի՞նչ է : Պատասխան
 տուաւ Մեկնիչը . Ասոնց վերակացուն իրեն ըսաւ որ եթէ

* Հոն առով դասե դուն թէ օրենքի⁶ տակ ես , թէ
 Աշխարհանական ընթաց : Աս տեղ ստորագրուածը
 դասը երբէք չու վրայ :

մինչև զալ տարի սպասե՛լ, խիստ ազնիկ բաներ պիտի ունենայ, բայց ինք բժշկութեան հիմա կ'ուզէ՛, տակաջն շատերու-
թիւնը կը սպասե՛լ :

Եսկէ ետեւ տեսայ որ Ենհամերութիւնն քով մէկն եկաւ, ու պարկ մը ոսկի բերաւ. ու անոր ուղտին տակը պարպեց. ինք անոնք ամենչով ու բարխացաւ և միանգամայն շատերութիւնը ծաղր բնեւ սկսեց : Բայց տեսայ որ քիչ մը աստեղծե՛ն ետեւ բժշկին ալ շոտայլութեամբ վառանց, և իրեն ուրիշ բան չմնայ՝ բայց միայն հնարի լաթեր :

Են աստեղը Վերաբարձոս Ենկնիւնն ըսաւ. Ես բանը ազնիկ մը բացատրե ինձի :

Պատասխան առաւ Ենկնիւնը թէ, Ես երկու ազգայն որինակ են. Ենհամերութիւնն առ աշխարհիս մարդոցն որինակ է, ու շատերութիւնը հանգեցնեալ աշխարհի մարդոցը որինակ. քանզի ինչպէս որ հոս կը տեսնես թէ Ենհամերութիւնը բժշկութեան հիմա՝ առ տարի ունենալ կ'ուզէ, պարկն՝ առ աշխարհիս մէջ, պնդեալ առ աշխարհիս մարդիկն ալ բժշկութեան բարիքները հիմա ունենալ կ'ուզեն. ինն կրնար մինչև զալ տարի կենալ, պարկն մինչև անդիկ աշխարհն երթալնին սպասեւ իրենց բարիքն ընդունելու համար : Եւ երբ մտիկ կ'ընեն ան տուակին՝ որ կ'ըսէ. « Զիտի իզամ մի իւրանը՝ ծառն վրայ իրի-
ւրաննին ազնիկ է՝ » քան թէ հանգեցնեալ աշխարհին բարիքներուն վրայով եղած բժշկութեան աստուածային վիպարութիւններուն : Բայց ան որ տեսար թէ ինք շուտ մը շոտայլութեամբ բժշկութեան ալ վառանց՝ ու հիմա իրեն բան մը չնկեց բայց հին լաթեր, աշխարհիս վերջը բժշկութեան ստոր պէս մարդիկներուն ալ պնդեալ պիտի ըլլայ * :

* Սարմաւոր մարդիկ տակի բան չեն ուզեր՝ բայց եթէ իրենց զգայարանները յազնեցնել. տակաջն վերջնպէս ամեն բաները պիտի կորսնցնեն՝ ու հոգինն ապականեն : Բայց արդարեւ կ'ապրի Արաուսի վրայ ունեցած հաւատա-

Ըստր վրայ Վրխափանոս բառ . Եւ Հինս կը տեսնեմ որ Համերբուխի բանին ըրածը մեծ խեղացուի ինչ է . և ան ալ մեկ քանի պատճառներով . մէյժը՝ որ ամենալու բաներուն համար կը ապաստ . զարնեալ որ քնք իր փառքին պիտի հասնի , բայց միւսը Հին լախի երէն ՚ի զատ բան մը չունի :

Մեթիլ . Ըստնցմէ ՚ի զատ ուրիշ պատճառ մըն ալ կրնայիր տալ իր խեղացուի եանը . այսինչն ան՝ որ հանգերնեալ աշխարհի փառքը բնաւ պիտի չվերջանայ , բայց ասոնք խկոյն կը կորնչին : Ըստ համար Ըհամերբուխի բանն այնչափ իրաւունք չուներ Համերբուխի բանին վրայ ինչպէս՝ քնք իր բարիքներն առաջ ստանալուն համար , որչափ որ Համերբուխի բանը իրաւունք պիտի ունենայ անոր վրայ ինչպէս իր բարիքները վերջն ստանալուն համար : Վանդի առջինը պետք է անցնի որ վերջինն անոր տեղը զայ . բայց՝ վերջինը բնաւ չանցնիր , ինչու որ ուրիշ բան մը չկայ անոր տեղը զալու : Ուստի ան՝ որ իր բաժնին առաջ ունեցաւ , հարկաւ ժամանակէ մը պիտի վասնէ անիկայ . բայց ան որ իր բաժնը վերջը կ'տանէ , յախտեան պիտի վայելէ զանիկայ : Ըստ համար է որ մեծասունին վրայով կ'ըսուի թէ , «Վուն քու կեանքիդ ասունը քու բարիքներդ ատիր . նշնպէս ալ Վազարոս՝ շարիքներ . Հինս անիկայ հաս կը միտիմարուի , ու զուն կը տանէու իս՝ : Վսուլ . ԺԳ . 25 :

Վրխափանոս . Ուրեմն կ'իտեմա՞մ որ Հինսկուան եղած բաներուն վրայ սէր նշեչու չէ , հապա զալու բաներուն ապաստը է :

քովն , ու զալու ուրախութեաններուն յոյսովք : Ընոնք փառասոր փախնանի մը պիտի հասնին : Ինչու որ պիտի ընդունին իրենց հասարակին նպատակը՝ որ է իրենց հոգիներուն փրկութեանը , ու փառքով մշանննաւ որապէս զՎրխափանոս վայելէ չք :

ՄԻԻԷ . Տ՛ընարխա խոսեցար . բնու որ տեսնուած
 բաները ժամանակաւոր բաներ են , բայց շտեմնուած բա-
 ները յախտնական են : Ի Վարձի . Գ . 18 : Այս թե-
 պէս առ սցապէս է՝ բայց որովհետեւ ներկայ բաներն ու մեր
 մտքնաւոր պատմակեր պշտափ մտ գրացիներ են իրարու ,
 անոր համար շուտով կը բարեկամանան . և գարնեայլ
 որովհետեւ հանդերձեայլ բաներն ու մտքնաւոր գցացուցիւ-
 բը պշտափ ստար են իրարմ , անոր համար միշտ պշտպէս
 հետու կը մնան իրարմ * : Ա՛մով . Է . 15-25 :

Ըստնցմէ ետեւ երազիս մէջ տեսայ որ Մեկնիչի՞ք Վրիս-
 ախանոսին ձեռքին բանեց ու մէկ տեղ մը տարաւ , որ
 պտափ մը տակ կրակ կը վտակը , ու անոր քով մէկը կայ-
 նած՝ միշտ իւր կը թափեր վրան որ մարտ . և տակայն
 աւելի բարձր կ'ելլեր կրակին բոցը , և աւելի կը բորբո-
 րեր :

Վրիսախանոս հարցուց՝ թե՛ առ ի՞նչ կը նշանակէ :

Պատասխան տուաւ Մեկնիչն ու ըսաւ . Ըս կրակը
 Վրիսաանեական շտրհոց գործին է որ սրտին մէջ կը
 հրահրի . ան որ իւր կը թափէ վրան անիկայ մարելու
 համար , Սատանան է : Բայց ան կրակը ևս առաւել
 վտակելուն ու բորբոքելուն պատմանն այլ պիտի տեսնես :
 Ըս ըսելով անիկայ պատին միւս կողմը տարաւ , ուր տե-
 աւ թե՛ մէկը կայներ էր իբ ձեռքը եղի տեսն մը բռնած ,

* Տե՛ս առ տեղ հասարցին պատուականութիւնն ու
 փաստաւորութիւնը , որ ամեն բանի վրայ պատշաճաւոր
 արժողութիւն մը ու վայելուչ զին մը կարելի կու տայ
 հոգւոյն . որ ժամանակաւոր ու գցալի բաներն անգին
 կ'անցնի , ու փառքի և յախտնականութեան վրայ կը
 դադարի : Երկայ և Ետուեմէ ծնած հոգւոյն յատուկ
 հանգամանիքը . արդարը հասարցով պիտի ապրի :
 Եբբ . Ի . 4 : Երկայ երկրի վրայ երկնաւոր կեանք վա-
 բել է :

ուր տեղաց ծածկարար շարունակ կրակին վրայ կը ընցընէր * :

Ուստի Վրիստիանոս հարցուց՝ թէ ի՞նչ կը ցուցընէ անիկաց :

Պատասխան տուաւ Մեկնիչը . Վրիկաց Վրիստոս է . որ միշտ իր ձորհաց եղովը սրտին մէջ արդէն սկսուած գործը կը պահպանէ . և սա միջոցով՝ Սասանացին բաւժոք ըրած բաներուն վրայ՝ իր ժողովուրդը միշտ հաստատ կը կենայ : Ի Արփի . ժբ . 9 : Այս ան որ տեսար թէ մարդը պատին ետեւը կայնէր էր՝ կրակը պահպանելու համար , ստիկաց քեզի կը արվեցընէ թէ փորձուիմեան մէջ ինկող մարդուն զժուարին է տեսնել թէ Վրիստանձակիան ձորհաց գործը ինչպէս կը սնանի կը պաշտպանուի հոգւոյն մէջ † :

* Ոմանք ամենեւին պատին ետին անցած չըլլալով ձորհաց գործը հոգւոյն մէջ Վրիստոսի պահելու տեսնելու , ուրիշ պատճառներու կ'ընծայեն սա : գործինակ մարդուն հաւատարմութեանը՝ և ուրիշ բաներու , որ կը նսարէ իրենց հզարտութիւնն ու յիմարութիւնը : Մտիկց և որ ազիտարար կը հաստատեն թէ ձորհաց գործը կրնայ ոչնչանալ ու Վրիստոսի ձորհաց ենթակաները կորսուիլ : Իսկայ կը սխալին , ինչու որ ոչ Սուրբ Գրքերը գիտեն , ու ոչ մեզաւորներուն վրայ Վրիստոսի սիրոյն ու ձորհացը գորութիւնը :

† Արեւնէ մեզաւորը՝ որ ձորհաց ընդունած է , մեծ շունի՞ ձորհաց գործն իր սրտին մէջ պահելուն մէջ : Չէ , չունի : Հեղինակը Սուրբ Գրոց լու տեղեկութիւնն ունենալով , մարդոց ըրած գործին ու կարողութեանը շնորհայեթ ան փառք որ կը վայել միայն Տերոյն , որ է Ալֆա և Օմեղա , Առաջին և Աւերջին , մեզաւորին սրտին մէջ իր գործն սկսող՝ յառաջ տանող՝ ու կատարող . ու անոր գործը բնաւ չկրնար չի՛ննիլ հոն , մինչև որ Սասանացին ըսորը Վրիստոսի ձորհաց իւզէն անլի գորութիւն չունենայ : Ո՛վ սղորակի մեզաւոր՝ հաւատան ասոր , ու սիրէ

Նաև տեսայ որ Մեկնիչն իր մեռիւն բունեց՝ ու անիկոց գեղեցիկ տեղ մը տարաւ , ուր որ մեծաշուք և հոյակապ պալատ մը շինուած էր : Վրիստախմոս մեծապէս զուարեանցաւ առ պալատը տեսնելուն . ու նաև տեսաւ որ անոր վրայ քանի մը հոգի կը պաշտէին , որոնք բոլորովին ոսկեթել հանդերձներով հագուած էին :

Ընտանիք Վրիստախմոս հարցուց թէ , 'Արա կրնա՞նք մտնել :

Ըստ իրարին վրայ Մեկնիչն անոր մեռիւն բունեց ու դեպ 'ի պալատին դուռը տարաւ . և ահա տեսան որ դուռը շատ մարդիկ կայներ էին՝ որոնք ներս մտնել կ'ուզէին , բայց չէին համարձակեր : Նաև գտնէն թէ մը հետուսեղանի մը առջին մէկը նստեր էր , գիրք ու կազմակարգ մը ունէր իր առջև , որ ներս մտնողներուն անունը գրէ : Ըստ կէ 'ի դաս տեսաւ որ գրանք նստեալն վրայ շատ մը դուռհար մարդիկ կայներ էին դուռը պահելու , ու դիտուողութիւններն ներս մտնել ուզողներուն վրայ ամեն փնաս ու շարժիչ հասցնել էր : Ըստն Վրիստախմոս թէ մը պայտնէցաւ : Անոր էրբայ բաւր մարդիկ՝ զինուորուած մարդիկներուն վախէն ետ քաշուեցան , Վրիստախմոս քաջափրօս մէկը տեսաւ որ գրադիրին քով գնաց բտելով , 'Իմ անունս գրե՛ ալ 'ր իմ' . գրադիրն անոր անունն որ գրեց , իսկոյն մարդն իր թուրը քաշեց , ու գլուխը սաղաւարտ մը դրաւ , և դեպ 'ի դուռը վազեց ան զինուորուած մարդոց մէջէն , որոնք սաստիկ զարտիճեալմբ զենքը վերստորեցին , բայց մարդն ամենին չթուշտալով անհնարին սաստիկութեամբ անոնց վրայ յարձակեցաւ զարնելով և կտորելով : Ըստպէս շատ վերքեր ընդունելէն և զենքը

որ Տերզ՝ փառաստե՛ զենքը՝ ու ուրախացի՛ր իր վրայ . ինչու որ ինք յախանեալան սիրով կը սիրէ , յախանեալան փրկութիւնով կը փրկէ :

դուրսը պահելու խնայողներուն շատերը սիրաւորելն եան՝ * Մատթ . 23 . 12 . բոլորին մէջն իրեն ճամբայ բացաւ , ու զնայ պաշտօնը մտաւ . սն ասենք մէկ անուշ ձայն մը լսուեցաւ ներսինն ընդ , այսինքն անտնայտ որ պաշտօնն վրայ կը պաշտէին՝ որոնք կ'ըսէին .

Ով քահանայիս մարդ , մտի՛ր ներս՝ մտի՛ր ,
Շահախնական փառքը ստացիր :

Այսպէս ինք ներս մտաւ , և անոնց հազած հանդերձներուն պէս ոսկեթել հանդերձներով հազուեցաւ : Ան ասենք Վրիստափանոս խնդաց ու ըսաւ . Պարծե՛մ թէ ես ասոր ինչ նշանակելն ստոյգ խնայոց † :

Եւ հիմա Վրիստափանոս խնդակց որ իր ճամբան երթաց . բայց Սեկնիչն ըսաւ . Չէ , կեցի՛ր , սինչն որ թէ մը բան ալ ցուցնե՛մ քեզի : Այսպէս նորէն անոր ձեռքն բռնելով խիստ մաքի սննակի մը մէջ խափեց , ու որ երկաթի փանդակի մը մէջ մարդ մը նստեր էր :

Աս մարդը խիստ տրտում մէկը կ'երևեր , իր աչքերը գետինը անկեր , ձեռքերն իրարու կապեր , ու սիրտը կտորածի պէս կը հատաչէր : Ուստի Վրիստափանոս հար-

* Հաս նեղութիւններով պէտք է մեզի Լատուոց թագաւորութիւնը մտնել : Պարծ . 24 . 21 :

† Այսպէս որի ու բնասորութիւն կ'ունենայ սն հոգին՝ որ հաստատ սիրտը գրած է Վրիստաո շահիլ , ու փառաց թագաւորութիւնը վայելել . բոլոր ընդդիմութիւններուն գե՛մ ինքն իր ճամբան հաստատուն մտքով առաջ կը ընէ ու գեղ 'ի նպատակը կը վազէ , որ Շիսուս Վրիստասով ընդունի իր կոչմանը փարձը՝ ու որ որ Լատուան գնացը կոչեց : Փիլիպ . 4 . 14 : Լուսական շահուորիք քանի մը թիցլ բազմանքներ ու տկար յոյսեր ունենայր . ինչու որ երկնից թագաւորութիւնն ուժով կ'ամնտի , և ուժով ներք կը յափշտակեն զանիկայ : Մատթ . 23 . 12 :

ցուց թէ, ի՞նչ կը նշանակէ առ : Մեկնիչն ըսաւ որ ինք խոսի ան մարդուն հետ * :

Են առանձը Վերիտախանաւ ըսաւ մարդուն : ի՞նչ ետ դուն, հի վ մարդ : Պատասխան առաւ մարդը թէ, Ես ան եմ, ինչ որ առանց չէի † :

Վերիտախանաւ . ի՞նչ էիր դուն առանց :

Մարդը . Ես առանց ազնիւ և բարեբաւասիկ Վերիտառնեաց մըն էի, Դև-ի . ը, 13, թէ իմ աշխիւ և թէ ուրիշներուն աշխիւ առնէ . ես առանց իմ կարծեցաւ երկնային քաղաքին յարտաբ մէկն էի, և մինչև անգամ մեծապէս կ'ուրախանայի մտածելով թէ հոն պիտի մտնեմ ‡ :

Վերիտախանաւ . Հնաւ ազնիկ : բայց ի՞նչ ետ դուն հիւն :

Մարդը . Ես հիւն յուսահասեալ մէկն եմ, և առ երկրիմ փանդակին մէջ փակուած ըլլալուս պէս՝ յուսահա-

* Եստուծոց Սուրբ Հոգին կ'ուզէ որ ուրիշներուն ազնուայն որինակէն իբրաւ առնելը մնայ : Եսոր համար Սուրբ Կրօնց մէջ ան ահաւոր բաները կը դնէ մեր առնելը՝ որ պատահեցան հաստացեալ սեպուտներուն, որպէս զի մեր փտանդը տեսներ, իսնարհ ու արթուն ըլլանք, ու ապրտամբութենէ մեզ պահելու համար Տէրտէք աղօթենք :

† Եմնաստեպալի փոփոխութիւն մըն է առ : Սարսափելով մտածէ դուն ասոր վրայ : Հուսացով հաստատուած ես՝ մի հպարտանար, հուպս փոխցիր :

‡ Սի բարեբաւասեմը՝ զգուշացէք . նայեցէք թէ հիւն ևեք զարկաւ առ մարդը . տեսէք թէ ի՞նչ կը մտածէր իր վրայոյն . նկատեցէք թէ ի՞նչ կը մտածէին ուրիշներն իր վրայոյն : Երգարեւ ինք մեծ ուրախութիւն կը զգար իր ներքը մտածելով թէ երկիրք պիտի երթնայ, և սակայն յուսահասութիւնը հասաւ իր վրայ : Սարեմն արթուն ու զգաստ ըլլանք : ան իմիս . է . 6 :

տու թեան մէջ փակուած եմ : Չեմ կրնար անկէ դուրս ելլել . 65 , անհնար է ինծի դուրս ելլել * :

Վրիտաբանոս . Բայց ի՞նչպէս առ փրձակին մէջն ինչ կար :

Մարտի . Եթե՞նու թեմն ու զցատու թեմնը մէկտէ ձգեցի . երասանակն իմ ցանկու թեմններուս պարանոցին վրայ ձգեցի . Ետանոց բարութեանն ու անոր լուսատու խաղին դէմ մեղանշեցի , Սուրբ Հոգին արամեցուցի՝ ու ան ալ գնաց . Սատանան զբռնեցի և ան ինծի եկաւ . Ետանուած բարկութեան շարժեցի՝ ան ալ թողուց զիս . իմ սիրտս այնպէս կարծրացուցի որ չեմ կրնար զգլուսի գալ † :

Հիմա Վրիտաբանոս հարցուց Սեկնիւնին թէ ասոր պէս մարդու մը համար յոյս չիմյ արդեօք : Իրեն հարցուր , ըսաւ Սեկնիւն .

Են ասենք Վրիտաբանոս մարդուն ըսաւ . Եւ յոյս չից՝ ու յուսահատութեան երկաթ փանդակին մէջ մնալու ես :

Մարտի . Չէ , ասենեկն յոյս չից :

Վրիտաբանոս . Ինչ՞ա՞ համար . Եմենորհնեալ Ետանոց Որդին խիստ ողորմած է :

Մարտի . Ես անխոյ կրկին անգամ խաչք հանեցի իմ անձիս . Եթէ . 4 . 6 . ես զինքը անարդեցի . Եւս . 1 . 14 . անոր արդարութեան արհամարհեցի . անոր

* Գիտեցին ասոյին ասկէ ահաւոր փրձակ մը չկրնար ըլլալ . Եւ զոչը կենանց ու խառնարուծ ըլլալէն : Սեկնին սկիզբը գիտե մարդս , բայց անոր փրձանքը միայն Ետանուած գիտե :

† Ես ինչոյ ահաւոր ազգարարութեան մըն է յրիտանեկոց : Սի մարդիկ՝ զոչը կեցիք ճշմարտութեան Ետանոցն՝ ու իր ճշմարտութեանն հետ խաղալէն . ինքը նախանձաւ Ետանուած է . նախանձաւոր է իր պատիւին ու փառքին . նա մանաւանդ՝ մեր Ետանուածը մաշող կրակ է : Եթէ . 16 . 29 :

արիւնք անսուբբ բան մը սկսեցի . ես ընթացի ազգին նախասեցի . Եփ . Ժ . 28 , 29 . ուստի ես զիս բոլոր խոստանդներէն գուրա ձգեցի , ու հիմա ուրիշ բան չմտաբնծի , բայց միայն սպասանալիք , ստեղծելի սպասանալիք , անփոփոխելի դատաստանիքն ու բորբոքան բարկութեանն ստացի սպասանալիքը , որ իբրև թշնամի պիտի ուսանն զիս :

Վերջոյն . Ինչո՞ւ համար գու՛ն թե՛լ առ փնտկին բերիք :

Մարտի . Ես աշխարհին ցանկութեանն բուն՝ Հեշտութեաննն ու շահեբուն համար , որոնք երբոր կը փոխելի՛ իմ անձիս կ'ըսէի որ շատ բերկրութեանն պիտի ունենամ : Բայց հիմա ան բաներուն ամեն մէկը իբրև պարզ որդ մը կը խածնն ե կը կրծն զիս :

Վերջոյն . Բայց հիմա լե՞ս կրնար գոչուլ ու գարնի գալ :

Մարտի . Եստուան բնծի գոչում առջ մեկզի ձգեց : Իբ խոսքն բնծի յաջալերութեան շտար հաւատալու . մանաւանդ որ ինչ զիս առ երկաթ փանդակին մէջ գոցեց ; ու բոլոր աշխարհի մարդիկն ալ լին կրնար զիս գուրա հանել : Մի՞ յախտնականութեան յախտնականութեան . Բնչ-

* Հաստերը մեքանդիտութեան ուժովք առ նոյն կիսախոսքերն իրենց փոյց կը գրեն՝ ինչպէս որ հաս գրուած են , բայց ան խոսքերն իրենց շատ քիչ կը յարմարին , որովհետեւ ճշմարիտ հաւատացեալ են : Ինչու որ մեզքի փոյց ակտութեան ունենալը՝ մեզքի նստալուժ ունենալը՝ ու մեզքի համար գոչում կամ տրամեթեան ունենալը՝ որ ասանք ունին , հանդերձ բոլոր մեզքերէն ու Եստուանց բարկութեանն Վերխառաով ազատելու փափայրով մը՝ ճշմարտացի կը շուքընեն ինչ որտին մէջ Վերխառաթ ընթացի ներգործութեանը կոյ : Բայց փոյց անոնց՝ որ իրենց կը յարմարին առ մարդուն բաւ խոսքերը :

պէս պիտի կուտիմ ան թշուառութեանը հետ՝ որ յաւիտանահանութեան մէջ իմ դէմն պիտի ելլի :

Ըն առնը Սեկնիչը Վրիտահանութեան ըսաւ թէ , Ըս մարդուն թշուառութիւնը միայն թող մնայ , և մշտնջենաւոր խրատ մը ըլլայ քեզի :

Մհ , տարապիկի բան է ասիկայ՝ ըսաւ Վրիտահանս : Ըստուած ինձի սընէ որ արթուն և զգաստ ըլլամ , ու ազգիք ընեմ որ առ մարդուն թշուառութեանը պատճառէն փախչիմ² : Տէր իմ , հիմա՝ ալ իմ ճամբաս կրթարու առնը շեկա՞ւ³ :

Մեհիլ . Անցի՛ր որ քեզի մէկ բան մ՝ալ ցուցընեմ , և ապա քու ճամբաց կրթաս :

Ըստպէս անոր ձեռքէն բանեց՝ ու զինքը սննեակ մը տաբաւ՝ ուր որ մէկը իր անկողնէն կ'ելլէր . ու հանդերձը

² Ընթերցող՝ միշտ կարտա ևս դուն առ ազգիքը քեզի համար ընելու : Դուն մեզայ մարմնին մէջն ևս , առնաւախարեաց ու տարապայման շար սիրտ մը ունիս , ու աչխարհիս որոզայթնեբուն և Սասանային խորանանկութիւններուն ենթակայ ևս :

³ Վրիտահանս ինչո՞ւ համար այսչափ կ'արտարար . ինքն ու ողորմելի հոգին ասկարին մեզայ բեռն իր կանակը բարձած էր , ու ասիկայ էր որ զինքը կ'արտարցընէր : Մուզէր իաշին հանիլ՝ որ իր բեռն ազատի . բայց Ասրը շողին առաջ շատ բաներ ունէր իրեն ցուցընելու , որ անկէ ետեւ սգաակար պիտի ըլլային իրեն : Ըստուած իր ժողովուրդը միտիմարելու համար ժամանակ մը որոշած է իր թողութեան սէրը ճանչցընելով անոնց . մինչև ան ժամանակը Ասրը շողին աստիճան աստիճան մեզ յառաջ կը ասնի , բան մը ցուցընելն ետեւ ուրիշ մը մեզի կը ցուցընէ , մինչև որ ան ժամանակը դոյ հասնի : Ապառ ըստուծոյ ճամբուն վրայ՝ Ըստուծոյ միտիմարութիւններուն համար : « Ըրդարը հաւատարմ պիտի ապրի⁴ » : Աքո . Բ՛ . 4 :

հազած աստեղը կը գողար ու կը օտրտափեր . Ան աստեղը Պրիտախմանս հարցուց թե ինչու համար աս մարդը կը գողաց : Ուստի Մեկնիչը հրաման ըրաւ մարդուն որ իր այնպէս գողարուն պատճառը զրուցէ : Ան մարդը սկսեց ըսել . Ան գիշեր քունիս մէջ երազ մը տեսայ , որ ահա երկինքը բոլորովին խաւարեցաւ , և այնպէս ստիպալի կերպով որոտաց ու փայլատակեց՝ որ զիս մահուան գուռը հասցուց : Այսպէս՝ երազիս մէջ վեր նայեցայ՝ ու տեսայ որ անպէրն անտօմբ կերպով մը կը փազէին . ստոր փայ փազի ահաւոր ձայն մը լսեցի , ու նաև մէկ մարդ մը տեսայ անպի մը վրայ նստած՝ ու երկինքին հաղարաւորներն իր հետն էին , որոնց ասե՛նք կրակի բոցի կը նմանէին . երկինքն ալ կրակի բոցի մէջ էր : Ալ երկը մեծ ձայն մը լսեցի որ կ'ըսէր . Ալ լիք՝ ո՛վ մեռելներ , ու դատաստանի եկե՛ք : Այն աս խորին վրայ քարերը պատռեցան , գերեզմանները բացուեցան , ու անոնց մէջի մեռելները դուրս եկան : Ոմանք շատ ուրախութիւն ունէին ու գեպ'ի վեր կը նայէին , և անոնք ընտելան ստիպ պահուիլ կ'ուզէին : Նեոս տեսայ՝ որ անպին վրայ նստող մարդը գիւրքը բացաւ ու հրաման ըրաւ աչխարհի որ մնա գան՝ : Ան ստիպն անոր առջև բարբառած սաստիկ բոցին պատճառաւ թել մը միջոց մնաց անոնց մէջը , ինչպէս որ դատաստրին և աստեղնը կայնող բանաստեղծական մէջանգջ միջոց մը կը մնայ : *in* Սոր. Ժ. 51-58 : *in* թմբ. Գ. 16 : Հիւ. 14 , 15 :

* Դատաստանի որուանը պատրաստուելուն համար անմեռն ազէկ միջոցներուն մէկն աս է , յանուխ մտածելուն որը սալու համարիդ ծանրութեանը՝ ահապիսութեանն ու ճշմարտութեանը վրայ : Արտնիմանին համար կ'ըստի թե իր մեռելին ստաղ շատ տարիներ ինչ որ գործելու ըլլար , կը թուեր իրեն թե ակամջին աս ձայնը կու գար . *Surgite mortui et venite ad iudicium!* ¹¹ Ալ լիք մեռելներ , ու դատաստան եկե՛ք՝ :

Յ-Է . է . 28 , 29 : Ք թիւ . ւ . 8 , 10 : Յ-յո . թ . 11 , 14 : Լ-սոյ . թիւ . 21 : Մի+ . է . 16 , 17 : Ս-զի . է . 4 : ձ . 1 , 3 . Ս-ալ . գ . 2 , 3 : Ղ-ան . է . 9 , 10 : Ղ-ան ընցի որ անցին վրայ նասող մարդուն հետն եղած սպասարներուն առ հրամանն եղաւ . Վարդեղէք որոնն ու յարդը , ու բարբոջած լիճը նկեցէք անոնք : Ս-առի . գ . 12 : ժգ . 30 : թգ . 30 : Ս-ալ . գ . 1 : Լ-սասոր վրայ ճիշդ իմ կայնած տեղո՛ւ անդունդին դուրը բացուեցաւ , որուն բերնէն մտիւ ու կրակ ե ստեղծեց խոնկեր կ'ելլէին : Ղ-ան նոյն սպասարներուն ըսուեցաւ . « Ղ-մ՝ ցարենա ամբարը ժողովեցէք » . Ղ-ալ . գ . 17 . ու սասոր վրայ՝ տեսայ որ շատերը վեր կը յափշտակուէին ու անցերուն մէջ կը տարուէին . սակայն ես ես մնայի . ւն թիւն . գ . 15 , 16 : Աստի ես ալ ուզեցի որ զիս ծածկեմ , բայց չիբցայ . թնչու որ անցին վրայ նասող մարդն իր աչքերը վրաս անկեր էր . իմ մեղքերս ալ միտքս եկան , ու խղճմանմբս ամեն կողմնէ կը դատախազէր ինձի գէտ : Հ-ալ . թ . 14 , 15 : Մասր վրայ ցունեն արթընցայ :

Վրիստիանոս . Բայց առ տեսարանն թ՛նչ բան էր որ թեզ այսչափ վախցուց :

Ս-բռլ . Ի՛նչ կ'ըսես . կարծեցի թէ դատաւարանին գին եկեր է , ու ես պատարաստ լիմ անոր . բայց ամեն բանէն աւելի առ վախցուց զիս , որ հրեշտակները շատերը անցերուն մէջ հասարկեցին , ու զիս ես նկեցին . նաե գժոխերին դուրը՝ որ իր բերանը ճիշդ իմ կայնած տեղս բացաւ : Խղճմանմբս ալ զիս կը տանջէր , ու կը

* Մարդուս խղճմանմբը շատ անգամ՝ կը շփոթի ու կը գողցայ . բայց իր վախերն ու գողերը շատով կ'անցնին կ'երթան , ու ճշմարիտ գարե մը չեն պատմուող անոր :

կարծէի որ Դասուսրը մըլա իմ վրաս կը նայէր, իր երեւին վրայ բարկութեան ջրոց մը ունենալով :

Եւ առանը Մեկնիչը Վրիտաբանութեան ըսաւ . Իմացմբ առնն առ բաները :

Վրիտաբան . Եւ իմ իմացոյ ե զիս յոյտ ու վախի մէջ ձեկցին անոնք * :

Մեկնիչ . Եղեկ . այնպէս միտքդ պահէ բոլոր բաները, որ քու քովդ քեզի իր բն խնամն մը ըլլան՝ քու նամբուդ մէջ քեզ առաջ գնելու : Հինն Վրիտաբանս սիրեց իր մէջն ամուրջընել ու իր նամբորդութեանը պատրաստուիլ : Եւ առանը Մեկնիչն ըսաւ . Միտքդ արեւը մըլա քու հետդ ըլլայ՝ բարի Վրիտաբանս, ու քաղաքն երթալու նամբուն մէջ քեզ առաջնորդէ : Առախ Վրիտաբանս իր նամբուն կ'երթար ու կ'երգէր :

Եւ անդ անոց հաղուացիւտ բաներ,

Չուարձալի բաներ ահաւոր բաներ :

Աւ իմ նեղամտութեան եղան զործիս մէջ,

Չիս հաստատա պահող տգտակար բաներ :

Արեւմէն անոնք եւ խորհիտ՝ պիտի,

Ինձ ինչու համար քո ցաւեցան ինձի :

Աւ երախտապարտ սրտով մըլա ըլլամ՝,

Մ'վ բարի Մեկնիչ՝ նորհակալ քեզի :

* Չղջացած Վրիտաբանին սրտին մէջ յշուն ու վախը իրենց յատուկ անգեր ունին : Դասուսրը խտտանեցնելու ըր Նիտուս Վրիտաբանով, կենդանի յոյտի մը զորասոր ու անշարժելի հիմը կ'ըլլան, ու անոնք որ իրենց սրտեցուն խորքերուց իմ ինձը գիտեն, իրենց իմ նամբներուն պէն ու խորամանկութիւնը կը նանջան, աշխարհիս մէջ իրենց ունեցած վիճակն ինչ որպայքի՞նքու երթակոյ ըլլանին կը զգան եւ կը անանեն որ իրաւացի պատճառ կայ մշանջնասորապէս զգուշանալու ու վախնալու : Եւ անոց պայտիտ վախի կեղծուսոր ու անհող կ'ըլլայ մարդ : Եւ որ

Հինն երազես մէջ տեսայ որ Վրբխաբանութիւն երթալու յամբարն երկու կողմը պարիսպ քաշած էր, և ան պարիսպը կը կուտուէր մերկութիւն : Արայ . ից . 1 : Աւտի ծանրարեւնեալ Վրբխաբանութիւն առ յամբարն վեր կը վազէր, թէ և իր կանակի բեռնն պատմաաւար մեծ դժուարութիւն կը քաշէր :

Այսպէս վազելով տեղ մը հասաւ՝ ուր որ բարձրիկէ բլուր մը կար, և ան բլուրին վրայ խաչ մը անկած էր, ու քիչ մը վար բլուրին սարը գերեզման մը կար : Առահայ երազես մէջ տեսայ որ Վրբխաբանութիւն խաչին առջեւ ելածին պէս՝ իր բեռը քակուեցաւ ուտրին՝ ու իր կանակն ինկաւ, ու սխալ վար գլորիչ մինչև որ գերեզմանին բերանն եկաւ : ան տեղ գերեզմանին մէջն ինկաւ, ու ալ շտեայ անիկայ :

Համար կ'ըսուի՝ Արամի ան մարդուն որ միշտ կը վախայ :

Սեզի զար վեր երեցած մեր դժուարութիւնները մտածանք ստոխանայ յամբարն են : Բեռններն ան տանը խիտ ծանր կու գան՝ երբոր ստոխանքները կը ծանկնան :

† Վրբխաբանութիւն հասարակութիւն . խաչին առջեւ ելելէն առաջ կը հաստատար թէ Վրբխաբանութիւնն ազատութիւն պիտի գանձ, այսինքն մեզայ թողութիւն . բայց Հինն անոր ստոխանքը գտաւ ու զգայ : Ինչ Հինն հասարակութիւնն կը վայելէ . իր մեղքին բեռն իր խղճմանքին վրայն վերցաւ, և հաստատարութիւնն կերպ ուրախութիւնով ու խաղաղութիւնով լեցան է : Ե՛ղբայր՝ դուն որ կը հաստատար թէ Հիսուս Վրբխաբանութիւնն մի միայն մերկիչ, հաստատարով յառաջ դնա՛ մինչև որ անիկայ քու մերկիչ բլուրն անհնարութիւնն ինկնաւ, ու իր արիւնջի քու մեղքերուդ թողութիւնը զգաս . քանզի երբոր Աստուած մեզ մեր քանցարութեանն ու բեռնն ազատեւ, ուրախութիւնն քան կրտսերութիւնն պէս կ'ըլլանք ան տանը . բայց դուն անիկայ չես կրտսեր

Վրիստախանու հիւան մեծապէս ուրախացաւ որ իր բնուն թեթեւցաւ , ու ցնծաբոց սրտով ըսաւ : Ինք՛ իր ցաւերոցք իննի հանգստութիւն շնորհեց , ու իր մահաճոյն ալ կեանք : Նետոյ ասան մը ըսիկ կայեցաւ որ նայի ու զարմանայ . քանզի ըսա զարմանայի բան եկաւ իրեն՝ որ խաչին տեսքը զինքն այսպէս ազատե իր բնուն : Ուստի կրկին և կրկին անոր վրայ նայեցաւ , մինչև որ իր աչքերն սկսեց արցունք բղխիլ ու երեսն՝ ի վար վազել : Զ՝ 10 . 4 . 10 : Արդ՛ քանի որ ինք այսպէս կայեամ կու լար , երեք հաս լուսաւոր աննինք եկան իրեն , ու զինքը բարեկցին ըսելով . Խաղաղութիւն քեզի : Նետոյ առնջինն ըսաւ . “ Վաւ մեղքերդ քեզի ներսած են ” . Մարդ . Բ . 5 . երկրորդը զինքն իր հին լաթեթերն համուեցուց՝ և ուրիշ լաթեր հազցուց իրեն * . Զ՝ 10 . 4 . 4 , 5 . և երրորդը անոր ճակատին կնիք մը զարկաւ , Եփե . ան . 13 , ու զնամ թուզի մը տաւաւ իրեն՝ և ըսաւ որ ճամբան վազած ասանն անոր վրայ նայի , ու երկնցին դուռը համեկուն պէս ան թուզի ը ներս տայ : Այսպէս անոնք իրենց ճամբան զային . ու Վրիստախանու ուրախութենէն իրեք անգամ ցաթեկեց , ու առաջ կ՛երթար աս երգն ըսելով :

ուանումս մինչև ան որսուած ասանը . այսինքն՝ մինչև որ խաչին դաս , ու քու բոլոր յոյսերդ անոր վրայ դնես :

* Այս լուսաւորներն են Վանաւաւորքը Երրորդութիւնը . ան՝ և շոր Եսաուծոյ՝ Որդւոյն Եսաուծոյ՝ ու Սուրբ շորդւոյն Եսաուծոյ սկսն ու շնորհքը : Ահաւե՛ որ երբ Եսաուած Վրիստախի արխնին միջնորդութիւնովք մեղաւորին թողութիւն կը շնորհէ , ան ասանը կը հազուեցընէ և անիկայ Վրիստախի արդարութիւնովք : Ենոնք որ կ՛աւրանան թէ մտրդիկ Վրիստախի արդարութիւնովք արդարացած կը սեպուին , ասննեկն չեն տեսնէր արկնցին որրութիւնն՝ ու իրենց մերկութիւնը , ու չեն ասե՛ր բուն իրենց արդարութեան ազատեցի լաթերը :

Մինչև հաս եկայ իմ՝ մեզքս բարձած ,
 Չկար մեկը որ զես հանդիցընէ :
 Իմ՝ արամեւ իմ ենեւ՝ սրով պարարուած ,
 Մինչև հաս եկայ , ի հաս ինչ տեղ է :

Ճ ո՞ւս պիտի իշնար կանակիս բեռք ,
 Ա հ ո՞ւս սկսէր երջանկու իմ իմըս .
 Ճ ո՞ւս կարտակին ան պարաններք ,
 Ար կարպեցին ան իսկին կանակըս :

Օրհնեալ ես իմ իաշ , որհնեալ զերեզման՝ ,
 Ինչոց երկոց որհնեալ Մարգըն պատուական .
 Ար քուկին վրաց մեզքերուս հանար ,
 Ինչոտուական իմ եամբ մասնեցաւ մահուան :

Եսկէ ետե երազես մեջ տեսայ որ իմքը պայպէս յառաջ
 գնաց՝ մինչև որ ձորն իջաւ , ուր որ ձուակէն քիչ մը գուրս
 իրեք հօգի տեսաւ խորունկ քնացած , ու ոտքերնին չլքա-
 ներով կայած : Մէկուն անունն էր՝ Միամիտ , միւսինը՝
 Նոյլ , ու երրորդինը Չանդուզն :

Վրիտաբանուս անոնք աս միմակին մեջ տեսնելով՝ զեպ ՚ի
 անոնց գնաց , որ ըլլայ իմ անոնք արթնցընէ . ու կանչեց
 իմ , Դուք կայմի վրայ նեղոյներուն կը նսննիք . Եստի .
 իմ . 34 . քանզի ներ տակը մեռեալ ծովն է . մեկ ծով
 մը՝ որ յառակ շունի . ուտաի արթընցէք ու մեկգի եկէ՛ք
 սոց տեղէն . ու նաե կամք ըրէ՛ք , ե ես ներ չլքամներք
 քակելու նեղի կ'ազնեմ՝ : Եսե զըսեցեց անոնց իմ է :
 Են առիւծի պէս մեծողը , նո Պիտ . է . 8 , տակ նեցնե-
 լու որ ըլլայ , անտարակոյս իր ահամներուն որս պիտի
 ըլլայ գուր : Ես խոսքին վրայ անոնք իր երեսը նայեցան ,
 ու սկսեցին աս կերպ պատասխան տալ † : Միամիտն

* Իտարեպաշտ Վրիտանէին ոգին ուրիշներուն վրանդէ
 կ'իսնանայ , ե կը շնանայ ու կ'աշխատի օգնել անոնց :

† Իմ է որ Եստուան մեղաւորին աչքերը չբանայ , յարգու-

ըստ . Եւ վասնզ մը ըմ տեսներ : Դրոյն ըստ . Վիչ մըն ալ թնամանք : Եւ Յանդուղը ըստ . Վմն մարդ ինչքնը թող հոգայ : Եսայէս անոնք պատկեցան նորն թնամալու , ու Վրիտահանոս իր նամբան գնաց :

Եւ սակայն մաստամնութեան մէջ էր թէ ի՛նչպէս առ վնասին մէջն ինկած մարդիկը այսպէս ոչինչ սեպին մեկու մը բարերարութիւնը որ ազատարար օգնել կը կամօ աւանոց գերնք արթնցընելով , իրնոց իրտառ առաջով , ու իրնոց երկաթներն ազատելու համար՝ իրնոց օգնութեան համեմել առաջարկելով : Եւ առ մաստամնութեան մէջ որ կ'երթար՝ երկու հոգի տեսաւ՝ որ նեղ նամբուն ձախ կողմի պատին զրայն անցնելով յառաջ կու գային , ու արտաքնոք եկան իրն հասան : Եսայն մեկուն անունը Փարիսեցի էր՝ և միւսինը Աեղծաւոր : Ուստի ըսածիս պէս՝ եկան իրն հասան , ու Վրիտահանոս անոնց հետ այսպէս խօսակցութեան մտաւ :

Վրիտահանոս . Պարսններ , ուրկե՞ կու գայք , և մըք կ'երթայք :

Փարիսեցի և Աեղծաւոր . Մննք Մասիառութեան յազարը ծնած ենք , ու Սին ընդ կ'երթանք փառաբանելու :

Վրիտահանոս . Ինչո՞ւ համար առ նամբուն սկիզբն եղած գանձն ներս լնաց : Զե՞ք գրտեր որ գրուած է թէ , « Են որ գանձն լնաներ , հասցա ուրիշ տեղն կ'ելլէ , անխկայ գող ու աւազակ է » : Յւ՛՛՛՛ . Ժ . 1 :

Փարիսեցի և Աեղծաւոր . Պատասխան տալին՝ թէ բոլոր իրնոց յաղաքացիները հեռու կը սեպին մինչև գուռն երթալն ու անկէ ներս մտնելը . և անոր համար իրնոց սո-

րանք մը բնաւ բանի տեղ շննցնիր անոնց : Յի՛՛՛՛ որ անոնց ամենը ընորհքն է : Եստուծոյ ընորհքն է որ կը կենդանացընէ՝ կը լուսաւորէ՝ կը զգըացընէ՝ կ'արդարացընէ՝ կը պահպանէ՝ կը սրբացընէ ու կը փառաւորէ :

վերական շամբան շխտակ դալ ու պատեն անցնիլն է , ինչպէս որ իրենք ալ այնպէս ըրած էին :

Վերջապիտոս . Ըսցց մեր երթալու քաղաքին Տէրոջ գեմ՝ յանցանք պիտի շտեղտի՞ , իրեն յայանի կանին աս կերպով աւրելլ :

Փառչիտիցի և Աղճաւոր . Պատասխան տուին՝ թէ ասոյ վրայով ինք պէտք չէ որ մտատանելութիւն քաշէ . քանզի իրենց ըրածին պէս է սովորութիւնը . և թէ որ հարկաւոր ըլլայ՝ կրնան վրայութեամբ հաստատակ թէ հազար տարիկն աւելի է որ իրենք աս սովորութիւնը ունին :

Վերջապիտոս . Ըսցց աս մեր սովորութիւնը որկնքին առին կրնայ՝ արդարանալ :

Փառչիտիցի և Աղճաւոր . Ըս սովորութիւնին հաստատութիւնը հազար տարիկն՝ ի վեր ըլլալով՝ անաշտա դատաւոր մը անտարակոյտ արինաւոր բանի տեղ պիտի ընդունի ան : Ըս մանաւանդ , շամբուն մէջ մանկնուս ետե , որ կերպով հան մանկնիս ի՞նչ հոգ է : Իմէ որ շամբուն մէջն ենք՝ մէջն ենք . դուն ալ միայն շամբուն մէջն ես , որ՝ ինչպէս կ'իմանանք , դունն մտեր ես , և մենք ալ շամբուն մէջն ենք՝ որ պատին վրայն հան անցանք . ուստի քու պիտակդ մերինն աւելի ի՞նչ ազգիութիւն ունի :

Վերջապիտոս . Ըս իմ Տէրոջ կանանոյք կ'երթամ , դուք մեր սցլանդակ մարին հարցոյք : Ըս շամբուն Տէրը արդէն մեզ դոյ համարած է . ուստի կարծեմ՝ թէ շամբուն վերջը հասնելուգ՝ շխտակ մարդիկ պիտի չցանուիր դուք : Դուք ինքնիրենուդ ներս մտայ առանց անոր հրամանին , և ինքնիրենուդ դուքս պիտի ելլէք առանց անոր որդանութեանը :

Ըս խաբին երկար պատասխան շտուին , հապա ըսին որ ինք թող ինքզինքը նայի : Ըս ասննը տեսայ որ առանց երկար բարակ իրարու հետ խօսակցելու ասնն մարդ իր

Քամբան զնայց . սփայն թէ առ երկու մարդ իկը Վրքիտախանսին ըսին որ բալըր որկնցնննն ու կարգազբու թ խննննը անասրակցոյ իրենք ալ անոր պէս զչուչու թեամբ կը կատարեն : Ուստի դուն թ'նչ բանով մեզմէ աւելի ազէկ ես' ըսին , բայց սփայն կանակիդ վերաբերուովը' որ մեր կարծաննն նայելով' գրայքներուդ մէկը քեզի տուած է , բու մերկութեանդ անտէրը ծածկելու * :

Վրքիտախանս : Դուք դունն ներս ըննննըն ետև որկնքննրով չէք փրկուիր : Կող . բ . 16 : Այս թէ որ կանակի վերաբերու զնայով խնննալ կ'ուզէք , իմ երթալու տեղիս Տէրն ինծի տուա , ըսաննուդ պէս' անով իմ մերկութեանս ծածկելու համար : Այս ալ անիկոյ իր մարդասիրութեանն իրքև մէկ նշանը կ'ընդունիմ' , որովհետև յառանձնան թան մը լունէի ես' հապարհնախ ըստ թեր : Եսկէ 'ի զատ ես զիս իմ նմարուս մէկ անով կը սփրթարեմ : Ա'ընեմ իմ անիս' Մտասրակցոյ երբոր քաղաքին դուք հանիմ' , անոր Տէրը զիս ազէկ պիտի ծաննայ' իր վերաբերուն իմ կանակս ունենալուս համար , ան վերաբերուն որ ինք նրխապէս ինծի ընորհեց , իմ հետսի

* Վրքիտախի արգարութեանը փառասոր պատմուհանը' որ հաւաստացեալնննն կը պարզեալի ու անննց վայ կը ծածկուի , անարդ ու քանահրէի է անունով քրիստոնեաննննննննննն , որննց իրենց մերկութեանն ու ծածկոյթի կարաս ըլլալը չեն խնննար : Բայց խննարհ հոգինննն իրենց անոր կարաս ըլլալը կը խոստովանին , ու անիկոյ ընդուննննննն Վրքիտախ կը փառասորեն : Փարսիակցներննն ու կեղծասորները բալըրովնն անտանտ ըլլալով իրենց անկեալ բնութեանը , նորոյութեան՝ Վրքիտախի արգարութեանը' կամ Արքայուցիւ է Աթիթարիւ շարայն ներգործութեանը հարկատուութեանը չեն տեսնիր . ու անոր համար ճշմարիտ քրիստոնեանն ծաղր կ'ընեն , ու անոր զգացումները յափշտակեալ մարդի ու խնչազարութեան կ'ընծայեն :

լաթներէս զիս մերկացուցած որք : Նաև ճակատս նշան մըն ալ ունիմ՝ որ գուցէ Հրամանեցնից շնորհակցիք անիկայ ր որն որ իմ Տէրաշն մեկ մտերիմ ընկերը հոն գրուակց կ'անուկէս իմ բնաս ինկած որք : Ես ալ նեղի ըսեմ՝ որ ան ատենը կըգամ թուզիմ մը արուեցաս ինձի , որպէս զի իմ ճամբուս մէջ անիկայ կարգալով մտիթարու իմ : Նաև Հրամայուեցաս ալ ինձի որ երկնային գուար հասած ատենս անիկայ ներս ասմ , իբրև նշան իմ անոր ետեւն անասաբակցս ներս մաներլուս : Կարձեմ թէ գուք սա բաներուն մէկը շունիք . և անոր համար շունիք՝ որ գունն ներս լմբասար :

Մտնք սա բաներուն պատասխան շատին . միայն իրաւութիւն նայեցան ու ինչպայն † : Եսիկ ետե տեսայ որ ամենն ալ ատալ գային , բայց Վրիստախանու աննչյմէ յատալ անցաս ու ալ շնորհեցաս բայց միայն ինչնիրենը՝ ու ան ալ երբեմն հատաշէրով ‡ ու երբեմն ուրախանալով : Նաևս շատ անգամ կը կարգար ան Լուսուարներէն մէկուն տուած թուզիմը § և անով կը մտիթարուէր :

* Սուրբ Հոգւոյն վարութիւնն ու կերթն ունեցող Հոգին Վրիստասի արդարութիւնոց կը պարձենայ ալ . ինչու որ հասարցին ու բախութիւնն սա է՝ որ Վրիստաս Տէրը մեր արդարութիւնն է : Եղի՛մ . ից . 6 : Մարգիկ պարտոյ տեղը ներքին մտիթարութիւններու վրայ կը խոսին , բանի որ Վրիստասի արդարութեան հանգերնը կը մերձեն :

† Խնայարձ յիսնըները Վրիստասի խոնարհ ճակտորդներուն վրայ կը ինչան :

‡ Վրիստախանու արդէն թողութիւն ընդունած ըլլալով՝ ինչու համար կը հատաշէր : Մարդ պիտի կարձէ որ ան բոլորովին ուրախութիւն կարած պիտի ըլլար : Ետնք սիրոյ հատաշանցներ էին՝ որ Հոգեւոր ուրախութենէ զուրկ եղաղները բան մը չեն գիտեր աննչ վրայ :

§ Եսիկայ Սուրբ Հոգիէն իր ունեցած ստուգութիւնը

Եւ միջոցին երազիս մէջ տեսայ որ անոնց ամենն ալ տառաջ կ'երթային՝ մինչև որ Ղազարու թեան Լեւանը ուղտն եկան՝, որուն յատակն ազգիւր մը կար : Եւ նոյն տեղն ան դռնէն եկած շխաակ ճամբէն՝ ի զատ երկու ճամբայ ալ կոչին, որոնց մէկը ձախ ու միւսն ալ կողմը կ'երթար լեւանը ուղտն, բայց նեղ ճամբան շխաակ լեւան՝ ի վեր կ'ըլլէր, ու կը կոչուէր Ղազարու թեան : Հիսն Քրիստոսականս ազգիւրը զնայ, Երան - խիթ - 10, ու անկէ ջուր խմեց ինքզինքը զփայտնելու համար † : ու սխեց լեւան՝ ի վեր ելլել ըսելով :

Կը նշանակէ մարդուն իր հոգւոյն բնոյցուած Քրիստոսի նրի սիրոյն՝ նրի քարհացը՝ նրի թողութեանն՝ ու նրի արդարութեանը վրայ :

* Քրիստոսականս Ղազարու թեան Լեւը հասաւ : ասկէկայ մարմնի ու արիւնի անհանց ճամբայ մըն է, որ մեր ճամբորդութեանը մէջ մեր հաւատքին անկեղծութիւնն ու մեր հոգիներուն ջանքը կը փորձէ : Քրիստոսականս դռնէն ներս մտնելն առաջ քանի մը անգամ փորձուցաւ : Բայց հաւատացեալը հաւատքին մէջ փոքր ՚ի շտակ հաստատուելն ետէ մեծամեծ փորձութիւններու կը պատահէ : Երբոր իսպին ու Գերեզմանին մտնելած ըլլանք մտածելու պատճառ ունինք թէ ամեն շարիքն անցան : Բայց Ղազարու թեան Լեւը, Եւրոզիոնին հետ պատեալութիւնը, Սահաւան Եւրոզիոն Զորը, Հոկայ Յուսահատութեան ամրոյն ու Աստարգեալ Երկիրը ստեղծին անտես կը մնան : Եւստիս Խորշեղացիք ու բախացան՝ երբ անսան թէ Եւրոպացիները Աստուծոյ շնորհուն մէջ կը խեղդուէին, ու մարմնին շարիքն իրենց անցնելու անսպասարը, և թէ ստեղծին իրենց մեծամեծ նեղութիւններ պիտի գային :

† Բնականս ու ամենարարին Երանուած ընդհանրապէս ստեղծականն անկէ կը իրկէ անոնց իր Հոգւոյն ու քարհաց պնտութիւնը՝ որոնք որ ինք զՂազարութեան ու աշխատութիւն քաշելու կը կոչէ : Քրիստոսականս Ղազարու

Իմէ և բարձրք լն՝ բաց շնամ՝ ելիլ ,
 Մտուարութիւնը ինձի վերա շրջաց .
 Այն կենաց շամբան առ տեղէն ըլլալ ,
 Ար տեսնեմ՝ ես , սէ , սիրաքս ինձի շնոց :

Տրամութիւնն ու փարին ինձմէ հետաման ,
 Աղիկ է շխտակ շամբան երթալը .
 Իմէ և գժուարին , քան իմէ եւս շամբան ,
 Ար իմ է և գիւրին՝ բաց փոց է վերջը :

Միւս երկուքն ալ լեռանը սարք հասան . բաց երբոր տեսան իմէ լնը դար վեր ու բարձր էր , և իմէ ուրիշ երկու շամբաներ ալ կային , ու նաև կարծելով իմէ ան երկու շամբաներն ալ նորէն ան շամբանն կը խառնուին՝ ուրիկ վեր Վրիստիանոս ելաւ՝ լեռանը միւս կողմը , մայրերնին հաստատեցին որ ան շամբաներէն երթան : Ախն առ շամբաներէն մեկուն անունը Ալանոց էր , ու միւսինը Արծանու՛մ : Աւստի մեկերնին Ալանոց կոչուած շամբան բանեց , ուրիկ մեծ անտառի մը մէջ ելաւ . միւսը շխտակ գէպ 'ի Արծանանն շամբան բանեց , ու սե լեռանբով շրջապատուած մեկ ընդարեակ գալտի մը մէջ ելաւ , ուր որ գլորեցաւ ինկաւ , և ալ շիրջաւ ելիլ † :

Ըսկէ ետև Վրիստիանոսին ետեկն նայեցայ որ լնն 'ի

Իման Անն ելիլու սկսելն առաջ Աստուածային մար-
 Թարութեանն ազդիւրէն իր հոգին կը գովացընէ :

* Աւստան՝ միջ շանապարհորդ քրիստոնեայ՝ որ մեծ
 բարութիւնն մը մտ է քեզի , երբոր մեծ գժուարութեան
 մը կը պատահիս որ անոր հետ մարանչիս ու յազմես :

† Աղքատներնն ու փարիակցիները ինչպէս որ գիւր-
 Թեանը կը մտնեն հաւատքի շամբան մէջ առանց ճշմար-
 տապէս մեղքերնին շանչնալու , որ առ շանաչումը պիտի
 պատճառէր իրենց Վրիստոսի գիտել՝ որ ան Անդ Վուան
 է , պնայէս ալ մարմնի ու արիւնի խիտո գիւրին գալու
 շամբան կը գտնեն՝ ու վերջնայէս կը կորնչին :

եկաւ իրեն , և զինքն արթննաց' ըսելով . « Մ՛ի ծոցը՝ մթնխնին զնա , անոր ճամբաները աեա , ու խնամանն եզեր' » : Եւսով . զ . 6 : Եւսով Վրբասխանես մեկն 'ի մեկ վեր ջարթկեց , ու արատրաց ճամբաց ելլելու , որ արագ արագ երթալով մինչև ընտանք գլուխն ելաւ * :

Երգ' երբոր ինք ընտանք գլուխն ելաւ վազելով երկու հոգի կու զայն ուժ զնու թեամբ իր գեմը զարնուելու : Մեկուն անունը Սլախտաւ էր ու միւսինը Կասկածառ † : Վրբասխանես ասանց հարցուց' թէ , Պարաններ , ի՞նչ կայ , սխալ ճամբան կը վազէ՞ք դուք : Պատասխան տուաւ Սլախտաւը՝ թէ մենք Սխան քաղաքը կ'երթայինք՝ ու ան զժուարթն ճամբն վեր ելանք . բայց՝ քանի որ առաջ կ'երթանք , այնչափ վտանգներու կը պատահինք . անոր համար դարձանք ու նորն ետ կ'երթանք :

Ճշմարիտ է , ըսաւ Կասկածառը , քանզի ճիշտ մեր առնելը զոչ մը առիւծ պատկեր են , որոնք շնք գիտեր քնացանձ են արդեայ թէ արթնան . և անտարակոյս կը կարծենք որ եթէ անոնց բաւական ժամնալու ըլլայինք , իսկոյն մեզ կտոր կտոր պիտի ընէին :

Են ասունը ըսաւ Վրբասխանես . Դուք զիս վախոցուցիք .

* Տերը՝ իր ժողովուրդը սիրելով թող չտար անոնց որ մահուան քունը քնանան , թէ և եղէ որ մինչև իրենց մթնթարթի թունը կորսնցընելն են նշին . սակեայ անոնց հոգիներուն մեծ արանութիւն ու նեղութիւն է :

† Սլախտան ու Կասկածառը քրիստոնէական հասարակն մեծ թշնամիներն են , ու անոր ճամբուն վաղով չար լուրեր կը բերին : Մտիկ մի՞ ընէ՞ք անոնց , հապա Մասունոյ ճշմարտութեանն ու հասարակութեանը նայեցէ՛ք . անոր պատուական իրասաններն արգաւանդէ՞ք , ու ներ առքերը խաղաղութեան աւետարանին կոչիկները հազէ՞ք : Ս՞ի կամ ի՞նչ արդեայ պիտի փնտսէ նեղի , թէ որ դուք բարեոյն հիանաղ ըլլայք :

Բաց և քերթում ես ապահով մնալու . թե որ ես քերթում
 թե բուն քերթուս, անխեղ կրակով ու ծեծածով պարտելու
 պատրաստուած է, ու ես անտարակցոս պատի կրտսիւթ
 հան : թե որ կրթում քերթուցին յարգանք կրթում , ան-
 շուշտ դրանք որ հան ապահովութեան մէջ պատի ըլլամ * :
 Միրա առնեմ . ես զառնալը մեռնիչ է . առաջ կրթուց
 մեռնելու վախ է, ու անիկ անդին յարանակեան կեանք
 է . ուստի ալ առաջ կ'երթում : Ես յարկեմ Սարգիսան
 ու Սարգիսանը ընդ 'ի վար վարկեցին , ու Վրիտահանու
 իր ճամբան գնաց : Բաց ան մարդոցմէն լամին ժող
 նորին մտանելով , ներք ծոցը խոթեց իր թուղթը հա-
 նելու համար † որ անխեղ կարգաց ու մտիկարուի : ա-

* Վրիտահանու հոգեարական սղանախ առարկութիւն
 նով պարկեցն մարտնին վախուն զեմ ու կտակածուսութեան
 և անհասարակութեան զեմ հասարակն առարկութիւնովը
 վախը մեկդի կը թոթուէ : Մեծք միշտ հասարակուն
 մարդարկանն խոց մը սննից , որուն թե որ միայն զնե-
 լու ըլլանք , ալկի կ'ընենք : Երբոր վտանգները նեղ
 նեղ կը նզնն' ու վախերը ներ փայ կը յարմակին , մարդ-
 նից բերելք թե դուք որունն էք ու որուն կը ծառայէք :
 նայեցէք ան ճամբուն որուն մէջն էք , ու ներ հասարակն
 վարձանին , պարկեցն' ներ հոգեցն փրկութեանը : Ես
 առնայ խոցը սորվելու պարագեցէք , ու անոր հնարան-
 գեցէք :

† Աղքատի ճանապարհորդը Սարգիսանն ու Սարգի-
 սան յարմակեանը ընդունելն ետե իր թուղթը կը
 փնտռէ որ մտիկարուի , բաց խարտած է իր անխեղա-
 թեանն . թուղթն իր ծոցը լէ : Են առնելը կը գոց իր
 փնտրութիւնը որով սարգիսանիս ստանով ծանկուած
 հոգեմտար զով անդը ընայեր էր : Իր թշուառ մտնու-
 կին ժող կու լոց կ'ողաց , ու բոլը առ բոլը ես կը գառ-
 նայ մինչն որ իր թուղթը կը գտնէ : Ես յարկեմ կը վա-
 ռուի Տերը իր ուխտագանց գաւկընեան հետ . փրկու-
 թեան ուրախութիւննննն անոնց պարգեւելն առաջ իրանն

կայն փնտուկն ու չգտաւ անիկայ : Ըն առնել Վրիստախանս մեծ խառփու թեան մէջ ինկաւ , ու ինչ ընելը չէր գիտեր * . քանզի իրեն մտիթարութիւն տաւող բանն՝ ու իր երկնային քաղաքը մանկու սկայականը կորսընցուցեր էր : Աստի առ անդ սկսեց մեծապէս շփոթիլ . վերջը մտայք եկաւ որ ընտանը վրայի սաղարթախիտ սասերով ծածկուած հոգմանոր զով անզը քնացեր էր . և ծունկի վրայ դալով իր յիմարական գործին թողութիւն ինզրեց Մասուծեմ , ու անկէ ետեւ ետ գարնաւ իր թուզիթը փնտուկու : Բայց թի վրայ ըստ բուականին ցուցընել թե՛ Վրիստախանսին սիրան ինչ արամութեան մէջ էր բուրբ իր ետ գացած առնելը : Արբեմն կը հաւաւչէր , երբեմն կու ըսր , և ըստ անզամ ինքզնեքը կը նախատէր որ այնպէս յիմարար քնացաւ ան անզը՝ որն որ մտայն նամբորդներն իրենց յողնութեանն քիչ մը հանդէլու համար շինուած էր : Աստի առ փնտակին մէջ ետ կ'երթար՝ զգուշութեամբ մէկ կողմն ու միւս կողմը՝ նայելով բուրբ գացած նամբան , որ ըլլայ թե՛ իր թուզիթը գանկ , որն որ նամբորդութեամբ մէջ այնչափ անզամ իր մտիթարութիւնն եղեր էր . այսպէս երթարով մինչև որ նորին ան սաղարթախիտ սասերով ծածկուած հոգմանոր զով անզը անանուկցաւ , ուր որ ինք նստեր ու քնացեր էր : Բայց անիկայ տեսնելը իր արամութիւնն աւելըբ շատցուց , նորին իր մտայք բերելով իր քնանարուն յանցանքը † : Աստի այսպէս յաւաւչ

Հետամաշտուն համար իրենց մեզայքը վրայ տալաշխարութեան զգացում՝ մը կու ապ անունը :

* Վրիստախանս իր թուզիթին համար շփոթութեան մէջ է . անիկայ արմատար է : Թե՛ որ հոգեւոր կորուստ մը ունենանք՝ ու անխառն և անհոգ ըլլանք անոր վրայ , գէշ նշան մըն է թե՛ մարմնաւոր փաստութեան ու անտի յատով կ'ապրինք : Ա՛յ զբարբ իմ՝ զգէշը կեցիք ասկէ :

† Վրիստանակնց եղբարք՝ նայեցէք մեր հոգիներուն :

զնայ իր մեղանշական քունին վրայ ողբալով և բանով .
 Սոյ իննի պէս թշուառականին որ ցորեկը ընացայ ,
 Շուր . թ . 4 : և ինն . է . 6-8 , ու դժուարութեան
 մէջ ընացայ : և այնչափ իմ մարմնիս հանդիսն ըրի որ
 ըսանք Տէրոջ՝ Խաղաղութեան հոգինըը կազուրելու
 համար շնածը , ևս իմ մարմնիս հեշտութեանը համար
 զործանեցի : Օտը անոց սրչափ քայլեր տաի : Եւս-
 պէս պատահեցաւ Իսրայէլին ալ . որ իրենց մեղքերուն
 համար Սարմիր Շարժուն Խաղաղ ևս խրկուեցան : Տրամու-
 թեանք կ'անցնեիմ ևս աս Խաղաղն՝ որն որ եմէ ան մեղան-
 շական քունը լըլար , զուցէ ուրախութեանք պիտի անց-
 նի : Զինս սրչափ յոռաջ գացան պիտի ըլլայի իմ
 Խաղաղ . երբ անգամ պիտի անցնեիմ ասիկ , որ միայն
 մէկ անգամն անչի անցնելու կարտութիւն չունի . մա-
 նաւոր որ հինս ուլ ալ պիտի մնամ . քանզի գրեթէ
 որն իրիկուն եղած է . տխրան , ինչ կ'ըլլար՝ որ չքնա-
 նայի :

Երգ՝ մինչև հինս նորին սաղարթախիս ստանալով ծած-
 կուած հոգնաւոր զով անոց հասաւ , ուր ասուն մը նըս-
 տաւ ու լացաւ , բոցց վերջը Լստուծոց նախախնամութիւ-
 նով՝ արտմութեան մէջ թաղուած՝ իր նստած բազմոցին
 սակը նայելով , հան տեսաւ իր թուղթը . որն որ գո-
 շալով ու արտոնեաց մեկին ՚ի մեկ տաւա ու իր ծոցը գրաւ :
 Բոցց մ'ով կ'ընայ պատմել թէ սրչափ ուրախացաւ աս
 մարդը երբոր նորին իր թուղթը գտաւ : Վանզի աս
 թուղթն էր իր կեանքին սպահովութիւնն ու փափայլիկ

Օգուշայէք որ ներ առիկ հեշտութիւններուն համար վեր-
 լի արտմութիւններ չունենայ : Բոցց լաւազոյն է՝ « Վնչ
 իղնայի մարդ եմ ես՝ կանչելը՝ քան մարմնաւոր փտահո-
 թեանք սպրիկն ու հոգեւոր միտիմարութիւններու փափայ-
 րանալու կողմնակ մնամ ըլլալը :

Նաւահանգիստը հասած ասեմնն ընդունելի ըլլալուն նշանը : Աւստի անիկայ իր ծոցը գրաւ , փառք սուսա Մասուծոց որ իր աչքը անոր ինկած ակնն ուղղեց , և ուրախութեամբ ու լալով նորէն նամբոց ելաւ * : Բայց թ'նշ կ'ըսես , իբրև արտարնոց կ'եջիբ հինա ընտանք Սեպուան նամբան : Եւ ասկոյն ընտանք գլուխը շէլած արևը մտքը մտաւ , ու ասիկայ նորէն Վրիստամուսին մտքը ձեկց իր ծուլութեամբ քնանալը , և սցապէս՝ նորէն սկսեց իր վրայ սքալ : Ի՞՞՞՞ զգուն մեղանշական յուն , թ'նշպես յու պատմաստագ մտիքը զիս պիտի կոխէ իմ՝ նամբորդութեանս մէջ . աւսանց արեգակի պէտք է որ քաշեմ՝ , իսուարն իմ ուղիս նամբան պիտի ծածկէ , ու ես իմ մեղանշական յունիս համար ունայոց անասուններու ձոյնները պիտի լեմ՝ : Էլ ինչ իր սրոյն եկաւ նաև ան պատմութիւնը՝ որ Աստուածունն ու Աստիտոք իրեն լսին , թէ ասիւնները տեսնելով իբրև փախչիբ եին : Աւստի Վրիստամուս նորէն ինչնիրեն լսաւ . Եւ զազանները գիշերը կը պաշտին իրենց որակուն համար , և թէ որ մտիմ ակնն ինծի պատահելու ըլլան՝ ի'նչպէս պիտի ազատիմ անանցմէ . թ'նշպէս պիտի փախչիմ անանց նանկի յուն ներքեք կտոր կտոր փառաստուելին : Եւ խորհրդոյն ստալ գնաց իր նամբան . ըսցց երբոր սցապէս իր զժրազց սխալմունքին վրայ կը ցաւեր՝ աչքը մեր սերցուց , ու իր ասինք հոյսիկոց պալատ մը տեսաւ , որուն անունը կը կոչուէր Կեղեցիկ . և անիկայ ճիշց նամբուն վրան շինուած էր † :

* Եսիկայ կը նշանակէ Մասուծոց սիրոյն ու կարգութեամբ՝ ու Սիսուս Վրիստոսի հասարակոյն Էդուով Սքրբով ուրախանալուն վրայ նոր զգացում մը տնննալ : Կեղտէ թէ թ'նշ ուրախութեամբ ու արտարնոց հինա իր նամբան կ'եջիմ այս նանապարհորդը :

† Եսիկայ կը նշանակէ Վրիստոսի տեսանելի կամ Էրեւելի եկեղեցին՝ որուն յրիստանեան կը կապուի , ու սուրբե-

Եւ այլեւ՝ երազեա մէջ տեսայ որ ինքը արատոցայ ե յառաջ գնաց, որ եթէ հարբ է գիշերը հոն կարենայ մնալ : Բայց շատ շտապած իրտա նեղ ձամբայ մը մնաւ, որն որ Գանձապանին սենեակէն մէկ սապարեղի շտի հետու էր . և զայցած ասեմն պարտութեամբ ազէկ մը գեղ՝ ի իր ասեղը նայելով՝ ձամբուն փայ երկու առիւծ տեսաւ * : Հինս կը տեսնեմ՝ ան վտանգները՝ ըսաւ իր մտքով, որոնք Կաթիւնուն ու Սարկիտար ետ դարձուցին : Երիւծներն ալ կապուած էին, բայց ինք շտեսաւ շղթաները : Ուստի սխեց վախմալ, և մտածեց որ ինչն ալ անոնց պէս ետ Գանձայ . քանզի կարեկց ինչ անտարակցոյ մտհը իր ասեղն է : Բայց պահապանը՝ որուն անունը Գանձապան էր †, իր տեղէն տեսնելով որ Վրիտահանար կանկ ա-

րուն հետ հազարդութիւն ընելու բարութիւնն ու մխիթարութիւնը կը փոխէ : Գարնեալ կրնայ նշանակել ասեւտարանական կարգադրութիւններուն մէջ քրիստոնէից ժողովին ասանեալնորհութիւնները : Եւ կարգադրութիւնները բըւրքին Տերտլլնն սահմանուած են՝ իր ժողովոցը հանգստութեանն ու Եւտարանին ազահոյութեանը համար . որպէս զի անոնք մխիթարութիւն ու խնայարութիւն և զգրութիւն ասեմն բարի պատեղազմը պատեղազմը, ու իրենց եղիմակայ եղած վտանգներն ու որոգայթներն անփնտ անցնին :

* Եւ երկու առիւծները կրնան նշանակել Սատանան ու Եւտարհը որ մեզի գեմ կը մննէն . բայց երկուքն ալ ջնջողով կապուած են, ու ասանց Ետտուց ինչչառութեանը մինչև անգամ՝ մէկ պակ մը ընն կրնար ստալ խաղալ : Արրեմն մննք ընք տեսնելը շղթան, ու կը վախմանք . բայց մեր պահապան Տերտլց ասած նայնը աս է, « Մի վախմար » :

† Գանձապանը կը նշանակէ Վրիտատի պաշտանեան՝ որ հոգիներուն լատութեանը համար կը հսկէ : Նամբորդաներուն որսին մը շտի պատուական են անոնք : Այլ ինչ

առա՛ և որպէս թէ ես դատնալ կ'ուզէր , կանչեց անոր՝
 ըսելով . Եւրդչափ վախկե՛ս ես : Մարի . 7 . 40 :
 Սի՛ վախնար առ խննե՛րէն՝ քանզի անոնց շղթայով կա-
 պուած են , ու հոն գրուած են՝ որ հաւասոյ ունեցողներք
 փորձուին , ու շունեցողներք յայտնի բլլան : Ճ'ում-
 բուն մէջտեղէն քաշէ , և քեզի փաս մը պիտի չգայ :

Են առե՛նք անոսց որ առ խննե՛րէն վախնալուն գողալով
 յառաջ կ'երթար . բայց զգուշութեամբ Դո՛նապանին
 ցոյց առած ճամբան երթալով՝ շեց որ կը մննչէին անոնք ,
 բայց իրեն փաս մը չբրին : Են առե՛նք ծափ գարնելով
 յառաջ գնաց սփնչե որ Դո՛նապանին կեցած տեղն եկաւ ,
 ու հոն գրանն առջին կոչեցաւ :

Ենկէ ետե Վրբաբախանոս Դո՛նապանին ըսաւ , Տէ՛ր իմ՝
 թ'նչ տուն է աս , ու ես աս գիշեր հոս կրնա՞մ կենալ :
 Պատասխան տուաւ Դո՛նապանը . Ես տունը բլլալին
 Տէրը շինած է . ու ինք առիկաց ճամբորդներուն քաղաքե-
 բախեալնն ու ապահովութանը համար շինեք է : Դո՛նա-
 պանը հարցոց ես իրեն թէ ո՞ւրիկ է , և ո՞ւր կ'երթայ :

Վրբաբախանոս . Ես Կործանման Վաղարէն կու գամ ու
 Սիան լնալ կ'երթամ՝ . բայց Հիսն արեք մնալը մնած բլ-
 լալուն համար , թէ որ կարելի է՝ աս գիշեր հոս մնալ
 կ'ուզեմ :

Դո՛նապան . Ե՛նունդ թ'նչ է :

Վրբաբախանոս . Իմ՝ անունս Հիսն Վրբաբախանոս է .
 բայց առաջ իմ՝ անունս Ե՛ննորհք էր * : Ես եկած եմ՝

Թնչ անուշ քաղաքութիւններ ու երջանիկ խրատներ
 առաւ անկէ Ճ'անապարհորդը :

* Ո՞վ իմ հոգիս՝ զիտեի՞ր երբէք թէ քու անունդ
 առաջ աս էր : Ազգայի՞ր երբէք թէ աննորհք մեղա-
 ւարներուն առատա՛նորհ է Տէրը : Ուրեմն քու ճամբոր-
 դութեանդ ամեն մէկ քայլին գովարանէ երբ նորհքն ու
 ան սէրը՝ որուն արժանի չէիր :

բախ՝ թէ քեզ կանչեա՛մ . որ իր հետք խոսակցելից ետե՛
 թնչպէս որ աղկի երեսոց քեզի այնպէս ընես , ան ալ՝ ամենք
 կանոններուն համեմատ :

Ըն ասունք Օրիորդը Վրբխախանութն հարցուց՝ թէ
 ճւրիկ կու գայ՝ և ճւր կ'երթոց . անիկոց ալ պատաս-
 խանեց անոր : Ասե հարցուց անոր թէ թնչպէս ան ճամ-
 բուն մէջ մտաւ , և թէ թնչ տեսած կամ՝ թնչ պատահած
 է իրեն , ան ալ պատմեց անոր : Այս վերջը անոր անունը
 հարցուց : Ըն ալ ըսաւ թէ իմ՝ անունն Վրբխախանու է .
 և անոր համար ըսաւ այսչափ փափոց ունիմ՝ սա գիշեր հոս
 կենալու , որ կ'իսկանամ՝ թէ սա տեղը բլուրին Տէրը շինեթ
 է , ճամբորդներուն քաջալերութեանն ու ապահովու-
 թեանը համար : Ըսոր վրայ Օրիորդը մտաւեցաւ , բայց
 իր աչքերն արցունքով լեցուն . և քիչ մը կենալէն ետե՛
 ըսաւ . Երբու կամ՝ երեք հոգի ալ կանչեա՛մ ընտանիքին :
 Այսպէս դեպ 'ի դուռը վազեց՝ ու խոհեմութիւնը , խո-
 թեպաշտութիւնն ու Խերք դուրս կանչեց * . որոնք Վրբա-
 փանութն հետ քիչ մըն ալ խոսակցելէն ետե գիշեր ներս
 ընդունեցին ընտանիքին մէջ , որոնցմէ շատերը ասունք
 գրանք տեսին վրայ իր գէմն ելելով ըսին . Ահրա մտիր ,
 ճվ Տէրոջը սրճնեայց , սա ասունք բլուրին Տէրը շինած է
 այսպէս ճամբորդները մարդասիրտորաք ընդունելու գիտա-
 ւորութիւնով : Ըն ասունք Վրբխախանու իր գլուխը խո-
 նարհեցուց 'ի նշան շնորհակալութեան , ու անոնց ետէն
 ասունք մտաւ : Այսպէս Վրբխախանու երբոր ներս գնաց
 նստաւ , անոնք գիշերը մեծարելու համար անուշ սլաքակ

* Խոհեմութիւն՝ բարեպաշտութիւնն ու սէր ունենալու
 են անոնք՝ որոնք բարեպաշտներուն ժողովին մէջն ընդու-
 նակը անմանց արժանաւորութիւնը ցննելու սահմանուած
 են : Ու Վրբխախաի Երկեղեցւոյն ան գեղեցիկ պաշտոնին
 մէջն ընդունուելու անմիջեմ ալ պետք է որ ճշմարիտ հաս-
 աւաստեցեալ , ու իրեք և արդեամբ քրիստոնեայ ըլլան :

խնայեցին իրեն , և մեկտեղ որոշեցին որ՝ մինչև իրիկուսան կերակրուրը պատարասուի , իրենցմէ ամենք ատանին խոսակցութիւն ընեն Վերխախանութիւն հետ , ժամանակն ազէկ անցընելու համար . ու գրին Ռարեպալատութիւնը իտհեմութիւնն ու Սերը անոր հետ խոսակցելու , որոնք այսպէս սկսեցին * :

Ռարեպալատութիւն . Եկե՛ք նայինք՝ ըստի՛ Վերխախանոս , որովհետև քեզի մենք այսչափ սիրելի եղանք՝ քեզ առ գիշեր մեր ատան ընդունելուս , եկե՛ք չու ճամբորդութեանդ մէջ քեզի պատահած բոլոր բաներուն վայցով հետդ խախնք , գուցէ անտնցմով մեր անմեքան պուս կ'ընծայենք :

Վերխախանոս . Ընա՛ս ազէկ . կատարեալ հանութեամբ . և ուրախ եմ որ գուք այսչափ պատարաստ էք ամենք մտիկ ընելու :

Ռարեպալատութիւն . Ե՛՛նչ բան էք որ նախ և առաջ քեզ շարեկց ճամբորդի կեանք մը անցընելու յանձնատու ըլլալու :

Վերխախանոս . Ես իմ՝ բնիկ երկրես ելոյց մէկ ստակալի լուրով մը որ իմ ակամքներուս հնչեց , այսինքն թե՛ անհրատարելի կործանում՝ մը կը պատահէ ինծի՝ թէ որ ես ան իմ եղած սեղս կենայի :

Ռարեպալատութիւն . Եսցց ի՛նչպէս եղաւ որ առ կողմը գալու ելոր չու երկրեզ :

Վերխախանոս . Ըստուած էք որ այսպէս անօրինեց . քանզի ես՝ երբոր կործանելու վախին ներքին էի , ուր երթալու չի գիտեր . բայց այնպէս պատահեցաւ՝ որ երբ կը գողցիի և կու լայի , մեկն եկաւ ինծի՝ Մետարանիչ առնաւով , ու ինծի ան՝ Նեղ Ղուսը ցոյց տուաւ , որն որ

* Երբմեկի բան է ճանապարհորդներուն իրարու հետ այցու և փորձառական խոսակցութիւն ընելը :

ուրիշ կերպով բնաւ դանկլիք չունի . և այնպէս ինք զիս
սա տանը հասցընող Կամբուն մէջ բերաւ նզկեց :

Բարեկարգութիւն . Բայց Մեկնիչին տանը կողմն շե-
կմբ :

Վրիստիանոս . շրամերես . ու հոն այնպէս բաներ տե-
սայ՝ որոնց յիշատակը քանի որ կ'ապրիմ՝ մտրեաւ ելլելիք
չունին . մանաւանդ երեք բանի յիշատակութիւնը . մէկ
մը՝ թէ թնչպէս Վրիստոս Սասանային հակառակ իր շոր-
հաց գործքը սրբին մէջ կը պահպանէ . երկրորդ՝ թէ թնչ-
պէս ան մտրողը մեզանչեց Մասունոյ ողորմութեանը յոյսն
բուշրտովն զրկելով զմտրը . երրորդ՝ ան մտրուն երազը՝ որ
բունին մէջ գաստատանին սին եկած հասած կարծեր էր * :

Բարեկարգութիւն . Ի՞նչ կ'ըսես , իր երազը պատմեց
քեզի :

Վրիստիանոս . Այ՛ս պատմեց , և խորհեցայ թէ մէկ
ստեղծի երազ մըն է ան : Եթիկայ իմ սիրտս ցաւցուց
երբոր ինք կը պատմէր , բայց ստեղծի ուրախ եմ՝ որ լսեցի :

Բարեկարգութիւն . Մեկնիչին տանը տեսած բոլոր
բաներդ ասո՞նք էին :

Վրիստիանոս . Չէ . զիս առաւ՝ ու մէկ տեղ մը տարաւ
ուր որ հշտեկապ պալատ մը ցոյց տուաւ ինձի , և ցուցաց
թէ թնչպէս անոր մէջի բնակիչներն ոսկեզարդ հանդերձնե-
րով հագուած էին . նաև ցոյց տուաւ ինձի թէ թնչպէս
մէկ քանատիրա մտրող մը եկաւ՝ և անիկայ գուրս ընելու
համար պալատին գուռը կայնող զինուորուած մտրողը
մէջէն իրեն Կամբայ բացաւ . և թէ թնչպէս ինք ներս կան-

* Հնչան ու վտիք մեր Կամբորդութեան ամեն ցայտա-
փոխին հետերնիս ընկերանալու է : Տէրը մեզի շատ բա-
ներ կը ցուցընէ մեր Կամբուն վրայ՝ որ ուրիշներուն պատա-
հեցան , որպէս զի մեզ իյնալէն զցուշացընէ , ու իր շե-
նորհաց փառքը յոյսանելով իր սուրբերը պահելով՝ մեր
յոյսն ու տէրը իր վրայ կենդանացընէ : Հիսուսի նայեցէք :

Վերջապիտեան . Իս՛ յեղի գրուցած բաներս տեսած բաներսս մէջ ամենէն ազնկներն էին : Այս սակայն քանի մը ուրիշ բաներ ալ տեսայ . զոր որինակ երեք հոգի տեսայ , պարնքն Միսափար՛ Երուլուփիւնն ու Հանդգնուփիւնը՝ որոնք երբոր ես կու գայի , ճամբուն վրայէն յիշմը դուրս ապերնին շղթաներով կապուած պատկեր կը ցնանային . բայց Ի՞նչ կը կարծես , միմիկ կրցնայ արթնցընել անոնք : Ետիկ ՚ի զսա վարդակցին ու Սեղծաւորը տեսայ՝ որոնք գտնէն ճանել շուղելով պատեն անցան ու իջան Սիւն լեւն երթալու , ինչպէս որ իրենք կը կեղծէին : Սակայն կորտուկցան շուտով , ինչպէս որ ես իրենց բո՛ւ բայց անոնք շխաւասային : Բայց ամեն բանէն սուելի՛ սա բլուրն վեր ելելը գժուարին եկաւ ինծի , և նոյնչափ գժուարին՝ առիւծներուն յերնին քովէն անցնել զայս . արդարեւ թէ որ ան բարի մտրդը ՚Խոնազանը չըլլար՝ որ դուռը կը կայնի , շե՛մ՝ գիտե՛ր՝ կարելի է որ ամեն սա բաներուն վրայ նորին եւս դատնայի . սակայն գահափիւն Մատուկոյ որ Հիւնս հոս եմ՝ ու ինքհակալ եմ՝ մեզի որ զիս ներս ընդունեցիր :

Հիւնս Խոհեմուփիւնն արտան սեպեց քանի մը բան հարցընել իրեն , և ուզեց որ անոնց պատասխանը տայ :

Խոհե՛մուփիւն . Լըրեմն գուն քու եկած քաղաքիդ գլուխով շե՛ս խորհիր :

Վերջապիտեան . Եւր՛ կը խորհիմ՝ , բայց մեծապէս ամշնալով : Ճ՛մարիտ է՝ որ եթէ ես իմ եկած քաղաքիս վրայով մուսմուսնքի մէջ ընթացի՛ կրնայի պատահուփիւն ունենալ հան դատնալու . բայց հիւնս ես ապնիւ քաղաքի մը կը փափաքիմ՝ , պարնքն երկնաւոր քաղաքի մը : Լըրե՛մն . 15 , 16 :

Խոհե՛մուփիւն . Վրու առջի ստորտեկան բաներուդ մէկ քանիները աակապին քու հետդ շե՛ս կրեր :

Վերջապիտեան . Եւր՛ , բայց մեծապէս իմ կամբիս հա-

կատակ անանք իմ հետս կը կրեմ . մանաւանդ իմ մարտնասոր խորհուրդներս , որոնց վրայ բոլոր իմ քաղաքացիներս՝ ինչպէս ես ալ մեծապէս կը բերեցրելինք : Բայց հիմա բոլոր ան բաները ինձի նկատման են . և ի՞նչ որ կարող ըլլայի ինձի վերաբերեալ բաներն ընտրելու , ապիտի ընտրելի՝ որ բնաւ ան բաներուն վրայ ալ չխորհիմ , սակայն երբոր լուսացոյն եզամբ բանն ընել կ'ուզեմ , շաբաղոյն բանը իմ հետս կը գտնեմ՝ : 2-ով . է . 15 , 21 :

Իրանի Կոնստանտնուպոլիս . 1797-ին շէն Գաներ որ տա բաները իր բն ինչ յայնմ տեւած կ'ըլլան , որոնք ուրիշ ասեմն քեզի մասսանկու ինչուն կը պատմանակին :

Վերաբերմանս . Ընդ . բայց շատ քիչ անգամ . և իմ

* Վերաբերմանս կը գտնուարի իր անգամներուն մէջի արեւելէն՝ որ իր մտայնը արեւելին գեմ՝ գեմը վերջուցած է , որ աղաղակել տուաւ առաջեալին ինչ « Ի՞նչ խղճայի մարդ եմ ես . մի վրայ պիտի ազատեմ առ մահացու մարտնեն » : Ետանոց գաւկեղներուն բարբիտ ալ շատ կամ քիչ գտնուածն ու բեռը առ է . մեզքին մտայնորդներն իրենց անկարող գործերուն մէջ անգամ՝ և իրենց պարտաւորութիւնները յախող կերպով կատարելուն մէջ ալ կը խառնուին . ու շատ անգամ անկանց գերի կ'ընեն գանձք . այնպէս որ երբոր կը կամին բարին գործել , շարք առնենին կը կենայ : Բայց մեզքը իր գորտնութիւնը անհաստատութենէ կ'ընդունի : Ն'անապարհորդը երբոր խաղ կը յիշէր , երբոր իր պատմութեանին կամ վերաբերին՝ ու իր ծոցի ինչպէս վրայ կը նայեր , ու իր երկմարտ երկրին՝ պրօֆանս երկնասոր աշխարհին վրայ տեսնութեան մը կ'ունենար , կը գտնէր որ իր ապականութիւնները կերպով մը նուաճած էին : Մի Տէր՝ աւելցուր մեր հասարակութիւն վրայ վրայ իմարտած քաղաքական արեւմտից , որպէս զի մեր հին մարդուն պրօֆանս մեր շար ու ապականեալ կերպերուն խաչու ինչ պանք , ու հետագեակ ազատիք անոր գործելի իշխանութեան :

ասիեզէն մասնիս են անանք , երբոր այնպիսի բաներ կը պա-
ասանքն ինծի :

Իտե՛հ-Իտե՛հ . Արնա՞ն սիրտդ բերել թէ է՞նչ սիւնոց-
ներով երբեմն յու նեղութիւններդ իրբն թէ է յաղթուած
կը գտնես :

Վրիտաբանու . Եւր՞ . երբոր իրանին քովը տեսածիս
զոց մտածեմ՝ ասիկոց կը պատճառեմ ան բանը . ու երբ-
որ իմ բանուած վերաբիւրս զոց նայիմ՝ ասիկոց ալ կը
պատճառեմ ան . ու երբոր իմ ծոցիս սլոցած թուղթին
զոց ալ նայիմ՝ ան ալ կը պատճառեմ նոյն բանը . նաև
երբոր իմ խորհարդներս իմ գնալու տեղիս զոց գտնանմ
ան ալ կը պատճառեմ ան բանը * :

Իտե՛հ-Իտե՛հ . Այ բ՛նչ բան է որ քեզ Սիւն լեան եր-
թալու սրտով կը փախապեղցնեմ :

Վրիտաբանու . Ի՞նչ պիտի ըլլայ . հոն կը յուսամ՝ ես
ոչք տեսնել անիկոց՝ † որ իտե՛հն զոց կախուած էր , և
հոն կը յուսամ ազատիլ ամեն ան բաներին՝ որ մինչև աս
որս իմ ներսիցիս ինծի նեղութիւն տուող բաներ են :
Ան տեղը՝ կ'ըսեն թէ , մահ՝ չկայ . Ասոյ . ին . Յ :
Շոյս . ին . 4 . և հոն ես իմ շատ փախաքած ընկերնե-
րուս հետ պիտի բնակիմ : Վանդի՛ քեզի ճշմարիտն ըսեմ ,

* Եղևկ նկատեմ ասիկոց . Վրիտաբանուսին ճշմարիտ հա-
ւատքով Վրիտաուսի արիւնին սիւնոցն ստացած թողու-
թիւնը՝ Վրիտաուսի արգարութիւնովն իր արգարանայք՝
Սուրբ Էսդրայն վայտութիւնովն Եսասուծոյ իրեն ցոյց տուած
երի ու յախտեմահան սերը՝ ու իր երթմալու երկինքին
փառքը կը պարզընեն իր սիրտը բոլոր իր ցանկութիւննե-
րուն ու ապահանսութիւններուն գեմ՝ :

† Էստարով Վրիտաուս տեսնելը հոգւոյն մէջ փախաք
մը կը ծնանի զինքը փառքի մէջ տեսնելու : Իր ներազա-
կան սիրոյն զգացումը իր հետն ու իրեն նման ըլլալու փա-
փաքիլ կու տայ մեզի :

ևս անկեղաց կը սիրեմ՝, քննու որ քնք իմ բնաս թեկեթե-
ցուց, և անկե՛ ՚ի զլաս իմ ներքին հիւանդութենէն և անն-
բացիք եմ : Կակ յոմարութեամբ կը ցանկամ հան ըլ-
լում՝ ուր որ բնաս պիտի շնորհիմ՝, և ան ընկերներուն հետ
զանուիլ : որոնք յարեանս կը կանչեն, Սուրբ՝ Սուրբ՝
Սուրբ :

Հինս Անրը սխտց խտիլ Բրիտանիային հետ՝ ու
լլաս . Ընտանիք ունի՞ս . կարգուած ես գուն :

Բրիտանիայ . Ան մը ու շորս փորքիկ զուկքներ ու-
նիմ :

Անր . Ուրեմն քննու համար անոնք յու հետց շեքիք :

Բրիտանիայ սխտց ըլլ , և ըլլաս . Մհ , և ըլլաս
ուզելով պիտի ընկի ես ազ բանը . բայց անոնց անկն
ալ մինչև անգամ իմ նամբարգութիւն ընկուս բոլորովն
հակասակ էին :

Անր . Բայց պետք էր որ խտեիր անոնց , և աշխատելու
էիր անոնց ցուցքնել հան կենտրուն գտանդը :

Բրիտանիայ . Ըսածից պէս ըրի , ու նակ անոնց
զուցեցի քնն որ Ըստուած ինձի ցոյց տուա մեր յազարին
կործանմանը մտց . բայց իրենց մէկ ծայր ընդ մը երե-
ցայ , ու ինձի շնորհակցին : Կրնո՞ք մի՞ - 14 :

Անր . Ըստուծոց ազաւելով ինձիցեցի՞ր , որ քնք յու
անոնց տուած խրատց որ՛նէ և սպասիար ընէ :

Բրիտանիայ . Ըս՛ի . և ան ալ շատ յոմարութեամբ .
քանզի գիտնայու ես որ իմ կինս ու խղճալի զուկքներս
շատ սիրելի էին ինձի :

Անր . Բայց բուն յու արտնութիւնդ ու կործանելու

* Ճշմարիտ նմանագորհորդին սերը կը յայնմտի իր
տունն եղանկերուն , իր անոնց համար սրտանց փափայե-
լով՝ համարմն ու ազգեկրոյց , որպէս զի մէկ կերպով մը
համար՛ զանոնք կործանմանէ ազատելու , ու փրկութեան
համար Արտուսի գիտելու :

գախդ իրենց գրուցեցի՞ր • քանզի կարծեմ թէ ան կործան
նստն ըստ բառականին կ'երևար յեզի :

Վրիստիանոս • Այո՛ , կրկին , և կրկին՝ և կրկին գրու-
ցեցի : Նաև կրնային վախ սեռանել երեսև՝ արցունքնե-
րև՝ ու նաև մեր գլխուն գալու դատաստանին վաղցով վն-
րահատու ըլլալով գաղղալէ՛ս • բայց ասանց բոլորն ալ
անունք՝ իմ հետս գալու համար հանդիլու բառական շե-
զան :

Ահր • Բայց ի՞նչ պատճառ կրցան ցուցընել իրենց գալ
չուցելուն համար :

Վրիստիանոս • Ի՛նչ պիտի ցուցընեն • իմ կինս աս
աշխարհը կորսնցընելու կը վախնար , և գառկընեիս իրենց
դիմենց մանկու թեան յինարական բազմանքներուն առեի
էին • այսպէս՝ մեկը մեկ կերպով ու միմեներն ուրիշ կեր-
պով զեւ եզեցին որ այսպէս միմաւոր թափառիմ :

Ահր • Բայց ըլլա՞նք որ քու անդխտան վարքով անոնք
քու հետզ բերելու համար հանդիլու կերպով ըրած խոս-
քերուդ բոլորն ալ՝ ոչինչ ըրած ըլլայ՝ * :

Վրիստիանոս • Ե՛րեսիք ես իմ վարքս չեմ կրնար գո-
վել , քանզի խղճմտանքս կը վրայէ որ շատ պակասու-
թիւններ ունիմ անոր մէջ : Նաև գիտեմ որ մեկ մտադ
մը իր վարքովը շուտով կրնայ արել ոչինչ ընել ան բա-

* Ո՛վ իմ հոգիս՝ խորունկ մտածե առիկայ • քրիստոս-
նէին վաչքն է որ աւելցր կը յազնի ու կը հանդիլ՝ քան
թէ իր խոսքը : իմեպէս և հրեշտակի նման խափա Վրիս-
տոսի վրայ՝ Աւետարանին՝ շնորհաց վարդապետու թիւննե-
րուն՝ ու կրկնորին վրայ • բայց թէ որ դուն սատանայական
ընտարութիւններու կը նստայեա՝ ու մեզանչական ցան-
կութիւններով ու կիրքերով կ'ապրիս , առով դուն
ուրիշներն սատանային բաներուն գեմ պիտի խառայր-
նես , ու անոնց Վրասեոյ նամբաներուն մէջ յառաջանայ
պիտի խափանես :

նը՝ որն որ ապացայցով կամ համոզելու փորձերով կը նսանայ ուրիշներուն ընդունել տալ անոնց աղեկութեանը համար : Այս սակայն առ կրնամ ըսել որ ես շատ զգուշութիւն կը բանեցընեմ՝ որ շքեց թէ անգոյնել զարծով մը պատճառ ըլլամ անոնց՝ ճակարկութեան ելլելու զժխանակելուն : Այս բուն առ բանին համար թնձի կ'ըսէին թէ ես չափազանց խղճահար եմ , եւ (իրենց համար) ինքզինքս կ'աւանամ ան բաներուն մէջ որ որ իրենց չարիք մը չեն տեսներ : Եթէ 'ի զստ կարծեմ՝ թէ կրնամ ըսել որ եթէ իմ վրաս տեսած բաներին զիրենք արդիւշու ըլլար , Եստուծոյ զեմ շնորհունըլու ու ընկերիս շնորհելու համար ըրած մեծ զգուշութիւնս պիտի արդիւշ գերենք :

Սեբ . Իբրև ե որ կոչեն իր եզրայցն տակց , ան Հովհ . Գ . 12 , բանդի իր զարձակը չար էին ու եզրայր բարի . ու թէ որ քու կրնայ ու զաւելընարդ առ բանին համար քեզի զժուարեցած , անոնք անով իրենք զիրենք բարւոյն հակառակ ըլլալ կը ցուցընեն . զուն քու անեղ անոնց արիւնին ազատեցիր : Եղի ! . Գ . 19 :

Ըրդ՝ երազես մէջ տեսայ որ անոնք այսպէս կը նստակին խանելով սքնել որ կերակուրք պատրաստուեցաւ , ու պատրաստուելն ետեւ ուտելու նստան * : Գանք որ սեղանը պարարտ բաներով ե զտան զինիով շահած էր † , ու սե-

* Եթիկոց կը նշանակէ Տէրունական Ընթրիքը , որ որ բրիտանականց բնաւարդով Վրիտանի մարտնոց կը կերակուրին , ու զմայլելով՝ սիրով ե փառարանութիւնով կը մտանեն Արաւսի իրենց համար ըրածին ե իրենց համար ստացածին վրայ , իրենց մէջն ըլլալուն՝ ու հիսն Եստուծոյ առ կողմն իրենց համար թնշ ընելուն վրայ : Եստպէս զբրիտանականց հաւատարմ անոր մարտնոց կը կերակուրին , ու անով քու բանեակուն կենաց համար կը սնանին :

† Տէրը իր ժողովրդոցը համար առատ պատրաստութիւն

զանքն վրայ իրենց բուշք ըրած խաղը բլուրին Տէրոջ վրայով էր • ինչպէս ըսնոք թէ՛ ինչ բաներ ըրեր էր ան , և ինչո՞ւ համար ըրեր էր անոնք , և ինչո՞ւ համար զինքն էր ան առնը : Այս իրենց բառաներուն նայելով՝ խնայոց որ ինք մեծ յաղթական մը եղած պիտի ըլլայ , ու մահուան իշխանութիւնն ունեցողին հետ պատերազման ու անխոյստ պայանման : Եբք • Ի • 14 , 15 , ինքզինքը մեծ վրամոյթ մէջ զնկելով , որն որ ինքի պատշառեց աւելքը զինքը սիրել :

Վանայն՝ ինչպէս որ անոնք ըսին՝ և ինչպէս որ ես կը հաստատամ , ըսաւ Վրիստիանոս , ինք շատ արիւն թագիւրով աս բանը կատարեց : Բայց իր ըրած բանքն մեծ փառաւարութիւն մը առաջն աս էր՝ որ ինք իր երկրին վրայ ունեցած անկեղծ սիրտին ըրաւ անխոյստ : Այս ասկէ՝ ի զրաւ ան առնը մէջէն մէկ քանիները կային՝ որ ըսին թէ , իրենց զինքը տեսան ու հետք խտեցան՝ անոր խաշին վրայ մտնելէն ետե , ու փրկեցին թէ իրենք իր շրթունքներէն լսեցին՝ որ ինք ոչնչպէս կը սիրէ ինքզն՝ նամբորդները , որ անոր նման արեւելքէն մինչև արեւմուտք շքանուիր : Վրե իրենց ըրած բաներուն վրայ մէկ արիւնակ մը առաջ բերին՝ թէ ինք իր փառքն զինքը մերկացուցեր էր որ նամբորդներուն համար մեծի • և թէ՛ իրենք ըրեր են իրմէ որ հաստատութեամբ ըրեր է թէ ինք մինակ պիտի չընակի Սիան

մը ըրաւ անապատին մէջ , ու աւետարանական բարութիւնները շատ անգամ իննչոյրի նկով կը նկարագրուին : (Տես հարսանեաց ճաշին վրայով Վրիստոսի ըրած առաւելք) Մատթ • Իք • 1-14 : Եւ իննչոյրին կամ ճաշին կերակուրներն են՝ մեզոց թողութիւն , Սուրբ Հոգւոյն վիպութիւնը , համարեակութեամբ Երաւունց ներկայութեամբ , ու անոր փառացը յուսովն ու բարեանալը • բայց ասնն բանն զեր՝ ճաշին իրաւ անուշ համը Վրիստոսի քաղցր ներկայութիւնն է :

Ընդ : Դարձեալ ըսին՝ որ անիկայ շատ Խամբարգներ իշխաններ ըրեր է , թեպէս և անոնք ՚ի բնէ աղքատ ծնած ու իրենց սկիզբը աղքատն է եղեր : Ին իմոք . բ . 8 :
 Ս֊ազ . Կնգ . 7 :

Այսպէս խառակցեցան իրարու Հեա գիշերը մինչև ուշ ասուն , և իրենց պահպանութեանը համար իրենք զիրենք իրենց Տէրոջը յանձնելն ետև հանգստանալու զացին : Ճանապարհորդը մեկ մեծ վերնատուն մը հանեցին որուն պատահանը գեղ ՚ի արեւելք կը բացուէր : Ա վերնատունին անունն էր Խաղաղութիւն * . Հան պահեցաւ Վրբատարուս մինչև արշաղոյս , և ան ասունը արթնցաւ ու սկսեց երգել :

Ո՞ւր եմ ես հիմա , մն է Ախուսին
 Ակրը ու հոգը Խամբարգաց վրայ :
 Այսպէս ընել որ մեղքերքս ներուին ,
 Աւ արդէն ըլլամ՝ երկնից մտակայ :

Ասուն բոլորը մեկն էրան , և քիչ մը խառակցութիւն ալ ընելն ետև Վրբատարանսին ըսին՝ որ Խամբայ շէրն , մինչև որ ան ասունը հազուադիւր բաներն իրեն ջուլքննն : Աստի նախ և ասալ Վրատունը † ասարին զմերը , ուր որ

* Մեղաւորը մինչև որ Ասունոց Հեա խաղաղութիւն լցանէ՝ ասննեին ապահով ու հանգիստ լքանաւր : Բայց « հաւասարով արդարացած ըլլալով՝ խաղաղութիւն անինք Ասունոց Հեա » , ու խաղաղութիւն անինք մեր խղճեաներնե՛րուն Հեա , « մեր Տէրոջ Ախուս Վրբատար ձեռքովը » : Ա֊ազ . Ե . 1 : Բայց Ախուս Վրբատար ըոր հոցը վայ հաւասար լունեցողները բոլորը որնորի անէ՛քին՝ ու մեղքին զատապարտութեանը ասին են , ու Ասունոց թ ձեռքն են :

† Վրատունը Ասունածալունչ գիրքն է . քրիստոնեան բանի որ կը յատկանայ , ասաւել քան զատաւել կը ծանօթանայ անոր . զխաւոր նիւթը Ախուս է , որ խառանդնե՛րուն ու մարգարեութիւններուն մէջ աստիպարուած

խիստ հին պատմութիւններ ցոյց տալին իրեն - ասանց մէջ՝ ինչպէս որ կը յիշեմ թէ երազիս մէջ ասանց, բարբին Տէրօջ ազգաբանութեան գիրքը ցոյց տալին իրեն՝ թէ անիկաց շինասարգին Որդին է ու 'ի յախանից ծնած : Եւոր մէջ շատ լինան պատմութեան եր իր ըրած բաները՝ ու հարիւրաւոր անձանց անունները կոր, որ ան իր ծառայութեանն ընդունէր է . և թէ՛ ինչպէս այնպիսի բնակարաններու մէջ գրեթէ անանց, որ ինչ ժամանակի երկարութիւնով ու ոչ բնութեան ազգականութիւնով աւրելիք ունին :

Եսկէ ետեւ անոր ծառաներէն մէկ քանիներուն ըրած գարնանայի գործքերն իրեն կարգացին . զոր որինակ թէ ինչպէս անանց " խնայասարութիւններու յազմէ կցին, արգարութիւն գործէցին, խառնանքներու հասան, աւրածներու բերաններ գոցեցին, կրակի գորտութիւն մտրեցին, սուրբ բերնէ ազատեցան, տկարութեան ու ժողովան, պատանազակ մէջ զորաւոր եղան և ստարներու բանակներ ցրուեցին " : Եթէ . ժա . 33, 34 :

Անոր ասանց յիշատակարաններուն մէկ ուրիշ մասն ալ կարգացին իրեն, որուն մէջ կ'երևար թէ իրենց Տէրը իր ըրած կտակ ունէր իր ընտրեաց մէջ ընդունիլ ամենք՝ և մինչև անգամ անոր որ յառաջմանն մեծ նախապիտաներ հասցուցեր էին իր աննին ու իր գործքերուն : Եւոր մէջ նաեւ շատ ուրիշ երևելի բաներու պատմութիւններ ալ կային, որ անանց ամենուն վրայով Վերիստանու անգլիկացու - զոր որինակ հին ու նոր բաներու պատմութիւններ՝

է : Վերիստան՝ ու Վերիստանի վրայ մտածութիւնը, անոր ծննդեանը՝ աննին՝ կենացը՝ գործքերուն՝ մահուանը՝ յառաջեանը՝ արգարութեանն ու փրկութեանը վրայ մտածութիւնը յրիստոնէից հոգիներուն բերիւթութիւնն է : Եւոր անց հոգեւոր մտածութեան յրիստոնէան աշխոյժ շիրմար ըլլալ :

հանդերձ մնալով անհատական իրենց իրավունքները և նախապես չպահանջելով իրենց իրավունքները, որոնք իրենց ասանկին պիտի կատարուին, որ ինքնամոռի չարտաքին և զարմանալի, և նախորդները մոխիր արուին և զուարճանան :

Նույնպես որք զինչն ասին՝ և զնախնայն ասին, և որ որ ցոյց տուին իրեն ավելի կերպ զնորերը որ իրենց Տէրը պատրաստ էր նախորդներուն համար, ինչպէս՝ ասի : զահան, աստուարա, զահան, և շնորհալու հոգեմտականը : Եւ աս անկ անոց որ Տէրը ծառայութեանը համար պնդան մնալով զնախնայն համար զնոր կար, որքան որ ասոց կոչ երկիրը :

Դեռ քանի մը գործիքներ ցոյց տուին իրեն՝ որոնցմով անոր ծառայները զարմանալի բաներ գործեր էին : Ինչպէս՝ Մոզուսին զատուանը, ան ցիցն և ասը որով Հոգի Արարան ապանեց, ան ստորները՝ փողերը՝ և լահերը՝ որով Վեդեան Մարիամու բանակը փախցուց : Սեպտեմբեր ցոյց տուին ան կզներուն ինքանք՝ որով Սամուելը մեջ հարիւր հոգի մեռցուց, նաև ան իշուն ծնոսի սկսողը՝ որով Սամուելը պանդխտի կատարած մը բոս : Դեռ ան պարան և քարը ցոյց տուին՝ որով Դաւիթ Վաղարշին ապանեց, և ան ասրը՝ որով իրենց Տէրը անպահանջեան Մարդը պիտի ստակցեն որտե կլան որք : Եւ անցե՛ն ի

* Տէրը իր անասանն խնայողութեամբը բոլոր մեր ինքնամոռիները կը նսնջնայ, և իր մնալով անհատական իրավունքները պնդող կլան զահան իր ժողովուրդին կու ասց : Ահ, ինչ ավանդանալ Տէրու կը ծառայենք մենք :

† Եստուած անոր և ըստ ինքեան անբասական միջոցներով միշտ անհատական գործեր կատարած է : Եւ յայն և հիմա ալ : Եզրեմբն և Եւստարանին քարոզութեանը ըստ ինքեան անոր միջոցներ են, ցոյց Եստուծոց գրած միջոցներն են անոց՝ և անոր համար բոլոր ընդդիմութեաններու կը յաջեն են :

զատ շատ ուրիշ պատուական բաներ ալ ջրցց առին՝ որոնց շատ հաւանեցաւ Վրբաաբանոս * : Ասիկայ լինալն ետե՛ նորին ամեն մարդ հանդատանալու զմայ :

Այնուհետեւ երազիս մէջ տեսայ՝ որ հետեւեալ առաւել Վրբաաբանոս երաւ իր նամբան երթալու , բայց անոնք ուղեցին որ որ մըն ալ իրենց հետը կենայ : Ու ըսին որ՝ թէ որ որը պարզ ու պայծառ ըլլայ , պիտի ջրցց սան իրեն ան երջանիկ լեռները՝ որոնք իր մտիթարութիւնը պիտի աւելցնեն : քանզի անոնք իր հիանկուան կեցած անգին աւելն մտ կն ան իր բազմացած քաղաքին . առաի Վրբաաբանոս հանեցաւ և մնայ : Արբոր արեւը ծագեցաւ , սանը ասնիքը հանեցին զինքը՝ և ըսին որ զեպ 'ի հարաւային կողմը նայի : Վրբաաբանոս զեպ 'ի ան կողմը նայեցաւ՝ և ահա տեսաւ՝ որ հետան շատ զեզեցիկ լեռնային երկիր մը կար , անտառներ՝ ոյգիներ՝ ամեն տեսակ պտուղներ՝ ծաղիկներ՝ աղբիւրներով և առաններով զարգարուած , որոնց նայելը շատ զուարճալի էր : Առայ . ԸՊ . 17 : Ան ասանը Վրբաաբանոս ան երկիրն անունը հարցուց . և անոնք պատասխան առին՝ թէ անիկայ Ամնննուէլին երկիրը կ'ըսուի . ու սա բըւրին պէս ան ալ բոլոր նամբորդներուն պատրաստուած անգ մըն է ըսին : Ու երբոր հան երթաա ըսին՝ անկէ Արկնսոր Վաղաքին գուռը կրնաս տեսնել , ինչպէս որ հան բնակող հովիտները ջրցց պիտի սան քեզի † :

* Առաւելոյ խոյրին մէջ պատմուած հին բաներուն վրայ մտածելը՝ հաւատքին ուրախութիւնն ու փառքն է , յոյսը կը կենդանացնէ , ու յրիտանեական ապարկչին մէջ առաջ փոզել կու տայ հոգւոյն :

† Ան ամենը ան հոգեոր ու քննորտ տեսարաններուն նկարագրութիւնն է՝ որով Վրբաաաոս տեսանելի եկեղեցւոյն մէջ շնորհաց խոյրին քարոզութեանը միջնորդութիւնովը հոգիները կը քանդուի :

Հիմն Վերիտաբաննս մտածեց որ ալ ճամբոց ելիլու ա-
տեն է , և միւսներն ալ հաճեցան որ երթնայ . բայց ըսին
թէ Եփոր առաջ անգամ մըն ալ զինարանն երթանք :
Եւ յայկս ելան զայցին . ու երբոր հոն մտան՝ Վերիտաբանսը
զլինն մինչև սոքը զսահարեցին * , որ եթէ ճամբան իր
կոց յարեակում՝ ըլլոյ զինուան զանուի : Ուստի Վերի-
տաբանս պապիս ազատագինուան իր բարեկամներուն հետ
զուրս ելաւ ու տանը զուրք զնոց ու հոն Դոնապանին
հարցուց թէ արդեօք ճամբորդ անցաւ անկէ :

Եւր՝ . պատասխանեց մարդը :

Վերիտաբանս . Մազաշեմ՝ յեզի՝ կը ճանչնայի՞ր անիկայ :

Դոնապան . Իր անունը հարցուցի , և ինք ըսաւ թէ
Հաւասարիմ՝ կը կոչուի :

Վերիտաբանս . Իրա՞ն , ևս անիկայ կը ճանչնամ . իմ
քաղաքացիս ու մտա զբացիս է . իմ՝ նման տեղիս եկան է :
Երգեօք մըլտի յառաջ զայցան կը կարծես անիկայ :

Դոնապան . Ենիկայ հիմն ըլլալին ստորտը հասան է :

Վերիտաբանս . Ուրեմն՝ բարի Դոնապան , մտաւ բա-
րով . Տերը յու հետդ ըլլոյ . և ինձի ցոյց տուան բարե-
բարութեանդ համար յու բարութիւններդ անշափ աւել-
ցընէ † :

Են տանը սիսեց յառաջ երթալ իր ճամբան . բայց
Խոհականութիւնը՝ Բարեպաշտութիւնը՝ Սէրն ու Խոհե-
մութիւնը ուղեցին որ մինչև ըլլալին սոքը իր հետն եր-
թան : Եւ յայկս մեկտեղ սիսեցին յառաջ երթալ իրենց
առջի Խոսակցութիւնները կրկնելով , մինչև որ եկան ան
տեղը հասան՝ ուրիկ անգին ըլլալն վար պիտի իջնէին :

* Եւ յրիտանձեական ազատագինութեան ինչ ընտրե-
անն , Եփոր . Գ . 13 , Ե՛ :

† Վերիտաբանսը Վերիտասի պաշտանները կը սիրեն՝
ու կ'արհնեն զանոնք և կ'ազդի են անոնց համար , ինչու որ
Տերը իրենց հոգիներուն պատկար բրան է զանոնք :

Ընտանեւ Վրիտանիանս ըսաւ . Ինչպէս որ վեր կ'ըլլէ դժուարին էր , այնպէս ալ տեսածիս նայելով , վար ինչն էլ զտանգաւոր է : Եւրոս , այնպէս է , ըսաւ խոհեմութիւնը . յանդի մարդու մը դժուարին բան է խմարհուութեան Չորն իննել ինչպէս որ դուն հիւն կ'իջնես , ու ճամբուն մէջ երբէք չգլորիլ . անոր համար ահա մնոր եկանք բլուրն 'ի վար քեզի ընկերութիւն ընելու : Ուստի Վրիտանիանս իննել սկսեց՝ բայց ըստ գոռւմարով . սակայն մէկ բանի անգամ գրորեցաւ * :

Ըս միջոցիս երազիս մէջ անայ որ երբ Վրիտանիանս բլուրին ասորաւք ինու , իր բարի ընկերներն իրեն հայ մը լին մը գինի՝ ու ոչկոյզ մը շամբէլ ասին , և անկէ ետե ինք իր ճամբուն գնաց :

* Վրիտանեաց մը շատ մամուսոր ու յատուկ բարութիւններ փայլելն ետե փամփի տակ է որ փրանայ ու անոնց պատմաւոր բարեբանի : Եւրոպէս պատահեցաւ մինչև անգամ Պօլտին . ու ան պատմաւոր Աստանայի հրեշտակը կը շարշարէր զինքը : Ի Պոլն . ժբ . 7 : Սեր հիւնեաւան խառն միճակին մէջ գիտէ Տերը որ ազնկ չէ մեզի միշտ հոգեոր ու բարութեան լեռը բնակիլ . ուստի հոգւոյն աչկիւթեանը համար մարմինը պէտք է նուաճիլ ու ջան պահուիլ , որ չըլլայ ինչ հոգեոր հարստութիւնն անոր փայտ արի : Տերը իր ժողովուրդը լեռն 'ի վար խմարհութեան Չորն կ'իջնցընէ՝ կամ հոգեարայկն՝ անոնց յոյսերն ազատացընելով , կամ մարմնաւորայկն՝ անոնց բարեկամները՝ առողջութիւնը կամ աստուածորդ իրենցմէ ամենելով : Եւրո գեղքերուս մէջ գիւրութեան կը գլորին անոնք . իրենց մելութիւնները կ'արիք ընծան . ու միայն հարստութիւնը՝ սյլ անհամբերութիւնը՝ նախանեութիւնը՝ անհուստութիւնը՝ ազատամբութիւնն ու արտին ուրիշ գաղտնի շարութիւններն ալ երեսն կ'եղին . Վրիտանիան որ խմարհութեան Չորն իննելն ու արաննըլու և զժգոհելու՝ և Եստուծոյ նախախնամութեանը փայլ գանգատելու մէջ լինան :

Բայց հիմա՝ սա Իմաստութեան Զարին մէջ խղճուի՛
Վերստիանառը շփոթութեան մէջ քնկաւ . քանզի սխալն
ժիւ մը Իմաստայ յառաջ՝ որ գնաց , տեսաւ զաշտին վրայն
որ մէկ Զարանձի մը կու զար գեղ 'ի իրն . ստոր անու-
նը Եպոզգիտն կ'ըսուէր : Հիւստ . ի՛ . 11 : Ան տանը
Վերստիանոս սխալ վտիմալ՝ ու մտածել ի՛նչ արդեօք եւ
զաննալ , ի՛նչ եզան տեղը կայնի՞ : Բայց անզամ՝ մըն
ալ մտածեց որ իր կոնակը զննուած չէր . և անոր համար
խորհեցաւ որ կոնակն անոր զարմընէր աւելի պատահու-
թիւն կու այց անոր իր նեակբոյժը զիւրութեանը զննը

* Խառանդային փորձութիւնները զիտարարար երկու
կերպ են : Երանին կերպ փորձութիւնները շատ կամ
ժիւ բոլոր հաստատեալներուն հասարակ են : Ինչնապիս
կը շնայ անոնց վտտիտարութիւններն ու անհաստու-
թիւնը արթընցընել , բայց անոնք կարող կ'ըլլան անոր
դէմ կենալու , ու Երառւոյ ուժովը յաղթութիւն կը
ստանան՝ ի՛նչպէս և չի ի՛նչ անոնց վերքեր ընդունելու :
Երկրորդ կերպ փորձութիւններն աւելի եւ զարհուրելի են՝
երբոր ի՛նչնապիս ստորարար մարմինն կազմութեանը մէկ
սկարութիւնովը բուն իսկ մայրն կարողութիւններն զնայ
կը յարմակի ու կը ի՛նչնապիս . երեակայութիւնը կը
ճիւղընէ ու կը շփոթէ , ու անոնք փոխով կը լնցընէ :
Եանք երբոր ուժգին ըլլան՝ դէմ կենալու կարողութեանն
կը զրկեն հոգին , ու շատ անզամ՝ մինչև յուսահատու-
թեան կը մտակցընեն : Բայց Երառւոյ ժողովրդեցը շա-
տանն սա փորձութիւններուն պնշտի անեմտօթ են՝ որչափ
որ ցտակի վրայ եղողները Ողբիանոսին վրայ նուարկողն-
բուն վտտուողներն ու նեղութիւնները չեն գիտեր : Միշու-
մաղնաւ անմիայն Խառանդային սա անդունդներն՝ աւելի
նեղութիւն կը կրեն : Վերստիանոսին Եպոզգիտին
հետ կու իրը առանին կերպ փորձութիւններուն կըր-
նայ վերարբերիլ . երկրորդին քանի մը արիւնակն-
բը իր Մահուան Ընդմիջ Զարին անցնելուն կը տես-
նուին :

փրկարարելու . ուստի գե՛տ՝ գնե՛լ զձեռեց՝ ու եղած տեղը կայնեցաւ . քանզի՛ ինչնիրան ըսաւ , ինե՛ որ կեանքս ազատեցնե՛ ուրիշ՝ բան ալ չըլլար իմ նպատակս , ամենն ազնեկը կայնիրն էր :

Այսպէս Վերթաւրանս յառաջ գնաց , ու Ապոզչինն իր գե՛նն ելաւ : Ա՛խնս սա այլանդակ դազանը շատ ստեղծեալ տեսիլք մը ունէր . ձուկի նման ինեփերով պատած էր , որ անտեղնով կը հպարտանար . փիշապի ինեք ունէր ու արջու սաքեր , ե իր փարնն կրակ ու մեփս կ'երջէր . ու իր բերանն առիւծի պէս էր : Երբոր եկաւ Վերթաւրանսին հասաւ , խո՛տ ազնեցով մը անոր վրայ նայեցաւ ու այսպէս տկոնց խտիւ անոր հեա՞ :

Ապոզչին . Ո՞ւրի՛ն էի գաւ , ե ս՞ուր պիտի երթնայ :

Վերթաւրանս . Ի՞նչ կարձանման Վաղարշն էի գա՞մ՞ որ ամեն շարիքներուն տեղն է , ու Սիան քաղաքը կ'երթնայ :

Ապոզչին . Եսով կը ճանչնամ՝ ինե՛ գուն իմ հպարտակներուս մէկն ես . քանզի բոլոր սա երկիրը ինն է , ու ես անոր իշխանն ու տատաւածն եմ : Ուրեմն սա ի՞նչն է որ գուն քու ինպարտեղ փախար : Եթե՛ շտուայի որ գուն իննի աւելի ծառայութիւն կրնաս բնել , հիսն մէկ հարուածով մը գեախնը կը դարնէր քեզ :

* ինն է Սասանայ քու գեակն ելլե՛ ու դարհուրի ինն կերպով վրաց յարմարի , մի՛ փախար . հասցաւ սա միտքերի՞ որ Սասանան ճանապարհորդ Վերթաւրանսին վրայ յարմարելու թողլուսով ինն ունենալին առաջ Տէրը գնոր պատրաստեց ու գրահարեց անիկայ Սասանայ գրահարը , որով կրցաւ գե՛տ՝ կայնիր՛ յազնեկ Սասանային՝ ու անոր բոլոր կրակոս նետերը շիջուցանել : Սասանային հեան եղած բոլոր կոխները Տէրից պատերազմներն են . անոր զորութիւնը մեղի կը համար անիկայ յազնեկու . ուստի հասարակն ըսաւ պատերազմը պատերազմը՝ :

Վերադարձնու . Իբրև՝ ես քու սահմաններուց մէջ ծնած եմ , բայց քեզի ծառայութիւն ընելը գտնուարքն է , ու այնպէս փարձք մը կու տաս որ անով մնորդ շինմար ասորիչ . Ինչու որ մեզայց փարձքը մահ է . Համբ . Գ . 23 . ուտար երբոր կատարելութեան հասց , ուրիշ խելացի անմանց ըրածին պէս՝ նայեցայ * որ ըլլայ ինչ լուսազոյն տէր մը գանձեմ :

Եղողչիտն . Չկայ մէկ իմացուոր մը որ այնպէս անհոգութեամբ իր հարստանէրը կորսընցընէ , ոչ ալ ես տակուին քեզ մեռել պիտի հանեմ . բայց որովհետեւ քու ըրած ծառայութեանդ ու ընդունած փարձքիդ վրայով գանձաս կ'ընես , գունն ետ գտանալու կամբ ըլլէ , ու ես աս տեղը կը խոստանամ ինչ քնչ որ մեր երկրին մէջ կոյ քեզի կու տամ :

Վերադարձնու . Բայց ես ինքզնեքս ուրիշի մը տուի , այսինքնին՝ թագաւորաց իմացուորքն . ու ի՞նչպէս կրնամ հիմն իրաւամբ քու հետոյ ետ երթնալ :

Եղողչիտն . Ետով գունն ան տուակին հսկատակ՝ Երիւանդիւնց հիմարիւն ընթերցիչ . բայց շատ անգամ անմեր որ իրենք գիրենք անար ծառաններն ըլլալ խոստովանեցան , քիչ մը աստեղնն ետն անկէ ետ կեցան՝ ու նորէն ինծի գարնան † :

* Եսոր բոլորը յառաջ կու գայ Եստուծոյ իտարքն հաստատելն՝ մեզքին փասթարութեանը վրայ մնորքն համեզուելէն՝ մեղաւորքն ինքզնեքը ինչուստ վիճակի մէջ գանձելն՝ ու Եստուծոյ Արդւոյն Զորհքնն ու փրկութեանն : Մէջ մնորդ մը աս ճշմարտութիւններուն հասարց ընծայելուն պէս՝ սուտերուն հորը ծառայութիւնը կը մերտէ , ու ճշմարիտ հասարցով Սասանային զեմ կը գնուարթ . քանզի հասարքին փաստարութիւնն է՝ բոլոր իր տարակութիւնները Եստուածային ճշմարտութեանն հանել :

† Սուտերուն հայրն ահաւոր ճշմարտութիւն մը կը խոսի աս տեղս : Ի՞նչ սարսափելի բան է մտածել ինչ մէկ

Եւ ի՞նչ որ դուք ան ալ պատկառ ըրի, ու բարձր քու ըրածդ պիտի ներքեմ քեզի :

Վերջնաբանա . Եւ խոսք առաւ անոր, ու իրեն հպարտաւ հերքու ախար ըրի . ու բնին ի՞նչ պէտք կրնամ դատնալ անկէ՛ ու իր բն ախարադ քու՛մ չկարտախիլ :

Ապառաջիտ . Դուքն ինձի ալ ան նոյն բանն ըրիք, և սուկայն ևս կամք կ'ընեմ որ բարձրը մեկդ ձգեմ՝ թէ ե որ հիսն նորին դատնաս ու ևս երթաս :

Վերջնաբանա . Մեզի խոսք տալս իմ գեւ կատարելու թեան շատան ատենս էր . և անկէ ՚ի դատ, այնպէս կը սեպեմ որ ան իմադարը՛ որուն գրաշահին տակը հիսն կայնած եմ, կարող է զիս իմ խառանունքն արմակիլ, ու նաև ներել ինձի որ քեզի ան խառանունքն ըրի : Առ մանաւանդ՝ ձգ ապահանիլ Ապառաջիտն, ճշմարտար խառնող, և անոր ծառայութիւնը՛ վարձքը՛ ծառաները՛ կատարաբար թիւնը՛ ընկերութիւնն ու երկիրը աւելի կը սիրեմ քան թէ քուկդ . ու բնին ալ մեկդ ձգէ զիս համազօր . և անոր ծառան եմ, ու իրեն պիտի հեանիմ :

Ապառաջիտ . Երբոր սիրազ իննէ՛ նորին մտածէ ան բաներուն վրայ՝ որոնց պիտի պատահի քու գացած նամբուդ մէջ : Դուքն գիտես՝ որ ըստ մեծի մասին անոր ծառաներուն վերջը գեշ կ'ըլլայ, քանզի անոնք ինձի և իմ նամբաներուս դեմ յանցար կը դանտին : Եւ անոնք քանի քանի անձինք տնիթալից մահով ստակեցան : Առ ան որ դուք իր ծառայութիւնը իմնեւս աղկի կը սեպես, ինք Ե՞րբ իր եղած տեղը ձգեց և կու իրեն ծառայողներուն մեկը իմ ներքեւ ազատելու : Բայց թէ որ իս կը հարցնես՝ քանի քանի անգամ ինձի հաւատարմութեամբ ծառայողները

մարդ մը (Յիսուսի ծառայ եղած նամբայ ելլէ, ու կրկին Ոստանային ծառայութեանը գատնայ . և տակոյն քանի քանիներուն պատկառ կը պատահի : Բայց իրնց վախճանը չար է՝ ու իրենց մահը գատնապարտութիւն :

Թէ կարողութեամբ և թէ խորամանկութեամբ ազատեցի
իրան և իրեններէն՝ ինչպէս որ բարձր աշխարհ գիտէ : Աշ-
տհա պողպէս թեզ ալ պիտի ազատեմ ես * :

Վրէժագործներ . Եւանջ ազատելու համար հիմնական իր
յուզազելի՝ անունը սկսք փորձելու համար և , թէ արգելոյ
մինչև մերջը անունը իրեն պիտի յարի՞ն : Այս ան որ ըսիք
թէ իր ծառաներուն մերջը գեշ կ'ըլլայ , աստիկայ իրենց
առջին խիստ փառասոր բան կը սեպուի : Վանդի անունը
հիմնական ազատութեամբ վրայ պնդափ յոյս շունին .
ինչու որ կը սպասեն իրենց փառացը . ու երբոր իրենց
խաղաղորդ իրեն ու իր հրեշտակներուն փառքոյք գալու ըլ-
լայ , ան ասունը անունը պիտի ընդունին ան իրենց փառքը † :

Վարդգիս . Դուք արդէն անհաւատարիմ եղած ես իրեն
ծառայութիւն ընելուդ մէջ , ու ինչպէս կրնաս խորհիլ
թէ անիկ փորձք պիտի տանես :

Վրէժագործներ . Ի՞նչ բանի մէջ անհաւատարիմ եղայ
իրեն՝ ձեզ Վարդգիս :

Վարդգիս . Եւ չի նամբոյ ելլելուդ՝ երբոր Ահառութեան
Փառին մէջ գրեթէ կը խեղդուէիր՝ նուանեցար : Նշուա
նամբաներ երթալու աշխատեցար յու թեւեղ ազատելու
համար , երբոր թեզի կենալ պետք էր մինչև որ յու թու-
զաւորդ մերջընէր անիկոյ : Չարաշար ջնացար և յու
խիստ պատուական բաներդ կորսնցուցիր : Դակ ասիւծ-

* Կկատէ թէ Սառամանն ձրչափ նորր նամբաներ ու
խորամանկ առարկութիւններ կը բանեցընէ որ նամբորդ-
ները Տէրոջ նամբուն մէջ յարատեւընէ արգիլի : Այսմի
թէ Սառամանցին խորամանկութիւններուն անմատոյժ ու
անպարտաւա չըլլանք :

† Եհա թեզի հաւատքին պատուական առարկութիւնը :
Վրէի ըսաւ Պաղոս՝ թէ « Եմն բանին վրայ հաւատքին փա-
հանք առէք , որով կարող պիտի ըլլաք շարին ամեն կրակաւ
նետերը մտրելու » : Ագիւս . գ . 16 :

ներք տեսնելուդ սեպէ թէ խելքդ պատկեցաւ եւ գտանալու : Ու երբոր քու համբուգ՝ ու լրան եւ տեսան բաներուդ վրայով խոսելու ըլլաս , ներսանց քու բոլոր լրան ու ըրաններուդ մէջ անտարուս թեան փափաք մը ունիս * :

Վրիստիանոս . Բոլոր ասոնք ճշմարիտ են , և ասանցմէ տակն ուրիշներն ալ կան որ դուն եզեցիր † . բայց ան իմացաւորը՝ որուն որ եւ կը ծառայեմ ու զինքը կը պատահեմ , պարտեմ է՝ ու միշտ պատրաստ է ներելու : Բայց աս ալ մեկդ թող մնայ . աս ամեն պակասութիւնները քու երկրիդ մէջ իմ վրաս եկան . ինչու որ ան տեղ ձեռնցի եւ անոնք . ու անոնց տակը հեծեցի , և զգլուսի եկայ , ու իմ՝ իմացաւորէս թողութիւն գտայ :

Եւ ասանք Ազոզինն սասարկ որտանութեամբ սխեց ըսել . Եւ թէ չնամբ եմ աս իմացաւորին . ասեցի եւ ինձի անոր անձը՝ արեւցններն ու ժողովուրդը . և գիտեամբ գտաւ ելայ որ քեզ արդիւնմ :

Վրիստիանոս . Ո՛վ Ազոզինն , զոչըւ եզեր ընելու բա-

* Սասանան արգարտապէս կը կոչուի Վրիստասի եզրայրներուն գէմ շար խոսողը . ՀՅյԿ . ԺԲ . 10 . ինչու որ անոնց համար Մատանոց ասցին ու իրենց խոչմտանքներուն շարախոսութիւն կ'ընէ : Բայց անոնք անոր յագնեցին՝ Վասանուկին արխանոսի , ու իրենց վիպութեանը խոսքովը . ՀՅյԿ . ԺԲ . 11 . թէ Վրիստասի արխանոսի փրկութիւն գտան , ոչսինքն՝ մեզայ թողութիւն : Լճիս . ւ . 7 :

† Սասանային մեր վրայ գտան յանցանքները երբոր ճշմարիտ ըլլան՝ աղէկ է որ վրանիս տաննը՝ մանաւանդ թէ մեծցըններ ալ անոնք , որ Վրիստասի շորհայ ասատութիւնն ամեն բանէ վեր անցնի , ամենուն ձրի թողութիւն շորհելուն : Այսպէս մենք մեզ խոնարհեցընելով ու Վրիստոս բարեբայընելով՝ Սասանան շքնաք առիթ մը գտնել մեր վրայ , թէ և տրեկայ մեզի գէմ կառուցընէ զինքը :

նիզ վրայով . քանզի եւ արքունի ճամբային՝ այսինչն սրբութեան ճամբուն մէջն եմ . անոր համար դուն յեզ սղէկ նայի :

Եւ ասննք Վարդգիան ճամբուն բոլոր ընդը բանեց իր ստրեբը բանալով՝ ու ըստ . Եր առ բանին վրայ վախ մը լուծեմ . դուն յեզ մեռնելու պատրաստե . քանզի իմ տարտարտաճան որջիս վրայ երգում կ'ընեմ՝ որ ալ ասիք անդին պիտի չերթնաս . առ անցը եւ ջու հոգիդ պիտի աննեմ : Եր ըսելով՝ բոցի պէս վառած նես մը նեանց անոր կուրծքին : Բոցց Վրիտախանոս իր մեռցը վահան՝ մը ունէր՝ որ ան նեաքն գէմ գրաւ , ե այսպէս անոր տարու վնասն արդիւնց :

Հինն Վրիտախանոս իր սուրը քանեց , քանզի անտառ որ բան անանելու ժամանակն էր . Վարդգիան ալ շուտով անոր վրայ հասաւ՝ կարկուտի պէս նեանք նեանելով , որով Վրիտախանոսին գլուխը՝ մեռցն ու սուրը սիրտսրեց , թէպէտ ե Վրիտախանոս կրցածին չափ աշխատեցաւ անվնաս մնալու : Ետիկայ յիշ մը տխարացուց Վրիտախանոսը . ուստի Վարդգիան կատաղութեամբ իր գոքնին ետեւն եղաւ . ու Վրիտախանոս նորն քաջալերութիւն առաւ՝ ու կրցածին չափ արխարար գէմ գրաւ անոր : Եր սաստիկ կոխը կէս որն աւելի քնեց , մինչն որ Վրիտախանոս սեպէ թէ բոլորովն կարողութեան ինկաւ : Վանզի պէտք է գրա-

* Ետիկայ հասարցին վահանն էր , այսինչն Վրիտախոսի իրնն համար ըրածին՝ Վրիտախոս՝ իրնն թնշ ըլլալուն՝ ու իր վրայ թնշ ընելուն՝ ու իր Վրիտախոսով թոպու-թիւն՝ արդարութիւն ու սրբութիւն գասն ըլլալուն հասարացը : Հասարցին վաստաւոր գասնութիւնը Վրիտախոս կը պատուէ , Սասանայցին բոլոր կրակոս նեանքը կը մեղծէ ու կը չեղուցանէ , Պետրոս ասոր կը յորդորէ ըսելով . « Որուն (Սասանայցին) գէմ կնցէք հասարցով հասարացած » : Ը ՊԻՊ . Ե . 9 :

նառ ար Վրիստիանոս իր վերջերսն պատմաւոր Հեռ-
զհեռ հարկաւ պիտի տկարանար :

Ազգոյցինն առ պատահութիւնը տեսնելով սկսեց Վրիս-
տիանոսին վրայ գալ , ու անոր Հեռ մարտնչելով գեաֆեը
զարկաւ անիկայ , և ասով Վրիստիանոսին սուրբ՝ իր
մեղքն ինձու : Ըն ասեմը ըսաւ Ազգոյցինն . Հիմա
քեզ յաղիմ եցի . և անոր վրայ՝ սկսեց անիկայ մեղքընելու
Համար այնպէս անիւլ , որ Վրիստիանոս յոյսը կորեց իր
կեանքն * : Բայց Աստուծոյ կամելովք՝ երբոր Ազգոյցինն
իւր վերջին հարուածովն առ բարի մարդուն վերջը պիտի
բերէր , Վրիստիանոս արագութեամբ մը մեղքն երկնաց
իւր սուրբ ասեմը , և անիկայ յափշտակելով ըսաւ .
“ Կի իմ ինչամիտ՝ զիտս մի ինչար . ինչ և ինչամ , պի-
տի ելլիմ ” . Ը՛ + . է . 8 . և աս ըսելով աստիկ մը
վերասրեց անիկայ † , որով՝ իր մահացու վերջը ընդու-

* Սարկի է որ մտածենք ինչ անիկայ ըստ ծանր բան
մըն է . ինչու՞ Համար քրիստոնեայ մը պաշտօն աստիկ
նեղութիւն պիտի կրէ Սասանայէն : Բայց Աստուած ին-
չու՞ Համար զէնք կու սոց մեզի , եթէ ոչ անով կուսելու՝
ու անոր պատուականութիւնը փորձելու՝ ու անիկայ գոր-
ծանկնուս իր ամենակարող գորութեանն ու անփոփոխ
սիրոյն յաշակին ասեմը . քանզի ինչպէտե մեզ տկար
ենք՝ բոցք ինչ ամենակարող է մեզի գորութիւն ասելու .
անոր Համար պատուիրուած է մեզի գորումալ Տերտինով
ու անոր գորութեան կարողութիւնովք : Ը՛ + . է . 10 :

† Վրիստիանոսին սուրբ՝ որով իր հոգեւոր ինչամիտ կը
զարնէ , Աստուծոյ խոյնն է : Ըրբոր աս զէնքը ընտե-
նանք , ինչքահաւասարութեան որս կ'ըլլանք : Այսպէս
եղաւ Վրիստիանոսին՝ երբոր ինչ Ազգոյցիննին Հեռ ան
զարհուրելի կուսը կ'ընէր : ինչքահաւասարութեան գը-
րութիւնովն իր սուրբ մեղքն կորնցուց , ու սկսեց իր
կեանքն յոյսը կորել . բայց երբոր կրկին իր սուրբ իր
մեղքն ասու՝ իր ինչամեղքն մինչև որտին ինչամեղքն , ու

նազ անկու մը պէս ետ քաշուեցաւ Եզրզղինն . «Քրիստոսի-
նոս անիկոց տեսնելով զարեւալ անոր փոց յարեակեցաւ՝
լսելով . Եւ ասին բաներուն մէջ ալ տեսի յաղթող
կ'ըլլանք անով՝ որ մեզ սիրեց » : Հ—Մ՛ . Ը . 37 :
Ետք փոց Եզրզղինն իր վերապայտն թեկերք բացաւ՝ ու
այնպէս սիսեց փախչիլ , որ «Քրիստոսնոս» ալ շտեառս զա-
նիկոց . Հ—Մ՛ . Գ . 7 :

Ըստք առ կոխիքն ասանք Եզրզղիննին հանած ազուզակ-
ներն ու ստօպալի մանկիւնները մեկը շիրմար երեակայել
թէ որ ինչն ալ ինծի պէս տեսած ու լսած չըլլաց անանք :
Ինք վերապի պէս կը խտէր . և ընդհակառակն թնչ հա-
ռալանցներ ու հեծու թիւններ կ'ելլէին «Քրիստոսնոսին
որակն : Ըստք ան ասանք ըմաւ շտեալ որ մեկ անգամ՝
զոնէ հաճելի գեմք մը ցուցընէր՝ սքնչիւ որ խնցաւ թէ իր
երկապքի սուրտք Եզրզղիննը վերաորեց . ան ասանք
իրաւցընէ ինզոց , ու գեպ 'ի վեր նայեցաւ † : Ըսոց
ամենաստօպալի կոխ մըն կը ան , որուն նմանք ըմաւ տե-
սած չէր ես :

«Քրիստոսնոս կոխը լինուպէն ետև ըսաւ . «Կուհու թիւն

վերջապէս փախցոց անիկոց : Մեր քաղցրազն գորազը-
լուինն ալ երբոր Ստատուոցին հետ պատերազմեցաւ , աս
նոյն զէնքը գործածեց ու յաղթեց անոր : Աւ թէ որ
իրեն հեռակողերը վերս խելք ընէին ան նոյն զէնքը բանե-
ցընէլու , ասնինն անցաղոզ պիտի չգտնուէին :

* Մի որ առ որ՝ Տէրը լսի զիտոզի մը պէս շրայնիք նայիր
մեր կոխիւնբուն . հապա ասնն շար սրերու ու ասնն հա-
ւատոց պատերազմներուն մէջ մեզ կը գորացընէ , ու վեր-
ջապէս իր սիրտք յաղթու թիւն ստացած մեզ ետ կը
գարեընէ :

† «Քրիստոսնոս ոչ թէ մնախառ ու անմնապարծ՝ հապա
խոնարհ ու ընդհապարա ինզու մով ինզոց : Ա իր նայե-
ցաւ ու ինզալով իր ըրած յաղթու թիւննը բոլոր փաւրք
Տէրաքն ընծայեց :

պիտի մնաւոյցանե՛մ առ տեղը անոր՝ որ զիս առիւծին բեր-
նէն ազատեց , անոր՝ որ Եզդղղիմին զէ՛մ ինձի պնու-
թեան հասաւ : Եւ ասիկայ ըրաւ՝ ըսելով .

Ի՛մ շար թ՛ննանցս զորազլուխը ,
Ս՛նձ Բեկզտբուզ կործանուան ուղեց .
Ը՛նոր համար ալ առ շարանըն՛ին .
Ս՛առած զմնուորած ի՛մ վրաս խրկեց :

Ու առ մնչիցնեալ զժոխայինը ,
Խխտս կտառազարար զիս նեղը և զեց .
Ը՛պցց ես սուբոյբս փոխուցի զմե՛քը ,
Տ՛՛՛՛՛ ինձի Վրիտասս որ՛նեալ Տէրն պնեց .

Ուստի Եստուծոյս ես մնաւոյցանե՛մ ,
Ս՛շանթննաւոր զազարանութիւն :
Ու իր սրբազան անուանը ընորհե՛մ
Ը՛նդազար բերնով փառք և զսհուիբն :

Ըն ասենը մէկ ձեռք մը երեցաւ իրեն կենաց ծառին
անբեճեթն քանի մը հաս բռնած , որունք Վրիտախանաս
աննելով կռիւին մէջը իր ընդունած վերքերուն վրայ
զբաւ , և խկոյն բժշկուեցաւ * : Ըն նոյն տեղը նաև
նստաւ հաց ուտելու , ու քիչ մը առաջ իրեն արուած
զինիւն խմելու . պարզեա կազցուրելով՝ իր նամբորդու-
թեանը պատրաստուեցաւ քաշած սուրն իր ձեռքը բռնե-
լով † . քանզի՛ ըրաւ թէ , Ի՛նչ զխանամ , կարելի է որ

* Ստամուպին հետ կռուելնուս ինչ վերքեր որ ընդու-
նինք հոց չէ . ինչու որ Հիսուս բորբը կը բժշկէ : Ըպցց
մ՛՛՛՛՛ պիտի բժշկէ ան վերքերը՝ որ ոչ թէ շարին հետ
կռուելնուս՝ հապա անոր հետ միտքանելնուս իրմէն կ'ըն-
դունինք :

† Ստամուպին հետ կռիւ ընելը քրիտանեաները կը
յոգնեցընէ՛ ու իրենց սուրը յարգել կը պատանաւ անոնց :

ուրիշ թշնամի մըն ալ ըլլաց մտքը : սակայն բոլոր սա
նորին մէջ Կարգչիմենն ուրիշ թշնամի չգտահնէցաւ :

Գամբ որ' սա նորին վերջը' ուրիշ մըն ալ կար' որ կը
կոչուէր Մահուան Եւրօն Զորք * , ու Վրիտաբանոս
հարկաւ անկէ անցնելու էր , որպէ՛նեւ Լրեմային Վա-
ղպն երթալու ճամբան անոր մէջտեղէն էր : Եւրգ' սա
նորը մէկ շատ արտազին անգ մըն էր : Լրեմայ մտքաւ-
րին պայտէս կը ստորազրի անխկոյ . Եւրպաս մը' անպու-
թեան և փութբու երկիր մը , շքութեան և Մահուան
Եւրօն երկիրը , երկիր մը' ուսկից (Վրիտաբանուան 'ի
չատ) մէկը լանցաւ , և ուր մարդ չըմակեցաւ † : Լրեմ .
թ . 6 :

Հիմա Վրիտաբանոս սա նորին մէջ անելի գժուարու-
թիւն քանց քան թէ Կարգչիմենն հեա կուտան ասանը ,
թնչպէս որ հետեւեալ պատմութենէն պիտի տեսնես :

Ուստի երազիս մէջ անայ որ երբ Վրիտաբանոս Մա-
հուան Եւրօն սահմանները մտաւ , երկու հողի ելան իր
Ղեմը' որոնք բարի երկրին զոյցում գէշ լուր բերողներուն
չուկընեն էին , թուոյ . ժգ . 33 , ու արտօրնոյ ես
կ'երթային † : Վրիտաբանոս պայտէս սխեց խափլ անոնց
հեա :

պտպէս որ Հողւոյն սուրբ' Եստուծոյ խոսքը ներքերնին
բանած երթան :

* Մահուան Եւրօն Զորք կը նշանակէ հողւոյն միջըն-
նանն ու լքանիլը :

† Լրբոր Եստուտ իր երեւը ծածկէ' քրիտանէնին սրբ-
տին պնքան մեծ գաւնութիւն և ան որ ուրիշ մէկը լքի-
տէր :

‡ Հիմախ կը պատահնէր պայտիմենրուն , որոնք ճամ-
բոյ կ'երլին մեղքի զցայում' մը' ճշմարիտ հաւատար մը'
ստորք յոյ մը ու Վրիտաբանի զոյց անկեզծ սեր մը լունե-
նալով , և թնչպէս որ իրենց գաւնութենէն պիտի գաւ-

Վրիստիանոս . Ո՞ւր կ'երթայ :

Պատասխան տուին թէ , Դա ետ . և կ'ուզէր որ դուն ալ մեզի պէս ընես , թէ որ կեանքը կամ՝ խաղաղութիւնը պատուական կը սեպես :

Ինչո՞ւ , ի՞նչ կոչ , ըստ Վրիստիանոս :

Սարգիս . Ի՞նչ պիտի ըլլայ , մեզ սա նամբն կ'երթայինք՝ ինչպէս որ դուն ալ կ'երթաս , և համարեալածնուս շտի գայինք . և իրացընէ սեպէ թէ ետ գամնաղիք լուծեմք . քանզի թէ որ քիչ մըն ալ յառաջ գայած ըլլայինք , պիտի շինայինք սա սեղը գալ քեզի լուր բերելու :

Իսկ ի՞նչ բանի պատահեցար , հարցուց Վրիստիանոս :

Սարգիս . Ի՞նչ կ'ըսես , գրեթէ Սահաան Շարին Չարին մէջ կը մտնեմք , բայց բաղդերնիս բանելով առ ընծիս նայեցանք՝ ու վառնային մէջ շնորհ տեսնեք անիկայ : Սող . ինչ . 19 : Ճ՛ . 10 :

Իսկ ի՞նչ տեսար , կրկին հարցուց Վրիստիանոս :

Սարգիս . Ի՞նչ պիտի տեսնեք բուն ան ձորը , որ կուսքի պէս մնա թէ : Ե՛տ տեղ տեսնեք նաև տարտարսին ու բուական երեղիմները՝ պծամարդերն ու միշտպները . նոյն ձորին մէջ լեցինք նաև շարունակ հաշկու և ունալու ձայներ՝ որ կը նմանէր անպատանի թշուառութեան աակեղած մարդուրդի մը ձայնին , որոնք տանջանքի և շղթաներու մէջ նստած էին հոն : Նոյն ձորին վրայ կ'իյնան ևս խառնակութեան գարհուրելի անկերը : Մահն ալ միշտ իր թեկերը անոր վրայ կը բանայ կը տարածէ : Իրկար լցնեմք , սալն կերպով սոսկալի տեղ մըն է , և բոլորովին անկարգ : ՅԷ . 4 . 5 : Ժ . 22 :

նան , այնպէս ալ Վրիստատի թաղաւորութեանն երթալու նամբան վրայով գէշ լուր պիտի բերեն :

Ուրեմն՝ ըստ Վրխախանու, ես ներ բռանէն առկախն չեմ իմանար՝ որ իմ բազմապատ տեղիս նամբան տարիցայ չէ : Սաղմ . խց . 18 , 19 : Արեւ . Բ . 6 :

Սարգիս . Վառ նամբաց ան թող ըլլայ . մենք անիկայ մեր նամբան ըլլալ չենք ուզեր :

Այսպէս իրարմ զատուեցան , ու Վրխախանու յառաջ գնաց իր նամբան . բայց տակախն սուրբ քաշած իր ներքը բաներ էր , վարնալով՝ որ չըլլայ թէ մէկն իր վրան գայ :

Եւ առնը երազիս մէջ տեսայ՝ որ սա նորին բուրբ երկայնու թեանը ալ կողմը մէկ խիտա խորունկ փոս մը կար : Արիկայ ան փոսն էր՝ ուր որ ամեն գարու մէջ կոյրերը կոյրերուն առաջնորդելով ինկան , և հան ամեն ալ թշուառաբար կորսուեցան : Դարմեալ նայեցայ ու տեսայ՝ որ նորին նախ կողմը մէկ խիտա փամուզաւոր ջեխոտ տեղ մը կար , որուն մէջ թէ որ ազէկ մարդ մը անգամ իյնալու ըլլայ՝ յառակ չջաներ որ իր սոգերը գնէ ու կանգնէր . Դու իմ թագաւորը անգամ մը ան նոյն ջեխին մէջն ինկաւ՝ և անտարակցա պիտի ընկզմէր անոր մէջը , թէ որ Սարգիս գնէր զուրա չհաներ * : Սաղմ . կիթ . 14 :

Եւ տեղը՝ քաշելու նամբան ալ չափազանց նեղ էր , և անոր հանար բարի Վրխախանուը աւելի չփոխ թեան մէջ ինկաւ : Վանդի մեթ տեղը † երբ որ մէկ կողմի փոսն

* Եւ կողմի փոսը կը նշանակէ սիտալ զազափարները կամ ներքին մնալով իննները՝ ուր որ կոյրը՝ սյախնն հողեւոր նշանարտով իննները շահանոցը կ'առաջնորդէ կոյրին՝ պարհն անոր որ բնաւ հողեւորայեւ չլուսաւորուեցաւ : Չախ կողմի փոսը կը նշանակէ արտաքին մեղքերն ու շառալով իննները՝ ուր որ շատերը կ'իյնան : Արիւրին ալ հոսաւորայեւ փնտասկար են նամբորդներուն , բայց Տէրը իր սուրբերուն սոգերը պիտի պահէ :

† Դիւրազցաց խղճնուանքը որչափ որ մեղանշահան գործ-

փախչելու ուզէր, միւս կողմի ջեխին մէջն իյնալու փառնոց կար: Այնպէս ալ երբոր ջեխն փախչելու ուզէր՝ առանց մեծ պայուստի ինչ քանակընէլու, փոսին մէջ պիտի իյնար: Ինչ պայակէս յառաջ երթալուն՝ լեցի որ դառնապէս կը հառաւէր. քանզի վերը յիշուած փառնոցներն ՚ի զաս, ճամբուն առ տեղը այնպէս մտի՛մ էր՝ որ շատ անգամ՝ երբոր իր սարը կը վերցընէր առաջ երթալու, շէր գիտեր թէ ուր կամ թնչ քանի վրայ պիտի գնէ անիկայ միւս քայլն առնելուն *:

Եւ տեսայ որ դժոխքին բերանը սեպէ թէ առ իւրին մէջ տեղը կ'իյնար, ու ան ալ ճիշդ ճամբուն քովին էր. «Վերաբանես առիկայ տեսնելով՝ Մեչ պիտի ընեմ եւ հիմն, քառ իր մարտից: Բայն ու մտին ալ շարունակ յորդու թեամբ դուրս կու գար անկէ կայծակներով եւ ստակալի ձայներով. (ասոնք այնպիսի բաներ էին՝ որ «Վերաբանես» սուրբ քանի տեղ շէր անցնէր, ինչպէս որ առաջ Արարչիսնին գե՛մ քանի եկաւ.) ուստի «Վերաբանես» պարտաւորեցաւ իր սուրբ տեղը գնել եւ ուրիշ մէկ գէնք մը նետք առնել՝ որ կ'ըսուի Անգագար Արթիք. Ափեւ. Գ. 18. ուստի լեցի որ կանչեց, Ա'աղաւե՛մ՝ ո՛վ Տէր, փրկէ իմ անկա: Սող. Ե՛մ Գ. 4: Եսանկով ինքը խել մը ասին յառաջ գնաց, բայց ասկաւն քոյերը գեպ ՚ի իրն կու գային. նաև ցաւագին ձայներ ու անոցին տագին զարնուելու ձայներ լսեց, այնպէս որ՝ երբեմն կը մտածէր թէ կտար

քերէն՝ նոյնչափ ալ իսանգարեալ զազափարներէն կը փախնայ: Երեկայ հագոյն անկեղծութիւնը կը ցուցնէ՛ թէ եւ մէկը մթութեան մէջ ալ կը քայլէ:

* Բայց կարելի է հարցընել թէ Տէրը իր գահընէրը ինչու այնպէս մտի՛ր քաշելու կը թողու: Իր փառքին համար. առիկայ անոնց՝ իր վրայ ունեցած հաւատքը կը փորձէ, ու իրն աղօթելու կը դրոյսէ. բայց իր անոնց վրայի սէրն ամենն ինչ նուազիր:

կատր պիտի փաստաստի, կամ փողոցներուն ջեխին պէս պիտի կոխեցնուի : Աստակալի տեսարանը տեսաւ եւս զարհուրելի ձայները լսեց՝ մինչև որ խել մը մզն տեղ յառաջ գնաց . ու տեղ մը դառով՝ ուր որ կարծեց թէ կը լսէր որ գեներալ գունդ մը յառաջ կու գայ իր գեներալը , հոն կանկ առաւ , ու սիւնը խորանկ մտածել թէ ի՞նչ ընելու է : Արդեմն կէս մը խորհեցաւ եւս դառնալ . անկէ ետեւ մտածեց որ կարելի է թէ Լորին կէս շտաբան առած է : Ասանցմէ՛ ՚ի զատ նաեւ իր միտքը բերաւ թէ ինչ արդէն յանի՛ յանի գտանդներու գեմ՝ գրած է , եւ թէ՛ եւս գտանալու գտանդն առաջ երթալու գտանդէն աւելի կրնայ ըլլալ : Աւտի միտքը հաստատեց յառաջ երթալ , բայց աստիպէն գեներալն ձայները կը թուէր թէ կը մտածուային : Բայց երբոր գրեթէ անոնք բոլորային մաս եկած էին իրեն , բոլոր սրտով կանչեց թէ , Տէր Աստուծոյ զորութիւնովք պիտի յալիմ՝ ես : Ան ասեմը անոնք եւս կեցան ու ալ առաջ շեկան :

Իսն մըն ալ կայ որ պիտի զանց չընեմ՝ : Ահապէտի որ իրջնալի Վերիտիանոն այնպիսի շիտի միտեան մէջ ինկեր էր՝ որ բուն իր ձայնն ալ չէր շննչար : Ար. սա բանը սա կերպով իմացայ : Արբոր ինչ ան փաստ փոսին բերանը նոր անցեր էր , շար հոգիներուն մէկը իր ետեւ անցաւ՝ ու կտանցուց մը իր կոնտակին մաս եկաւ , ու փոխալով շատ աստակալի հոյհոյանքներ խտեցաւ անոր ահանքն ՚ի վար , որ Վերիտիանոս ճշմարտագէտ կարծեց թէ անոնք բուն իր մնալն յառաջ կու գան * : Աւ մտածելով՝ թէ ինչ հիմա

* Աստուծոյ սիրելի զուակներն շտաբան պարտէս կը պատահի . Աստանային կրակոտ նետերը խիտ առ խիտ իրենց բոլորային կու գան թո՛ղ չեղով : Չար ու հոյհոյական խորհուրդներ կը մտնեն իրենց մտքերուն մէջ , որոնք շատ անգամ մեծապէս կը շիտեն ու կը վախոցնեն զանոնք՝ որովհետեւ ան ասեմը թ ճամեցն հոյհոյական թեւ

Բնույթն էր հայհոյել Մեծը՝ որն որ առաջ այնչափ էր սիրելի, առեցի շփոթութեան մէջ ինկաւ՝ քան թէ իրեն պատահած բոլոր առիթ բաներովք : Այս սակայն թէ որ հնար ըլլար պիտի չլինէր ան բանը : Բայց իր ակամքները բանելու՝ կամ ան հայհոյութիւններուն ուրիշ գալը գիտնալու չափ ընտրողութիւն չունէր :

Վրիստիանոս երբոր սա անսխիժար վիճակին մէջ խել մը առեն նամբարդութիւն ըրաւ, կարծեց թէ իր առջեկն զայսոյ մէկու մը նայնը կը լսէ՝ որ կ'ըսէր, իմեպէս և Սահաւան Շուրի Չորին մէջն ալ պարտիմ, չարեն պիտի չփախնամ : Փասն զի գուն (Տէր) իմ հետս ես : Սող՝ իջ - 4 :

Ան առենը Վրիստիանոս ուրախացաւ * , ու ան ալ սա պատճառներուն համար :

Վառչներ՝ որ սակ խնացաւ՝ թէ սա նորին մէջ իրեն պէս մէկ քաններ ալ կան՝ որոնք Մատուտն կը փախնան :

Արհարողը՝ որ խնացաւ թէ Մատուտ անոնց հետն է, թէ և ան միմին և ազեատի վիճակին մէջն են : Այս քննը համար Մատուտ իմ հետս ալ պիտի չըլլայ՝ ըրաւ իր մտքն, թէ և ես սա տեղի եղած արգելքներուն համար չեմ կրնար խնամալ ան : Հիշք - թ - 11 :

Արհարողը՝ որ յոս ունեցաւ՝ որ եթէ անոնց համեմու կարող ըլլայ, շատ չանցած ընկեր պիտի ունենայ : Ուստի այսպէս յառաջ գնաց՝ ու իրենն առաջ եղողին ետեկն կանչեց, բայց ան՝ չէր գիտեր թէ ինչ պատասխան տայ, քանզի ինչն ալ գիտէր միմեակ կարծեր էր հոն : Այս առար վրայ շատ չանցած արշարոյցն սկսեց ծագիլ, ու Վրիստիանոս

ընդրութիւնները բուն իրենց խորհուրդներն ընն կրնար որոշիլ :

* Սուրբերուն փորձառութիւնը մեծապէս կը քաջալերէ մարդս : Ինչու որ կը գտնէ թէ իրենն առաջ ուրիշները գարհուրելի մտիմ ու անոնցի նամբաները գացած են :

ան ստեղծ ըստ : Մահուան շուքը առատեան լըտի
գարեուց : Ե՛րեւ . Ե . 8 :

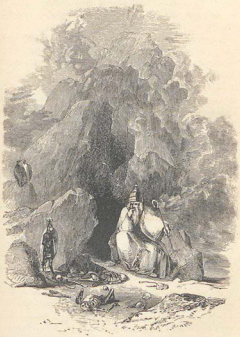
Պանք որ հիմն առատ ըլլալով գարեու ետեւը նայե-
ցա՝ շէ թէ ետ գտանալու փափոց ունենալէն՝ հապա որ
ցորեկուան լուսով տեսնէ թէ գիշերն ի՛նչ վտանգներէ
անցաւ : Եւրպէս՝ աւելի կատարելապէս տեսաւ մէկ կող-
մին խորխորատն ու միւս կողմին ջերբը , ու նաև տեսաւ
թէ սրչափ նեղ էր երկուքին մէջտեղն ինկած քաշելու ճամ-
բան : Կասե տարտարասին ու քուսկան երեւցիթները՝ այնա-
մարդերն ու վիշապները հիմն աղէկ մը տեսաւ , բայց բո-
լորն ալ հեռուէն . քանզի արշալուսին ետե՛ւ ալ իրեն մտ
չեկան , բայց տակաւին իրեն կ'երեւային՝ ան գրուածին
պէս որ կ'ըսէ , Ենիկայ խորունկ բաները խուսարէն յայտ-
նեց , ու մահուան շուքը լոյսը հանեց : ՀԻ՞թ . ԺԻ . 22 :

Քրիստոսիանոս իր ասանձու թեան ճամբուն ըլլալը վը-
տանգներէն առ աղատութիւնը զանելով մեծապէս ուրա-
խացաւ հիմն . քանզի թեպէս և առաջ շատ կը վախնար
ան վտանգներէն , բայց հիմն աւելո՛ք յայտնի տեսաւ ա-
նոնք . քանզի ցորեկուան լըտն աւելի երեւան հանեց անոնք
իրեն : Դա առ միջոցիս արեղակն ալ կը ծագէր , ու առ
ալ մէկ ուրիշ ոգորմութիւն մը եղաւ Քրիստոսիանոսին :
Քանզի գիտնալու ետ որ թեպէս Մահուան Հուրին Չու-
րին առջի մասը վտանգաւոր տեղ էր , սակայն առ երկրորդ
մասը՝ որն որ գեռ պիտի երթար , անիկ շատ աւելի
վտանգաւոր էր . ինչու որ հիմնական իր կեցած տեղէն
մինչև ճորին վերջը ըլլալը ճամբան մէկ կողմն սրողայթնե-
րով՝ ծուղակներով՝ թակարդներով ու ցանցերով , ու
միւս կողմն ալ փակերով՝ խորխորատներով՝ խորունկ
խուռչներով և գար վար տեղերով այնպէս լեցան էր , որ
եթէ հիմն առջի մասն անցած ստեղծին պէս գիշեր ըլլա՛ր ,
թէ և հազար հոգի ալ ունենար , հասանականարար
ամենն ալ պիտի կորսնցընէր . բայց ինչպէս որ ըսի ,

ճիշտ հիմն արեգակը կը ծագեր : Աստի Վրիստախանու ըստ . Ենոր ճիշտը իմ՝ գլխուս վրայ ըջո կու տայ , ու ես խաւարի մէջ անոր ըւտովը կը քաշեմ : Ոտք . իմ . 3 :

Աստի Վրիստախանու աս ըջտովը մինչև ձորին ծայրն եկաւ , ու ես հիմն երազեա մէջ տեսայ որ ձորին ծայրը արին՝ սահարներ՝ մեխիբ՝ ու փառաստուած մարմիններ կային մարդոց , պսիւնցն՝ յառաջնանկ աս ձամբէն գացող ձամբորդներու : Եւ երբոր խորունկ կը մտածեի թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ աս բաներուն պատճառը , առջևս մեկ քարանձաւ մը տեսայ , ուր որ յառաջնանկ երկու հսկայ կը բնակէին , պսիւնցն՝ Պապն ու Աեթանտաը . ահա անոնց իշխանութիւնովն ու բնակարարութեամբ ան մարդիկը անդորուարար մահուան մտանուած էին , որոնց արինը՝ սահարները՝ մեխիբն ու ուրիշ մտերը հոն մնացեր էին : Սակայն Վրիստախանու աս տեղէն առանց ըստ փրանոց քաշելու անցաւ , որուն վրայ շիշ մը դարձնացայ . բայց վերջը խնայոց որ Աեթանտաը ըստանց մեռեր է , և միւսն ալ թէպէտ աակախին ողջ է , բայց տարիքն առած ըլլալուն՝ ու նաեւ առեն առեն ըստ սաստիկ ձեւեր ու տեղուն իր յոյուածներն պնդեա թուլցիբ թուակեր են , որ հիմն ուրիշ բանի կարողութիւն չունի՝ հասցա իր քարանձաւին բերանը նստած անցնող ձամբորդներուն վրայ տեղաները կը կրնուցցնէ ու իր եզունդները կը կրծէ , որ շերտար անոնց քովը գալ :

Եւ յայնս տեսայ որ Վրիստախանու յառաջ գնաց իր ձամբան՝ բայց ան քարանձաւին բերանը նստող ձերունին տեսնելուն՝ չէր գիտեր թնշ խորհի անոր վրայ . մանաւանդ որ ան թէպէտ և Վրիստախանուին ետեւն չէր կրնար երթալ , բայց իրեն կանչեց՝ ըսելով թէ , Մինչև որ ձեզմէ՝ ուրիշներ ալ ըսցրին , գուց բնաւ շիտակ ձամբուն պիտի չցատնայ : Սակայն Վրիստախանու ձայն չհանեց , և յազցցաւ թեամբ

եամն նայեցաւ * , որուն նորէն կանչեց Վրիստափանոս .
 Կեցիբ , կեցիբ , մինչև զամ համեմտ յեզի : Սակայն
 Հաստատարիմը պատասխան տուաւ թէ , Չէ , ես իմ
 կեանքիս փրկութեանը կը վազեմ , և արևան վշտիմանքիմ
 իմ ետեւ է : խնայ լի . 12 :

Վրիստափանոս ասոր վրայ յիշ մը շարժեցաւ , ու բոլոր
 իր գորութիւնը ժողովելով խեղճն զնայ հասաւ Հաստա-
 տարիմն՝ ու նաև անիկայ անցաւ ալ . պայտէս յետինն տու-
 ջին եղաւ : Ըն ասեմը Վրիստափանոս սնամասու թեեակք
 մը խնդաց որ իր եղբորսմն տառի անցաւ . բայց ազէկ մը
 շղջութեամբով իր սուրբումն՝ յանկարծ գլորեցաւ ինկաւ ,
 ու շիրջաւ նորէն ելիլ՝ մինչև որ Հաստատարիմն եկաւ ու
 իրնն ոչնեց † :

Եւզի ետեւ երազիս մէջ տեսայ որ ասմնք սկսեցին շատ
 սիրով մեկտեղ յառաջ երթալ , ու անուշ խառակցու-
 թիւննք ընել ամեն ան բաներուն վրայ՝ որ նամբորդու-
 թիւննքնունն մէջ իրննք պատահեք էր : և առաջ Վրիս-
 տափանոսը սկսեց պայտէս :

Վրիստափանոս . Ո՛վ պատուական և սիրելի եղբայր Հա-
 ստատարիմ , ու յախ եմ որ յեզի հասայ , և որ Եստուած
 մեր հոգիները պնայէս յարմարցուց՝ † որ աս բազմալի նամ-
 բունն մէջ իրքե ընկեր կրնանք մեկտեղ յալիլ :

* Եզիկ և որ զյուշմանք ու հոգ ամեմնք թէ ինչ ըն-
 կերութեան մէջ կը մտնենք : Հաստերը պատակար նամ-
 բորդներու ընկերմանումն տեղը փնտաակար ու սուցիլնքու-
 յարեցան :

† Երբոր մտածենք թէ ուրիշը զերազանցեցինք , հոգեւոր
 հարստութիւնը իսկ և իսկ իր անթեւալ գլուխը կը մեր-
 ցընէ : Ըն ասեմը վաւանդը մտն է , իմալը պատրաստ է
 մեզ խամարհեցընելու համար : Բուն ան մարդուն մեզին
 ոչնութեանը կը կարտախը , որմն կը կարծեմնք թէ զե-
 րազանցեցինք :

‡ Երբու հոգի մեկտեղ ընն կրնար յալիլ երկնից նամ-

Հասարակի՛ք • Սիրելի՛ք բարեկամ , ես մտածեք էի որ բուն մեր քաղաքին յու հետոյ ընկերանամ , բայց դուն ինկ առաջ ճամբոյ ելար • ուստի ստիպուեցայ այսչափ անց մնալ գալ :

Վրիստիանոս • Ո՞րչափ առեմ Արեւմտեան Վաղարշ մնայիր ինկ ետե՛ մինչեւ ճամբորդութեան ելլելուդ ատենը :

Հասարակի՛ք • Մինչեւ ան ատենը որ ալ շիրջոյ համբերել * • քանզի խկոյն յու ճամբոյ ելլելիդ ետե մեծ շուկ մը ելաւ ինկ մեր քաղաքը քիչ ատենէն ետե երկինքէն իջած կրակով պիտի այրի մեխիր գառնայ :

Վրիստիանոս • Ի՞նչ կ'ըսես , յու գրայիներդ այսպէս խտեցան :

Հասարակի՛ք • Ընթ • առեմ մը ամեն մարդու բերանն էր սա խոսքը :

Վրիստիանոս • Ի՞նչ պանշելիք • այսպէս խտեցան ու քեմեկ 'ի զսա անմոցմէ մեկը ճամբոյ շեղմն ան վտանգէն փախելու :

Հասարակի՛ք • Իմեպէտեւ մեծ շուկ մը կար ան տեղումն

բուն մէջ՝ մինչեւ որ շփարանին ինկ ողորմելի ինչուստ մեզու որնէր են , ինկ Վրիստոս պատուական մրկիչ մըն է , ե ինկ՝ երկուքն ալ միտքեակ միտքն իրմն փրկութիւն ու յախտեական կենեք գանեւ կը յուսան :

* Ընթպէս կ'ըլլայ բարեպաշտութեան ճամբուն մէջ քանի սխաղ իւրացանչիւք ճանապարհորդի : Իր գինակին ու վտանգին վայոյժ Ըստուծմէ ընդունած ան զգրուոր խղճմունքին յանդիմանութիւնները հարկաւորապէս կը ստիպեն զնքը գալու բարկութենէն փախել : Մարդը չէ ինկ իր ազատ կամեպի՛ հապա Վրիստոսի գրութիւնովն ստար ու պանդուխտ կ'ըլլայ երկրի վրայ : Աւստի ի՞՞՞՞ յրիստոնեայ , յու գեղ 'ի Սիւն ճամբորդութեան ելլելուդ բոլոր փառքը Վրիստոսի ու իր էրի ընդհայն ընծայէ :

քը՛ ինչպէս որ ըսի , բայց եւ շե՛մ հաստար թէ անոնք աղէկ մը ան խոսքին հաստացին : Վանդի խոսակցութիւննին տալցած տակնը կը ըսի որ անոնցմէ ոմանք ծաղրարանութեամբ կը խօսէին քու գրագ և քու նամբարդութեանդ վրայ , որն որ իրենք անչոյս նամբարդութիւն կ'անուանէին : Սակայն եւ հաստացի և տակաւին կը հաստամ որ մեր քաղաքին վերջը երկինքն ի՛նչ կրակով ու ծծումբով պիտի ըլլայ . և անոր համար եւ անկէ փախայ :

Վրիստիանոս . Սեր խոսքիդսակող գրացւոյն վրայով քան մը չտեսի՞ր :

Հաստարդի . Ըն՛ Վրիստիանոս . լսեցի որ քեզի ընկերացաւ՝ մինչև որ Ա հաստութեան գրուը հասաւ , ուր որ՛ մէկ քանիներուն ըսածին նայելով , փոսին մէջն ալ ինկաւ . բայց ինք չէր ուզէր որ փոսին մէջ իյնայք գիտցուի . սակայն եւ աղէկ զիտեմ որ ինք ան տեսակ ջերտով մը շաղախուած էր :

Վրիստիանոս . Վրացիներն ի՞նչ ըսին իրեն :

Հաստարդի . Վանի որ եւ գարնէր է ըստ նախասկից կը քաշէ , ու ան ալ՛ ամեն տեսակ մարդոցմէ . ոմանք ծաղր կ'ընեն և կը նախատեն զինքը , ու հազիւ թէ մէկը գործի մը վրայ կը գնէ զինքը : Հիմա ետեմն անգամ գեշ է քան որչափ քաղաքն ըլլած :

Վրիստիանոս . Բայց ինչ՞նչ համար տա կերպովը կը վարուին իրեն հետ , քանի որ իրենք ալ անոր եզած նամբան քանի տեղ չեն տեսեր :

Հաստարդի . Ո՛հ կ'ըսեն՝ թող կորսուի տա անոցիտանը . անիկայ փոփոխամբա մէկն է . ինք իր դաւանութեանը վրայ շխտակ չկեցաւ : Աս կը կարծեմ որ Ըստուած մինչև անգամ իր թնամբները վերջուց անոր վրայ շուկ հանելու ու անիկայ խոյտառակ ընելու , ինչու որ ինք ան նամբան երեսէ եզեց : Աշէ՛մ . իթ . 18 , 19 :

Վերջապահուս . Դուսն ճամբոյ ելլելէդ առաջ իր հետը շտաակցեցամք :

Հասարակ . Ենզամ մը փողոցը տեսայ զինքը , բայց ինք աչքին տակէն նայելով միւս կողմը դարձաւ , իր ըսածին վրայ ամչցող մեկու մը պէս : ուստի ես ալ իր հետը շտակցայ * :

Վերջապահուս . Հնաւ աղէկ . ես առջի ճամբոյ ելլելուս աս մարդուն վրայ յոս ունեի . բայց հիմա կը փախնամ որ քողարքին կործանելու ասանը ինք պիտի կորուսի : Վանդի ան ճշմարիտ առակին պէս պատահեցաւ իրեն՝ որ կ'ըսէ , թէ՛ « Հունը նորին իր փոխածին կը դառնայ , ու լուսնուս խոզը ցեխի մէջ խաղալորիկը : ԲՊԻԹ . Բ . 22 :

Հասարակ . Իմ վախաւ ալ ան է իր վրայ , բայց ըլլալու բանին ո՞վ կրնայ զեմ կենալ :

Վերջապահուս . Եկո՛ր՝ Ե՛զրայր Հասարակ , անոր խոսքը եզինք , ու ան բաներուն վրայ խօսինք որանք անմեղապէս մեզի կը վերաբերին : Հիմա ինծի ըսէ թէ եկած ասանդ ճամբուն վրայ ի՞նչ բաներու պատահեցար : Վանդի գիտեմ՝ որ քանի մը բաներու պատահած ես , ապա թէ ոչ՝ հրաշքի տեղ գրուելու է :

Հասարակ . Ես ան ցեխին մէջն իջնալն ազատեցայ , որուն մէջ կ'խնամամ թէ դուն ինկար . ու առանց աս վտանգը քաշելու՝ Ե՛կող Դուսը ելլայ † : միայն թէ մե-

* Վերջապահուս հասարակն գարնադեբուսն որտեղը մինչեւ որ բոլորովին շտապանան՝ ու խոչնդանանքին շտանակ՝ ընկնալ համարեակ նայիլ Վերջապահուս աշակերտանելուն երկուսը , ինչու որ միշտ խոսիտ թեան մէջ է մեզի բնին :

† Եզրային վրայ մեզուս որ մը որ գալու բարկութենէն փախելով փրկութեան համար Վերջապահուս գիտէ , մինչեւ որ Խուրը Հողին իր մեզուս ըլլալն ու Ետանոց բարկութեանն ու կորուսան արժանաւոր ըլլալն իրեն շնանչ-

կու մը պատահեցայ որ Ենայրիկը կը կուտէր , ու մազ մնաց որ ինձի շարութիւն մը պիտի ընէր * :

Վրիստիանոս . Ըստ աղէկ եղեր է անոր որպայտէն ազատիլ . Արիւնի շատ աստապանք յաշնց անկի՛ և քեզի պէս անկէ ազտանցաւ , բայց մազ մնաց իր կեանքը կը կորսնցընէր : Նրնոք . լի՛թ . 11-13 : Սահայն ի՞նչ ըրաւ քեզի :

Նաւարարի՛ . Չէիք կրնար մտքդ անցընել , թէ որ փորձառու մարդ մը ըլլայիր՝ թէ ի՞նչպէս լողորդող լեզու մը ունի . շատ աշխատեցաւ որ զիս իր հետք ետ գարձընէ , խոտանալով որ ամեն կերպով գոհ պիտի ընէ զիս † :

Վրիստիանոս . Չէ , այդպէս չէ . աղէկ խոչնդանքով

ցընէ . և սահայն ամենը առջի նամբայ ելլելուն միտքնակ ան նոյն վշտառութեանը մէջ չեն իյնար ասոնք նանձախառն համար :

* Նաւարարի՛ն թէպէտ և զերծ մնաց Ս Հատութեան գոսն՝ ուր որ իր ուղեկիցի ինկեր էր , բայց մարմնաւոր ցանկութիւնները զինքը պաշտպնեցին , որոնցմէ զատ գուցէ ալ բան մը չկայ որ աւելի գարանակալ ըլլայ հոգւոյն՝ խոտութիւնն ասց խոչնդանքին՝ ու աւելի գծաւորին ըլլայ յազիտելու : Թմշնաթին մեզաւորներուն զանազան խոտաւորներուն յարմար խոյճեր կը գծէ իր կարթին . մեղանդնորը՝ յուսահատութեան կը գրգռէ . ազահը՝ մեծամեծ շահերու , խնստաններն ու գիտնականները՝ հպարտութեան ու անձնազոխութեան , յազարգափարը՝ յանձնապատանութեան . ծոյլը՝ ան զեշ կարծիքին թէ՛ Վրիստոսի արգարութիւնովը ինք արդէն փրկուած ըլլալով բարեգործութիւն ընելու շարտիր :

† Մարմնաւոր ցանկութիւնները զգրաւոր նառազոխութիւններ կ'ընեն ու բարի բաներ կը խոտանան : Արանի՛ թէ աշխրհիս առ Տէր վերցընէ ինք՝ կարողութիւն ինք թելու իրմեն անոնց գեմ՝ գնելու , ու իր պատուական խոտանանքներուն նոյնինք՝ որ անոնցմէ փախելու կարենայինք :

մը քեզ զօհ ընելու խոստանանք ըրած պիտի չըլլայ
ինքը :

Հասարակի՛ . Իսկզբ գիտես որ ես ամեն մարմնաւոր ու
կերպաւոր բաներով զօհ ըլլալու վրայ կը խօսիմ :

Վերհապիտես . փառք Եստուծոյ որ իրմէն ազատեցար .
Տէրոջը ասելի եղազը անոր փոսին մէջ պիտի իյնայ :
Ես . ի . 14 :

Հասարակի՛ . Եստու ամենայնիւ շեմ գիտեր թէ ար-
գեօք բաշխողին ազատե՞ր եմ իրմէն թէ չե՞ :

Վերհապիտես . Ի՞նչ կ'ըսես , կարեւոր թէ զօհ անոր
ուզանները կատարելու չհամեցար :

Հասարակի՛ . Ձե , ես զիս իրօք չպղծեցի . քանզի
հին գիրք մը միտքս եկաւ՝ որ աներ էի , որուն մէջ կ'ըսեր
թէ , Ենոր քոյղերը Դժոխքը կը համին . Ես . Ե .
5 : Ուստի աշխերս գոցեցի որ անոր երեսն չխարսիմ :
Յօք . ըս . 1 : Են ասենը ինք զիս ծագը ընել սկսեց՝ ու
ես իմ քամբաս գացի :

Վերհապիտես . Ուրիշ մէկ գիպուածի մը շարտահեցանք
քամբուց վրայ :

Հասարակի՛ . Երբոր ան ընամը ասին եկայ՝ որ
Դժուարութիւն կը կուլուի , մէկ խիստ ձերանի մարդ մը
անայ , որ ինծի հարցուց թէ՛ Ո՞վ ես ես ո՞ւր կ'երթաս :
Ես ալ իրեն ըսի որ ես Երկնային Վարդաբը գացող քան-
բորդ մըն եմ : Են ասենը ձերանին ըսաւ թէ , Դուն
ազնկ սողայ մը կ'երեսա , կ'ուզե՞ս իմ քեզի տալիք վարձքիս
համար իմ հետս բնակիլ : Ես ալ ան ասենը իր անունն
ու իր բնակած տեղը հարցուցի իրեն : Պատասխան

* Երբոր մարմինը զազանի կերպով ցանկութեան կը
հակասիտի , բարի խղճմունքը կը արամի : Եսիկայ Վը-
րիտասի մարդոց արեանը մեծ արտազութիւն կ'ընծայէ ,
որ ասեն հոգին ալ խմբարհու թեան ու ինքնիրմէն զգուհը
վնասի մէջ է :

տուտա՝ թէ իր սնունդը Վասիլին Վրամ է՝, ու խորհուրդու թեան քաղաքը կը բնակի : Արժե՝ . Գ . 22 : Վարքայ հարցուցի իրեն՝ թէ ի՞նչ է իր գործը , և ի՞նչ է իր սալու վարկերը : Պատասխան տուտա թէ իր գործը Շատ Թեթիւ-Թեանէն էն , և իր վարկերը սն է՝ որ վերջէ ետ իրեն մասանդ պիտի ըլլամ : Կան գարնեալ հարցուցի իրեն թէ ի՞նչ կերպ տուն կը պահէ , և ի՞նչ ուրիշ պատասխաներ ունի : Աւտի ինք ինձի ըստ թէ իր տունն աշխարհիս բոլոր փափկութիւններովը կը կերակրուի , ու իր նաւայներուն բոլորն ալ ինք ծներ է : Վսիկ ետէ իրեն հարցուցի թէ քանի զուակ ունի . պատասխան տուտա թէ՛ միայն երեք ազ իկ զուակներ ունի , որ կը կուշտին՝ Սարմայ Կանկութիւն , Վշայ Կանկութիւն , և Աննայ Վերարտասնութիւն . աւ Նով՝ . Բ . 16 : և թէ որ ուզե՛մ սնունդ հետ կարգուիմ : Ա իրջ հարցուցի թէ հրչափ առնն կ'ուզի որ հետը մնամ . ու ինքն ըստ՝ Մըլափ որ կ'ապրիս :

Վերապիտեա . Ազկ . վերջուպէս ձերունին ու զուն ճւր վերջայուցիք բանը :

Հաստատել . Մըր վերջայրները . նախ և առաջ ետ զիս զտայ որ քիչ մը հակամիտեալ եմ՝ սն մարդուն հետ երթալու . քանզի մնամեցի որ շատ գեղեցիկ խտեցու մարդը : Վայց երբոր իր հետը կը խակի՝ իրեն նակատը նայելով տեսայ որ հսն գրուած էր թէ , Հին մարդ իր գործերովը ձեր վրայէն հանեցէ՛ք † : Աղ . Գ . 9 :

Վերապիտեա . Ա իրջ՝ :

* Վրամին սկզբնական մեղքը՝ կամ՝ մեր ներքը բնակող վատթարութիւնը , որ ապականեց մեր բոլոր բնութիւնը :

† Արամի սն մարդուն՝ որ մարմնին ու սրխնին տուած իրատը մտիկ չլինէր , հապա Տերտըր գրածին կը նայի ու անոր կը հնազանդի :

Հասարակական . Սկզբից իսկոյն կատարելապէս խնայող
 թէ ինք ինչ ալ որ ըստ , երբոր զիս իր տանը ապրած
 ըլլար՝ զեղբի մը պէս պիտի ծախեր զիս : Ուստի զբու-
 ճեցի իրեն որ խտրը կարէ , քանզի ես իր տանը գրածը
 մտնեալ չեմ ազեր : Ան տանը սկսեց նախատական
 խտրեր խտրել ինծի , ու ըստ ինծի թէ՛ այնպիսի մէկը
 պիտի խրկէ իմ ետեւս որ իմ նամբաս իմ հոգեւոր պիտի
 գտանայրն : Այսպէս ես գարնայ ես իր քովն մէկդի
 երթալու . բայց ճիշտ երբոր գարնայ ան տեղն մէկդի
 երթալու , ինք այնպէս ստատիկ կամեցաւ զիս որ կարծեց
 թէ մարմնիս մէկ կտորը փրցուց իր ճիշտ տարաւ :
 Ասիկայ ինծի կամեցել տուաւ՝ Ո՛հ , ի՞նչ փրցուցի մարդ
 եմ ես : Հասկ . է . 24 :

Երբ՝ երբոր լեռն ՚ի վեր նամբաս կէս ըրի ետեւս նայեցայ ,
 ու տեսայ որ իմ ետեւս մէկը կու գար հասի պէս արագ
 վազելով . ասիկայ եկաւ հասաւ ինծի ճիշտ ան տեղը , ուր
 որ սաղարթախիս ստտերով ծածկուած հովանաւոր զով
 տեղ մը կայ :

Վերադարձուա . Այս ալ ճիշտ ան նոյն տեղը նստայ որ
 ինքզինքս հանդիչեցրնեմ . բայց քանս վրաս կոխելով ան
 նոյն տեղը իմ ծոցէս ձեռքի կարմնուցի առ թուղթը :

Հասարակական . Սակայն՝ ազնիւ եղբայր , իս մտիկ ըրէ :
 Մարդն ինծի հասածին պէս յանդիմանին ու պատեկը
 մէկ եղաւ , ինչու որ իսկոյն զեղբնը զարկաւ զիս ու մտնելի
 պէս ձեռք : Բայց երբոր քիչ մը նորէն ես ինծի եկայ ,
 հարցուցի իրեն թէ ինչու այսպէս ըստ ինծի : Ինչն ալ

՝ Վերադարձուա փարտով ինձեանքը երբեմն այնչափ գո-
 բաւոր են որ գրեթէ կը յաղթեն անիկայ . ու անն զաւով
 միայն ինքը կրնայ անոնց յաղթել : Այս առ ներքին պա-
 տեղազնն է որ Պաշտօնն նման կամեցել կու տայ անոր՝
 ի՞նչ ինչպիսի մարդ եմ ես . ո՛վ զիս պիտի ազատէ առ
 մահացու մարմնիկն :

ըստ թե՛ Նշանկարար Առաջին Աղտանն հակամարտելու գ
համար * : Աստուծոյն վրայ ուրիշ աստուծի հարուած մը
տուտու կուրծքին , ուտար տաշի անդամն պէս իրքն մե-
տեալ իր ուղտին տակն ինկայ : Արդար կրկին ես ինծի
եկայ՝ իրեն կանչեցի որ սղարմութիւն ընէ ինծի . բայց ինք
ըստ թե՛ Աս լե՛՛՛ գրակը սղարմութիւն չուցընել † . ու
աս ընելով գարեկալ գեամնը գարկար զիս : Ատարա-
կոյս ինք իմ՝ վախճանս պիտի բերէր . միայն թէ մեկը ան-
ջառ անկէ , ու իրեն հրամայեց որ զիս եղէ :

Վերջապիտոս . Ո՞վ էր ան մարդը որ հրաման ըստ իրեն
բեզ էրէրու :

— — — — — . Առջի բերանը զինքը լծանչոյս . բայց

* Աստուծոյն վրայ եկողը վարը բացատրուած է թէ
Մազեա է՝ կամ Ատուծոյ որկնքը : Ո՞ր կարծեր թէ
որկնքը միայն արտաքին մեծամեծ գործքերուն կը համարի .
լէ . անիկայ մինչև մարտին՝ ու սրտին խորհուրդներուն կը
թափանցէ : Մարդուս յոյսը գեամնը կը կործանէ՝ ու
մահուան կը զատապարտէ զանիկայ , մինչև անգամ
միայն ծածկարար ջանկութեան հակամարտելուն համար :
Ատուծոյ սուրբ որկնքն սշտակա չիշու՝ սշտակա հողեր՝
սշտակա մարտեր է : Ուտար ամենեւին մեկը չկրնար որկն-
քին իր հնազանդութիւն ընելուն փառահիշ ու արդարա-
նաչու համար բուն իր արդարութեանն ապաւինիլ , բայց
միայն անմտաւեր փարիսեցիները՝ սնապարծ լիւնրները :

† Օրկնքն ամենեւին սղարմութիւն չուցընէր իրեն զե՛՛՛
յանցաւոր զանուորներուն . իր խաքը բնա շփոխութիւն ,
այլ միշտ կ'ըսէ՝ " Ա՛նքր՝ ինծի ունեցած պարտոյ " :
Մատթ , ԺԸ - 28 , կատարեալ՝ յատուկ ու մշտնջենաւոր
հնազանդութիւն . ու ստիկայ զանց ընողին վրայ իր ծանր
անկէքը կը հրատարակէ՝ առանց բացառութեան , թէ
" Ի՞նչե՛՛՛ կալ ըլլոյ ամեն մարդ՝ որ որկնքին գիրքը ամեն
գրուածներուն մէջ չկրնար՝ որ զանմոք կատարէ : Գառ .
Ք . 10 :

քովն անցնելուն իր մեռածներուն և կոչին ծակերը ան-
այ . ան ասեմը ըսի թէ՛ Արիկոյ մեր Տէրը պիտի ըլլայ :
Այսպէս՝ մինչև լեռանը գլուխն ելայ :

Վերստիանա . Ըն յառ ետեկդ համառոտ մարդը Սոփեան
է : Ինք մեկը շինացիք . ոչ ալ ոչդ արժանութիւն յուցընել
գիտե անոնց որ իր արկերին դեմ յանցանք կ'ընեն :

Հասարակ . Ըստ ազգի գիտեմ անիկոյ . առի
անգամը չէր առ որ ինք ինծի պատահեցաւ : Արքար ես
այսպէսով իմ բնակարանս կեցած էի՝ ան էր որ ինծի կէտ
ու ըսաւ թէ՛ իմ տունս գիտաւ վրայ պիտի այրե՛ թէ որ ես
հոն նստիմ * :

Վերստիանա . Բայց դուն Սոփեանն զատուելից ետե՛
ան նոյն լեռանը գլուխը կեցած ասանը շտեմնը :

Հասարակ . Այո՛ . ասանը քով շեկած անիկոյ ան-
այ , ու առիծներն ալ : Սակայն առիծները կարծեմ
թէ յնացած էին , ինչու որ կէս օրի ասեմն էր . և որով-
հետե առիջա տակաւին կէս օր ունէի , անոր համար 'Իմաս-
պանին քովն անցայ՝ ու լեւն 'ի վար իկայ :

Վերստիանա . Ինք հշմարիտ ըսաւ ինծի թէ յառ անց-
նիլդ տեսաւ . բայց երանի թէ ան ասանը մտնէիր դուն ,
յանգի անոնց այնչափ հարուստիւս բաներ պիտի յուցընէին
քեզի , որ հազիւ թէ մինչև մահուանդ որը պիտի մտնայիր
անոնք . բայց կ'աղաչեմ , ըսե՛ ինծի , խնայահոյսեան
Զորին մէջ մեկուն շարտահեցանք :

Հասարակ . Այո՛ . Տե՛ղա՛ն անտանով մեկու մը հան-
գիտեցայ՝ որ լատ կ'ուզէր համոզել զիս իր հեար ես դատ-
նալու . իր պատանաւը ան էր թէ՛ ան ձորը բարբառիմ ան-

* Ըն մեզու որը որ բնաւ չցցայ արկերին տակաւն այսու-
նայիքները , տակաւին իր մեղքին մէջ յնացեր է՝ ու իր
հոգւոյն մէջ ապահով է , թէ կէտ և իրքը Աստուծոյ արկե-
րին բարկու թեւանն ու անկեքին տակն է :

պատիւ տեղ մըն է : Վասն ինձի պուշկեց թէ հոն երթալովս ասին իմ բարեկամներուս համար թեանք զեմ՝ բան ըրած պիտի ըլլայի , ինչպէս Հարարութեան , Հանդգնութեան , Գնդաւորութեան , Բնակարհային Պատուացեալի ընկերուն , որոնք՝ իր բանին նայելով՝ զիսկ եղեր թէ շարժանց պիտի նեղանան , թէ որ ես ինչպիսիս իննթի տեղ գնելով այնչափ խոնարհեցընեմ՝ որ սա ձորին մէջէն անցնիմ՝ :

Վրիստիւնուս . Հաստ աղեկ . Ի՞նչ պատասխան տուիր իրեն :

Հաստապալի . Պատասխան տուի իրեն՝ թէ բոլոր անոնք՝ որոնց անունները տուաւ , իրաւունք ունին իմ բարեկամներս ըստելու , (քանզի մարմնաց կողմանէ ճշմարտապէս անոնք իմ ազգականներս էին .) բայց քանի որ ճամբորդութեան ելաց ես՝ անոնք ուրացան զիս , ու ես ալ երեսէ կեկեցի զիրենց . ուստի անոնք հիսն ինձի պնդեալ են՝ որպէս թէ ընտա իմ յեղիս մէջ չըլլային : Վասն իրեն ըսի թէ սա ձորին վրայով ինք բոլորովին ծառ ինացած է քանք . քանզի պատիւն տուալ խոնարհութիւն է , ու էթալէն ատալ ամբարտաւան սոքի մը ունենալը : Ուստի ըսի իրեն , աւելցր կ'ուզեմ սա ձորին անցնիլ երթալ ան

* Տես սա տեղ քրիստոնէից ասարկեր փորձառութիւններն իրենց պատահան թ ճատսմներուն կողմանէ : Չենք կարգար թէ Վրիստիւնուս հետգահէն յարեակմունք մը կրցի՝ ինչպէս որ Հաստապալիը . և ասկայն Հաստապալիը վիճարանեցաւ ու յայտնեց սա թ ճատսմայն : Հաստ ճամբորդներու կը պատահի որ ուրիշներն աւելի զոհ են իրենց ճամբուն մէջ յառաջանալուն : Հաստապալին յառաջ ընթացած փաստերը միշտ կը յայտնեն ան հետգահութեանը՝ որ կը ծագի հարարութենէ՝ յանդգնութենէ՝ փոքրահամարութենէ , ու աշխարհային փառաց՝ հարարութեան ու հեղտութեան փափայր ունենալին :

պատիւին՝ որ խիստ խեղացիները պատիւ սեպեցին , ջան թէ ան անարդ բաներն ընտրել՝ որ ինք խիստ արժանաւոր կը սեպէ մեր սիրոյն :

Վերհարհանա : Այս ևորին մէջ ուրիշ բանի մը չգտաւ հեցմբ :

Հասարակի՛ . Այո՛ , մեկու մը պատահեցայ որուն առաջը Մեմֆէ կը , բայց կարծեմ թէ իմ ճամբարդու թեմանս վրայ ինծի պատահած մարդ իկներուն ամենէն աւելի ծուռ անուն մը ունի անիկայ : Ուրիշները՝ թէ որ քիչ մը իրենց դեմ կենայի , կը ձգէին զիս . բայց առ պիտաներն Մեմֆէ թնաս չէր ուղեր ձգել զիս :

Վերհարհանա : Ինչու համար , ի՞նչ ըստ քեզի :

Հասարակի՛ . Ինչ ըստ ինծի՛ . հասարակ ու կրօնքի դեմ հակառակեցաւ : Ըստ թէ՛ մէկ մարդու մը անարդ , ջան ու նուաստ բան մըն է որ կրօնական բաները բանի սեղ զնէ . և թէ՛ գիւրացած խղճմամբ ունենայ մարդ էզոզին վայելուչ չէ . և մէկ մարդու մը իր խոսքերուն ու բանած ճամբաներուն վրայ զգուշութիւն ընելը՝ այնպէս որ ինքզինքը կտպէ արդիւն ան պանծալի ազատութենէ՛ն՝ որն որ բոլոր ջաշ մարդ իկները կը գործածեն , զինքը բոլորին ճաղք ընել կու տայ : Ինք նաև պնդեցով ըստ թէ՛ ուժովներուն , հարուստներուն և զխառններուն մէջն միայն քիչերը կան որ իմ կարծիքս ունենան : Այս ան քիչերն ալ իրենց խելքը կործնողնէն ետև է որ ոչինչ բան մը ձեռք ձգելու համար բոլոր բաները կամեցնին կ'ուզեն կործնողնել : Եւ Կորնթ . Ե . 26 : Գ . 18 : Փիլիպ . Գ : 7-9 : Հեբ . Է . 48 : Ասկի 'ի զաս հակառակութիւն ըստ ան մարդոցը ջան ու խնամք հիշակին ու կարգին վրայ ալ՝ որանց զլիսուորաբար իրենց ժամանակին ճամբորդներն էին , և գործեալ ամեն բնական գիտութիւններու մէջ անանց ունեցած ազխութեանն ու խելքի կարտաբլբանուն վրայ ալ : Սնանուանց թէ իմ առ տեղս պատ-

ման բաներէս ըստ աւելի բաներու վրայ ալ իննի գեմ վիճեց . ինչպէս ըստ թէ՛ անթի և լալով ու ողորդով քարոզի նախը , ու անթի և հասաւելջով և հենեւով սուն երթալը . անթի և իմ փորթիկ յանցանքներուս հասմար իմ ընկերէս ներսմ ինզրելը , կամ թէ որ մեկն բան մը աւեր եմ՝ անոր հասուցում ընելը : Կսե ըստ թէ Եւստարանական բարեպաշտութիւնը մարդս մեծամեծներուն հետ ընկերութիւն ընելին ետ կը նդէ անոնց զանազան մնչութիւններուն համար , (որոնց ինչ գեղեցիկ անուններ կու տար ,) ու անարզ անները պատուել ու անոնք ընդունել կու տայ անոր՝ միայն անոր համար որ անոնք իրեն կրնան իջնակիցներն են : Եւ ստիկայ անթի չե՞ , ըստ * :

Վրիստեննոս . Կուն ի՞նչ ըսիր անոր :

Հասարակի . Ի՞նչ ըսեմ . առաջ չէի գիտեր թէ ի՞նչ ըսեմ , մանաւանդ որ այնպէս ամբշտաց զես որ աբիւնս իմ երեսս ՚ի վեր վաղեց . բուն սա Ենթին իս ամչ .

* Եստուծոց պատկերը կորսնցընելնուս ամենազորաւոր փորձը ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ Եստուծոց բաներուն վրայով ամբնայը , որ բնական և մեղի : Եւ անթիը մարդոցմ անեցած մեր վարուած հետ միանալով զորաւոր թնամբ մըն և Եստուծոց Ինքարտութեանը , Վրիստեսի փառքին ու մեր հոգւոյն հանգստութեանը : Եւ ապոյն և մեկն ՚ի մեկ մեր ցաւն ազատիլ՝ Վրիստեսի ու անոր հասարակքին վրայ մեր անեցած դաւանութիւնը համարեակ յայանելով , բան թէ նոյն դաւանութեան ծայրը զօրալով կայնիլ՝ միշտ փոխմալով որ մեր բարի անունն ու համբարը չկորսնցընենք : Ինչու որ Վրիստեսս ահաւոր խաղերով կ'ըսէ՝ « Ի՞՞՞՞՞՞՞՞՞՞ որ զե՞՞՞՞՞՞՞՞՞՞ ու իմ խաղերս դաւանիլը անթի կը սեպն սո ընացող ու մեղաւոր ազգիս մէջ , Որդին մարդոց ալ անիկայ դաւանիլը անթի պիտի սեպն՝ երբոր զայ իր Հորը փառքովը » : Ուրի՛ . Ը . 38 : Ուրիշ բան և անթի են յարեակմանք կրելը , և ուրիշ բան և անիկ յաղթուիլը :

ցոյց ու գրեթէ բոլորովն յազմեց ինձի : Բայց վերջը սկսեցի մտածել՝ թէ ան՝ որ մարդոց առջևը բարձր սեպուած է , Եստուծոյ առջևը պիտի է : ՂԹ . 15 : Իարնեալ մտածեցի՝ թէ աս Եթեթը մարդոց ինչ ըլլալն ինձի կ'ըսէ , բայց Եստուծոյ կամ Եստուծոյ Խաչին ինչ ըլլալուն վրայ ամենեին բան մը չբար : Իարնեալ մտածեցի՝ թէ դաստաստանին որը մենք աս աշխարհիս պարտեցող հոգիներուն ձեռքովը մահուան կամ կենաց վշիտը պիտի շտանենք՝ հապա Իարձրելոյն խնամութիւնովն ու արեւոյն : Ուստի , ըսի ես ինձի , ինչ որ Եստուած կ'ըսէ թէ ազնի կ'ազնի է , թեպէտ ե աշխարհիս բոլոր մարդիկն ալ անոր գեմ ըլլան : Արդ՝ որովհետեւ Եստուած բարեպաշտութիւնը կ'ընտրէ , որովհետեւ Եստուած գիբազցած իրզնետարը կ'ընտրէ , որովհետեւ երկնից թագաւորութեան համար իրենք գերենք յիմար ընտրելը ամենէն խնատուններն են , ե որովհետեւ ան ազբատիկ մարդը որ կը սիրէ զՔրիստոս , զնոյն ասող աշխարհիս մեջի ամենէն հարուստն ալ հարուստ է , կրտսե՛ ուրեմն՝ ըսի մտայ , եմ Եթեթ . դուն իմ փրկութեանս թընամբ մըն ես . իմ ինչնիշխան Տէրտն կամբին գեմ՝ քեզի հանութիւն ամեմ , ինչպէս հապա յեայ անոր գալուն իր երեսը նայիմ ես : Մարի . ք . 38 : թե՛ որ ես հիմա իր նամբաներն ու իր ծառաները ամեմ սեպելու ըլլամ , ինչպէս կրնամ որհանութիւն ընդունելու յոյս ունենալ : Բայց արդարեւ աս Եթեթը շատ պիտանրեա անոզամ մըն էր . հազն կրցայ ինձի հետ ընկերութիւն ընելն թեթեթել զմերը . իբրա որ ամենեին շէր ուզեր ձեզի գիս , ու քրիստոնէութեան հետ եղած նեղութիւններուն մէկը կամ միւսը միշտ կը փախար սկաննա՛ ի վար : Սակայն վերջը իրեն զոյցեցի թէ ոչինչ բան է ալ ասոր վրայ աշխատութիւն քաշել . քանզի ան բաները՝ որոնք ինք կ'արհամարհէր , ես անոնց մէկ աւելի փառաստութիւն կը տեսնէի . ասանկով վերջապէս աս

ձանձրացուցիչ անձէն առաջ անցոյ ես : Ու երբ որ թոթմ-
 վեցի գնորք՝ ան սասնը սկսեցի երգել :

Երկնային կոչման հնարանդ մարդուն ,
 Հաճախ պատահած փորձութիւնները .
 Ռազմապատիկ են ու յարմար մարմնոյն ,
 Ընդապար կու գան իրենց կարգովը :

Որպէս զի հիմա կամ սլա սասն մը ,
 Բռնեն մեզ անոնք՝ յայնքէն՝ վար նզնն .
 Եզա ժիր ըլլան թող Կամբարգնէրը ,
 Ու իրենք զիրենք մարդու պէս բռնեն :

Վերջապիտան . Ու բախ եմ՝ ի՞նչ եղբայրս , որ այսպէս
 քաղութեամբ գէտ կեցար առ անգլոսալին . քանզի՛ ինչպէս
 որ ըսիք , ամենէն աւելի ալ սխալ անուն մը արուած է
 իրեն . ինչու որ ինք այնպէս պիտոյրեա է՝ որ Կամբանե-
 րուն մէջ ետեւնուս կու գոյ ու կ'աշխատի որ մեզ բոլոր
 մարդոց առջև ամէջքնէ . այսինչն բարին անթի սեպել ասց
 մեզի * : Բայց թէ որ ինք լիբր չըլլար՝ բնու չէր աշխա-
 տեր իր ըրածին պէս ընելու : Սակայն մենք իրեն գէտ

* Եւսնենին մէկը շոյ Էշմարտութիւնն ընդունողներուն
 կամ փաստայ համար Կամբայ կըրտներուն մէջ՝ որ Կամբուն
 վրայ անթի են յարմարեմունք չկրէ : Բայց անթի են սեպի
 ապր շատ փառքի կը գրկէ զՎերջապիտան մեր Եստուածը՝ որ
 մեզի պէս անթիեալ գժտիցի արժանաւոր մեզաորնէրը
 լատչեսու կոչել իրեն « եղբայր » : Երբ . ք . 11 : Բուն-
 րէ : անթի մեզի . մեր անթիը որ մեր մեղքն է՝ փառք կը
 սեպենք մեզի , ու նոյն սասն անթի կը սեպենք զՎերջապիտան
 անոր իտարներն՝ ու անոր Կամբանէրը՝ որոնք մեր ամենամեծ
 փառքն են : Ե՛րբ որք թմ , Վերջապիտան մեր ամենաբար-
 բարեկամը զանանկնուս կողմանէ համարմակ ըլլալ իրնոյ-
 րենք Եստուածն , որ անթին իր անթիեալ գլուխը ծածկէ ,
 ու իրեն մեր ամենամեծ թշնամին փախել մենէ :

զնեց շարունակեցք . քանզի բոլոր իր մեծարանութիւնները միայն յիմարեւրան ազդեցութիւն կ'ընէ , և ոչ թէ ուրիշին : Սուղանն ըսաւ . « Իսկապէս նեկը փառք պիտի մտանդեն , բայց յիմարեւրան բարեբանաց անարգանք պիտի ըլլայ » : Եւս . 4 . 35 :

Հասարակ . Աստուծոյ թէ Եմթին զէժ պարտաւոր ենք անկէ պնտութիւն ինդրելու՝ որ երկրիս մէջ ճշմարտութեան զոյց քաշազոր ըլլալնիս կ'ուզէ :

Քրիստոս . Նշմարիտ կ'ըսես . բայց ան ձորին մէջ ուրիշ մեկու մը չպատահեցա՞ր :

Հասարակ . Չէ , չպատահեցայ . քանզի սա ձորին բոլոր մնացած ճամբան ու նաև Մահուան Եւրբին Ձորը արեւին ըստօք անցայ * :

Քրիստոս . Քու բանդ ազնկ եղեր է . իբաւ որ քնծի ըստ ուրիշ կերպ պատահեցաւ : Իս սա ձորին մէջ մտնելուս պէս երկար ատեն ստեղծի կտիւ մը ունեցայ շար թնամեցն՝ ան Եպոզգիտինն հետ , և մտածեցի թէ իբաւցընէ զիս պիտի մեռցընէ , մանաւանդ երբոր զիս զեամբը զարկաւ ու իր տակը քնէց , այնպէս որ զրեթէ կտոր կտոր ընէլ կ'ուզէր զիս : քանզի իս փոք զարեւելուն՝ սուրս նետքիս թռաւ , և քնծի ըստ թէ՛ Եւ ազատելիք ըունիս . բայց եւ Ետուծոյ ազազակեցի , ու ան քնծի լսեց՝ ու բոլոր նեղութիւններին զիս ազատեց : Ենկէ ետեւ Մահուան Եւրբին Ձորը մտայ , ու տեպէ թէ ճամբուն կետք ըլլա ըունէի : Աստուծոյ թէ կրկին և կրկին պիտի սպաննուէի հան . բայց վերջուպէս արշալոյսը ծագեց՝ ու արեւն ելաւ , ու մնացած ճամբան ըստ գիբութեամբ ու հանգստութեամբ անցաւցի :

* Դնին բաներ են հասարակին քոյն՝ ու կը թուին թէ յիշատակուելու արժանի չեն ան փորձութիւնները , որոնց մէջ Ետուծոյ երեսին լոյսը մեր վրայ կը ծագէ :

Մտիկ ետև կրայիս մէջ տեսայ եւ՛ որ երբ անոնց յառաջ կ'երթնային , Հասարակելը ըստ գիտաց մէկ կողմը նայելով մարդ մը տեսաւ՝ որ Հասարակս կ'ըսուէր , ու իրենց քովն ըրիւ մը հետուեն կը քալէր . քանզի սա տեղս անոնց ամենամեծ ալ քալելու համար բառակամ տեղ կար՝ . Մտիկայ բարձրահասակ մարդ մըն էր՝ ու ըրիւ մը տեղի բարձեն կ'երևար հետուեն քան թէ մտանն : Հասարակելը սա մարդուն հետ խոսակցիլ սկսեց՝ սա հետագայ կերպովս :

Հասարակ . Ինչքեկամ , ո՞ր բարով : Արկնային քաղաքը կ'երթաս :

Հասարակ . Եթե , ան նոյն տեղը կ'երթամ :

Հասարակ . Հնա աղէկ . ուրեմն կը յուսամ թէ մենք մեր բարի ընկերութիւնը կրնանք վայելիլ :

Հասարակ . Կատարեալ համութեամբ կ'ուզեմ ես մեր ընկերն ըլլալ :

Հասարակ . Իւրեմն եկո՛ր՝ ամեն մեկանց քալելը , ե մեր ժամանակը օգտակար բաներու վրայով խոսակցութիւն ընելով անցընենք :

Հասարակ . Մտիկ բաներու վրայս խոսակցիլը ըստ

* Մտարքին խաղաղութեան ժամանակ ամեն կերպ հասարակեալները կը ըստնան . ինչու որ հարստները չըլլալով՝ վրանին հարգած աստուած պաշտութեան կերպարանքը՝ վրանոցի մը ննջակայ շինէր գիշերը :

† Մնա ընդէ Հասարակը՝ որ մեր արերը գտնուած շատերուն մէկ անդրեայ պատկերն է : Եւեռարտմական շքնարտութիւններուն վրայ յայտնի ու պատշաճաւ որ կերպով կրնան խախլ , բայց զուրկ են անոնց փրկարար գործիքներն՝ որ սրտերը կը նորոգէ , ու գիշերը Վրխաստի կերպարանքին կը դարձնէ : Ես կերպ անմիջքը որ ե իջի խոսակցութեան կը յարմարին , բարեպաշտին հետ ծանրարարց կ'ըլլան , աշխարհատէրին հետ թեթեւ կ'ըլլան , ու ամբարշտին հետ ամբարշտութեան կը դառնան :

ընդունելի է ինձի, թէ՛ մեր հեան եզեր է՝ և թէ՛ ո՛ր և իցէ ուրիշի մը հետ : և ուրախ եմ՝ որ այսպիսի բարի գործերու հակամիտութիւն ունեցող անձանց պատահեցայ : Վստիցէ՛ Էջմուրիտը խտեւում, քիշերը կան որ իրենց նամբորդութեանը մէջ ժամանակներն առ կերպոսի անցընելու հոգ կը տանին . հասցա աւելըս կ'ընտրեն որ անպիտան բաներու վրայով խտին, և ասիկայ ինձի նեղութիւն մը եղած է * :

Հ————— . Այդ արեւ ասիկայ այնպէս բան մըն է որուն վրայ ոչքաւ արժան է . քանզի ի՞նչ բան մտաբան բերնին ու լեզուին գործածութեանն այնչափ արժանաւոր է՝ երկրի վրայ, որչափ երկնից Աստուծոյն բաները :

Ը———— . Աւարանմանի կերպով կը համեմատեմ ևս քեզի, քանզի քու խտրող բողբոջիքն կը համոզէ մտաբան, և ասկէ՛ ՚ի դատ ես ալ կ'ըսեմ՝, թէ՛ ի՞նչ բան այնչափ համեմէի, և ի՞նչ բան այնչափ պատահար է, որչափ աստուածային բաներու վրայ խտակցութիւն ընելը : ի՞նչ բան այնչափ համեմէի է . այսինչն թէ որ մտաբան մը հրաշքի բաներու վրայով բերկրութիւն մը ունի : Օրինակի ազգաս, թէ որ մտաբան մը իրաց պատմութեանը կամ անոնց գաղտնի խտհարդին վրայով խտիլը բերկրութիւն մը կ'ընէ իրեն, կամ՝ թէ որ մտաբան մը հրաշքներու՝ պատմելիքներու՝ կամ նշաններու վրայ խտիլ կը սիրէ, ո՞ր պիտի գտնէ այնչափ գուարանի կերպով պատմուած և այնչափ քաղցրութեամբ գրուած բաներ՝ որչափ որ Սուրբ Կրօնք մէջ :

Հ———— . Ն'ընտրիտ է սա . բայց մեր խտակցու-

* Անգիտ որ հաստատեցեալը շատախտութեամբ ուրիշներէն կը գանգատի, իր աննին վրայով բան մը չխտիր : Այնպէս չէ Էջմուրիտ հաստատեցեալը :

Թեանք մէջ պայպիսի բաներով շահուելնիս՝ մեր գլխաւոր գիտաւորութիւնն ըլլալու է ։

Շատախառն . Իմ շատես ալ առիկոյ էր . բանզի ասանկ բաներու վրայով խախը իրաւ շահաւոր է . բանզի պայպես ընելով շատ բաներու վրայով տեղեկութիւն կրնայ ասանալ մարդ . ինչպէս ըսնէք թէ՛ երկրաւոր բաներուն ունայնութեանն ու երկնաւոր բաներուն շահուելաւթեանք վրայով ։ Եւ ընդհանուր բանն է . բոլոր մասնաւորապէս խտելով՝ ասով կը սորվի մարդ մերտան ծննդեան հարկաւորութիւնք , մեր փրկութեանք հանար մեր գործչութեան բաւական ըլլալը , Վերխաստի արդարութեանք կարտութիւն ունենալը , եւ ։ Գնաւանդ որ ասով՝ պայման խտակցութիւն ընելով մէկ մարդ մը կը սորվի թէ ի՞նչ է ապաշխարելը՝ հաստատելը՝ ազրթելը՝ համբերելը ու ասանց նման բաները ։ Ետով մէկ մարդ մը կը սորվի եւ թէ Եւեռաբանին ան մեծ խտանակչանքն ու միտթարութիւններն ի՞նչ են , ու պնդես կը միտթարուի ։ Գարնեալ ասով՝ մէկ մարդ մը կը սորվի սխալ կարծիքները կրել , Իննորտութեան շատազով ըլլալ , ու նաև ազեաները փարսել * ։

Շատախառնի . Ինչոր ասանք Իննորիս են , ե ուրախ եմ առ բաները քննել ըսելուս ։

* Երիկոյ ուղղափառ դաւանութեան բուն սրբնակը չէ՞ . բոլոր տես դուն որ մէկ անունով հաստատեալ մը թուութեանի պէս՝ կրնայ սորվիլ ողբամիս փարզապետութիւններու վրայով խախիլ ու անանց վրայ ուղիզ դատադրութիւն ընել , որ ասեմ սիրա լուծի իրք զանանք ընդունելու՝ զանանք սիրելու՝ ու զգալու անանց զգրութիւնն ու ներգարծութիւնք իր կիրքերուն ու փարքին վրայ ։ Շատերը կան որ հիմա կը զատանին թէ Վերխաստ իրենց փարզապետն է , բոլոր ան՝ հանդերձեալ աշխարհին մէջ պիտի դատապարտել զանանք իրքն իրենց դատաւորը ։

Շատախոս . Բիւսնս . ասոր պահաւած իւնն է պատուար յոր պաշտօնի գիշերը կ'իսնանան հաւատքին հարկաւորութիւնն ու յախանախան կենաց համար իրենց հոգիներուն մէջ Երուսէմայ շնորհաց դարձին հարկաւոր ըլլայց . սխալն թէ ազխաւորար որկնքին դարձրեալն յուսալով կ'ապրին , որոնցմով մարդ ամենին շիրմար երկնից թաղաւորութիւնը նետք եղել :

Շատախոսի . Բայց՝ թողութիւն կ'ընէք , աս բաներուն վրայով երկնաւոր գիտութիւն մը ունենայց Երուսէմայ պարզեն է . մարդկային նարտարութիւնով կամ սխալն անոնց վրայով խտելով՝ մեկը շիրմար դանձր ստանալ :

Շատախոս . Եսոնց բոլորն ալ շատ ազէկ գիտեմ՝ ես . քանզի մեկ մարդ մը բան մը շիրմար ընդունիլ՝ թէ որ վերին շարութիւնն . բոլորը շնորհքն է՝ ու չի թէ դարձրեն : Երկնաց հաստատելու համար հարկաւոր վնասութիւն կրնայի բերել :

Շատախոսի . Եղէկ . Հիսուսի՞նչ նիւթ նետք ասանկը , ու մեր խոսակցութիւնն անոր վրայ ընենք :

Շատախոս . Ի՞նչ որ կ'ուզես՝ ան . ես երկնաւոր բաներու վրայ ալ կը խոսիմ՝ երկրաւոր բաներու վրայ ալ . հաւատքի բաներու վրայ ալ՝ արտային բաներու վրայ ալ . անցեալ բաներու վրայ ալ՝ դարձիք բաներու վրայ ալ . ստար բաներու վրայ ալ՝ մեր երկրի բաներուն վրայ ալ . բաներուն էութեանը վրայ ալ՝ պարագաներուն վրայ ալ , սխալն թէ բոլոր խոսքը մեր պառին համար ըլլայ :

Շատախոսի . Հիսուս զարմանալ սխալ . ու դեպ ՚ի Վերջախանութիւն գալով՝ որ բոլոր աս ասեմն ինքնիրեն կը քաշէր , կամաց մը ըստ անոր . Ի՞նչ քաշ ընկեր մը վատարկեցանք . անտարակոյս աս մարդը շատ ազէկ նամբորդ մը պիտի ըլլայ :

Ես խոսքին վրայ Վերջախանոս համեմատաբար ժպտեցաւ՝

ու ըստս . Մտ մնարդը՝ որուն հետ դուն բնուակցար , առ իր լեզուովք զհնարք շնանչարդ մնարդիկներն քան հոգին մեկուսեղ կը խարէ :

Հասարակի՛ . Ուրեմն դուն զհնարք կը ճանչնամ :

Վրիստիանոս . Օհնարք կը ճանչնամ . անչու շա , իրմն ազէկ ես գրեմե՛ զհնարք :

Հասարակի՛ . Ե՛ղէ ըսե՛ ինձի , ի՞նչ մնարդ է սա :

Վրիստիանոս . Եսոր անունը Հաստախա է , ինքը մեր քաղաքը կը բնակի : Ար գարսնեմա՛ որ դուն լեռ ճանչնար զհնարք . բայց կը մտածեմ որ քաղաքը մեծ է :

Հասարակի՛ . Որ՞նչն ազան է , և ու՞ր կը բնակի :

Վրիստիանոս . Ետիկոյ Ենուշեզուին որդին է . ու Հազակքատուիեան թաղը կը բնակի , և բոլոր զհնարք ճանչցողներն ալ սա անունը կու տան անոր . ոչսինց՝ Հազակքատուիեան թաղին Հաստախար : Եւ թեկեա գեղեցիկ լեզու մը ունի , բայց ինք անչու՛ մեկն է * :

Հասարակի՛ . Բայց շատ ազէկ մնարդ մը կ'երեւայ :

Վրիստիանոս . Ելլոյցէս է . բայց անոնց՝ որ ազէկ մը ծանօթ չեն իրեն . քանզի ինք հեռուէն շատ ազէկ կ'երեւայ , բայց մտնն քաւական ազեղ է : Վաւ անիկոյ ազէկ մնարդ կ'երեւայ ըսելոյ ի՛մ մտքս կը բերէ մեկ նկարչի մը գործքին մը տեսածս . առ նկարչին գծած պատկերները հեռուէն շատ ազէկ կ'երեւոյին , բայց խիստ մնա որ բերուէին բոլորովն անհաւոյնք էին :

* Մեզի հրատարակած չէ՞ որ մեկուն վրայ գեշ շխտինք : Ոտի՛ , հ . 11 : Վրիստիանոս ասով քանցաւ որ չէ՞ : Չէ . վասն զի ուր որ Եստուծոյ փառքն աւ Երեւանքանին պատիւը վասնդի մը է , ու վասնդ կայ թէ եղբայրները պիտի խաբուին ըսի շատախա՛ անուանի՛ ու ամբարիշտ հաստաղեալէ մը , ան անզն որքեաւ որ է ու քանն քառ ինքեան կը պահանջէ որ վայելուչ եղանակաւ մը պիտիտի անէին ինչ ըլլալոյ յայտնի ծանուցանենք :

Հասարակ . Բայց ես կը մտածեմ որ զան սո խոսքերը միայն կատակ մը ընելու համար կը խոսիս , քանզի ժպտեցար :

Վրիստիանոս . իմեպես և ժպտեցայ , բայց քան լինի , որ սո բանին վրայ ծաղր կամ կատակ մը ընեմ ես , կամ սուտ տեղը զրգարու թիւն մը : Իր վրայուի աւելի տեղեկութիւն մը տամ ես քեզի : Եւ մարդը ամեն ընկերութեան և ամեն խոսքի մէջ կը մտնէ . ինչպէս որ հիմա ինք քու հետդ խտեցաւ , այնպէս կը խոսի նաև երբոր գինետունը նստած ըլլայ . և որչափ որ գինին իր գլուխը ցատկէ՛ այնչափ սո խոսքերն իր բերնէն կ'ելլեն : Վրիստիանոս թիւնը՝ իր սրտին կամ իր ասանը և կամ իր խոտակցութեանը մէջ տեղ չունի . բայց իր ունեցածը լեզուին վրայ է . ու իր բունած կրնորը՝ անով շարակրատութիւն ընելու համար է * :

Հասարակ . Իրան կ'ըսես . ուրիշն անծաղիս խոտակցայ ես սո մարդուն վրայով :

Վրիստիանոս . Խորուիւն ալ խոսք է . տարակցոս մի անծնար տար վրայ : Սխարք բեր ան տուածը որ կ'ըսէ , «Վ'ընի՞ն ու վն ընի՞ր» . բայց Ետանոց թագաւորութիւնը խոսքերով չէ , հասցա գորութիւնով : Մասն . ին . 3 : ան Աթէն . 4 . 20 : Ինք ազոթքի՛ գլուխի՛ հասարակի և վերասին ծնողեան վրայ կը խոսի , բայց միայն անոնց վրայով խոսիլ գիտէ : Եւ իր ընտանեացը մէջ զանուեցայ , ու գինորը փոքնեցի թէ ասանը մէջ և թէ գուրը :

* Հիմա ալ կան այսպիսի հասարակեալներ՝ ինչպէս որ միշտ գտնուած են : Երայիսիները ամենազատուական քրիստոնէութիւնն իր սրտէն կը վերստորէն ու ամեն փառասոր Էջնարութիւններն անարգանաց մէջ կը ձգեն : Երեւի փնաս կը քաշուի ասոնցմէ քան թէ բարբոսին աղեաներն ու յայտնի անբարեխոսներն : Ուրիշն փախէք հետեղէք այսպիսիներն :

ու գիտեմ որ իր վրայով իմ ըսածս ճշմարիտ է : Ինչպես որ հասկիթիի մը ձերմկուցին մէջ համ լիցայ , այնպես իր ասնը մէջ կրնայ լիցայ : Ո՛ւ աղտմբ կայ հոն , և ո՛ւ մեղաց վրայ զգում՝ ընելու նշան . ճշմարիտը՝ անբան կենդանին իր ակտակին մէջ ասկէ աղէկ ծառայութիւն կ'ընէ Մատուց : Ընչոր գինը ճանչցողներուն քով ազա մը՝ նախատինք մը և անխիտ մըն է ինք կրնայի : Հոտմ . յ . 23 , 24 : Իր պատճառաւը հազիւ թէ աղէկ խաղ մը կը խառուի քրիստոնէութեան վրայ քաղաքին ան կողմը ուր որ ինք կը բնակի : Ա՛յնքը գիտցող հասարակ անմիտքը պայպես կը կռնեն անիկայ . « Դուրսը սուրբ , քուսը սաքուս » : Իր խեղճ՝ ընտանիքը պայպես կը գանձէ զինքը : Ընչպես կծծի՝ այնպես գեղջկու և այնպես անիրաւ է իր պատասխաններուն , որ լին գիտեր թէ ի՛նչ ընեն՝ և ի՛նչ խափն իրեն : Իր հետը առուտուր ունեցողները կ'ըսեն թէ , Հաս աղէկ է Հեթանոսի հետ առուտուր ընելը քան թէ անոր հետը . քանզի անոնց քովը աւելի արդարութիւն կը գտնուի : Ըստ աստիտը (թէ որ հարը ըլլայ) , պիտի անցնի անոնք խաբելով ու նենգելով : Ըսկէ զտա իր զուկընէն ալ իր նամբուն մէջ կը կրթէ . ու թէ որ անոնց մէկուն վրայ յիմարական երկչառութիւն մը գտնելու ըլլայ , (քանզի ինք գիւրազգած խղճմտանքի մը առջի երեւոյթի ըլլայ պայպես կ'անուանէ ,) յիմար և անբան կը կռնէ զանոնք , ու գործի մը լցներ , և ուրիշներուն քով լցովնք գտնոնք : Թէ որ ինձի կը հարցընես , ես կը կարծեմ որ ինք իր շար վարքովը շատերը գոյթակցեցուց ու կործանեց , ու թէ որ Եստուան շարգիլէ , ուրիշ շատերուն ալ կործանմանը պատճառ պիտի ըլլայ * :

* Ենող կարգան առիկայ ու գոզան ամեն անոնք որ ընդունով : միայն կը գտնանին Վրիստոսի հասարակը , բայց իրենց հոգիներուն մէջ բնաւ լցտան Վրիստոսի սերն ու

Հասարակ . Եղբայր իմ , ես քեզի հաստատաբար կապուած եմ՝ ոչ միայն զուեւ անխկոյզ գիտեմ ընելուդ հասմար , հապա անոր համար ես՝ որ իբրև քրիստոնեայ՝ մարդոց վրայով քու գիտցածդ կը պատմես : Վանդի ես չեմ կրնար մարեա անջընել թէ զուեւ աս բաները շարակամութեան համար կը խտխտ , հապա թէ անոնք ճիշտ քու ըսածիդ պէս են :

Վշխարհանա . Իմե որ ես քե՛նե ազնկ շնանշնայի գե՛նքը , զույ՛ն իր վրայովը այնպէս պիտի խորհնի ինչպէս որ զուեւ առաջ խորհնցար : Եւ մանաւանդ՝ թէ որ աս պատմութեանը միայն քրիստոնեութեան թ շնամի եղողներէն ըսած ըլլայի , զըպարտութեան ըլլալ պիտի խորհնի ան . որուն բարի մարդոց անունն ու զուանութեանը յանտի կը վիճակի շար մարդոց բերնէն : Իսոցց առն՝ աս բաներով՝ և մանաւանդ ասոնց պէս շատ ուրիշ գե՛շ բաներով , կրնամ նաև բուե իմ վկայութեանով ալ իր յանցար որ ըլլալը հաստատել : Եթիկ զատ ազնկ մարդիկ իրենց անխ կը սեպեն գե՛նքը . հի եղբայր կրնան կոչել ու ոչ բարեկամ . գե՛նքը շնանցողներն իրենց մէջ անոր անունը յիշելն անգամ գիբնդ կ'անջընե :

Ճորհքը : Ինքե , ինչպէս անարդարութեան կ'ընեն անոնք Եսուսեոց ճորհայը՝ Վրիստոսի մեր Տերոջը՝ ու ճշմարտութեան սրբազան իտային : Ի՛հ , ինչ ահաւոր համար ունին տալու հանդերձեալ աշխարհին մէջ մեկ սուրբ ու սրտերը թնուղ Եսուսեոց մը : Ի՛վ զույ՛ն՝ Հիսուսի ճշմարիտ ճանապարհորդները , կարգացե՛ք առիկայ՝ ու փառք տուե՛ք մեր Տերոջը որ անպատու հասարակի վրայ հաստատուելն՝ ու ճշմարտութեան վրայ կեղծասոր ըստահասութեան ընելն մեզ ազատեց . ու ճշմարտութեանը կատարելապէս մեզի ճանչցուց՝ մեր սրտերուն մէջ ընդունելու գանձիկոյ : ու անոր ազու և սրբացուցիչ գորութեանը ներքև ազրելու ու կենցաղափարելու : Ի՛վ և որ մեզ միւսներն կը տարբերե :

Հասարակական . Հին կը տեսնեմ որ լսելն ու ընելը երկու բաներ են . և սակէ եակ աղէկ պիտի նկատեմ աւարտելու թիւնը :

Վերջապիտանս . Մտաբան անունը երկու բաներ են , և այնպէս իրարմ տարբեր են՝ ինչպէս որ հոգին ու մտքմը . բանդի ինչպէս որ մտքմին առանց հոգւոյն մինակ մեռած գի մըն է , այնպէս ալ խոսք՝ առանց գործքի մինակ մեռած գի մըն է : Արանքին հոգին անոր դարձնական մասն է* : Ըստուծոյ ու Հօրը թով մտքուր ու անարատ կրօնասիրութիւնը առ է . որքերուն ու որքեսարմեկուն անսերքի ալ իրենց նեղութեան տանը . ու անը անարատ պահել աշխարհին : Հիմ . ն . 27 . ու 22-26 : Ըստախաւը ասոր վրայ տեղեկութիւն չունի . ինք կը կարծէ որ լսելով ու խոսելով բարի քրիստոնեաց կ'ըլլայ մեկը , և ասանկով ինքն իր հոգին կը խաբէ : Վսելը ուրիշ բանի շնորհիք՝ բաց միայն սերմ ջանելու . ու միայն խոսիլը քնն չտար թէ որտե՞ն ու վարքին մէջ ճշմարիտ պատու կայ : Սաղ . մ . 23 : Մէկ գիտնանք որ դատարանին որը մարդիկ իրենց պատուներով պիտի դատուին : Եւ ասանը պիտի չըսուի թէ՛ Հասարակական գործ , հասար

* Ճշմարիտ քրիստոնեակ մը ամենէն ստացը նշանը գործնական Ըստուածագալստութիւնը կը գնէ առ գրքիս հեղինակը : « Իրենց պատուին պիտի նանձնայ գանձը » կ'ընէ Տեքն մեր : Մէկ ծառը իր տերեւներուն առատութեան աճելն կամ գեղեցիկ ու չքնաղ ծաղիկներով զարդարուած ըլլալն շնանցյալիք , հասարակ իր պատուին՝ որ ետքը կը բերէ : Ըստ պէս Վերջապիտան աշակերան ըլլալնու նշանը ոչ թէ գրասանց քրիստոնեաց ըլլալը դատանելիս՝ կամ մեր փորձատուութիւններուն վրայ գեղեցիկ պատմութիւն մը ընելիս է , հասարակ Վերջապիտան մեզի պատու իրան բանին ընելիս է : « Իսկ թմբակահամներս էք » , այսինքն՝ նշան է թէ գործ թմբակահամներս էք , « թէ որ ընելու ըլլալ թմբակահամներս էք » :

պիտի ըսուի թե՛ Գործնոց էիք, թե միայն խոսող և անոր նայելով պիտի գտաուին * : Եւջարհի վերջը՝ մեր հուններուն նմանցուած է . Մարտի . 14 . 30 . և դուն գիտես որ մարդիկ հուննի ասին ուրիշ բանի չեն նայիր հապա պատուի : Երկուց որ կը խոսիմ՝ ըսել չեմ ուզեր թե ասանց հաւատքի գործը ընդունելի կ'ըլլայ , հապա որ ցուցնեմ յեղի թե ան որը աս Շատախոսին գաւառութիւնը ինչպէս տկար պիտի ըլլայ :

Հասարակը! . Երկուց իմ մտքս կը բերի Մովսէսին

* Սեղանորները թեպէս և փրկուած են՝ ու իրենց մեղքերը Վրիժառար արիւնոց յախտեան ըւայցուած է , թեպէս և Վրիժառար արդարութիւնոց կատարելուպէս արդարացած են , թեպէս և Նիսուս Վրիժառար միջնորդութեամբը Եսաուած յախտեանկան կեանքը անոնց պարզեւած է , տակաջն մէկը չկրնար աս անցին բարութիւններուն հազորդ ըլլալ՝ բայց անոնք որ Վրիժառար պատուական հաւատքին հազորդ եղած են : Այս աս հաւատքի՞ որ Եսաուծոց պարզեն է , կ'ուզեմ ըսել Եսաուծոց ընտրեալներուն հաւատքի՞ Եսաուծոց կամեցը հնազանդութիւն ընելով ու ՚ի փաստ Եսաուծոց բարի պատու բերելով յայտնի կ'ըլլայ : Իբրև է որ սուրբերը ոչ թե իրենց գործերուն պատճառաւ՝ կամ իրենց գործքերը արդարութեան ու փրկութեան արժանաւոր ըլլալուն պատճառաւ կ'արդարանան ու յախտեանկան կեանքը կը արուի իրենց , բայց Տէրտէջ վրայ ունեցած հաւատքնին իրենց գործքերով պիտի արդարանայ , որ իրենց արդարութիւնն ու փրկութիւնն է . որովհետեւ ինչպէս որ անոր հաւատաւ կը գաւառնին՝ այնպէս ալ անոր վրայ ունեցած իրենց սէրը ցոյց կու տան անոր պատուիրանքներուն հնազանդութիւն ընելով : Ուստի մէկը թող չխարկ գնորդ . ինչու որ հաւատքը ասանց գործքի մեռած է , ու մեռած հաւատքը ամենեւին կեղտանի յոյս մը չիմանիր յարուցեալ Փրկչին վրայ , ու պիտի մըն ալ չընծայեր երբոր ան իրեն գտաուութեան ըլլայ :

1744

ըրած ստորագրութիւնը՝ մայրութ անասուններուն վրայով :
 Ղ Լ Գ . Ժ Կ : Բ Օ Ր Բ Ե . Ժ Գ : Մայրութ անասունը կնիւ-
 կարաւի՝ կամ սորին պնեղը բամբուած՝ ու որոնացող
 պիտի ըլլայ . չէ թէ միայն կնիւկարաւի՝ կամ միայն որո-
 նացող : Աստատասկը կ'որոնայ՝ բաց սնունդութ և , ին-
 չու որ կնիւկարաւի չէ : Իւ տարիկայ ճշմարտագէտ կը
 նմանի Շատախափն . սն կ'որոնայ , խոհական մարդու
 մը պէս խոսքին վրայ կ'որոնայ , բաց կնիւկարաւի չէ .
 սյրինքն՝ մեղասորներուն նմանն չգատտիր . հասար նա-
 ստատասկին պէս ընն կամ արջու սոր ունի , ու անոր հա-
 մար սնունդութ և :

Վրէնտիւնու . Արեւի և որ գուն տա խոսքերուն ճշմու-
 թիտ աւետարանական նշանակութիւնը գրուցեցիր . ու մեկ
 բան մըն ալ ես պիտի վրայ բերեմ : Պարտ մեկ քանիները՝
 ու մանուսնոց շատախափներն ալ կը կուէ ձայն տուող
 պղնձներ՝ կամ հնչեցող ձնեղաներ : Կ Արեւ . Ժ Գ . 1-3 :
 Մարինքն՝ ձայն տուող անկենդան բաներ , ինչպէս որ ինք ու-
 թիլ տեղ մը կը բացատրէ : Կ Արեւ . Ժ Գ . 7 : Անկենդան
 բաներ՝ աւետարանական ճշմարիտ հաստացն ու ընդհար շու-
 նեցող բաներ . ու հեռեապէս պնդութի բաներ որ երկնից
 թաղասորութեանը մէջ կենաց գլուկներուն մէջ գրուե-
 լու արտանասոր ընն . թեպէտ և իրենց ձայնը՝ իրենց խո-
 սակցութեանը նայելով իրր թէ հրեշտակի լեզուի կամ
 ձայնի պէս ըլլայ :

Աստատասկ . Իրաւ որ՝ մէջ պնդութի բնկերութեանը
 կը ցանկացի առաջ , որչափ որ հիմա աննարացայ անկէ -
 թե՛նչ ընենք իրենն ազատելու համար :

Վրէնտիւնու . Իմ խրատս բանն , ու քեզի ըսածիտ պէս
 ըրէ , և պիտի գտնես որ ինչն ալ շուտ մը պիտի աննարա-
 նայ քու բնկերութենեղ , թէ որ Աստուած իր սիրտը շար-
 ժէ կամ թէ որ անիկայ չգարընէ :

Աստատասկ . Ի՞նչ խրատ կու տաս ինծի որ ընեմ :

Վշտաբանս . Գնա իրեն՝ ու կրնոքին գորութեանը վրայով ընթանանց խառակցութեան մը մտիք իր հետը , ու պարզապէս հարցուր իրեն՝ (երբոր ինք անիկայ ընդունի , ինչպէս որ պիտի ընդունի) թէ արգելօք իր սրտին՝ իր տանը՝ և իր կենցաղափարութեանը մէջ հաստատուան է աւ բանը * :

Հասարակ . (Ս) ասեանը Հասարակնը գարնեալ գեղ 'ի յառաջ քաշնջ՝ ու ըստ Հասարակսն) Եկնք նայինք , ինչ լուր , ինչպէս ևս հիսն :

Հարստիւ . Հնորհակալութիւն քեզի , աչէկ եմ՝ , ևս կը կարծէի որ մինչև աս ասեան ինչ մը խառակցութիւն ըրած պիտի ըլլայինք :

Հասարակի . Եղէկ . թէ որ կ'ուզես , հիսն սխմնք ընել . և որովհետև ինծի նշեցիր ինչ բանի վրայ խառակցութիւն ընելիս որոշել , աս թող ըլլայ ան . երբոր Եստուծոյ փրկարար շնորհքը մարդուս սրտին մէջ ըլլայ՝ ինչպէս կը ցուցնէ ինքզինքը :

Հարստիւ . Այնքան կ'իտեմամ՝ որ մեր խառակցութիւնն իրաց գորութեանը վրայ պիտի ըլլայ : Հնա աչէկ . շատ լու ինզիր մըն է ասիկայ , և կը կամիմ աւտար պատասխանը առ ձեզի : Երգ՝ համարաւարար այսպէս կը պատասխանեմ : 'Կախ՝ երբոր Եստուծոյ շնորհքը մարդուս սրտին մէջ ըլլայ , անիկայ սրտին մէկ մեծ բողբոջ մը ընել կու տայ մեզքի գեմ՝ : Երկրորդ՝

* Եսանց ասոր բոլորը գատարկ կարծիք՝ լոկ նայն ու անողուս գտանութիւն են : Մարդիկ հաստացի տեղ երևակայութիւնը՝ Եստուածպաշտութեան տեղ անոր կերպարանքը միայն վրանին կ'առնեն : Նշմարիտ հաստացին իր պատգամն միշտ կը ցուցուի : Նշմարիտ գարնի եկողը իր վարքովն ու կենցաղափարութիւնովն յայտնի կ'ըլլայ : Մի՛ խարսիք՝ Եստուած նազը ըլլայ լեզուով՝ թէ որ սիրան ուզիչ չէ իր վրայ սիրով ու հազանցութեամբ :

Աստուծոյն . Անցիւր , առաջ մեկին վրայով մտածեց : Արքեան՝ թէ աւելոք պետք էր քեզի ըսել , թէ՛ Մատանոց շորհարը ինքզինքը կը ցուցնէ՝ հակամարտեցընելով զհոգին բուն իր մեղքն զգուշուր :

Աստուծոյն . Ինչո՞ւ համար . ինչ առարկութիւն կայ մեղքի գե՛տ՝ բողոքելուն՝ ու մեղքի զգուշուն՝ մեղստեց :

Աստուծոյն . Ընչ կ'ըսես , շատ մեծ առարկութիւն կայ : Մէկ մարդ մը կրնայ բողոք ընել մեղքի գե՛տ՝ ինքզինքը բարեպաշտ ցուցնելու համար . բայց շինար զգուշիւ անկէ , եթէ ոչ՝ Սուրբ Աստուծոյն զգուշութեանօրէն անիկայ աստիճով : Անք եմ՝ որ շատերը մեղքի գե՛տ՝ կը բողոքեն անպիտան վրայն՝ որոնք տակաւին զանիկայ աղկէ մը իրենց սրտին՝ տանը՝ և խասկեցութեանը մէջ կը կրեն : Յոգե՛տիս ախիկնը բարեք ձայնով բողոքեց մեղքի գե՛տ՝՝ որպէս թէ ինք շատ պարկեշտ մեկն էր , բայց՝ ինչպէս և այնպէս կանչեց , տակայն իր կամեալօրէն պղծութիւն պիտի գործէր անոր հետ : Դժնոք . լԹ . 15 : Ոմանք մեղքի գե՛տ՝ բողոք կ'ընեն ինչպէս որ մայր մը իր զրկի գաւկին գե՛տ՝ բողոք կ'ընէ շար և անզգամ կռելով զաւակը , ու նոյն բազկին փայփայելով անիկայ :

Աստուծոյն . Ա՛խնամա՛ որ իս բունել կ'ուզես գուն :

Աստուծոյն . Չէ , չէ . ես միայն բանը շտակ կարգին գնել կ'ուզեմ : Բայց թրն և ան երկրորդ բանը՝ սրով սրտին մէջի շորհարը ինքզինքը պիտի ցուցնէ :

Աստուծոյն . Բեւտարանական խորհուրդներուն վրայով մեծ գիտութիւն ունենալ :

Աստուծոյն . Եթ նշանը առաջին ըլլալու էր . բայց թէ՛ առաջին ըլլայ և թէ՛ վերջին՝ միտքին պէս սուս է : Քանզի կրնայ ըլլալ որ մէկը աւետարանական խորհուրդներուն վրայով գիտութիւն՝ մեծ գիտութիւն ստանայ , և

ասկանին իր հոգւոյն մէջ շնորհաց գործ մը չունենայ * : Մանուսանգ՝ թէ որ մէկը ամեն գիտութիւնը ունենայ , կարելի է որ զեռ ինք ոչինչ ըլլայ , և հետեւացէա Մատու-
ծոյ զուակ չըլլայ : Ինչպէ՞ս Կորնթ . 13 : 2 : « Բրիտանա չէ
թէ գիտցողներուն , այլ գործողներուն երանութիւն կու-
տայ՝ ըսելով . « Երանելի էք թէ որ ասանք կատարէք » :
Ընկիայ երանութիւնը չէ թէ գիտնալուն այլ գործելուն
վրայ կը գնէ : Մեկ մարդ մը կարելի է որ հրեշտակի նման
գիտութիւն ունենայ , ու ասկանին քրիստոնէայ չըլլայ :
Ուստի ասոր վրայով չու տուած նշանք նշմարիտ չէ :
Իրաւ՝ գիտնալը շատախաճելն ու պարեկցողները կը հա-
ճեցընէ , բայց ընելն է որ Մատուծոյ համեմէ է : Ոչ թէ
սիրտը ասանց գիտութեան բարբի կ'ըլլայ , ջանօք ասանց
գիտութեան ոչինչ է ան : Ուստի գիտութիւն կայ՝ գի-
տութիւն ալ կայ . գիտութիւն կայ որ՝ իրաց վրայ միայն
կը խօսի , ու գիտութիւն կայ որ՝ հասապի ու սիրոյ հետ
ընկերանալով , մարդուս սրտանց Մատուծոյ կամքը կա-
տարել կու տայ . ասանց անչինք շատախաճելուն բանին
կու գայ . բայց նշմարիտ քրիստոնէան ասանց միւսին գո՛ւ
չըլլար : « Իսկոսանն ըրէ զիս , որ չու պնդեք պահե՛մ ,

* Նշոյիս խոսելով՝ կեզնաւորը որչափ որ մտաւոր գի-
տութիւններով լինուն ըլլայ , աստուածպաշտութեան
նշմարիտ գործիւնէն զուրկ է , ու տեսարանական խոր-
հուրդներուն վրայով բնաւ գիտութիւն ունենալու բն-
զունակ չէ : Իրաւ կրնայ ստիճել անանց վրայով խօսել ,
ու անանց վրայով բազմութիւն զաղափարներով իր գլուխը
լինցընել , բայց իր խօսքերուն յարմար զաղափարներ չու-
նի : Օրինակի աղազաւ՝ 'ի ծնէ կայրը կրնայ խօսել արե-
զակին կամ ծիածանին վրայ , ու քիչներին լամբը կրկնե-
լով . բայց որովհետեւ ամենին տեսած չէ զանանց , ոչ
մէկին պայծառութեանն ու ոչ միւսին գոյներուն վրայով
զաղափար մը ունի :

ու բարձր սրտով անխիայ 'ի գործ գնեմ' : Սուգ . չմ թ . 34 :

Հասարակ . Արկին զես բանել կ'ուզես դուն . ասխիայ մեր շնու թեանք սգուս չե' :

Հասարակ . Աղէկ . թե որ կ'ուզես , մեկ ուրիշ նշան մը ցոյց տուր' թե ճարհաց աս գործը իր եզան տեղն ինչպէս ինքզինքը ցոյց կու տայ :

Հասարակ . Չե' չեմ ուզեր . բանդի կը տեսնեմ որ պիտի չհամանայնինք իրարու :

Հասարակ . թե որ դուն չես ուզեր' կը թողմուս որ աս բանը ես ընեմ :

Հասարակ . Եղատ ես . ուզանդ կ'ընես ընել :

Հասարակ . Հոգւոյն մէջի ճարհաց գործը ինքզինքը ցոյց կու տայ' անխիայ ունեցող անմէն , կամ անոր մաս կեցողներուն :

Մտիկայ ունեցող անմէն սցապես ցոյց կու տայ ինքզինքը : Ենոր միտքը կը խօսի իր մեղաւոր ըլլալը . մանաւանդ թե իր բնութեանք ասպիսնութիւնն ու թեթեւաւատութեան մեղքը կ'իտնայընե անոր , որոնց համար անտարակոյս պիտի դատաւարաւորի , թե որ Արտուս Քրիստոսի հաւատարմը Երուսնոյ Առքին սգորմութիւն չգանէ : Ես բանեցան տեսութիւնն ու իմացումը մեղքի վրայով տրամութիւն ե տանթ մը ունենալ կը սրտանաւ ան անմէն : Սուգ . ԼԹ . 18 : ԼԹԻՄ . ԸՄ . 19 . ԱՄԼԸ . ԺԳ . 8 : Հասարակ . Է . 24 : Սարգի . ԺԳ . 16 : Գուգ . Բ . 16 : Գլխե կը գտնե որ աշխարհի Պրկիին իր ներսիցին յայտնուած է , ու բացար-

* Հասարակ , իրաւ է որ կը բնութիւն , բոց ասխիայ շատ սգուս է քեզի' ինչու որ քու ինչ ըլլալը անիկ քեզի կը յայտնուի : Աստուգոյն է սցապես' քան թե սուս յայտնով ու հոգին խարդ բանեցով շնու թեանք ընդունելու ետեւ ըլլաս :

ձանապղև հարկաւոր է անփոփոխաբար անոր յարելու : ասոր վրայ Փրկչին վրայով անտեմութիւն և ծարաւութիւն ունենալ կը զգայ , որ այսպիսի անտեմութեան ու ծարաւութեան խտտանուծք մը եղած է : Արդ՝ Փրկչին վրայ ունեցած իր հաւատարմն ուժը կամ տկարութիւնը որչափ որ է , այնչափ է իր ուրախութիւնն ու խաղաղութիւնն ալ , այնչափ է սրբութեան վրայ իր սէրն ալ , այնչափ են անիկայ աւելի գիտնալու ու նաև աս աշխարհի մէջ անոր ծառայելու իր բարեանքներն ալ : Աս թեպէս կ'ըսեմ թէ ան շնորհաց գործը ինքզինքն այսպէս ցոյց կու տայ ան անկէն , բայց միայն հապի կ'ըլլայ որ ինք կարող ըլլայ գնահելու թէ անիկայ շնորհաց գործն է : Վանդի իր սպասկանութիւններն ու շարաշար գործածուած իր բանականութիւնը հիմա աս բանիս վրայով սխալ գատում ընել կու տան իր մարմն : Ուստի ան գործն ունեցող անձը ասոր շնորհաց գործ ըլլալը հաստատութեամբ գնահելու կարող ըլլալն աստի՛ պէտք է որ կատարելալ գատողութիւն ունեցող մէկն ըլլայ : Հովհ . 4 . 8 , 9 : Գաղ . 1 . 15 , 16 : Գործ . 4 . 12 : Ստոր . 1 . 6 : Հռոմ . 1 . 6 :

Ուրիշներուն ալ այսպէս ցոյց կու տայ ինքզինքը : 'Վասն' Վրիստոսի հաւատարմն յոյսնի գաւանդութիւնովք : Արկարաց՝ ան գաւանդութեանը համեմատ կեանք մը վարելով . այսինքն՝ սրտի սրբութեամբ , թէ որ ընտանիք ունի՝ ընտանեաց սրբութեամբ , ու աշխարհի մէջ կենցաղազարտութեան սրբութեամբ , որ ընդհանրապէս կը սորվեցընէ իրեն՝ ներսուանց իր մեղքերին և մեղքերուն պատճառաւ ինչոքովն ծածկաբար զգուիլ , մեղքը իր ընտանեացը մէջն ընալինջ ընել , ու աշխարհի մէջ սրբութիւնը զարգացընել , ոչ թէ լոկ խաբով՝ ինչպէս որ կեղծասոր և շատախոս անկներ կ'ընեն , հապա հաւատարմ և սիրով Աստուծոյ խոսքին զտրութեանը գործնական ճաղանդութիւն

մը ցուցնելով* : Յոթ . խի . 5 , 6 : Սուղ . ի . 23 :
Լուի . ի . 43 : Սուրբ . ի . 8 : Յոզ . ժգ . 15 :
Հասի . ի . 10 : Եղի . լի . 25-27 : Փիլիպ . ա .
27 : գ . 17 : Այս հիանալի պատմություն , թե որ շարժանց գործի
նա մտնելու աս համարում ստորագրութեան գիտ՝ առարկայ
նա թիւն մը ունի՝ ըստ . հասարակ թե ոչ՝ երկրորդ ինչի
մը առաջարկեմ :

Հասարակ . ըստ , թե գործն հիանալի հակառակիլ չէ ,
հասարակ հանիլ գնիլ . ուստի ըստ նայի՝ քու երկրորդ
ինչի :

Հասարակ . Այս ասիկայ է ան : Հարժանց գործի
նա մտնելու աս ստորագրութեան առաջին մտքը փորձով
քու մտնել կը գտնեն² : Այս քու կեանքը ու կենցաղաւարտ
թիւն ինչ նայի կը մտնեն³ , կամ թե քու բարեպաշտու
թիւն ինչ ինչով ու լիցումով է և ոչ թե գործքով ու
ճշմարտութեանով : Կարգաւոր թե ինչ թե որ ստոր մտն
նա ի պատասխան ըստ յարութեան ունի , աւելի քան
մի ըստ , հասարակ՝ որ գտնա թե Աստուած զերն՝ Անն՝
այսինքն ճշմարտ է պիտի ըստ , ու նաև ան՝ որուն մէջ քու
խղճանքը կենցաղ թե գործարարնիլ . քանի չէ թե
ինչինքն գործն ընդունել է՝ հասարակ որ ճերջ կը գտնի :
Ստուանիլ մեծ շարութեան է ըստ , թե՛ Այս սրտն և
այսինքն է՝ երբ որ թե կենցաղաւարտութեան ու բարձր ըն-
կերնիլ կ'ըստ թե սուտ է † :

* Սի մտնելու ասիկայ է որ կը ցուցնեն թե մեզ Վրիս-
տուսի ճշմարտ աշխարհուն ընդ : թե որ առաջին
արարութեան աս գործութեան շարժանք՝ անուամբ մտնել
կենցաղնի ընդ , բայց Աստուանին գործութեան ընդ
նայ : Աննինիլ թե ընդ . ճշմարտութեան նայիլ :

† Այսինքն հասարակութեան մտնելու ընդ մեր ըն-
կերնիլ հետ : Այսինքն թե աւելի գործանալի աս քան
թե աշխարհի մէջ , և թե կենցաղնիլ մէջ : Այս առանց

Ընտանիքը Հասարակական առաջ սխալ կարմիրի, բայց
 Բնագիտությունը պարզապես պատահական առաջ : Դրան
 հիման վարձարժեքներն իրարմաների՝ և Կատուից վրայ
 դարձուցիր խոսքը . ու խոսուած բաներն արդարացընելու
 համար Իրանն վրայու թիւն կը բերես : Եւ չէի յուսար որ
 առ տեսակ խոսակցութիւն պիտի ունենանք : ոչ ալ պա-
 պիտի ինդիքներու պատահական տալու կը հակամարտիմ ,
 քանզի ես պիտի առ բանին պարտաւոր չեմ սեպեր՝ մինչև որ
 դուն քեզ իմ վարձարժեքս ըլլալ չըտեսցնես : Եւ թէ որ
 ցուցնես ալ՝ կրնամ՝ քեզ ինծի դատաւոր չընդունիլ :
 Բայց կ'ազաւեմ՝ զբարեւր կամք կ'ընեմ՝ թէ ինչու պա-
 պիտի հարցնուցնեմ կ'ընես ինծի * :

Հասարակի . Ընդ համար՝ որ տեսայ քեզ թէ խոսե-
 լու համարնակ ես , և կատկած ունեի թէ երևակայական
 զազաւարներէ՝ ի զսա բան մը շունիս : Սոնտանդ՝
 շնտակը խոսելով քեզի , քու վրայուց ընցի՝ թէ քու
 կրնորք խոսի վրայ կը կայանայ , և թէ՛ քու կենդանազա-
 րութիւնդ կը ցուցնի որ առ քու բերնիդ զաւանտի թիւնը
 սուտ է , կ'ընես թէ քրիստոնէից մէջ ազա մըն ես գու՛ն ,
 և թէ՛ քու ամբարիւտ կենդանազարութիւնուց ճշմարտու-
 թիւնը կ'անարդուի . թէ սնանք արդէն քու շար նանրա-
 ներուց զայնտակեցան , և թէ սնով շտակերն ալ կործան-

զատարկահասանըը աշխարհի մէջ պիտի նանջուէին , ու
 կենդեցիկն պիտի արտաբուտէին :

* Սիրտը քննող հոգին փորձող՝ ու վարքը հետազոտող
 խոսքերը կեզնետար շտատիւններուն բանին չար : Հա-
 սարակով արդարանալու վրայ ձայն մը հանել՝ ու պիտի միա-
 բանին քեզի . բայց երբոր ճշգիւ խոսիս՝ թէ հասարակ
 թնչակե կ'ազգէ սրտին ու կը ներդարծէ վարքին՝ որ անձնու-
 բացութեան հազանդութիւնով մը Քրիստոսի հետեւից ,
 ստիկայ չեն կրնար տանիլ . քու վրայ կը նեղանան , քննել
 կը փախէն , ու կը կռնեն քեզ արհեստէր :

ման գրանցին մէջ են : Վրու կրօնքո՛ւ ու գինեատունք , և ազահու թիւնք , սրճու թիւնք , հոցհոցու թիւնք , ստու թիւնք , անպիտան ընկերութիւնք եւ , ամենք մեկտեղ կը կենան : Վրու վառք կը ձշմարտի ան առակը որ պրտնիկի մը վրայ ըսուած է , թէ « Ըստը ինչի՛նչուան նախապիտ է » , պայտն գուն ալ բոլոր հաւատացեալներուն նախաւինք մըն ևս :

Հասարակութիւն . Որովհետեւ պնշտի պարտաւոր ևս անոր ասոր ըստկրատութիւններն առնելու՝ և պնշտի անոր գու թեանք գատազութիւն ընելու ինչչեկս որ բրիբ , ուրիշ բան չեմ կրնար ընել՝ բայց եթէ վնեւել որ գուն գիբազբգիս և մեքանդեան մարդ մըն ևս , ու հեռք խոտակցութիւն ընելու անյարմար մեկը . ուստի և մնաւ բարո՛վ :

Հան Վրբիտիտանու մնա եկաւ և իր եղբորը ըսաւ . Աս ինչչեկս հանդիպելիքը քեզի ըրի . քու խոսքերդ ու անոր ցանկութիւնները չկրցան իրարու համեմայնիլ . Ինք աւելի կամեցաւ քու ընկերութիւնդ նգեւլ քան թէ իր վարքը լսելիլ : Բայց ինչչեկս որ ըրի , գնաց . և թող սուր որ երթայ . կորուստը ուրիշ մարդու չի՛ բայց անորը : Ընկեաց մեզ՝ իրան զտատելու աշխատութեան ազատեց . ինչու որ ինք պայտն մնալով՝ ինչչեկս որ կը կարծենք թէ պիտի մնայ , մեր ընկերութեանք ազա մը պիտի ըլլար : Ըսկե զատ առաջեալը կ'ըսե . « Ըսանկերն մեկդի կեցիր » : Եւ Տի՛ . Կ . 5 :

Հասարակութիւն . Բայց ևս ուրախ եմ որ առ կարճ խոտակցութիւնն իր հեռք բրինք . կարելի է որ անոր վրայով կրկին մնանէ . ինչ և իցի ևս յայնմապէս խոտեցոյ իրն :

* Ուր որ սիրտը փռած է՝ համոզուելն կը փութիլ , հաւատարիմ խրատողն մեկդի կը կենայ , անիկայ կը գատապարտե ու ինքզինքը կ'արդարացընէ : Հաւատարիմ խրատը անհաւատարիմ հոգիներուն քանին չցար :

և ասանկով՝ թէ որ կորուսի, ևս անպարտ եմ անոր արհեստն * :

Վերջապիստոս . Աղէկ ըրիք որ պարտես յայսնապէս խոսեցար իրեն . Հիմակուսն ասեմն պարտես հաստարաննար վարուիլ մեկու մը հետ յիշ կոյ, և ասիկ է որ Գլխարատութիւնն պարտով շտախարուն յիմին հասած կու գոյ . քանզի աս շտախարս յիմարներն են որոնց կրօնքը միայն խոստով է, և իրենց վարչն արարանեալ ու անարգ՝ որ բարեպարտունքուն ընկերութեանը մնած ըլլալով աշխարհը կը խռովեցնեն, յրիստոնէութիւնը կ'արատաւորեն, ու հաստարիթ՝ աննը կը արամեցնեն : Աքանի թէ պարտիներուն հետ ամեն մարդիկ յու վարուածից պէս վարուէին, ան ասեմը անոնք կամ աւելոք իրենք զիրենք Գլխարատութեան պիտի յարկին, կամ սուրբերուն ընկերութիւնը պիտի շքնային ասանկ :

Ինչպէս Շտախարուն ասի թերանը,
 Իր փեսայները կը վարացնեն .
 Ինչպէս քաղութեանի կը խորի թերը,
 Ամեն իր ասիին զեան կը դարնէ :

Ըսոց Հաստարիմն երբոր կը սկսի,
 Արտին գործերուն վրայով խոսիլ .
 Ինչն իրիկ լուսին որ կը նուազի,
 Այլ կ'անայնմանց, ու շուզեր խոսիլ :

Ասոր պէս կ'ըլլան նաև ամենքը,
 Արոնք շն գիտեր սրտին գործերը :

Ասանկով յարառլ գացին անոնք՝ Խախուն վրայ իրենց տեսած բաներուն վրայ խոսակցելով . և պարտես ան Խալ .

* Հաստարիթին աս խոսքը նկարտ, ու աս իր արմապին հետեւ :

բան գիւրացուցին , որ ուրիշ կերպով անասարակոյս անձնաբան պիտի ըլլար իրենց՝ սրովհետեւ հիմա անասարակի մը մէջէն կ'անցնէին * :

Արդոր գրեթէ բոլորովին դուրս ելան ան անասարակն , և անասարակը գիտուածով մը իր ետին նայեցաւ , ու մեկը տեսաւ որ ետեւումն կու գար , ու ինք կը շանչնար զանիկոյ : 'Ապք՝ ըսաւ և անասարակը իր եզրորը , ս'վ է անիկ եկողը : Են ասունը 'Քրիստոսիմաս ալ նայեցաւ՝ ու ըսաւ : Ենիկոյ իմ՝ պատուական բարեկամս Մեկտարանիչն է : Եւր՝ իմ՝ ալ պատուական բարեկամս է . ան է որ պիտ ան 'Կեղ 'Կրան շամբան գրաւ : Ետք միայ Մեկտարանիչն իրենց հասաւ , ու սչապէս բարեկոյ զանմեր :

Եւտարանիչ . Իտազազու թիւն մեզի՝ ս'վ իմ՝ սիրելեաներս , ու իտազազու թիւն մեզի սղնոզներուն :

'Քրիստոսիմաս . Իտարի եկար , պատուական Մեկտարանիչս . յու գեմբիդ տեղը , իմ՝ յախանական բարեկամութեան համար՝ յու ունեցած մազկեմի մարդասիրութիւնդ ու անխնայ աշխատութիւնդ իմ՝ միտքս կը բերի :

և ապա բարի եկար , ըսաւ բարի և անասարակը . մեզի պէս սղարմելի շամբար լներուն ս'րչափ բազմապէ է յաւնիբար թիւնդ՝ ս'վ յապցրարարոյ Մեկտարանիչ † :

* Ենչան փորձառութեան միայ հոգեւոր խոտակցութիւնները ըսաւ կը զարացնեն ու կը զուարթացնեն հոգին : Տրտնութեան անասարակը ըսաւ անզամ՝ ու յախանական պարտեղի կը փոխեն , ու սչապէս՝ զժուարին շամբաներէ յոգնած շամբարդները կը հանգչեցնեն : Ով յրիստոնեայք , աւելի նայեցէք 'Քրիստոսի՝ ու աւելի խաւցէք իրարու . հեա իր մեր միայ ունեցած սիրոյն միայ , ու մեր հեար փարուելուն միայ , հոգինեւնիդ խմարեկցընելու՝ ու զ'Քրիստոս բարեբացընելու :

† Ղանասարհարդի սղի ունեցողն ստոյգ ու երջանիկ նշանն առ է . Մեկտարանի պաշտանեւնեւրուն միայ անիկզ՝

Անասնաբուծութիւն ըստ . Բանբեկաններ , մեր վերջին անգամ իրարմէլ գրաստեղծուս ետե թ՛նչպէս եզար մեր փննակը . թ՛նչ բաներու պատահեցայ , ե թ՛նչպէս կենցաղապարեցայ * :

Աստի Վրիստաբանան ու Հասարակութե ճամբուն վրայ իրենց պատահած բոլոր բաները պատմեցին անոր . ու թ՛նչպէս՝ ե թ՛նչ գումարութե խնամք մինչև ան անոց հասնելին գրուցեցին :

Մեծապէս ուրախ եմ՝ ըստ Վրիստաբանից՝ շե թե փորձութե խնամքու պատահելուց համար՝ հապա թաղմոց գանձեղուց , ե մինչև աս որ ճամբուն մէջ շարունակելուց համար , թեպէս ե թաղմուցասի տարութեանք պաշարուած :

Մեծապէս ուրախ եմ կ'ըսեմ՝ աս բանիս վրայ , ու ան ալ փորձաւորն թեթի համար ե մեզի համար : Աս ցանկի՝ ու գուր հմեկիք . ե ան որը կու գայ՝ որ ասնն ցանկն ու հմեկը մեկանց պիտի ուրախանան . (3-15 . 7 . 36 . պարիցն՝ թե որ համբերեք ասանց թու ըստը , իր ժամանակին պիտի հմեկք : Գուր . 4 . 9 : Գրակը ասիննիք է , ե ասիկայ անդեմանի պատի մըն է . այնպէս վաղեցեք որ անիկայ ասնեք : Են Կորնթ . թ . 24-27 : Սան անոց որ աս պատիին համար ճամբոց կ'եղին , ու անոր համար ըստ անց երթումն ետե՝ մեկ ուրիշ կու

ու կամոցին սեր մը ունենալ , անընտրով թե մեր հոգիներուն պատն նպատակաւորցն են անոց :

* Վրիստաբանի հասարակութե պաշտենաներուն գործերը ասնն ասնն պիտի ըլլայ ժողովուրդին հոգիներուն փննակն խնամալ , ու անոց պատն ու լատեթեանք համար հոգալ . բոլոր ժողովարիս , թ՛նչպէս գանձառութեան մէջ ձգուած է աս բանը : Վանի թանի անգամ Վրիստաբանի պաշտենաները ժողովուրդին տես կ'երթան , ու ասանց հոգեար քատակցութե մը ընելու ետ կը գտանան :

զոյց ու անխնայ անմոռաց: կ'աւանտ - ուրեմն անուշ բանեցեք ձեր ունեցածը , որ մէկը շատե՛ն ձեր պատկը : Յայտ . Կ . 11 : 'Դուք առհասարակ Սասանային հրացան հասնելու միջոցէն անդին անցած չէք : զուք առհասարակ արիւն թափելու չափ պատե՛րապէս լալ մեզոքին զե՛մ' չկեցոյց : Երբայրու թիւնը միշտ թող ձեր առէնն ըլլայ , ու աներեւոյթ բաներուն վրայով հաստատուն հասաոյց ունեցեք : Հանդերձաւ աշխարհին տաղիի կողմն եղած մէկ բանը ձեր ներսիցիին թող չախրէ : Ու ամէն բանէն աւելի աղէ կ'նայեցեք ձեր սրտերուն ու անոր ցանկութիւններուն . քանզի անմոռ ամէն բաներէն աւելի խորերայ էն , ու արարարոյնան չար : 'Կայլախաղ քարի պէս անարցունքեք երեսներդ . երկնից ու երկրի բոլոր կարգութիւնը ձեր կողմն ունիք' :

'Վերստարանս շորհակալ եղաւ իրեն' իր յորդորանքնուն համար . բայց նաև ըստ իրեն' թէ կ'ուզեն որ մնացած ճամբուն մէջ իրենց պնտութիւն ըլլալու համար թիւ մըն ալ խօսի . և մանաւանդ որ աղէկ գիտէին թէ ինք մարգարեական հոգի ունէր ու իրենց կրնայ զբուցել' իրենց պատահելու բաները , ու նաև զե՛մ' գնելու և անմոռ յաղթելու կերպը : Ես ինդիքին Հաստարթինն ալ հանտութիւն ցուցայց . ուստի այսպէս սխեց խօսիլ Եւտարանիք :

Եւտարանի . Ի՛մ որդեակներս , Եւտարանին ճշմարտութեան խոսքերուն մէջ լսած էք' թէ զուք շատ նեղու-

* Ո՞վ որհնեալ խօսք : որ կը քաշալներն' կը զգուշացնեն ու կը յորդորեն' հասաոյցով հաստատուն , յուսով ինդապատար , սրտերնուս վրայ հսկող , ու Տերալք գործքին մէջ աւատ ըլլալու : Ըստնց ամէնը միշտ հարկուոր են ճակերոյցներուն : 'Վերստարի հաստարթի պաշտանաները իրատ կու տան . ու ճամբորդ քրիստանեաները անոր համար անմոռ շորհակալ կ'ըլլան :

Թիւններով երկնից թազաւորութիւնը մանկու էք : և զարեւալ՝ թէ ամեն մէկ քաղաքի մէջ կապանքներ ու նեղութիւններ կը սպասեն ձեզի : Ուստի շէք կրնաք յոյս ունենալ թէ առանց այս կամ այն կերպ նեղութեան երկար ատեն ձեր նամբան պիտի երթնայ : Դուք արդէն ձեր վրայ զտայք սա վիպութիւններուն ճշմարտութեանը մէկ քանի փորձերն ու ուրիշներն ալ խելոյն պիտի հետեւին : Վանդի՛ ինչպէս որ կը տեսնէք, զուք հիմա սա անապատեա գրեթէ զուրս կլան էք, ու հետեւապէս շուտով պիտի հասնիք մէկ քաղաք մը՝ որն որ շատ շունչած ձեր առջևը պիտի տեսնէք : և ան քաղաքին մէջ շարաշար պիտի պաշարուիք թիւամոլներով, որոնք սաստիկ ջանք պիտի ընեն ձեզ սպաննելու : ու անապատիցս գիտցէք որ մեկերեւոյ կամ երկուքերեւոյ ալ ձեր վիպութիւնն արիւնով պիտի կնքէք* : Բայց սակայն հաստատարիմ կեցէք մինչև 'ի մահ, ու թազաւորը կենաց պատկը պիտի տայ ձեզի : Ան՝ որ հոն պիտի մեռնի, թէպէտ և իր մահը բնական ըլլայ, ու իր քաշած տանջանքները զուրկ մեծ ըլլան, բայց ինք իր ընկերին լաւ պիտի ըլլայ : շէ թէ միայն անոր համար՝ որ ինք միտեն շուտով պիտի հասնի երկնային քաղաքը, հասցա անոր համար ալ որ շատ թշուառութիւններէ ազատ պիտի մնայ, որոնց որ միտն իր մնացած նամբուն մէջ պատահելու է : Բայց երբոր քաղաքն երթնայ,

* Այն անոնց որ մեռչերնին կը կապեն, ու հաստատուն ապահովութեամբ կը բնանան : Ար տեսնէք թէ սակայն թնջ զժուարին զորն կայ սա նամբորդներուն առջևը : Պէտք է որ միշտ յիշեր թէ ասիկայ մեր հանդիսաբ շէ : Պէտք է որ մեծ մեզ առաջ քշեր, հաստարին լաւ պատեբազմը պատեբազմելու, Եստուծոյ ժողովրդայն համար մնացած հանգիսաբ մաննելու նամբ, զգուշութիւն ընելով՝ որ ըլլայ թէ Եստուծոյ թորհրէն յեանեալ զանուիր : ԵՔԴ . 4 . 1 :

և թմ' առ տեղը մեզի պատմաններս կատարուին , ան ասկեր
 յիշեցէք մեր բարեկամը , ու դուք մեզ մարդու պէս բռնե-
 ցէք , ու մեր հոգիներուն պահպանութիւնը հաւատարիմ
 Ստեղծողին յանձնեցէք բարիք դործելով :

Մտիկ եսև երազիս մէջ տեսայ՝ որ անապատէն գտնու
 ելլելնուն՝ իսկոյն իրենց առէնք քաղաք մը տեսան : Վա-
 զարին անունը Սմայնութիւն էր , ու անոր մէջ անապա-
 տնա մը կ'ըլլար , որ Սմայնութեան Տնտեսանա կ'ըսուէր ,
 ու բոլոր տարին կը տուէր * : Մտիկայ Սմայնութեան
 Տնտեսանա կ'ըսուէր՝ ոչ միայն Սմայնութեան քաղա-
 քին մէջ ըլլալուն համար , հասցա նաև հոն ծախուած
 կամ հոն եկած բոլոր բաներն ալ անայնութիւն ըլլա-
 լուն համար , ինչպէս որ խնամունք կ'ըսէ , թէ՛ Մաղթ
 զայիքը անայնութիւն է : Սող՝ կը . 9 : Ժ.ող . 40 :

* Հեղինակը Սմայնութեան Տնտեսանա ի պլանացանա-
 կան ստորագրութիւնովը կը նկարագրէ առ աշխարհս իր
 կարեալագիտան որոգայթներովը՝ շողորթիմ իչ ճիւղայնեբովը՝
 խորեակիան հրադրաներովը ու սպանաական խոտապիտու-
 թիւններովը : Մտք աւազութիւնները՝ հարստութիւն-
 ները՝ հեշտութիւնները և անայնութիւնները խիստ պան-
 շիկ կերպարանքով զեղեցիկազարգ պնտուած են , մեզ որ-
 սալու ու գերի ընելու : Սատանան՝ առ աշխարհիս սա-
 ստանաճը՝ անդառար կը թեքողքէ մեզ , ինչպիսինիս զգայի
 հեշտութիւններու սառլ , ու բոլորովին աննայնով քաղաք
 առնել : Մշտարհիս իշխանը փառայ Տերոջ միայ ևս յար-
 նակեցա՝ երբոր առ անտեսանալն կ'անցնէր ան , բայց
 բան մը ըլլաաւ անոր միայ : Մտիկ ՚ի վեր բազմապատիկ
 ընտրէր ալ ըսաւ Վրիտաննայ անուն կրպնէրուն միայ ,
 ու խիստ շատ անգամ յախուցութիւն գտաւ : Մայց քննե-
 րիս քրիտաննայ անապարհորդը պիտի կարողանայ հա-
 շտարով յաղթելու : Արքայիցւոյ գրուած թուղթիմ
 Ժ.Ս . գրուիք շատ երկնիկ օրինակներ կու տայ մեզի ա-
 տայ միայով , որոնք իրենց զերենց երկրի միայ ստար ու
 պանդուխտ տեսցնին :

8 : Տեւ Է ժող . ան . 2-4 : Ի . 11-17 : Կտայ .
 Խ . 17 :

Աս ամառախաճառը նոր բացուած բան չէ , հասարակ հին ասանել 'ի վեր հաստատուած բան մըն է : Վեցի անոց սկիզբը ջուրքնեմ ես :

շինոց հարար տարիի շտի առաջ աս երկու համեստ մտադրոցը պէս նամբորդներ կային երկնային քաղաքը նանապարհորդող . ու Բեկզդերուզը՝ Ապոզդիննն ու Աղկանը իրենց ընկերներուն հետ մեկտեղ ան նամբորդներուն սայրին շախչէն խնամալով թէ անոնց երկնային քաղաքն երթալու նամբան աս Ունայնութեան քաղաքին մէջն կ'իջայ , աս անոց ամառախաճառ մը հաստատել խորհեցան : ամառախաճառ մը՝ որուն մէջ ամէն տեսակ ունայնութիւնները ծախաւի , ու բոլոր տարին տեւէ : Ուստի աս ամառախաճառին մէջ ամէն աս կերպ սպարանքներ կը ծախաւին . քնչպէս են՝ տուն , կալուածք , արհեստ , պաշտան , պատիւ , իշխանութիւն , պատուանուն , երկիր , թագաւորութիւն , ջանկութիւն , զուարճութիւն , և ամէն տեսակ համայն ' քնչպէս են պտանիկ՝ կնիկ՝ Երիկ՝ զուակ՝ ակր՝ ծառայ՝ մտք՝ մին՝ հոգի՝ արծաթ՝ սկիթ՝ մտադարձա՝ անդամանոց շար , և ի՞նչ ըսեա որ շնախաւիր հան :

Անոնցմէ 'ի զուտ աս ամառախաճառին մէջ ամէն ասան կը տեսնաւին ամէն տեսակ աչք կապող՝ խարերոց՝ զրտանք , խաղ , ծաղրանու , խեղճատակ , անոցամ , սրիկոց :

'Ասե հոս մեկը առանց ստակի կրնոց տեսնել անհնարին շար գողութիւն՝ սպանութիւն՝ շնութիւն՝ սուտ երգում ընողներ :

Աս քնչպէս որ ուրիշ պզտիկ ամառախաճառներուն մէջ զանազան թաղեր կամ փողոցներ կան յատուկ անուններով՝ ուր որ այս քնչ և այն քնչ սպարանքը կը ծախաւի , ոչպակէ հոս ալ աս ամառախաճառին սպարանքները շատով զանուելու համար յատուկ տեղեր՝ թաղեր՝ փողոցներ կան :

Ըստ մէջն է Նրբասմացոց թագը , Գաղղիացոց թագը , Իտալացոց թագը , Սպանիացոց թագը , Գերմանացոց թագը * , ուր որ զանազան աւայնութիւններ կը ծախսուին : Ըս ինչպէս որ ուրիշ ամապաճառներուն ասին մէկին մէջ մէյակէ անասի ապրանք ուրիշներէն շատ կը գտնուի , այսպէս ալ աս ամապաճառիս մէջ շատովն ապրանքն ու անոր առուտուրը շատ յաջողակ է . միայն մեր Գաղղիացոց ազգը քանի մը ուրիշ ազգերու հետ զգուանք մը ունեցան անոր ապրանքներուն վրայ † :

Ըրդ՝ ինչպէս որ ըսի , երկնային քաղաքն երթալու նախքան ճիշտ աս քաղաքին մէջնէ կ'անցնի , ուր որ աս մեծ ամապաճառը բացուած է . և ան՝ որ հոն երթալ կ'ուզէ ու աս քաղաքէն շնչնիք , հարկաւ աշխարհէն գուրս ելլելու է : Ին Կորնթ . Ե . 10 : Իշխաններուն Իշխանը հոս եզան ասունն աս քաղաքին մէջն անցաւ զմայ իր երկիրը , ու ան ալ ամապաճառի որ մը : Ըս ինչպէս որ կը կար-

* Պլինիան որ Գաղղիացոց համար գրեց իր գիրքը , միայն այսչափ թուայր կը թուէ . բայց կարգացոյց կրնայ ինքնիրանն ասեղջրնէլ նաև Հիւնաց թագը , Տանկաց թագը , Պարսկաց թագը , Եբրայացոց թագը , շոքոց թագը , և Սուսաց թագը :

† Երկնայ կը նշանակի շոքոսկան եկեղեցւոյն ասեղջրապալատութիւնները , որանցնել մէկը իրքե թէ փոխանակութեամբ առուտուրի կը մեծէ Եսաուկոյ հետ , կարնելով թէ փրկութեան համար քանի մը ուխտ ու գաղնիքներ ընելովք երկիրն մեծելու իրաւունքը ծախս կ'առնէ , իր բարեգործութիւններովք երկիրը կը ստանայ , ու բուն իր հնազանդութիւնովն արդարութեամբ կը զնէ . բայց նշանարտապէս ասիկայ միայն իր ամբարտաւանութիւնը կը բարեբացընէ , ու Վրբասոսի կատարած գործն ու անոր փառքը կը նուաստացընէ : Վիսնն՝ որ աս ամբարտաւան՝ ու Սուրբ Գրքերէն գուրս եզան կարծիքները մեծապէս տիրապետած են մէջնինիս :

են՝, Բնեղջերուք՝ առ քաղաքին գլխաւոր իշխանը զնորը հրահրեց իր ունայնութիւններն ծախու անելու, մանաւանդ թէ անաբանութիւններն ինչպէս ուղից զանիկոյ՝ թէ որ քաղաքին անցած աստնը զնորը պատուէր : Առ մանաւանդ անիկոյ սյապեա պատուաւոր մէկն ըլլալուն համար՝ Բնեղջերուք փողոցի փողոց պարտացոյց զնորը, ու թիւ մը աստնին մէջ աշխարհի բոլոր թագաւորութիւնը ըլլաց ասու անոր՝ որ եթէ հնար է հրագործի ան որհնեալ անմը՝ որ իր ունայնութիւններն թիւ մը բան ծախու անել : Բայց անիկոյ ան ապրանքներուն վրայ միայն չունենալով՝ առ ունայնութիւններուն մինչև անգամ՝ սասկի մը լսուած՝ քաղաքը նոյն զնայ : Ստոր. 4 . 8 , 9 : Դուր. 4 . 5-7 : Աստի առ անաբանութիւնը հին բան մըն է երկար ժամանակէ ՚ի վեր հաստատուած, և ըստ մեծ :

Երբ առ անաբանութիւնը ըսածիս պէս հարկաւ առ անաբանութիւն մէջն անցնելու էին : Եւստ ապէկ . սյապեա ըրին անոնք . բայց ահա իսկոյն անաբանութիւն մէջ մտածնուն պէս, անաբանութիւն բոլոր ժողովուրդն իրար անցան, և բուն քաղաքն ալ սեպէ թէ ազնուկի մէջ ինչպէս ասոնց վրայով . ու առ բանս քանի մը պատմաստներու համար եզու : Բանդի ,

Նախ՝ Նանապարհարդներն ան տեսակ հազուստով հազուէր էին՝ որ ան անաբանութիւն մէջ ասուստուր ընդունելուն բոլորին հազուստն տարբեր էր : Աստի բոլոր ժողովուրդը մեծապէս ապշած ասոնց վրայ կը նայէին . անոնք կ'ըսէին թէ ինչպէս ասոնք են անոնք, անոնք թէ յիշար են, և անոնք թէ ասարական մարդիկ են : Աստ. 4 . 4 : Եւստ. 4 . 9 :

Արկարդ՝ Ինչպէս որ անոնց հազուստին պատմաստաւը զարմանքի մէջ ինչպէս, սյնպէս ալ անոնց իտասկոյնութեան պատմաստաւը . քանզի թիւերը կը հասկընային անոնց ըսածը : Եւստ. ՚ի բնէ Բանաստ. ըզուն կը իս-

ակին * : Բայց ամառափառաբն մողղուբոյն առ աշխարհիս
մարդիկներն կին : Առաք ամառափառաբն մեկ ծայրէն մին-
չև միւսը ասանք անանց և անանք ասանց Բարբաբոս կը թու-
կին : Ընկրելի . բ . 7 , 8 :

Արբորոյ՝ Բայց փառաւորներն ընծայէս խոյտառակ
ընտըն ան էր՝ որ առ ճամբարդները ավենին թանի տեղ
լեռակցին անանց ապրանցները : Մինչև անգամ՝ անանց փոյց
նայելու փափայ լուծկին . ու թէ է որ կանչուէին թան մը ծա-
խառ ասնելու , ասանք իրենց մտանքն ականններնուն գնելով
կը կանչէին , Գարնձ ք թմ՝ աչքերս , որ անտի թան լեռաննն .
Սող՝ ճեթ . 37 . ու գեղ՝ ի վեր նայելով կ'ըսէին թէ՛ իրենց
տարեանն ու փառաբը երկինքն է † : Փէփոյ . 4 . 20 , 21 :

Մէկն ալ առ մարդացը ընթացքը ականելով՝ գեմեր-
նին ելլառ ու ծաղարամու թեամբ իրենց կը զբոս յեր . Ի՞նչ
կ'ուզէք գնել : Բայց անանք ծանրութեամբ անոր փոյց
նայելով ըսին . Մենք ճշմարտութիւն կը գնենք ‡ . Երսմ :

* Քանան արկնակ էր երկնից . ու Քանանու լեզուն կը
նշանակի բարեպաշտական խառակցութիւններ :

† Արբոս թան կայ՝ որ աշխարհս շինարար ասնիլ՝ անանք
բրիտանի մը փոյց ականել : Գտնի՝ անոր հազուադու .
այսինքն՝ Քրիստոսի արդարութիւնովն արդարանալու իր
գաւանդութիւնը : Արկորոյ՝ իր լեզուն . այսինքն՝ ինչ որ
կընայ խափն ան մեծամեծ թաներուն փոյց որ Եստուած իր
հոգւոյն համար ըջառ : Արբորոյ՝ իր խորութիւնը՝ ինչ-
պէս որ անանք կը կոչեն . այսինքն՝ անանց անտախ ու մեղան-
լանիան գործողը շխտանուիլը : Առ պատմաառաջ հաւա-
տացեալները՝ թէ է որ իրենց գաւանդութեանը մէջ հաստատ
ու շխտակ կենան , զարմանքի ու ծիծաղի ենթակայ կ'ըլ-
լան . և մանտանք անազարմարար թանահրուելու , ու եր-
բեմն ծեծուելու՝ թանաքակուելու՝ սքաբուելու՝ և մինչև
սպաննուելու անգամ՝ ակն ունենալու են :

‡ Ի՞նչ նարանջան պատասխանն է առ . Ի՞նչ կը նշանա-
կի առ խոյրը : Եսով ըսել կ'ուզեն թէ է իրենք ոչ կը

Ի՞նչ . 23 : Եթեկայ պատմութիւն մը եղաւ . ու սխալեցին եւ առաւել նախատել ան մարդիկը . ոմանք ծաղր կ'ընէին , ոմանք կը քակահարէին , ոմանք նախատանցով կը խոսէին , եւ ոմանք ուրիշներուն կը կանչէին որ ծեծ ասան անոնց : Ա՛հ բնապէս սոմափառմանսին մէջ բանն ազնուկի է . մեծ խոսքութեան գարձաւ , սինչն որ բոլոր կարգը խանդարեցաւ :

Եւ սիւնացին սոմափառմանսին իշխանին իտեղին լուր եկաւ . ու ան շուտով իջաւ՝ եւ իր խիտա հաւատարիմ բարեկամներէն քանի մը հազի որովայն որ աս մարդիկը բանեն ու քննութիւն քնեն անոնց վայ , որոնց պատմութեանը սոմափառմանը գրեթէ տակնուփայն եղած էր : Աստի քննութեան բերուեցան մարդիկը , ու դատարանը հարցաւ .

Փարսեան ու ոչ կ'ամենան խոստովանելու իրենց հոգիներուն փնտաած ան մի սխալն առարկան , այսինքն Ն՛շմարտութիւնը : Ետով իմացիր թէ բոլոր աշխարհ՝ որ շարութեան մէջ է , ստութիւնով կը խոսբարի , ու սուտեան հարը խոսբարեութեանը ենթակայ եղած է : Ետը հակառակ բոլոր Վերիտարի հաւատացողները կ'ըսուին թէ Ն՛շմարտութեանն են : Եւ Հովհ . Գ . 19 : Գրանն ու կը հաւատան ան մեծ Ն՛շմարտութեանը՝ որն որ Ետուած երկինքէն խոսեցաւ , թէ՛ « Եթեկայ է իմ՝ սիրելի Որդիս , որուն հաւանք եմ » : Մատթ . Գ . 17 : Իրենց բոլոր յոյսերուն հիմը աս Ն՛շմարտութիւնն է , թէ Հիսուս Ետուածայ Որդին է , ու մեր մի սխալն վրդիլն է . ու իրենց փնտաած մեծ առարկան առաւել քան զառաւել անոր ծախսի անասն է , որն որ կը նմանն ներք եղել աշխատութեանի՝ նմանով ու ծախսով , բոլոր ուրիշ բերկրութիւններն ու հեշտութիւնները ուրանալով : Ետը հաւատար աշխարհ՝ կ'ատե զանոնք , ու Ստասման՝ որ թշնամի է աս Ն՛շմարտութեանը , աշխարհ անոնց գեմը կը շարութեանն : Ինչու որ Վերիտարի Տեանն մերայ ըսածին պէս անոնք « Եւրապահէ լին , ինտոր որ ես աշխարհէն լիմ » : Հովհ . ԺԷ . 16 :

ցին թէ՛ն սուրկէ եկեր են , սուր կ'երթան , ու ինչ կ'ընեն
ան տեղ պայտիսի անտօքը հազուադէպ : Սարգիսին ալ
անոնց ըսին՝ թէ իրենք աշխարհի մէջ ասոր և պանդուխտ
են , ու կ'երթան իրենց բուն երկիրը՝ որ է երկնասոր
Արուսազէմը : ԱճԻ . ժն . 13-16 : Այս թէ՛ն իրենք սչ
քաղաքին մարդոցն ու սչ փառաստեղծներուն պատճառ մը
տուած են զիրենք պայտիս բանարարելու և իրենց նամբային
արդիւնքու , միայն թէ ան կրնայ ըլլալ պատճառը որ երբ
մէկը հարցուց իրենց թէ ինչ պիտի գնեն , իրենք պա-
տասխան տուին թէ ճշմարտութիւն պիտի գնեն : Բաց
անոնք որ զիրենք յմենքու գրուած էին , լին հաստատ
թէ ուրիշ բան ըլլան անոնք՝ այլ խնթ ու խելուս * , կամ
թէ տանափառանք մէջ ամեն բան տակնուփայ ընելու հա-
մար եկած մարդիկ : Ուստի բռնեցին ձեռեցին անոնք՝ ու
ցեխով շարտիսեցին , ու յետոյ փանդակապատ բանտի մը
մէջ դրին , որպէս զի տանափառանք բոլոր մարդոցը խաչ-
տասակ ըլլան :

Ընդ՝ տակն մը հոն մնացին անոնք , ու ս և իցէ մարդու
ծաղրարանութեանը՝ շարտիսեանը և զիւժիւնդրութեանը
ենթակայ եղան . մինչև անգամ՝ տանափառանք իշխանն
ալ բոլոր իրենց պատահաններուն վայ կը խնդար : Բաց
մարդիկը համբերութիւն ընելով , ու բաժնասանդի տեղ

* Իմէ որ բան մը լուծինք վրանիս որ որչէ՛ն մեզ աշ-
խարհիս ուրիշ մարդոցմեն որ շարտիսեան մէջ են , ու ան
պատճառաւ կ'տակն ու կ'անարդեն մեզ , հաստատելու
պատճառ լուծինք թէ մենք Վրիստոս Հիսուսով նոր ա-
րարած եղած ենք : Իմէ որ մենք Վրիստոսին ենք՝ Վրիս-
տոսի համար յիմար ըլլալու ու խելացնոր համարուելու ենք
անոնցմէ որ լին ճանչար զՎրիստոս . քանզի թէ որ կեն-
դանի ենք Վրիստոսի համար , պիտի խաչուինք աշխարհի
համար : “ Ո՛րչ մեզի՛ երբոր մարդիկ մեր վայով աղէկ
խոսին ” ըսաւ Վրիստոս : Աճ . 4 . 26 :

չբաճրանելով՝ հարա անոր հակառակը օրհնելով, ու զեշտացնելուն զե՛մ՝ բարի խոսելով, ու եղան փնտնելուն տեղ մարդասիրութիւն յուցնելով, ամնափաճառին մէջն ջանի մը հօգի՛ որոնք մնացած ուրիշ մարդոցմէն աւելի խոհական և անտնայմ պահաս նախապաշարեալ էին, սկսեցին սաստել և մեղադրել ան ջան մարդիկը իրենց անմարդոցը ըրած անընդհատ բանարարութեանը համար՝ :

Ուստի միւսները սրտմտութեամբ անտնց վրայ յարակեցան՝ բանասարկեալներուն նման զեշտ մարդիկ սեպելով զանոնք, և ըսելով՝ թէ միւսներուն զաշտակիցները կ'երևան, և անտնց զժբազդութեանը մասնակից պիտի ըլլան :

Պատասխան տալին անոնք՝ թէ իրենց զիտցածին նայելով, անտնց հանդարտ և զգաստ մարդիկ են, ու մէկու մը փնտնելու միտք չունին : և իրենց ամնափաճառին մէջ առուսուր ընդմերէն շտաբը կան՝ որ առուել ևս արժանաւոր են բանասարկելու, ջան թէ ան իրենց բանասարած մարդիկը : Մտանկով շատ կերպ խոսքեր անցնելն ետև իրենց մէջ (որ տանն բանասարկեալները շատ խնաստութեամբ և զգաստութեամբ կը վարուէին անտնց առջին,) սկսեցին ծենկուիլ իրարու հետ, և մէկմէկու փնտնեցին :

Նիսն առ երկու խոցն՝ մարդիկը նորէն իրենց ջննդնելուն առնն բերուեցան, ու հոն ամբաստանուեցան՝ թէ

* Մշտարհա սպարաբար տարբեր կարծիքներ ունի նաև բորդ քրիստոնեաներուն վրայ : Վրիստանէին վարքն ու կենցաղափարութիւնը ջանի մը շարադործ մարդոց Եղբարանութիւնները կը պապանակեցնէ, ու երբմէ անտնցմէ մէկ ջանինքը կը շահի որ Վրիստաուսի հետեին : Ո՛վ նախորդներ՝ զգուշացի՛ք մեր կեանքին՝ մեր բնասարութեանն ու վարքին որ կը յուցնէք աշխարհիս մարդոցը, որոնք բոլոր տարին Ունայնութեան հանափաճառը բաց կը պահեն :

ամնափաննափն մէջ եղած վերջին ազնուկն իրենք յարուցած են : Եւրպէս՝ շարաշար ծեծ քաշեցին անոնց , ու շքեմաներով կապեցին և ամնափաննափն մէջ վեր վար պարտացուցին ուրիշներուն սրինակ և վառ ըլլալու համար , որ չըլլայ թէ և անոնց անոնց կողմանէ խտրին՝ կամ անոնց յարին : Սակայն և այնպէս Վերիախանուն ու Հասարարիմը աւելի խնամուածեամբ վարուեցան , ու իրենց վրայ Էդուարտ նախաւորէրն ու խոյտասակութիւնը այնպէս հեղուփեամբ ու համեմարութեամբ ընդունեցին , որ ամնափաննափն մէջի մնարպցմէն խել մը հայր իրենց կողմը լուհեցան , (թեպէտ և մնացած ուրիշ մնարպցը հետ քաղցասանով թիշ էին անոնք) : Եւ բանը միւս կողմն առաւել ևս բարկութեան մէջ հղեց : մինչև որ աս երկու մնարպիկն սպաննել վճեցին անոնք : Ուստի սպաննուողք մը հանեցին՝ թէ ոչ բանան ու ոչ շքեմաները հերիք են անոնց . հասար իրենց ըրած գրկանքին համար ու ամնափաննափն մնարպիկը խտրելու համար պէտք է որ մեռնին :

Ըն ասանը նորէն բանաք իրկուեցան մինչև որ բանն աղէկ մը որոշուի : Ուստի ներս գրին զանոնք՝ և կանչուրու մէջ անուր մը պնդեցին :

Երբ՝ անոնք աս տեղը իրենց հաստարիփ՝ բարկեամբ Եւեռարանիչին լրաննին նորէն մտոյերնին բերին , ու իրենց պատահելու բաներուն վրայով անոր յտաշնաննէ գրուցածնեքով աւելոք հաստասուեցան իրենց բանան նամբուն ու քաշած նեղութիւններուն մէջ : Հինս սկսեցին իրար մտիթարել ևս՝ թէ որուն պիտակին որ իցնայ մեռնիլ , ան պիտի ունենայ լուսայոյն մնար : Իւրացանչիւրը գաղտուկ կը բաղձար՝ թէ ինք ան պատիւն ունենայ : Ըսոյց սակայն իրենք գիտենք ամեն բաները կարգադրողին ամենփանաս անորձուփեամբ յանձնելով , մեծապէս գահութեամբ մնացին իրենց եղած պիտակին մէջ , մինչև որ ուրիշ կերպով բանը որոշուի :

Պանք որ յարեմար ասեմն մը որոշուած ըլլալով՝ դուք
հանեցին զանոնք իրենց գատը տեսնելու, ու անոնք գա-
տապարտելու: Արքայ ժամանակը հասաւ՝ թ շնամբներուն
տառն բերուեցան և ամբաստանուեցան: Պատաստրին
անունն էր Իշխան Ռարբատեաց: Իրենց վրայ եղած ամ-
բաստանութեան գրերն իրոք մի և նոյն էին, թեպէտ և
քիչ մը տարբեր էին ձևով: Ասիկայ էր ան գրերուն մէջ
պարունակուածը: «Աս մարդիկը աստատրին թ շնամբ
ու խանդարիչ են. քաղաքին մէջ ազնուկ ու երկպառա-
կութիւն ձգեցին, ու իրենց ամենամիտաստկար կարծիքնե-
րուն գարնուցին ժողովուրդին մէջ մասը՝ մեր թագաւորին
որինացը անարգութիւն ընելու համար»^{*}:

Եւ ասեմը Հաստատրիկն սկսեց պատասխան տալ, թե
ինք միայն ան բանին գէտ հակառակ կեցաւ՝ որ ինչոյնքը
խիստ բարձրերն բարձրացոյն եղողն գէտ հակառակ գրեր
էր: Աւ ան՝ որ ազնուկ յարուցանելու վրայ կը խտփէ,
ևս սոյնպէս բան չեմ ընէր՝ ըսաւ, բուն ինչս խաղաղուէր
մարդ ըլլալով: Աւ անոնք որ մեր կողմը գարնան, մեր
ճշմարտութիւնն ու անսեղութիւնը տեսնելով գարնան,
որոնք միայն շարագոյնն լուսողոյնի գարնան են. Աւ ան՝
որ թագաւորին վրայ կը խտփէ, որովհետեւ ինք Բեկեղնե-
րուին է՝ մեր Տէրունք թ շնամբն, ևս բանի տեղ չեմ համա-
րիք ձէ գնար և ձէ բոլոր իր հրեշտակները:

^{*} Եկեղեցւոյ հաստատութեանն 'ի վեր ամեն գարնու
մէջ հարանանք որ ըլլայ, աս պատճառանքը կը գործածուի,
Պրիատանութեան առաջին քարոզիչներուն վրայ գրուած
ամբաստանութիւնն էր՝ Վանք ան մարդիկն են որ աշխարհ
սակնու վրայ ըրին: Վան գարու մէջ բարբ մարդիկ շա-
բախտութիւն կրելով՝ խոստարար, ապաստմը, ընկերու-
թեան խանդարիչ, ու Պայտեր թ շնամբ կաշուեցան:
Եկեղեցական պատանութեան մէջ շատ սոյնպիսի որինակներ
կը գանձեր:

Ան առանց մանեակի մը ելաւ թէ անոնք որ առեանք կայնող բանասրկեալքն զեմ՝ իրենց ակրօղջ թագաւորին կողմանէ բան մը բանլիք ունին՝ խկոյնն երեւան ելլին, ու իրենց վնասութիւնը տան : Աստի երկը հաս վիճաներ ներս մտան, այսինքն՝ Վասնանուարը, Մնացաշուն ու Մարգահանայն : Ախն հարցուեցաւ ասոնց՝ թէ արդեօք առեանք կայնող բանասրկեալք կը ճանչնան, ու անոր զեմ՝ ի՞նչ բանլիք ունին իրենց ակրօղջ թագաւորին կողմանէ :

Ան մանեակը Վասնանուարը յարաւէ կեցաւ ու այսպէս սկսեց խօսիլ . Տէր իմ, ես ան մարդը ըստ առնել ՚ի վեր կը ճանչնամ, ու սա արդարաւորապէս առեանքն առնել կը վնայեմ, թէ ան . . .

Դաստաւոր . Արցիս — երգում ընել տաւիք իրեն :

Աստի երգում ընել տաւին, և յետոյ ըսաւ . Տէր իմ, սա մարդը՝ թէ և ըստ երեւութիւն գոյնի անուն մը ունի, բայց մեր երկրին մէջ առնելն անարգ մեկն է . ինքն իմ թագաւորն ու իմ մարտիրոսը՝ իմ արեւնքն ու իմ սփռութիւնք կը սեպէ, հապա բոլոր կրցանք կ'ընէ որ առնն մարդիկ իր մէկ քանի ազատամբանան զազաւորներուն գործընէ, որոնք ինք ընդհանրապէս հաստաց և սրբութեան սկզբունքներ կը կռնէ : Այս յասկապէս ևս ինքն անգամ մը իրան լսեցի որ կը հաստատէր՝ թէ Վրիստանութիւնն ու մեր Ունայնութեան քաղաքին ստորութիւններն առնելն հակառակ են իրարու, ու չեն կրնար միարանիլ : Այս բանլով՝ ակր իմ, ինք ոչ միայն մեր գոյնի գործերը մեկն կը զատարարակ, հապա մեզ ալ որ անոնք կը գործենք :

Ախն Դաստաւորն ըսաւ անոր . Ուրիշ բան ալ ունի՞ս բանլու :

Վասնանուար . Տէր իմ, ըստ բաներ ալ կրնայի բանլ, միայն թէ առեանքն անմարտութիւն տալ չեմ ուզեր : Բայց

Թէ որ հարկատարի միւս պարտներն իրենց վնասութիւնը տալին ետև աստք կեանքը վերցընելու համար բան մը պահաս չմտալու համար եւ իրեն հախառակ թմ ունեցած վնասութիւնն կը շարունակեմ : Ես այդտեղ հրահան եղաւ իրեն որ մեկդի կանգնի :

Են աստեղը Բնագրաւորը կանչեցին , ու ըսին իրեն որ աստեանը կայնող բանտարկեալին նայի : Հարցուցին եւ թէ Բնչ կրնայ գրուցել անոր գեմ՝ իրենց տերոջը՝ թագաւորին կողմանէ : Վեայց երգում ընել տալին իրեն . ու այդպէս ան սխտի :

Բնագրաւոր . Տէր թմ , ես ազնի մը ծանոթութիւն չունիմ աս մարդուն հետ , ոչ ալ կը գտնարիմ ասիկա ասեցի նանչնալ գնորդ . սակայն անցեալ որ իր հետք քանի մը բան խտեղեալ աս գրեմ՝ որ ինք շատ անտրէն մեկն է . քանզի ան որք իր հետք խտեղով լսեցի իրմէն որ կ'ըսէր՝ թէ մեր կրնորք ոչինչ է , ու այնպիսի կրնոր մըն է որով մեկ մարդ մը ասնեմին չկրնար համարանալ Եստուծոյ : Զեր տերութիւնն ազնի գրեմ՝ տէր թմ , թէ աս իր գրուածին հարկաւ Բնչ կը հետեի , այսինքն՝ թէ մերք տալուին պարտոյ անդ պաշտան կը մտառուցանենք , ու տա-

* Կախանութիւնը Բնագրաւորին յատուկ բնագրաւորութիւնն է : Բնագրաւորն ան մեզի ասնեալ ալ : Բայց աս աշխարհիս որդիքը Եստուծոյ որդւոցը վնասը հոգեոր բարիքներուն աստք ըլլալով՝ Բնչը համար պիտի նախանշին անանց վնայ : Իրենք ոչ կ'ուզեն ան բաները՝ ոչ ալ գտնար մը ունին անանց համար , հապա ծառք կ'ընեն ու կ'արհամարհեն զանոց : Եսով յայտնի է Բնագրաւորին բուն իսկ ոգին ու բնագրաւորութիւնը : Են նախանշեցաւ Քրիստոսի վնայ՝ անոր Եստուծոյ Արդին ըլլալուն համար . ու գրգռեց Յուդան մտանել զանիկայ . Հրեաները նախանշի համար մտանեցին զանիկայ . Գործ . Ի՛նչ . 18 . ու նոյն իսկ ոգին է որ Բնագրաւորին բոլոր որդիքը Եստուծոյ որդւոցը գեմ՝ կը գրգռի :

կամն մեր մեղքերուն մէջն ենք , և վերջուպէս պիտի դատարարուինք : Եւ ահա տակեց և իմ ընկերս * :

Եսկէ ետև Սարգահանցին երգում ընել տախի , ու հրամայեցին որ տանանք կոյնոց բանաստեղծային գեմ իրենց ակրոջը՝ իմպատորին կողմանէ բնչ որ գիտէ խախ :

Սարգահանոյ , Տէր իմ , և դուք ձեզ պարանայք , ևս շատ ստեղծելի վեր տա իմ շուտականք գիտեմ * ու պնդ պիտի բաներ խախից լեցի իրան , որ արժան չէ խառնելու : Վանդի քնք մեր վեհափառ իմպատորը Բեկդղերուցը ծայք կ'ընէր , և նախատանք կը խառնէր անոր արժանապատիւ բարեկամներուն վրայ , որոնց անուննէն են՝ Իշխան շին Սարգ , Իշխան Սարմուտոր շանու իմ ին , Իշխան շեղտաստէր , Իշխան Սնափառու իմ ին , Իշխան Հյանկասէր , Իշխան Եղահու իմ ին , բոլոր մեր մնացած ազնուականներու վր : ու շատ եւ՛ որ եթէ կարելի ըլլար որ ամեն մարդիկ իր սիրոյն ունենային , առ ազնուականներուն մէջ պիտի ընտար քաղաքին մէջ : Եսկէ 'ի զատ շեփոցաւ ձեզ ալ կշտամբել՝ ակ'ր իմ , որ հիմն իրեն դատար

* Սնապաշտու իմ ինքը կամ սուտ բարեպաշտու իմ ինքը գանձապոյն իմ ինքնի և Վրիտասի ճշմարտութիւններուն ու անոր աշակերտներուն : Սնապաշտին վրայու իմ ինքը մէկ կողմանէ խիստ ճշմարիտ և քանդի ինչպէս որ արիւնականները Վրիտասի վարդապետութեանը վրայ ըսին՝ «Սնապաշտ» ստ խառնէրը զուրջըով՝ մեզ ալ վար կը գործեն » , Եւսկ . ման . 45 : այսպէս ալ սուտ բարեպաշտները որոնք ծէկերու՝ արարողութիւններու ու ստուերական բաներու վրայ հաստատուած են , որւով լար կը վերադարձին անոնց վրայ՝ որոնք հոգիով Եւսուած կը պաշտեն , Վրիտաս Հիսուսով կը պարծենան , ու մարմինի վրայ չէ պարծանցնին : Փիլիպ . Գ . 3 : Եւսպիտի վարժէ անհարկն նախատինք կը իմ ակի մարմնատոր մարդոց բոլոր պաշտանւոյններուն՝ վարդապետութիւններուն ու անոր պաշտու իմ ինքնէրուն վրայ :

կարգուած էք, ամբարշնտ սրիկաց մը կոչելով մեզ հանգերն ուրիշ մտքեր քսելով վրանիդ՝ որով կը շարժեիք նաև քաղաքին աշուտահանձնեղն շատերը՝ ։

Արդոր սա Մարգահանչն իր պատմութիւնը ընկոյց՝ Դատաւորն իր խտրը ստանալը կոյնոյ քանտարկեալին դարձուց՝ բնելով ։ Մի ուրացող հերետիկոս՝ ա. քուտերոչը գէտ՝ մասնութիւն ընող, լեղիք՝ թէ սա արտանահաւատ պարտններն թնչ կը վկայեն քու վրայոյց ։

Հասարակ՝ Հրաման ունի՞ք որ ես ալ քանի մը բան խտիտ՝ ինքզինքս պաշտպանելու ։

Դատաւոր ։ Ենչոյամ՝ դուն անդոյամ՝ արժանի չես՝ ալ ապրելու, հասցա իսկոյն եղած անոց պայմանուելու ։ Ենչոյ ամեն մտրդ՝ քու վրայոյց ցուցուցած մեր աշուտարարչութիւնը տեսնելու համար, լեղեր նոյնիք՝ նի վնաստանն ուրացող՝ թնչ ունիս բնելու ։

Հասարակ՝ Դատի՝ պարնն Դատանձնալին խրտանին պատատրտան սա կ'ըսեմ՝ թէ ես ուրիշ բան չխտեցոյ, հասցա սա՝ թէ թնչ կանոն, կամ սրձեր, կամ սոփոտութիւն, կամ սոլոպուրդ՝ որ բոլորովին հակառակ է Եսասուծոյ խտրին, նոյնը քրիստոնէութեան ալ բոլորովին հակառակ է ։ Ինչ որ ծուռ բան մը խտեցոյ ասով՝ ցու-

* Աղբրմելի մեղաւորը իսկոյն որ կ'ըսէ, թէ՛ Տէր՝ թե՛նզ պատ ուրիշ մէկը չեմ գիտեր, ա. քու անուծոյ կը դատանիտ՝, Առայ ։ Ի՞նչ ։ 13, աշխարհիս կանտարտար Մարգահանչնները միշտ պատրտատ են անոր գէտը վկայելու թէ աշխարհիս իշխանին գէտ կը խտի սա մտրդը ։ Առ ստիկոյ բարի վկայութիւն մըն է ։ անիկոյ ստանալու համար ապրելու՝ ա. անոր պատմատաւը մեռնելու արժանաւոր բան մըն է ։ Ինչ որ մենք Քրիստոսի Իշխարիս աշխարհաններն ենք, պարտաւոր ենք իրեն պէս վկայութիւն սալ աշխարհիս համար՝ թէ անոր գործերը շար են, ա. աշխարհը տար պատմատաւը պիտի ստէ մեզ ։ Հիշէ՛ ։ է ։ 7 ։

ցուցէր ինձի իմ՝ սխալներս , ու ես պատրաստ եմ հասնել ասնէլ իմ խաչս ետ ասնէլ :

Երբորդ՝ պարան Սնարպաշտին խառնին ու իր ինձի գեմ՝ ըրած անբաստանութեանը վրայով կ'ընեմ՝ ինձ ես սփայն սու ըսի , ինձ Լատուան պաշտելու համար Լատուան արուան հասաւք մը պկաք է : բայց սակայն առանց Լատուանց կամոցը աստուանոցին յայտնութեանը , աստուանոցին հասաւք չէրնար ըլլալ : Սատի աստուանոցին պաշտաններին մէջ ինչ որ կը խոթուի՝ որ համանայն չէ աստուանոցին յայտնութեանը , ուրիշ կերպով չէրնար ըլլալ՝ բայց եթէ մարդկային հասաւքով , որն որ չէրնար եղատկար ըլլալ յախանական կենաց :

Երբորդ՝ պարան Սարգահանոցին ըսածին վրայով՝ կ'ընեմ ինձ , (նզելով ան խոտերը որ ըտուեցաւ ինձ ծաղր ըրեր եմ՝ և ուրիշ անոր նման բաներ ,) սու յաղաքին ինպատարբ բարբ իր խառնինազանձ՝ անբաստի՝ իր պաշտանաներով՝ որոնց անունը սուսա սու պարանը , աւելոք կը յարմարին դժոխքը բնակելու ըսն ինձ սու յաղաքին ու երկրին մէջ : Եւ արդ՝ Տէրը ողորմութիւն ընէ իմ վրաս * :

Ըն ասննը Գաստարբ Ճ'ուրիին † գարնաց խոտք

* Երկից է քրիստոնէին առած պատասխանն ու սու Լատուան աստուանութիւնը : Երբոր ինք գիտէ ինձ աս ըստիլաներուն աղիքը անողորմ են , Լատ . ժր . 10 , գիտէ ես ինձ Լատուանց ողորմութիւնը մեծ է , ու Տէրոջը ճշմարտութիւնը յախանան կը մնայ : Ստով . ճիւղ . 2 :

† Ճ'ուրի Եւրց կը նշանակէ ասաներիտու երգուեալ գաստարներ՝ որոնց ասեանը կայնած մեռիկ կ'ընեն յանցաւորին գատաստանը , ու վերջը իրենց առանձին իրենց մէջ կը սկսին զննել գատար . և սինչեւ սու ասաներիտուք իրենց մէջ չմարանին բանտարկեալին յանցաւոր ըլլալուն վրայ : գատաստարը ինքնիրմն չէրնար գատաստարանել անբաստանեալը :

(որոնք բոլոր մասնակիք հան կայներ էին լսելու և քննելու,) ու ըստ . ՍՂ պարտենք, կը տեսնէք առ մարդը՝ որուն վրայով պարտի մեծ աղմուկ եղաւ քաղաքիս մէջ : Ասեցիք նաև ինչ որ առ արժանահասա պարտենքն իրեն դէմ վիպեցին . լսեցիք ևս իրեն պատասխանն առ խոստովանութիւնը : Ուստի հիմն ձեր քաղաքիս անդ կ'իյնայ անիկայ կախելը կամ անոր կեանքն աղաւակը : Ինչոյ ևս տակաւին արժան կը տեսնուի մեր որեւորքն վրայով ձեզի տեղեկութիւն մը տալ :

Մենն փարսանին՝ մեր թագաւորին ծառային որոյն կանոն մը եղաւ՝ որ ստար հասարակ տնտեսութեանը շրջանահարու ու իրմէն զարատք չըլլալու համար անոնց արու զաւակները գետը նետաւին : Աճոյ Թ . 22 : Կանոն մըն ալ մեծն՝ Կարուգոգանտարի որոյն եղաւ՝ որ ան ալ անոր ծառաներէն էր, թէ ձգ որ իյնայ ու երկրագործիւն չընէ իր սպի պատկերին, վառած հոնցին մէջ նետաւի . Դան . 4 . 6 : Ուրիշ կանոն մըն ալ Կարեհի որոյն եղաւ որ, ձգ որ ասեմ մը իրմէն զատ ուրիշ Կառուծոյ մը պարտան մատուցանէ, առ իսկներուն գործը նետաւի : Դան . 4 . 7 : Հիմն առ ապտամբը առ որեւորքուն սկզբունքները կատրոյ՝ ոչ թէ խորհրդով միայն որ ան ալ անտանելի բան է, հասարակ խոսքով ու գործքով ալ որ հարկաւ անտանելի բան պիտի ըլլայ : Փարսանին որեւորը շարիքն արդիւնելու մտք եղած էր՝ որ ասեմն առկաւին շարիք մը երևան չէր ելած, բայց հոս շարիքն երևան ելած է : Արդարոյն ու երրորդին նկատմամբ կը տեսնէք որ ինչ մեր կրօնքին դէմ կը հակառակի . ու թագաւորին դէմ գործած իր յանցանքին համար՝ որն որ ինչ խոստովանեցաւ, մահով մեռնելու արժանաւոր է :

Եւ ասեմը տանտնտեսութեանը գործը ելած, որոնց անուններն էին՝ Պարտն Աչոյ, Պ . Բայրտան, Պ . Չարտաներ, Պ . Յանկատեր, Պ . Յոգակեաց, Պ . Կամակեր,

Պ . Բարձրամօր , Պ . Բնփայլ , Պ . Սաստիս , Պ .
 Ընդհանրական , Պ . Լուսաստան , և Պ . Ընհանրական .
 որոնց ամեն մեկը իրենց մէջ իր առանձին վճիռը պարտեց ,
 ու յետոյ բարձրը մեկն վճանցին որ մահապարտ հանձն
 անխոյ Գառաւորին առնէր : Առ նախ և առաջ իրենց
 մէջ Պարան Աղբը՝ որ առաջնորդն էր , ըսաւ . Ես
 յարանի կը տեսնեմ՝ որ առ մարդը հերետիկոս է : Յե-
 աոյ Պ . Ընդհանրական ըսաւ . Բնփայլ կարստի պարտէս թշուա-
 րականը երկրիս վրայէն : Եւս , ըսաւ Պ . Չարակերտ .
 քանզի երեսն անգամ տեսնել չեմ ուզեր : Ընկէ ետե
 Պ . Յանկասերն ըսաւ . Սիրտս բնաւ չկրնար քաշել զնա-
 քը : Ո՛ւ ալ ես , ըսաւ Պ . Յարակեացը . քանզի ինք
 միշտ իմ՝ բռնած Խամբաներս կը պահարպակէր : Եկէ՛ք
 կախել ամօք , եկէ՛ք կախել ամօք աստիկայ , ըսաւ Պ .
 Կամեկորը : Բնփայլական զծռած մէն է , ըսաւ Պ .
 Բարձրամօրը : Իմ՝ սիրտս ասոր վրայ կ'ուտի , ըսաւ
 Պ . Չարստիսն : Չարագործ մեկն է , ըսաւ Պ .
 Սաստիսը . Կախելը պզտիկ պատիւ է իրեն , ըսաւ Պ .
 Ընդհանրականը : Եկէ՛ք անոր կեանքը վերջնանք մէկտե-
 ղէն , ըսաւ Պ . Լուսաստանը : Ա՛ր ինքն Պ . Ընհանրա-
 կն ըսաւ . Բնփայլ որ բարձր աշխարհ ինծի արտելլա ըլլաւ ,
 չէի կրնար իր հեար միարանիլ . ուտի եկէ՛ք լուսով մա-
 հապարտ հաննք զանխոյ :

Ըսածնուն պէս ըրին . ու հետեապէս իր գառապար-
 տական վճիռն իսկոյն ելլաւ՝ թէ իր կեցած տեղէն իր
 եկած տեղը ասարտի , ու հոն ինչպէս խիստ անպարտ մահ
 մը որ կրնայ հարստիլ , անով մեռցուի :

Ուտի գաւրս հանեցին զնոքը որ իրենց օրերին հրա-
 ճայածին պէս ընեն իրեն . և առաջ ձեռնեցին զնոքը , յե-
 աոյ տպասկեցին , անկէ ետե դանակներով իր միւր խո-
 ցանեցին , յետոյ քարերով քարկոծեցին , վերջը իրենց
 սարերով ձակեցին , ու ամենէն ետե ցիւցին կապած

այրեցին մեխիբ ըրին զինքը : Եհնայսպէս հասաւ Հաւատարիտը իր վախճանին * :

Հիմա տեսոյ՛ որ ժողովրդաց բազմութեանը ետեւը մեկ կտար մը և զորց մը չի կոչնամ Հաւատարիտին կը սպասէին , որ իր թնամքները զինքը ազաննանքն պէս՝ աւար մէջ յարչաակեցաւ , ու փողբուռ ևայնչազ անգերուն մէջէն խեղցն վեր տարուեցաւ երկնիցին գրանը խիտ մաս յամբօսք : Բայց Վրիտահանութիւն մը թոյլատուութիւն ըրցաւ Նորին բանալը գրուեցաւ , ու ասնն մը հան մնաց : Բայց ան՝ որ ասնն բաները կը կատարարէ , անոնց բարիութեան զգրութիւնը իր մեղքն ըրցաւ զայնպէս կարգի գրաւ , որ Վրիտահանս ան անգամին անոնց ներքին փախաւ , ու իր յամբան զնայ + : Աւ երբոր կ'երթար՝ կ'երգէր ըսելով .

Այլ Հաւատարիտ՝ նահատակ ըմբիբ ,

Ար հաւատարիտ՝ Տեառնըդ մնացիր .

Իր սուրբ անունը խոտափմանով ,

Իր սր՛նու թիւնը պիտ՛ ասնես՝ գիտցիբ :

* Ինչ որ մեկը Վրիտահան Արտաւազ տառաւանագաւոր կեանք մը վարէ , պէտք է հարստանք կրել , ու թնամ մնոյն շարութեանը մեք վրայ ըրանքն հարկերութեանը տանել : Նեղութիւնը փայտին յամբան է : Ինչ որ Վրիտահան հեռ թագաւորել կ'ուզենք , իր հեռը խոտաւանութիւն ու նարտարիք քաշելու ենք , և մինչև անգամ՝ թէ որ միմահիտուս իմոյ՛ մահ ալ յարակելու ենք :

+ Արիթմարական խորհրդանութիւն մըն է աս : Կարծը Տերութն է , ու ինք կարող է իր ծառաները պահպանել , ու անոնց ազատութեանը յամբայ մը հարել : Անկրանքները կը կանչէ նեղութիւն կրելու պատիւն ունենալ , ուրիշները նոյն նեղութիւններէն կ'ազաւակ . և թեպէտ անոնց թնամքները կը կատարն ու կը կատարն , բայց լին կրնար յաղթել անոնց :

Երբ որ բովանդակ անհասարակ բը
 Իրենց սնտոսի փափայտերոցը
 Պիտի լան՝ հեծեն՝ գոտան ու գուեն ,
 Տարտարատական սփննակին մէջը :

Ո՛վ շատարիտ՝ ծափանկն յնեա ,
 Ու քու անուծըզ թող անուհանայ .
 Այն թէ կպեա անունք քեզ սպաննեցին ,
 Այլ գուն տակաւին ոչ լեա աներկբայ :

Դանք որ երազիս մէջ տեսայ՝ որ Վրիտահանոս սփնակ
 շէք երթար իր նամբան . քանզի մէկը կար Առասպից ա-
 նունով՝ որ (ամառափնաւան մէջ Վրիտահանոսին ու շա-
 տարիտին քաղաք նեղութիւններուն տակնը անունք իրա-
 քերն ու կենդանաւարութիւնը տեսնելով՝ քաղաքութիւն
 առան) անոր յարեցաւ , ու եղբայրական ուխտի մը մանե-
 լով անոր հետ , ըսաւ անոր թէ իրեն ընկերանալ կ'ուզե՞ս :
 Այսպէս՝ մէկը մեաւս իշխարութեան համար սկսայութիւն
 ընելու , ու անոր միտքին մէկ ուրիշն ելաւ Վրիտահանո-
 սին ընկեր ըլլալու իր նամբորդութեանը մէջ : Աս Առ-
 սպիցը ըսաւ նաեւ Վրիտահանոսին՝ թէ ամառափնաւան
 ժարդիկներն ըսաւ ուրիշներն ալ կան որ աստնին անունք
 ալ իրենց ետեւն պիտի գան :

Այսպէս՝ տեսայ որ ասունք ամառափնաւանն գալու ելլելուն
 պէս իսկոյն մէկու մը հասան՝ որ իրենց առնեն կ'երթար ,
 ու կը կոչուէր Նշուսիրա՞ : Ուտի ըսին իրեն՝ Ո՞ր

* Սարախրաներուն արիւնը Եկեղեցւոյ տերնն է :

† Նշուսիրաք ժամանակի ծառայող մէկն էր , աշխար-
 հային մարդ մըն էր . որ իր սիրան տակնին Աստուծոյ
 վրայ հաստատան շէք . հապա իր խղճմունքն իր աննին
 գիւրութեանը կը յարեւորընէր : Ո՞րչափ շատերը կարե-
 լի է գաննել ասնն տեղ՝ առ նոյն նմանութիւնով , որոնք
 իրենց աշխարհային պատիւն՝ շահն ու հանգստութենն

անզայցի ես՝ արևոն , ու մինչև ժւր պիտի երթաս աս ճամբայէն : Պատասխան տուա մարտը՝ թէ ինք Վեղեցկահասու թեան քաղաքէն ելաւ՝ ու Լըրկնային քաղաքը կ'երթայ , բայց իր անունը չդրաւ անմայ :

Վեղեցկահասու թեան քաղաքէն հն , ըսաւ Վրիտախանա . հոն բարի մեկը կը բնակի՞ :

Շրտտորբ . Ե՛յ , կը յուսամ թէ , ըսաւ Շրտտորբ :

Վրիտախանա . Կ'աղաչեմ , արևոն , անունդ թո՛ղ է :

Շրտտորբ . Ես անծանօթ մեկն եմ քեզի , և դուն ալ ինծի : Ի՞նչ որ աս ճամբէն երթալու էք՝ ու բախ պիտի ըլլամ՝ անզ ինծի ընկեր ունենալուս , հապա թէ չի՞ գոհ ըլլալու եմ :

Վրիտախանա . Ես Վեղեցկահասու թեան քաղաքին վրայ յով ըսած եմ ես . ու ինչպէս կը յիշեմ , կ'ըսեն թէ հարուստ անզ մըն է :

Շրտտորբ . Ե՛յ , ճշմարիտ կ'ըսեմ քեզի՝ թէ այնպէս է . ու ես ըսաւ հարուստ ազգականներ ունիմ՝ հոն :

Վրիտախանա . Կերում կը ընտրէք համարմակութեանս . մզ են քու ազգականներդ հոն :

Շրտտորբ . Սեպե՛ թէ բոլոր քաղաքը . բայց յատկապէս Իշխան Փոփոխականը , Իշխան Պատասխարոյծը , Իշխան Վեղեցկաստը , որուն նախնիքներն ամենէն առաջ աս քաղաքը իր անունն ընդունած է : Կան Պարոն Փաղարչազը , Պ . Լըրկուերեանը , Պ . Մանրանը , ու մեր թաղին ժողովրդապետ Պ . Լըրկուլեղուէնը իմ մերս

չեն ուզեր ու չեն կրնար գատուիլ Վրիտախոսի սիրոյն համար : Եւսպիսիները կ'ուզեն փրկուիլ՝ բայց կ'ուզեն որ բուն իրենց ընտրած ճամբովք փրկուին , չնկելով անծանօթացութեան զէմ եղած մեկ քանի գործերն ու պարտաւորութիւնները :

խորթ եղբայրն է * . և շխտակն ըսեմ՝ քեզի , ևս մեկ ալ -
նուսական մըն եմ * սակայն իմ պապուս հայրը միայն նու-
սական էր՝ որ զեղ 'ի առաջ կը նայէր ու զեղ 'ի ետե կը
քաշէր † , ու ևս ալ իմ՝ կաշուածքներուս շատերը ան նոյն
կերպովն ստացած եմ :

* Քրիստոսիմաս . Սարգուսնն ևս զունն :

Նշանակիր . Երբ , ու իմ կինս շատ համեստ խա-
թուն մըն է , համեստ կնոջ մը աղջիկ . որ ան ալ Անդ-
նուպատիք արկինին աղջիկն էր : Ուստի իմ կինս շատ
Պատուասոր ցեղէ մը եկած է . և ան աստիճան կրթու-
թեան հասած է , որ թագաւորին ու ազգասին հետ կեն-
ցազաւարելու կերպը գիտէ : Նշնարիտ է որ մենք երբեմն
կրնա՞յ՞նք կը տարբերիք խոյնհար մարդիկներէն , բայց
միայն երկու պզտիկ մասերու մէջ : Մէյքը որ բնաւ հոգին
ու իւրին հոսանքին հակառակ շէնք աշխատիք : Երկ-
րորդ՝ որ միշտ սաստիկ նախանկատու էր երբոր կրնայր իր
արծաթ մուծակներովը ժուռ գոյ . շատ համեմի է մեզի
փողջներուն մէջ անոր հետ քաշել , թէ որ արեղակը կը
նստապաշտէ և ժողովուրդը կը գովարանէ զանիկայ ‡ :

* Մեր հեղինակը շատ քաջմար պղտրանական սնունդներ
կը հմարէ : Երանելով շատ անգամ՝ քիչ խօսքերով շատ
անգնելու թիւն կու տայ ընթերցողին :

† Ենզղեացոց մէջ առակ մը կայ՝ որ կ'ըսեն . « Անդ-
նուսորը կը նսննի նուսպոթի՝ որ առջին կը նայի ու զեղ 'ի
ետեի կողմը թի կը քաշէ » :

‡ Նշնարիտ հաւատացեալը աս կեղծուորութիւնը չը-
նէր . նշնարուս թեան Հոգին կ'ըսէ , « Ե՛մն անոնք՝ որ
կ'ուզեն ստուածպաշտութեանք ապրիլ Քրիստոս Յի-
սուսով , հաշածանք պիտի կրնն » : ք ՏՄ՝ Գ . 12 :
Նշնարուս թեան Հոգին ստախոս կ'ընենք , երբոր մեք
փարքը ննի մը՝ նսնրու մը խորթելով ու նայնութեանք մու-
ծենք թէ Քրիստոսի կը հետեւիք , և սակայն աշխարհիս

Ըն առննք Վրբաախանու յիշ մը գառուեցաւ զեպ 'ի իր ընկերին՝ Յուսալիցին կողմը , ըսելով . Իմ միտքս կու գոց որ առիկայ Վեղեցկախաւս թեան քաղաքին Նշուս սիրա կաշուոյ մարդը պիտի ըլլայ . ու թէ որ ան կ' մեր ընկերութեան մէջ մեկն ունինք որ բոլոր առ կողմերը բնակողներուն առնեն խորանանին է : Ըն առննք Յուսալիցն ըսաւ . Իրե՛ն հարցուր . ինծի կը թուի որ ինք իր անունն պիտոյ չի որ ամենայ : Ուստի Վրբաախանու նորին անոր քով գնաց՝ ու ըսաւ . Պարոն , հրանանքդ պնդակս կը խաթա՝ որ կ' խնայուի թէ բոլոր աշխարհի գիտցածն առեւ ըսն գիտես : Ե թէ որ չե՛մ սխալիր , կարծեմ թէ քու սով ըլլալդ պիտի գիտնամ . քու անունդ Վեղեցկախացի Պարոն Նշուսսիրա չի՞ :

Նշուսսիրա . Եսիկոյ իմ անունս չի . բայց շիտակը նախատական անուն մըն է որ զիս չքաղալ քանի մը անձինք ինծի տուեր են . ու պիտոյ է որ գոհութեամբ իրքե նախասիրք կրեմ անիկոյ , ինչպէս որ ուրիշ ազնկ մարդիկ ինէ առաջ իրենցը կրեր են :

Վրբաախանու . Բայց գուց բնաւ պատմաւ շատի՞ր մարդոց առ անունը քու վրայ գնելու :

Նշուսսիրա . Բնաւ , բնաւ : Միայն իմ ըրածս՝ որով անոնց պատմաւ առի առ անունն ինծի տալու , առ կը՝ որ բազմէս միշտ իմ գառողութիւնս ան ժամանակին ներկայ նամբան ինչ որ կը՝ անոր կը յարմարեր , ու այնպէս կը պատահէր որ անով իմ շահս կ' առեւ ըստ : Սակայն թէ որ առ յաջողութիւններն պատկա ինծի կու գան , որչնութիւն պիտի հասնիր իմ ես անոնք . բայց անոնց պատմաւաւ շատաւ անձինք նախասիրքով թող չընանաւորին զիս * :

Փակած թեանք՝ որ թ ձեամբ է իրեն : Եսիկոյ խիստ մահաւորու զուշակ ու հոգեպատիր սխալմանք մըն է :

* Մըլտի մարտարարութեան՝ սըլափ խարեական են այս

Վրիստիանոս . Իրաւքընէ մտածեցի թէ դուն ան մարդն ես՝ որուն վրայով ընք էի . ու թմ կարծիքս թեզի ըսեմ . Իս կը վարձեամ՝ որ աս անունն աւելըք կը վայելէ թեզի , թան որչափ կ'ուզես որ մենք խորհնք թէ կը վայել :

Նշուածիքս . Մղէկ թէ որ դուն այսպէս կը մտածես , ի՞նչ կրնամ ընել ես . դուն իս աղէկ ընկերութիւն ընող մեկն ըլլալ պիտի գտնես , թէ որ իս քու ընկերութեանդ ընդունելու ըլլաս :

Վրիստիանոս . Թե՛ որ մեր հեան երթալ կ'ուզես , պէտք է որ հովին ու ջուրին հասանքին գէ՛մ երթաս , որն որ կարծեմ թէ քու կարծիքիդ հակառակ թան է : Ղան պէտք է այնպէս խոստովանիս ճշմարտութիւնն իր ազատութեանը մէջ ինչպէս արձաթ մուծակներով ժուռ եկած տանըք . ու անոր հետ պիտի մնաս երկրամերձ կայտուած տանդ ալ՝ ինչպէս որ գովարանութիւն ընդունելով փոզոյներուն մէջ անոր պարտելու տանըք :

Նշուածիքս . Պէտք չէ թեզի հրամայել կամ իշխել իմ հասարակ վրայ . իմ ազատութեանն հզէ իս , ու թե՛զ ատր որ քու հետք երթամ :

Վրիստիանոս . Մտէ անդին մէկ քոյլ մը պիտի շերթաս , թէ որ իմ առաջարկածիս նկատմամբ շքես , ինչպէս որ մենք կ'ընենք :

Ըն տանըք Նշուածիքան ըսաւ . Ես իմ հին դազափարներս ըսաւ պիտի շեղեմ , որովհետեւ անփնաս են անոնք և օգտակար : Թե՛ որ մեր հետը չեմ՝ կրնար երթալ՝ պէտք է այնպէս ընեմ՝ ինչպէս որ դուք ինծի շհասած կ'ընէի , այսինքն՝ մինակ երթալ , մինչև որ այսպիսի մեկը

պիտի մարդոց արամարանութիւններըք : Ա՛ղքարք իմ , զգուշացէք աս պիտի ունենալէն : Իւ ատոր հակառակ՝ արթնան կեցէք ու ընթանանդութեամբ ազթեցէք որ երկմաս ըլլաք , հապա մինչև Վրիստոսի որը անարատ մնայ :

զայ հասնի իննի որ ուրախ պիտի ըլլայ իս ընկեր ունենալու :

Հինս երազես մէջ տեսայ որ Վրիտանիանսն ու Յուսայիցը ձգեցին դէնքը , ու անոր առնէն հետուն կը քալէին * . բայց մէկերնին իր ետեւը նայելով երկը հողի տեսաւ , որ Պարսն Նշուարտին ետեւն կու գային . ու երբոր եկան հասան անոր , ինչ խիստ ցածն բարեկց դանոնց , ու անոնք ալ քաղաքապարտիեանք իր բարեն ընդունեցին : Եւ մարդացը անուններն էին՝ Պ . Ելիարհասեր , Պ . Երթաթասեր , և Պ . Ժշատ . ասոնց հետ առաջուց ծանօթութիւն ունէր Պ . Նշուարտը . քանզի իրենց մանկութեանը ամենը մէկ գտնատուն կ'երթային , ու դաս կ'առնէին Պ . Յափշտակոյն , որ Հիսթրային կողմէրը Ընշարաղբութեան ասհմանին մէջ Եւրարտութեան փաճառարազային վարժապետն էր : Եւ վարժապետը տար վնջուցեր էր անոնց յափշտակութեան արհեստը՝ կամ բանութեանք , կամ խորանանկութեանք , կամ ըզգորթութեանք , կամ սուտ խտելով , կամ բարեզարտութեան կերպարանք մը փանին տանելով . և աս չորս ազնուականները իրենց վարժապետին արհեստը այնպէս մեզ ձգեցին , որ բուն իրենց ամեն մէկերնին կրնային այնպիսի գտնատուն մը բանալ :

* Կիտակ թէ աս մանրորդները ինչպէս զգուշութեանք վարուեցան աս խորերայ հաւատացեալին հետ : Չէ թէ անխորհրդարար խելոյն գեշ կարծիք մը ունեցան անոր վրայ . հասաւ երբոր անոր ինչ ըլլալն ազեկ մը փորձեցին՝ ալ մէկ բողբ մը չպատեցին , այլ հաւատարմութեանք վարուեցան հետը , ու երկիւղածութեանք ետ քալուեցան իրենն : Սէրը մէկ լուք մը ընելուն՝ պետք է միշտ ծանր շարժի . բայց երբոր յայտնի կ'ըլլայ թէ մարդիկ այնպէս ընն ինչ որ ըլլալ կը խոտափանին , պետք է միշտ հաւատարմութեանք վարուի :

Երբ՝ ըստնիս պէս երբոր անոնք սյապէս իրար բարեկեցին , Պ . Երմաթաակերը հարցուց Պ . Շրուստիրաին , թէ՛ Ղ'ամբունն զրան առննուս գացողները թ՛վ են . քանզի Վրխաթանունն ու Հուսալիցը տակաւին կը տեսնուէին :

Շրուստիրա . Աչցդ մը հետու աշխարհի մարդիկ են , որոնք իրենց կերպովն ձամբարդութիւն կ'ընեն :

Երմաթաակեր . Երանս , ինչմէ շիպնեցան որ իրենց բարբի ընկերութիւնը վայելիներ . քանզի անոնք՝ և մենք՝ ու դուն պարան՝ ամենքս ալ կը յուսամ որ ձամբարդութիւն կ'ընենք :

Շրուստիրա . Իրաւ սյգպէս է . բացց առ առննուս գացող մարդիկը այնպէս բիրտ են՝ ու այնչափ կը սիրեն իրենց կարծիքը՝ ու այնչափ առ ոչինչ կը գրեն ուրիշներուն կարծիքը , որ մեկ մարդ մը ծրչափ բարեպաշտ ալ ըլլայ՝ թէ որ ամեն բանի մէջ իրենց հետ մեկ շրջար , բուրբովն գուրս կը ձկեն զանիկայ իրենց ընկերութենէն :

Չուստ . Ետիկայ զեւ ըսն է . բացց կը կարգանք մեկ քանինքուն համար՝ որ չափազանց արգար են * , ու սյապէս մարդաց բրաութիւնն իրենց վրայ կը տիրէ իրենցմէ զառ բոլոր ուրիշները գառել ու գառապարտել : Բացց ազէ , ի՞նչ և ծրչափ բաներով իրարմէ աստիճանաց :

Շրուստիրա . Երանք իրենց կամակոր կերպովն վնաս

* թե՛ն որ քանի մը անմիտ սխալմանն առնի բարեպաշտութիւն ունենալու , քան ծրչափ ժամանակին նորութիւնը կը ներք , բիրտ ու սյլանդակ ըլլալու քանահրանաց տակը կ'իջնան : Աւրիչ մասի մը որչափ որ կ'ուզես ուրիշներէն աստիճան , մեկը շփտանար՝ ու ասոր համար մեկը շմեղազրեթ ընդ . բացց խկոյն երբոր Սուրբ Պիրքը ընդի կանոն կ'ընես՝ ու անոր համեմայն ապրելու դուն զքեզ կը վարտես , աշխարհի ասելութեանը ենթակայ կ'ըլլաս , ու չափազանց արգար ըլլալու աններելի մեղքովը կ'ամբաստանուես :

են՝ թէ իրենց պարտաւորութիւնն է ամեն եղանակի մէջ յառաջ վազել իրենց շնորհն՝ . ու ես հոյն եւ մակրիթացութեան կը պատեմ՝ : Եւսնոք ամեն բան վասն Երուսնոյ վասնոցի մէջ կը նշեն , ու ես ամեն պատահութիւնները ձեռք կ'առնեմ իմ կեանքս եւ տառցուածքս պահելու համար : Եւսնոք իրենց կարծիքները կը բռնեն՝ թէպէտ եւ բոլոր մարդիկ ան կարծիքներուն զեմ ըլլան . բայց ես նշմարութիւնը կը պահեմ ինչ բանի մէջ եւ նրափ որ ժամանակն ու իմ ազատութիւնս կրնայ տանիլ : Եւսնոք կրնաներ են՝ թէ որ կրնայն ազատութեան ու անարդարութեան մէջ ալ ըլլայ . բայց ես՝ երբոր անիկայ արեւն ծագելուն՝ արծաթ մուշակներովը՝ ու զոգութիւն ընդունելով պարտի , կրնաներ եմ :

Ենթարհուտեք . Իրաւ ես . ու ամուր բուն ասիկայ՝ սփ պատուական Պ . Դրուսիքս . յանդի՝ իմ կողմնէս յիմար կը սեպեմ՝ ես ան մարդը՝ որ իր ունեցածը պահելու ազատութիւն ունենալով՝ այնչափ անխնայ ըլլայ , որ կորսնցնէ զանիկայ : Օձի պէս խորապէս ըլլանք մենք : Լաւազոյն եւ հունները ժողովէ՛լ ջանի որ արեւը կը ջարթի : Որ նայիս թէ մեզուն բոլոր նկունն ինչպէս հանդիսա կը կենայ , ու միայն ան ասունը կ'աշխատի՝ երբոր շահն ու հեշտութիւնը մեկտեղ կրնայ վայելիլ : Երուսան երբեմն աներե կը իրկի՝ եւ երբեմն արեւակը կը ծագեցընէ . թէ որ անանք այնպէս խելագար ըլլան որ առջինն ժամանակը շնորհութիւն ընեն , մենք զեզեցիկ եղանակին երթալով բաւականանանք : Ինչ որ ինչի կը հարցընես՝

* Թէպէտ եւ Դրուսիքսը հաւատարիմ շնորհողներուն առջին կը պատուենի , բայց իր սղին ու բնաւորութիւնը ունեցողներուն հետ համարմանութեամբ կրնայ խոսիլ : Ինքե , ինչ անհմարին շար ու խարերայ եւ մարդու սիրող : Ո՞վ կրնայ խնամալ անիկայ : Ո՞չ մէկը՝ բայց միայն Երուսան սրտերուն յենոցը :

ես ան կրօնքը շատ կը սիրեմ՝ որ Աստուծոյ մեզի պարզեւած բարութի իմանեալքն մեզանց կրօնոյ պահուիլ : Վանդի՛ ան որ բանականութեամբ կը դատէ , կրնայ ուրիշ կերպ խորհիլ , միայն թէ Աստուած՝ որ աս կեանքիս բարի բաները մեզի շնորհեց , կ'ուզէ որ մենք իրեն համար պահպանենք անոնք : Երբտե՛ս որ Աստուծոյ կրօնքի մէջ հարստացան , ու Յար կ'ըսէ՛ թէ բարի մարդը ոսկին հողի պէս պիտի դիզէ . ե ոչ թէ աս առի՛նէն զայնոց մարդոցը պէս պիտի ըլլայ՝ թէ որ անոնք քու ստորագրածիդ պէս են :

Ժպտ . Արքեպիսկոպոս թէ աս նիւթիս վրայ ամենիս ալ մտաբանած ենք , ե անոք համար աւելի խոսք հարկաւոր չէ անոք վրայո՛վ :

Երծաւոր . ՂԵ . Քննարկա՛ աւելի խոսք հարկաւոր չէ աս նիւթիս վրայո՛վ . քանզի ան որ ոչ Սուրբ Գրոց ե ոչ բանականութեան հասարակ կ'ընծայէ , (ե կը տեսնենք որ մենք երկուքն ալ մեր կողմն ունինք ,) ոչ իր ազատութիւնը դիտէ ու ոչ իր ազատութիւնը կը փնտռէ :

Նշաւոր . Կ'ըսարք իմ՝ մենք ամենցս նախորդութիւն կ'ընենք՝ ինչպէս որ կը տեսնէք . ու զէլ բաներէն աղէկ մը ես մնալու համար , թողտուտի՛ն շնորհեցիք ինձի մեզի աս ինչիքը առաջարկելու :

Վիցար . Թէ մեկ մարդ մը՝ թէ՛ եկեղեցական ե թէ արհեստաւոր՝ պատահութիւն մը ունենայ իր ներքէ՛ աս կեանքիս բարիքներն ստանալու , ե սակայն այնպէս ըլլայ՝ որ ուրիշ կերպով չհարկնայ անոնք ներք ձգել , բայց եթէ զանէ դրսուանց սաստիկ նախանձաւոր ըլլալ ցուցնելով ինչպիսիքը՝ կրօնքին մեկ մասին մէջը՝ որուն մէջ որ ինչպիսիքը չէր խառնէր առաջ . հիստ ան մարդն իր վախճանին հասնելու համար աս միջոցը չէ՛ կրնար գործածել , ու սակաւին չհասնէ հաստատարիմ՝ մարդ մը ըլլալ :

Երծաւոր . Ար տեսնեմ՝ քու առաջարկութեանդ վախ-

Նանը . ու սա պարտնենքուն կամուսը թողարուս թխնոզը կը նանամ պատասխան մը ներկայացընել քեզի : Եւ նախ եկեղեցականի վրայով քու հարցումդ պատասխանելու համար , գիցուք թե եկեղեցական մը՝ արժանաւոր մարդ մը ըլլոց . բայց իր եկամուտը խիտա քիւ ըլլոց , և իր աշքը աւելի աւաա ու աւելի նախ եկամուտի մը ըլլոց . նախ պատահու թխն մըն ալ ունենայ անխկայ սամաւոյու , սակայն այնպէս որ ինքզինքը աւելոց ուսման սաւըով՝ աւելի յանախ ու նախանձաւորութեամբ քարոզութիւն ընելով՝ և ժողովրդոց բնաւորութեանը պահանջըն համար իր դազաւարներուն մէկ քանիները փոխելով պիտի ըլլոց , իմ կողմանէս ևս պատանա մը չեմ տեսներ թե ինչ՞ու համար մէկ մարդ մը չկրնայ ընել ախկայ , և մանաւանդ աւելի աւելի լուս ուրիւ բան ալ , ու աւսխա ին ինք հաւատարիմ՝ մարդ մը ըլլալ : թե որ ինք սա բան ընելու հրաւեր մը ինչոյան է իր ներքի գին : Եւ ինչ՞ու համար .

Նախ՝ որ մեծագոյն եկամուտի մը բազմանք ունենայ որքնաւոր է , (ստոր գեմ՝ չեկոյու իր ,) որովհետեւ Մատուց նախահանմութիւնը իր առջին գրաւ անխկայ . ուրինն թե որ ձեռնհաս է , կրնայ սամաւլ անխկայ . իողմենաւք չընելով :

Երկրորդ՝ աւելի զատ՝ ան եկամուտին վրայով իր ունեցած բազմանքը զինքը աւելի ուսումնասիր՝ աւելի նախանձաւորութեամբ քարոզող կ'ընէ , և՛ . ու այնպէս անխկայ լուսագոյն մարդ մը կ'ընէ . մանաւանդ թե՛ իր միտքը լուսագոյն կերպով յառաւելացընել կու տայ , որ Մատուց մտայքը համանայն է :

Երրորդ՝ իր ժողովրդոցը բնաւորութեանը հակառակելուն վրայ՝ անանց ծառայելու համար իր դազաւարներուն մէկ քանին նղելով , ախկայ կը ցուցընէ նախ՝ թե ինք անձնուրացութեան բնաւորութիւն ունի . երկրորդ՝ թե բարեբարոց ու լահեցող կենցաղաւարութիւն մը ունի . և

Երբորդ՝ թէ ասանկով աւելի յարմար է եկեղեցական պաշտօնին :

Չորրորդ՝ ուրեմն կը հետեցընեմ թէ մէկ եկեղեցական մը որ մեծը ասնելու համար պզտիկ բանը կը նշէ , այսպէս ընելուն համար ազահ սեպուելու չէ . հասցա՛ որովհետեւ անով իր ստացուածքն ու նշմարաւթիւնը կ'աւելնայ , աւելոյք իր կոչմանն ու բարիք ընելու համար իր ներքը տրուած պատեհութեանը հետեոյ մէկը սեպուելու է :

Կանք հինա քու առաջարկութեանդ երկրորդ մասին՝ որ կը վերաբերի արհեստաւորին , որն որ յիշեցիր : Վիցուք թէ այսպիսի մէկը միայն ազգաստիկ գործ մը ունենայ աշխարհի մէջ , բայց կրճակահանութեան գառնալով կարենայ իր ստուաւորը ծաղկեցընել . գուցէ հարուստ կնիկ մը ասնէ , կամ լուսազոյն և առջինն աւելի յաճախորդ ունենայ իր խանութը . իմ կողմանէս պատճառ մը չեմ տեսներ , որ որքանաւոր կերպով չկրնայ ընել : Առ ինչո՞ւ համար :

Կասի՛ որ կրճակահան ըլլալն ստարթութիւն է , ինչ կերպով մարդ սյնպէս կ'ըլլայ թող ըլլայ :

Արկիորդ՝ որ հարուստ կնիկ ասնելլ՝ կամ իր խանութին աւելի յաճախորդ ստանալը ապօրինաւոր չէ :

Արբորդ՝ մանաւանդ որ՝ ան մարդը որ կրճակահան ըլլալով աս բաներս կը ստանայ , բարին բարի եղողներէն կը ստանայ իր բարի ըլլալովը . ուստի ահն քեզի աչկի կնիկ՝ և աչկի յաճախորդներ՝ և աչկի փաստակ , և աս ամեն ալ կրճակահանութենէ յատալ գալով՝ որ ան ալ աչկի է : Աւրեմն բոլոր աս բաներն ստանալու համար կրճակահան ըլլալը բարի է և սպասկար * :

* Եհա քեզի աշխարհային խնամաւթիւն , գժոխային արքանաբանութիւն , ու Ստանանցական փիլիսոփայութիւն : Եւնն որ աս խորը կը լսենք արծարթաւեր հաւատացեալ -

Եւ պատասխանը՝ որ Պ . Երմաթաւերն ըստ Պ . Շրուտարտին հարցմանը , բարբն ալ մեծապէս զօգտարանութիւն ընդունեց . ուստի վերջապէս հետեցուցին թէ խիտա սգաստար ու քաշաղկոյ պատասխան էր ան : Եւ որովհետեւ իրենք կարծեցին որ մէկ մտազ մը կարազ չէր անոր հակառակելու , և որովհետեւ Վրիտախանուն ու Յուսաբեցը տակաւին այնչափ մտտ էին՝ որ էթէ կանչուէին կրնային ըսել , միտարանեցան որ անոնց հասածունն պէտ՝ խելոյն անոնց առէնք զնեն առ խնդիրը . մանաւանդ անոր համար՝ որ անոնք թիւ մը առաջ Պ . Շրուտարտին հետ հակառակեր էին : Ուստի անոնց ետեւն կանչեցին , ու անոնք կանկ առին կայեւեցան մինչև որ միտներն իրենց հասան : Բայց ճամբուն վրայ խորհուրդ ըրին որ չէ թէ Պ . Շրուտարտը , հագա ծերունի Պ . Եշխարհասերը ան խնդիրն առաջարկէ անոնց . քնչու որ մտածեցին թէ մեծնց անոր տալու պատասխանը պիտի ըլլայ առանց ան տարտ թեանը , որն որ իրենց և Պ . Շրուտարտին մէջ բարբարբէր էր թիւ մը առաջ՝ իրարմէ զատուելուն :

Եւստի իրարու հասան , ու կարճ կերպով մը իրար բարեկընէն ետե , Պ . Եշխարհասերն առաջարկեց ան խնդիրը Վրիտախանոսին ու իր ընկերին , և ըստ որ էթէ կրնան՝ անոր պատասխանը սան :

ներէն , որոնք զուրկ են հաւատոյ ու աստուածաբարտութեան գրասթեմէն : Բայց ասոնց առնուն հակառակ՝ շոյին Սուրբ կը վնայ թէ , « Եւն շարտ թեմեթունն արեւադ արեւտի տրտ թեմե և » , և Տի՛ . Գ . 10 , ու « Եզահտ թեմեը կատարաւտ թեմե և » : Կող . Գ . 5 : Եւեցէք ասիկոյ ու զօղացէք՝ ճվ ազահ հաւատացեալներ : Եւ զուրք՝ ճվ Գառնի հետեւոյներ , թեեցէք որ բարբերեթք արեւտիտաւեր շրտուլ հրամայուած է մեզի : Աթր . Գ . 5 : Չեթ Տեթ կը վնայ թէ՛ զուրք « Չեթ կրնար ծառայել Եստուծոյ ու մաննայի » : Դաւ . Գ . 13 :

Ընտանիքը Վրբաբախանուն ըստ : Մինչև անգամ՝ կրօնքի մէջ ազնիվ մը եղողը ասոնց նման ստաք հազար խնդիրներու կրօնաց պատասխանել : Վանդի՛ թե՛ որ հասցի համար Վրբաբախի ետեւն երթալը ապրօնուար է , ինչպէս որ կ'երկայ , Յովն . Գ . 26 , մըշտօք եւս ստաքել ապրօնուար է զմեքն ու կրօնքը միջոց մը ընելով աշխարհը ստանալն ու անխնայ վայել լը : Եւ ուրիշ մէկը շեկք գտնեք , բոցց հեթմանսաները՝ կեղծուարները՝ զեւերն ու կախարչները՝ որ աս կարծիքն ունին :

Ղափի՛ Հեթմանսաները : Վանդի երբ որ Լշմոյք եւ Սխրթե՛ Յակոբին խաչմէքն ու ազնիկը ասնելու մտքներին գրին՝ ու տեսան որ ուրիշ իսկող շեկ կրնար ձեռք ձգել անոնց , հապա թըլխատուելով , իրենց ընկերներուն ըսին : Թե՛ որ մե՛ն ամեն արունները թըլխատուին՝ ինչպէս որ աս նոնք թըլխատուած են , անոնց խաչմէքն ու անոնց ստաքուանքը եւ ամեն անոնց անասունները մերը պիտի լըցան : Վնասուանին անոնց ազնիկներն ու անոնց խաչմէքը ձեռք ձգել էր , եւ անոնց կրօնքը իր բն միջոց մը գործածեցին անոնց ստանալու : Սորդան ան բալոր պատմութիւնը : Նոնե՛ . ԸԳ . 20-24 :

Երկրորդ՝ կեղծուար Փարիսեցիներն ալ աս կրօնքն էին : Իրենց միջոցներն էին երկար աղօթքներ ընել , բոցց իրենց նպատակը որբեարքներուն աուններն ուտել էր , ու իրենց գատաստանը՝ աւելի գատապարտութիւն ընդունելու արժանանալ եղաւ Ըստուծմ : Ղափ . Ի . 46 , 47 :

Երրորդ՝ Յուզան՝ ան զեւն ալ աս կրօնքն էր . ինք կրօնական էր գանձանակին համար՝ որ անոր մէջ ձգուանք յաբշտակէ : ստիպն կորսուեցաւ՝ անարգուեցաւ եւ բուն իսկ կորսուանն որդի եղաւ :

Չորրորդ՝ Սիւնն կախարչն ալ աս կրօնքն էր . քանզի ուզեց Հոգին Սուրբ ասնել , որ անով ստակ ձեռք ձգէ ,

ու Պետրոսին բերնեն իրեն համար ելած վճիռը իր ուզածին վայելուչ էր : Գործ . ք . 19-22 :

Անգիերացի՝ շիրմար սա ալ իմ՝ մարտ ելել , թէ ան մարդը որ աշխարհի համար կը գործածե՛կ կրօնքը , աշխարհի համար պիտի ձգէ անիկայ . քանզի ինչպէս որ ստոյգ է թէ Հուսոյցի կրօնական ըլլալուն գիտատարութիւնը աշխարհի վրայ էր , այնպէս ալ ստոյգ է թէ կրօնքն ու իր Պարագապեալը նոյն բանին համար ծախեց : Ուստի այսպիսի ինդիքին ստորասարար պատասխան տալը՝ ինչպէս որ կ'իմանա՞մ թէ դուք տուած էք , ու այնպիսի պատասխանը իրբև օրինաւոր ընդունելիք՝ Հեթանոսական՝ կեղծասրահան ու դիւական բան է . ու ներ վարելքը ներ գործչերուն համեմատ պիտի ըլլայ :

Ետք վրայ կանկ տաին անխարխալ իրարու երես նայելով , բայց Վրիտանիանսն պատասխան տալու բան մը չունէին : Հոս սաղիցն ալ Վրիտանիանսն տուած պատասխանն ուղիղ ու բաւական սեպեց . ուստի անոնց մէջ մեծ լուսնիւն մը ինկաւ : Ահրջայէս Պ . Շուսոսիան ու իր բարեկամները նանք նանք երթալով ետ մնացին , որ Վրիտանիանսն ու Հուսոյցը անցնին երթան : Եւ սակնը Վրիտանիանսը իր ընկերին ըսաւ . ինչ որ սա մարդ իկը մարդոց խոսքին անպատասխանի կը մնան , ի՞նչ պիտի ընեն Եստուծոյ խոսքին : Եւ թէ որ հոգէ ամանննրուն հետ կենակցած ասեաննին կը համբանան , ի՞նչ պիտի ընեն երբոր մալուղ կրակի մը բոցերովք քանց խնամուին * :

* Տէ՛ս թէ ի՞նչ մեծ բարութիւն մըն է Սուրբ Գրոց վրայ քաջ անզեկութիւն ունենալը , ու ճշտապէս հարկաւոր է առաջեակն տուած յորդորանքը , թէ՛ “Վրիտանիա խոսքը ներ մէջը բնակի առատապէս” : Պալ . 4 . 16 : Գանգի Եստուծոյ խոսքը կենդանի է ու զգրաւոր , ու երկսոցքի սուրն ալ սուր . ու Սատանայն բոլոր շարտարարուեալս հնարքներն ու մարտնայալս հաստատեցաններուն

Հիմա Վրբաբախմանն ու Շուսալկոյը կրկին անունցմէ յառաջ անցան, ու այնչափ դաջին՝ մինչև եկան զուարեացի գալարի մը մէջ մտան, որ Վիգորսի թիւն կը կուտէր, ուր որ շատ գոհ սրտով կը քալէին. սակայն ան գալարը կարճ ըլլալուն՝ շուսալ մնացան անկէ: Վանք որ գալարին միւս կողմը պզտիկ բլուր մը կար Ալաստակ անունով, ու ան բլուրին վրայ արծաթի հանք մը, որ առաջուց ան նախքան դաջողներէն անմաք անոք ազնուութեանը պատմաւար անկիւս անանչու գարեանն. բայց շատ մաս երթնալով փոսին բերին՝ իրենց սարին տակի գետինը հաստատ ըլլալուն պատուեցաւ, ու իրենք սպաննուեցան. ունեց ալ անպատեհ ըլլաւ կտորակեցան, և մինչև իրենց մահուն որը շիրջան նորէն իրենք զերենք գանձել²:

Եւ անոց երազիս մէջ որ նախէն յիշ մը դուրս արծաթի հանքին դիմացի կողմը Վեմաքը կայներ կը՝ ազնուականի կերպարանքով՝ նամբարդները կանչելու, որ երթան ու անանն: Ուստի Վրբաբախմանն ու իր ընկերին ըստ. Ո՞վ դուք, աս կողմը գարեկը, ու ես բան մը ցուցնեմ ձեզի:

Հնարակաց խորանանկութիւններէն կ'անցնի, ու մերսինին երկրասոր խորհուրդները մեկզի կը զատ հոգեոր խնամութենէն որ ՚ի վերաս կ'իջնէ:

² Չկայ բան մը որ տակի փամեզասոր ու որոզոյթաց իր ըլլոյ հոգեղն՝ քան որչափ աշխարհային հարստութիւնները: Վանի քանի անմինք որ նախորդութեան ամեն փոթորիկներուն գեղէ կրնային անշարժ կենալ, յաջողութիւնն իրենց վրայ յարկելուն՝ յայնանպէս կորսնցուցին իրենց հաստատութիւնը: Վտուարին է հարստութիւն աննալ՝ ու մեր սրտին անոր վրայ ըջնել. ու Մասունոց խոսքը կը սարսէջնէ մեզի թէ ամեն շարութիւններուն արմաք արծաթի սիրութիւնն է, որուն անմաք հետեկով հաստարէն խտորեցան, ու անհամար ցաւերու մէջ ձգեցին իրենք զերենք:

Վերադարձուս . Ի՞նչ կրնայ այնչափ արժանաւոր ըլլալ որ մեզ ճամբայէն դարձընէ :

Դիմուս . Հաս արժամթի հանք մը կայ , աւ քանի մը հողի անոք մէջ կը փորեն զանն հաններու . Թէ որ զալու ըլլայ : Գիշ մը աշխատանքով շատ բան կրնայ հանել ձեզի համար :

Եկնք երթմանք նայինք , ըսաւ Յուսափոյցը :

Ես չեմ երթար , ըսաւ Վերադարձուս , ես աւ անգին փայտով՝ աւ քանի քոնփեհրան հաս սպաննու իցք առաւելոց լաւե եմ . և ասիէ ՚ի զատ սա զաննը անիկայ փնտառողներուն որոգայթ մըն է , քանզի անոնք իրենց ճամբորդութենէն կ'արգիլէ՞ :

Ես ասենը Վերադարձուս Դեմասին կանչեց ըսելով . Ես անցք փնտառաւոր չե՞մ , ասիկայ ըստերն իրենց ճամբորդութենէն չարգիլե՞ց :

Դիմուս . Իբար փնտառաւոր չէ . բոլոր անոնք միայն՝ որ անգոցչը են : Սակայն խառն ասենը փնտառանցին կարմրեցաւ ալ :

Վերադարձուս . Ես ասենը Վերադարձուս ըսաւ Յուսափոյցին . Չըլլայ որ մէկ քոյլ մը փորենք , հապա յստալ երթմանք մեր ճամբան :

Յուսափոյց . Ես կը վնայեմ թեզի՝ որ երբ Նշուատիրաք

* Տեսնք հաւատարիմ բարեկամին արժէքը . բոլոր ճրջափ քիւնքը սյապէս հաւատարմութեամբ կը վարտին իրենց ընկերներուն հետ : Հաւատարմութեան ճրջափ քիւնքը սյապէսի յորդորանցները կը վերցընեն : Ի՞նչ ըսել է կ'ըսեն , ասակ փաստը կէլն մեզ արգիլել : Ո՛հ , ճրջափ քիւնքը գիտեն թէ՛ ազաւորութիւնը կուտաւտութիւն է , աւ միայ կը գնեն Վերադարձուս Տեսնու մարդ կրկին և կրկին զգուշութիւն տալուն , թէ՛ "Նաթիցէք և զգուշացէք ազաւորութենէն" : Դաւ . մթ . 15 :

Հան համարի, թէ որ ինք մեզի պէս հրատարակի, պիտի գտանայ անխիայ անանելու :

Վրիստիանոս . Ետոր զոչ պէտք չէ տարակոչու ունենալ, քանզի իր գաղափարները Հան կ'առաջնորդեն զինքը . ու հարիւրքին ինձուսուսութիւնը ստոյգ է թէ ինք Հան կը մտնի :

Հինն 'Իստիս նորն կանչեց' ըսելով . Ընցց չէ՞ք ուզեր գալ ու անանել :

Են ասեմը Վրիստիանոս խառն թեամբ պատասխան տուաւ՝ ըսելով . Ի՞նչ 'Իստիս, դուն առ Խմբուն Տէրուք շխտակ Խմբաներուն թ շնամբ մըն ես, ու իր ակրութեանը գառաւորներուն մէկն արդէն գառապարտուած ես Խմբին բուն քա խառքելուդ համար . ը Տէ՛ . դ . Ծ . և ինչքէ համար կ'ուզես որ մեզ ալ նոյն գառապարտութեանը տանիս : Կանուսանո՞ք՝ թէ որ երբէք Խմբին խառքելու ըլլանք՝ անշուշտ մեր Տէրը՝ Թաղաւորը պիտի խնայ, ու իրայտուակ ընէ մեզ Հան՝ որ որ համարեակուսութեամբ կ'ուզենք իր առջեք կայնիլ :

'Իստիս նորն կանչեց թէ ինքն ալ իրենց ընկերութեան մէկ անդամն է . ու թէ որ քիչ մը սպասեն, ինք ալ իրենց ուզեկից պիտի ըլլայ :

Են ասեմը Վրիստիանոս ըտաւ . Ենունդ թ'նչ է, ան նոյնը չէ՞ որով քեզ կանչեցի :

'Ինչաւ . Են՛ի թ' անունս 'Իստիս է . Երբահամբ որդի եմ ես :

Վրիստիանոս . Իբ Խանջնամ քեզ, 'Իեկզին քա պապուդ հայրն էր, և Յուզան քա հայրդ, ու դուն ալ անոնց Խմբուն հեռեկցար . քա գործածածդ արտանայական խարդափութիւն մըն է . քա հայրդ իրբն մտանիչ կարեակցաւ, ու դուն անկէ ազէկ վարկիբ մը արժանաւոր չես : դ իմա՞նք . է . 20-27 : Կոթի . իդ . 14, 15 : իէ . 3-5 : Եզէկ գրայիբ որ երբ իմպարտրին եր-

թանց , սա քու քրտեզ պիտի գրուցենք իրեն : Աս ըսե-
լով անոնք իրենց ճամբան գացին :

Աս միջոցիս Նրուոսիրան ու իր ընկերները նորեն տես-
նուեցան : ու առաջին անգամիտ ի իւնք ընդունելուն՝ ան-
ջան Ղեկավարին քով գացին : Արդ՝ փոսին բերնէն վար
նայելուն մէջն իյնալին՝ կամ փարելու համար վար իջնել-
նին՝ կամ առջարար անոր յառաակէն ելան վնասակար դո-
ւրջններովը խեղդուելնն ստոյգ չեմ գիտեր ես . բայց սանք-
կատեցի՝ որ անոնք՝ ալ ան ճամբան մէջ շտեմուեցան * :

Ըստանը Վրիտաբանու երգեց պապէս .

Նրուոսիրան ու Ղեկավար արեւթաւորը ,
Սէկակու հետը կը միարանին .
Սէկը կը կանչէ՛ կը վազէ միւսը ,
Իստանորդ ըլլալ անոր վաստակին .
Ըսանկով տանց աշխարհիս մէջը ,
Սը գազրին , ու ընն յառաջնը անգին :

Արդ՝ երայիս մէջ տեսայ թէ ճամբորդները սա գալաթին
միւս կողմը մեկ տեղ մը եկան՝ ուր որ հին արեան մը
կանգնած էր ճամբուն քովիկը . ափեաց տեսնելուն՝ եր-
կուքն ալ շփովեցան անոր աւարտինակ նեխն պատճառաւ .
քանզի այնպէս թուեցաւ իրենց՝ թէ անիկաց տանուք կնիկ
մը եղան ըլլաց , արեանի մը նեխ փոխուած : Ուստի սա
տեղը կանկ առնելով անիթարթափ աշքով անոր վրայ կը
նայէին , բայց տան մը շիրջան խնամալ անոր Բն ըլլա-
լը : Սէրէջ Յուսափցը նկատեց որ վերը՝ անոր գլխուն
վրայ անասուր կերպով գրուած գիր մը կար . բայց ինք
գրաց աչակիրտ լըլլալուն համար Վրիտաբանուը կանչեց՝
(որովհետեւ գիտուն մարդ էր ան ,) որ անան թէ կրնայ

* Տեսնը աշխարհիկ մարդոց փախնանք , որոնք ունայ-
նութեամբ կը ջանան մանկային տէրը Վրիտաբանի սիրոյն
հետ խառնել :

արդեօք անոր նշանակութիւնը խնամաւ : Աւստի Վրիստֆաննաս եկաւ՝ ու թիւ մը տանն զրեքը իրարու հետ կապելէն ետեւ՝ գտաւ որ ասիկայ էր . « Ղօզմին կնիկը յիշեցէք » : Այս ասիկայ իր ընկերքին կարդալէն ետեւ երկուքը մեկին զննեցին թէ անիկայ Ղօզմին կնիկն է որ աղի արեանի փոխուեցաւ , Սոգոմէն ելած ասունը ընշաւէր սրտով իր ետին նայելուն համար : Շքնեղ . մի՞ . 26 : Հինս աս յանկարծական և զարմանալի երեւոյթը պատմաւ ըլլալով՝ աս խառակցութիւնն սկսեցին ընել աւանդ :

Վրիստֆաննաս . Մ՛հ , ճ՛զրոյցը ի՞մ , ասիկայ յարմար երեւոյթ մըն է՝ որ պատշաճապէս պատահեցաւ մեզի Աստատակ կոչուած ան բլուրը անցնել տեսնելու համար Ղեմուսին մեզ հրաւիրելէն ետեւ . և թէ որ իրեն ուղածին պէս ու ցու ալ երթալու հակամտանքով պէս գացած ըլլայինք՝ ճ՛զրոյցը ի՞մ , գրայածս՝ մենք ալ մենեւ ետեւ զաղի քնեցուն տեսնելու համար պտակեր մը , տեսարան մը եզած պիտի ըլլայինք :

Նոստուկ . Աը ցտախ՝ որ այնչափ յիմար էի , ու կը զարմանամ՝ որ հինս Ղօզմին կնիկը՝ պէս լե՞մ . յանդի թ՛նչ տարբերութիւն կայ անոր և ի՞մ մեղքիս մէջ : Ինք միայն իր ետեւը նայեցաւ , ու ետ երթալու տեսնելու փափայեցայ : Ղահուիթիւն ըլլաց Նասուկոյ շնորհացը , ու ետ անկիմով մեամ՝ ի՞մ սրտիս մէջ այսպիսի հակամտութիւն մը ըլլալուն համար * :

* Նասուկոյ շնորհքն ահա մնացեալ ներգործութիւնն կ'ընել յրիստոնէաց նաճաղարհորդքն սրտին մէջ : Արդար ինք կը տեսնէ որ իր փառքիւր ընտելութիւնն աւրիւնեցան զարծած ամեն մեկ մեղքին յո՛ւարտութիւնն ունի , կը խոնարհի՝ ու կը խառատանի՝ որ լէ՛ թէ բուն իր գորտութիւնովն ինք կը պահուի , այլ միշտ ամեն փառքը բոլոր շնորհաց Նասուկոյն կ'ընծայէ , որուն գորտութիւնովք միայն իմալէն պա-

Վերհարանուս . Երկժր սա տեղը տեսանինս մայրենիս պահենք՝ առիկ ետև մեզի այնուխիւն ըլլալու համար : Ես կնիկը մէկ գառապարտութենէ ապաստեցաւ , ինչու որ Սոգոստի կործանումովք շիրտուեցաւ . և սակայն մէկ ուրիշ լի մը կորտուեցաւ , ինչպէս որ կը տեսնենք թէ ազի արձան գարնան է :

Յոսոսոյ . Նշմարիտ է , ու ինք մեզի միանգամայն պատշաճութիւն և արհեստի կրնայ ըլլալ . պատշաճութիւն՝ որ իր մեզքէն հետև կենանք , ու արհեստ՝ որ սա պատշաճութեամբը մեզքէ հետև վիշտոյնեբուն միայ ինչ գառապարտութիւն գալուն նշանը տեսնենք . այսպէս ալ Պարսիք՝ Դասիանը ու Երփորնը և՛ իրենց մեզքերուն մէջ կորտուած երկու հարիւր յիսուն հոգիներուն հետ մեկտեղ նշան մը կամ արհեստի մը եղան ուրիշներուն պայշ կենալու : Թուոսոյ միջ . 31 , 32 : Իմ . 9 , 10 : Բոցոյ առան ըսնեն ուեկի մէկ բանի մը կը գարնանամ . այսինքն՝ թէ Գեանան ու իր ընկերները ի՞նչպէս ան տեղը այնպէս գառապարտութեամբ կրնան կայնիլ ան գանձին ապաստելու , որուն համար սա կինը միայն իր ետին նայելուն պատճառաւ՝ (քանզի լինք կարգար թէ ինք մէկ քայլ մը նստիկն գարս կոխեց ,) ազի արձան գարնաւ . մանաւանդ որ անոր միայ եկած գառապարտութիւնը անիկայ արհեստի մը ըլլաւ անոնց աչքին առջևը ուր որ իրենք կեցեր են , քանզի Տար չէ որ աչքերնին վերջուցանուան պէս շտանեն անիկայ :

Վերհարանուս . Աչարանալու արձանուար բան մըն է , ու կը ջուցընէ թէ իրենց սրտերը սա մասին անարցած են . և չեմ գիտեր թէ որո՞ւ այնչափ պատշաճութեամբ նմանցընեմ անոնք , որչափ անոնք՝ որ բանուած ու գառապարտին

հուան է : “ Լատարսով հաստատուեցար , մի՛ հարտանար , հարցա վախցիք ” : Լատիլ . միւ . 20 :

առջին կայնած ասեմեմն ալ իրենց քովը կեցողներուն ծոցը կը պարպեն , կամ կախաղանին տակը կախուելու տա-
րուած տեղերնին քաակահասուքիսն կ'ընեն : Աղոսքի
ժողովրդոց համար կ'ըսուի թէ է խիտ շար ու մեղաւոր էին ,
ինչու որ Տէրունց առջին մեղք գործեցին : այսինքն իր աշ-
քին առջին՝ և անոնց ցուցուցած մարդատիրութեանը վրայ .
քանզի Աղոսքի երկիրը Տէրունց գրախախն պէտ էր :
Նշանք . ժ. 10-13 : Աւստի առ բանը ևս առաւել 'ի
նախանն շարեկց Տէրը , ու անոնց պատուհասը անոր երկ-
նասաց կրակին կրցածին շար տասակացոց :

Այս արժանի է իրաւանք հետեցընել ' թէ պոպոխի որ-
նակները տեսնելով՝ և մանաւանդ թէ է իրենց զգուշանալուն
համար անոնք մըշտ իրենց աշքին առջին ունենալով մե-
ղանշողները աստակաւոյն պատուհասներու արժանի պիտի
ըլլան :

Առասպել . Ենասրակոյս ըսածդ Զ'մարիտ է . բայց
ինչ ուղարկութիւն է՝ որ ս'չ գուն , և մանաւանդ թէ է ս'չ
ալ ևս ինքնա պոպոխի որինակ եղանք : Եսիկոց կը ար-
գեցընէ մեզի գոհանալ Եստուծակ , անոր երեւելն վարձաւ ,
և մըշտ Ղ'ովտին կինը յիշել :

Եսիկ ետե տեսայ որ անոնք իրենց նախան երթալով
մկ գլուարնալի գետի մը հասան * , որն որ 'Գաւիթ թա-

* Ես նախորդները վաստակի համար յիտակ նախալին
խոստրելու փորձութեանը զեմ՝ որ գրին , առաստաղոյն
հոգեւոր միտիթարութիւններ շարհուեցաւ իրենց : Ստ. 1 .
Ժ . 23-30 : Ն'անապարհորդներն առ տեղս գլուարնալի
գետ մը եկան , ու յիկ իսկելով իրենց յայնան հոգիները
կազարեցին : Ես գետը Եստուծոյ սիրոյն խորին ու ան-
սահման Ովկիանուն է : Ես գետին առուններն են՝ թողու-
թիւն , ալլատութիւն , որդեգրութիւն , արդարութիւն ,
որրութիւն , ազմիկ ունկնդրութիւն , աստուածային
բժշոր նախախնաման թիւններուն բարութիւնները , ու երկ-

գաւորը կը կոչէր «Մատուծոյ Պետը» • բայց Յովհաննէս՝
 «Աննաց ջուրի գետ» կոչեց անիկոյ : Սաղ . կէ . 9 :
 Յոյր • իբ . 1 : Աղբի . խն . 1-9 : Ախն իրենց ճաւ-
 բան ճիշտ աս զեաֆն քովկը կ'էյնար • աստի Վրխախա-
 նաս ու իր ընկերը մեծ հանութեամբ կը քաղէին հաս • նաև
 զեաֆն ջուրին խնային ալ որ իրենց յոգնած անձնքուն հա-
 ճեղք կը և կազուրբէ : Ասկէ 'ի զատ աս զեաֆն երկու
 եզերքը կանանչ ծառեր կոչին՝ որոնք ամեն տեսակ պատու-
 ներ կը բերէին • ու անոնց տերունիքն էր ան՝ որ արդի-
 ըն շատակերութենէ պատանաւած զժուարանարսութիւնն
 ու ուրիշ արտերը , որոնք սովորաբար անոնց կը պատահին՝
 ոչ նամբորդութեամբ իրենց արխներ կը բորբոքեն : Վե-
 աֆն երկու կողմը կանանչ մարդագետին ալ կար՝ զարնա-
 նալի կերպով զեղեցկացուցուած՝ շուրան ծաղկիկներով , ու
 բոլոր տարին կանանչ կը մնար : Այս մարդագետինին
 վրայ նամբորդները պատկեցան քնայան , որովհետև աս
 տեղա ապահովութեամբ կրնային պատկիլ : Սաղ . իգ .
 2 : Ասոյ . ժգ . 30 : Արրոր արթնջան՝ կրկին ժող-
 վելցին ծառերուն պատուներն , ու կրկին խնային զեաֆն
 ջուրին , և յետոյ կրկին պատկեցան քնանալու : Աստղև

նից մէջ յախանական յաղծութիւն : Իսկ աս ասու-
 ներուն անցած նամբան է՝ Նխաւ Վրխախա Տէրն մեր :
 Առատացեալներն անով ամեն հոգեւոր որհարութիւններով
 կ'որհնուին , ու Մատուծոյ սէրը՝ և անոր բոլոր պատուները
 Հոգւոյն Արքայ հազարդութեամբ կը վայելին : Մատու-
 ծոյ զաւկընէն աս զեաֆն եզերքը քաղելով՝ աւետարանա-
 կան խոստանայնէրուն պատուական պատուգովք կը կերակ-
 րին , ու ան խոստանայնէրովք զանուած ներկայ ջնորհմե-
 բուն վայելչութիւնն ու ապանելի իմաստքին ակնկալութենք
 իրենց հոգիներն իբրև թէ նարպով ու պարարտութիւնով
 կը լեցընէ : Աս կը գտնէ յոգնածը հանգստութիւն ,
 ու խոստացումը գարն , ու սպասողք մտխիմ արտութիւն :

անցուցին քանի մը որ և քանի մը գիշեր . ու յետոյ առ
երջն երգեցին .

Աս առուններուն յտակ ջուրերը ,
Վայեցե՛ք քնչպէս հանդարտ կը հոսեն ,
Որ Խամբորդներուն Խամբանուն մէջը ,
Մխիթարութիւն սրտի ընծայեն :

Ան կանաչազեղ գալարքները ,
Բաց իրենց առած անուշ հոտերն ,
Բազմնթիւ բարեաց առատ զանները ,
Չրի կ'ընծային անոնց որ հոս են :

Ու ան որ գիտէ թէ առ ծառերը ,
Ի՞նչ բարի պատգ' տերն կը բերեն .
Խեղճն կը ծախէ իր ունեցածը ,
Որ ծախու ասնէ առ գալար իրեն :

Երբոր նորէն Խամբայ ելլել յատրեցան՝ (քանզի գեռ
իրենց Խամբուն վերջը շէջն հասած) կերան ու խմեցին ,
և Խամբայ ելան * :

Նիւն երազիս մէջ տեսայ որ ըստ Խամբայ շարժած՝
գեան ու Խամբան ասնն մը իրարմ զատուեցան , որուն
վրայ թիւ շարամեցան Խամբորդները . սակայն Խամբէն

* Տէրը Խամբուն վրայ կապուեցաւ ժամանակէր կու
տայ իր ժողովոյցը . բայց հարկ է անոնց որ յիշեն թէ
ասկիսին իրենց Խամբորդութեանը մխիթանին հասած լին ,
ու վտանդի ազդեցութենէն դուրս լին : Երազին անոնք
առաւել ևս դժուշտալու են պայտիս տունները . ինչու
որ Սասանան զանոնք կը գիտէ , ու անոնց արամութիւն-
ներուն կը նախանձի : Ինչպէս որ աւագակը՝ ազբատիկ
մարդն անմաս կը թողու անցնիլ՝ բայց հետեքնին զանձ
ունեցողներուն վրայ կը յարեակի , պարզեա ալ Սասանան
երբոր Խամբորդները մխիթարութիւնով լեցան կը զանձ՝
զարամակալ կ'ըլլայ ծուռ Խամբու մը հրապարելու գու-
նոնք , որ վրանին յարեակելով գիշերը կազուակ :

գուրս ելլելու ալ շտապանակեցան : Գրանք որ գետնն անդին ձամբան խորտուգորս էր , ու իրենց սպերը ձամբորդութիւնն ընուն պատանաւսը կը ցուէին . ասանկով ձամբորդներուն սիրաք նեղացաւ ձամբուն գժուարութենէն : Բնուոց ին . 4 : Ընոր համար քանի որ յառաջ կ'երթային՝ լաւագոյն ձամբու մը կը բազմային * :

* Աւստացեալները հնազանդութեան ձամբուն մէջ քալած ասեմնին ալ կարելի է որ գրկուին ան միտքարութիւններն որ կը ճաշակէին . ու թէ որ սա փորձութեանը հետ ժամանակաւոր կորուստներ ալ ունենան , քննչեւ ազատութիւն՝ հիւանդութիւն՝ բարեկամներու անազութիւն կամ աշխարհի գեշ վարմանքը , կարելի է որ մեծապէս լքանին : ու Սասանան կարենայ մանաւոր պատահութիւն մը ունենալ սոցոհութեան՝ երկնաութեան՝ նախաննութեան կամ ազահութեան մէջ նդելու զանոնք : Ըսանկով անոնք ասելի հակամիտած բլլալով լաւագոյն ձանազարհի մը բազմալու՝ քան թէ հաստացեալներուն ու համերութիւններուն ատակութեանը համար զբնականագութեան արգիւտը , կը գրգռին ձամբայ մը գունել որով կարենան նեղութենէ ազատիլ՝ ու զիրենք յոգնեցնող գժուարութիւնը վրաններն թօթօթել . ու շատ շանցնիր ժամանակաւոր հանգստութեան միջոց մը կ'ելլէ իրենց առջին : Անազանդութեան ձամբան գժուարին բլլալով՝ ծուռ ձամբայ մը կ'ելլէ ասեմնին , որ կը թուի թէ նոյն ձամբան կը հանէ զիրենց . բայց թէ որ անոնք ասանկով ձամբէն գուրս ելլեն , թէ և ցանկ մը կամ պատ մը չբախեն , բայց գոնէ անդուխէ մը անցնելու կը պարտաւորին : Ըսուածոց պատուիրանները սրբութեան ու ապահովութեան ձամբան ցոյց կու տան . բայց անոնց անմիջեւ ուղղութենէն խտորիլը կրնայ երբեմն անմիտս երեւալ , ու բանին պարագաները կարելի է որ երեսն թէ անոր կը հրատարակեն : Մարդիկ կ'երեւակոյցեն թէ այս ինչ կամ այն ինչ բանը Ըսուածակոյս կոչմանէ նսնաստութիւն մըն է՝ որ հանգստութիւն կու տայ յոգնածին . ու կը կարծեն՝ թէ իրենց արուած պատուիրանքը թիշ մը ընդարձակորն

Մերո՞ իրենցսմէ քիչ մը առաջ ճամբուն ճախ կողմը մարդազեւարն մը կար , ու մէկ ամեղութի մը՝ հան անցնելու . և ան մարդազեւարնը կը կոչուէր՝ Նշուսճամբու Մարդազեւարն : Ան ասանը Վրիստիանոս իր ընկերին ըսաւ . իմեւ որ աս մարդազեւարնը մեր ճամբուն վրայ կ'իջնայ , եկոր հան անցնիցք : Ահայ ինք ամեղութիը տեսնելու գնայ , և ահա ցանկին միւս կողմը ճամբուն քովոյն շատից մը կար * : Վրիկայ իմ ուզածիս պէս ելլա՛ ըսաւ Վրիստիանոս : գիբազոյն ճամբան աս է . եկոր բարի Առաստից , եկոր ան կողմը անցնիցք :

Առաստից . Մայց իմ որ աս շատից մեզ ճամբէն գուրա հանելու ըլլայ՝ ի՞նչ ընենք :

Վրիկայ հասանախան բան չէ , ըսաւ միւսը , նայե գուրա որ ճամբուն քովիկէն շե՛րքմար :

Կրնայ մեկնուիլ , իմ է իսհեմա իմ ան գործածուելու է , և իմ պզտիկ բաներու վրայ իզնահարու իմ ան ընելը որքան սիրու իմ ան ու աւելորդապաշտու իմ ան նշան մըն է : Այսպէս՝ Տերոյնն իրաւս ուզելուն տեղը բուն իրենց հասելը ցածին վրայ հասաւտուելով՝ ու իրենց որտեղուն ապառիւնելով , փորձոյն տեսնել կը գնեն : Այս աս ալ անապար բան մը չէ՝ որ լուազոյն փորձաւոր իմ ան տէր եչոյ ու ազէկ համարու՞ ունեցոյ քրիստանեաներն անգամ՝ երբեմն համարակերուն սխալ կ'առաջնորդեն , հնազանդութեան ուզել գնեն խառնեցընելով գաննք . ինչու որ Տերը անանք իրենք իրենց կը իմպու՝ իրենց յանձնապատասխան իմ անը նուաճելու , ու գաննք բարբոսին իրենն կախեալ պահելու համար . և ասանկով նոր բարեպաշտութեան գարնոյնընուն կը որովցընել որ մարդու մը աւելի շնորհին՝ բաց միայն որ լուսն որ ան՝ Վրիստոսի կը հետեի :

* Հնազանդութեան ճամբէն առջի խառնուիները գուրե միայն պզտիկ բաներ երեսն . բաց քիչ քիչ ճամբան կը ետի , ու մենք շուտով կը մոլորիցք մինչև որ անկարող ըլլանք մենք մենե գաւառու : Ան որ պզտիկ բաներն աս ոչնչու կը համարի , քիչ քիչ պիտի իջնայ :

ընկերներն համապատասխան անոր ետեւին ամառուիսին անցաւ :
 Արդար երկուցն ալ անցան ու շարժեցին մէջ մասն , շատ
 գիտիքն դասն անիկայ իրենց ուրբերուն . և միանգամայն
 գեղ 'ի առնինին նայելով մարդ մը տեսան որ իրենց պէս
 կը քաշէր , ու իր անունը Համեմապատասխան էր . ուստի
 անոր ետեւին կանչեցին ու հարցուցին թէ ան նամբան մը
 կ'եղի : Պատասխան տուաւ թէ՛ Արմենացին գուռը : Տե-
 անմբ , ըսաւ Վրիտաբաննա , ես ալ պրպակս չբռն^ո քեզի .
 ասով կը տեսնես որ կարծիքնիս չխաակ է : Այսպէս ա-
 նանք անոր ետեւին գացին , ու ան անոնց առնին : Բացց
 ահա գիտերը վրայ եկաւ , ու շատ միմեկ . այնպէս որ ե-
 տեւը եզրզները առնին և գացողը չէին տեսներ * :

* Ընթանալով թիւն ըրած պիտի ըլլար Սասանան՝ թէ
 որ հաւատացեալները առնի բերան մեծամեծ մեղքերու
 հրապուրէր , որոնց գեմ՝ կը կենան անոնց արտերը . աս
 պատճառաւ բարեկարգութի կեզեւորութիւններով կը շա-
 նայ կ'աշխատի գարնանի զանոնց այնպիսի գաղտնի երկայթ
 ունեցող մեղքութիւններու՝ որ կը թուին թէ շար համա-
 բուժ մը կամ գեղ փոխան մը չունին : Բացց իրարան-
 չիւր սխալ ըստարտի աւելի փորձութիւններու նամբայ կը
 բանայ , ու նոր մեղքեր ըստ երեսութին հարկաւոր կը ցու-
 ցընէ : Ու թէ որ ամենափոքր բանի մը մէջ ամենափոքր
 պատուէր մը մարմնաւոր շարժարտիքներ կանաւորապէս
 կտարուի , աս յանցանքին մէջ այնպէս ինքնակամութիւն՝
 անհաւատութիւն՝ ապերախութիւն ու աշխարհային կը-
 ուսապալուութիւն կայ , որ անտարակոյտ հաւատացեալը մե-
 ծամեծ յանգիստութիւններու ու սաստիկ պատիժներու
 տակ կը նկէ : Հնազանդութեան նամբին խտորողին
 համարձակութիւնը կ'աւելնայ սուս կրօնաւոր մեղադրե-
 բուն սրինակովն ալ՝ որոնց վրայ ինք գուցէ չափէն աւելի
 ազնի կարծիք մը ունեցած է՝ անոնց հետ առնի անգամ՝
 տեսութեան մեծելուն . յանգի սա մարդիկը շատ անգամ
 իխտա զգրաւոր քաղաքներութիւն կը ցուցընեն՝ ու կը հա-
 մարձակին Վրիտաբանի պատուէրները կտարելու , կեզեւոր-

Ուստի առնեն զայսոյք (Յանննայգաստան անունով՝) իր առնի ճամբան շտեմելով խորունկ փառի մը մէջ ինկուս, որն որ ան երկիրներուն տէրը գիտնա՞նք չմտած էր հան՝ անափաս յիսարները անով որաւաւ համար. ու իյնալով կտոր կտոր եղաւ * : Ասոյ . ի՞նչ . 16 :

Այդ՝ Վրիստախանան ու իր ընկերը անոր իյնալը ընչին . ուստի զայնն որ բանին ինչ ըլլալն խնաման՝ բացց պատասխան աուսղ չկար, հասցա միայն հեծու ի՞նչն մը կը լռէին : Ըն առննը Յուսայիցն ըսաւ . Ո՞ւր ենք մենք հիմա : Ասոր վրայ իր ընկերը լռեց՝ կասկածելով ի՞նչ ինք չիտակ ճամբէն դուրս հանեց անխկայ : Այս հիմա սիտեց զարհուրելի կերպով մը աննրեւել ու որոտալ և փայլասաակել , ու աւստի ի՞նչեամբ կը բարձրանար ի՞նչը † :

ընելով՝ ի՞նչ անոր ձրի ընթացին պատիւ ընծայելուն, ու իրենց ազատութիւնն ու արածութիւնը ճանչնախուն համար է որ այսպէս կ'ընեն : Բացց մի՞նչն ինչը յուսով պիտի չընայասէ առնն անոնք՝ որոնք այսպիսի առաջնորդներու ետեւ կ'երթան, ու անհարկն նեղութիւններն ու փոստեղները չիտակ իրենց բռնած ճամբան միայ պիտի իյնան :

* Ար գիպուածը կրնայ ջուցընել ան փրկուեա ներգործութիւնները՝ որ երբեմն յանցաւոր հաստատեցնալներուն վրայ կը ծնանին անափաս կեղծաւորի մը զարհուրելի մահաւորը, որուն լափէն աւելի ունեւոր իր եղած են իրենք : Բացց Տէրը իր ծառաները մէկ կերպով մը կ'ազատէ յաննայգաստանութեան ժամանակաւոր բռնութենէն, որ առնն յանդգնարար մեղան լողները յուսահատութեան ու մի՞նչն ինչն խորհորաստին մէջ կը կորսուին :

† Աստուծոյ սուրբ որկերը առնն յանցաւորները կը զատապարտէ . ուստի երբոր քրիստոնէական կամեա որսակու մեղքի մը մէջ իյնայ, լատ անգամ՝ կ'ըլլայ որ փոխնայ ի՞նչ իր հաստատը մեռած է, ի՞նչ ինք տակաւին որկերին տակն է, ու ի՞նչ իր փոքրին պէս իր աննն ալ անոր արդար զատապարտութեանը ենթակայ եղած է : Այսպէս իրբն ի՞նչ նորն ետ կը

Ըստանը Յուսափըը ինքնիրենը կը հասաւէր ըսելով .
Կրանի թէ ես ի՞նչ ճամբաս յառաջանայի :

Վրէիսիւնս . Ո՞վ կրնար մտրկն անցընել թէ սա ճամբան շտապ ճամբէն դուրս պիտի սանի մեզ :

Յոսափ . Կա առ ինչ անգամին կասկած ունեցայ սա բանին վրայ , ու անոր համար հեղութեամբ մը խնայուցի չեզի : Ինչ որ դուն ինձե՛կ տարօր շղջայիր՝ բացե՛ ՚ի ըստ պիտի խոսի չեզի :

Վրէիսիւնս . Պատուական եղբայր , մի նեղանար . կը ցաւ ի՞նչ որ չեզ ճամբէն դուրս հանեցի , և չեզ պայտիս սի վերահաս վտանգի մէջ ձեզի : Վաղաքե՛մ , Եղբայր , ներկ ինձի . ես սա բանը զե՛լ մարտով մը չտրի՞ :

Յոսափ . Միտիմարութիւն ունեցիր , և զբայր ի՞նչ , չանգի ես կը ներե՛մ չեզի , ու հաստան ես որ տակից մեր աղեկութեամբ համար պիտի ըլլայ :

Վրէիսիւնս . վառը Բառածոյ որ զթամ եղբայր մը ունի՞մ ի՞նչ հետս . բայց պետք չէ որ հոս կայմինք . եկոր խնամք կրկին ես երթալու :

Յոսափ . Ըսո՞ց՝ պատուական եղբայր , ես առնէն երթամ :

Երբու ինչ Սինա լեռանը փոթարթիկներուն՝ որտաննն ու փայլատակերուն :

* Կայն որ ինչպէս թրխտանեանն իրարու պնական կ'ըլլան՝ այնպէս ալ զգրատ որ մարտ թիւնն ըրով մեկզմ կու քնտախար ըլլալու ենթակայ են : Ըսոց նկատ թէ ընտրո՞ցն ի՞նչ կ'ընէ . յանցաւորը կը խնայուհեցընէ , հոգւոյն խտտութանն կու տայ իր յանցանքը՝ ու կը տրամեցընէ իր Թըւատութիւնն ըրայ : Ըստեզ անոնց ոչ թէ իրար կը նախատեն , հապա սիրով իրարու կարեկից կ'ըլլան , ու մեկզմ կու վրայ իրենց աննրուն պէս հոգ կը տանին : Ո՞վ սքանչելի ընտրո՞ց և քննարտութիւն՝ որ Յիսուս Վրիտասի նեղութն եկաւ . ինչպէս անիկայ սիրոյն հաղորդու թիւնովը հոգինն ըր մեկզմ կու կը կապակցէ :

Վրիստոստոս . Չէ , թէ որ կը կամեա՝ թնօղ տուր որ առաջ ես երթամ , որ եթէ ժամնոց մը կայ , առաջ ես անոր մէջն իյնամ , քանզի թ՛ պատճառաւս մնաց երկուքս ալ անտրեւն գուրս ելանք :

Յոսատից . Չէ , առաջ գուն երթալու չես , քանզի քու մտորդ անփոխեալ ըլլալով կարելի է որ քեզ կրկին անտրեւն գուրս հանէ : Են ասանք իրենց քաղաքերու թեանք համար մեկու մը * ևայնք լոյսիքն որ կ'ըսէր . Սիրտդ մեծ անտրուն՝ քու զացած շախիկդ գիր , ե՛ս գարիկի : Երե՛մ . ըս . Չի : Բայց հիմն չուրիքը շատ յորդեր կ'ին , ե ան պատճառաւ ես գառնալու անտրան շատ վառնոցաւոր կ'ը : (Են ասանք թ՛ մտքս եկա թէ աւելքս գիրիմն է անտրեւն գուրս ելլել երբոր անոր մէջն ենք , քան թէ անտրան մանել՝ երբոր անկէ գուրս ելած ենք :) Եւ տակցն համարեակցան ես երթալ . բայց այնպէս մտի կ'ը՝ ու այնպէս տատիկ կ'անձրեւէր , որ իրենց ես գառնալուն՝ ինք կամ տասն անգամ մնոց մնաց պիտի խեղդուէին † :

* Երեկայ Վրիստոս է . Վրիստոսի պատուական անձը , Վրիստոսի փառաւոր գործը , Վրիստոսի կատարեալ փրկուելութիւնը . ինչն է անուպարհը՝ մի միայն անուպարհը՝ արդարութեան ու սրբութեան աքրուծի անուպարհը :

† Այսինքն է որ մտածուի թէ փորձառու քրիստոնէսաց մը մեղքի մը մէջ իյնալին ետե՛ կ'երբոր անձնաց անիկայ , քիչ գտնարութիւն պիտի դանկ իր պարտաւորութեանը գառնալու ու իր խաղաղութիւնը դանկը : Բայց կամուսաբայեա գործուած մեղքը որչափ պզտիկ ալ երեւոյ առջի բերան , երբոր յետոյ անոր փայն նայուի՝ անհնարին ապարիստութեան ու ծանր ապատամբութեան գործ մը կ'երեւոյ ան , այնպէս որ՝ այնպիսի միտութիւն մը կը նշէ հոգւոյն փայ՝ ու այնպիսի յանցաւորութիւն մը խղճմանսքին փայ , որ շատ անգամ կը պատճառէ մտորուն կատակով թէ ստութեամբ բռնած ըլլայ բոլոր իր կրօնքը :

Եւ բոլոր իրենց ըրած ջանքովք չհրջան ան գիշերքը սան-
զութին հասնիլ : Ուստի վերջնայեւ մէկ պզտիկ ծածկու-
ած անզի մը սակ զարգարելով՝ մինչև արշալուսին ծագե-
լուն ան անզ նստան : սակայն յայնմ ըլլալնուն պատ-
ճառաւք յունենինն տարաւ * : Գանք որ ան իրենց պառ-

Ու երբոր կը ջանայ նորին իր ճամբան շտկել՝ կը տեսնէ որ
չստ տարուքնէ՝ ի վեր իր ունեցած բոլոր անցեալ աշխա-
տութիւններն ու անկաշարութիւնները ոչինչ զարնած են ,
ու շատ յոյս չկրնար ունենալ սակէ ետև լուսադոյն յաջո-
ղութիւն գտնելու : որովհետև ուրիշ միջոցները՝ կամ
մեծագոյն ջանացողութիւնները ուրիշ կերպով զարնածէլ
չգիտեր՝ բայց եթէ ինչպէս որ արդէն՝ ի գործ գրած է գա-
նալք անտուտ անզը՝ ինչպէս որ պատեւ ըրալէն ինքն ալ
կը վախնայ : Եւ հանգամանացք մէջ Սասանան ալ
ընաւ չպակտիր անոր հոգւոյն թեւ լազրելու թէ իր միջանկն
անչոյս է , ու Բասուսան գութինն ու զորովք մեկդի գրած է :
Հաստատեցեալն իրաւ սա վախերովք չբազմուիր իր ըն-
թացքը նորոգելու համար բոլոր ջանացողութիւնները բո-
ւրբովն զսոց ընելու : բայց շատ անգամ կը նսնոր մար-
գու մը՝ որ խաւարին մէջ կը խարխարի ու չկրնար իր ճամ-
բան գտնել , կամ մեկուն՝ որ խորունկ ու արագահաս
գետէ մը կ'անցնի՝ ու սաստիկ կ'աշխատի իր գլուխը ջուրն
վեր պահել :

* Խոջնալի ճամբորդներն իրենց վերջին ջանքը ՚ի գործ
գնելով չհրջան ան գիշերն արքունի ճամբան հասնիլ ,
հազար փոքրիկ պատուպարան մը գտնելով անոր տակը
հանգստանալու մտան՝ ու յնացան : Իրենց մեծ պակա-
տութիւնն ան կը որ Վրթասուէն՝ իրենց ճշմարիտ պա-
տուպարանն էա կեցան : Օրերին կը փազնն պնու-
թիւն գտնելու , ու նորն կը ննինն մարմնաւոր ապահո-
վութեան բազուկներուն մէջ : Խոսովալ խոջնալնայք
թէ որ արեւքին պարտաւորութիւնները կատարելովք ՚ի
բուն գրուի ու չէ թէ Վրթասուսի մարքահան արիւնով
խաղաղէ , երբոր արթննայ՝ այնպէս զարհուրելի կերպով
պիտի խաթի որուն նմանը ընաւ խաւած չէր : Երկից պո-

կամ անգին հետու չգացած մեկ ամբողջ մը կար, որ կը կու-
շուէր Վերոյ Կրկրացութեան, և անոր ակըը կ'ըսուէր
Հսկայ Հուսահատութիւն, ու անոր երկրին վրայ էր որ
ստանք հիմն կը ընծանային. ուստի ինք առաւուսուն կանուխ
էլլելով ու իր գաշտերուն մէջ վեր վար պտտելով, Վը-
րիստիանուն ու Հուսալիցը իր գաշտերուն վրայ ընացած
բաննց: Են ասանք մեկ ահարկու և զայրազին խցնով մը
հրամայեց անոնց որ արթննան, ու հարցուց ի՞նչ թւիկ
կու գան, և ի՞նչ բան ունին իր երկրին վրայ: Եսանք
ալ իրեն ըսին ի՞նչ իրենք յամբարդ են և յամբանին կոր-
սընցուցեր են: Են ասանք Հսկան ըսաւ. Գուց աս
գիշեր ինձի գե՞ յանցաւոր զանուկցար ի՞նչ երկիրներս
կոխկռտելով և անոնց վրայ պատկելով, ու անոր համար
պետք է որ իմ հետս երթաք: Ուստի պարտաւորեցան
երթալ, որովհետեւ ան իրենցմէ ուժով էր: Գտն ըսաւ
զուրկելիք ալ չունէին, քանզի իրենք իրենց յանցաւոր
ըլլալը գիտէին: Ասան որոյ Հսկան իր տալին եղելով
քշեց անոնց՝ ու իր ամբողջին մէջ մտ իմ ու խաւար բանտի
մը մէջ գրաւ, որ աս երկու մարդոց հոգիներուն՝ խիտ

պէս ըլլալ զտան աս յամբարդները իմանկազին փարկով:
Հսկայ Հուսահատութիւնին ներքն ինկան՝ որ այնպէս
անողորմեարար փարսեցաւ հետերնին, որ իրենցմէ մեկը
պատրաստ էր կատարելու անոր տուած անձնապանու-
թեան ի՞նչ լազրութիւնը: Ես յամբարդներուն պատահած
բողբ աս յուսահատութիւնն ու ներքութիւնը կարելի էր
խափանուիլ՝ ի՞նչ որ իրենց մեղանշէլէն ետև անմիջապէս
Վրիստոսի գիտէին, ու սուտ պատասպարանի մը տակ
լնանէին: Տէրը կատարելապէս կը արբիցընէ մեզի աս
զնար, որ երբ մեղքով մը բանուինք, խնայն Վրիստոսի
արեան մարբակն աղբիւրին գիտենք, ու մըշտ ի՞նչնք մեր
փառաբանը որ Հօր Երառուոյ քովն է, որ ինք միայն է
քաւութիւն մեզայ:

զարչելի և զարչահոս անց մըն էր : Ուստի անոնց աս անց Չորեքշաբթի առաւելն մինչև Շարաթի իրիկուն առանց պատառ մը հացի ու կաթիլ մը չուրի, առանց ճրագի ու առանց ինչպէս ըլլալին հարցընող մէկու մը մնացին : ուստի շատ զեչ պիտակի մէջ էին աս անգո, ու բարեկամներէ և մերկաւորներէ հետու էին * : Սուր. շր. 18 : Էլան աս անց Քրիստոսանու երկու ցառ ունէր, որովհետեւ իր անբոսա խորհրդովն էր որ աս նեղութեանս մէջ ինկան † :

Գանք որ Էսկայ Նուսահատութիւնը կնիկ մը ունէր, ու անոր անունը Նոսահատութիւն էր : այսպէս երբոր ինք անկողին մտաւ պատկերա՝ իր ըրածը կնիկանը պատանց : այսինքն՝ ինչ երկու հոգի բուններ ու իր բանալը գրեց և զանոնք, իրեն երկիրներուն վրայ ուր կոխելուն համար : Ենիկ ետեւ անոր հարցուց ալ ինչ ուրիշ ի՞նչ կրնայ ընել

* Եւ որչեւալ ժամանակը՝ Չորեքշաբթի առաւելն մինչև Շարաթի իրիկուն՝ զուցե ան մտոցը նշանակած և հեղինակը՝ որ կը կարծէ ինչ պայտիսի պիտակի մը մէջ ընդհանրապէս այսչափ ասեմ կրնայ ողջ մնալ մարդ :

† Ո՞վ զարկանալեացս : ի՞նչպէս աս բարեխաղոց քրիստոնեաները Երկրայութեան Եկրոցն ինկան : Իրան և որ փրկութեան նամբուն մէջ այսչափ յատաշմամբն ենե՛ր նամբուն վրայ այնչափ փառատոր բուններ տեսնելն ենե՛ր իրենց Տէրոջը սէրն ու ընտրե՛ցը այնչափ վայելելն ենե՛ր ու անոր հաստատութիւնը շատ անգամ՝ փորձելն ենեւ տակաւին Երկրայութեան Եկրոցը մանկն : Օտարոսի բուն մը չի՞ աս : Չի՞ : Հասարակ բուն մըն և . ամենա հատաստ քրիստոնեաները սխալեանքի մէջ ինթալու՛ : ու նամբն խտորելու, ու յետոյ ամենամեծ ու աչհասրէ երկրայութիւնն ըստ պայտարեղաւ ենթակայ են : Սուկոցն ինչ և Երկրայութեան Եկրոցին մէջ ըլլան, բայց յատակ ողորմութիւն մըն և իրենց՝ յուսահատութեան երկ կաթ վանդակին մէջ շրամաարկուելնն :

անոնց* : Կնիկն ալ Հարցուց իրեն թե՛ ի՞նչ մարդիկ են , մարիկ եկան , և մօր կ'երթման : ու ինք պատմեց անոր : Ալ երկն կնիկը խրատ տուաւ անոր թէ առտուանց երբոր արթննայ՝ ելլէ անդորանարսսր ձեռ ջաշէ անոնց : Կարպէս երբոր արթննացաւ՝ անտանելի կակիտ տուող վշաւից դաւազան մը տաւա ու վար իջաւ բանալը անոնց ջաղ , ու հոն նախ և առաջ սկսեց սաստիկ կշտանքանքներ ընել անոնց՝ որպէս թէ շուն էին մարդիկը : թեպէտ և բնաւ անհամայ խոսք մը չէին ըսեր իրեն : Ալ երկն վրանին գնաց ու այնպէս զարհուրելի ձեռ մը ջաշեց անոնց , որ կարողութիւն չունէին իրենք իրենց պնելու կամ գեանին վրայ մէկ կողմէն միւսը դառնալու : Կնիկաց ըննալին ետե մեկդի ջաշուեցաւ , ու նոյն անոնք որ իրենց թշտատութեանը վրայ սղքան , ու իրենց տանջանքներուն տակը չեմենն : ուստի բոլոր ան որը ուրիշ կերպով չանցուցին իրենց ժամանակը , հուպս հասաւանքներով և գամանակներ սղքերով : Էեանեալ գիշերը Էսկային կնիկը նորեն սկսեց Հարցուփորն ընել իր երկանը՝ անոնց վրայով , ու իննաւարով որ տակաւին ողջ են՝ խրատ տուաւ որ երթնայ յորդորէ գանոնք որ իրենք գիշերն մնայրնեն : Կուստուան լուսնալուսն պէս Էսկան անոնց ջաղը գնաց խոտոտան գեղջով՝ առջի անգամին պէս , ու իննաւարով որ առջի որը իրեն ջաշած ձեռին պատճառաւ սաստիկ ցաւ կը զգային , ըսաւ անոնց՝ թէ որովհետեւ բնաւին ան տեղին դուրս ելլելու նարը չեց , իրենց մի միայն բունելու նամբան առ է որ խեղցն իրենք գիշերն սղքանեն , կամ գամակով՝ կամ կարտուելով՝ և կամ թոյնով : Վրանքի՛ ըսաւ Էսկան ,

* Էսկայ Գուսահատութիւնը բան մը չըրաւ նամբորդաներուն՝ մինչև որ իր կինը՝ Վեգտահուսութիւնը գիշերը չխրատակ : Կնիկաց կը նշանակէ թէ մեր տարակուսութիւններն ու հոգեւոր միմեկիւնները անհաստատութենէ կու գան , ու իրենց գլխաւոր սնունդն անով կը գտնեն :

կեանքը այսչափ դաճուածի եանք լըցուն ըլլալն ետե ինչու համար անիկոց պիտի ընարե՞ք : Բայց անոնք աղաչեցին իրեն որ թող այս իրենց երթալու : Ետք վրայ քիթը բերանը ծակելով անոնց վրայ նայեցաւ , ու վրանին փայելով անտարակոյս ինք անոնց վերջը պիտի բերե՞ք : սակայն այնպէս եղաւ որ իր ջարը բռնելով , (քանզի երբեմն պայծառ արեւտ եղանակներուն իր ջարը կը բռնէր ,) ասեմ մը չկրցաւ իր ներքերը խաղցընել . անոր համար մկրի քաշուեցաւ ու առջի անդամին պէս հզեց անոնք * որ երթան ինչ ընելիքին մտնում : Ան ասեմը նամբարդներն սկսեցին իրենց մէջ մտածել , թէ արդեօր լաւագոյն է որ իր իրատը բռնեն՝ թէ չէ . և այսպէս սխեցին խոսակցել :

Ե՛րջայր՝ ի՞նչ ընենք , ըսաւ Վրբխաբանս , հիսկուան մեր ապրած կեանքը թշուառ կեանք է : Իմ կողմու նե՛ս ես չեմ՝ զիտեք թէ արդեօր աղեկը այսպէս ապրի ընէ , թէ իսկոյն մեռնից : Իմ հոգիս խեղցութից ապրելն աւելի կ'ընարե՞ , ու զերեզմանը աս բանսն աւելի հանգուտութիւն է ինձի : Ա՜ր . է . 15 : Ասկայն իրատը բռնե՞նք † :

Յոսոփ . Իրաւ մեր հիսկուան փնտիկը զարհուրելի

* Յուսահատութիւնը հոգիս թէ կատարելագիւս կը ախրե մարդու մը վրայ աս աշխարհիս մէջ :

† Ողորմելի Վրբխաբանս , ի՞նչ է աս , դուն զքեզ կարծեցընելու՞ գրգռուեցար : Ի՞նչ Տէր , մարդն ի՞նչ է : Բայց նայ՝ ե՛վ յուսահատեալ հոգի , տե՛ս ան խաղին ճշմարտութիւնը , թէ՛ «Չեզի մարդկոցին փորձութենէ՛ ՚ի դաս՝ ուրիշ չէ պատահած . բայց Ետուան հաստատութիւն է , որ նեղ պիտի չեմ ողու ներ կարողութենէն աւելի փորձուելու . հոպա փորձութեանը հետ ազատութեան փնտց մըն ալ պիտի տայ , որ կարող ըլլայ համբերելու՝ » : Եւ Ա՜ր . է . 13 : Պիտի ընթիւ Ետուան իր Ժողովարար՝ որ ինքը առաջոց նստեցաւ : Ա՜ր . է . 2 :

փնտնակ մըն է , ու մահը շատ աւելի ընդունելի պիտի ըլլար
 քեզի ցան թէ յախտեան պայտէս մնայլը . բայց եկոր
 մարտնչիս բերնը որ մեր երթալու երկրին Տէրը ըսաւ թէ՛
 Մի սպանաներ . պայտէսն ուրիշ մարդու անմին սպանու-
 թիւն մի ընէր . ուրեմն ես առաւել արդիւնած եմք
 մերք մեր աննն սպաննելու : Ասկէ 'ի զատ , ան որ ուրիշը
 կը սպաննէ , միայն անոր մարմնը կը սպաննէ . բայց ան
 որ ինչպէնքը կը սպաննէ , մարմնն ու հոգին մեկն կը
 սպաննէ : Այս գարնեալ՝ ե՛զրայր իմ , գուն գերեզմանին
 մէջ հանգատութիւն ըլլալու վրայ կը խախտ . բայց մնա-
 ցանք զժոխքը՝ ուր որ սպաննողները անտարակոյս պիտի եր-
 թան . քանզի սպաննողը յախտեալեան կեանք չունի * :
 Այս աս ալ մտածենք որ բոլոր զորութիւնը Հսկայ Հու-
 սասհատութիւնին ներքը չէ . որչափ որ ես կ'իմանամ՝ ու-
 րիշներն ալ իրենն բռնուեցան մեզի պէս , ե սակայն իր
 ներքն փախան : Մի՞ գիտէ , կարելի է թէ Աստուած՝
 որ աշխարհս ստեղծեց , Հսկայ Հուսասհատութիւնին
 կեանքն առնէ , կամ մեկ որ մը մտնալ ապ անոր՝ մեր
 վրայն կոպել , կամ թէ շատ շանցած իր ուրիշ անգամ
 բռնուած ցաւն նորն բռնուի մեր առջին , ու իր ներքն
 ու ստուքները շերտայ բանեցընել : Այս թէ որ անգամ
 մըն ալ աս բանս պատահելու ըլլայ , իմ կողմնէն ես
 միտքս հաստատեր եմ որ քաջ մարդու մը պէս որտախմ ,
 ե իմ բոլոր կարողութեամբս շանք ընեմ իր ներքին տա-
 կէն պրծելու : Այնոր էի ես որ առաջ շրմուայի աս բանը
 ընէլու : Բայց թէ՛ ե իջե՛ ե՛զրայր իմ , համերբութիւն

* Հուսալիցը անմնասպանութեան զեմ վնասկան ա-
 ռարկութիւններ կ'ընէ : Ընտարակոյս մարդիկ ընդհան-
 րապէս աս զարհուրելի մեղքը զործելու կը համարեալին՝
 կամ շահատարութիւն ըլլալու վրայ վարդապետութեան ա-
 պաննի ու մշտնջենաւոր հատուցմանը , ե կամ մտնալով
 անիկայ :

ընենք ու տանն մը քաշենք • կրնայ գալ տանն մը որ մեզի երջանիկ ազատութիւն մը շնորհէ • սակայն մենք մեր անձին սպաննողները չըլլանք : Ես խաղերովս Հուսալիցը առ ժամն իր եզրորը մտորը խաղաղեց • այսպէս ան որը մեք սեզը մնացին անոնք իրենց արտաւժ եւ տխուր գիւնակին մէջը * :

Իրփուսան գեմ՝ Հսկան կրկին վար ի՛նչ քանաքը , որ տեսնէ թէ իր քանաարկեալներն իրեն իրտաքը քանեցի՛ն : Բայց երբոր հոն եկաւ՝ անոնք կենդանի գտաւ • ու յիստի բոլոր մնացածը միայն կենդանութիւն մըն էր • քանզի հիմա անոնք անտի ու թեկո՞վ ու ծարաւութե՛նով՝ ու Հըսկային ձեռնէլէն իրենց ցուերուն պատմաւարը , շունչ տանելէն զատ հազիւ թէ քան մը կրնային ընել : Բայց ինչպէս որ ըսի՝ անոնք կենդանի գտաւ • ասոր վրայ տաւտիկ սքանաւթեան մէջ ինկաւ , ու ըսաւ անոնց՝ թէ իր տաւտ խրատին հնազանդութիւն չընէնուն համար այնչափ գէշ պիտի ընէ որ իրենց մնած ըլլալուն վրայ վա՛յ տան :

Ես խաղին վրայ մեծապէս տարափեցան անոնք , ու միայն կու գայ թէ Վրբատիանոս մտրեցաւ ան տանը • բայց կրկին թիւ մը ինչն իրեն գալով Հսկային տաւտ խրատին վրայով իրենց խաակցութիւնը նորոգեցին , թէ արդեօք լաւագոյն է անոր իրտաքը քանել՝ թէ չէ : Հիմա Վրբատիանոս դարձեալ կը թուէր թէ ան քանը ընելու կը մտածէր • բայց Հուսալիցը իր երկրորդ պատասխանն ըրաւ առ հեռեկալ կերպով :

* Դժուր որ երկար ժամանակ երկարաւե խաղաղութեանի Եստուծոյ ճամբաներուն մէջ քաշեցին , երբոր մեզն իրենց խղճեանցները խայթէ , անփորձ հումատայեալներն աւելի կը վշտանան : մանաւանդ թէ որ ուրիշներուն ալ մեզանչէլու պատմաւ եզան , կամ Եւտարանին վրայ նախապէք բերին :

Ա՛զգայր ի՞մ , ըստ ինքը , միտքդ չե՞ս բերեր թէ դուն
 մինչև հիմա ինչպե՞ս քաղաքիս էիր : Ո՛չ Եպոզդիանը
 կրցաւ յազնելի քեզի , և ո՛չ ան ամեն բաները որ Սա-
 հունն Շուքին Չորին մէջ լսեցիր կամ տեսար կամ զգա-
 ցիր * : Ո՛րչափ դժուարութիւններէ գողերէ և սարսափ-
 ներէ անցար դուն արդէն . ու դուն հիմա ուրիշ բան չես ,
 հապա միայն երկի՞ւղ : Աը տեսնես որ ես ալ քու հետդ
 առ բանսին մէջն եմ , ես՝ որ բնութեամբ քե՛նէ շատ
 տկար եմ : Դաե՛ս առ Հսկան ի՞նչ ալ միտաւորեց ինչպե՛ս
 որ քեզ . ու նաե՛ ի՞մ բերնե՛ս ալ հայնն ու իւրը կտրեց ,
 ու քու հետդ առանց լուսի կու լամ կ'ոչըամ : Սակայն
 եկոր քիչ մըն ալ համբարութիւն բնե՛նք : Միտքդ բեր
 թէ Ունայնութեան Տնապաճառին մէջ ինչպե՛ս քաղաքիս
 էիր . ո՛չ չղմայնն՝ ո՛չ բանա՛ն և ո՛չ արխաւահեղ մու-
 հէն կը փոխուայիր . ուստի եկոր ո՛րչափ որ կրնամք համբ-
 րե՛նք , գոնէ ազատ մեալու ան ամսի՛նն՝ որուն մէջ գրա-
 նուիլ չվայելէր քրիստոնէի մը :

Երգ՝ ան սրն ալ իրիկուն ըլլալով՝ և Հսկան ու իր
 կնիկը անկողինն ըլլալով , կինը բանասարկեալնեքուն փրա-
 յով հարցուց անոր թէ արդեօք իր խրատը բանեցի՞ն :
 Պատասխան առաւ Հսկան . Եսո՛նք պիտոյլու ի շարանը-
 ճիներ են . աւելի կ'ընտրեն բոլոր նեղութիւնները քաղել ,
 քան թէ իրենց զերներ սպաննել : Ե՛ս առնե՛ր կինը ը-
 սառ . Աչաք անոնք Եմրոցին բակը հանէ , և քու մինչև

* Ենչեալ փորձառութիւնները պէտք է որ մտերմեւ
 չհանենք , ու անոնց յիշատակութիւնը քաղաքի բնու է
 մեզ որ ամեն պատահարներու մէջ ես առաւել Տէրոջ
 ապաստինիք : Ե՛ս պատճառաւ Հիւսայից Վերստիանոսին
 մտքը կը ձգէ Եպոզդիանին փոյց անոր սառցած յազնու-
 թիւնը , և Ունայնութեան Տնապաճառին մէջ անոր ա-
 ըխութիւնը , ու ասոնք անոր մարած մտքին քաղաքիս-
 թեան ատիժներ ըլլալ կը ցուցնէ :

Հիմա սպանման անձինքներու գ ուժերն են ու գլուխն են զը ջոյ տուր , ու հաւատացուր անոնք թէ ըստ իմ մը լանցած կտոր կտոր պիտի ընես զիրենք ինչպէս որ առաջ իրենց ընկերներն ըրեր ես * :

Երայես առտուն լուսնալուն՝ Հսկան նորէն անոնց գընաց , ու անոնք Եմբոցին բակը հանեց , ու իր կնիքը իրեն ըսածին պէս ջոյ տուաւ անոնց : Եւնք ասեմաք ձեզի պէս նամբարդներ կին՝ ըսաւ , ու ձեզի պէս ինձի գեմ՝ յանցանք զործեցին իմ երկիրներուս վրայ սաք կոխելով . ու երբոր ուզեցի՝ կտոր կտոր ըրի զանոնք , ու ձեզ ալ այնպէս պիտի ընեմ տասն որուան մէջ . զայնք՝ փնր ինչք նորէն ձեր բանալ : Եւ աս ըսելով բոլոր նամբան մինչև որ բանալ զայցին , ձեռնեց զանոնք : Ուտար անոնք բոլոր ան Շարաթ որք ողբալի գիծնակի մը մէջ մնացին ստաշուան պէս : Իրիկան ըլլալուն՝ երբոր Եմբոսահու-թիան խաթունն ու իր երկիւր Հսկան անկողին մասն , սկսեցին զարեմալ իրենց բանասարկեալներուն խոսքն ընել , ու ձերունի Հսկան կը զարեմնար որ ոչ իր քուան ձեռն-բովն ու ոչ իր խրատովք կըցաւ անոնց փոխանը բերել : Ետք վրայ իր կնիկն ըսաւ թէ , Սախմամ՝ ասոնք մէկ յուսով մը կ'ապրին՝ թէ մէկը պիտի գայ զիրենք ազատելու . կամ թէ ասոնք կըզոյք բանալու զործիքներ ունին քողերին , որոնց միջոցներովք փոխելի կը յուսան : Ի՞նչ կ'ընես , սիրելիս , ըսաւ Հսկան . ու բնին վաղ ստատու գրանին պիտի նայիմ ես :

* Շարաթը կան որ ասեմն մը բարեպաշտութեան նամբուն մէջ յատաշանալն ետև մեղքին ու աշխարհէն կը յազմուին . սոցա իրեներուն ու բացութիւնն ու սարսափելի փոխանը ահաւորապէս կը զարհուրեցընէ ու խոսող բուժէրեալ և յանցաւոր հաւատացեալք , երբոր իր խղճեմանքը նորէն կ'արթընայ , ու Սասանան թոյլտուութիւն կը ստանայ ստատեալապէս յարեակիլ իր վրայ :

Վարձք որ Շարաֆի իրիկուն կես գիշերուան մաս բանաւորեալներն սկսեցին աղօթիք ընել, և գրեթէ մինչև առտու շարունակեցին աղօթիքը՝: Երգ՝ արշալուսնն թիւ մը առաջ բարի Վրիտամուսը իր բն ափշուֆեան մէջ քնկած մէկը՝ սկսեց աս եռանդուն խոսակցութիւնն ընել: Ինչպէս յիշուց եմ ես որ աս զարշաշուս բանափն մէջ նստեց եմ, կ'ըսէր ինք, երբ որ ազատ կրնամ պաշտիլ: Բանաջի մը ունիմ իմ ծոցս խոստանալը կոչուած, որ անշուշտ գիտեմ թէ Լրիկացու թեան Լճոցին մէջ ո՞ր կըլլայ պայն ըլլայ կը բանայ՝: Են ստեղծ Հոստիցին բառ:

Տերունական որուան զարշաշուսը ու անոր որբազան պաշտանու նշնն բուն համար բարեպաշտան անձանց ջրած նախապատրաստութիւնը շատ անգամ պատճառ կ'ըլլան մեղաց ու յուսահատութեան մէջ ինտոզները բժշկելու: և գուցէ Հեղինակներս ան մասքը աս բանաւորեալներուն աղօթիքի սկսած նիշտ ստեղծ Շարաֆի իրիկուն կես գիշերին կու տայ: Ինչպայ մէջ ինտոզներուն բժշկութեանը համար բան մը չկրնար ազդուութիւն ընել՝ մինչև որ անոր ներսնուանդութեանը՝ թախանձանոց ու յարատեւութեանը շնիսն աղօթիք ընելու: Հասարակ ժրութիւնը աս մասին անոյուս է: ասանք մարմններուն հանգստութիւն մնտակցին՝ որ ստեղծ պէտք էր իրենց արթուն մնալ ու աղօթել, ու հիմն պէտք է արթուն մնալ ու աղօթել: Երբ որ ուրիշները կը ըմբռնան, ու իրենց գտկանակութեանը զեմ պէտք է անհանգիստ ըլլալ նանան, ու յարատեւն Լատուոց ընորհաց արթուն ստեղծ յանախ ինտու, մինչև որ իրենց ինդիրքը կատարուի:

† Վրիտամուսը մեզի արուած փրկութեան նրի խոստանալին է ան մի միայն բանալին՝ որ անհաստութեան ու յուսահատութեան զաղանածածուկ կողպոյնները կրնայ բանալ: Չեղքը հաստայն է՝ որ կը բանէ խոստանալին բանալին, կը զարկնէ անիկայ կողպային մէջ ու կը բանայ գուռը որ կապուած բանաւորեալը փախի ազատի:

Ետեկայ աղէկ շուր է՝ պատուական եղբայր , հանձն տա-
կայ քու ծայկդ , ու փորձէ :

Վրբատրանտա բանալին ծայկն հանեց ու սկսեց բանտին
գուռը փորձել , որուն կզգայր՝ բանալին դարձնելուն
պէս ետ գնաց , ու գուռը գիտութեամբ մը բացուեցաւ ,
և Վրբատրանտան ու Յուսայիցը երկուքն ալ գուրս եղան :
Ընկէ ետե գուրսի գուռը գնաց՝ որ Վերոցին բակը կը հա-
նէր , և իր բանալեօրն անիկայ ալ բացաւ : Ահրջը եր-
կամ գուռը գնաց , քանզի անիկայ ալ պետք էր բա-
ցուիլ . սակայն ան կզգայրը շատ սաստիկ դժուարութիւն
տաւաւ , թէպէտ և բանալին բացաւ անիկայ՝ : Ընտա-
նը քանչցին գուռը՝ որ շուտով փախչին . բայց գուռը
բացուելուն պնայկս ճանչեց՝ որ շահայ Յուսահատութիւ-
նը քանէն արթնցուց . և սակայն շահան իր բանտար-
կեանքուն հասէն իջնալու համար արտարնոք ցամկէլ
ելլելուն՝ իր անդամները թուլցան տկարացան . քանզի իր
ցուր կրկին բռնեց , պնայկս որ մէկ կերպով մը շեղցատ
անոնց հասէն երթալ : Բոգ՝ անոնք յառաջ գացին՝ ու
նորէն եկան արքունի ճամբուն մեջ մտան , ու պնայկս ա-
պահով եղան : քանզի հինա շահային հրամայած սահման-
ներէն գուրս եին :

Շինա երբոր ան սանդուխէն իջան , սկսեցին իրենք ի-
րենց մտածել թէ անոր քոյր ԲՆՆ գնեն , որ իրենցմէ
ետե գալու ճամբորդները շահայ Յուսահատութեան
մեռին իջնալն ազատ պահեն : Ուստի ան տեղը արեան
մը կանգնելու , և անոր վրայ առ վերտառութիւնը փորագ-
րելու խորհուրդ ըրին : “ Եւ սանդուխին միւս կողմ
ճամբան Արկրայութեան Վերոցը կ’երթայ , որուն տէրն
է՝ շահայ Յուսահատութիւնը , որ Արկրային Վարդարին

* Բանալին՝ (խոսամեղքը) քանցանք շունէր , հապա
մեռքը՝ (հաստորը) որ անիկայ դարձուց :

խնայաստի՛ց կ'արհամարհէ՛ , ու անոր սուրբ նամերդները կորսնցնեն՛ կը խնդրե՛" : Աւտի աստեղնե՛ կան եկազնե-
րուն շատերը առ գրուածքը կարգացին ու ան վրամեղն
ապաստեցան՝ :

Երկից որ եղաւ՝ սկսեցին առ հետեւեալ երգը երգել .

Ճ'ամբէն գուրս ելանք ու գտանք անդին ,
 թե՛ ինչ էր կոխել արդեւեալ գետին .
 Երգ անանք որ մեր ետեւէն կու գան ,
 Իրենց աններուն թող զգու շանան .

* Եւ տեղս պետք է յատկապէս նշանակուի՛ թե՛ հա-
ւաստքը որ նամերդները շնից (Յուսահատու թիւնին ամ-
բոցն ազատեց , հաւանեցուց քանոնք առանց ու շունայու-
հապանդու թեան շխապ նամբան գտանալու՝ ու առջինն
աւելի զգու չու թեանք անոր մէջ յարկու , անոր դժուարու-
թեանք վրայ՝ ալ գտնուատ շնեղով . ու պատմուեց անանց
որ անք մը հարկն ուրիշներուն խնայքնելու որ շրջայ թե՛
մէկը ան անցքն ծառ նամբու վարդազեւարնը անցնի :
 Ետք հսկասակ մեռեալ հաւաստք ու անպատան յանձնա-
պատանու թիւնը մինչն անգամ արդեւեալ գետնի վրայ
ու Յուսահատու թեան Վերացին յովերը եւ ամեն երկրայու-
թիւններն ու վարտերը հարանական կ'ընէ , մինչն որ վեր-
նայէս ողորմելի ու խորուած թշուառականք անակնկալ
ժամու ու ասանց ընդդիմանալու կը բանուի ու անոր որս
կ'ըրոյ : Առ թե՛ որ քրիստոնէայք Յանձնապատանու-
թեան ետեւ երթան՝ ու շանան պահել իրենց յոյսը՝ յանի
որ իրենց յայտնի պարտաւորու թիւնը քանց կ'ընեն , թող
շիւնն որ (ուրիշները թե՛ որ կ'ուզեն թող բան ,) ասան-
կով անչու չա Վարտահու թիւնին հետ պիտի ծանոթա-
նան , Երկրայու թեան Վերացին մէջ պիտի փակուին , ու
զարհուրելի ձեռ պիտի ուտեն շնից (Յուսահատու թե-
նէն : Առ պիտի շաղատին՝ մինչն որ զաւայի փորձա-
ու թիւններով սարկին թե՛ աներկեան յոյսը անգրակա-
նի կերպով կապուած է հաւաստքի ու սիրոյ գործերուն
հետ :

Ար չտեսնուին յանցանք ընելով
 Ար գերի ըլլան ան մեծ շարին քով ,
 Արուն ամբողջ է երկրացուի իւն՝
 Ար իր անունը Հաւատահասուի իւն :

Ենիկ ետև անոնք իրենց ճամբան զացին՝ մինչև որ եկան
 Օլուարնայի Լեռները , որոնք ան ըլլարին Տերտը ըն-
 ներն էին՝ որուն վրայ առաջ խոսեցանք : Աւաթ ան ըն-
 ներուն վրայ ելան՝ որ պարտեղներն ու ծաղկոցները՝ այգի-
 ներն ու լուրերու աղբիւրները տեսնեն . հոն նաև լուր
 խանցին ու գիրքնք ըլլացին , և այգիներուն պտուղէն ա-
 դասարար կերան : Երբ՝ առ ընտելուն զըլլախները հո-
 վաներ կացին՝ որոնք իրենց հոտերը կ'արտեկին , ու իրենք
 ճամբուն քով կայնած էին : Այսան որոյ ճամբորդները
 գեղ 'ի անոնց զացին , ու իրենց գաւազաններուն վրայ
 կ'սկսէին ընելով՝ (մնչդէս որ յոգնած ճամբորդները մեկուն
 հետք խոսելու համար ճամբուն վրայ կայնած ստեղծին
 կ'ընեն ,) հարցուցին : Որ՞ան զուարնայի ընտելն են ա-
 սանք , և որ՞ան են ասոնց վրայ արածող ոչխարները :

Հովիւները . Ես ընտելը Լեռնանուէրն Երկիրն են , ու
 սակի իր քաղաքը կը տեսնուի : Նաև ոչխարներն ալ
 անորն են , ու ինչ իր կեանքը գրաւ անոնց վրայ * : Առջ .
 Ժ . 11-15 :

* Գանցաւոր քրիստոնեաները երբոր խորին ազգաս-
 րուի ետև զառնան՝ կենդանի հաւատքին գործքերը նորն
 ներս անեն՝ ու իրենց զանցաւորութեան ձգած անձնուր-
 ցութեան պարտաւորութիւններուն մէջ կամաւոր հազար-
 զութիւն ընեն , Տերը իր փրկութեանը ուրախութիւնը
 կրկին կը ընթել անոնց , ու իրենց առջի միջիջրութիւն-
 ներն առաւել ևս առատ ու անողակուն կ'ըլլան : Օլու-
 արնայի Լեռները կը թուի թէ կը նշանակեն խաղաղու-
 թեան ու միջիջրութեան ան անջողով ժամանակները՝
 որ ամբողջնա հաւատացեալները յանձնա կը վայելեն իրենց

Վրիստիանոս . Երկնացին քաղաքն երթալու ճամբան ասիկայն է :

Առնանիքը . Չեր երթալու ճամբան շխապ աս է :

Վրիստիանոս . Ո՞րչափ հեռու է ասկէ սինչն հան :

Առնանիքը . Չափազանց հեռու է ասկէ անոնց՝ որոնց որ արուած չի հան հասնիլ * :

Ժերուիեան հասակին մէջ : Ասոնց շատ մեծի մասին իրենց երիտասարդական կիրքերուն բանալի ինչը անցուցած են , ու կեանքին բազմազարդ անսարմաննրուն մէջ իրենց մասին ինկածը արիարար կատարած են . երկարառե փորձառուիեանը պարզամտութեանով հնազանդ ու հպատակ ըլլալ սորված են . հերը բարեգիտութեանը կ'ազատէ զանոնց ծանր նեղութեաննրէն ու փորձութեաննրէն : Աստուծոյ պաշտմանեաննրուն ու ժողովրդացը հետ առաւել ետ կը ծանոթանան , ու շատ պատուարժան բարեկամներ պատրի՛ վաստահութեան՝ ու սեր կը փայլեն . շատ պատահութեան ունին Աստուծոյ հետ հաղորդութեան ընելու , ու կրնային անմիջական պաշտմաննրը կատարելու . ու շատ անգամ՝ կը խառակցին իրենց եղբարցը հետ հերոսը մարգարութեանն ու ճշմարտութեաննը վրայ , սինչն որ սրտնրին իրենց ներքը կը բարդցի : Այսպէս՝ իրենց զաւարաննրուն վրայ կ'ստիճակով , սրտնրն՝ հաստատուն հասարակութեանով Աստուծոյ խառաննրնրուն ու կատարելութեաննրը ազատիննրով՝ անպատու՛ ու փառասերեալ ինչութեանը իրենց ազատի երկնակութեաննր աչքնրնրն զրած կը սպասեն : Առնանիքն ու անոնց հասերը կը նշանակեն Մեատարանի Պաշտմանեաննրն ու Վրիստասի՝ Վրիստոսը Առնանիքն Արիօղիաննրը : Եւ լեռննրը Ամենուկէն Երկիրն են . քանզի աշխարհի հետ հաղորդակցութեան ու սխարտանութեան ընելն հրատարուած ըլլալով , աչ հիմա անոնք զրեթէ բարբոսին իրազազութեան իշխանին գործնրուն մէջ որ իբր թէ բուն անոր ներկայութեաննր ասննր իրենց ժամանակը կ'անցընեն :

* Ո՞րչափ ճամբորդներ ճամբայն կը յղեննր՝ կը տկարանան՝ ու սինչն սերիք լին հասնիր : Ինչպէս եւ ճամբան

Վերաբերման : Նամբան ապահով է , թե վտանգաւոր :

Հ-Վ-Ն-Կ-Ե . Եզրահով է անոնց՝ որոնց համար որ ապահով ըլլալու է . բայց յանցաւորները անոր մէջ պիտի գտնուին * : Ո՛հ . Ժ Գ . 9 :

Վերաբերման . Ըստ տեղի՝ յոգնած ու ճամբուն մէջ մտնած ճամբորդներուն համար սիրտուխտի մը կ'սոյն :

Հ-Վ-Ն-Կ-Ե . Ըստ լեռներուն Տէրը մեզի պատահիլից որ հիւրասիրտութիւնը զանց չգնենք . ուտախ առ տեղին բարիքը մեր առջինն է : Ե՞րբ . Ժ Գ . 2 :

Ըստ ալ տեսայ երազիս մէջ՝ որ երբ Հոփաններն իմացան թե անոնք ճամբորդ մտորդիներն էին , իրենք ալ անոնց հարցումներ ըրին , (որոնք ուրիշ տեղեր տուած պատասխաններու պէս պատասխան տուին անոնց .) ինչպէս՝ ըսնէր թե՛ Ո՛ւրիշ եկայ , ե՛ւ Մ՞նչպէս ճամբուն մտայ . ե՛ւ Մ՞նչ միջոցներով այսպէս յարատեւեցիք անոր մէջ . քանզի հասաւու սխտաններուն միայն յիշերը առ լեռներուն վրայ կը տեսնուին : Բայց երբոր Հոփանները անոնց պատասխանը ընչին , մեծապէս հանձնով ան պատասխաններուն՝ շատ մտորասիրտութեամբ նայեցան անոնց վրայ , ու ըսին . Բարի եկայ առ Օգոստինի Լեռները :

Ըստ Հոփանները՝ որոնց անուաններն էին Վիտաութիւն ,

շատ հեռու ըլլայ , շատ անուի ու շատ նեղ ըլլայ շտաններուն՝ որ ճամբայ կ'ելլեն ու մինչև մերիչը բնառ լին շարունակէր , սակայն ամեն անոնք որ շորհայ խաղին ու ճշմարտութեան Հոգիին ծնած են՝ մինչև մերիչ պիտի յարատեւեն , Ետանոց կարող զգրութիւնովը հաւատարմով յախտեանքան փրկութեան համար պահուած : Ես Պիտ . Ես . 5 :

* Ընտրուածները պիտի հասնին , մեացածները մեղքով ու անին արդարութեամբ պիտի կորնան : Հոփան . Ժ Ե . 7 : Օգոստինիք մեր աններուն : Ի Ն . 8 :

փորձառութիւն , Երթմութիւն , և Ընկեղծութիւն * ,
անոնց մեղքերէն բանեցին ու իրենց վրանները տարին ,
և ինչ որ ան ժաման պատարաստ կը դառնայ , կերպու-
ցին անոնց : 'Կառ ըսին թէ՛ Առաջնը որ ասան մը
հաս կենար մեզի հետ ծանօթանալու , ու աս Զուարճակ
Լեռներուն բարիքներոյց դուք մեզ առեցի զուարճացնե-
լու : Ըն ասանը ճամբորդներն ըսին անոնց թէ՛ իրենք
հասանութիւն ունին մնալու . և պոպկա ան գիւրբը հանգս-
տանալու գացին , բանդի ասանը շատ ուշ էր :

Ըսկէ ետեւ երազիս մէջ տեսայ՝ որ աստուն Հոփիները
'Վրիտահանուն ու Հրասպիցը արթնըցուցին , լեռներուն
փայ իրենց հետ պարտելու : Ըստեղ Ի՛նչ օրասին դուք
եղան՝ ու ասան մը պարտեցան , ամէն կողմէն զուարճակ
տեսարան մը ունենալով : Ա՛նքը Հոփիները իրարու
ըսին . Ըրդեպ բանի մը հրաշալի բաներ ցուցնե՞նք աս
ճամբորդներուն : Ըրբոր վնակցին ըսանին ընե՛լ՝ նախ և
տառաջ առին տարին զանոնք Մուշրութիւն կուլուած բլուրի
մը գլուխը՝ որուն միւս կողմը գահալէ՛ժ խորութիւն ու-
նէր , և հրանայեցին անոնց որ փար նային բլուրին յատակը :
Ուստի 'Վրիտահանուն ու Հրասպից փար նայեցան՝ ու տե-
տան որ փարը խել մը մարդիկ բլուրին գլուխն իյնալով
անոր յատակը նարդուբուրդ եղած էին : Ըն ասանը Վը-
րիտահանուն հարցուց թէ , Ըտիկայ Ի՞նչ կը նշանակէ :
'Պատասխան տուին Հոփիներն՝ ու ըսին . Չլեցի՞ք դուք
անոնց վրայով՝ որ Հոփներուն ու Վրիտահանուն մարի ընե-

* Հոփիներուն անունները կը ցուցնեն 'Վրիտահան
Նշմարիտ պաշտանէին գլխաւոր հանգանակները : Վրիտ-
տառի պաշտանեան աւետարանական փարզապետութիւննե-
րուն փայ պիտի ունենայ գիտութիւն , անոնց զորութեանը
փայ՝ փորձառութիւն , իրեն հոգալու թեանը յանձնուած
ժողովուրդին փայ՝ արթմութիւն , ու Տէրալմէն իր ըն-
դունանը անոնց քարոզելուն մէջ՝ անկեղծութիւն :

լով՝ մեղքեցան ան հաւատքին , որ մարմինն յարութիւն աննելուն վրայ է : ի ՏՄ . ի . 17 , 18 : Պատասխան տուին թէ , Լ. յ. 6 : Հետոյ Հոսիանն ըսին . Մանի՛ որ աս լեռանն ստորաջը Հարգութեաց եղած կը տեսնէք , անոնք են . և՛ ինչպէս որ կը տեսնէք՝ մինչև աս քաւանց թաղուելու մնացին՝ ու բիշնեքուն արինակ ըլլալու , որ զոչը կենան շտիպանց բարձրերն ելլելու իմանալն , կամ աս լեռանը զահապիժ տեղին խիտ մտանալն * :

Ըսիկ ետև տեսայ որ ուրիշ լեռան մը զլուխը տարին զանոնք . և ան լեռանն անունը կ'ըսուէք՝ Ազգայութիւն † ,

* Ըսեն մեղքութիւնները մտաստեար են . ոմանք վտանգի տակ կը նշեն , ոմանք բողբոջին կը կործանեն : Հեղինակին միայքը աս տեղս վերջի յիշուած մեղքութիւններուն կը նայի . ինչու որ ինք կը նկարագրէ հաւատքի ազատանք եղողներուն միմակը , որոնք որ կ'իյնան ու բողբոջին կը կորուսին :

† Հեղինակը աս տեղս կը խօսի համեմայն Սուրբ Գրոց՝ որ խրատներով ու զգուշութիւններով լեցան են , ինչպէս , Լ. յ. 7 . զ . 4-6 . 7 . 26 , 27 . 8 . 15 , և ուրիշ տեղեր : Ըս զգուշութիւնները չեն խնայքներ մեզի թէ ճշմարիտ հաստատեալները կենան բողբոջին հաւատքի իյնալ ու կորուսիլ . սակայն երկու պատճառաւ խիտ հարկաւոր են . մէյնը՝ կեղծարներն ու մտախ յուսով խաբուածները արթ բեցընելու համար , որոնք եկեղեցւոյ անզամեկուն հետ խառնուած են՝ առանց անոր ճշմարիտ անզամեկն ըլլալու . ու զարեւալ՝ ճշմարիտ զրիտանները զգուշացընելով անոնց յարասեութիւնը հաստատելու համար : Օրբնակի ազգայու՝ հոյքը իր որդին կը խրատէ՝ կը զգուշացընէ ու կը յորդորէ որ չիյնայ , թեպէտ և ինք միշտ գիտէ թէ անոր մեղքն բո՞նած ըլլալով չիքնար իյնալ ան : Դարեւալ՝ առիկոյ ուրիշ կերպով հաստատելու համար , ըսնք թէ մէկ գիպուած մը կոյ անննքս որ բացարեւակապէս սահմանուած է թէ ինչպէս պիտի կատարուի ան . և սակայն անոր կատարուելուն համար բացարեւակապէս հար-

ու հրամայեցին որ գեղ 'ի հետուն նային . ասիկայ որ բրին
խրեց այնպէս թռեցաւ թէ կը տեսնեն որ խել մը մարդիկ
հան տեղը եղած գերեզմաններուն մէջ վեր վար կը պտը-
տակին . ու խնայան որ մարդիկը կոչը կին . ինչու որ ասին
ասին կը գլորեին գերեզմաններուն վրայ կ'իջնային ու շէին
կրնար անոնց մէջէն գուրս ելլել : Ա՞ն ասենք Վերտախա-
նու ըսաւ . Վասիկայ թ'նչ կը նշանակէ :

Պատասխան տաին շոքիները թէ , Վա լեռներէն քիչ
մը վարով մէկ սանդուխ մը շտեմար գուրս որ աս ճամբուն
ձախ կողմը գանուած մարդաղետինը կը տանի : Պա-
տասխան տաին թէ , Վա՛յ : Շեաց շոքիներն ըսին .
Վա սանդուխին ներսի կողմէն ճամբայ մը կայ որ շխտակ
Լըրիւայութեան Բժրոցը կը հանէ , որն որ շտեաց Շուսա-
հաստի թանջնէն ձեւքն է . է աս մարդիկը՝ (գերեզմաննե-
րուն մէջիները ցուցնելով ,) ասնոք ճամբորդութեան
էլեր կին՝ ինչպէս որ գուրս հիմն , ու մինչև ան նոյն ասն-
գուրը եկան : Ան որովհետև ան նոյն տեղը շխտակ ճամ-
բուն խորտուբորտ կը՝ մասնեցին որ անկէ ելին մարդա-

կա որ ըլլայ մէկ միջոց մը բանեցրնել : Ինչպէս Պոլոս
նախն մէջ իր հետն եղողները հասաացուց թէ անոնցմէ
մէկուն կեանքին վրաս պիտի չըլլայ . Գործ . թէ . 22-25 .
ասիկայ բացարձակապէս սահմանուած բան մըն էր . աս-
կայն երբոր նաւաբանները նախն փախչել կ'ուզէին , զի-
նտորներուն ըսաւ թէ՛ իմ որ ասոնք նախն մէջ լինան ,
գուր շէք կրնար ազատիլ . Ա՞յ 31 Հովորդ . ասիկայ
բացարձակապէս հարկաւոր միջոց մըն էր որ Պոլոս բանե-
ցուց : Վոր նման թեպէտ Վերտախոս իր ոչխարներուն
յարխանահան կեանք կը ընորհէ՛ ու անոնք ամենէն պիտի
չկորսուին , բայց մրտի թան ու արթնութիւն պէտք է
իրեն միջոց իրենց ազատութեանը : Ա՛յ դրաք իմ , ահով
ու գողով աննկրնուդ փրկութիւնը գործեցէք . ինչու որ
Մտտուած է որ ներ մէջ կը ներդարծէ կամենալը ու ընելը
իր հանելութեանը համար : Փիլիպ . թ . 12 , 13 :

զեւոնք անցնին , ու Հսկայ Յուսահաստութեանն բանուե-
ցան և Արկարայութեան Անոցին մէջ բանասրկուեցան :
Հոն ասեմն մը բանասրկեալ մնայլն ետև մերջնայեւ Հր-
կան անանց աշտերը հանեց ու անանք ստացաւ ան զերեզ-
մաննեքուն մէջ եղեց , որ հոն մինչև աս որս թափառին ,
որոցես զի խնաստունին իտարը կատարուի : Արտ . ին .
14) : Հիմն Արխատիանուն ու Յուսակցը մեկըմկու կը
նային աշտերնն արցունք զաշտ , բայց բան մը չբան
Հոփաներուն * :

Այս երազես մէջ տեսայ որ Հոփաներն ու բիշ տեղ մը
տարին անանք ձորի մը մէջ , ուր որ բլուրին մեկ կողմը
դուռ մը կար . ու դուռը բացին՝ և ըսին անանց որ ներս
նային : Ուստի ճանապարհորդները ներս նայեցան ու
տեսան որ ներսը խիստ մութ էր և մութու . նաև կը
թուէր իրենց թէ հոն իբր թէ կրակի գոտալու մը նայն ու
չարտարանքի մէջ եզոզ մարդոց ազազակ կը լսէին , և ծը-
ծուսքի հոտ կ'տանէին : Ան ասեմը Արխատիանու բաս .
Արկայ ի՞նչ կը նշանակէ : Հոփաներն ալ իրենց բան ,
թէ Արկայ դժոխքին մեկ կարն՝ անտան է . անտայ մըն
է՛ ուրիկ կեղեւորները կ'երթան . այսինքն անանք՝ որ
Եստին պես իրենց անդամեկութեանը կը ծարսեն , անանք՝
որ Յուզային պես իրենց Տեղը կը գանտան . անանք՝ որ
Ազեքանդոքին պես Աւետարանին կը հայհոյեն . և անանք՝

* Այն՝ թող մեր աշտերը յարաստու փռկին ու մեր
միտերը ներսերնա ննին , երբոր կը տեսնեք կամ կը
լնեք թէ ուրիշները ան նոյն փորձութեանն փրկանե-
ցան որանցնով մենք ալ պաշարուած էինք , բայց Եստու-
նոյ ողբանութեանոյ շնորհքով ազատեցանք : Հաս հա-
տասայեաներ այնպիսի գիպուածներու կը պատահին որ
իրենց անցած մեղքերն ու գտանդները մարտնչին կը բերեն ,
թէպէտ և կարելի է որ իրենց սխալմանքներուն փոքրով
լսեն :

որ Եւանջիային ու իր կնոջը Սարգիսային պէս սուտ կը խա-
սին ու բան կը պահեն :

Հինա Նուարային սխեց խախլ Հոփանբուն հետ և ը-
սաս . Սարսեմ թէ ասանք՝ մինչև անգամ՝ ասին մէկերնին
իրենց վրայ ճամբարդի կերպարանք ունենին՝ ինչպէս որ հինա
մենք ունինք . այնպէս շէ՞ :

Հոփանբուն . Եւյն . և երկար ատեն ալ ան կերպա-
րանքը պահեցին :

Յոսոփ . Երգեօք մարդիկ ասանց օրօք սա ճամբուն
մէջ մինչև թէր կրնային կեղծաւորութեամբ երթալ . ա-
սանք որ այնպէս թշուառարար կարուած կը տեսնեմ հոս :

Հոփանբուն . Ոմանք ասկէ հետո կ'երթնային , ու անմար
մինչև սա լեռներուն ալ շէին կրնար հասնիլ* :

Եւ ատենը ճամբարդներն իրարու ըսին . Ար կարասնք
Սարսային ազազակել՝ որ կարողութիւն ընտրէի մեզի :

Հոփանբուն . Եւյն . և թէ որ անխիղց ունենայ՝ պէտք է
որ անխիղց դարձած էք ալ :

Հինա ճամբարդհորդները կ'ուզէին իրենց ճամբուն եր-
թալ , ու Հոփաններն ալ նոյնը ուզեցին . և այնպէս ա-
մենը մեկտեղ սխեցին զէպ 'ի լեռներուն ծայրը յայլի
երթալ : Եւ ատենը Հոփանները մեկզմեկու ըսին . Ե-
կէք առաջ սա տեղը սա ճամբարդներուն ցուցնենք Արկ-
նային Վաղարին դուռը , թէ որ անմար մեր գիտակներօք
նայելու վարպետութիւն ունին † : Ճամբարդհորդները

* Կեղծաւորները կրնան ատեն մը իրենց վրայ ասնել
կրնաքին պատուաճանը , ու աչխարհի աշխին առնն Վրխա-
տասի աշակերտ երևալ : Ոմանք ինէլ մը ատեն այնպէս
կրնան յառաջ երթալ իրենց կեղծաւորութիւնը շինա-
ցուած . մանաւանդ թէ անմար ալ կարելի է որ մինչև 'ի
մահ ան նոյն գոզելի երեւոյթը պահեն : Մասնէ՛ ան հինոյ
ճամբար կայանբուն վրայ :

† Վրխակը կը նշանակէ Եսասանոյ ընտրհոյ ու ճամբար

սիրով ընդունեցին աս խաղը . ուստի բարեր ընամ մը գլխիդ հանեցին զանոնք՝ որ կը կոչուէր Պայծառութիւն , ու գիտակը անոնց առին որ նային :

Ընտանը ճանապարհորդները գիտակով նայելու փորձ մը ըրին , բայց շտապեցան իրենց ցոյց առած ան վերջին բանին յիշատակութիւնը իրենց ներքին զգացուց , և աս արդեւորին պատճառաւ անվրէպ շէն կրնար նայիլ գիտակին մէջէն * . և սակայն իրենց այնպէս եկաւ թէ գուցէ զիս մէկ բան մը՝ ու նաեւ ան տեղին քիչ մը փառք տեսան :

Սերջը ճամբայ ելան աս երգը երգելով .

Ես հոսիները զազանի խորհուրդներ մեզի յայտնեցին ,
 Որոնք որ բոլոր ուրիշ մարդոցմէն զազանի կը պահուին .
 Եղէք ուրեմն զուք հոսիներուն՝ որ կ'ազիք տեսնել
 Իտրիմաց բաներ՝ և խորհրդաւոր , ու նաեւ ծածկեալ :

Երբոր իրարմ պիտի գատուին՝ շտապեցան մեկը ճամբուն պատկերը կամ ստորագրութիւնը առաւ իրենց : Միւսը ապագայ իրենց որ Շարքորդոցն զոյցը կենան :

տեսնեան խաղը հաւատքին ներքին հոգեյն աշխի բրտնուան : Եւ յայն՝ Պարտ կ'ըսէ՝ Տերտը փառք որպէս թէ հոգեյնի (Եւտարանի) մէջ տեսնելով . ք Պարտ . ք . 18 :

* Մեր բնութիւնը մինչև անզամ նորոգուած պիտի մեզ ալ այնպէս տեսար է որ գրեթէ անհնար է մեզի յաշտութեամբ 'ի գործ գնել մեկ սուրբ գրաւոր մը առանց տեսարանաւոր մեկ ուրիշ մը մէջ : Երբոր հաստատուն հաւատքով ու յուսով Եստանոյ կ'ապահովենք , կարելի է որ պահապանութեամբ զանաւոր զմերք յարգելու , խնամք և պատշաճութեամբ ըլլալու : Ընդհակառակն մերք մեր տեսարանութիւնը իմանան ու յեանեալ զանաւոր երկիւզք երբեմն այնպէս կը տեսարանեն Եստանոյ վրայ մեր ունեցած հաւատքին , որ շնոր կրնար տեսնել մեր ապառնի ժառանգութիւնը՝ հաւատքին գիտակով :

Երբորդը պատուիրեց իրենց գրուշմանալ որ շրջոյ թէ Աստուծոյ հետեւ Երկրին վրայ քնանան : Աս շրբորդը բարի յաշտու թիւն ինչոքեց իրենց : Այսպէս անմեք իրենց ճամբան գացին , ու ետ ալ երազէս արթնընցայ :

Աս քնացայ՝ և նորէն երազէս մէջ տեսայ որ ան նոյն երկու ճամբորդները ընտերեն վար կ'իջնէին քաղաքն երթալու շխտակ ճամբին : Դանք որ աս ընտերեն քիչ մը վարով ձախ կոչմին վրայ կ'իջնար Ինքնահամութիւն կոչուած երկիրը , ու բիկ ճամբորդներուն գացած շխտակ ճամբան մտնելու նեղ և խաւարնակ շուիղ մը կար : Աստի աս տեղս մէկ խխտ աշխոյտ պատամուց մը պատահեցան որ ան երկրեն կու գար , ու իր անունն էր Տգխաութիւն : Վրիստոստոս հարցուց իրեն թէ՛ մը կոչմերեն կու գայ , և մէք կ'երթայ :

Տգխաութիւն . Տէր իմ , քիչ մը ձախ կոչմին վրայ աս տեղեկը թնկած երկիրը մնած եմ ես , ու Երկնային քաղաքը կ'երթամ :

Վրիստոստոս . Ինչոքեց և կը կարծես անոր գոնեն ներս մտնել , քանզի ան տեղ կարելի է թէ քիչ մը դժուարութիւն գտնես :

Տգխաութիւն . Ինչպէս որ ուրիշ բարի մարդիկ կը մտնեն :

* Ընկու ալ Ինքնահամութեան երկիրը մնած ենք , ու ՚ի բնէ ամենս ալ ուղիս ենք : Անմեք երկար ասնն կը մնան ան երկրին մէջ , ու շատերը իրենց որերը հան կը վերջացընեն : Ընթերցող , ան երկրեն ելնի ես գուն : Տգխաութիւնը ելիք էր անկէ , բայց իր հայրենի երկրին սրը կը Զնէր : Անգամորը քանի որ կը մտածէ թէ ինչպէս կը Ընկու Վրիստոստոս ասինք արդարացընելու համար կրնայ մէկ բան մը ընել՝ իր անունը Տգխաութիւն է , ինքնահամութեանմը քուած է , ու Վրիստոստի հաւատքն գուրկ է :

Վերհարման . Ընցք թ՞նչ ունիս ցուցնելու ան գուտը , որ գուտը բացուի քեզի :

Տիկոն-Տիկոն . Ի՞նչ Տերտիս կանքը գիտե՞մ , ու աղէկ կերպով ապրած եմ . ամեն մարդուն իրենը կու տամ , ազգե՞ք կ'ընե՞մ , ետ կը պահե՞մ , աստուծոյդ կը վնասե՞մ , ու ոչորտու թիւն կու տամ , և ի՞նչ երկիրս ի՞նչ երթալու տեղիս համար եղեցի * :

Վերհարման . Իսկայն գուն աս աստուծուն գլուխն եղած Նեղ Դանէն ներս շնոր . գուն ան խառնուած աստուծուն հաս մտար , և անոր համար կը վախճամ՝ թե՛ գուն թ՞նչ ալ որ խորհիս քու վայցովդ , երբոր հաշիս անտուելու որդ ցոյ , քաղաքը մանելու թողլաւու թիւն ունենալուդ տեղը գող ու աւազակ պիտի համարուիս : Հիւ՛ն . Թ . 1 , 9 :

Տիկոն-Տիկոն . Պե՛րաններ , գուք բողբոջին աստուծուան եք ինձի . Ես նեղ լեմ Կանընար . բաւական տեղեցե՛ք գուք ներ երկրին կրտսրին հետեիդ , ու ես ալ ի՞նչ երկիրս կրտսրին : Ալ յուսամ թե՛ ամենուն ալ աղէկ պիտի ըլ-

* Հասարակարկն այսպէս լե՞ն խառն փարիտեցիները : Եւ՛ր , ու շատերն ալ՝ որոնք իրենց հաւապին հաստատութեանը վրայ մեծապէս կը պարծին : Եւ՛րպիսիները յոյսանապէս իրենց յոյսը կը հաստատեն իրենց բարի ըլլալուն վրայ՝ ու իրենց առիթ փարքին և ուրիշ մեղաւորներն աւարտելուն վրայ . ուր ընդհանրապէս պէտք էր իրենց որ Վերխառն իրենց ինչ ըլլալուն՝ ու իրենց Վերխառնով ինչ ըլլալուն վրայ հաստատեին զանիկոյ : Ընցք այսպիսիներուն գուտանութիւնը ազեւ՝ յանձնապատասխան՝ ու ինքզինքը արդարացընող սրտե մը կը սկսի , ու կը շարունակուի հարստութեանը՝ անձնապիտութեանը՝ ու մեծարանութեանը , և կը վախճանի իրենց յոյսին ահտար կերպով դատարկ ելլելովդ : Եւ՛րպիսիները գող և աւազակ կը կու լե՛ Տերտիս մեր . ինչու որ անոնք իր իր ընտրեացը փառքին կը մերկացընեն զինքը :

լոց : Այս ան ձեր խոսած գրանք վրայով՝ բոլոր աշխարհ գրած թէ անխկայ մեր երկրեն շատ մը հետու է : Չեմ կրնար կարծել ևս թէ բոլոր մեր կողմերը բնակողներուն մէկը անոր աստիճան գիտնայ . սլ ալ հոգեբնին ըրած են թէ արդեայ անխկայ գրածն թէ չէ . որովհետեւ ինչպէս կը անանէք , զեզկցիկ՝ զուարճալի ու կանանչ շաւղ մը ունինք որ մեր երկրեն կու գոյ կը խտանուի աս աստիճան :

Վերջապահուս երբոր տեսաւ թէ ան պատանին ինք իր կարծեացը զինչն իմաստունի անզ գրած էք , Առաջիցին անանին 'ի վար ըսաւ . Ասելի յոյս կոյ յիմարեն քան թէ ասկէ : Առաջ . իջ . 12 : 'Ատե ըսաւ , Ամբար մարդը աստիճան քաշելու տանին ալ , իսկիցը պահաս ըլլալուն համար՝ իր յիմար ըլլալը ամենուն կը յայտնէ : Վաղ . Ժ . 3 : Ի՞նչ ընենք , ալ ասելի խոսի՞նք իր հետը , թէ աս պիտի յառաջ երթնանք ու պնդես թող ասնոց զինչը որ իր արդեն լածին վրայով խորհի , ու յետոյ նորեն կոյնինք իրեն համար ու անաննք թէ կամայ կամայ աստիճան կրնանք բերել անխկայ :

Առաջից . Արարեմ թէ ազկի չէ որ ամենը մէկն իտանք իրեն . թէ որ կ'ուզես անցնինք երթնանք , և երբեմն խոսինք իրեն՝ որչափ որ ինք կրնայ ասնիլ * :

Հ իմա թող թիչ մը հոգաւ թիւնը
 Խորհի միայ տան իրեն ըսուածը ,
 Ու թող շնորհէ բարի խրատը՝
 Այլ բոլոր սրտանց ընդունի նոյնը ,

* Ազկ է որ աս կերպը մարդոց հետ մէկն շատ քան չխոսուի , հապա քանի մը խրատներն ետե՛ւ ձգուի որ իրենք իրենց երթման մտածեն . քանզի իրենց ինքնաճանաչութիւնը շատ անգամ տառակ է ևս կ'անի վիճարանու թեամբ՝ որուն մէջ իրենց զիրենց հետեւ ըլլալ կը համարին , որչափ որ իրենց խոսակցութիւնը գլխուկէ ըլլայ ուրիշներուն :

Որպէս զի չբաց թէ բնաւ ինքը
 Չիմանայ թէ՛ է գիտաւոր շահը .
 Բառուած ըսաւ թէ անխնայանքը
 Չփրկէր , թէ և ստեղծեց ինքը :

Եւրպէս՝ երկուքն ալ յառաջ անցան , ու Տղխաութիւնը
 ետեւանն կ'երթար : Եւրո՝ երբոր քիչ մը անցան անկէ՝
 մտիթ ճամբու մը մէջ մնան , և հոն մտորք մը տեսան որ
 ետիքը հաս զե ետիքը հասաւ շուաններով անիկայ կապեր
 էին ու ետ կը տանկին ան գուռը՝ որ բլուրքին մէկ կողմը
 տեսեր էին : Մտք . ժր . 45 : Եւրո . է . 22 : Էթ-
 մա բարի Բրիտանիանան սխեց գողալ , ու այնպէս եղաւ
 նաև իր ընկերքը Յուսարկցին ալ : Եւ սակայն զեերը ան
 մտորքը քաշելու ասեմնին Բրիտանիան նայեցաւ որ տեսնէ
 թէ անիկայ կը ճանչնայ . ու կարծեց թէ կարելի է որ
 Ուրացութեան քաղաքը բնակող Մուրթեալը բաց : Բաց
 սկէկ մը շտեաս երեսը , ինչու որ անիկայ գլուխը վար
 կախեր էր բոնուած գողի պէս . բաց անցնելն ետև Յու-
 սարկը անոր ետևն նայեցաւ՝ ու անոր կանակին վրայ
 թուզիթ մը տեսաւ առ խաչը վրան գրուած . « Եւրպէս
 անառակ , և ուրացող գառապարակի » * :

* Մտիթ ճամբան կը նշանակէ ամբարշտութեան գորա-
 ցած ասեմը , ու Եստուծոյ ժողովրդացը մեծ նեղութեան
 ժամանակը : Էթմակը առ տեղը պատահութիւն մը
 ձեռք կ'առնէ Տղխաութիւնը Մուրթեալին հետ բաղդասե-
 ըն : Եւրպէս մտիթ եղանակներուն Եստուակ աշակերտ-
 ները շատ անգամ Դասապարակի ուրացողներ կ'ըլլան ,
 ու իրենց կեզնուորութեանը յայնմուրք կ'ամէջընէ գերենք
 զոս շուոր հաստայեակներուն մէջ երեսնին յայնմուրք ,
 որանց վրայ առաւելոց գերազանցութիւն մը կը ըսուցնէին :
 Երբոր մեզաց ճանաչումը կը գաղարթ՝ ու Բրիտանա իր
 թագաւորութիւնը սրտին մէջ շնատասեր , պիզն գեք
 իր սաղի բնակարանը կը գտանայ , ու իրմն շարագոյն
 ուրիշ ետիք զեեր ալ կ'առնէ իր հետը , որոնք մեզաց ու

Մտք՝ Վերստիանոս իր ընկերին ըսաւ . *Ախն ես իմ
 սիրտս կը բերեմ՝ ինչ որ ինձի գրուցուեցաւ առ անգլուանքը
 բարի մտրդու մը պատահած բանի մը վայցով* : Եւ մտր-
 դուն անունն էր՝ Բերբահասաւ : Բայց ինք աղկկ մտրդ էր ,
 ու Բեկեղծութիւն կոչուած քաղաքը կը բնակէր : Ենթ
 պատահած բանը առ էր : Եւ մութ Կամբան մանելու
 անոց՝ Լայն Կամբան գոնէն վար շախչ մը կ'իջնէ , որ
 կ'ըսուի Սեռած մտրդու շախչ : Եւ իկոյ հասարակարկն
 ան անգլ կատարուած սպանութիւններուն պատճառաւ
 առ անունն ունի . եւ առ Բերբահասաւը մեզի պէս Կամ-
 բարդութեան երթալով՝ այնպէս պատահեցաւ որ ան անգլ
 նստի ու ջնանայ : Մտք՝ եղաւ որ ան ասունը Լայն Կամ-
 բան գոնէն վար երկ ք հաս շարան՝ մի սրիկաներ եկան՝ երկ ք
 եղալայներ , եւ իրենց անուններն էին՝ Սատարաութիւն՝
 Աստիանոսութիւն եւ Իրջնահարութիւն : ու Բերբահաս-
 ւան եղած անոց անանելով արտաբնոյ վաղեցին եկան հոն :
 Են սիւնցին բարի մտրդը նոր արթ ընցեր էր իր քունն ,
 ու իր Կամբան երթալու կ'ելլէր : Եւ յայն ամէնը մէկն
 իր վրան եկան , ու սպաննական խաչերով հրաման ըրին
 որ կայնի : Ենթ վրոյ Բերբահասաւը կտուի պէս ներկե-
 ցաւ , ու ոչ կուտելու եւ ոչ փախչելու կարողութիւն ու-
 նէր : Են ասունը Սատարաութիւնն ըսաւ . Վասկո-
 սուր . Բայց ինք անիկոյ ընելու շարտարալով՝ որովհետեւ
 չէր աղէր իր ստակը կորսընցընել , Աստիանոսութիւնն
 իր վրան վաղեց՝ ու իր նեղքը անոր գրպանին մէջ խոթելով
 արծաթ ստակի քանկ մը քաշեց դուրս հանեց : Են ասունը
 մտրդը կանչեց , Վաղե՛ր , Վաղե՛ր : Ենթ վրոյ Իրջնահա-
 րութիւնն իր նեղքի հաստ բիրտոյց Բերբահասաւին գլխուն

Խաբէութեան սպաննելովոց այնպոյցն կը կապեն ոգորմե-
 լի անգլուարը . այնպէս որ իր վերջին վեճակը առջինն ալ
 անոյցս կ'ըլլայ :

զարկաւ, և ան հարուածովք զեւրեմը պատկեցուց անիկայ, ուր որ ինկած մնաց զրեթէ մահու լափ իր արեւմը վազելով* : Իսկոք սա միջոցին զողերք մէկ բով կայներ էին : բայց վերջը լսելով թէ ճամբուն վրայ մէկը կայ, ու վախճանով՝ որ շարժելով Մարտիան բազարքը բնակող Սեփաւորէքը ըլլայ ան, սխեցին ճամբայ աննել, ու սա բարի մարդը ձգեցին որ իր գլխուն ճարք ինք մտածէ : Աստի ատենն մը ետե իմերահաստար ինքնիրեն գալով ու սոցի վրայ ելլելով, կանկ կանկ իր ճամբուն երթալու ճարք նայեցաւ : Ետիկայ էր ահա ան մարդուն վրայով եղած պատմութիւնը :

Յետոյք . Իսկոք բոլոր իր ունեցածն իրենն առի՞ն աւնայ :

* Անգիմակը ան մարքը սա տեղա իմերահաստարին ստորադրութիւնը մէջ կը խոթէ՝ որ տեղա քրիստոնեաները կեղծաստեանն և ուրաջողներուն վրայով խոտուած ահաւոր բաներովք չզարհուրին : Ետիկայ է Սեփաւ մարդուն շախիք՝ որ ետ կը ամեն լայն ճամբուն գուռը : Իրաբոլոր ճշմարիտ հաստատեալները կորստեան գամնալին կը պահպանուին . բայց հաստացնին տեղա եզոզները թուրախրա ըլլալով՝ ու Մատուծոյ հաստարմութեանն ու խոտանուցներուն շփասահանալով մեղանշական զանցաուութեան ու Սատանային թեղադրութիւններուն տեղի կու տան : Երբոր հարկաւորապէս կը կարտսին արթուն և զգաստ ըլլալու, կը պատկին թմանալու . իրենց գուտաւութիւնը կը ծածկեն՝ կամ գուցէ կ'ուրանան, պարտաւորութիւննին կատարելու կը վախճան կամ զանց կ'ընեն, կամ ուրիշ կերպերով իրենց խղճնամայքը զեմ՝ կը գործեն . ու սցնուէս մեղաց մէջ կ'իյնան : Եւրպէս՝ Աստարտութիւնը կը սպասանայ՝ ու վրանին կը յարեակի, Աստահանարմութիւնը կը կողոպտէ զիրենց, ու խղճահարմութիւնը զեւրեմը կը զարնէ՝ ու զրեթէ իրենց կեանքն յոյսերնին կարելի կու տայ :

ՎՔԻՊԻՆՈՍ . Են անդ՝ ուր որ իր գոհարները կային , բնաւ չնայեցան անոնք . ուստի տակաւին անոնք իր քովն էին : Սակայն՝ ինչպէս որ ինծի գրուցուեցաւ , բարբ մարդը վշտացեր էր իր կորուստին վրայ . ինչու որ գոյերը գրեթէ բոլոր իր քովն ունեցած ծախքի ստակները առեր էին : Ենոնց շատածը՝ ինչպէս որ ըսի , գոհարներ էին . անոնցմէ՝ ՚ի զաս քիչ մը ստակ ալ իր գրպանին տակը մնացեր էր , բայց հագեա թէ բաւական էր զինքն իր քամբուն վախճանին հասցընելու : Մանաւանդ թէ՛ թէ որ սխալ խնցած չեմ՝ , քամբան մուրալու պարտաւորեր էր՝ զինքը ողջ պահելու համար . ինչու որ իր գոհարները չէր կրնար ծախել . և թէ կզէս մուրաց և ինչ որ կրնար ըրաւ , բայց այսու ամենայնիւ՝ շատ անթոթիւն քաշելով զնայ մնացած քամբուն մեծ մասը : Ին ՊԻՊ . Գ . 18 :

ՆՊՈՒՄՅ . Բայց հրաշք չէ՞ որ իր վիշտականը չեն առեր իրմն , որով Արքիմային Վուսը իր ներս մտնելու հրամանը պիտի ընդունէր :

ՎՔԻՊԻՆՈՍ . Իբն հրաշք է . բայց շատին անիկայ՝ թէ կզէս և ոչ թէ իր մէկ ազկի վարպետութիւն մը բանեցընելովք չգտան ան . քանզի անոնց իր վրան գալուն համար գոյի ու տարապի մէջ ինչպով՝ ինչ կարողութիւն ունէր և ինչ անարարութիւն մէկ բան մը պահելու : Ենպէս՝ աւելի աստուածային բարբ նախախնամութիւնովն է և ոչ թէ իր նմանովք որ աս բարբ բանը չգտան անոնք * : Ի ՏԻ՝ . Ին . 12-14 : Ի ՊԻՊ . Բ . 9 :

* Ի՞նչ էր ան բարբ բանը : Իր պատուական հուստաքը , որուն հեղինակը՝ կատարողը՝ ու առարկան է Արաուս Վրքիստոս երկնաւոր Տէրը : Եւ որու որ ինք հուստայ աս պատուական պարգեւը կու տայ՝ թէ և մանանեխի հասի շտի փոքրիկ ալ ըլլոյ ան , աշխարհի ու զո՛սիքին բոլոր գորութիւնները չեն կրնար յափշտակել զանիկայ հուստանցեալին սրտին մէջն :

Յոսատից . Բայց հարկաւ մխիթարութիւն մը եղած պիտի ըլլայ իրեն՝ որ առ պատուական գահարը շատն իրմն :

Վշեփփանու . Մեն մխիթարութիւն եղած պիտի ըլլար՝ թէ որ ըստ արժանոյն գործածէր անիկայ . բայց առ պատուութիւնն ինձի ընտղները ըսին , թէ ինք բոլոր մեացած ճամբան շատ քիչ գործածեց անիկայ , և ան ալ ան զողին սարսափին պատճառաւ՝ որ իր ստակը իրմէն առնելուն համար ունեցաւ : Ետտակը՝ ինքը իր մեացած ճամբուն մեծ մասնն մէջ մեացաւ անիկայ . և ասկէ՝ ի զատ թէ որ երբեմն իր միտքն ալ զար և սկսէր անով մխիթարուիլ , կրկին իր կորուստին վրայով նոր մտածմունքներ կու գային իր վրայ , և առ մտածմունքները բոլոր իր մխիթարութիւնը կը կորսնցընէին :

Յոսատից . Միտն իղնայի մարդ , ասիկայ մեծ արքամութիւն եղած պիտի ըլլայ իրեն :

Վշեփփանու . Տրամութիւն՝ անշուշտ , ճշմարիտ արքամութիւն մը : Եթողև պիտի չըլլար մեծ ամեն անկերնուս , թէ որ անոր սինակին պատահէինք , կողպատուէինք ու սիրասորուէինք , և ան ալ անանկ տասր տեղ մը : Հրաշք է որ արքամութիւնն շմուտ . աստապետիլ հողի : Ինձի ըսին թէ մեացած ճամբուն գրեթէ բոլորը ուրիշ բանով չէ անցուցեր՝ հապա արքանոցին և զանանակսկիթ հեծութիւններով . նաև ճամբան երթալուն՝ բոլոր իրեն համառոտեցուն կամ որև որ ինք հասեր է , գրուցեր է թէ նոր և ի՛նչողև մեղկացուցեր էին զինքը , ո՛վ էին ան բանն ընտղները՝ և ի՛նչ էր իր կորսնցուցածը , իր ի՛նչողև սիրասորուիքն ու հազիւ ողջ փախչիցք * :

* Եսիկայ ճշման է ճշմարիտ հասարակի՝ թէ և թերի կամ քիչ ըլլայ ան : Ճշմարիտ հասարակ ունեցողք Ետտուծոյ ներկայութիւնն ու Հոգւոյն Արքայ մխիթարութիւնները

Յոսուֆ . Բայց զարանանայի բանն է որ չէ պարտաւորեր իր գոհարներուն մեծ մնալ ծախել կամ գրաւը գնել , որ իր քամբորդութեանը մէջ իրեն պնտութիւն ըլլալու բան մը ունենայ :

Վրիստիննոս . Ես քու ըսածդ աղի խոսք է . հակիրճէ ելած ձողին կը նմանիս տակաւին : Դնչժու համար գրաւը պիտի գնէր անոնք , կամ որժու պիտի ծախեր անոնք : Բուլոր ան երկրին մէջ ուր որ ինք կողապատեր էր , իր գոհարները բանի տեղ չէին սեպեր : Մէ ալ ինք ան պնտութիւնը կ'ուզէր՝ որ անոնց ծախուելովք կրնար տրուիլ իրեն : Եսկէ 'ի գաս թէ որ իր գոհարները քովք ըլլային Լըրիմային Վաղարին գուռը համեւլուն , հոն մէկ ժառանգութիւն մը ունենալին գուրս պիտի ձգուէր , որ սա ազնկ գիտեր ինք . ե տակոյ տասը հարգար գողերու երեցթէն զեշ պիտի ըլլար իրեն :

Յոսուֆ . Դնչժու պղպեւ կեռու կը խախտ է զբայր իմ : Եսաս իր անգրանկութիւնը ծախեց , ե ան ալ չիշ մը ապուրի համար . Դրնոք . ին . 32-34 . ե ան անգրանկութիւնը իր ամենամեծ գոհարն էր : Ես թէ որ ան ըրաս , ինչժու համար կարելի չըլլայ որ խնդարհատան ալ պնպեւ ընէ :

կորսընցընելուն վրայ կը տրամի , ու կու լայ կ'ողջայ իր սխնորութեանը վրայ՝ որ արթուն մնալու ե ազնիւելու տաննը քնայեր է : Են որ Վրիստոսի սերը կորսընցընելք զգալով դառնապեւ կը հեծէ , իր սրտին մէջ հաւատք ունի , ու իր հոգւոյն մէջ մէկ շափով մը Վրիստոսի վրայ սեր ունի , թէպեւ ե լալով ու ողբալով իր քամբան կ'երթայ : Բայց 'ի վերջոյ ուրախութիւն պիտի գտնէ : Շարունակէ՛ քու քամբայ՝ ս'ի մնալ , որ հաւատարմութեւ չի է . մի արդ թեր որ շատ հաւատք ունեցողին պեւ գուն ալ գործարոր Տէր մը ունիս , ու գուն ալ կրնաս նոյն պատուական ե հաւատարմութ՝ խոտանելնեւրուն ապարթիլ , ու նոյն փառքին յուսալ :

Վրէնտիւնու . Իրաւ Եւաու իր անդամեկութիւնը ծախելոց , և իրանն 'ի դաս շատերն ալ այնպէս կ'ընեն , և այնպէս ընելով իրենց զերենք կը դպնեն ան մեծ օրհնութիւնն ինչպէս որ ան թշուառահամն ըլլաւ . բայց Եւաուին ու իմերահաւատին մէջ ու նաև անոնց վիճակներուն մէջ ասորերութիւն մը պետք է որ զնեւ : Եւաուին անդամեկութիւնը ստուեր էր կամ օրհնակ , բայց իմերահաւատին զօհարները այնպէս շէին : Եւաուին փոքր իր Եւաուանն էր , բայց իմերահաւատին փոքր այնպէս շէր : Եւաուին պահպութիւնը իր մարմնաւոր արտօթակին վրայ էր , իմերահաւատինը այնպէս շէր : 'Կարնեալ' Եւաու իր փափայրը լեցընելն անդին շէր կրնար նայիլ . ինչու որ 'Եհնա կը մեռնիմ ես' և ինչ սպաս պիտի ընէ ինձի աս անդամեկութիւնը' ըլլաւ : 'Երնեդ . ին . 32-34' : Բայց իմերահաւատը' թեպէս և թիչ հաւատք ունէր , իր թիչ հաւատքովը պայպիսի այլանդակ գործքերէ պահուեցաւ . և ան հաւատքը իր զօհարները պատուական սեպել տուաւ իրեն՝ որ ծախել չուզէր զանոնք , Եւաուին իր անդամեկութիւնը ծախելուն պէս : Տեղ մը գրուած չէ թէ Եւաու հաւատք ունէր . չէ , գրուած չէ անոր թիչ մըն ալ հաւատք ունենալը . ուստի որուն վրայ որ մտայն մարմինը կը թազաւորէ , (ինչպէս որ իրաւ այնպէս կ'ըլլայ ան մարդուն վրայ որ հաւատք չունի ,) զարմանք չէ թէ ան աննը իր անդամեկութիւնը' և իր հոգին ու բոլորը ծախէ , և ան ալ զժոխքին դեւերուն : Եւրպիսիները երբոր մտքերնին իրենց զանեկութիւններուն վրայ զնեն , որչափ սուղ ալ ըլլան անոնք պիտի զնեն . բայց իմերահաւատը ուրիշ բնութեան տէր էր . իր մտքը երկնային բաներու վրայ էր . ինք հոգեւոր բաներով կը սնանէր՝ ու վերին երկնայինն . ուստի պայպիսի բնութեան տէր եզրղը ի՞նչ փոխանի համար իր զօհարները պիտի ծախէ զաստիճակ բաներով իր մտքը լեցընելու , թէ և անոնք զնել ու-

զըչ մէկը ըլլար : Ո՞ր մարդը ստակ մը կու տայ իր փոքր յարգով կրտսերներու համար . կամ կրնան համոզել դուն տատրակեր ազուսի պէս մեռելաւոր կերակրուելու : Իմեպէս և անհաստ անձինք մարմնաւոր ցանկութիւններու համար կրնան իրենց ունեցածը գրաւը գնել կամ ծախել իրենց անձնական ոգտին համար , տակաջն անոնք որ հաստար ունին , և փրկարար հաստար ունին , իմեպէս և քիչ ըլլայ ան , շին կրնար պայտն ընել : Ուստի ահա թու սխալմունքը հնա է՝ ե՛ղբայր իմ՝ :

Յոստայն . Աը Խանչնամ՝ անխոյ . և տակաջն ան թու կծու իտարչ մաղ մնայ պիտի բարկացընէր զիս :

Վրխտիանու . Ինչ՞ու համար . ես գրեզ միայն ցանի մը աշխոյժ թուշուաներու նմանցուցի , որոնց գլուխին հակիթիթին կեղծը շինկամ՝ անդին ստաին կը ցախկանն : Բայց և՛կ ասխոյն , և մեր խնդիրը ինչ քանի վոյ որ է՝ անխոյն մտածէ , ու մեր մէջը բոլորը առ լամ պիտի գերջանայ :

Յոստայն . Բայց՝ ի՛նչ Վրխտիանու , ես իմ՝ որտա մէջ համազուած եմ որ առ երկրը ուրիշ քան շին՝ հապս փախկուս հոգիներու ընկերութիւն մը : Իմե որ այնպէս չըլլային՝ կը կարծե՞ս թէ պիտի փախչէին , ինչպէս որ ըրին՝ Խանթուն վոյպին եկող մէկու մը ևայնը լսե՛նուն : Ինչ՞ու համար թերահաստար արխոյնն սիրտ մը շտաշտա : Ինձի կը թուի որ գնել քիչ մը ստան կրնար ա-

* Շատ կեղծաւոր հաստացեալներ գտուարութիւններու արատահեթուն՝ առ ներքոյ աշխարհիս համար իրենց կրնորը կը և՛գեն . բայց թէ որ մէկը սակէ անձելով քրշմարիտ հաստացեալները անոնց նմանցընէ , կը ցուցընէ թէ ի՛նչ հաստատ գատաղութիւն ունի՝ ու ոչ աղէկ մը գիտակ ստուածահանոյ փայտին ընտրութիւնը , կամ անոր ծայրագոյն փափայրներուն ու սեփհական փախերուն տարկաները :

Իսկ չեա ճեճկուիլ , և երբոր ալ Կար չըլլար՝ ան ասեմը
աննստուր ըլլալ :

Վերադարձաւ . Ընտնց զախտաւ հողիմեր ըլլալը շատերն
ըսին , բայց քիչերը այնպէս դասն անտնք փորձութեան
ասեմը : Ըս արիազոյն սիրա մը ունենալու կողմանկ՝
իմերահաւատը աշխարհ քան շունկեր , և ես քեճեկ կ'իմու-
նամ՝ Ե՛ղբայր իմ , որ եթէ ան մարդուն տեղը դուն ըլ-
լայիր , դուն ինքնդ պիտի ըլլայիր միայն քիչ մը ասեմ
ճեճկուայն ու յետոյ յազմուտը : Ըս որովհետեւ դուն
հիմա անտնց մեճեկ հետու եղած ասեմը՝ միայն այսչափ քա-
ղարտութիւն ունիս , ճշմարիտ կ'ըսեմ՝ որ եթէ անտնք
քեզի երևնալու ըլլայիմ՝ ինչպէս որ անոր երեցած , ուրիշ
կերպ մտածութիւն ընել պիտի տային քեզի * :

Իսկ սա ալ մտածեկ որ անտնք համբակ գողեր են , ան-
յատակ անդամագին թաղաւորին ծառայութիւն կ'ընեն ի-
րենք , որ եթէ հարկաւորի , ինք կու գայ անտնց օգնութիւն
ընելու , և իր նայնը մեճչող առիտի պէս է : Ես Պիտ .
Է . 8 : Ըս ինքնա տար փորձն ըրի , և տեսայ որ ստեղծի
քան մըն է : Ըս երեք շարագործները իմ փրատ ալ եկան ,
ու ես քրիստոսեկի պէս իրենց չեա կրտսելու սխեղով՝ նայն
մը համածնուն պէս իրենց տերն եկաւ : Ըն ասեմը իմ
կեանքս պիտի կորսուի՝ թէ որ Ըստուծոյ անօրինութիւն-

* Իճնչպէս դիւրին կը խոսի մարդ թշնամոյն շեքեցած
ասեմը : Ըստ անգամ մեծամեծ քաղութիւններ կրտա-
րել կը խորհիմք մենք մեզի , որ ասեմ որ միշտ կը կարտախնդ
Ըստուծոյ կարող ներքին տակը մենք զմեզ խոնարհեցը-
նելու , զիստալով թէ մենք մեճեկ ոչինչ ենք : Ըսիկոյ
քրիստոսեկին կեա խոսք խախլ կու տայ , որ ասեմ որ տ-
նիկոյ ուրիշեքան միայ աննստաբարութիւններ կը տեսնեկ :
Պողոս շատ անգամ սա կերպով կը խոսի՝ Վերադարձի փա-
ռայր սաստիկ նախանձաւորութիւն ու անոր ճշմարտու-
թեանը միայ ազդու տէր մը ունենալուն :

նախք քաղաքացիաց զքահարուստան շրջոյնի : Մանաւանդ որ այսպէս բրան ըլլալովս ալ՝ զժուար բան մը ըլլալ գտայ մարդու պէս վարուիլը . մեկը չգիտեր թէ ի՞նչ բաներ կ'ըլլան մեզի առ կախին մէջ , բայց միայն ան՝ որ բուն ինք կախին մէջ գտնուած է * :

Շատաւից . Իբրև ես . բայց կը տեսնես որ անոնք փախան , երբոր միայն կարծեցին թէ Սեծաշորհը նստնուած վրայ է :

Վրիտաբան . Նշմարխ է . շատ անգամ փախան իրենք ալ իրենց տեղն ալ՝ երբոր Սեծաշորհը միայն զննորը երեցընէր . և ասոր վրայ զարմանալու չէ , ինչու որ ան՝ ինազատորին քաղանարտիկ գորականն է : Բայց կը կարծեմ՝ որ դուն իմեքահարուստին ու ինազատորին քաղանարտիկ գորականին մէջնազը ատրտերու թիւն մը կը գնես : ինազատորին բոլոր հարստակները իր քաղանարտիկ գորակերը չեն կրնար ըլլալ , ոչ ալ անոր պէս կրնան պատարագիլ երբոր փորձուին : Մասնելու փայելով ոչ բան է որ պզտիկ աչկէ մը Վրոգիսի ճեռ կրուելու ելլի՝ ինչպէս որ Վասիլի ըրաւ , կամ մեկ ձեռնուկ մը եզի չափ ոյժ ու-

* Ո՞վ կրնայ հաստատ կենալ փորձու թեան շար որք՝ որ ասուն Ստատարտու թիւնը՝ Կասկածաւոր թիւնն ու Իոյնահարու թիւնը իրենց իշխանին Ստատանոցին գորտութիւնուից գրգուսած անոր վրայ յարեակին : Երգարե եւ որ , բայց եթէ ան՝ որ Ետուեոյ ամբողջ զննորտից զննուորտուած է . և մինչև անգամ՝ ան ասունն ալ այսպիսի զժուարցին թնամիներուն գորտութեանը զէ՛մ պատերազմ միջը զժուարցին պատերազմ՝ մին է յրիտանէին : Բայց առ է մեր պարծանքը . “ Տերը մեր տեղը պիտի պատարագի , ու մենք պիտի լուս կենանք ” . պէտք է որ լուս կենանք մեր անէին պարծանք մը ընծայելու կողմանէ , գիտնալով որ մեր բուն թնամիները մեր աններն են , և թէ՛ ասելով կը յազիվէնք ասին ասանց՝ միայն Մեզ որ մեզ սիրելից : *Ձեռնակ . Ը . 37 :*

նենայ : Ունենք զգրաստը են՝ ունենք տկար . ունենք շատ հաւատք ունին՝ ունենք թիշ . առ մարդը տկար մեկն էր , և անոր համար աղէկ դեմ չցրաւ * :

Յառաջ . Արամի թէ Մեծաշնորհն ըլլար անոնց բռնածը :

Վերջապիտոս . թե՛ն որ թիշ ըլլար , կարելի է որ շատ գտաւարտ թիւն պիտի քաշէր : Վրանցի պետք է որ թեզի լսեմ՝ , որ թեպէս Մեծաշնորհը աղէկ վարպետ է իր գինքերը բանեցընելու , և քանի որ իր սարսփը հետու կը պահէ անոնք՝ աղէկ բան տեսած է և աղէկ բան կրնայ տեսնել , բայց թէ որ անոնք իրեն մեա զան , սինչն անգամ Առասարտութիւնը՝ Կասկածառութիւնը և կամ միւսը , շատ հաւանական է որ գեաթինը պիտի գտնենն զինքը : Առ երբոր մէկ մարդ մը գեաթինն իյնայ , թ՛նչ կրնայ ընել :

Ո՛վ որ Մեծաշնորհին երեսը աղէկ մը կը նայի , պիտի տեսնէ ան վերջերան և կարածներան նշանները , որոնք յայտնի ազատցոյց պիտի ըլլան իմ լսածիս : Եսկի զարմանալին թեզի լսեմ՝ , անգամ մը ետ լսեցի որ կ'ըսէր , (և ան ալ կոխիմ մէջ ,) Մինչև անգամ կեանքին ալ յայտերնիս կարեցինք : Ես չարամնի որիկանն ռ իրենց ընկերները թնչպէս հեծել ու ոգրալ և ազատակել առին Վա-

* Ո՛վ Վերջապիտոսի համին գաւնուկները , աղէկ մտքերներդ ասէ՛ք առիկոյ գուք՝ որ թիշ գիտութիւն ունիք , ու հաւատքներդ տկար է : Ե՛մեկնն մի կարելիք թէ Վասուած՝ որուն որ կը հաւատայ , ու Փրկիչը՝ որուն որ կը հետեւիք , խառնախրա տէր մը ըլլոյ՝ որ մեր կարողութեանն ասելի բան ինչքէ մեծ : Արբոր թիշ մեծ ծառայութիւն մը կը ինչքէ , զգրութիւն ինչքեցէ՛ք իրան : Վերջապիտոսայե՛ք բոլոր զգրութիւնն ու կարողութիւնը՝ ամեն բարի գործքերուն համար . որչափ որ իրան ընդունիք՝ այնչափ իրանով պիտի անիք , ու անմեքեք իրեն պիտի ընծայէք :

ւիժիւն : Ասե լսան լզգրահային , Սազ . ձք . ու
 լզգեկիրա ալ որոնք թեպէտ և իրենց որովց քաջ գորա-
 կաններ էին , սակայն պարտաւորեցան բոլոր գորութեամբ
 աշխատիլ , երբոր անոնք իրենց վրայ յարձակեցան : և ի-
 թենց ան քաջութիւնովն ալ տակաւին շատ ձեռ կերան ա-
 նանցս : Ընդամ ժը՝ Պետրոս ալ ուզեց երթալ փորձ
 ընել թէ ինչ կրնայ ընել . սակայն՝ թեպէտ և անոնք
 իրեն համար առարկեց իշխանն և կ'ըսեն , բայց անոնք
 այնպէս վիճեցան իր հետք՝ որ վերջապէս ընին ազգիկէ ժը
 վախշուցին զմերը :

Եսկէ 'ի զատ՝ իրենց թագաւորը իրենց սուլելու ձայնը
 ընելու շափ մտա և . ան՝ ձայներնին շրջելու շափ բնաւ չհե-
 աւանար : Եւ թէ որ երբեք բաներնին գէշ երթայ , ինք՝
 թէ որ կարելի է , կու գոյ անոնց պնելու : Ընոր կը
 փայելէ լեիաթանին վրայով ըսուածը . թէ " Ընոր վրայ
 յարձակողն սուրը չգիւնանար , ձէ ալ նիգակը՝ զեզարդը
 ու գրահը : Երկաթը յարդի պէտ է անոր ստիւղ , ու
 պղնձը փաստ փայտի պէտ : Եզեզին նետը զանիկայ չխախ-
 ցըներ . պարտաւորերը անոր գէժ՝ մէկզի կը դառնան :
 Մահակները չիզերու տեղ կը տեպէ . տեղին նմանը ծաղը
 կ'ընեն " : Յոթ . իս . 26-29 : Ուստի մէկ մարդ մը
 ի՞նչ կրնայ ընել ան ասեմը : Ճշմարիտ է՝ որ եթէ մէկ
 մարդ մը Յորին ըսած էին ունենայ՝ ու վարպետութիւն և
 քաջութիւն ունենայ անոր վրայ հեռնելու , նշանաւոր բա-
 ներ կրնայ ընել : Վանդի անիկայ " Հովիտի մէկ գե-
 տինը կը փորէ , ու իր գորութեամբը կը զուարմանայ .
 սպասողէնը գիտաւորելու կ'երէ . երկիւզ ծաղը կ'ընէ ,
 բանէ մը չգիտնար , ու սուրին երեսն չգտնար : Աե-
 տերը անոր վրայ կը սուլեն , նաև փայլուն նիգակը ու զե-
 զարդը . կատաղութեամբ ու բարկութեամբ զետինը կը
 կլէ , ու փողին ձայնը ընելուն՝ շրջաւոր ինքզինքը զուպէլ " :
 Յոթ . ըթ . 21-24 :

Բայց մենք՝ հետեակ մարդիկ՝ ամենին շփոփայինք թ՛շտանոց մը գե՛տն ելլելու , ի՛չ ալ պարծենանք թե՛ մենք լուսազոյն կրնայինք բան անանել՝ երբոր ուրիշներուն յազ-
թուիլը ընենք , ի՛չ ալ մեր քաղութեանը վրայ մտածելով ուրախանանք . քանզի սփոքարար սցապիտներուն բանը խիստ գե՛շ կ'ըլլայ երբոր փարձախն՝ : 'Կայ՛ Գեորգոսը՝ որն որ առաջ յիշեցի . ինք մեծարանութիւն կ'ընէր . այն՝ կը հպարտանար : ու ինչպէս որ իր փառանել միտքը խտել կու տար իրեն՝ լուսազոյն բան պիտի անանէր ու բու-
լոր մարդոցմէ աւելի պիտի գիտնար իր Աշարզապետին համար . բայց թ՛վ պիշապի նուաճեցաւ ու յազթուեցաւ սա շարաններէն՝ որչափ որ ինք :

Ուստի երբոր կը ընենք թե՛ Բնազատորին շխտակ ճամ-
բուն վրայ սցապիտի գողութիւններ կ'ըլլան , երկու բան կը փայլէ մեզի ընել :

'Կախ՛ սպառապնումս Գուրու ելլել , և անպատճառ վա-
հան մը առնել հետեւնիս . փասն զի՛ արդարեւ՝ թե՛ որ ա-
նիկայ պակաս ըլլայ , թ՛շտափն ամենին շփոփանք մենե՛ :
Ենոր համար ան որ առ բաներուն մէջ վարպետ էր՝ ըսաւ ,
"Մենք բանին վրայ շատայնին վահանը առէք , որով
կարող պիտի ըլլաք շարին ամեն կրակոտ նետերը մարե-
լու" : Երգես . Գ . 16 :

Երկրորդ՝ ազնի է ևս որ Բնազատորին մեզ պաշտպանող

* Մեր հաստատակից ընկերներուն իմացք արժան չէ որ
մեզ հպարտութեամբ փրայցընէ , կամ մեզի պատճառե
խորհիլ՝ որ եթէ մենք անանց տեղն ըլլայինք , լուսազոյն
պիտի փարսէինք : Քանզի շենք գիտեր թե՛ Աստա-
սրտութիւնը՝ Աստիանտութիւնն ու Խոյնահարութիւնը
Ինչպէս լուսավ մեր ներսի գին գլուխ պիտի վերցընէին ,
մեր վրայ պիտի յարձակէին , ու մեր մխիթարութիւննե-
րէն մեզ պիտի մերկայցընէին՝ ու մեր ուրախութիւնները
կողպակէին :

առաջնորդ մը ուզենք . մանաւանդ թէ խնդրենք որ ինք
մեր հետը գայ : Եթեպէս ուրախացուց Վասիթը երբոր
ինք Մահուան Շուքին Չորին մէջն էր . ու Մոսիսն աւե-
լըս ուզեց իր եղած տեղը մեռնիլ , քան թէ մեկ քայլ մը
առաջ երթալ առանց իր Ետուծոյն : Եփք . 14 . 15 :
Ո՛վ եղբայր իմ , թէ որ ան մեր հետը երթալ հաճի , ալ
ի՞նչ վախ ունենք հազարաւոր թշնամիներն՝ որոնք մեր
գեմը պիտի էլին : Սալ . 4 . 5-8 : Ի՛ն . 1-3 : Բայց
առանց անոր ամենեւին քան մը շէնք կրնար ընել* : Աւլ .
45 . 5 :

Իմ մտախ՝ աակէ առաջ ես ինքնա սա պատերազմին մէջ
գտնուեցայ . և թէպէտ Եմենարարոյն բարեբարութիւ-
նայք ողջ մնացի՝ ինչպէս որ կը տեսնես , բայց իմ քաջու-
թեամս վրայ շե՛մ կրնար պարծենալ : Ուրախ պիտի ըլ-
լամ՝ թէ որ մէրժն ալ պարպիտի գիպուածի մը շղատա-
հիմ . թէպէտ և կը վախնամ որ աակաւին բոլոր փամուզ-
ներէն ազատած չենք : Բայց որովհետեւ առիւծն ու արջը
գեռ գեռ շփատատեցին , կը յուսամ որ Ետուածն ի և իցն
անթըխատ վրդտացիկ ալ պիտի ազատէ զես :

Ու ասոր վրայ Վրբաւրամոս սկսեց երգել .

Ո՛վ խզնուլի իմեքահաւատ՝ աւազակաց մէջ ինկար ,
Վե՛զ բռնեցին հանուեցուցին՝ մերկ և թշուա՛ն գունե կզար ,

* Բայց ճիշտի հակառակ է ասոր՝ իրենք զիրենք ճանա-
պարհորդ խառնաճանաչներն անոնց ընթացին ու վարքը ,
որոնք կամուսրապէս ու ազատարար Սասանացին սահմա-
նին մէջ կը պարտին , ու մարմնաւոր բերկրութիւններով
և մեղանշական գրասանցներով իրենց հաճոյքը կը կատա-
րեն : Եւսպիտիները պարզիւնց խորով յայտնի կը յու-
ցընեն թէ Ետուածն ներկայութեանը չեն փախարիք , հա-
պտ անոր իրենցսէ հեռանալուն , բայց մեկ որ մը պիտի
գայ՝ որ պարպէս բաներուն համար սարսափելի մտածու-
թիւններու մէջ պիտի ձգէ իրենց մարբը :

Միայն թե՛ ձեռքն ու հասարակուսի պարզ անդամները , թե՛ անհատական կրթությունը :

Այսպես անոնք յառաջ կ'երկարացնեն ու հզորացնեն անոնք ետևեն կ'երկարացնեն : Այս պնդումը դառնում է միայն որ տեղ մը եկան ուր որ ուղիղ անարար մը կը խառնուկը իրենց անարար : ու կը թուակը թե իրենց երկարացնեն անարարում պես շիտակ կ'իջնար * . սա տեղս չէին գիտեր թե երկու անարարն ի՞նչ բանեն , զանգի երկուսն ալ իրենց առջև շիտակ կ'երկարացնեն . վասն որոյ լուրի կայանցան հանձն՝ որ մտածեն : Այս երկուս անարարն վարչական կը մտածեն , մարդ մը սե մարմնով բաց շատ մտածակ հանգեք հասած իրենց եկան , ու հարցուց թե ինչու հան կայներ են : Պատասխան առին՝ թե իրենք Արևմտյան Բազմաբն կ'երկարացնեն , բաց չեն գիտեր թե սա անարարներուն ի՞նչ բանեն : Իմ՝ ետևե՛ք եկե՛ք՝ ըսա մարդը , իմ գացած տեղս ալ սին է : Այսպես ասոնք անոք ետևեն դառնում են անարարն՝ որ նոյն տեղը իրենց անարարն կը խառնուկը , որն որ իրենց երկարացնեն բազմաբն յարգանքն ի՞նչ ի՞նչ պնդակ գարնուց գերեր , որ ի՞նչ ասենին մեզ՝ երեսներ բարբոսներ գարնուսանի . բաց տակայն իրենք առկաին անոք ետևեն կ'երկարացնեն : Բաց շատ շանցած յանկարծ անիկայ անոնք երկուսն ալ որոպայթի մը մեզ՝ նոյն , որուն մեզ՝ երկուսը պնդակ խառնուկան որոպայթին հետ , որ ինչ ընկերներն չէին գիտեր † . սն միջոցին սն մտածակ հանգեքը սե մար-

* Ան անարարն՝ որ շիտակ անարարն պես ուղիղ կ'երկարացնեն , կը շուրջանակ առևտարանական պարզ անարարներն զոյնիք երկարացնեն անոնց որ սակաւ առ սակաւ խառնուկը լինուցանեն , թե՛ վարչականութեամբ և թե՛ գարնուց :

† Այսպես անոնք պետք է մեզի սպիտակ գեղն՝ սեկն գարնուց անարարն լուրի . ինչու որ ինչը Մասնական ալ լուրսար հարցուցիկ կ'երկարացնեն վրան կ'ամեն , ու իր պարտական-

դուք կրճակէն ինչու : Եւ ասեմք անասն իրենց ո՛րք ըլլալը . ուստի ասեմք մը աղաղակելով մնացին հոն , յանգի իրենց զիրենց չէին կրնար հանել անկէ :

Եւ ասեմք Վրիստոսեանս ըսաւ իր ընկերին . Է ինչ ես զիս սխալեմնքի մէջ կը տեսնեմ : Չե՞տք Էսթիմները պատու իրենցին մեզի Շարքարդոյն զոչոչ կրնալ : Ի Արեւի . մա . 13 , 14 :

Յոսոփ . Եսմք նաև նամբուն վայոյզ տարազութեան մըն ալ տաւին մեզի , որ աւելի տաւգութեանք զանկնք անխոյ . բայց մենք անխոյ կարգալու մնացմք , ու մենք չհետապնդք բռնաւորին նամբն : Եւ յայն անմք որդոյնքին մէջ իրենք իրենց վայո սուգ ընելով մնացին : Ա իրջը լուսաւոր մը անասն որ գեղց 'ի իրենց կու գար , ու ըստակ լուսանելի խարազան մը ունէր իր ձեռքը * : Երբ-

նէրն ալ արդարութեան պաշտանեաներուն կը նմանին . Ի Արեւի . մա . 14 , 15 : Աս ի՞նչոյն կը խարեն հոգիները : Շարքարդութեանք իողնոյն մեղաւորները զեղեցիկ կարծիքի մէջ մէջ կը նշեն թէ՛ արդարութեան զորքան են , մեծ յառաջակնութեան ըրած են ու մեծ ժառանգութեան ներս հասած են , ե մինչև անգամ թէ՛ իրենք իրենցմէ կատարեալ են , մեղքէ ազատ են , միայն սիրով զրուած են , եւ : Եսմք են ձերմուկ հանգերն հոյած սև մարգիկը :

* Եւ լուսաւորը կը յուցընէ ան հեղահամբոյր Տերը՝ Եւստանոյ Սուրբ Էսթին , Վրիստոսի ժողովոցոյր ասակնորդն ու պահապանը : Երբոր անմք կը մնչրին ու կը խտարին Շիտուսն՝ որ է Կանապարհը , ու կը զսանան իրեն՝ որ է Կնիւրաութեանը , Սուրբ Էսթին իր տաւած իրաւին՝ ու մեղքը Կանոյցնելու գաւազանմոյն կու զայ , որ հոգիները իրենք զիրենք արդարացրեմոյ հարարութեանն ու շիւրաութեանը համար իննելով Վրիստոսի գարնընէ , բոլորովին անոր յաւալու՝ միայն անոր ապստմնելու , ու յապքը ընկերութեանք անոր հետ յայնելու :

որ իրենց եղած տեղն եկաւ ան , հարցուց անոնց թէ ինչ-
 կէ եկան , ե թնչ կ'ընեն հան : Պատասխան տուին ա-
 նոր՝ Մենք սղարակել ձամբորդներ ենք որ Սիսն լեռը կ'եր-
 թայինք , բայց ձամբաներնես դուք ելանք ձերմակներ
 հագած սե մարդու մը առաջնորդութիւնովք , որ մեզի ըսա-
 թէ իմ հասեա եկեք , ես ալ հան կ'երթամ : Են առնը
 խարազանին տերն ըսաւ . Ենիկայ Շարորդողն է , սուս
 առարեալ մը , որ ինքզինքը լուսաւոր հանձնակի մը կ'եր-
 պարանքը խօսիկց : Եսայեա ինք ան սրտայտէր պատանց ,
 ու մարդիկը դուք հանկց : Յետոյ ըսաւ անոնց . Ետեա
 եկեք , որ մեզ նարին մեր ձամբուն զնեմ : Եսայեա ես
 աարաւ զանոնց ան ձամբուն՝ որն որ մեր կին Շարորդ-
 գողին հասեալու համար : Են առնը հարցուց անոնց՝
 բաւով . Ո՞ր պատկեցար դուք երկի զիւնք : Պատաս-
 ան տուին , թէ Հոսիաներուն քովք՝ Առարձակի Լե-
 ներուն վրայ : Յետոյ հարցուց անոնց՝ թէ Հոսիաներն
 ձամբուն ստորադրութիւնը լաթի՞ք : Պատասխան տու-
 թն , Ես : Բայց երբոր ձամբուն վրայով տարակոյս
 ունեկիք՝ շհանկցի՞ք ու շարդայի՞ք մեր զիրը , ըսաւ :
 Պատասխան տուին թէ՛ Չէ : Հարցուց Լուսաւորը՝
 Ինչու : Ըսին իրենք , Սոցանք : Եսիկ զսա հարցուց
 ես , Հոսիաները լապարկցի՞ն մեզի Շարորդողն զայլ
 կենալու : Եսն , բայց շարժեցինք որ սա անուշեղու
 մարդը անիկայ էր՝ բան :

Են առնը երազիս մէջ տեսայ որ հրաման ըրաւ անոնց
 որ պատկին . ու երբոր պատկեցան՝ աղկի մը ձեծեց անոնք ,
 որ սարկցընէ անոնց ան ձամբուն՝ որուն մէջ պետք է քա-
 լին . թ Սոցա . 4 . 25 , 27 . ու երբոր կը ձեծեք զա-
 նոնք , կ'ըսէք . Ես՝ անոնց որ կը սիրեմ՝ , կը իրաւեմ .
 ուստի նախանձաւոր եղիք , ու ապաշխարէ : Յ-յտ . 4 .
 19 : Եսիկայ լինալուն՝ հրաման ըրաւ անոնց իրենց ձամ-
 բուն երթալ , ու Հոսիաներուն իրենց ապապրած ուրիշ

բաներուն ալ ազնի գոյուշանալ : Այսպէս անոնք շնորհակալ եղան իրեն՝ բայց իր մարդասիրութեանը համար , ու սխեցին շնորհի նամբուն մէջ հանգարտութեամբ առաջ երթալ ու երգել :

Արդ դուք որ նամբուն մէջը կը քաշէք ,
Ճ'ամբնն ելլողին վիճակը տեսէք ,
Մեկանեւի ցանցի մէջ ինկան ,
Ինչու որ բարի խրատը մտցան .
Եւ թէպէտ վերջը անկէ դուրս ելան ,
Բայց կը տեսնէք որ սաստիկ ծեծ կերան .
Ուստի ստիկաց միտքերնիդ առէք ,
Ու նամբանուդ մէջ միշտ գոցը կեցէք :

Հինա տաննէ մը ետեւ հետեւն մէկը տեսնա՛ որ կանոց կանոց ու միմուսը կու գար արքունի նամբայնն իրենց գէմն ելլելու : Ե՛ն ասե՛նը Վերտարանուս ըսաւ իր ընկերին . Ե՛նն մարդ մը կայ՝ իր կանակը Սիմնն գարնուցան , ու կու գոց գէմերնիս ելլելու :

Յոսոփ . Ար տեսնե՛մ զմորը . եկր հինա մե՛ք մեզի գոյուշութիւն ընենք , որ չըլլայ թէ ան ալ չողորորոց մը ըլլայ : Այսպէս անիկաց հեռոցետե՛կ մտակցաւ ու վերջնապէս եկաւ հասաւ անոնց : Իր անունն էր՝ Մաստուած , ու հարցուց անոնց թէ ո՛ր կ'երթան :

Վերտարանուս . Սիմն լեռը կ'երթանք մե՛ք :

Ե՛ն ասե՛նը Մաստուածն սխեց բարեբանայնն ինդալ :

Վերտարանուս . Ի՞նչ կը նշանակէ աս քու խնդարը :

Մաստուած . Ե՛սոր համար կը ինդամ՝ որ կը տեսնե՛մ թէ ի՛նչ ազնիւ մարդիկ էք դուք , որ այսպէս գժուարին նամբորդութիւն մը վրանիդ առեր էք , ու հաւանակաւ նարար ձեռքերնիդ ուրիշ բան պիտի չանցնի՝ բայց հոգ աւարած բաներնուդ համար քաշած աշխատութիւննիդ :

Վերտարանուս . Ինչ՞աւ այդպէս կ'ըսես , մարդ , կը կարծես որ պիտի չընդունուի՞նք :

Մասաթաւն . Ընդունուի՛ւ . բարբ աշխարհիս մէջ
այնպէս տեղ մը չիոյ՝ որուն վրայ որ դուք կ'երազէք :

Քրիստոս . Բայց հանգեքնեալ աշխարհին մէջ
կոյ :

Մասաթաւն . Երբ որ ես իմ երկրիս մէջ իմ բնակա-
րանս էի , սա ներ հաստատանին պէս լեցի , ու լեւելոյս
նամբայ ելոյ տեսնելու . ե սա քան տարի է որ ան քա-
ղաքը կը փնտակի , բայց աւելի բան մը չգտայ քան որ լափ
տալի որը որ նամբայ ելոյ : Վարդ . Ժ . 15 :

Քրիստոս . Մենք լեցինք ալ՛ հաստատայինք ալ՛ ին
պայպէս մէկ տեղ մը կոյ :

Մասաթաւն . Ես ալ իմ տունս եզան տեսնա թէ որ
չհաստատայի՝ պարտափ տեղ չէի գար փնտակելու . բայց բան
մը չգտնելով , (որ մինչև հիմա պիտի դանկի ես թէ որ
պայպիսի տեղ մը գտնուելու ըլլար , քանզի ես ննկ հե-
ռու գաղի անիկայ փնտակելու ,) նորէն ես կ'երթամ , ու
պիտի նայիմ ես զիս հանգստացընել ան բաներով որ ա-
ռաջ ես ան յոյսերուն համար մեկդի ձեցի , որոնք որ հի-
մա կը տեսնեմ ինչ չիան :

Քրիստոս . (Ու տանը Քրիստոսիս իր ընկերին
Յուսալիցին ըսաւ .) Ն'ընարի՛ս է արդեոք ինչ որ սա մար-
դը կ'ըսէ :

Յոսալից . Քոչը կեցիր , տիկայ շողորդողներուն
մէկն է : Միայդ բեր թէ արդէն անգամ մը քանիի ե-
զաւ մեզի սա տեսի մարդոց տկանը գնելնիս* : Ինչ ,

* Տեսէք թէ ի՞նչպէս գտնազան թ նամբներով չընպա-
տան ենք : Ը շողորդողէն ազատելուն պէս՝ յայտնի
անաստուան ու ջոփակեաց ծաղրաբանի մը պատահեցան ,
որ իրաւ ինք նամբորդութեան ելեր էր՝ ու կը պարեկնար
ալ որ անոնցմէ շատ հեռու գացեր էր , բայց ահա անն բա-
նէն երես գարնուցեր էր . ե թեպէտ քան տարի ինք Սիան
Լեալ փնտակեր էր , սակայն հիմա կը ջուցընէ որ մէջ հա-

Սխան Լեւ շինի) : Ջուարանայի Լեւներէն շահանդք ան
 քաղաքին դուռը : Վսեկ մենք հիմա հաւատարմ քաղաք
 շինիք : Բ Արշակ . Ե . 7 : Վսալէ յառանջ երթմանք ,
 շքեաց որ խարազանով մարդը կրկին մեզի հասնի : Ղուծ
 պարտաւոր կիր աս բանին վրայ ինծի մէկ գաս մը սորվեցը-
 նել : Ա՛ զըսայր իմ , դազարե կ'ըսեմ անոր տկանի գնե-
 լին , ու մեր հոգիներուն փրկուելուն հաւատանք մենք :
 ԼճԳ . Ժ . 39 :

Վրշիտարձանա . Ա՛ զըսայր իմ , չէ թէ մեր հաւատարմ
 ճշմարտութեանը վրայ եւ ինքնա տարակոյս ունենալու
 համար աս խնդիրը ըրի չեզի , հապա չեզ փորձելու՝ ե
 յու սրտիդ անխարզախտութեանը պտուղը չե՛ն քաղելու
 համար : Իսկ աս մարդուն վրայով՝ գիտեմ եւ որ ինք աս
 աշխարհիս աստուծոն կուրացած է : Մենք մեր ճամբան
 երթմանք , գիտնալով որ մենք ան ճշմարտութեանը վրայ
 հաւատք ունինք , ու « Մեն աստութիւն ճշմարտութեան
 չէ՛ » : Խ Յովն . Բ . 21 :

Յոսոփ . Ուրախ եմ եւ հիմա Մատուծոյ փառաց յու-
 սովը :

Այսպէս՝ անոնք մեկզի դարեան ան մարդէն , ե ան անոնց
 վրայ խնդալով իր ճամբան գնաց :

Իսկե ետեւ երազիս մէջ տեսայ որ անոնք յառանջ գացին՝
 մինչեւ որ մեկ երկիր մը եկան , որուն ոչք բնականաբար
 յուն կը բերէր մարդուն , թէ որ անոր ստորած չէր :
 Ու աս տեղը Յուսափեցը յունը կոխելով սիսեց թուշնալ
 եանընալ . վասն որոյ Վրիտարձանայի ըսաւ . Լա հիմա

ւստք ունի ե ոչ յոյս , հապա ասին բան խարեւութիւն
 համարելով կը ծաղարանէ : Երկուց մարդ անցընելն ան-
 գամ տարափելի բան է : Մատուծոյ թնշ յառուկ ոչոր-
 մութիւնն է՝ որ մեկը հաւատարի ու յարասեւութեան մէջ
 պահուի , ե ուրացողներուն ծաղարանութիւնը բանի
 տեղ չհամարի :

կը սկսեմ այնպիսի քան ունենալ , որ հազի թէ կրնամ աչքերս բաց բռնել . եկոր պատկերնք հաս , ու թեթե քան մը առնենք :

Վերջապիստոս . Վաս լիցի , որ շքույր թէ քնանալով՝ ալ չարթնընանք :

Յոսոսից . Լնչմ^Ը համար , ե զըսոյր իմ՝ աշխատող մարդուն անոյչ ե քանը . կարելի է որ կապուսրինք թէ որ թեթե քան մը առնենք :

Վերջապիստոս . Մխարզ շէ՞ս բերեր որ չ սփեւերուն մեկը մեզի ապապրեց որ Սախարդեալ Լրկերն գրու շանանք : Լնք սա խարդով մեզի բռնի կ'ուզէր որ քնանալէն զտոյչ կենանք . ուրեմն՝ շքանանք ինչպէս ուրիշները , հապա արթնուն ու զգաստ ըլլանք * : ան թեխ . է . 6 :

Յոսոսից . Ար խոստովանեմ որ քանցաւոր եմ . ու թէ որ ես մինակ ըլլոյցի , քնանալով մահուան վտանգին մէջ պիտի խնայի . Ար տեսնեմ որ խնատունքն բռնեք ճշմարիտ է , թէ՛ Լրկուսը մեկէն աղէկ է : Ժառ . 4 . 9 : Մինչև սա տեղս քու ինձի ընկեր ըլլոյց Եստուածն ողորմութիւն մը եղաւ . ու դուն քու աշխատութեանդ համար աղէկ վարկը մը պիտի առնես :

Երդ՝ ուրեմն քաներնիս կոխելլ սա տեղս արգիլելլու համար , աղէկ խոսակցութիւն մը ներք առնենք , ըսաւ Վերջապիստոս :

Ըսչոր սրտով , ըսաւ միւսը :

Վերջապիստոս . Ո՞ւրիկ սկսինք :

Յոսոսից . Ուրիկ որ Եստուած սխեց մեզի : Ըսոյց թէ որ կ'ուզես՝ դուն կը սկսի՞ս :

* Վերջապիստոսն կըսոյր , զոչը կեցիր Սախարդեալ Լրկերն վրայ քնանալէն : Լրրոր տան բան գրեթէ չեասակ ու աղէկ կը յառաջանայ , հոգիներնիս կը պատկերն կը քնանան : Եստուծոյ խարին մէջ ըստ զգուշութիւններ կը արուին մեզի հոգեար թմբութեան գեմ :

Վրիստիանոս . Վեզի առաջ առ երգը պիտի երգեմ .

Երբ սուրբերը բռնով թմբին թող առ անդ զան լսելու ,
 թե՛ թ՛նչպէս առ ճամբորդները կը խտակցին իրարու .

Հնայա իրենք առ երկուքն խոհեմարար թող սոցերին ,
 Բայ և արթուն պահել իրենց յնով թմբած աշտերնին ,
 թե՛ որ ազէկ կատարարս ի ընկերս թիւնը սրբոց ,
 Ե իրենք արթուն կը պահէ ընդդէմ՝ բռնութեան զժպոց :

Սեպոյ Վրիստիանոս սիւնց , ու ըսաւ . Վեզի ինչոր
 մը պիտի հարցնեմ : Թ՛նչպէս եղաւ որ ճախ և առաջ
 սիրոյզ զբիր առ քու հիմեհուան ընթացցոյ բռնել :

Յոսոսօֆ . Ըսել կ'ուզես՝ թե՛ թ՛նչպէս եղաւ՝ առաջ
 իմ՝ հոգեցոյ բարեչառութիւնը փնտսելու :

Վրիստիանոս . Ըսի՛ , առ կ'ուզեմ ըսել :

Յոսոսօֆ . Երկար ասան մնացի եւ սկզբն փանտամոցին
 մէջ տեսուած ու ծախուած բռնեքուն զուարճութեանը
 մէջ , որոնք պիտի թանկ էին՝ որ կը հաւատաւ՝ որ
 էթէ եւ տակաւին անսնցնով մնացած ըլլայի , հիմա ա-
 նոնք կարտանն ու կարծանման մէջ զիս թաղած պիտի ըլ-
 լային :

Վրիստիանոս . Թ՛նչ բաներ էին անոնք :

Յոսոսօֆ . Ըջարհիւ բազմ զաններն ու հարստու-
 թիւները : Շատ կը զուարճանայի եւս զեզիութիւնով՝
 անտաւիութիւնով՝ արեւցութիւնով՝ հայհոյութիւնով՝
 սատրիւնով՝ անմարտութիւնով՝ Աիրակին շքիւնով՝ և
 ամէն սն բաներն ընելով որոնք հոգին կորսնցնելու
 պատճառ կ'ըլլան : Բայց աստուածային բաները լսելով
 ու անոնց վրայ մտածելով՝ որոնք շխտակը քննէ լսցի՛
 թնչպէս ճակ սիրելի Հաւատարիւնն ալ , որ Ունայնու-
 թեան Տնտախմանութն մէջ իր հաւատքին ու առայրին կեն-
 ջադարարութեանը համար սպաննուեցաւ , վերջապէս
 տեսայ որ առ բաներուն վերջը մահ է , ու առ բանե-
 քուն համար Բառուծոյ բարիութիւնը կու գոյ անհաւաքան-

զուժեան որդւոց վրայ : Էսայ . 21-33 : Եփե . 6 :

Վերադարձումս . Եւ ան ստե՛նք իսկոյն կատարելապէս իտելոց պատկեցանս առք :

Յոսուպից : ՉԷ . շէի յո՛ւարեբ իսկոյն նանձնալ՝ ճշ մեղքին զէլուժ ինն ու ճշ անիկայ ընելուն համար ետեկն եկող զատապարտութիւնը . բայց երբոր առաջ իմ միտքս սկսեց սարսիլ Եսաուծոց խապոյք , կը նանայի անոր լուսին զե՛մ աշխրհս գոցել :

Վերադարձումս . Բայց ի՞նչ էր պատճառը որ Եսաուծոց որհնեալ Էսայոյն թու վրայ ըրած առաջին ներգործութիւններն պայակա բանեցուցիր զուն :

Յոսուպից . Պատճառներն ասնք էին : 'Կոխ' շէի զիտեր թէ տանկայ Եսաուծոց իմ հոգւոյս վրայ ըրած գործն է : Բնաւ մտքէս շէի անցուցած թէ Եսաուած առաջ մեղաւորին զարձը կը սկսի՝ մեղքին վրայով արթնութիւններ տալով անոր : Երկրորդ՝ մեղքը տակաւին շատ անուշ էր իմ մարմնոյս , ու յո՛ւար շէի անիկայ ձգելու : Երրորդ՝ շէի զիտեր թէ ի՛նչպէս իմ առջի բարեկամներէս զատուիմ՝ , անոնց ընկերութիւնն ու գործերը շատ բողձալի էին ինծի : Չորրորդ՝ ան ժամերը՝ երբոր իմ մեղաւոր ըլլալուս նանալուձը կու գար վրաս , այնպէս նանձրալի և այնպէս սիրտ գողացընող ժամեր էին , որ մինչև անգամ իմ սրտիս մէջ անոնց յիշատակութիւնն ընելն ալ շէի կրնար տանիլ :

Վերադարձումս . Ուրեմն՝ ինչպէս որ կ'երևայ , երբեմն երբեմն թու սրտից նեղութիւններն կ'ազատէր :

Յոսուպից : Եւ թե՛ , անշուշտ . բայց նորէն անիկայ իմ միտքս կու գար . և ան ստե՛նք առաջուան պէս՝ մանաւանդ թէ անկէ ալ զե՛լ կ'ըլլայի :

Վերադարձումս . Ինչ՞ի համար , ի՞նչ էր որ թու մեղքերդ կրկին թու միտքդ կը բերէր :

Գոտուից . Շատ բաներ . ինչպե՛ս՝

Լ . Ի՞նչ որ Խամբան ճշմարտ հաստատեալի մը պատահէի , կամ՝

Բ . Ի՞նչ որ մէկուն Եստուանաւանդը կարգալը լնէի , կամ՝

Գ . Ի՞նչ որ գլուխս ջտեկը սխե՛ր , կամ՝

Դ . Ի՞նչ որ գրացիներուս մէկուն հիւանդ ըլլալը լնէի , կամ՝

Ե . Ի՞նչ որ մեռելի մը համար զարնուած զանգակին ձայնն առնէի * , կամ՝

Օ . Ի՞նչ որ իմ մեռնիլս մտածէի , կամ՝

Զ . Ի՞նչ որ լնէի ի՞նչ յանկարծակի մահ պատահեր է սրբի՞նքուն :

Է . Ինչո՞ւ մանուանդ երբոր իմ վրայդ մտածէի ի՞նչ լուսով գտաւասանի երբե՞պէս եմ :

Վրիտախան . Եւ միշտ գիտե՛ս ի՞նչ կը յիշուի՞ր խըղճմաներին խցի՞նքն ազատիլ , երբոր սա կերպերուն մէկուից անիկայ քեզ կը խցի՞մէր :

Գոտուից . Չէ՛ , բնաւ . յանգի ան ասե՛նք անոր մը ներք կը զարնէին անոնք իմ խղճմաներիս . եւ ան ասե՛նք ի՞նչ որ միայն մտե՛ս անցընէի մեզքին գտնաւ , (ի՞նչպէս միտքս անոր գէ՞տ գարե՛ած էր ,) կրկնապատիկ տանջանք կ'ըլլար ինձի ան :

Վրիտախան . Ուրեմն ի՞նչ կ'ընէիր ան ասե՛նք :

Գոտուից . Աը մտածէի ի՞նչ պէտք է իմ վարքս լնէի . հապա ի՞նչ չէ՛ կ'ընէի մտքե՛ս , անչա՛րս պիտի գտաւագարտուիմ :

Վրիտախան . Եւ ի՞նչ ըրի՞ր անիկայ լնէիլու :

* Մտիկայ Մտգիկայ մէկ ստփերու ի՞նչ մըն է , որ երբոր մէկը մեռնե՛լու ըլլայ , յատուկ եղանակով զանգակ կը զարնուի :

Մտաւոր - Այն . ու փախաց ալ՝ ոչ միայն մեզքերէն՝ հոսոս մեղանշական ընկերութենէ եւ , ու եւ զիս քրիստոնէական պարտաւորութիւնները կատարելու տուի . զոր աշխակ՝ ազգութելու , կարգալու , մեղքի համար լալու , իմ ընկերիս՝ իրաւը խտելու , եւ : Այս բաներն ըրի՛ հանգերն շատ ուրիշ բաներով , որոնք երկար կ'ըլլան առ տեղս պատմելը :

Վերջապիւտս . Այս ան ասունը գուն յեղ աշէկ ըլլաւ կարծեցի՞ր :

Մտաւոր - Այն՝ ասուն մը , բայց վերջը ինքզինքս բարեկարգելու համար բոլոր ըրածներուս հակառակ իմ նեղութիւնս կրկին գլորելով զիսս եկաւ :

Վերջապիւտս . Լճնչկես պատահեցաւ ասիկայ , ալ գուն բարեկարգուած ըլլալով :

Մտաւոր - Շատ բաներ կային որ անիկայ իմ զիսս բերին , մանաւանդ հետեւաշնորհուն նման խոսքերը :

«Մեր բոլոր արդարութիւնները գաշտածի լախն պէս է՝ : Ասոյ . կէ . 6 : «Սարգ օրէնքին գործքերն չկրնար արդարանալ՝ : Վազ . Բ . 16 : «Արդոր բոլոր նեղի հրամայուած բաները ընէք , ընէք թէ՛ Մենք անդրտան ծառաներ ենք՝ : Վազ . Ժ . 10 : Այս ուրիշ ասոր նման շատ խոսքեր : Ասկէ սխեցի եւ ինծի այսպէս խորհիլ : Ինչ որ բոլոր իմ արդարութիւններս գաշտածի լախն պէս է , թէ որ օրէնքին գործքերն մարդ չարգարանար , ու թէ որ ամեն բանն ընենուս ետե՛ ասկաւն անպիտան ենք , այսա ուրեմն յիտարութիւն է օրէնքին միջոցովը երկինք երթալու յուսայլ : Վասն այսպէս ալ մտածեցի : Ինչ որ մեկ մարդ մը հարիւր սակի պարտք ընէ զանառակներն , ու անկէ ետե ինչ որ ասնէ բոլոր իր ասանին ասակը հասուցանէ . բայց ասկաւն թէ որ իր հին պարտքը ասանց սրբուելու կը կենաց տուամբին մէջ , զանառակները անոր համար կրնայ գառաւտանի կանչել :

անիկայ՝ ու բանալը գնել տալ , մինչև որ իր պարտքը վճարե :

Վրդափանեա . Ընտ աղէկ . և ասիկայ՝ գուն ի՞նչպէս քու վրայ յարմարացուցիր :

Յոսոփ . Ինչպէ՞ս . ևս ինձի պատկա խորհեցայ : Իս իմ մեղքերովս Եստուծոյ յիշատակարանին մէջ շատ պարտաւոր գրուած եմ , և իմ՝ հիմակուան ինչպիկցս բարեկարգելս պիտի շփշարե աս պարտքը : Սակն որոյ ամեն իմ հիմակուան զիս ուղղելուս վրայ՝ տակաւին պիտի մտածեմ , թէ՛ ի՞նչպէս պիտի ազատիմ ևս ան գատապարտութենէն՝ որուն տակը ևս զիս նգեցի իմ առջի մեղքերովս :

Վրդափանեա . Ընտ գեղեցիկ յարմարութիւն . բայց կ'աղաչեմ , շարունակե քու խոսք :

Յոսոփ . Մեկ ուրիշ բան մըն ալ՝ որ իմ վերջին բրած ուղտութիւններէս մինչև հիմա միշտ ինձի նեղութիւն կուտայ , ասիկայ է , որ եթէ իմ հիմակուան բրած գործքերս զգուշութեամբ նկատեմ , տակաւին կը տեսնեմ՝ որ մեղքը իմ ամենաշու գործքերուս մէջ ինչպիկցք կը խառնե . այնպէս որ հիմա ստիպուած եմ հետեցընել թէ իմ անձիս և պարտաւորութեանցս վրայ ունեցած իմ առջի յիմարական կարծիքներովս ալ մեկ որուն մէջ բաւական մեղք գործած եմ զիս դժոխք խրկելու , թէ և իմ առջի վարքս անմեղ ալ եղած ըլլայ :

Վրդափանեա . Իս ան տանը ի՞նչ ըրիր :

Յոսոփ . Ի՞նչ ընեմ . ի՞նչ ընելու չէի գիտեր մինչև որ իմ մտքս բացի չ'աւատարիմին . ինչու որ աղէկ ծանօթ էինք իրարու : Իս ան ինձի ըսա՛ թէ մինչև որ նեղք չ'եղեմ այնպիսի մեկ մարդու մը արգարութիւնը՝ որ բնաւ մեղանշնչ , չ իմն՝ և ոչ բռնոր աս մեղաւոր աշխարհի արգարութիւնը կարող է զիս փրկել :

Վրդափանեա . Իս կարծեցի՞ք որ ան ճշմարիտ կը խոսեր :

Յոսիֆ . Երբոր բուն իմ ըրած ուղղութիւններու համար ու անոնցով բաւականացած ըլլայի՞ ու ան ասկէն ան պարզեա ըսած ըլլար ինծի , յիմար պիտի կոչէի պինդ իր քաջած աշխատանքին համար : Բայց հիսու որ կը տեսնեմ իմ անկի տկարութիւնն ու իմ անկարգու գործերուս հետ յարող մեղքը , ստիպուած եմ իր կարծիքը ընդունիլ :

Վրիտաբանու . Բայց երբոր ինք քեզի առաջ խնայուց ասիկայ՝ հաստատացի՞ր թէ կը գտնուի պնդպիտի մարդ մը որուն համար արդարապէս ըսուի թէ բնաւ չմտնուից :

Յոսիֆ . Պէտք է խոստովանիմ թէ առջի բերանը ստարածի բուն մը թուեցաւ ինծի ան խոսքը : Բայց իր հետ քիչ մըն ալ խոսակցութիւն եւ ընկերութիւն ընելէն ետե կատարելապէս հաստատացի :

Վրիտաբանու . Իւ հարցուցի՞ր իրեն թէ ի՞նչ է ան մարդը , եւ ի՞նչպէս արդարանալու ետ անով :

Յոսիֆ . Ես՞ . ե ինք ըսաւ ինծի թէ Տէր Հիսուան է , որ Եստուծոյ աջ կողմը կը նստի : Եթէ . թ . 12 : Եւ պարզեա՝ ըսաւ , Դուն պէտք է որ անով արդարանաս , պսինքն՝ հաստատելով ան բաներուն ինչ որ ան իր մարմինին սրերը ըրաւ , ու փայտէն կախուած ժամանակը քաշեց : Հատի . 4 . 5 : Առջ . ան . 14 : Եւ Պէտք . ան . 18 , 19 : Հարցուցի իրեն ես՝ թէ աս մարդուն արդարութիւնը ի՞նչպէս կրնայ ան գորութիւնն ունենալ , որ Եստուծոյ առջին մէկ ուրիշը արդարացընէ : Ինքն ալ ինծի ըսաւ՝ թէ անիկայ կարող Եստուան է , ե բոլոր ըրածները՝ ու փնչն անգամ մահուամբ մտնելից չէ թէ իրեն համար ըրաւ՝ հապա ինծի համար . ու անոր ըրածները՝ ե անոնց արտանաւորութիւնը ինծի պիտի համարուի , թէ որ ետ իրեն հաստատմ՝ :

Վրիտաբանու . Եւ ի՞նչ ըրիր գուն ան ասկէն :

Յոսիֆ . Հաստատուես գե՞տ իմ ընդգիտութիւններս

յառաջ բերի . քանզի կը կարծէի թէ ան պիտի չկամենայ
զիս փրկելու :

Վրէիսփիանս . Այս ասեմը թ՞նչ ըստ քննի Հասա-
տարիմը :

Յոսուփ . Ըստ ինծի թէ՛ Ենթ դիմե ու անս : Այս
ալ ըսի թէ յանդգնութիւն է աս քանը : Ան ըստ ,
ՉԵ՛ , ինչու որ հրաւիրուած ես իրեն կրթալու : Մասն .
ժԿ . 28 : Ենկե ետե Ախուսի հրաւիրանայ գիրքը
ասուս ինծի՛ որ բաղաւթի զիս աւելի համարեալութեամբ
կրթալու . և ան գրքին վրայով ըստ՝ թէ անոր ամեն մեկ
յոփոր ու նշանագիրը կրկնքին ու կրկնն ալ հաստատ է :
Մասն . իգ . 35 : Ան ասեմը հարցուցի իրեն՝ թէ կրբոր
կրթամ՝ թնչ պէտք է որ ընեմ՝ և ինծի ըստ թէ՛ մեկան
վայ գալով բոլոր իմ որտախ ու հոգւոխ ազաւելու եմ
Հորը՝ որ անիկայ յայտնե ինծի : Մասն . զԵ՛ . 6 : Վառ .
Վ . 10 : Արի՛մ . իթ՛ . 12 , 13 : Ենկե ետե իրեն հար-
ցուցի ես՝ թէ թնչպէս ազաւելու եմ անոր . ու ան ըստ ,
զնն , և պիտի գտնեա զմերը ընթաց անտին վայ , ու բ
որ բոլոր տարին կը նստի ներսւմ և թողութիւն տալու
անանց՝ որ իրեն կ'երթան : Արի՛մ . Վ . 16 : Ըսի իրեն՝
թէ կրբոր կրթամ՝ , չեմ գիտեր թնչ ըսեմ . ու ան ինծի
ապապրեց որ պարեա ըսեմ : «Մասուած , սգրմե ինծի
մեղաւորիս , ու ընթեկ որ Ախուս Վրիստաւը նանձամ՝ ,
և անոր հաստամ՝ . քանզի կը տեսնեմ որ եթէ անոր ար-
գարութիւնը չըլլայ , կամ թէ է ես ան արգարութեանը
վայ հաստաք չունենամ , բոլորովին կարուած եմ * :

* Եղկն նկատե ասիկայ՝ ի՞ զրայր : Ինքզինքը նանչցող
մեղաւորին գլխաւորաբար փնտաւածը արգարութիւն է :
Ինք իր վայ լուծի անիկայ . և ասիկայ գիտե ինք : Ու-
րեմն ճիւր պիտի գտնուի : Միայն Վրիստաւի վայ : Ե-
րկայ Աստուծոյ յայտնուած ճշմարտութիւն մըն է . ու

Ո՛վ Տէր , ընչի որ գուն ոչորման Ետուած ես , ու այնպէս սահմանեցիր որ քու Որդիդ Յիսուս Վրիտասը աշխարհի Փրկիչն ըլլայ : ու նաև կ'ազնս ինծի պէս խեղճ մեղաւորներուն շարհէլ անիկայ : Եւ ալ ճշմարտապէս մեղաւոր եմ : Այսան որոյ՝ Տէր , առ պատահում իմը մե'զք առ , ու քու շարհչոյ մեծցո՛ւր իմ հոգւոյս փրկութեամբը , քու Որդւոյդ Յիսուս Վրիտասի միջնորդութեամբը : Եմն' :

Վրիտաբանաս . Եւ քեզի հրամայուածն պէս ըրի՞ր :

Յոսոսօց . Ե՛յն , կրկին , և կրկին , և կրկին :

Վրիտաբանաս . Ու Հայրը յայտնե՞ց քեզի Որդին :

Յոսոսօց . Ո՛վ , ի՛չ առաջին՝ ի՛չ երկրորդ՝ ի՛չ երրորդ՝ ի՛չ չորրորդ՝ ի՛չ հինգերորդ՝ և ի՛չ ալ վեցերորդ անգամն * :

Վրիտաբանաս . Ի՞նչ ըրիք ան սանը :

Յոսոսօց . Ի՞նչ ընեմ , ինչ ընելիքս լի գիտեր :

Վրիտաբանաս . Եղջե՞քը ձեզու մտածմունքներ չունեցմք :

Յոսոսօց . Ե՛յն՝ քանի մը հարիւր անգամ՝ առ մտածմունքն ըրի :

առանց հաւատալու ասոր՝ ամեն մեղաւոր պիտի կորսուի : Կուտե՛ թէ քու հոգւոյդ կորստեամբ որսանաւ պիտի ըլլաս , թէ որ Վրիտասի արդարութեամբ մերժես , ու չհաւատաս թէ նոյն արդարութեամբն է՝ որ Ետուած ամբարշտները կ'արդարացնեն առանց գործի : Ո՛վ խտասիրա՛ւ՝ ու դուք մեզ արդարացնե՛ոց մեղաւորներ , արդարութենէ հետո ևք դուք : Իսկեղք ստիկոյ՝ ու զարհուրեցէք :

* Մեղաւորը երբոր նախ կը սխի փնտակ Տէրը , Իբրտան մէջ շատ մեծ վախկտութիւն կը ծնանի : Բայց Վրիտասի հաւատարիմ խտամունքը ունի ան , թէ փնտակէք ու արիւի գանէք : Ելում : ԺԿ . 9 .

Վրդեօրհման . Եւ ի՞նչ էր պատճառը որ չէկեցիր ան :
 Հոտուց . Հաւատացի թէ ինծի ըսուածը ճշմարիտ
 էր , այսինքն՝ թէ առանց աս Վրիստոսին արդարութեա-
 նը բարբ աշխարհ կարող չէր զի փրկելու . և անոր հա-
 մար՝ եւ ինծի ըսի , թէ որ ազգերը չկե՞մ՝ անշուշտ պի-
 տի մեռնիմ . Բայց թէ որ պիտի մեռնիմ՝ ընդհանց
 ամուսնի առջևը մեռնիմ : Ու ասով իմ մտքս եկա-
 ւա խայր . « թէ որ ուշանայ , անոր սպասե՛ . քանզի ան-
 շուշտ պիտի գայ , եւ պիտի շինայ » : Եջ . ք . 3 :
 Եւ յայնչ ազգերը հանապազարդեցի , մինչև որ Հայրը իր
 Որդին յայտնեց ինծի :

Վրդեօրհման . Եւ ի՞նչպէս ինք յայտնուեցաւ յեզի :

Հոտուց . Մարմնաւոր աչքով եւ զննք շտեայ , հա-
 պա հազուայ աչքով . Եթի . ան . 18 , 19 . և այսպէս եւ
 դա անիկայ : Մէկ որ մը շատ արտաւ՛ էի , որուն պէս
 կարծեմ թէ կեանքիս մէջ ուրիշ անգամ բնաւ արտանծ
 չէի . և աս արտանծիւնը իմ մեղքերսու գեղութիւնն ու
 մեծութիւնը նարին տեսնելիս եղաւ : Եւ ան ասեմը ու-
 րիշ բանի ակնկալութիւն չունէի՝ հասցա զստիցի ու իմ
 հազուայ յարանուական դասապարտութեանը . և ահա
 յանկարծ՝ ինծի թուեցաւ թէ տեսայ Տէր Հիսուսը որ եր-
 կինքն փաք կը նայէր իմ վրաս ու կ'ըսէր , « Հաւատա
 Տէր Հիսուս Վրիստոսին , ու պիտի փրկուիս » : Վորդ .
 Ժ . 31 :

Բայց եւ պատասխանն տուի թէ՛ Տէր , եւ մեծ՝ շատ մեծ
 մեղաւոր եմ . ու ան ըսաւ , « Իմ ընդհա հերիք է
 յեզի » : ք Կորնթ , Ժք . 9 : Են ասեմը ըսի , Բայց՝
 սի Տէր , ի՞նչ է հաւատացը . Ու յետոյ՝ աս խայրն որ
 կ'ըսէ « Են որ ինծի կու գայ՝ երբէք չմտօնեմար , ու ան
 որ ինծի կը հաւատայ՝ շեարիք » , Հովհ . զ . 35 , տե-
 սայ՝ թէ հաւատանն ու անոր երթալը մեկ բան է . և թէ՛
 ան որ կ'երթայ , այսինքն՝ իր արտօք և յատարութիւնն .

բազմ Գրքաւորացի եղան փրկութեանը ետեւն կը վայել ,
անխկնդ Զննորտապետ կը հաւատայ Գրքաւոր : Եւ ա-
տենը աշխարհ լիցան , ու հարցադի ես , Բայց սի՛ Տէր
ինձի պէս մեծ մեղաւոր մը իրաւ կրնայ ընդունելի ըլլալ
քեզի , և փրկուիլ քեզմով : Ու լսեցի որ կ'ըսէր , « Եւ
որ ինձի կու գայ , բնաւ դուրս չեմ հաներ » : Ամէն . Գ .
36 : Այս ես ըսի . Բայց' սի՛ Տէր , իմ' քեզի գալու ա-
տենա Քնչպէս մտածուիմ ին պէտք է ունենամ' քու փրկութեզ ,
որ իմ հաւատքս շնորհ հաստատուած ըլլայ քու վրայ :
Ինչն ալ ըսու , « Գրքաւոր Ախուս աշխարհէջ եկաւ
մեղաւորները փրկելու » : ան Տէ՛ . ան - 14 : « Օրեն-
քին փոխանը Գրքաւոր է' ումն հաւատացեալի արդա-
րութեան համար » : Ամէն . Ժ . 4 . Այս Գ . Գ :
« Որ մեր յանցանացը համար մտածուեցաւ , և մեզ ար-
գարացնելու համար յարութիւն առաւ » : Ամէն . Գ .
25 : « Որ մեզ սիրեց , ու մեզ մեր մեղքերէն լուաց » :
Այսպ . ան . 5 : « Ինչն է Սի՛նորդ Աստուծոյ և մեր մե-
ղք' » : ան Տէ՛ . Բ . 5 : « Ինչը միշտ կենդանի է մեզի
համար բարեխոս ըլլալու » : Այս . Է . 25 : Ասոնց ա-
մենն ես յազնցի թէ իր անմահ արդարութիւն պէտք է
որ փնտռեմ , և իր արիւժոյք իմ մեղքերուս թողութիւն
զանեմ . թէ ինք իր Հորը պէնքին հասցանդեղով և
անոր պատիւը քաշելու հարաստեղեղով ինչ որ ըրաւ' իրեն
համար չէր , հարցա ասիկայ շնորհակալութեամբ ընդունե-
լու հազուայ փրկութեանը համար : Այս ան ատենը սիրաս
ու բարութեամբ' և աշխարհ արցունքով լլաւեցան , ու զգա-
ցումներս յարեցան ան սիրովը' որ Ախուս Գրքաւորի ա-
նունին' ժողովոյեանն ու ամբուսն վրայ կը :

Վշիտարիւմս . Ասիկայ արդարեւ Գրքաւորի քու հազուայ
ըրան յայտնութիւնն կը . բայց մտածաւորապէս պատմե՛
լնձի թէ ասիկայ ինչ զգրութիւն ունեցաւ քու կիրքե-
րուդ վրայ :

Աստուծոյ Վրիկոյ ինձի տեսնել առաւ թէ բոլոր աշխարհս իր ամեն ունեցած արդարութիւնովն ալ գառապարտութեան վիճակի մը մէջ է : Վրիկոյ ինձի տեսնել առաւ թէ Հայր Աստուած թեպէտ և արդար է , կրնայ արդարապէս արդարացընել իրեն գիտեց մեզուորը : Վրիկոյ մեծապէս աւելցուց զիս իմ առջի վարքիս անարդարութեանը վրայ , ու խոսեցուց զիս իմ աշխարհութիւնս ինձի իմացընելով : քանզի սակէ առաջ ամենին իմ որտես մէջ ուրիշ մէկ խորհուրդ մը շնորհաւ որ Հիսուս Վրիխառսի գերազանցութիւնը պաշտօնի ցուցընէր : Վրիկոյ սուրբ վարքը ինձի սիրցուց , ու Հիսուս Վրիխառսի անունին փառայնն ու պատուոյն համար բան մը ընելու փառայնք առաւ : մանաւանդ թէ մնածեցի որ եթէ ես Հիսուս իմ մարմնիս մէջ հազար քառ արբան ունենայի , բոլորը կըրնայի թափել Տէր Հիսուսի համար :

* Վրիխառսի հաւատարմ Մտուծոյ վրայով նոր ծանօթութիւն մը կու տայ հոգւոյն . Վրիխառսի արդար Աստուած և միանգամայն Փրկիչը ըլլալուն զազափարը կ'ընծայէ անոր : Աս հաւատարմ մէկ քաղցր տրտնութիւն մը կը պատմուէ մեր մեզքերուն վրայ , և մանաւանդ մեր ներքուստ մեզքերուն վրայ : Դնենմուտէին անինն ու պաշտաններուն անզուգական զեզեցիութիւնը մեզի կը ցուցընէ , ու արտութեան սիրով՝ ու կենաց և մահուան մէջ զնոցը փառաւորելու մեծափառայն տենելով մեզ կը լեցընէ : Ով որ առ նշանները իր ներսի գին ըլլալ կը զգայ , թեպէտ և նուազ չափով մը , կրնայ հաւատալ թէ իր հաւատարմ անկեղծ է , ու ինք մահէն կեանքի անցած է : Բայց թող իմանայ՝ որ թեպէտ Տէրը իր բոլոր ժողովուրդը մի և նոյն ճշմարտութիւնները կը ծանուցանէ , և սակայն անոնց ամենը՝ միայն մէկ եզանակաւ մը շտապարդեք ճշմարտութեան : Եւստեղը Մտուծոյ նորհրովն ու Վրիխառսի միջնորդութեամբը՝ անոր ողորմութիւնովն անկ թիկան յոյսի մը հասած ըլլալով՝ ու հաւատարմ անոր սիրոյն մէջ արմատացած ու հաստատուած ըլլալով , իրենց և՛ իր ու ինչ

Եթէ ետե կրպղկս մէջ տեսայ որ Հուսարկցը կաթն նա-
յեցաւ՝ ու տեսաւ որ Տղխաութիւնը կու գար , որն որ ի-
րենք կաննինն ձգեր էին : Եւ ըսաւ Վրիտարանոսին .
Տես սրբաւի Հեռուն՝ մեր կտեւը կը անաւնայ ան աղան :

Վրիտարանոս . Իբաւ ես . կը տեսնեմ գնորը . ինք մեր
ընկերութեանը վրայ փոյթ չունի :

Յոսոսից . Բոցց կարծեմ որ էթէ ինք մինչև հոս մեր
Հեռը քաշեր , մնաս մը պիտի չկրեր անիկ :

Վրիտարանոս . Նշմարիտ է սա . բոցց կը հաստատը-
նեմ քեզ որ ինք ուրիշ կերպ կը մտածէ :

Յոսոսից . Եթէ , այդպէս պիտի ըլլայ . բոցց պատ-
աննայնիս եկոր իրեն ապասնը : Եւ այնպէս ըրին :

Աւերիչ Վրիտարանոս ըսաւ անոր . Եթանէ կեդր՝ մնորդ ,
ինչու այդչափ կա մնայիր :

Տղխաութիւն . Ես ըսաւ ասեւըք դուարնութիւն կը քա-
ղեմ առանձին քաշելով քան թէ ընկերութեանը . միայն
թէ որ խիտա ըս ընկերութիւն մը գանձեմ՝ կ'ուղեմ :

Են ասունը Վրիտարանոս Հուսարկցին կամայ մը ըսաւ .
Վեզի չքով՝ որ ինք մեր ընկերութեանը վրայ փոյթ չունի :
Բոցց է այնպէս եկոր քաշն երթանք , ու սա առաննու-
թեան անապատիս մէջ ժամանակը խառնկութեանը ան-
ջընեմք : Աւերիչ իր խաղը Տղխաութիւնին գարնընելով՝
ըսաւ . Եկոր նայինք՝ ինչպէս ես . ինչպէս է Հիսն բանը՝
Եստուծոյ է քու հոգւոյդ մէջ :

Տղխաութիւն . Աը յուսամ որ աղէկ է . քանզի միշտ
բարի մտածմունքներով լեցուն եմ , որնք իմ միտքս կու
գան նախաւս մէջ զիս մխիթարելու * :

պէս գարնի գալընուն վրայ պայտիս պատմութիւն մը ընն
կրնար ընել , ինչպէս որ հոս Հուսարկցը կ'ընէ :

* Տղխաութիւնը իր յոյն ու մխիթարութիւնը իր բա-
րի խորհուրդներուն վրայ հաստատած էր , բոցց բոլորովին
ըսիկ էր բարի խղճմանքի մը ընծայած խաղաղութենէն :

Վրդեօրիանոս . Կ'աղաչեմ՝ ըսէ մեզի՝ ի՞նչ բարի մտածմանցներ :

Տէրօսօֆիան . Ի՞նչ , Եստուծոյ ու երկնից վրայ կը մտածեմ :

Վրդեօրիանոս . Եւրպէս կ'ընեն զեւերն ու զաստազարտեալ հոգիներն ալ :

Տէրօսօֆիան . Ըսցց ես անոնց վրայ կը մտածեմ՝ ու անոնց կը փափայրիմ՝ ալ :

Վրդեօրիանոս . Եւրպէս կ'ընեն շատերն ալ որ հաստատեալնարար բնութեան պիտի շերտան հան : “ Դրոջցին հոգին կը ցանկաց , ու բան մը շունի ” : Եւսմ | . Ժ Գ . 4 :

Տէրօսօֆիան . Ըսցց ես անոնց վրայ կը մտածեմ՝ ու անոնց համար ասին բան կը ձգեմ՝ ալ :

Վրդեօրիանոս . Ետոր վրայ աստիճանց անիմ . ինչու որ շատ զժուարին բան է ասին բան ձգելց . այն , զժուարազնի բան մըն է ան՝ բան որչափ շատերը կը կարծեն : Ըսցց ինչ՞նչ կամ ինչ՞ով համոզուած ես դուն՝ թէ ասին բան ձգած ես Եստուծոյ ու երկնից համար :

Տէրօսօֆիան . Իմ սիրտս սցազն կը վնայի ինձի :

Վրդեօրիանոս . Իմաստունը կ'ըսէ թէ , “ Իր սրտին ապահանջը անտխար է ” : Եւսմ | . Ի Բ . 26 :

Տէրօսօֆիան . Ետեկայ շար սրտի վրայով ըսուած է . ըսցց ինձ բարի սիրտ է :

Օրինասեր փարսեղեռոյն երջանկու թիւերը միայն իր անձն կը ծագի . ըսցց Եղնարիտ քրիստոսնիկն երջանկու թիւերը միայն Վրդեօրիանոսի հաստատելն յաստի կու զայ : Եստուծոյ իր փրկութեանը բարբ ակնկալութիւնները իր մշտքին զգացումներն կը հանէ , իր ըրածներն կամ քաշածներն կը հետեցնէ . ըսցց միւսը իր ապանձի երջանկութեանը բարբ յղանքը Վրդեօրիանոսի ըրածին ու քաշածին վրայ կը հաստատէ , միայն իր Վրդեօրիանոսի ու քաշածներով , ու իր մարտնչոյն շխտահանալով :

Վրդապիանոս . Բայց թ՞նչպէս կրնաս ցուցնել առիկայ :

Տէրաւարդ . Երկնային յոյսերով զիս կը մտիմարեան :

Վրդապիանոս . Ետիկայ կարելի է որ անոր խորհրդացութիւնովն ըլլայ . քանզի մեկ մարդուն սիրտը կրնայ մտիմարել զկնքը բանի վը յուսով՝ որ ինք ամենեւին պիտի չկրնայ ստանալ :

Տէրաւարդ . Բայց իմ սիրտս ու վարքս մեկտեղ կը համեմայնին . և ան պատճառաւ իմ յոյսս հաստատուն է :

Վրդապիանոս . Ո՞վ քեզի ըսաւ թէ քու սիրտդ ու վարքդ մեկտեղ կը համեմայնին :

Տէրաւարդ . Իմ սիրտս ինձի պայտն կ'ըսէ :

Վրդապիանոս . Վաւ սիրտդ քեզի պայտն կ'ըսէ՞ հա՛ : Հարցո՞ւք իմ կողակցիս՝ ու նայինք կը վնայե՞լ թէ ևս զոչ եմ : Ես բանիս վրայով թէ որ Եստուծոյ Խաչը վնայութիւն չընէ , ուրիշ վնայութիւն բանի անդ չունցինք :

Տէրաւարդ . Բայց բարի սիրտ չե՞ ան՝ որ բարի խորհուրդներ ունի . ու բարի վարք չե՞ ան՝ որ Եստուծոյ պատուիրանքներուն կը համեմայնի :

Վրդապիանոս . Ե՛ս . բարի սիրտ է ան՝ որ բարի խորհուրդներ ունի . ու բարի վարք է ան՝ որ Եստուծոյ պատուիրանքներուն կը համեմայնի . բայց ուրիշ բան է նշմարապէս սա բաներն ունենալը , և ուրիշ բան է միայն պնդելու համարելը :

Տէրաւարդ . Եղէ՛ ըսէ , թր խորհուրդները կը սեպեն որ բարի են . և թր վարքը կը սեպեն թէ Եստուծոյ պատուիրանքներուն համեմայն է :

Վրդապիանոս . Ե՛ս . և այլ կերպ բարի խորհուրդներ կան . կան որ մեր վրայովն են , կան որ Եստուծոյ , կան որ Վրդապիանոսի , և կան որ ուրիշ բաներու վրայով :

Տէրաւարդ . Որ՞նչ են մեր վրայովն եղած բարի խորհուրդները :

Վերհարիւմուս . Ընծիք որ Կառուծոց Խաղթին համեմայն են :

Տէրիստիւն . Ե՞րբ կը համեմայնին Կառուծոց Խաղթին՝ մեր վրայոյն ունեցած մեր խորհուրդները :

Վերհարիւմուս . Ըն առենք՝ երբոր մենք մեր անկէն վրայ ան նոյն գառառասանը կ'ընենք , որն որ Կառուծոց Խաղթը կ'ընէ : Ըստնա բացատրելու համար՝ Կառուծոց Խաղթը բնական սինտիքի մէջ եզրած անմանց համար կ'ընէ թէ՛ Երգար մը չկայ՝ ոչ մէկ հաստ մը , ազնկութիւն ընող մը չկայ : Համար . 4 . 10 , 12 : Եւ գարնեալ կ'ընէ Եւ մնն մարդուն սրտին խորհուրդները չար են : Նոյն . 4 . 5 : Եւ գարնեալ՝ Մարդուն սրտին խորհուրդը իր մանկութենէն չար է : Նոյն . 5 . 21 : Ուրիմն երբոր այսպէս կը խորհնայ մեր վրայով՝ անիկոյ պատշաճ , ան առանք մեր խորհուրդները բարի են . ինչու որ Կառուծոց Խաղթին համեմայն են :

Տէրիստիւն . Եւ բնաւ չեմ կրնար հաւատալ թէ իմ սիրտս այնպէս գէշ է * :

Վերհարիւմուս . Ետոր համար բնաւ մէկ բարի խորհուրդ մը ունեցած չեա քու վրայոյն քու կեանքիդ մէջ † : Բայց

* Ընտանեացեա մէկը չկրնար հաւատալ թէ իր սիրտը գէշ է : Բայց անիկոյ ստորոջ նշան մըն է թէ երկնից ընթաց սրտին վրայ ծագած չէ , ու անոր տարապայման շարութիւնը յայտնի ըլլած չէ : Եսկէ է որ ազեա հաւատացեալները երկնց անկէն մէջ բարի ըլլալու կարծիքով շարաւար կը խարսին , ու թողութիւն գտնելու համար բարոյքին Վերհարիւմուսի ըրած քառութեանը ազատ ինքզին՝ եւ արդարանալու համար միայն անոր արդարութեանը յաւատըն են կը մնան :

† Ընտան չենք սիրի բարի խորհուրդ մը ունենալ մինչեւ որ չեկտնայ մենք մեր վրայ գէշ խորհիլ , ու ճշմարտագե՞տ խնամալ մեր վերջին աստիճանի շարութիւնը , ինչպէ՞ս որ Կառուծոց Խաղթը կը վրայէ մեր վրայ :

Թե՛ղ առբ որ ի՞նչ խոսքս առաջ տանի՞մ' : Ինչպէս որ
 Լատուծոյ Խոսքը մեր սրտերը կը դառնէ , այնպէս ալ մեր
 ձեռքերը կը դառնէ . և երբոր մեր սրտերուն ու ձեռ-
 քերուն խորհուրդները կը համեմտեցնին ան գառաատա-
 նին՝ որն որ Լատուծոյ Խոսքը երկայնաճիւրհին վրայ կ'ընէ ,
 ան ասանը երկայնաճիւր խորհուրդներն ալ բարի են ,
 որովհետեւ Լատուծոյ Խոսքին համեմտեցն են :

ՏԳԻՊՈՒՅԻՆՆԵՆ . Բացարթ թնժի թու միտքդ :

ՎԵՂԻՍԻՍԻՍՆԱՆ . Ընտ ազնկ . Լատուծոյ Խոսքը կ'ընէ՛
 Թէ մարդոց ձեռքերը ծուռ ձեռքեր են . բարի չեն ,
 հապա շար . կ'ընէ Թէ բնականաբար բարի ձեռքերն
 դուրս են սնունդ՝ որ խաղաղութեան ձեռքն չեն անձնար :
 Ի՞նչ . քի՛ն . 5 : Լ՝՝ . Բ . 15 : Ը՝՝ . Գ . 17 :
 Երբ երբոր մեկը պատկեր կը խորհի իր ձեռքերուն վրա-
 յով , կ'ուզե՛մ թե՛ երբոր պատկեր և խմբա՛նք սրտով
 պատկեր կը խորհի , ան ասանը թե՛ իր ձեռքերուն վրա-
 յով բարի խորհուրդներ ունի . ինչու որ իր խորհուրդ-
 ները հիմն Լատուծոյ Խոսքին գառաատանին հետ համե-
 տեցն են :

ՏԳԻՊՈՒՅԻՆՆԵՆ . Իրձնք են Լատուծոյ վրայով եղած բարի
 խորհուրդները :

ՎԵՂԻՍԻՍԻՍՆԱՆ . Ն'իշտ ինչպէս որ առաջ մեր վրայով
 ունեցած խորհուրդներնու համար ըսի , երբոր Լատուծոյ
 վրայով մեր խորհուրդները համեմտեցն են սնունդ՝ թե՛ որ
 Լատուծոյ Խոսքը կ'ընէ իրեն համար . այսինքն երբոր իր
 ետեւանը և ստորագրիչներուն վրայ այնպէս կը խորհի՞նք
 Ինչպէս որ Լատուծոյ Խոսքը սորվեցուց , որուն վրայ հիմն
 չե՛մ կրնար երկար խոսիլ : Իսրայէլ ան ասանը շիտակ
 խորհուրդներ կ'ունենանք Լատուծոյ վրայով՝ երբոր կը
 մտածենք Թէ թե՛ լուսազոյն գիտե՛մ թե՛ ինչ ձեռքով մեր
 զե՛նք գիտենք , և մեր վրայ մեզք կը տեսնէ երբոր և ուր
 որ մեր մեզք մը չենք տեսներ վրանիս . երբոր կը մտածենք

Թէ ինք մեր ներքին խորհուրդները գիտէ , և թէ մեր սիրտը իր բոլոր ծածուկ խորհուրդներովը անոր աչքերուն առջին միշտ բաց է . նաև երբոր կը մտածենք թէ բոլոր մեր արդարութիւնը գտնելի է անոր առջին , և անոր համար չկրնար տանել՝ մեզ տեսնել՝ որ իր առջին կը կայնինք՝ որ և իցէ չափով ապահովելով մինչև անգամ՝ մեր ամենալու գործքերուն :

Տղիփոսֆիւն . Ար կարծես՞ դուն որ ես այնպէս յիմար ըլլամ՝ որ մտածեմ թէ Եստուան ինձմէ տեսլի չկրնար տեսնել . կամ թէ մինչև անգամ իմ ամենալու գործքերովս Եստուանց առջին ելլել ուզեմ :

Վրիստիանոս . Հապա դուն ի՞նչպէս կը մտածես աս նիւթիս վրայ :

Տղիփոսֆիւն . Արք՝ խոցով , կը մտածեմ թէ արդարանալու համար տեսնուի ե որ Վրիստոսի հաւատամ :

Վրիստիանոս . Ի՞նչպէս կը մտածես թէ Վրիստոսի հաւատարու ես երբոր չես տեսներ քու իրեն ունեցած կարտասթիւնդ : Դուն ճշ քու սկզբնական և ճշ ներդարեական մեղքերդ կը տեսնես . հապա այնպիսի կարծիք մը ունիս քու վրայովդ և քու ըրածիդ վրայով , որ յայնմապէս կը ջուճընէ քեզ այնպիսի մեկն ըլլալ որ բնաւ տեսած չես՝ Եստուանց առջին քեզ արդարացրնելու համար Վրիստոսի արդարութեանը հարկաւորութիւնը : Արեմն ի՞նչպէս կ'ըսես թէ Վրիստոսի կը հաւատամ :

* Ըհա աս տեղս կը տեսնենք թէ՛ մարդուս իր արդար ըլլալու կարծիքը ի՞նչպէս բնականաբար կը կուրացընէ իր աչքերն ու կ'արգիլէ իր սիրտը հաւատալու թէ Վրիստոսի արդարութիւնը միայն կ'արդարացընէ մեզուորը Եստուանց առջին . և սակայն այնպէս շատերը կան որ կը խօսին Վրիստոսի հաւատարու վրայ , բայց իրենց հաւատարը միայն երաց և : Վրիստոսի արդարութեանը չեն հաւատար : հապա կը կարծեն թէ մեկ կերպով մը արդէն ունին կամ

Տէրօր-Նի-ն . Ամեն սա ըստմենբուզ ըստ բաւականին ըստ կը հաւատամ՝ ես :

Վրդադիմես . Ի՞նչպէս կը հաւատաս :

Տէրօր-Նի-ն . Աը հաւատամ՝ թէ Վրդադիմես մեզուս անկէն պիտի արդարանամ անկէքէ , իբր որկնքին ըստ իմ հնարանգու-
թիւնս՝ իբր շարհչքովն ընդունելովք : Աստ՝ թէ այսպէս . Վրդադիմես իմ բարեկարգութիւններն որ բարեկարգութեան գործքեր են՝ իբր արդեանցը գորութիւնովն ընդունելի կ'ընել իբր Հորը , և այսպէս պիտի արդարանամ * :

Վրդադիմես . Անքէն թե՛ ի զու հաւատարկ սա գաւա-
նութեանը պատասխանը տայ :

Ե . Այլ ընդ այլը հաւատարկ մը կը հաւատաս դուն . ինչու որ ըստ հաւատարկ Վրդադիմես արդարութեանն արդարա-
նայց կ'աննէ , ու անկից չուկիմից կ'ընծայք :

Ի . Ուստ հաւատարկ մը կը հաւատաս դուն . ինչու որ սա զու հաւատարկ Վրդադիմես արդարութեանն արդարա-
նայց կ'աննէ , ու անկից չուկիմից կ'ընծայք :

Գ . Ըստ հաւատարկ Վրդադիմես զու անկից արդարացընդը չեննր՝ հապա զու գործքերուդ , և զու գործքերուդ պատ-
մասաը զու անկից՝ որ սուտ է :

Դ . Աստն որոյ սա հաւատարկ խաբարայ է , մանասանդ

պիտի ստանան արդարութիւն մը որ յատկապէս իրենցն է :
Եփեսոս , ի՞նչ տարասխանի խաբարութիւն է սա՝ որով ըս-
տեցը կը խաբարին :

* Տղաքսութիւնին խաբարը ճիշտ յարմար կու գայ զրի-
անեց կոչուողներն ըստերուն զարգացեալութեանը , ու
բոնդ բանիս չեն ուրանար Փրկչին արդարութիւնը , բայց
իրենց ըստմենբուզ անոր հետ խառնելով կ'անշուայընեն անոր
գորութիւնը : « թէ՛ որ շարհչքով , ուրիմն ալ գործքե-
րն չէ . ապա թէ՛ ոչ՝ շարհչքը ալ շարհչք չըլլար » :
Հովն . ճա . 6 :

Թէ այնպիսի հասարց մը որ Ամենակալ Տէրսնք որը բարկութեան տակ պիտի եղէ յեղ . քանզի ճշմարիտ արդարացուցիչ հասարցը՝ հոգին իր կորուսեալ գինանիք որենքին միջոցովք զգացածի պէս Վրիստոսի արդարութեանը դիմել կու տայ ապաստանարան գտնելու . բայց սա իր արդարութիւնը չէ՝ թէ շարհաց զործ մըն է՝ որով ինք յեղ արդարացրնելու համար չու բարեզործութիւնը ընդունելի կ'ընէ Աստուծոյ , հապա իր անմահեան հնազանդութիւնն է որենքին , մեզի համար ընելով և յաւելով ան բաները որ մեր մեռելիքն կը պահանջուէին . ճշմարիտ հասարցը սա արդարութիւնը կ'ընդունի՝ որուն հոգեմտւորութեանը տակը հոգին պաշտպանուելով , և անով Աստուծոյ առջին անարատ կոյնելով՝ ընդունելի կ'ըլլայ , ու դաստապարտութենէ կ'ազատի * :

ՏԳԻՊՈՒՆԻԻՆ : Ինչ , կ'ուզես որ մենք ան բանին տարտիմնք որն որ Վրիստոս առանց մեզի ինք իր անմահիք զործեց : Ես կարծիքը մեր ցանկութիւններուն երաստանակը կ'արեքիկ , ու թող կու տայ մեզի որ ուզանուս պէս ապրինք . քանզի թ'նչ հոգ և ինչպէս ապրելնիս՝ թէ որ կրնանք սալն բաներին արդարանալ Վրիստոսի արդարութեանովք՝ միայն անոր հաստատելով † :

* Ես շատ պատասխաններք շատ աղէկ կը յայտնեն սա մտքին վրայ եզած քանդգնական և խիստ վրանդաս որ մելքութիւնը : Կանանայէս կը զուցրնեն թէ թ'նչ և ճշմարիտ հասարցին բնութիւնը , ու Աստուծոյ առջին արդարանալու և ընդունելի ըլլալու համար անոր հաստատած մի միայն հիմը : Ի՞՞՞ ընթերցող՝ չու պատուական հոգեւոր համար զգուշացիք չու գրած հիմից . նայի՛ որ չու անիկ վրայ բան մը չլինես , հապա բոլորը Աստուծոյ գրած հաստատան հիմին , պարնցին՝ իր սիրելի Արդայնն ու անոր կատարեալ արդարութեանը վրայ :

† Ընդարհաց վարդապետութիւնները սալն գարեբու մէջ

Վրիստոստոս . Վառ անունդ Տղիստոս թիւն է , և քառ անունդ Բնչպէս որ է դուն ալ այնպէս ես . և մինչև անդամ' սա քառ պատասխանդ կը ցուցնեն թիւն որ ես ըսի : Տղիս ես դուն արդարացուցիչ արդարութեան , և նոյնպէս ազեա ես անոր հաւատալով քառ հոգիդ փրկելու Վառունայ ծանր բարկութենէն : Մանաւանդ թէ Վրիստոստի սա արդարութեանը ապաւինող փրկարար հաւատքին ճշշմարիտ գորութիւններուն ալ ազեա ես , որ է սիրաբ խոնարհեցնել և Վառունայ ընծայել Վրիստոստի միջնորդութիւնով , անոր անունը' խաղը' ճակրամներն ու ժողովուրդը սիրել , և չէ թէ Բնչպէս որ դուն ազխարար հիմն ըսիր :

Յոստոս . Հարցնուր իրեն թէ Վրիստոս բնաւ երբեք յայնուհայն իրեն երկինքն * :

անընդունելի եղան , կարծուելով թէ անառակութեան դուռ կը բանան անոնք : Բայց սա հակառակութեանս առաջեալը թող պատասխան ասց . " Վառունայ փրկարար ըսրհըր' , կ' ըսեն , " բոլոր մարդոց երկցաւ . որ մեզ կը խրատե' որ ամբարշտութիւնը ու աշխարհային ցանկութիւնները ու բանանք , և պատասխանութիւնով ու արդարութիւնով և բարեպաշտութիւնով ապրինք սա աշխարհիս մէջ' : Տիմ . Բ . 11 , 12 : Արդոր սա ըսրհըր պայծառապէս յայնուհայն մարքին մէջ ու անկեղծութեանը ընդունելի ըլլաց արտին մէջ , ազատութիւն շտար մեզի մեր ծանկացածքն պէս ապրելու' Բնչպէս որ Տղիստոս թիւնը սա տեղս կը կարծեն . այլ բոլորովին հակառակը կ' ըսեն : Արարութեան ամեն պարտաւորութիւնները' որոնք որ ուրիշ կերպով ձանձրալի' և մանաւանդ թէ անգործանելի պիտի ըլլային , գիտին և գուարձալի կ' ըսեն :

* Մարմնաւոր մարդը արատաց բան կը համարի ասիկայ . բայց հոգեւոր մարդը ասոր երկնակութիւնը կը ձանձրայ , ու ասոր միտիմարութիւնովը կը ցնծայ : Դո՛ւ ուստին խնդիր մին է սա . Ի՞նչ կընանք իմանալ ասով : Վառարակցոյ թիւն որ Պաղատ կ' իմանար երբոր ըսաւ , թէ

Տգնա-Տն . Ի՞նչ . դուն տեսիլք տեսնող մարդ մըն ես՝ հն : Իս կը կարծեմ՝ թե ինչ որ դուք երկուցդ և մեզի պէս բոլոր ուրիշները կ'ընեն , միայն ցնորեալ մաշկաբու մնանք են :

Աստուծոյ . Ի՞նչ կ'ըսես՝ մարդ . Վրիստոս այնպէս ծածկուած է Աստուծոյ մէջ բոլոր մտքներու որ բնական իմացութեանըն , որ չկրնար մեկը քննելու անշուշտ գիտքը , մինչև որ չ'ստիմուս Աստուած անիկաց անոր շարժանէ :

Տգնա-Տն . Ասիկայ մեր հաւատքն է , բայց ինչ չէ . և սակայն չեմ տարակուսիր որ ինչ ալ մերթնին պէս լուս է , թեպէս և ես իմ գիտուս մէջ մեզի չափ ստարտախիտը հարգներ չունիմ :

Վրիստոս . Վերջ՝ ինծի մեկ խոսք մը խոսիլ : Պէտք չէր թեպէս առ նիւթ իս վայրով այնպէս արհամարհանաք խոսիլ . քանզի համարակախութեամբ կը հաստատեմ՝ ես ինչպէս որ իմ բարի ընկերս ըսաւ , թէ մեկ մարդ մը չկրնար գիտնալ Ախտուս Վրիստոսը , բայց եթէ չ'որը յայտնութիւնովը . մնանանք թէ հաւատքը ես՝ որ անով հոգիմ Վրիստոսի կը բարի , թէ որ ուղիղ ըրաց , Աստուծոյ կարող գորութեանը յատուկ յախումբեամբը պէտք է առաջ եկած ըլլալ . *Մատթ . ԺԷ . 27 : Եզեկ . Է . 17-19 :*

“ Աստուած ուզեց ինծի իր Որդին յայտնել ” . *Վառ . Է . 16 . այսինքն՝ թէ Վրիստոսի վրայ ու անոր մեղքովը եղած փրկութեանը վրայ այնպէս ներքին՝ հոգեւոր՝ ու հաւատախ տեսութիւն ու ծանօթութիւն ունեցաւ , որ իր սիրու զանիկաց ընդունեց՝ իր հոգին անոր յարեցաւ՝ իր անձը անով ուրախացաւ՝ ու ինչ բոլորովն անոր սիրոյն մէջ ընկրգեցաւ . այնպէս որ իր հոգւոյն ուրախութեանը մէջ կ'ազազակեր , Ասիկայ է իմ սիրելի՝ իմ բարեկամս , իմ փրկիչս՝ իմ Աստուածս՝ ու իմ փրկութիւնս : Վրիստոսի վրայ քիչս և հաւատախ կերպով բան մը չեմք գիտեր մեծ մինչև որ ինչ հասնի մեզի յայտնել գիտքը : *Մատթ . ԺԷ . 27 :**

և առ հաւատարմն գործողութեանը վրայով կարծեմ թէ
այդեալ եւ դանձ՝ ձգտողսն Տղիաութիւնն : Առնեմ
արթնցիր՝ անձ քու թշուառութիւնդ , ու Տէր Արարի
դիմե . ու անոր արդարութիւնովք՝ որ Աստուծոյ արդարու-
թիւնն է , (քանզի ինք Աստուած է ,) դատարարութենէ
պիտի փրկուիս * :

Տղիաութիւնն . Կուք շուտով կ'երթայ , եւ ձեր հետը
չեմ կրնար քաշել . առանձ անցէք դուք , ու եւ ետեւն
կու դամ † :

Ին ասեմը միւսները ըսին :

Մինչև ե՞րբ՝ ձգտողսն Տղիաութիւն , յիմարտար կը քաշու ,
Առ ասան անդամ քեզի տրուած բարի խրատը զանց կ'ը-
նես .

Թե՛կ որ պայտս յամուսելով դեռ անիկոյ դուն մերտես ,
Վուր քրանիդ շարութիւնը շուտով պիտի մտայ ասանս :

Այլէ՛ ձգ մարդ՝ իր ասեմնն , ու խոնարհէ մի փոխմար ,
Լուր ընդամուտած բարի խրատը՝ փրկութիւն է , ՚ի միտ սու .
Բացց թէ որ դեռ յարատեւես անարդել զայն անդադար ,
Վեզի բանք՝ Տղիաութիւն , կը կորսուիս շարաշար :

Վե՛կ ետեւ Վերստարմաս խոսքը որ ընկերին դարեմնե-

* Աստարեբայտեա արթնցած չի ան մեղաւորը՝ որ չք-
անեմեր Վերստարմար արդարութեանը կարտս ըլլայ : Ալ
ալ կենդանացած է ան՝ որ չդիմեր առ Վերստարմար՝ իր բե-
տկերին փոխանը , որով ամեն հաւատացողները պիտի
արդարանան : Հատմ . մ . 4 :

† Անգիտար պղտնորը հոգեւոր անմարդներուն հետ
ուզեկցութիւն չեն կրնար ընել , ու չեն կրնար սիրել ան
փարդայտութիւնը թէ արդարանալու և փրկուելու հա-
մար մի միայն Վերստարմար պէտք է նայել , թէ մեղաւորը
ամենեւին բան մը չի , և թէ իր քրաններովը չկրնար փառք
մը ստանալ իրեն :

լով ըստ : Ահի՛ր նայինք , ս՛ղ բարի Առասպելց , կ'իմա-
նամ որ դուն աւ ես նորէն մենք մեզի պիտի քաշենք :

Այսպէս երազիս մէջ տեսայ որ անոնք արագ արագ առ-
ջեկն կ'երթային , աւ Տղխաութիւնը կազն 'ի կազը ետե-
նուն կը քաշէր : Ան առենը Վրիստոսիանոս իր ընկերքն
ըստ : Շատ կը մեղքընամ առ խեղճ մարդը . անաս-
րակոյս վերջը գէշ պիտի ըլլայ իրեն :

Յոսոփոյ . Աւեղ . մեր քաղաքը ասոր վիճակին մէջ
եզոզ շատերը կան . ամբողջ ընտանիքներ , մանաւանդ թե
ամբողջ թմայեր , և ամենն ալ բարի մարդիկ կարծուած
են : Այս թե որ մեր կողմերը այսչափ շատերը կան , սր-
չափ շատ կը կարծես թե ըլլալու և հան՝ ուր որ ինք ծը-
նած է * :

Վրիստոսիանոս . Իրաւցընէ , Ատուծոյ Իրացը կ'ըսէ
թե , անոնք աշխերը կուրցուց որ շտեմտեն , եւ : Առջ .
ս՛ր . 40 :

Ընցց դուն՝ հիմն որ մենք մեզի ենք , ի՞նչ կը խորհի
այսպիսի մարդոց վրայով : Ար կարծե՞ս որ բնաւ պիտի
ըլլայ թե մեզքերնին ճանչնան , աւ հետեւապէս վախնան
թե իրենց վիճակը վտանգաւոր է :

Յոսոփոյ . Ըստ ինդիրին պատասխանը դուն յեզի
ասոք , ինչու որ դուն ինձմէ ասոքք մարդ ես :

Վրիստոսիանոս . Արեւիլն ես կ'ըսեմ՝ թե երբեմն (թնչ-
պէս որ ես կը կարծեմ) կրնայ ըլլալ . բայց իրենք բնակա-
նարար ազեա ըլլալով չեն հասկընար թե այսպէս իրենց

* Տղխաութիւնը փրկութեան վրայով ան նոյն մարտնա-
ւոր գազափայտներն ունէր՝ որոնցմով որ ծնած էր , սրայն թե
տարիներ էր Խորասարաբունոս փոխադրուելու թեամբ դարդա-
րէլ գնանոնք : Ամեն գարեբաւ մէջ այսպիսի կեղծասքներ
շատ կը գտնուին : Ընցց ինչ սղորտութիւն և անոնցմէ
ազատ մնալը , հազեարապէս յուսաւորուած աւ Ախաւսով
եզոյն Իւնարտութիւնը տարփած ըլլալը :

մեզքերը ճանձնաձևին իրենց ազդեցութեանը կ'օգնէ . և անոր համար յուսահատութեանը կը նային խափանել անիկայ , և յանդգնարար կը շարունակեն իրենց սրտերուն նամբովը իրենք գիտենք շողջորդել :

Առատից . Կո կը հաւատամ' ինչպէս որ գուն կ'ըսես , թէ փախը շատ կ'օգնէ մարդոց ազդեցութեանը' ու անոնց շահուելուն' իրենց ճամբորդութեան սկզբնասրտութեանը :

Վերադարձու . Կատարակցոս այնպէս կ'ընէ , թէ որ շեռակ փախը ըլլայ . ինչու որ այնպէս կ'ընէ Խոսքը . Տերտըր փախը խնայտութեան սկիզբն է : Առք . Ի՞նչ . 28 : Առք . ճիշտ . 10 : Առք . ինչ . 7 : Թ . 10 :

Առատից . Ի՞նչպէս կը ստորագրես գուն շխտակ փախը :

Վերադարձու . Ճշմարիտ կամ' շխտակ փախը երես բանով կը յայտնուի :

Վախ' իր ծագմանը . ինչու որ կը պատճառի մեզքին փրկարար ճանաչումն :

Կրկնորդ' հոգին կը ստիպէ անոր բանելու զՎերադարձու փրկութեան համար :

Կրկնորդ' հոգւոյն մէջ մեծ յարգութեան կը ծնանի և կը հանապազգայե Մատուցոց վրայ անոր խոսքին և ճամբանելուն վրայ . զոչչլ պահելով և փախցընելով զանիկայ ալ կամ' ձախ կողմը դառնալու անանցակ մէկ ուրիշ բանի մը որ կրնայ անպատիւ ընել զՄատուած , աւրել իր խոսքը զսխալութեանը , արտակցընել Սուրբ Հոգին , կամ' թձամուցն պատճառ սալ նախատանքը իրանելու :

Առատից . Վզէկ խոսեցար . կը հաւատամ' թէ ճշմարիտ է ըսածդ : Հիմն մենք Աստուարդեալ Կրկնըն բոլորին անոցին անցանք :

Վերադարձու . Ինչ՞ու . Հաներութեան ստաւ քեզի ստաւակցութեանը :

Յոսուֆը . Իբրև որ չէ՛ , բայց կ'ուզէի գիտնալ թէ
 իւր ենք :

Քրիստոս . Կրկու մղանն աւելի ճամբոյ չունինք
 Հիմա անոր վրայ քայլելու : Բայց մեր նիւթն ինչ գտածանք
 մենք : Եւզ՝ ազեա մարդիկը չեն գիտեր թէ պայտի ճա-
 նալու մենք՝ որ նեւտաւ կ'ըլլան զիրենք վախի մէջ նզելու ,
 իրենց ազէկու թեանք համար են . և անոր համար կը ճա-
 յին որ խափանեն զանոնք :

Յոսուֆը . Ի՞նչպէս կը նային խափանել :

Քրիստոս . ն . Աը մտածեն թէ ան վախերը զեւր
 կը պատճառէ , թէպէտ և ճշմարտապէս Մատուան է ա-
 նոնք պատճառոց . և պայտէ մտածելով հակառակ կը
 կենան անոնց իրբև այնպիսի բաներու՝ որ ուղղակի իրենց
 կործանմանը կ'ուզեն : Բ . Աը մտածեն ևս թէ առ վախերը
 իրենց հաւատքը եղծանելու կ'ուզեն , (որ առնն՝ ափսոս
 իրենց՝ ողորմելի մարդիկ , որ ամեննին հաւատք չունին ,)
 և՛ անոր համար իրենց սրտերը կը կարծրացնեն անոնց
 դեմ : Գ . Աը կարծեն թէ պէտք չէ իրենց վախնալ , և
 անոր համար իրենց վախերուն հակառակ յանդգնարար կը
 համարեակին . Դ . Աը տեսնեն որ ան վախերը իրենց ան-
 պիտան հին անձնական արդարութեանը իրենցմէ վերջնե-
 րու կ'ուզեն , և անոր համար բոլոր իրենց կարողութեանով
 դեմ կը կենան անոնց :

Յոսուֆը . Եթոր վրայով քիչ մը բան գիտեմ ես , յան-
 զի ինքզինքս ճանչնալէս առաջ ինձի ալ պայտէ կ'ըլլար * :

* Եղէկ է որ մտերմիս բերենք թէ մեր բնական վիճա-
 կին մէջ բոլորովին ազեա ենք մենք , որպէս զի ասիկայ մեր
 սրտերը խմբարհեցնեն՝ ու ընտրահալ ըլլալ մայ մեզէ Մա-
 տուան որ տարբերեց մեզ ուրիշներէն , ու մեզ գթու-
 թեան շարժ անոնց վրայ սրտնք կը քայլն մարմնաւոր բնու-
 թեան ամբարտաւանութեանով՝ աննին արդարութեանով՝
 ու յանձնապատանութեանով եամք :

Վերջապահես . Եղևկ՛ ալ Հիսն մեր Տգիտութիւն բարեկամը նզննը , և ուրիշ պատահար խնդիր մը նեւք առնենք :

Յոսոսօյ . Ըտըր սրտով . բայց կրկին դուն պիտի սկսիս :

Վերջապահես . Շնոր աղէկ . տասը տարւոյ շափ առաջ ներ կողմերը բնակող ժամանակաւոր անունով մէկը կը ճանչնան , որ ան ասեմը կրնորի մէջ յառաջադէմ մարդ մըն էր :

Յոսոսօյ . Ար ճանչնամ , անուշա . կը բնակէր Եպանոսէ ըստած քաղաքը , որ Բարի վարենքի քաղաքն էրկու մշննի շափ հեռու է , ու կը կենար խփկնազարն անուն մէկու մը քովի գուռը :

Վերջապահես . Շխաակ է . բայց անոր հետ մէկ ծածկոյթի մը ասկ կը բնակէր . աս մարդը անգամ մը շատ արթնցաւ . կարծեմ թէ ան ասեմը իր մեղքերուն և աւանդ արմնաւոր եղած վարենքեան վրայով տեսութիւն մը ունեցաւ :

Յոսոսօյ . Ին ալ քու մարդկ էմ . քանզի իմ առնա իրան Երեք մշննի շափ հեռու շրջալով շատ անգամ ինծի կու գար , և ան ալ շատ լայնով : Ին ճշմարտապէս կը մեղքընայի մարդը , և բարորակն անցաւ լէի իր վրայով . բայց հոս կը տեսնենք՝ որ չէ թէ ամեն մէկը որ կը կանչէ ՏՆՐ ՏՆՐ , պիտի փրկուի :

Վերջապահես . Ընդամ մը ըսաւ թէ միտքը հաստատած է անբարոյութեան երթալ , ինչպէս որ Հիսն մենք . բայց յանկարծ Ինքնափրկիչ անուն մէկու մը ծանօթացաւ , ու անկէ ետեւ ասոր մը եղաւ ինծի :

Յոսոսօյ . Հիսն՝ որովհետեւ անոր վրայ կը խօսեմք , Եկոր անոր և անոր պէս ուրիշներուն յանկարծ ուխտագրուած ըլլալուն պատճառը գիշ մը փնտանք :

Վերջապահես . Ետիկոյ շատ պատահար կրնայ ըլլալ . բայց դուն սկսէ ան :

Հոսանքից . Ուրեմն իմ գառանակնս շորս պատանառ ունի
ան :

Եւ . Ճեղպէս և այլապիսի մարդոց խղճնուանքները արիւմ ըն-
ցած են , բայց առկաին իրենց միայնքըը նորոգուած չեն .
ուստի երբոր մեզքին զգրուիմ իւնը մեկզի կ'երիմայ , ան որ
զիրենք կրնասեր ըլլալու գրգռեց' կը դադարի . անոր հա-
մար իրենք ընտկամարար իրենց հին ճամբուն կրկին կը
գառնան . Ճիշտ ինչպէս որ կը տեսնենք թէ իր կերանոցը
հիւանդացած լուներ քանի որ հիւանդուիմ իւնն իր վրան կը
տիրէ բոլորը կը փոխէ գուրս կը հանէ . հիմա չէ թէ լուներ
առիկաց ազատամտութեամբ մը կ'ընէ , (թէ որ լուներ
միայ որ կրնանք ըսել ,) հասցա անոր համար որ հիւան-
դուիմ իւնը իր սասանքսը կը նեղէ . բայց երբոր հիւանդու-
իմ իւնն անցնի , և այնպէս սասանքսը հանդատանայ , իր
փափայրը փախածէն ամենէն արդիւնած չըլլալով , կը
գառնայ բոլորը կը լափէ : Եւ այնպէս ճշմարիտ և ան
զրուածը , թէ " Հաւնը նորին իր փախածին կը գառ-
նայ " : ի ՊԻՊ . ի . 22 : Եւ յայնմ' միայն զժժիբի տան-
ջանքներուն փախուն զգրուիմ իւնոցը երկնից վրայ փափայ
մը ունենալով , երբոր իրենց զժժիբի զցացումն ու գա-
տապարտութեան փախը կը պաղի ու կը ջրամանայ , իրենց'
երկնից ու փրկութեան փափայքներն ալ կը պաղին : Եւ ան-
կով վերջնայէս կ'ըլլայ' որ երբ իրենց քանցաորութեան
ճանաչումն ու փախը կ'երիմայ , երկնից ու երկնակաթեան
վրայով իրենց փափայքները կը մեռնին , ու իրենց արիւ
ճամբան կը գառնան * :

* Անշտուոր հասարակականներուն վիճակին ճշմարիտ
ստորագրութեանն է աս : Եւ տեսնու կը տեսնենք լուսնուն
ի բնալուն պատանառ : Եւ ինչ ունանք պատահում իմ իւն մը
նեղ կ'աննեն Եւստանց սուրբներուն քա խղճնական փա-
ռացը յարատեկը . փարդապետութեանն ու քանալու :
Եւ այնպէս ընկալին իրենց որտեղուն ամբարտաւանու-

Ի . Սկի ուրիշ պատճառն ալ առ է որ ծառայական վարիւթը կը տիրապետեն իրենց վրայ . հիմա ի՞նչ խոսքս ան վարիւթուն վրայ է , որ ժողովոյն ունին . ու ան վարիւթուն համար պիտի կործանին : Աստուծոյ : Ի՞նչ . 25 : Աստի իժեպէտ ե կ'երեւոյ որ կրկնեց վրայ վաճառք մը ունին քանի որ դժուարի բացերուն ձայնը տեսնելն քնուն մաս է , ե սակայն սա վարիւթ մը անցածին պէս ուրիշ խոսք հարգելէր . կը դատեն . սպաննցն' իժե ազնկ է խորագէտ ըլլալ' ե ունեցածնուն բարբը կորսնցընելու' կամ գանկ իրենք պիտի անխորշի ե անհարկաւոր նեղութիւններու մէջ ձգելու վտանգին չվազել . ե սպաւտ արին աշխարհի բաներուն նեղ կը դարնեն :

Գ . Երեսուցապատմութեան կցորդ եղած ամսին ալ իրենց ձամբուն վրայ խոչնդոտ մըն է . հարարտ ու գոտալ են , ու աստուածապաշտութիւնը իրենց աչքին առջին նուառ ու արհամարհելի բան մըն է . ուստի դժուարին ու դուրս բարկութեան վրայով իրենց ձամբունը կորսնցընելուն' կրկին իրենց առջի ձամբուն կը դատեն :

Կ . Սկզբին ձամբունը ե յախտնական տարաժան մտածութիւնը նեղութիւն կու տան իրենց . շէն ուզեր տեսնել իրենց իժուատութիւնը գեա անոր շհասած . իժեպէտ ե կարելի է իժե անոր առաջին տեսութիւնը' իժե որ գանկեց ընդունիլ ուզին , կարենար պիտի հան գիտել սալ ուր որ արդարեւրը կը գիտնն ու ապահով են . բայց որովհետե մեղքի ու ասնջանքի խորհուրդներն կը վարիւթն , ինչպէս որ ասալ նշանակեցի , անոր համար երբոր անգամ մը Երեսուց բարկութեանն ու ահաւորութեանը

Իժենն ու Երեսուց խոսքին տպէտ ըլլալն կը յայտնեն . միանգամայն Երեսուց խոստանալները տկարացընելով , ու իր շնորհաց Երեսուցանը շարժապատմութիւն մը ըլլալ յուսընելով :

գրողով իրենց արժնութիւններէն կ'ազատին , ու բախու-
թեամբ կը սկսին իրենց սրտերը խտացընել , և այնպէս
ճամբաներ կ'ընտրեն որ առատել քան զառատել կը խըս-
տացընէ. պիտի :

Վերջապիտոս . Ըստական մտածցար դուն բանին , բայց
ամենուն արմատն է իրենց մտքին ու կամքին մէջ փոփոխու-
թիւն մը ունենալու պակասութիւնը : Եւ անոր համար
կը նմանին անոնք զատուարին առջին կայնող շարագործին ,
որ կը զողոյց և կը սարսափի , և կը թուի թէ բոլոր սրբ-
տանց կ'ազգալիսարէ , բայց ամենուն արմատը պատճոյ կա-
խազանի պարանին վախն է . ոչ թէ ըրած շարագործու-
թիւնը կ'ատէ , ինչպէս որ յայտնի է . քանզի թո՛ղ ասոր
զինքը որ իր ազատութիւնն ունենայ , ու պիտի ըլլայ զող-
մը , և այնպէս տակաւին շարագործ մարդ մը . բայց ասոր
հակառակ թէ որ իր միտքը փոխուեր , ուրիշ կերպ պիտի
ըլլար ինք :

Յետոյ . Եւ հիմն անոնց ետ զառնալուն պատճառ-
ները ցոյց տուի քեզի . կ'ուզե՞ս դուն ալ անոնց ետ զառ-
նալուն միջոցները ցուցընել ինձի :

Վերջապիտոս . Յո՛ւար կամք կ'ուզե՛մ :

ա . Իրենց մտքերը բոլոր կրցանուն շափ կը հեռացը-
նեն զՄատուած՝ մազն ու հանգերնեալ զատուտանը թ-
շէլէն :

բ . Ենկէ ետև կամաց կամաց մեկդի կը նշեն իրենց ա-
ռանձին պարտաւարութիւնները , ինչպէս ծածուկ ազգիմբ
ընելը , ցանկութիւններն սանձահարելը , հակելը , մե-
զոյց համար արամբիլը , և ասոնց նման բաները :

գ . Ընտելեալ աշխոյժ և ընթանանդ բրիտաննանն-
բուն ընկերութիւնն կը փախչին :

դ . Հետոյ կը ցրտանան իրենց յայտնի պարտաւարու-
թիւններէն , ինչպէս Ըստուծոյ Իտարը լսելէն՝ կարդալէն՝
բարեպաշտական խոսքերէն , և ասոնց նմաններէն :

Է . Եթե ասեմք կը սկսին պարեպաշտան անձանց վրայ սասանացարար պակասութիւններ գտնել , որպէս զի (անձանց վրայ նկատած քանի մը տիրութիւններուն պատճառաւ) կրճատը պահարարելով մեկչի ձգեն * :

Դ . Եթե ետե կը սկսին մարմնաւոր՝ ցոփակեաց և անասակ մարդոց իրենց զիրենց յարել , և անոնց հետ ընկերանալ :

Ը . Յետոյ դաշտուկ տեղը մարմնաւոր և անասակ խառակցութիւններ ընել կը սկսին . և կ'ուրախանան թէ որ պարկեշտ համարած անձանց մեկուն վրայ ոչոքիսի բաներ տեսնեն , որպէս զի իրենց անոնց արհեստագոր ստեղծ համարձակութեամբ կարենան ընել անխոյ :

Ե . Եթե ետե կը սկսին մանր մեղքերուն հետ յայտնապէս խաղալ :

Թ . Այս վերջնապէս խառանալով իրենց զիրենց եղանակն պէս կը ցուցնեն : Եւ յայտնաւորեն թշուառութեան անգունչին մէջն ինալով՝ մշանկնաւորապէս կը կորստին իրենց խարութիւններովը , թէ որ Եստուծոյ հրաշալի շնորհքը չխափանել անխոյ † :

* Հաստատեալ մը երբոր ինքզինքը խանարհեցնելու ու իր պակասութիւններուն վրայ լալու տեղը ու բիշներուն պակասութիւններն ու մեղքերը տեսնելու և խառութեամբ դասելու ոգի մը կը ցուցնեն , զիչ նշան մըն է :

† Տես թէ ինչպէս կանոնց կանոն՝ յայլ առ յայլ ետ կը դառնան ու խառաղբումերը : Իրենց ու խառաղբումութիւնն առաջ արտերուն մէջ կը սկսի թերահաստութեամբ , և յետոյ վարքերուն մէջ վախճան կ'առնել յայտնի մեղքերով : Ինչմ'ու համար հրանցումն է աշխարհիս սերը մերտել , ինչմ'ու համար ազատութիւնը կուսպաշտութիւն կը կորստի : Ընթ համար՝ որ ինչ որ սիրաբ Եստուծոյ կը դարձնեն՝ ու անոր հետք սերտ հազարդութիւն ունենալն կ'արդիլի , բնականաբար անոր զեմ՝ ու խառաղբում Ընալու կը հակասեալ : Ընդունալէք ներ արտերուն ու

Երգ՝ Երազկա մէջ տեսայ որ ճանապարհորդները մինչև հիմն Կախարդեալ Լքիքին անցեր էին, ու կը մտնէին Ռեշա՝ կուլուած երկիրը, Լքայ . կր . 4-12, որուն սղը շատ անուշ էր, և համեղի . իրենց ճամբան ալ շատակ անոր մէջէն իջալուան՝ ասան մը իրենց դիտելը կապու թելցին հան : Մանուսանց աս տեղս միշտ մտիկ կ'ընէին ինչուաներուն երգելը՝ ու ամեն որ կը տեսնէին գեանին երեսը ծաղկներուն երեսը, ու կը լսէին տատարակին ձայնը երկրին մէջը : Լքի . թ . 10-12 : Ես երկրին մէջ արեգակը գիշեր ցորեկ կը ծագեր . անոր համար Մահուան Հատին Զորին անդին կ'իջար, ու Հսկայ Հրատահառութիւնին իշխանութենէն դուրս էր, ոչ ալ Լքիքայութեան Բնոցը աս տեղէս կը տեսնուէր : Ես տեղէն ճանապարհորդները իրենց երթալու քաղաքը կրնային տեսնել . ու նաև հոս անոր մէկ քանի բնակիչներուն պատահեցան . քանզի աս երկրին մէջ ստիբարար Լուսար կաններ կը պարտէին, ինչու որ առիկայ երկինդին սահմանակից էր : Ես տեղ Հարսին ու միտային մէջ եղած պայմանը նորոգուած էր . մանուսանց թիկ, հոս՝ ինչպէս

յո՛ւսարութիւններուն : Հանապազը հազանդեցէք ան պատուիրանին որ կ'ըսէ . " Եմն գգուլութիւնով քո սիրտդ պահէ, քանզի կենաց ազգութեանը անկէ է " : Լքայ . 4 . 23 : Ինչ որ մէկդի նկէք արթնութիւնը անտարակոյս սաստիկ պիտի ցուիք երկրի վրայ մեզքին գգուցումով, կամ գժոխքին մէջ անոր անկէքով : " Կայեցէք թէ ինչպէս գգուլութեամբ պիտի քաղէք, չէ թէ անսխանութու պէս, հապա խնամաւորներու պէս, ժամանակը ծախու առէք, ինչու որ որեւ շար են " : Լքի . 15, 16 :

* Լքիքիցիցիքին Եստուածաշունչին Լքայ . կր . շորորԳ համարին մէջ կ'ըսուի՝ " Ու քու երկիրդ թիւրջ Գլխու (կամ Ռեշա) պիտի ըսուի " , որ կը նշանակէ Բնութեան ցեալ :

որ փեռանն ուրախ կ'ըլլայ հարսին վրայ , այնպէս ալ իրենց
 Ըստուածը ուրախ կ'ըլլար անոնց վրայ : Ըստեղ իրենք
 ցարենց և զքեզց կարտասխիւն շարձեն , և առ տեղս ա-
 ռաստսխեամբ կը գտնեն ինչ որ իրենց բոլոր անմարդու-
 թեամբ մէջ կը փնտռեն . Ըստեղ կը լսեն քաղաքին
 եկած ձայները՝ ան բարձր ձայները , որ կ'ըսէր . Սրտի
 աղջկանը ըսէր . Ըհա թա փրկիչց կու գայ . ահա անոր
 վարկեր իր հետն է : Ըստեղ ան երկրին բոլոր բնակիչ-
 ները կը կռնէին զանոնք՝ Սուրբ ժողովուրդ . Տէրտիջ փըր-
 կանները * :

* Երբանիկ անապարհորդները պէտք է խորհարարներ
 որ հիմա ապահարսխեամբ անցած էին Ասխարգեալ
 Երկրին , ու նոր սահման մը կը մտնէին զուարճութիւն-
 ներու , որ կը կոչուէր Բեւա , այսինքն Ենուանայեալ :
 Ըստեղ անոնք Քրիստոսի՝ իր հարսին վրայ աննցած սի-
 րոյն անմարտալից յայտնութիւնները փայլընցին , ու
 անոր մէջ թաղին ունենալին հաստատայեալ գային : Ըս-
 երկրին սքը անուշ էր ու համեղ . այսինքն՝ մեզքն ու
 Սասանային զոյրջիքներ շէին ելլէր իրենց հոգիներուն
 Մաստարութիւնը խաւարեցընելու՝ ազնիքին քաղցը ժա-
 մբուն մէջ : Ըստեղ թուշուններուն երգը անզայար
 կը թուէր . այսինքն՝ խորհակալութեան ու հոգեոր քաղց-
 բանոյն երգեր անզայար կը մաստցուէին իրենց Ըստու-
 ձոյն ու փրկիչն : Կրայիները երկրին վրայ անն որ կը
 տեսնուէին . այսինքն իրենց սրտին ասնն մը անուշ և
 անբեր անզաստանին մէջ խորհաց սեբները Երգարութեան
 Երեզակին կենդանացուցիչ անապայտներովը կը բուս-
 նէին ու զեղեցիկ ծաղիկներ կը բանային : Հասարակին
 ձայնը երկրին մէջ կը լսուէր . այսինքն երկնուոր ազա-
 նայն՝ Ըստուծոյ Սուրբ շարուն ուրախարար խոսաններ-
 ները իրենց հոգիներուն կու գար : Ըստ զուարճիկ երկրիս
 մէջ փառասորեալ Երեզակն Երգարութեան բոլոր երկրա-
 թութիւններու ու փոխերու անկերը փարատելով զորա-
 ցուցիչ պայծառութեամբ իրենց հոգիներուն վրայ կը ծա-

Հինա երրորդ իրենց սա երկրին մէջ կը քալին , աւելի ուրախութիւն ունենին քան որչափ ան տեղումները որ իրենց երթնալու խաղաւորութեանը սահմանէն աւելի հետուեր . և աւելոր Վազարցին մտնենալով , աւելի կատարեալ կը տեսնեն զանիկայ : Մարգարեաւով ու պատուական քարերով շինուած էր ան , և անոր փողոցներուն յատակը ոսկի էր . այնպէս որ Վազարցին բնական փառայն ու արեգակին անոր վրայ ծագած ճառագայթներուն ցոլացնունը պատմաւոր , Վրիստիանոս իր փափայլին հիւանդացու : Յուսարիցն ալ ան նոյն հիւանդութեամբը քանի մը անգամ բռնուեցաւ . անոր համար անոնք սա տեղս կեցան մնացին , ու իրենց տառապանքին պատմաւոր կը

գէր : Աս տեղս հասարակ հազարդութիւն ունենին հրեշտակայ անհամար ընկերութեանը հետ , ու իրենց դարձին սկզբնաւորութեան ստանը եզած ամուսնական ուխտը նորոգուեցաւ ու հաստատուեցաւ իրենց սրտերնուն ուրախութեանը աւելցնելով : Արեւալա՛ Վրիստոս ու իրենով եզած պատուական խոստանալները իրենց կերպուրն ու ընկելիքը եզան , այնպէս որ անոր տանը պարտութիւններովն առատապէս յաղեցան , ու անոր համարութիւնները զեար պէս խնային : Շնչմարիս է որ Աստուծոյ ժողովրդաց բոլորը պայտի մեծ ընդհանրուելն պատահիր իրենց ճամբորդութեան վերջի տարիները , ու շատ պատմաւորներ կրնան ցուցաբիլ անոնց շագատահելան . բայց՝ մի ընթերցող , ինչ որ կը փափայտի սա քաւ վերջին օրերդ Մեղայի մէջ անցնել , գիտցիր որ հնազանդութեան ճամբուն է որ կը տանի ապահովութեան ու հանդուարութեան : Միտք գիր ճամբուն տարազարութեանը՝ պայտին Սուրբ Վրքին , ժրայի՛ր քաւ կոչումդ ու ընտրութիւնդ հաստատ պահելու . և հոկ՝ աշխատե՛ ու ազդի՛ր բարի խոյննամք մը ունենալու սա Աստուած և սա մարդիկ . ան տանը ազէկ պատմաւ պիտի ունենաս յուսալու ինչ սա երկնիկ ճամբորդներուն վայելքածը գում ալ պիտի վայելիս :

կանչէին թէ , " թե՛ս որ թե՛ սիրահանս գանձք , անոր պատճառք որ ես սիրով հիւանդացած կը նուազեմ " * :
 1244 . Ե . 8 :

Երբք թիւ մը զգրութիւն տանելով՝ ու իրենց հիւանդութիւնը կրելու աւելի կարող ըլլալով , յառաջ զայցին իրենց ձմարան ու հետզհետե՛ւ աւելի մտա եկան , ու ք որ կային պարտեղներ՝ սյոզներ ու ծաղկոյցներ , և անոնց դանձրը շնտակ ձմարան վրայ կը բացուէին : Երբ՝ երբոր անոնք առ տեղուանցն եկան , տեսան որ ահա պարտեղացածը ձմարան վրայ կայեամ էր , ու ձմարորդները անոր ըսին . Ըս գեղեցիկ սյոզներն ու պարտեղները սրբունն են : Պատասխան տուաւ , թէ՛ թիագլուարինն են , ու հոս արնուհուած են անոնք յատկապէս իր գլուարնութեանն՝ ու նաև ձմարորդներուն կապուտութեան համար : Երայէս պարտեղացանը սյոզներուն մէջ տարաւ գտնոնք , ու ըսաւ որ անոր ախարմահամ՝ բերքերովք իրենք գիբներ զգտայընեն : Հոն նաև ցոյց տուաւ անոնց թիագլուարին պարտեղու ձմարաններն ու սաղարթախիտ ոտակով ծածկուած հոգանաւոր զով անգերը՝ ու ք որ ինք շատ անգամ գլուարնութեանը կ'երթար : և հոս անոնք մնացին ու ցնացան :

Գանք որ երազիս մէջ նկատեցի որ անոնք հիսնա աւելի

* Երջմանիկ հոգիները որչափ որ երկնայցին նպատակին կը մտանան , այնչափ կը գտնեն որ իրենց իղները աւելի կ'ընդարձակին՝ իրենց յոժարութիւնները աւելի հոգեւոր կ'ըլլան , ու իրենց հոգիները աւելի կը փափայցին վայելել Երբխոտս իր թիագլուարութեանը մէջ : Նշումաւոր բան մըն է թէ՛ Պատեթի Սաղմուններուն առջի մասերը խոտափուտութիւններով՝ բազմութեամբ՝ երկխոյզներով ու նեղութեան և տառապանաց սրտեւանդ ազդեցիկներով լեցուն են : Երբք գեղ 'ի վերջը մտանալուն հետզհետե՛ւ փառահոթեան՝ երբխոտազխոտութեան և ուրբախոթեան կը դառնան , ու անբաւան փառարանութեան և զոհութեան երգերով կը վերջանան :

կը խոսեին իրենց բունին մէջ քան որչափ երբէք խոսեցան իրենց բոլոր նամբորդութեանը մէջ, և ասոր վրայ զարմանքի մը մէջ ինչապէ՞ պարտիզպանն ըսաւ ինձի . Ենչո՞ւ համար կը զարմանաս առ բանիս վրայ . առ սոցիներուս խաղաղներուն պատգին բնութիւնն է՝ սոցիալիս անուշութեամբ վար երթալ, որ քնացողներուն շրթանդանքը կը խօսեցընէ՝ : ԱՅԺ . Է . 9 :

Այսպէս անոց որ երբ անոնք արթնեցան, իրենց գիւրենց պատրաստեցին Վազպին ելլելու : Բայց ինչպէս որ ըսի՝ արեգակին նառազայթներուն քաղաքին վրայ ցոլացումը, (որովհետեւ քաղաքը զուտ սակի էր, Յայտ . ին . 18,) այնչափ կարգէ գուրս պոչծառափայլ էր, որ տակունքն բաց երեսով լինէ կրնար նայիլ անոր, հապա գործիքի մը միջոցով՝ որ առ դիտմամբ շնուած էր : Եւ Արեւն . Գ . 18 : Աստի անոց որ առաջ երթալուն երկու մարդու պատահեցան սկիւղ պէս փայլուն հանդերձներով, ու իրենց երեսներն ալ լոյսի պէս կը փայլէին :

Աս մարդիկը հարցուցին նամբորդներուն թէ՛ ձերիկեկան, ու անոնք ալ եկած անդերնին ըսին անոնց : Հարցուցին ևս թէ՛ գիւրերնքը ձեր ինչն . ինչ գծուարութիւններու և փտանդներու, ինչ մտիթարութիւններու և գուարծութիւններու պատահեցան նամբուն մէջ, ու անոնք ալ պատմեցին անոնց : Ան ասեմը ան իրենց պատահած մարդիկն ըսին իրենց, թէ՛ Միայն երկու գծուար

* Հաւանական Վեճարանին գինին հաւատացելը շրթանդանքը կը խօսեցընէ, որոնք Տերտիմով կը հանգստանան . Վրիտանիա ու իր շնորհաց փառարանութիւնը երգել, ու Մատուոյ իրենց համար բքած մեծամեծ բաները յայտնի ընել կու տայ անոնց : Առ ան հոգիներէ՛ որոնք առաստօղն կը խննն առ բաժակը, շատ յաճախ կը փառաստօղն գ՛րբխասա ու կը բարձրացընեն անոր շնորհքն մեծութեանը :

բուժիտներու ալ պիտի պատահէր զուր, ու անկէ ետե
քաղաքին մէջն էր* :

Վերաբանաւ եւ իր ընկերը ան տանը խնդրեցին ան
մարդոցմէն որ իրենց հետն երթնան . անոնք ալ իրենց ըսին
թէ՛ կու գանք : Բայց՝ ըսին , զուր անիկայ բուն մեր
հասարակը պետք է ստանայք : Այսպէս երազիս մէջ տե-
սայ որ անոնք մեկտեղ առաջ գացին , մինչեւ որ ան տեղն
եկան ուրիկ զուրը կը տեսնուէր :

Եսկէ զատ անայ եւս որ իրենց ու գրանը մէկտեղը գեա
մը կար , բայց անոր վրայն անցնելու կամն ոչ չկար . ու
գեան ալ շատ խորունկ էր : Ուստի քանապարհորդները
աս գեաը տեսնելուն՝ մեծապէս խռովեցան : Բայց իրենց
հետ գացող մարդիկն ըսին , թէ՛ Պէտք է գեանն մէջն
անցնիք , եթէ ոչ չէք կրնայք զուրը համարիլ † :

Ըն տանը քանապարհորդներն սկսեցին հարցուփոք

* Ի՞նչ են աս երկու զմուտքութիւնները . մէկը զըր-
ուսանց մահ՛ , ու միւրը ներստանց թերահաստութիւն է :
Եւ մերջինիս պատճառաւ առաջինը զմուտքին կու գոյ
մեզի : Ի՞նչ զարք թէ՛ ընթանանք որտեւ խնդրենք ունե-
նալ զորսոր հասարց մը , աշխարհի յաղթ ոչ մեզքը
նուաճող՝ ու մահը նկուն ընող հասարց մը , թէ՛ կեան-
քերնուս մէջ ե թէ՛ մահուան տաննիս : Ախաւս Սարգա-
պետ , միայն խոսք մը ըսէ , ու մեր թերահաստութիւնը
պիտի փախչի , մեր հասարցը պիտի զորանայ , ու մեր
միջը պիտի հաստատուի :

† Հիմն քանապարհորդները պիտի հանդիպին իրենց
մերջին թնամեջն՝ որ է մահը , ու պիտի մտքանշին անոր
հետ : Արդար անիկայ իրենց առջին երեսոյ՝ իրենց փախըը
կարթ ընան : Բայց պետք է անցնին : Ուստի թ՛նչ
բանի վրայ պիտի ուղղեն իրենց աշխարհ . իրենց անիթ՛ն
կամ իրենց ըրածիթ՛ն վրայ : Չէ : Միայն ան նշն Ար-
ստախն որ մեզի համար մահը յաղթեց , ու կարող է մեր
վրայի մահուան փախն ալ յաղթել :

ընել թե՛ արդեպ ուրիշ ճամբայ մը չկայ գրանք երթալու : Եւոր պատասխան տալին միւսներն՝ ըսելով . Եւր՛ , բայց աշխարհի սկիզբէն հետե՛ երկու մարդոցմը՝ պսակցն Լեւոզբէն ու Լազիայէն զտա մեկու մը թոյլատուութիւն չեզաւ ան ճամբէն անցնելու , ո՛չ ալ մինչև վերջին փոքր հնչելուն պիտի բլլայ : Ուստի ճամբորդները՝ մանաւանդ Վրիստիանոս սկսեց իր մտայը մէջ յուսարեկիլ , ու սազին անդին կը նայէր , բայց մեկ ճամբայ մը չէին կրնար գտնել որով կարող ըլլային ան գետը անցնելն ազատելու : Են ասունը հարցուցին մարդոցը թե՛ արդեպ չուրը ամեն անդ մե՛ և նոյն խորութիւնն ունի : Պատասխան տալին թե՛ Չէ՛ , սակայն և այնպէս մենք առ մասին չենք կրնար օգնութիւն ընել ձեզի : Վսնդե՛ ըսին Լուստորները , ձեր ան տեղի լեռագետրին վրայ ունեցած հաւատքնուդ նայելով աւելի խորանկ կամ աւելի ծանծաղ պիտի գտնէք անիկայ * :

Եսկէ ետեւ անոնք իրենց զիրենց պատրաստեցին չուրը մտնելու . ու մտնելով Վրիստիանոս սկսեց ընկզմիլ , ու իր բարի ընկերին Աւաստիցին կանչելով կ'ըսէր . « Անգղաները զիս պաշարեցին , անոր ամեն կոհակները ու ալիքները իմ վրայէս կ'անցնին » † : Ստ՛լ . խբ . 7 . Ատ՛ն . բ . 3 :

* Վրիստանեայք իրենց վերջին թ շնամբն մահը կը յաղթեն՝ իրենց հաւատքովը , ու Եւստանց Պատին արբանոց . պսակցն հաւատքով Պրիչին շորշորանքներուն ապախնելով : Առ իրենց հաւատքը ո՛րչափ տկար կամ ո՛րչափ զոքար ըլլայ անոր վրայ՝ որ իր աննին մէջ մահը յաղթեց : Եպն լավով իրենց յաղթութիւնը սակաւ կամ աւելի կ'ըլլայ : Բայց Վրիստասի շորշորովը ամենաակաղ թրիստանան մահուան զեաւն ապահովութեամբ պիտի անցնի : Թե՛ և զօրաւորին լավ հանգստութեամբ լանցնի :

† Վրիստիանոս թե՛ կզէս և աւելի փորձառու ու հաստատուն հաւատացնալ է , բայց մահուան մտանալուն աւելի

Ը ասեմք միւսն ըստ . Իւրանի եղիք՝ է գրայք իմ ,
 եւ գոաց յասակք , ու աղէկ է ան : Իւ Վրիտախանու
 ըստ . Ի՛նչ , բանկեամ՝ իմ՝ , մահուան ցաւերք իմ շորս
 կոզն պատկցին . պիտի շտեմնեմ եւ ան երկիրք որ կամ
 ու մեզք կը բղեմ : Ըս խոսքին վրայ մեծ միմութիւն մը
 ու սարսափ մը ինկաւ Վրիտախանութն վրայ , այնպէս որ
 իր առջև չէր կրնար տեսնել : Ըս տեղք ինք նաև մեծա-
 պէս կարմնցուց իր գոպութիւններք . այնպէս որ՝ ոչ կըր-

անբոխած ու ահարեկած ցուցուած է հոս : Ըսկից շտապ
 դիտաւորութեամբ պոպկէս ցուցուած է չէ՛ թէ որ միշտ պո-
 պէս կը պատահի բանք , հասցա որ երբեմն պոպկէս կ'ըլ-
 ցայ : Արբոր Տէրք պոպկէս կը կարգադրէ , անսարսկցո
 կենդանի մեացողներուն խրատուելուն համար է ան : Ըս-
 տուածապաշտ քրիստոնէի մը վրայ նայելուս՝ գրեթէ կը
 կարծենք թէ՛ ՚ի բնէ արժանաւորութիւն մը ունէր ինք , ու
 կը յուսներ թէ հանգստութեամբ վարձանակելու արժանա-
 ւոր էր : Ըսցն Տէրք մեզու որ մարդուն պարտականու-
 թիւն չունի : Ըմենն աղէկ անկնք իրենց ներք ըստա-
 կան պղծութիւններ ունին գրեմք վարցընելու , թէ որ
 իրենց հասարակի պայծառութիւնք անցով միմնայ , ու
 թնամին մտանայ : Ըս յայտի արձակներով կը սարկնք
 թէ մեր մահուան մասուն մեր յոյսը անն բանեղն մկկի
 վրցընելով՝ Վրիտախ արեանն ու արգարութեամբ՝ ու իր
 խոստանդներք կատարելու իր հաստարիմ՝ ըլլալուն վրայ
 պնայ է հաստարեմք : Ըս թեպէս մեանելու հաստա-
 րեմք կարեղի է որ միմութեան պատահի իր նմախան վրայ ,
 ըսցն ստիւրաբար ան միմութիւնք կը փարատի , ու իր
 մեկնելուն առաջ ըլլաք վերադին կը ծագէ : Ի՛մ Տէր՝ յու
 պատուական խոստանդներուց վրայ հաստարեմ մեր հա-
 տարք , թէ որ յու որհնալ կամից ըլլայ , որպէս զի
 մեր երկեղեկան արեւ մարք մանելու ասեմք պայծառ ըլլայ .
 ապա թէ ոչ՝ անն մեզի որ ըսենք՝ Վրա կանից ըլլայ :
 Արբոր մեր մարմններն ու մեր սրտերք կը տկարանան ,
 զուն մեր սրտերուն զոքութիւն ու մեր յուրանական ըս-
 տինք եղիք . ամեն : Իմով . հգ . 26 :

Նաք յիշէլ և մշ կարգաւ խօսիլ ան անուշիկ միսիմարու-
թիւններուն մէկուն վրայով՝ որոնց որ ինք իր նախորդու-
թեանը մէջ պատահեցաւ : Հապա բարբ իր խոսած
բառերը տակաւին կը ցուցնէին թէ ինք մտքի սարսափ ու
սրտազտութիւն ունի թէ ան գեաթն մէջ պիտի կարտուի , ու
բնաւ պիտի շահանի ան դանձն ներս մտնելու : Ըստ տեղ
ինչպէս որ քովը կայնողները կ'իմանային , նաև ըստ վշտալի
մտածմունքներու մէջ ինկաւ ան մեղքերուն վրայով՝ որ ինք
գործեր կ'ը թէ ճամբորդութեան սկսելէն առաջ և թէ
անկէ ետե : Ար նկատուեր ևս թէ սա աշար տեսիլքնե-
րու և շար ոչինքնու երեւոյթով կը տանջուեր , քանզի
միշտ և յաճախ այսպէս կը ցուցնէր ինք իր խօսքերով :

Այսան որոյ Յուսարկցը ըստ աշխատութիւն կը կրէր ստ
տեղս իր եղբորը գլուխը ինքն վեր պահելու : Ընտանոց
որ երբեմն բաւարովին Վրիտախանուս կ'ընկողմք , ու յետոյ
ըստ շանցած կրկին վեր կ'ելլէր կիսամուտ : Յուսարկցը
կը ջանար ևս միսիմարէլ զանիկայ՝ բեւով . Ե՛րբայր՝ կէ
տեանեմ՝ գուար , ու մեզ ընդունելու համար անոր քով
կայնող մարդիկը . բայց Վրիտախանուս պատասխան կու
տար , թէ՛ Վում ևս , գում ևս ան՝ որուն համար անոնք
կը սպասեն . քանի որ ևս քեզ գիտցայ՝ գում յուսարկց
էիր : Վում ալ այնպէս էիր , ըստ ինք Վրիտախանուսին՝
Ե՛հ , Ե՛րբայր , ըստ Վրիտախանուս , անտարակցս թէ
որ ևս շխտակ ըլլայի , ան հիմա ինձի տընչու պիտի ելլէր՝
բայց իմ մեղքերուս համար ինք որոգայթի բերաւ , ու
եզեց զիս : Ընտանը Յուսարկցն ըստ . Ե՛րբայր իմ ,
գում բաւարովին մտցար ան խօսքը որ անխաբիշտ մարդո՞ք
համար ըստած է , թէ՛ “ Իրենց մահուան ժամանակն ” Ե-
լլաւեր լուծին . անոնք մարդոց նեղութեանը մէջ լին , և
ուրիշ մարդոց հետ լին տանջուիր” * : Սուղ . ՀԳ . 4 :

* Պէտք չէ որ մեկ անձի մը փնտհէր իր մահուանը եղա-

Ե : Ըստ նեղութիւններն ու աստիճանները որ դուն աս
 չուրեքուն մէջ կը գտնուես , նշան չեն թէ Եստուած քեզ է-
 բեւե ձգեց . հասցա անոնք խրկուած են քեզ փորձելու թէ
 արդեօք քու մտադր պիտի բերե՞ս ան բաները որ մինչև
 հիմա իր բարութիւնն ընդունեցիր , ու քու նեղութիւն-
 ներուզ մէջ իրեն պիտի ապարհնի՞ս :

Մնաւորները երազիս մէջ տեսայ որ Վերիտաբանու սխալ
 մտածութեան մէջ ըլլալ : Հուսայիցն ալ աս խաղա-
 ըտա իրեն . Ուրախացի՛ր , Ախուս Վերիտաս քեզ կը
 բռնէ :

Նախկին դատեր : Անգիտարները կարելի է որ խաղաղ
 մահով մը մեռնին յախանախան կենաց յուսով , ու վերջը
 իրենց յոյսն զգուսին : Տղիտութիւնը շուտով անցա-
 զեալն՝ Վերիտաբանութիւն և Հուսայիցին քաշած դժուար-
 ութիւններուն կեւը չքաշած : Ունայնայցիցին նաւակու-
 ճի գեալն անցաւ . բայց երբոր երկնային քաղաքը մանելու
 յուսով սխալ գուռը գարնել՝ ընդունելութիւն չգտաւ :
 Ահարկեան շունք , և անոր համար չկրցաւ ներս քաղաքը
 մտնել : Ըստ հակառակ ձևաբիտ քրիստոնէին արեղակը
 երբեմն կ'երեւայ թէ խաւարած մարդ կը մտնէ , և աս
 կայն մշտնջենաւոր որուն մը պայծառութեամբ կը
 ծագի՝ նոր հարկան մը ըստուարելու , ու ալ բնաւ մարդ
 չմտնելու : Ուրեմն բան մը իր մտնանակին առաջ ըջա-
 աներ :

* Երբոր հիւանդի մը կամ հոգեվարի մը տես կ'եր-
 թաս , շնորհաւ Եստուծոյ քաղաքը քու հետդ ունենալու՝
 քու սրտիդ ու քու բերելիդ մէջ : Ենով միայն կրնաս
 յուսալ թէ Եստուծոյ արհմութիւնը հիւանդին կամ հո-
 գեվարին հոգեյն պիտի գոց . բանդի սկիզբը՝ Եստուծոյ
 խաղաղ հաւատարը եկաւ , ու անով հաւատարը կը գորա-
 նայ վերջ . և Եստուածաշունչը գրոց բախանդակութիւնը
 Ախուս է :

† Ախուս Վերիտաս է արդարեւ Ալֆա և Օմեգա , առաջին
 և վերջին , մեր յոյսին սկիզբն ու վախճանը : Իրեով կը

աղաղակեց՝ ըսելով . Ո՛հ , կրկին կը տեսնեմ զմեզը , ու
 քննի կ'ըսե . Արքայ իւրերէն անցնիս՝ ես քեզի հետ պիտ
 աի ըլլամ . ու գեաները քեզ պիտի չկոխեն՝ : Ասոյ .
 խոյ . Չ : Ըն տաննը երկուքն ալ քաղաքի բնայն , ու ան
 կէ ետե թշնամին քարի պէս ըլլա մնաց , մինչև անոնց
 անդիի կողմն անցնիլը : Ուստի Վրբաստանու խելոյն գե
 անն յատակը դասու որ վրան կայնի , ու պնդէս հանդի
 պէցաւ որ գետին մնացած մասը ծանծաղ էր : Այսպէս
 անոնց անդիի կողմն անցան :

Արդ՝ անդիի կողմն գետեզէրքը տեսան դարձեալ ան
 երկու Առասար Սարգիկը , որոնք իրենց կը սպասէին
 հոն : Ուստի գեանն դուրս ելած ըլլալով Առասարները
 բարեկեցին զանոնց՝ ըսելով . Մենք սպասաւորութիւն ը
 նոց հոգիներ ենք , որ խրկուած ենք փրկութեան մասան
 գորգներուն սպասաւորելու : Անք . ն . 14 : Այսպէս
 անոնց առաջ գացին գեղ՝ի դուռը :

սկսինք ու կը վերջացնենք մեր քրիստոնէական իսկոյն
 դուրսէնը . ու մեր ամեն նեղութիւններն ու փորձութիւն
 ներք մեծարարաւ կ'աղաղակեն ու քաղաքացի կը ցուցը
 նեն մեզի մեր հերոսը ան ճշմարիտ խոսքը , թէ « Ասանց
 քննի բան մը չէք կրնար ընել » : Անք . մե . 5 :

* Վրբաստանու թեպէս և մեծ նեղութեան մէջ էր :
 բոց իր բոլոր թեքահաւատական երկրացութիւններէն ան
 զատեցաւ Վրբաստի խոստաններին հաւատալով : Վրբա
 ստի հաւատալը միայն կարող է մեր փոխերը հանդար
 տեցնել ու մեր մահուան ցաները թեթեւցնել , թէ
 որ հաւատանք թէ Արաս մնաւ ու յարեաւ , մահը կը
 կորսնցնէ իր տալու սարսփը , կը փոխ իր խոստ
 դեմը . ինչու՞մ երեսով մը սիրոյ պատգամաւոր կը
 զայ : Վանդի թեպէս և մահուան խոյթոցը մեզնէ է՝
 ու մեզին զբութիւնը արեւքը , բոց Արաս արեւքին
 անկէքն գնեց մեզ՝ ինք մեզի համար անկէք ըլլալով , և
 հետեւապէս մահէն առաւ անոր խոյթոցը : Այն որք

Հինն պէտք է գիտնաս՝ որ Վաղայք բարեր լեան մը վրայ կեցած էր . բայց ճամբորդները գիւրութեամբ կ'ելլէին սա լեանն վեր : Ինչու որ սա երկու Առաստօրները քաղերնին կ'ին իրենց թեկերն բանելով գեղ 'ի վեր տանելու զանոնք՝ , նաև իրենց մահաւանջու հանդերձն ալ ետանին ձգեր էին՝ գեղին մէջ . քանզի թեպէտ անոնք ան հանդերձներովք հեն մասն , բայց սասանց անոնց անկէ դուրս էլան : Եւ պատմաբար առկի գիւրութեամբ և սրբաբար թեպէտ վեր կ'ելլէին սա անդին , թեպէտ և քաղարին հիւր անդերքն ալ բարեր էր : Առաի անոնք այն ահմաններն վեր կ'ելլէին , անուշ խաղեր ընելով իրենց երթալու տաննին , միտիտարուելով՝ որ անգամնք անժան գեղն , և այսպէս փառասոր ընկերներ ունեցան իրենց այնելու :

Իսկ ան խառակցութիւնք որ Առաստօրներուն հետն ըրին , ան անդին փառքին վրայ էր , որոնք իրենց պատմանին թէ անոր փառքն ու գեղեցկութիւնք աննառեղի է : Հին է լախն անոնք՝ Սին լեռք , երկնասոր Արուսաղէմը , բիւրասոր հրեշտակաց ժողովքը , արգարներուն հո-

գուցի թիւն Վասուծոց որ մեզի քաղութիւն կու տայ , ճեանն մերոց Յիսուս Վրթառասի նեաքք :

Հրեշտակները որ անգուշ անգագար փրկութեան մասանդներուն կը սրբառաստօրն՝ անոնց կենդանութեանք , իրենց պահպանական հոգաբար թիւնք լին ձգեր անոնց մահուան տաննք : Եւնոնց մահուան անկողինին բարբաթքը կը պատեն , ու պատրաստ են անոնց դատակար հոգին ընդունելու՝ ու իրենց թեկերուն վրայ անելով զանոնք այն ահմաններն (չաք հոգիներն ազատ) Վասուծոց գրբարաք տանելու : Հրեշտակաց Վասուծք Յիսուս ալ պատրաստ կը կոչի գգաւանօք ընդունելու ան հոգիները եր գրիքը , ու փառաց ամ սոխ վրայ բազմեցնելու զանոնք եր ալ կոչիք :

զիները որ կատարուեալ են : Աբր . ժբ . 22 , 23 : Ախուս գուց կ'երթայք՝ բռնե անոնք Աստուծոյ դատարը , ուր որ պիտի տեսնեք կենաց ծառը , և պիտի ուտեք անոց շխամբացող պատուհները : Այս երբոր հոն երթիք այս անգահները պիտի տեսնուի մեզի . ու ձեր պաշտօնը և խոսակցից լծարգասորին հետ պիտի ըլլայ ամեն որ , նաև բոլոր յախանձակամուտի հետ որերը : Յոցա . բ . 7 : Գ . 4 , 5 : Իբ . 4 , 5 : Այս տեղը ալ պիտի շտեմեմք այնպէս բաներ՝ որոնք վարի սահմանին մէջ երկրի վրայ եղած տաննիւնք տեսայ . այսինքն՝ տրամուտիւն , հիւանդութիւն , նեղութիւն , և մահ . քանզի առջի բաները անցան : Յոցա . բն . 4 : Ախուս գուց կ'երթայ Արարչաօրին՝ Կառահային՝ ու Յակոբին՝ և մարդաբնեւորուն , որոնք որ Աստուած գալու շարքինքն ժրկեց , ու հիսուս անոց հանդիսա են , ու ամեն մէկը արդարութեամբ կը քաշէ :

Այս տեղը մարդիկը հարցուցին , թէ՛ Սննք ան սուրբ տեղը ի՞նչ պէտք է ընենք : Արոնք պատասխան տրուեցաւ , թէ՛ Կուց ան տեղ բոլոր ձեր աշխատանքին հանգստութիւնը պիտի ընդունիք , ու բոլոր ձեր տրամուտիւններուն տեղը ու բախտութիւն պիտի ունենայ : Չեր սերմանածը պիտի հեծէք . այսինքն՝ Կամբուն վրայ լծարգասորի՞ համար ձեր յաշտաններուն՝ արցունքներուն՝ և արգի՞նքներուն պատուք : Կուգ . Գ . 8 : Այս տեղ գուց սակեղի՞ թաղեր պիտի հազնիք , ու Վանաստորին տեսութիւնէ մշտնօրէնապապիս պիտի վայելէք . քանզի հոն պիտի տեսնեք գուց զինքը՝ ինչպէս որ է : Ին Հոգի . Գ . 2 : Այս տեղ նաև հանապաղ պիտի ծառայեք անոր՝ փաստանուտութիւնով , ջնտութիւնով ու շորհակալութիւնով , որուն որ երկրի վրայ կը ծառայէիք՝ թեպէտև և շատ դժուարութեամբ ձեր մարմնոյն տկարութեանը պատճառաւ : Այս տեղ պիտի զմայլին ձեր աշխատը Վանաստորը տեսնելով , ու ձեր ախանձները՝ անոր հանդակամ ձայնը լսելով : Այս

տեղ պիտի վայելէք զարձեալ ձեր բարեկամները՝ որոնք ձե՛նկ առաջ հան զայցին . և նոյն տեղը ուրախութեամբ պիտի ընդունիք ամեն անոնք որ ձե՛նկ ետև ան սուրբ տեղը կու գան : Ըն տեղը ես պիտի հաղուիք փառքով ու պատուով , ու պիտի զարգարուիք այնպիսի կազմանքներով՝ որ փառաց Խնայասարին հետ հեծելու թեան ելլելու պիտի յարմարիք : Երբոր ինք փոշի ձայնով անպերան մէջ իբրև թէ հողի թեկերան փոսց գոյ՝ գուք ալ իր հետը պիտի գայ . ու երբոր ինք զառաատանի տժտը նստի՝ գուք ալ իր քովը պիտի նստիք : ‘Կա մանուանոյ՝ երբոր ինք շարագործնեալուն վճիռը կարև թէ՛ հրեշտակ եղեր են թէ մարդիկ , գուք ալ ան վճիռը կարելուն մէջ մանուակցութիւն պիտի ունենայք , որովհետև անոնք իբրև և ձեր թշնամիներն էին : ‘Կան երբոր ինք կրկին ‘Բազայը զատնայ , գուք ալ փոշի ձայնով պիտի երթնայ , և միշտ իր հետն ըլլայք : Ին թե՛ս . Գ . 13 : Յոոդ . 14 , 15 : ‘Իսև . Է . 9 , 10 : Ին Կորնթ . Գ . 2 , 3 :

Երգ՝ երբոր անոնք սցաղես գեպ՝ի գուրը կը մանկնային , ահա երկնային զորաց զնուորութիւն մը գուրս ելլաւ առանց գէմը ելլելու . ու միւս երկու Լուսաւորներն ասանց ըսին . ‘Կանք են ան մարդիկը՝ որ մեր Տերը սիրեցին՝ երբոր իրենք աշխարհի վրայ էին , ու իր սուրբ անուանը համար ամեն բան եղեցին . և ինք մեզ խրկեց ասանք բերելու , ու մենք իրենց բազմացած ճամբորդութեանը մէջ մինչև աստեղս բերինք զիրենք , որպէս զի ներս մանեն և իրենց փրկիչք ուրախութեամբ գէմ՝ առ գէմ՝ տեսնեն : Ըն առանք երկնային զորքերը մեծանայն զննութեամբ գոչեցին ըսելով . ‘‘ Կրանելի են անոնք որ ‘Կառնուկին հարստանայը ընթրիքին կանչուած են’’ : Յոյս . Ժ թ . 9 : Եւ մի՛նչիս նաև գուրս ելլան անոնք զխնուորելու թնայասարին փոջ հեծեցնողներուն մէկ քանիները՝ ձեքնակ ու պայծառափայլ հանգերենք հաղուած , որոնք քաղցրա-

Նուստը բարձրանայն ազազակներով մինչև անդամ՝ երկնից արևազանգ հանել կու տային իրենց ձայնովը : Աս փող հնչեցնողները բարեկցին զՎրբխախանութն ու իր ընկերը տասը հազար անդամ՝ Վարեաւ եկար աշխարհէն լսելով անոնց . և ասիկայ ըրին զնձուխիւնով ու փողի ձայնով :

Ասիկայ ընկնուն ետև ամեն կողմն շրջապատեցին զանոնք . անոնք առննուն կ'երթային , անոնք ետնուն , անոնք աջ կողմնուն և անոնք ձախ կողմնուն , (իբր թէ վերին սահմաններուն մէջ անոնք պահպանելու համար ,) շարունակ երգելով ձամբուն վրայ քաղցրանուստ ազազակով և բարձրանայն եզանակով . այնպէս որ ան տեսարանը այնպէս կու զար անիկայ անանելու կարող եղազին՝ որպէս թէ բուն երկինքը վար ինան էր զանոնք զխնարելու : Աւասի այսպէս ամենը մեկտեղ առանջ գացին . և երթալու աստննին աս փողահարները աստն աստն զնձալից ձայներով և իրենց նուստարաններուն հետ նայուածքներով և շարժուածքներով տակասին կ'անխարկէին Վրբխախանութն և իր ընկերին՝ թէ ձրչափ սիրով ընդունան էին զիրենք իրենց ընկերուխեանը մէջ , և ձրչափ ուրախութեամբ եկան էին զիրենք զխնարելու : Աս հիմա աս երկու մարդիկը տակասին երկինքը շեկան իբրև թէ հան եզանի պէս հրեշտակներուն տեսութեամբն ու անոնց քաղցրանուստ եզանակները լսելով զմայլեցան : Աս տեղս նաեւ բուն Վազարը աշխարհուն առն յայտնի կ'երևար , ու իրենց կը թուեր թէ անոր թուր զանգակներուն հնչուիլ կը լսեն՝ իրենց հան մանելը բարեկու : Վայց ամեն բանն աւելի ան ետանդուն և զնձալից մտածմունքները՝ որ այսպիսի ընկերներու հետ իրենց ան տեղը բնակելուն վրայ ունէին , և ան ալ յախտանա յախտելոյ՝ անպատմիկ էին . և թր ըզու կամ զրիշ կրնայ քաջասրել անոնց փառասուր ուրախութիւնը : Այսպէս անոնք ելան վեր Վազարին Վուսը :

Երբ երբոր գրանը առջին եկան, անոր վրայ ոսկեղն գրեթով գրուած էր,

« Երանելի են անեմ' որ անոր պատուիրանները իշխարարին : անեմ իջանաւորան ասին իմաց ծառին աստիցա, և գանձելի են նրա շաղաւք կրակիցա » : Յայտ . ի՞ն . 14 :

Եսիկ ետե երազիս մէջ անայ որ Լուսաւորները իրենց ըսին որ գուռը գարնեն . և երբոր ասիկայ ըսին՝ գրանը վրայէն քանի մը անկնոյ նայեցան, որոնք էին՝ Կնոպք, Մոջես, ու Եղիս, և : Լուսաւորներն ալ անանց ըսին, թէ՛ Եւ ճամբորդները Արեւմտեան Փառայքն եկած են, աս ասեցիս իմազաւորին վրայ իրենց ունեցած սիրոյն համար : Եւ ասանը ճամբորդները իրենց Ա իշխանանէրը ասին որ սկիզբէն ընդունել էին . և անոնք իմազաւորին տարուեցան՝ որ երբոր կարգաց անանք՝ ըսաւ . Ո՞ւր են ան մարդիկը : Պատասխան տրուեցաւ իրեն, թէ՛ Դրանը գուրսի գին կայներ են : Եւ ասանը իմազաւորը հրաման ըրաւ գուռը քանալու, որ Նշմարաւթիւն պահող արգարները ներս մտնեն : Կրայ . ի՞ն . 2 :

* Ո՞վ են աս արգարները : Ո՞վ պիտի ըլլան . իրենց անները արդարացընող փարիսեցիները կ'ըսեն թէ իրենք են, որ իրենց բարի և արդար գործքերովք իրենք զիրենց ուրիշներն ասորքեր կը սեպեն, ու ասանկով Լուսուծոյ առջին արդարացած : Որոնց համար պիտի հրամայել Տէրը որ փառաց գուռը բացուի, բայց եթէ աս բարի՝ արդար ժողովուրդին համար : Բայց Պետրոս մեզի կ'ըսէ թէ արդար ժողովուրդը սեփհական ժողովուրդ մըն է, աշխարհն անացածներն զատուած, ասորքեր սերտ ու սերունդէ ասալ եկած, և Պիտ . ի . 9, 10, որոնք իրենց վրայ արդարութիւն չեն անանք, այլ իրանոր՝ և Նուստա են իրենց աշխարհն առնելը : Նշմարաւթիւն իտարովք ծնած ու Նշմարաւթիւն շարքուն արդուած՝ Հիսուսի Նշմարութիւնը կ'ընդունին ու կը սիրեն : Եւով կը փառաւորին ու անոր արդարութիւնովք կը պարծենան, քանի

Արդ տեսոց երազիս մէջ որ երկու մարդիկը գտնեն ներս մտան . ու ահա՛ մտածմունս պէս այլակերպեցան , ու այնպէս հանդերձ վրանին հազան որ ոսկոյ պէս կը փայլէր : Պային եւ որ քնարներով ու թաղերով իրենց դէմէն ելան , ու անոնք անոնց տունն . քնարները՝ անոնցմով գոխարանս թխն ընելու , ու թաղերը՝ պատուոց նշան ըլլալու : Անկէ ետեւ երազիս մէջ լսեցի որ Վաղարշին բոլոր զանգակները դարձուեցան ու բախտ թեան համար , ու անոնց ըսուեցաւ . « Իմ ք ևեր Տէրոջը ու բախտ թեանը մէջ » : Ինք . ին . 23 : Լսեցի եւ որ ան մարդիկն ալ բարձր ձայնով կը գոչէին ըսելով . « Ամուսին վրայ նստողին՝ և Վասնուկին՝ որջու թխն ու պատիւ և փառք ու գոբութիւն յախտեանս յախտնից » : Առջ . Է . 13 :

Արդ՝ մարդիկը ներս առնելու համար գտնելը բացուելուն պէս , անոնց ետեւէն ներս նայեցոյ , և ահա արեգակի՛ պէս կը նստազայտէր քաղաքը . փողոցներն ալ ոսկով յատակած էր , և անոնց մէջ կը պարտէին շատ մարդիկ՝ գլուխներնին թույլ գրած , ու ձեռքերնին արմուկնի ու

անով եղած են իրենց Վատուոց արդարութիւն . անով արդարութիւնն է իրենց փրկութեան պատմութեանը , ու Վատուոց արքայութիւնը իրենց իրաւունքը : Եւ ճշմարտութիւնութիւն կը պահուին , առ ճշմարտութիւնութիւն իրենց կեանքն ու ընթացքը կը կարգադրեն , և առ ճշմարտութիւնը անուր կը բռնեն իրենց կեանքին մէջ ու կը պահեն իրենց մահուանը : Ինչ պղպես ճշմարտութեան հասարակն մէջ ապրելով ու մտածելով՝ Պաղտի ճեւ կը համարեակին ըսել . Հասարքը պահեցի , ու ասկէ ետեւ կայ կը մայրին յարգարութեան պատկը , որն որ Արաւս գանձակի ճեւ շտեղծով ճեւի համար ստացաւ ու ձրխաղէս պիտի ձորհն ճեւի ան որը : Ի ՏԻ . Գ . 7 . Ի վ Տէր . Ի՛մ հասարակ թույ մտեցընէ ան տեսարանը՝ ու ի՛մ յոյս թույ փառաբարի ան մտանն որ պիտի ըսես . Իմ ք քու Տէրոջը ու բախտ թեանը մէջ :

Նաև ունի զինքն յնոր բանած , անով փաստարանութիւն
 երգելու : Ապա Տոն նաև աննոցմէ ալ որ թիւեր ունին ,
 ու ամենը միասին անգագար կը գոչեն ըսելով , Սուրբ՝
 Սուրբ՝ Սուրբ է Տէրը : Ետեւ ետեւ գոները գոցեցին ,
 որն որ երբ տեսայ , փափայեցայ որ ես ինչն ալ աննոց
 մէջն ըստի :

Շինեա երբոր ամեն առ բաներուն միայ կը մտածէի ,
 զլուսա գարնուցի ետեա նայելու , ու տեսայ որ Տգիտու-
 թիւնը Վեաթին եզերքն եկեր էր . բայց ինք շուտով գի-
 մացն անցաւ , և ան ալ միւս երկու մարդոցը քաշած
 դժուարութեանը կեւը չքաշելով : Վանդի այնպէս պա-
 տահեցաւ որ ան ասանը ան նոյն տեղը Սանայնայցոյ անու-
 նով նաւափար մը կար որ իր նաւակոյցը գիմացը անցուց
 զանիկայ * . այսպէս ինչն ալ միւս տեսածներուս պէս
 բընցն 'ի մեր Վազարին Վաւն էլու . միայն թէ ինք
 միմակ եկաւ Տոն , ու ամեննին քաղաքութիւն աստղ
 մէկը շարտահեցաւ իրեն : Արբոր այսպէս Վրանը առնէն
 էլու՝ անոր միայն գրուածքին նայեցաւ ու սկսեց զարնել ,
 կարծելով թէ շուտով թոյլատուութիւն պիտի ըլլայ իրեն
 ներս մտնելու . բայց գրանը միայն նայող մարդիկը հար-

* Ընդունայն յոյսը միշտ յիմարնարան սրտին մէջ կը
 բնակի , ու միշտ պատրաստ է սղկաներուն ոտնելու : Տգի-
 տութիւնը իր գլուանդին մէջ անոր կարտաւայցաւ ու գտաւ
 զանիկայ : Ետիկայ իր կեանքին մէջ իր ընկերն էր , ու
 պիտի չզգեր զինքը իր մահուան ժաման : Ար տեսնէք որ
 Տգիտութիւնը իր մահուանը ձէ կենդանի ունէր , ոչ
 վախեր՝ երկրայութիւններ՝ ու արտութիւններ , և ձէ
 թշուաթի երկիւղ , հապա ամեն բան հանգարաւ ու խաղաղ
 էր . Սանայնայցոյ իր նաւափարն էր , ու ինք՝ ինչպէս որ
 կ'ըստի գառնուկի մը պէս մեռաւ : Ընդ այսպիսի գառ-
 ները՝ թէ որ տեսնէին Սանայնայցոյ զերեմը գեառն ան-
 ըննելին ետեւ իրենց պատահելիքը , ստիպի պէս պիտի
 գոչեն :

ցուցին իրեն , թե՛ Ո՞ւրիկ կու գաս դուն , և թ՞նչ կ'ազնա : Պատասխան տուաւ մարդը . Եւ Բնագասարին առնէ իրաց ու խմելոց , ու անիկաց ակր փողոցներուն մէջ կը սարկեցընէր : Ղաւթ . ժ. ք . 26 : Եւ առնէր անոնք անոր Ս կայսկանն ու գեղցին , որ ներս երթան Բնագասարին ցուցընեն անիկաց . այսպէս ինք ձեռքը ծոցը խփմեց ու կը փնտաւր , բայց բան մը չգտաւ : Եւ առնէր միւսներն ըսին . Ս կայսկան շունի՞ն : Բայց մարդը աննեկն մէկ խոսք մը պատասխան չտուաւ : Ուստի գացին Բնագասարին պատմեցին , բայց ան չուզեց զար իջնել անիկաց տեսնելու , հասցաւ Քրիստոսիանան ու Յուսայեցը քաղաքը տանող ան երկու Ղաւթարներուն հրաման ըրաւ՝ որ դուրս ելլեն բունն Տղթաութիւնը ու անիկաց ձեռքերէն ու սոսկերէն կտալեն ու մէկդի տանին : Ուստի վերացին զանիկաց ու սոսկն մէկն տարին ան Դուռը որ բլուրին մէկ կողմը տեսեր էր , ու հան անիկաց ներս գրին : Եւ առնէր խնացոյ թե՛ ինչպէս որ Արծաւանան Քաղաքին , այնպէս ալ մինչև անգամ՝ երկնային դունն զժոխքը ճամբաց կար : Եւ այսպէս բունն տարթ ընցայ , ու ահա երազ է եղեր տեսանա :

ՃԵՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՄԸՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՔՐԻՍՏԻՆԷՒՆ

ՃԵՄՐՈՐԴՈՒԹՒՒՆԸ

Ե՛՛՛՛՛ ԸՆԻՐԿԻՐ :

Եսկէ առաջ Վերիստիանու Զանապարհորդին ու զկայ 'ի Նրկնային Վաղարշը անոր ըրած վասնզատ. որ Զամբարդու-
թեանը վրայով իմ տեսած երազս ձեզի պատմելլ՝ ինծի
հաճնլի էր, ու ձեզի ալ շահեկան : Ե՛ս ասեմը ըսի ձեզի
նաև Քնչ որ իր կեկանն ու զուկընեբան վրայով տեսեր
էի, և թէ ինչպէս զմկանսկ էին անոնք իր հետը Զամ-
բարդութեան ելլեբու . այնպէս որ ինչ պարտաւորեր էր ա-
ռանց անոնց իր Զամբան երթալու . ինչու որ ինք շհամար-
ձակեցաւ իր աննը կործանման վասնզին ներքիւր ձգել,
որն որ կը վտիմաշ թէ Կործանման Վաղարշ մնալովք պի-
տի դար . անոր համար՝ ձեզի զանոնք ու մեկնեցաւ զնայ,
ինչպէս որ ան ասեմը ձեզի պատմելի :

Երգ՝ եղաւ որ բազմապատիկ գործածուած իւններով
մեծապէս արգիլուեցայ ու ետ մնացի իմ ստերական Զամ-
բարդութիւնն ընել զկայ 'ի ան կողմերը՝ ուսկէ որ ինչն
ելլաւ, ու անանկով մինչև հիսն պատահուիմ իւն մը շիրջայ
ունենալ սլլ ևս հարցաւորն ընել անոնց վրայով՝ որոնք
որ ինք ետին ձեզի, որպէս զի կարող ըլլայի անոնց վրայով

լուս մը տալ մեզի : Բայց մտաբան կողմը դարձ մը պատահած ըլլալով , նորէն գեղջ 'ի հան ինչ . ու նոյն աեղէն մընի մը լուս հետու' անտասի մը մէջ ընելով իմ իննամա , երբոր քնացայ' նորէն երազ մը տեսայ :

Լը ահա երազիս մէջ կը տեսնէի որ ձերաւոր մտրդ մը եկաւ հասաւ ան տեղ' ուր որ ես պատկեր էի : Եւ որովհետեւ ինք քիչ մը տեղ իմ նամբարդութիւն ըրած նամապարհէս պիտի երթար , ինձի պնայիս իմուկցաւ իմ էլնայ ու իր հետը գացի : Ուստի երբոր մեկանդ կը քալէինք , նամապարհորդներուն ստորութեանը պէս' ինձի պնայիս եկաւ իմ մէկ խասակցութեան մը մտանք , ու եղաւ որ մեր խասակցութեանը Վրխասիանասին ու իր նամբարդութեաններուն վրայ դարձաւ ըստ գիպաց : քանզի պնայիս սխեցի խասակցիլ ձերաւոր մտրդուն հետ :

Պնորան , ըսի իրեն , ի՞նչ քաղաք է սա' որ վարը մեր նամբուն ձախ կողմը կ'իջնայ :

Պատասխան տուաւ պարան Ուշմնութեանը . (քանզի սա էր անոր անունը .) Լախիայ է Պորժանտան Վաղարը : որ բազմամտրդ տեղ մըն է : բայց ըստ ցած գինակի տեղ ու ծոցը ժողովարդ մը ունի :

Լը ալ կը կարծէի իմ առիկայ ան քաղաքն է' ըսի իրեն . եւ ինչնա առանոք անիկ անցայ . Եւ անոր համար գիտեմ իմ անոր վրայսով քու ըսածդ նշմարիտ է :

Ուշմնութեան . Չափէն աւելի նշմարիտ է . երանի իմ կարելի ըլլար անոր մէջ բնակողներուն վրայ նշմարաւայնու բարի խախլ :

Պնորան' ըսի , ես կ'իմանամ' որ դուն բարեմիտ մտրդ մըն ես , ու կը հաճիս լսել ու խախլ ինչ որ բարի է : Լը-գեւոր լրեցի՞ր ինչ որ պատահեցաւ առան մը առաջ սա քաղաքիս մէջէն մեկ մտրդու մը' որուն անունը Վրխասիանաս էր , որ վեր գեղջ 'ի բարձրագոյն սահմանները երթալու համար նամբարդութեան ելաւ :

Ուփնուհիւն : Եւթ ընցի . ու ընցի ես ան փրշանքը՝
 Նեղու թիւնները՝ պատերազմները՝ զերու թիւնները՝ աղա-
 զանները՝ հեծու թիւնները՝ սարսափներն ու փոխերը՝ որանց
 ինք պատահեցաւ , և որանց քաշեց աս ճամբորդութեանը
 մէջ : Եսկէ 'ի զսա պեայք է որ ըսեմ՝ քեզի թէ բոլոր
 մեր երկիրքը անոր համբարովք լեցաւ . շատ քիչ տուններ
 կան որ ընցին անոր վրայովն ու անոր բրանները՝ և իր
 ճամբորդութեանը պատմութիւնը շփնտակցին ու շտա-
 ցան . ու սեպէ թէ կրնամ ըսել՝ որ իր քաշած վտանգները
 պատճառ եղան որ շատերը զօգին իր բնած ճամբաները .
 քանզի թէպէտ և ինք հաս եղած ստանը ամեն մարդու բե-
 րանը իրքն յիմար մէկն էր , բայց հիմա որ ինք զնայ՝ ա-
 մեն ալ մեծապէս կը զօգարանեն զմերը : Ինչու որ կ'ը-
 սուի թէ ինք փաստարապէս կ'ապրի իր եղած անգը . ու
 շատերը կան՝ որ թէպէտ մարեթմին հաստատած են իրենք
 զիրենք բնաւ անոր պէս վտանգներու ներքե ընկել , բայց
 իրենց բերանը կը հրատի անոր ստացած բարեթմերուն
 վրայ * :

Իբրև ճամբորտ է՝ ինչպէս որ կը խորհին՝ որ ան հիմա
 իր եղած անգը շատ ազեկ կ'ապրի՝ ըսի անոր : Ինչու որ
 ինք հիմա Կենաց Եղբիւրին քով կ'ապրի , ու բոլոր իր ու-
 նեցածը՝ առանց աշխատանքի ու առանց տրամութեան ու-
 նի , սրբշեան անոր հետ տրամութիւն խառնուած չէ :
 Բայց կ'ազալեմ , ժողովուրդը ի՞նչ կը խոսի անոր վրայ :

Ուփնուհիւն . Երգութեանը որաներ իրաներ կը խոսի
 անոր վրայ . ոտանք կ'ըսեն՝ թէ ան հիմա Ներսիսներ հա-
 ցած կը պարտի , Յայտ . գ . 4 , թէ իր վեպը սեկի մա-

* Եւթարհիւ մարդիկը երբեմն ամենաշար անուններով
 կը փաստահամբաւեն հաստացեալները՝ անանց կենդանու-
 թեանը , ու սուրբերու կարգը կը զսանն զանանց՝ մեծանել-
 անն ետեւ :

նեակ մը ունի , թէ իր զընտելը մարգարտաշար ոսկի թագ
մը ունի . ուրիշները կ'ըսեն՝ թէ իր ճամբորդութեանը
մէջ երբեմն իրեն տեսնուող Ղուսասորները իր ընկերներն
եղեր են , ու թէ ինք իր եղանակը տեղը այնպէս ընտանեցած
է անոնց հետ՝ ինչպէս որ հասնելի գրայքին միւսին հետ
կ'ընտանեկայ : Մտիկ 'ի զամ' առանց երկբայութեան կը
հաստատեն անոր վրայով՝ թէ իր եղանակին իմացաւորը
պաշտօնին մէջ արդէն շատ հոգեկոտ ու զուարճալի բնա-
կարան մը ընծայեր է իրեն , ու թէ ինք անոր հետ կ'ու-
սակ , կը խմէ , կը խօսի , կը պաշտի , ու անոր քաղցր
գէժքը կը տեսնէ ու անոր սերը կը վայելէ՝ որ հոն ամե-
նուն գառաւորն է : Յ. 4 . 5 . 7 : Ղ. 1 . 14 .
15 : 'Կան անանք կը յուսան թէ իր իմացաւորը՝ ան
երկրին Տէրը , շատ ընծայած սա կազմերս պիտի գայ , ու
պիտի խնամայ պատճառը՝ թէ որ կրնան պատճառ մը տալ :
Թէ ինչու համար իր ընկերները այնչափ շնչին բանի տեղ
գրին ու այնչափ արհամարհեցին զմէքը , երբոր խնայած
թէ ինք ճամբորդ պիտի ըլլար : Յ. 7 . 14 , 15 : 'Բան-
դի կ'ըսեն՝ թէ ինք հիմն այնչափ իր իմացաւորին աշխ-
մուած է * , և իր Տէրը այնչափ վշտացած է 'Քրիստոսիմո-
սին ճամբորդութեան ելած ատենը անոր վրայ ձգուած նա-
խառնեցնելուն համար , որ բոլորը իրեն եղանակ պիտի սե-
պէ . Ղ. 1 . 16 . ու ասոր վրայ զարմանալու չէ՝
ինչու որ իր իմացաւորին վրայ ունեցած սիրոյն համար էջ
որ ինք այնպիսի վտանգներու մէջ ձգեց իր աննը ? :

* 'Քրիստոսն իմացաւորը քրիստոսնէն կազմը կ'ըլ-
լայ : Ո՞վ ճանապարհորդ կըրայր , յու սրտիդ տախտա-
կին վրայ գրէ , ու յու ճամբորդութեանդ ամեն մէկ քրի-
ստոսին կարգան ասիկայ :

† Եղիկ նկատէ ասիկայ : Մտայուս է մեր բնած գառա-
ւոր թիւնը՝ թէ որ անոր հիմը 'Քրիստոսի սերը չէ : Երանց
անոր սիրոյն ամեն բան ոչինչ է :

Համարձակութեամբ կ'ըսեմ՝ թե ուրախ եմ ասոյ վրայ, ըսի մարդուն : Աւրախ եմ ան խեղճ մարդուն կողմանէ, անոր համար՝ որ ինչ հիմա իր աշխատութենէն հանդէպաւ ու անոր համար՝ որ իր արջունչներուն պատուը ուրախութեամբ կը քաղէ, ու անոր համար՝ որ իր թ ընամբներուն զկէքին զգրութենէն անդին անցաւ, ու իր ասեղները շին կրնար համոզիլ իրեն : Հայտ. ժ. 13 : Սուրբ. ճիշ. 5, 6 : Աւրախ եմ նաև՝ որ աս բաներուն ընդ աւ երկրիս մէջ ապրածուեցաւ : Սժ զիսէ, կրնայ ըլլալ որ ասիկայ աչկէ ազգուս թիւն մը ընէ անոնց վրայ՝ որ անոր ետեւ մնացած են : Բայց քանի որ միայն է կ'աղաչեմ որ բան՝ պնդան, թէ բան մը կը լսե՞ս իր կնկանն ու գաւկըններուն վրայ : Իսկ զ՛ անեկնք. արգետք Ի՞նչ կ'ընեն անոնք :

Սուրբ. ճիշ. Սժ. Վերաբերենք ու իր աղմբը : Կ'երկայ թե անոնք ալ ան նոյն յանդուրժանք պիտի գտնեն՝ որն որ Վերաբերանու ինքը գտաւ. ինչու որ թեպէս և առաջ բարբառ յանդուրժանք ըրին, ու ամենեկն էին ուզէր հանդուրիլ Վերաբերանոսի՝ ոչ անոր արջունչներէն ու ոչ ալ աղաւանջներէն, բայց ետքի խորհուրդներէն զարմանալի ներդարձութիւն մը ըլլաւ իրենց վրայ. ասանկով՝ ժողովրդուեցան, ու իրենք ալ անոր ետեւն գացին * :

* Սիրելի երկան մը ու զորովագութ հոյ մը յորդորանքն ըն ու բարբ սիրալիս աստիարիսութիւնները կարելի է որ զգրութիւն մը շունենան առ պէ՛մ, բայց երբոր Տեւրէ իր կարող զգրութիւնոյն սիրաբ շարժէ, ան ասանք Բրիգարս զգրութիւնը անոնց կը յայտնուի : Բայց և պնդեա մենք մեր պարտաւորութիւնը զանց չեննք՝ ու մարտեամբ կատարենք զանեկայ, ու անկէ յառաջ գալու բարի վարձանք Աստուծոյ ձրի ընդհանր էրգեք :

Հաս ըստ , ըստ ըստ . կանչեցի ես . բայց՝ ի՞նչ .
 իրիկն ու աղաքը՝ ու բոլորը գացի՞ն :

Ուրի՛ն-Նի՛ն . Ճշմարիտ է որ գացին . կրնամ ես աս
 բանին պատմութիւնը քեզի ընել , ինչու որ նոյն ասունը
 հան էի ես , ու բոլոր բանին վրայ կատարեալ տեղեկու-
 թիւն ունիմ :

Ուրե՛նն կրնամ աս ըստը տարածել իրքե ճշմարիտ . ըսի
 իրեն :

Ուրի՛ն-Նի՛ն . Մի վախճար համարեակ հաստատելու
 անիկաց . քեզի ըսի որ բոլորն ալ ճամբորդութեան ելան .
 տիկինն ալ՝ ու իր շրջա աղայն ալ : Եւ որովհետեւ խել
 մը ճամբայ մեկանդ երթալու ենք՝ ինչպէս որ կ'իմանամ ,
 բոլոր բանին վրայով քեզի տեղեկութիւն մը պիտի ստամ :

Եւ Վրիտաթինն՝ (բանցի աս էր անոր անունը ան որն
 ետե՛ որ իր գաւհընեբուն հետ ճանապարհորդի մը կեանք
 վարելու սկսեց ,) իր էրիկը գետնն անցնելն ետե՛ . ու
 ալ որ չէր կրնար լսել անոր վրայով , սկսեց իր մտքին
 մէջ ազու խորհրդածութիւններ ունենալ : Վարի ե
 ստալ որ իր էրիկը կորցնցուց , ե ան ասնչութեան
 սիրելի կազը բոլորովն կորեցաւ իրենց մէջնն : Վանցի
 գրտես՝ ըստ ինձի մարդը , որ բնութիւնը բազմապատիկ
 ծանր խորհուրդներով կը բեռնուարէ ողջ մնացողը՝ սիրելի
 աղջականներուն կարտեանը յիշատակութիւնովը : Ուստի
 ասիկաց իր էրկանը համար ըստ արցունք թափել աստ
 իրեն : Բայց բոլորը աս չեղաւ . Վրիտաթիէ սկսեց ինչ-
 իրեն մտածել ես՝ թէ արդեօք իր էրկանը հետ անպատ-
 շամ վարմանը ունենալը չէ՞ր մեկ պատճառը որ ալ անի-
 կաց չիբցաւ տեսնել , ե աս կերպովն անիկաց իրմն հետա-
 ցաւ : Ու ասոր վրայ խուսն բազմութեամբ իր մտքին
 մէջ լեցուեցան բոլոր իր տեսարկի՝ անբանական ու անբա-

բիշօ փարմունքները՝ որ իր սիրելի ամուսնոյն ցուցած էր, որոնք նաև իր խղճնամբն վրայ գիշուեցան, ու յանցաւ որով թիւով զփերը բնանաւ որեցին : «Նմանապէս իր սիրտը շատ կտորեցաւ՝ յիշելով իր երկանը անգազար հեծուի թանկերը, ազիտոր՝ արցունքներն ու իր անձին վրայ սղաւթները : և թէ ի՞նչպէս իր սիրտը կարծրացուցեր էր անոր ազաւանքներուն ու սիրտիւր յարստանքներուն գէտ, երբոր կը համոզէր զինքն ու իր ազարը որ իր հեան երթան : Մանաւանդ թէ՛ ի՞նչ որ Վրիտանիանոս բար էր իրեն՝ ու ի՞նչ որ ըրեր էր իր տունը բոլոր ան միջոցին մէջ որ իր բռնը կանակէն կախուած էր, բոլորն ալ կայծակի պէս իր վրայ կը դառնային, ու իր սիրտը կը փառասակին : ամենէն աւելի՛ մեծապէս կը հնչէին իր ակամեղներուն անոր ան ցաւազին աղաղակը, թէ՛ «Ի՞նչ պէտք է ընել, որ փրկուիմ» : «Կարճ . ԺԳ . 30 :

Աւտի իր աղօցն ըսաւ . Տը՛զար, մնա՛ք ամենիս ալ կործանած ենք : Ես թմ մեզոցս պատճառաւը մեր հայրը կորսնցուցի, ու մեռի ելաւ : Են՛ կ'ուզէր որ մեզ ալ իր հեան ասնէ, բայց ես ինքն շուղեցի երթալ՝ ու մեզ ալ չթողացի : Ըսոր վրայ բոլոր ազարը սկսեցին ըսլ, ու կը կամչէին թէ՛ շօրերնուս կտկն կ'երթանք : Երանի թէ (կ'ըսեր Վրիտանիոն) մեր միմակին ինկած ըլլար անոր հեան երթալը . ան ասննը մեր բանն աղէկ պիտի ըլլար, յանն որչափ որ հիմա ըլլալը հաւանական է : Ինչու որ՝ թէպէս և առաջ յիմարարար կը կարծէի

* Տես մասն Ե . երես 13-18 : Ըստն որ իրենց տառաւանապաշտ ազգականներուն ու բարեկամներուն հետ անցիմ ու թեւամբ և ամարդու թեւամբ կը փարսին՝ անոնց կրօնքին պատճառաւ՝ անս թէ ի՞նչ փոխմանի պիտի դան, իրենց հոգւոյն մէջ ի՞նչ պիտի գզան, ու ի՞նչպէս արամու թեւամբ պիտի հեծն երբոր Տէրը անոնց համար ազալիաւ թուի ինն կենաց պարգևէ :

Թէ անք հօրը նեղութիւնները մէկ ցնորեալ երեսակացու-
թեանէ մը կը ծագէին՝ կամ՝ թէ ինք մեղանազնային սյուն-
դակ խորհուրդներով լլուած էր, բայց Հիմն թ՝ մտքէս
չեղեր որ անոնք ուրիշ պատճառէ ծագած էին, սյուսնցն՝
թէ կենաց լըյն իրեն արուած էր՝ * Հովհ. Ը. 12. ու
բուն սղնակամութիւնովը կարծեմ՝ թէ ինք ազատեցաւ
մահուան սրագայթներէն։ Մատ. ԺԳ. 17։ Ան ա-
տենը ամեն ալ կրկին սկսեցին լալ, ու կանչել. Ս՛հ,
վնջ ան սրուանը † :

Անտեսալ գիշերը Վրիստինէ երազ մը տեսաւ. ու
կը թուէր իրեն՝ թէ ահա մեծ գիրք մը բացուեցաւ իր
տանը, որուն մէջ բոլոր իր վարքը գրուած էր. ու այն-
պէս կու գար իրեն թէ իր յանցանքները շատ աղէտալի
կերպով կը նայէին իր վրայ։ Ան ատենը բարձր ձայնով
կանչեց իր քանին մէջ, թէ «Մտտուած՝ ողորմ՝ ինձի

* Աւարեանք է որ կենդանացած ու լուսաւորուած մե-
ղաւորը յիմար և մեղանազնու կուտի իր մերձաւորներէն՝
որոնք տակաւին իրենց մեղացը մէջ մեռած են։ Չէ՛.
Բնական է անոնց մեղ յիմար ու խնթի կողմէ. բայց մեղ
գիտենք թէ ճշմարտապէս իրենց են յիմարները։ Վանդի
երբոր Տէրը կը հաճի թէ բաժնաւորութեան քոյր անոնց
սրտին վրայէն վերցնել՝ ու ազիտութեան կ՛եղները
աչքերուն վրայէն թափել, ան ատենը Վրիստինէին հետ
պիտի խոստովանին անոնք թէ կենաց լըյր արդարեւրուն
արուած է։

† Ան տեղա յայտնի կ'երեսց որ հեղինակին գիտաւորու-
թիւնն է բարեզաշտ ծնողները քաղալիքէ, որ իրենց
գուհիներուն հողեար բարեբաւութեանը համար բոլոր մի-
ջոյնները յարատեւութեամբ 'ի գործ գնեն, մինչև անգամ՝
երբոր շին տեսներ անոնցմէ յառաջացած սղուար։ Շատ
անգամ կ'ըլլայ որ հաւատացեալին իր գուհիներուն հա-
մար ըրած ինդիրները իր մահուանէն ետե կը կատա-
րուին։

մեզուսրիս" : Դ՛ւս՛ի . Ժ՛ք . 13 . ու իր փորձիկ զաւելը-
ները իր նայնը բնեցին :

Եսկէ ետե այնպէս կը թուէր իրեն՝ թէ իր անկողնին
քովը երկու հաս խիստ զարջիւն անմինք կայներ էին՝ ու
կ'ըսէին՝ Ի՞նչ պիտի ընենք սա կեփկը . Ինչու որ թ՛՛՛՛՛ ար-
թընայ ու թէ քնանայ՝ ողորմութեան համար կ'ազազա-
կէ . թէ որ նկենք զինք որ սկսածին պէս յառաջ երթնայ ,
պիտի կորսընցընենք զինքը՝ Ինչպէս որ իր կեփկը կորսըն-
ցուցինք : Աստի որ ե իցէ ճամբով ինձաւու նք որ իր
միտքը զարթնենք զալու աշխարհին բաներուն վրայ խոր-
հելին . եթէ ոչ՝ բոլոր աշխարհ՝ բան մը չկենար ընել ,
հասցա ինք ճամբորդ պիտի ըլլայ * :

Եւ միջոցիս Վրբառիսն արթընցաւ յբախնդի մէջ թա-
ղուած ու իր վրայ գող մը կար : Բայց ասունէ մը ետե
կրկին իր քունը տարաւ : Աւ կը թուէր իրեն թէ իր
կեփկը Վրբառիսնուսը տեսաւ , որ երջանիկ տեղ մը բազ-
մաթիւ անուններու մէջն էր՝ ներքը քնար մը բանած ,
ու կայներ կը նուազէր ան քնարը Սեկու մը առջնը՝ որ
աթոռի մը վրայ նստած էր , ու իր գլխուն բոլորաթիբը
ծիածան ունէր : Տեսաւ ես՝ որ իբր թէ իր գլուխն ու իր

* Երթընցած մեզուսրին առաջին ազազակը ասիկայ է .
"Մտաւած՝ ողորմ ինծի մեզուսրիս" : Իսկզմն երբոր
մեզուսրին աչքը կը բացուի իր կործանած ու անցյալ վիճա-
կը տեսնելու՝ ու ողորմութեան համար սա Մտաւած գոչե-
լու , սա աշխարհիս առաւածը՝ որ մինչև հիմա անոր աչքը
կորցուցեր էր ու յանդգնութիւնով սիրար ազազակու-
թեան մէջ պահէր էր , հիմն կը սկսի արդեւիք ըլլալ որ
մեզուսրը ինքնուրիշ աթոռին՝ ողորմութեան Մտաւծոյն՝ ու
կորսուածներուն վերջին չգիտէ : Աստանան գիտա-
թեամբ ետ չկենար իր սրան : Բայց Հիտաւ՝ ան շարքը՝
որ ամենակարող գործութիւնով ու յաւիտենական սիրով
զնուսրուած է , պիտի յազմէ ու գաւթս նկէ զանիկայ :

երեսը դեպ 'ի դեպինը թնայաւորին սաքը խնայրհեցաց ըսելով . Արտի մայր շնորհակալ եմ Տէրանը ու իմ թնայաւորին դիւ սա տեղ բերելուն համար : Ան ստեանը բաւարտիքը կայնալնեքուն բազմութիւնը ջնծաւթեան ձայնաբով երգեցին՝ ու իրենց զնարեկրուքը կը նուարկին . բայց կենդանի մարդ կարող չէր հասկընալ անոնց ըսածը , բայց 'ի Վրթաթախանն ու իր ընկերներն :

Ատեկեալ առաւան երբոր Վրթաթախն արիւ ընցաւ՝ ազտիք ըրաւ սա Աստուած՝ ու ստեան մը իր գաւկընեքուն հետ որ խտեցաւ , մէկը իր գուռը ստատիկ մը զարկաւ , որուն Վրթաթախն ըրաւ . իմե որ Աստուծոյ անաւանց կուգաս , մտիք ներս : Պատասխան առաւ մարդը ու ըսաւ՝ Ամն . ու ներս մտաւ և բարեկց անխոյ՛ ըսելով . Խաղաղութիւն սա ստան : Երկուց կատարելին ետե ըրաւ . Վրթաթախն , գիտն՝ իմ ինչն . համար եկայ ես : Ան ստեանը Վրթաթախն աննայուն կարմրեցաւ ու կը գազար . իր սիրան ալ սիտեց ընթանանդ փափայնեքով ջանկալ որ գիտնայ իմ և Թիթի եկեր և ան , ու ի՞նչ պատգամ բերեր և իրն : Ան հիւրն ըրաւ իրն . իմ անունս Պաղանիք է * , ու կը բնակիմ անոնց հետ՝ որ գերերն են : Իմ եզան տեղը կը խառտի՛ իմ և գուն հան երթալու բաղանայ մը ունիս եզեր . նաև կը խառտի՛ իմ և գուն կը ձնաննաս հիւնն ան շարիքը որն որ յառաջմանն յաւ երկանդ հասցուցիր , անոր բանան ձախանեքուն գեմ յաւ սիրտդ կարծրացընելով , ու սա աղաքը իրենց ազխաթեանը մեզ պահելով : Վրթաթախն , Ամնաղաքն իրկեց դիւ որ յեղի դրուցեմ՝ իմ և ինք ներսը Աստուած և , ու մեզոց իմ ազութիւն շնորհեցը իր բերկրութիւնն է † : Ա՛ռդէ ես՝

* Պաղանիք՝ կ'երեւոյ իմ և կը նշանակի Աստուծոյ Սուրբ Առդին , որ ընկընայն կը փարձ և հաւատացեալը :

† Արիթաթախն Սուրբ Առդին երբոր մեզաւորի մը իմ

որ դիմանա՝ թէ իր առջևը երթալու ու իր սեղանը նստալու կը հրահարել յեղ , ու պիտի կերակրել յեղ իր տանը պարարտութիւնովն՝ ու չու հարց Յակոբին ժառանգութիւնովը : Ան է Վրթաւաբանա՝ ան որ չու կրիկը կը , իր բազմութիւ ընկերներուն հետ , որ կը նայի միշտ ան կրեան՝ որ կենդանութիւն կ'ընծայէ նայադներուն . ու աւանց ամենը ուրախ պիտի ըլլան՝ երբոր ընն չու Ասորց սեմին վրայ կտխելու չու ստղերուց նայնը :

Վրթաւաբան սարս վրայ մեծապէս կը պատկանէր , ու իր գլուխը գեղ 'ի գեաներ կը խանարհեցընէր : Բայց իր հերքը իր խայնն առաջ տարաւ՝ ըսելով . Վրթաւաբան , յեզի գիր մըն ալ կայ , որ չու կրիանց ինազատորին ընկեր եմ : Աստի ինք առաւ անիկայ՝ ու բացաւ . բայց անիկայ անուշահամ խոզի պէս հոտ մը կը բուրէր : Արդ . ու . 3 : *Նաև սոկեզին գրերով գրուած էր ան :* Վրթն մը պարունակուած խտորը աւ կը , թէ ինազատորը կ'ուղի՝ որ իր կրիանը ըրածին պէս ընէ . ինչու որ անոր չուղան կրթալու՝ ու չու խանն ուրախութեամբ անոր աւենը ընակելու յանրան ան է : Վրթաւաբան բաշտովն նուաճեցաւ տաով , ու բարձր նայնով կանչեց իր հիւրի . Տէր իմ , կը կամենան չու հետոյ տանիլ զիս ու իմ գաւազներս , որ մենք ես կրթանք ու ինազատորին կրիազատութիւնն ընենք :

Պատասխան տուաւ Ախրը . Վրթաւաբան , լեզին աւանդն առաջ է . նեղութիւններով պէտք է որ մանկա իրկնային Վազարը , ինչպէս որ քննն առաջ զացողը մըտաւ : Այն սրայ խրատ կու տամ՝ յեզի որ չու կրիանց

Պատահալը յանցընէ , կը կենդանացընէ ու կը մոխիթարէ ես անոր սիրտը՝ ան ըրիկրազատար աւետարտող , թէ Վաստայ հոց՝ Վաստին արթնալով քրի ու կատարեալ թողութիւն լնորհուած է իր մեղացը :

Վրիստափանտոսին պէս ընես : Պման ան տեղի Նեղ Վուսը՝
 դաշտին անդիի կողմը . քանզի անիկաց ան նամբուն գը-
 լուին է՝ ուրիկ պիտի վեր ելլես դուն . ու քեզի բարեկալո-
 զութիւն կը մտցնէի : Նաե կը խրատեմ՝ քեզ որ աս
 զիջը ծոցդ զնես , որ անոր մէջինը դուն քեզի ու զաւելնե-
 բուդ կարգաս , մինչև որ բերնանց արգիկ անիկաց . քանզի
 անիկաց ան երգերուն մէկն է , որ դուն պէտք է երգես ,
 քանի որ աս քու պանդխտութեանդ մէջն էս . Սառլ .
 Ծմի՛թ . 54 . նաե միւս գուսը համեմուդ ասիկաց պէտք է
 որ ներս տաս * :

Ախն երազիս մէջ տեսայ որ ձերանին աս պատմու-
 թիւնն քննի ընելուն՝ իր սիրտը շատ շարժած կ'երեւէր :
 Ու դարձեալ իր խոսքը յառաջ տանելով՝ ըսաւ , Վարպեա
 Վրիստինէ իր ազգքը կանչեց , ու ան կերպոյս սկսեց խո-
 սիլ անոնց . Վա՛ ազգքս , ես աս սերնս մեծ մտաւասնելու-
 թեան մէջ ինկայ մեր հոգը մահուանը վրայոք՝ ինչպէս որ
 դուք ալ կ'իսնանայ , թեպէտե անոր երջանիկ բլլալուն
 վրայով բնաւ տարակոյս չունիմ՝ . ինչու որ ես հիմա կը
 հաւատամ թէ ան ազկէ պի՛նակի մէջ է : Մտի՛ր զաս
 մեծապէս խոսված եմ՝ մտածելով իմ պի՛նակս ու մերի-
 նը , որ ճշմարտապէս կը հաւատամ թէ 'ի բնէ թշուառ

* Վրիստոս Տէքն մեր կ'ըսէ . “Նքրոր միտիմարիլ
 Սուրբ Առդին զայ՝ անիկաց քննի համար պիտի վերցէ” .
 Առլ՝ . ԺԵ . 26 . և թէ՛ “Նքրոր թոքը ճշմարտութեան
 Առդին զայ , ամեն ճշմարտութեան պիտի առաջնորդէ
 մեզի , ու զալիքները մեզի պիտի պատմէ” . Առլ՝ . ԺԳ .
 13 : Իր մեղքերուն վրայ համեզուած մեղաւորը ասոր բո-
 յորը փորձով ճշմարիտ բլլալ կը գտնէ : Առդին ինչպէ՞ս
 որ Վրիստոսի համար կը վերցէ , այնպէս ալ մեղաւորի՞ն
 հոգին Վրիստոսի կ'առաջնորդէ , որ անիկաց բլլաց անո՞ր
 մի միայն յոյժը՝ արդարութիւնն ու զգրութիւնը : Վա՛-
 պէս Առդին կը փառասօրէ զՎրիստոս :

Պատճառով մին և ան : « Կան ներ հորը նեղութեանը մէջ անոր
 հետ իմ ըրած կենցաղագրութեան խղճեանայիս ծանօթ
 բնութիւնն և . ինչու որ ես իմ սիրտս ալ խառնացոյցի անոր
 դէմ ու ներն ալ , ու մերժեցի իր հետը նմանորդութեան
 երթալ :

Աս բաներուն մտածեմները վաղիս զանազան պիտի մտցընէր
 զնա հիմա՝ թէ որ երկի գիշերուան տեսած երազն ու աս
 հիւրին աս աստուան ինձի տեսած քաղաքի իմեր լիւ-
 լային : Արկէ՞ք զանկըններս , մտպատուինք ու երթանք ան
 դուռը՝ որ Արեւմտային Վաղարշ կը տանի , որպէս զի կա-
 բնանայ տեսնել ներ հայրը , ու խաղաղութեամբ իր հետն
 ու իր ընկերներուն հետ բնակինք ան երկրին արեւմտեան
 համեմատ :

Ան տանը իր զանկըններուն աշխարհն արցունքնին սկսե-
 ծին վաղէլ իրենց ուրախութեանն՝ որ իրենց մորը սիրտը
 հակամտած էր աս բանս ընելու : Աւտոի իրենց հիւրը
 հրամարտական ողջոյնը տալով զնայ , ու իրենք սկսեցին
 նամբայ ելլելու պատրաստուիլ :

Բայց անոնք երթալու համար պապէս զբազան ըլլալ-
 նուն՝ Վրիտանիան գրացիններն երկու կնիկ եկան իր տու-
 նը՝ ու գուռը զարկին : Վրիտանիան առաջին ըրածին պէս՝
 ըստ անոնց . ինձ որ Աստուծոյ անուճափը կու գայ , մեռք
 նէրս : Անիկները աս խոսքին վաղ տալած մտային , ին-
 շու որ աս կերպ խոսք ըած չէին , ու Վրիտանիան բեր-
 նէն ելլել չէին գիտեր * :

* Ո՞վ ընթերցող՝ աս տեղս կանկ աս ու քննէ՛ . թէ որ
 քու առիթ բարեկամներդ ու մարտնչ կողմանէ ծանօթներդ
 քու խոսքիդ ու կենցաղագրութեանդ մէջ բնու տարբե-
 րութիւն մը չգտան , թէ որ անոնք տակաւին քեզի կը
 համբին ու քու բանած նամբայ կը գովեն , ու բնի ի՞նչ
 պատճառ ունիս դուն գլեղ նմանապարհորդ կացնելու :
 Թէ որ սիրտը տակաւ ինչ ծանօթ անոց Տէրտը՞ լեզուն

ահա դուան որ անխկայ իր ասունին երթալու կը պատրաստուէր :

Սաստի սկսեցին իրարիւ աւ ըսել . 'Իրացի , կ'ազաւնեց' ի՞նչ մտայ ասին որ կը ժողջտու իս :

'Քրիստոսին պատասխանն տուաւ աւ ըսաւ անոնց մեծին' որուն անունն էր Իշրիչուա Տիկին . Ճամբորդութեան երթալու կը պատրաստուի :

Եւ Իշրիչուաք անոր արջիկն էր' որ 'Վաւարութեան ընտանը վրայ 'Քրիստոսոսին գէտն ելաւ , աւ ասիւննինն վտիտն անխկայ յորդորեց եւ դատնալու :

Իշրիչոք . Եղէ , ի՞նչ ճամբորդութեան :

'Քրիստոսին . Ի՞մ բարի երկանս ետակն երթալու : Սաստիսցն ըսելով սկսեց ըսլ :

Իշրիչոք . Ար յուսամ թէ չէ' բարի գրացի . կ'ազաւնեմ' յու իղննի գաւկենբարդ սիրուն ինքզինբո պսպկս անանարար մի կորսընցընեք :

'Քրիստոսին . Ի՞նչ կ'ըսես , գաւկենբար ալ Հեաս պիտի երթան . մեկը չուզեր եւ մնալ :

Իշրիչոք . Աւարտանքը պաւարան է գիս թէ ի՞նչ բան կամ թէ առաջնորդեց յեզի սա միտցն ընելու :

'Քրիստոսին . Ո՛հ , գը'բացիս , թէ որ ի՞մ գգացանիս շարի գուն ալ գցայիր , չեմ տարակուսիր որ գուն ալ ի՞մ Հեաս պիտի երթայիր :

Իշրիչոք . Ի՞նչ , ի՞նչ նոր գիտութիւն ստացար գուն : որ պսպկս յու միտքո յու բարեկամեկեկ կը գարնընէ : ա յեզի կը թեկադրե երթալ մնոր շարիս թէ ս'բ :

'Պատասխանն տուաւ 'Քրիստոսին . Ի՞մ երկանս ինձմէ գատուելն' բաց մանասանոց անոր գեաք անցնելն Հեակ

պիտի յայանն անխկայ , աւ մտքմնապաւս եւ ամբարիշտ անուննք պիտի ծաղը ընեն աւ անարգէն յեզ անոր Համար' Եսխկայ միշտ ճշմարիտ է :

մեծապէս վշտացած եմ ես : Բայց ամենէն աւելի նեղու-
թիւնս աստպցի՝ իր նեղութեանը աստե՛ն իր հեաք իմ խիստ
փարսանքս է : Եսկէ 'ի գառ ինք ինչպէս որ էք ան աստե՛նը՝
ես ալ հիմա այնպէս եմ • բուն մը իմ սիրտս շնչանդարտե-
ցրելք՝ բայց միայն ճամբորդութեան ելլելք : Արեկ գի-
շեր երազիս մէջ տեսայ զնորք : Արանի ի՛ն՛ իմ հողիս իր
հետն ըլլաք : Ինչ ան երկրին թափառարին առջին կը կե-
նայ , անոր հեաք կը նստի ու կ'ուտե՛ր անոր սեղանը • ան-
մահներուն հետ ընկեր եղած է , ու ասուն մը սրտած է
իրեն բնակելու՝ որուն քով երկրիս վրայի ամենայլաւ պա-
լատք միայն ազրանոց մը կը թուի ինձի : յ Առջե՛ն • է •
1-4 : Պաշտօնի Տերք մարդ ալ խրկեց ինձի՝ ու խոսք
կու տայ զիս ընդունելու ի՛ն՛ որ իրեն երթամ : Իր խոսք-
կած պատգամաւորք հիմա հաս էք , ու նամակ մը բերաս
ինձի՝ որ երթալու կը հրահրէ զիս : Ես ըսելով քաշեց
համեց նամակը , ու կարդայ ե ըսաս անոնց • հիմա ի՞նչ
ըսելիք ունիք ասոր :

Արիւ՞տ • Ե՛րե • Ի՛նչ յիմարութիւն է որ քու երկանդ
ու քու վրայ եկաս , որ գոթ զնեզ այսպիսի գժուարու-
թիւններու մէջ ձգէք : Եզէկ զրտեմ՝ որ ըսած ես՝ ի՛ն՛
Ի՛նչ պատահեցաւ քու երկանդ իր ճամբուն վրայ իր աստ-
մին քայլափոխին , ինչպէս որ մեր գրացի Պարոն Պինա-
դուիք կրնայ աստիպութեան վրայելլ , որովհետեւ ինք անոր
հետ գնաց • ու անկէ 'ի գառ Պարոն Իտարիպաւկոյն ալ ,
մինչեւ որ խելացի մարդոց պէս փոխացան՝ ալ աւելի յառաջ
երթալու : Եսեցինք ես կրկին եւ կրկին ինչպէս աստե՛ննե-
րուն՝ Եպրզզիանին՝ Սահաւան Շառիս եւ շատ ուրիշ բա-
նարու պատահեցաւ : Ոչ ալ պէտք է քու մարդը կ'լլել
ան փամոզը՝ որուն պատահեցաւ Ունայնութեան Տմարիա-
նաւին մէջ : Վրանգի ինք էրիկ մարդ ըլլալով այդչափ
գժուարութիւն որ կրեց , ի՞նչ կրնաս ընել գուն՝ որ
խեղձ կնիկ մըն ես : Մտածէ ես որ աս շորս անու չիկ գառ-

նուկները քու գուկըներդ են , քու մարմինդ ու քու սուկըներդ : Աստի թէ և քեզ կորսնցընելու շափ պիտի յանգզնես ալ , բայց գոնե քու գուկըներուդ սիրուն եկո՛ր քու անգզ կեցիր :

Բայց Վրիտափնե ըսաւ անոր . Մի՛ փորներ զիս՝ սի՛ իմ գրացիս , եւ հիմա ձեռքս մեծ պատահուիմ իւն մը ունիմ՝ անսի՛ շահելու . ու շափազանց յիմար պիտի ըլլամ՝ թէ որ սա պատահուիմ իւնս՝ ի գործ գնելու սիրաւ շնեմ՝ : Եւ ան ձեր ըսած նեղուիմ իւններուն սրայով՝ որոնց կ'երեւայ թէ պիտի պատահիմ՝ ճամբուն մեջ , անոնք այնչափ հեռու են ինձի սրտարեկուիմ իւն մը ըլլալէն՝ որ կը ցուցնեն թէ իմ բռնած ճամբաս յիտակ է : Եղին անուշէն ասաջ պետք է գալ , ու ասիկայ անուշջ ասաւել ևս պիտի անուշընէ : Այսան որոյ գուք որ Եստուծոյ անուճովք չեկայ իմ ասուն՝ ինչպէս որ ըսի , կ'ազաշեմ՝ որ երթմայ՝ ու ալ անհանգիստ շնեմք զիս՝ :

Եւ ասե՛նը Երկչաօը կըտամբելով զանիկայ՝ ըսաւ իր ընկերին . Եկո՛ր Վիթուիմ իւն գրացիս , զմեքն իր կանխին ձեկնք , որովհետե ինք մեր խրատն ու մեր ընկերուիմ իւնը կ'անարդէ : Բայց Վիթուիմ իւնը կանկ ասաւ , ու չէր կրնար սխարմնիլ իր գրացոյն ըսածին . և ասիկայ երկու պատճառաւ : Վասի որ իր սիրաւ կը մըրմնքեր Վրիտափնեին սրայ . ուստի իր մտքին կ'ըսէր՝ Թե՛ որ իմ գրացիս՝ ի հարկէ երթմայ պիտի , յիւ մը ճամբոյ իր հետն եր-

* Շխտակն սա է : Եզէ՛ կ է Տերաջ անուճովք համարձակիլ ու նուաճել զանոնք , որոնք կ'ուզին զարկընել մեզ Եստուածածանութ ու թեան ճամբայէն : Մի՛ ճանապարհորդներ՝ զչու ըսցէ՛ք մարմնապաշտին հետ խոսակցելէն : Անմապաղ մտքերնիդ պահեցէ՛ք որ գուք այնպիսի բնութիւն մը ունե՛ք՝ որ անոնց զայլխաբաղէն ու պողպատն թափած կայծերը գիւրաւ կը բռնէ , ու վրանուդ արեթի մըն պատրաստ է բռնելլու :

Թամ ու պնդութիւն ընեմ՝ իրեն : Երկրորդ՝ որ իր սիր-
տը կը մարտնչէր բուն իր հոգւոյն վրայ : Ինչու որ Վրիս-
տինին ըսածները թիւ մը իր մտքը հասնողն էին : Աւաթ
իւր մարտնչեմը կ'ըսէր գարնանը՝ Ես Վրիստինին հետ նորին
պիտի խախտեմ ես : ու թէ որ իր ըսածին մէջ ճշմարտու-
թիւն ու կեանք գտնեմ՝, բայց սրտախեղ եւ ինչեւ ալ իր
հետը պիտի երթամ : Աւաթի Գիտնութիւնն սրտեց այս-
պէս պատասխան տալ իր Երկչուտ գրառոյնն :

Գիտնութիւն . Գրառչի , արգարե թու հետզ եկայ եւ
Վրիստինին տեսնելու սա առտու , բայց սրտհեռան ինք իր
վերջին հրատարական ողջոյնը կու տայ իր երկրին՝ ինչպէս
որ կը տեսնես , կը խորհիմ որ սա գեղեցիկ առաւտուտ
թիւ մը իր հետն երթամ , ու իր նամբուն վրայ իրեն պ-
նդութիւն ընեմ : Ասկոյն իր երկրորդ պատմաւր շղջու-
ցեց անոր , հասցա իրեն պահեց :

Երկչուտ . Ար տեսնեմ որ գուն ալ մտք ունիս յիմար
ընտրու . բայց տանն շանցուցած գրուութիւն ըսէ , ու
տեսչի եղի . երբոր վտանգէն գուրս ենք՝ գուրս ենք ան-
կէ , բայց անգամ մը որ մէջը մտնենք՝ ալ մէջը ենք :

Աւաթի Երկչուտ հիշինն իր տունը գարնան , ու Վրիս-
տին իր նամբորդութիւնն ընելու ելաւ * : Բայց Երկչու-
տը իր տունը հասնելուն՝ մտադ կը խրկէ որ իր գրառչին-

* Ես տեղս կը տեսնենք որ Վրիստոսի հետն մտք
խառը կը ճշմարտի , թէ « Ինչը պիտի անտուի , ու մե-
կայք ձգուի » : Մատթ . ին . 41 : Գիտնութիւնը կան-
չուեցաւ , ու Երկչուտը ձգուեցաւ : Ար թուի թէ գի-
տնանալ ու պատահմամբ է որ մէկը ճշմարտութեան կը
նամոթանայ , բայց այնպէս չէ : Բառուածային ընտրու-
թիւնն է որ ամեն բան կը կարգադրէ , ու իր ձրի ընթացքն
է որ ամեն բան կը կառարարէ , « Եսնն բան Բառուածն է .
որ մեզ իրեն հետ հաշտեցուց Յիսուս Վրիստոսի մտադ-
քն » : Ի Ստեփ . Ե . 18 :

բան մեկ քանին կանչին . այսինքն՝ Տիկին Չղթիկի աչքը , Տիկին Մամբաը , Տիկին Թեթեամբան ու Տիկին Ուշինչ գիտցողը : Աւ երբոր անոնք իր ստանն եկան՝ յերանը կը բանայ պատմել անոնց Վերիտիւնին ու անոր միտքը գրած ճամբորդութեանը վրայով . ու այսպէս կը սկսի ընել իր պատմութիւնը :

Եղիշոր . Դրացիներ , սա առաւ ըստ ընելիք լուսնուս համար՝ Վերիտիւնն անանկու գացի . ու երբոր գրանն առինք հասոյ՝ զարկի գուռը , ինչպէս որ գիտեք թէ սոփոտութիւն է : Աւ ինք ներանն ձայն առաւ՝ թե որ Լասուեոյ անուանոյք կաւ գաք , մեկք ներս : Աւտի ներս մտայ՝ բան մը շխտկածեցով . բայց երբոր ներս գացի , անայ որ կը պատարասուէր քաղաքնն ելլելու , ինքն ալ իր գուկընկին ալ : Ալան որոյ հարցուցի իրեն թէ ի՞նչ մտքով աս բանս կ'ընէ . ու ինք կարճ խոսքով ինծի գրուցեց՝ թէ ճամբորդութեանն ելլել է իր միտքը , ինչպէս որ իր կրթին ելլաւ : Արազ մչն ալ աներ կ'որ պատմեց ինծի , ու ըսաւ ես թէ իր կրկանը եղած երկրին Թագաւորը հան երթալու համար հրախրանայ նամակ մը իրկեր է իրեն :

Ան ասնը խոսեցաւ Տիկին Ուշինչ գիտցողն ու ըսաւ . Աւ ի՞նչ , պիտի երթմայ արդեօք :

Եղիշոր . Այո՛ , ի՞նչ որ ըլլայ պիտի երթնայ . քանզի երբոր ես կը ջանայի համոզել գինքը որ եղած տեղը կենայ՝ ցուցնելով իրեն իմ մեծ պատնասս՝ (որ է ճամբուն վրայ իրեն պատահելու քաղաքի ձեզու թիւնները ,) ինք բան իսկ անիկայ մեծ առիթ կ'ընէր իրեն իր ճամբունն մէջ գնալ յառաջ ասանկու : Վանոյի սա խոսքը գրուցեց ինծի . Այդին անուշինն առաջ կաւ գայ . մանաւանդ որ անիկայ անուշը առաւել ես կ'անուշընէ :

Չղթիկ ալ . Ա՛յո , ի՞նչ ըսեմ աս կոչը ու յիմար կնկար . իր կրկանը քաշած նեղութիւնները իբրաւ շէն ըլլաւ

իրեն . ես իմ կողմանէս կը տեսնեմ՝ որ իմէ ան կրկին հոս
 ըլլաք , զահ սրտով պիտի հանդիսա կենար , ու ոչինչ
 բանի համար բնաւ այնչափ վաւանդներու զեմ՝ պիտի չեւ-
 լեր :

Պատասխան տուաւ նաև Տիկին Ընթացի .
 Ենող կարտիքն քաղաքին այսպիսի խելացնոր յիմարնէրը .
 ես իմ կողմանէս կ'ըսեմ որ ազնկ ազատեցանք իրանն . ինչ
 որ աս մտքովք իր եղան տեղը կենար , թի պիտի հանդիսա
 մնար իր քովք . ինչու որ կամ աքառամ պիտի մնար ,
 կամ ըստ պիտի կենար , և կամ այնպիսի բաներու վրայ
 պիտի խաւեր որ խելացի մեկը չկրնար վերջնել : Ընոր
 համար՝ ես իմ կողմանէս ասննէն չեմ ցաւիր իր երկմա-
 լան վրայ . ինչ տուր երկմայ՝ ու իր տեղն ազնկը զայ .
 քանի որ աս այլանդակ յիմարնէրը կը կենան , աչխարհս
 ազնկ ըլլալիք լանի * :

Ըստնցան ետև իմեմեամբան սկսեց խաղաւ աս կերպով .
 Եկեք աս կերպ խաղերը մեկդի եզեցեք : Երկն ես Տիկին
 Ընթացիքն իմանն էի , ուր որ ազնկ ուրախութիւն ու
 յեկեք : Վստնդի թի կը կարծեք ինչ կար հոն . ես կայի՛
 Տիկին Մարմնասերը՝ և երկը շորս ուրիշներ , Պարան
 Ըստնցան Տիկին Ընթացիքն իմանին՝ ու քանի մը ուրիշ-
 ներան հեա . հոն ունեկնք երանտուր իման ու կարաւ ,
 ու հեշտութիւնն լեցընէր համար բոլոր ուրիշ հարկա-
 ւոր բաները : Աս համարանկ կ'ըսեմ՝ որ Տիկին Ընթացի-

* Իսկէ՛ այսպիսի մարմնասպաշտ ինչուսաները ի՞նչպիս
 կը խաղան իրենց գաւառապարտութեանը հեա , Ըստուծոյ
 պատուական ճշմարտութիւնները անարգելով , ու անոր
 պիտիքն բնարան ու կանչան ժողովուրդը կը շատարելով :
 Ընող ինչպէս որ յառաջմանէ մարմննէն ծնածը կը հարաներ
 ան որ շողիկն ծնած էր , այնպէս է հիմա ալ՝ ու այնպէս
 պիտի ըլլայ մշտնջենաւորապէս , քանի որ կրնայ սերունդն
 ու անն սերունդը երկրիս վրայ են :

կէշարը սքանչելի՛ բարեմանոց՝ ազնուական կին մըն է , ու Պարոն Շամբուշը նոյնպէս գեղեցիկ անն մըն է * :

Պանք որ Վրիտանիէն սքանչելի հինա ճամբայ ելեր էր , ու Վիմուխիտին իր հետը դացեր էր . ու երբոր կ'երթային իր գաւկըններն ալ հան հետերնին ըլլալով Վրիտանիէն սկսեց խախլ ու ըսել . Վրիմուխիտն , ըտրհակալ եմ՝ քննէ , ու շէի յուսար որ դուն իմ՝ հետս գոննն դուքս սոց կոխես իմ՝ ճամբուս մէջ՝ քիչ մը ինծի ընկերանալու :

Պատասխան տուաւ նորահաս Վիմուխիտը՝ քանզի տակաւին մնաազ սրբորդ մըն էր , և ըսաւ . իմն որ կարծեմ

* Եւ խոսակցութիւնը՝ յիշուած անուններովն ու առաջարկութիւններովն կը յուսցնէ թէ ընդհանրապէս ինչ տեսակ անեմնք են անոնք որ Եստուծոյ մարտնչներն ու իրենց հոգիներուն փրկութեանը համայնութիւնը կ'արհամարհեն , ու ինչ սկզբունքներէ՛ կիրքերէ ու վարձանքներէ պայտիս հակառակութիւնները կը ծագին : Մեծնախաւ անունի տէր մարդիկ՝ որոնք իրենց կեանքին մէջ բնաւ ըտրվեցան կամ 'ի գործ չցրին ճշմարտութիւնը , ըստ անգամ բարեպաշտ անեմնոց գործքերուն ու զազախարներուն վրայ գատաղութիւն կ'ընեն , ու սեմնազգուսար փնտրանալութիւնները ամենեկն տուանց տարակուսելու կ'որոշեն , որպէս թէ բնական ազնեցութեամբ ամենամարտնչութեան ծանօթացած են , ու մարդուս սրտին զազանիքներուն տեղեկացած են : Եւ յանձնապատասանները պէտք էր որ մնած էին թէ մի որ ալ ուղեղ ըլլայ՝ իրենք սխալած են՝ թէ մի և իցէ կրնայ իրենց յոյանի ամբարշտութեանն ու անասակութեանն գէշ շերտար ըլլալ . և թէ պէտք է իրենց որ իրենց եղբորը աշխին շեղք հանելու համարեն առաջ բուն իսկ իրենց աշխերուն գերանը հանեն : Հաստատայեալները եւ՝ պայտիս անեմնոց նախասիրներովն ու կրտսերանքներովն իրենց գիրենց անհամարաւ ընելու շին : Հապա պէտք է սարգին անեմնոց համար ազգոթել , իրեն թէ աւելորդ իրենց կարեկցութեանը արժանաւոր են անոնք՝ քան թէ իրենց ստելութեանը :

որ իմ քու հետոյ երթալը պատկար պիտի ըլլար : ալ ընաւ պիտի քաղաքին մաս շերտայի :

Գլխաւոր ինչ , ըսաւ Վրիտաբնէ , եկար ինձի հետ ընկեր եղիք . ազնկ գիտեմ թէ մեր ճամբորդութեան վտանգն ինչ պիտի ըլլայ . իմ կրիկս այնպէս տեղ մըն է որ քիչ ընաւ պիտի շէջէր թէ եւ ըստը Սպանիական հանցերուն մէջի սակիները տային : Առ դուն ալ պիտի շտապուիս , թէ եւ միայն իմ հրահրելովս կ'երթաս հան : Իմապատուրը՝ որ ինձի ու իմ զաւկըներուս համար մարդ իրիկց , այնպիսի մէկն է որուն քերկրութիւնը գիտութիւն ընեն է : Ետեկ 'ի գաւա թէ եւ որ կ'ուզես , վարձքով կը բռնեմ՝ քեզ , ու իմ հետս կ'երթաս իր քե իմ սպասուսարս : Առ սակայն մէկընիս ամեն բան հասարակաց կ'ընենք . միայն թէ կ'ուզեմ որ հետս գաս * :

Գլխաւոր . Բայց ի՞նչպէս գիտեամ որ ես ալ պիտի ընդունուիմ : Ինչ որ սա յոյսը այնպիսի մէկն մը տաննայի որ ազնկ գիտեմ , ամենին պիտի շերտանի՝ հապապիտի երթայի , պիտի ինչ զանաւորով Ետեկ որ կրնայ ոչնէ , որչափ ալ ճանձրայի ըլլար ճամբան † :

Վրիտաբնէ . Սիրելի Գլխաւոր , քեզի ըսեմ ես թէ ինչ պիտի ընես : Մինչև 'եկ Գուտը իմ հետս եկիք , ու հան քու վարձքը հարցուստը ընեմ ես . ու թէ որ հան

* Եւսպէս է անկեղծ ճամբորդներուն ճշմարիտ ոգին , որ իրենց պատուական պատասար շէն ուզեր մինակ ուտել : Առ փափայրին որ ուրիշներն ալ ճանչնան ամենապատուական մտկելը , ու իրենց հետ անոնք ալ անոր աշակերտ ըլլան :

† Ինչպէս եւ Վրիտաբնէ յայտնապէս տեսաւ ու իմացաւ որ ինչ Եստուեմէ կանչուած է , բայց Գլխաւոր ընենաւ . անոր համար սարակաւութեան մէջ կը ինչ : Եւսպէս կ'ըլլայ նաև շատերուն իրենց ճամբորդութեանը անկեղծ պատասարութիւնը :

բաղաւորութիւն մը չցանկես , ան տակնը իմ մտքս ալ կը հասնի որ քու տեղդ դասնաս : 'Ասե կը վնասեմ' քեզի քու վարձըդ՝ քու մարդասիրութեանդ փոխարէն , որ ցոյց տուիր ինձի ու իմ գաւկընեքուս՝ մեր ճամբուն մէջ մեզի ընկերութիւն ընելով :

Վիտա-Եիւն . Ուրեմն կ'երթամ՝ հոն՝ ու ինչ որ հետեի անիկայ պիտի ընդունիմ . ու Տերը շնորհէ որ այնպիսի պիճակ իյնայ ինձի հոն՝ ինչպէս որ Լորինից խնայասորը կը կամի * :

Հիմն Վրիտանիէ ու քախացաւ իր սրտին մէջ՝ ոչ միայն ընկեր մը ունենալուն համար , հապա որ աս խոշնայի որի-որդը հասնողէջ ալ որ իր անձին փրկութեանը վրայ սէր ձգէ : Ելլապէս 'ի միտսն յառաջ կ'երթային անոնք , ու Վիթուիթիւնը կու ըսէր : 'Վրիտանիէ ըսաւ անոր . Ինչ՞ու համար պապէս կու ըսա՞ քոյր իմ :

Վիտա-Եիւն . Եփանս . միջ պիտի ըսաւ պատշաճի մտածե՛ տակաւին մեր յանցանոր քաղաքին մէջ մնացած իմ ողորմելի ազգականներուս պիճակը՝ ու պիտի չայ : Ու իմ նեղութիւնս տակի ծանրացընողը ան է՝ որ ոչ խղատիչ մը ունին , և ոչ մէկը՝ որ գալիքը իրենց գլուցէ † :

* Եւն Եստուծոմէ վարձուած սրտի մը պատուս կան յայտուութիւնը : 'Ահասե՛ որ հաս Վիթուիթիւնը ոչ իր անձին և ոչ իր ընկրու բանին վրայ յոյսը կը դնէ . հապա ասննը ասոր կը վերածե՛ ասննը ասոր վրայ կը ձգէ , այսինքն՝ Լորինից խնայասորին սրտին սիրոյն վրայ : Ընթեցնող եղբայր , աս պիճակոյդ գոհ կրնան ըլլալ : Արնան բողբոջ Վրիտանոսի սիրոյն վրայ ձգել , ու անոր սիրոյն վրայ հաստատել . թէ որ կրնաս՝ ուրեմն փառասոր՛ անոր սիրելի անունը , որ ճանապարհորդի սիրտ մը տուաւ քեզի :

† Լորրոր մեր հոգիներուն արժողութիւնն ու Վրիտանոսի փրկութեանը պատուականութիւնը գիտնէք , ու մեր անձնաւորն վրայ և մեր մեղքերուն համար կու ըսնէք և կ'ողբանք :

Վրիսփնէ : Ճամբարդները բաշտրովն գութ ու գորով
կը կտրին . ու դուն թու բարեկամներուդ համար կու լաս ,
ինչպէս որ իմ բարի Վրիսախանուս իս հզելուն՝ ինծի հա-
մար լացաւ : որ ես իրեն մտիկ ընել չէի ուզեր . բայց անոր
ու մեր Տէրը անոր արցունքները իր տկին մէջ ժողջեց , ու
հիսնս դուն ու ես՝ ե իմ աս անուշիկ զաւկներս անոնց ար-
գիւնքն ու պատուքը կը ջաղկեց : Վր՛ իմութ իւն , կը յու-
տամ որ թու աս արցունքներդ պիտի չկորսուին . ինչու որ
Յնարատութ իւնն ըսաւ , « Մանք որ արցունքով կը ցանեն ,
ցնծութ իւնով պիտի հնձեն » : Եւ գարնեալ՝ « Են որ
լալով կ'երթայ ցանելու սերմը տանելով , անչու ըս ցնծու-
թեամբ եւ պիտի գտանայ իր ցորենի խաթները բերելով » :
Ու՛՛՛՛՛ . շիջ . 5 , 6 :

Են ասեմը Վր՛ իմութ իւնն սկսեց երգել .

Եմնորհնեալ Տէրն ինձ առաջնորդէ ,
 Ինձ որ իր որհնեալ համութ իւնն ուզէ .
 Աւ զես իր գուռը՝ իրեն գաւթի՛քը՝
 Իրեն սրբութեան ընդ ինոյ հանէ :

Եւ ինչ որ է ինոյ իսին վիճակիս ,
 Տէրը չմոզու ինծի տկարիս
 Մոլորիլ գառնալ իր նրի ընորհնէն ,
 Աւ իր սուրբ ճամբեն ուր որ գրաւ զես :

Եւ ինքը ժողջէ թոյ իսիններս ,
 Որանք նոկցի իսին ետերս .
 Ո՛՛՛ Տէր , տուր անոնց որ յեզի գառնան
 Ի բալտր սրտէ , ու յուկդ ըլլան :

Երգ՝ իմ ներուտի բարեկամն իր խոսքը առաջ տանելով

Բնական է մեզի լալ ե ողբալ մարմնեղ կողմունձ մեր սիրելի
 արցանքներուն վայել ալ՝ որ չկորսուին , ու անոնց փրկու-
 թեամբ եւ փախարիլ :

ըսու . Բայց երբոր Վրբխաբնէ Ահառու թեան փրան * ե-
կառ հառաւ , սխեց կանկ աննել հոն . ինչու որ կ'ըսէր՝
Վրիկայ է ան անզը ուր որ իմ սիրական երիկս մազ մնաց
ցեխով պիտի խեղզուէր : Իմացաւ եւ որ ճամբարդներուն
համար առ անզս աղէկցընելու իմազաւորին հրանանին վրայ
ասակաւին առջինն աւելի գելէ էր ան : Աս ալ ան ասանը
հարցուցի անոր թէ արդեօք ճշմարիտ է առ . ու բարի ձե-
րանին ըսու . Այո՛ , բայց որովն ճշմարիտ է . քանզի շատերը
կան որ իրենք զիրենք կը ջուցընեն թէ իմազաւորին գոր-
ծաւորներն են , ու կ'ըսեն թէ իմազաւորին արքանի
ճամբաները նորոգելու համար կ'աշխատին , բայց քարին
անզը տխր՝ ու ազը կը բերեն , ու շինելուն անզը կ'ա-
րեն † : Աւստի առ անզը Վրբխաբնէ իր տղոցը հետ կանկ
ասու : Բայց Վիմու թեան ըսու . Եղի՛ր գիմարբաւ ըլ-
լանք , միայն թէ պատշաճ թեան ընենք : Ան ասանը աղէկ
նայեցան իրենց քայլափոխելուն , ու շատ գտնարա թեան
քաշելով միւս կողմն անցան :

Առ ասկայն Վրբխաբնէ քիչ մնաց անոր մէջ պիտի
իյնար , և ան ալ չէ թէ մէկ կամ երկու անգամ : Ան-
մա խեղցն միւս կողմն անցաննուն պէս իրենց այնպէս եկաւ

* Տե՛ս մասն Ա . 26-28 :

† Վրիկայ սուս վարդապետներուն ճշմարիտ ստորագրու-
թեան է : Վրբխառա Տէրն մեր պրայիսինները կը կոչէ
« Ազր ստաշնարդներ » : Սուրբ . իգ . 24 : Առ Ի՞նչ
թան կրնայ ըստպոյն կամ առաւել քայանի ջուցընել ա-
նոց կուրա թեանք քան որչափ արթընցած մեզաւորները
Վրբխառաի ստաշնարդներուն անզը Վրբխառան զանեմ
գարնըն ընին : Վանդի երբոր կը քարոզեն սգորակի ու
խոջնեմանքին գատապարտուած մեզաւորին՝ որ գիտ թէ
Ասաուծոյ արկնը կուրած է , թէ Ասաուծոյ ընդունելի
ըլլալու միջոցները բարեգործութեան է . ասիկայ մեր հե-
ղինակին ստորագրածին պէս՝ փրկութեան ճամբան նորո-
գելուն անզը անիկայ արել չէ՞ :

թէ մեկ խոսք մը կը լսեին՝ որ կ'ըսէր իրենց . « Երանի՛
անոր՝ որ կը հաւատայ թէ պիտի կատարուի ան բաները՝
որ Տէրութե՛կ ըսուեցաւ իրեն՝ » : Ա. — : ան . 45 :

Են առնելը կրկին յառաջ գացին . ու Վիմուխիանը
կ'ըսէր Վրթաաթինին . թե՛ որ ես քեզի պէս յառաջու ի-
րաւանք ունենայի թէ ան՝ Անդ Վուսը սիրալիր ընդու-
նելու թիւն պիտի գտնեմ՝ , կարծեմ՝ թէ ոչ Ա հաւատ թեամ
Փաս մը գիտ պիտի վախճընէր :

Պատասխան տալու միտն ու ըսաւ . Վուն յու մէքոց
գրեալ՝ ու ես ին՝ , մի թ' ընտիր բարեկամս , ամենիս
ալ մեր նամբուն մերջը շահամ՝ բաւական յանցանք պիտի
ունենանք : Վանդի մենք որ այսպիսի պատուական փառ-
քեր ստանալու միտք ունինք՝ որանց համար ուրիշները այն-
չափ կը նախանմին մեզի , ուրիշ բանի ընք կրնար յու-
սալ բաց թէ բազմապատիկ վախերու ու որոցայթնեցու
պիտի պատահինք , ու մեզ ստաղները կրցաննուն շափ
ստաւայանք ու նեղութիւն պիտի յարուցանեն մեր վրայ :

Եւ հիմա Պարան Ուշխուսիանը ձեզ պիտի քննի իրեն
երազելու : Ուստի կը թուէր ինձի թէ կը տեսնէի որ
Վրթաաթինն ու Վիմուխիանը և ազոյրը ամենը մեկ-
տեղ գեղ 'ի գուսը կ'եղէին՝ , ու երբոր հոն հասան՝
սխեցին համառու հարցումներն մը ընել մեզին , թէ
Բնչպէս զարնեն գուսը՝ ու ի՞նչ բան անիկայ բացողին :
Ու վնեցին որ մեծերնին Վրթաաթինն ըրցալուն՝ ինք զարնե
գուսը՝ մտնելու համար , ու ինք խոսի գուսը բացողին՝
միտնեցուն համար : Եւ յայնս Վրթաաթին սխեց զարնել
ու իր խոջալի երկանը պէս կրկին և կրկին զարկաւ անիւ

* Են որ Վրթաաթի Տեան մերայ իր վրայաջն ըսած խոս-
քը կը թշն՝ թէ « Ես եմ ոչխարնեցուն գուսը . թէ որ
մեկը ինձ մէ ներս մտնէ՝ պիտի փրկուի » , պիտի իմանայ
ան քաղցը և բարեհաճաց վարդապետութիւնը՝ որ « Անդ
Վուսը » կը նշանակէ :

կայ : Բայց ներսն մեկը ձոյն տալուն տեղը՝ ամենուն ալ կը թուէր թէ կը լսէին որ շուն մը կը հաչէր իրենց վրայ . շուն մը՝ ու խիստ մեծ շուն մը . տարիաց մեծապէս վախցուց կնիկներն ու աղաքը՝ : Ետք վրայ ասան մը շտապեցանք ալ դուռը զարնելու , վախնալով՝ որ չըլլայ թէ շունը վրանին ցաթիկէ : Այն որոյ հիսն մեծապէս խտովեցան իրենց մտքերնուն մէջ , ու ի՞նչ ընելին չէին գիտեր . ոչ դուռը զարնելու կը համարեակէին՝ շունին վտակն , ու ոչ ետ դառնալու կը համարեակէին Վրանապանին վտակն՝ որ չըլլայ թէ իրենց ետ երթալը տեսնէ ու իրենց բարկանայ . վերջապէս մնամեցին որ կրկին զարնեն անիկոյ , ու առջինէն աւելի ուժով զարկին : Են ասանը՝ Վանապանն ըսաւ , Ո՞վ է ան : Ետպէս շունը հաչիկէն դադրեցաւ , ու Վանապանը դուռը բացաւ անոնց :

Են ասանը Վրիտախնէ խմարն յարգութիւն մը մատուցանելով ըսաւ . Տէ՛ր իմ՝ մի բարկանար քու աղախիններուդ՝ որ քու արքայական դուռը զարկինք : Ետք վրայ Վանապանն ըսաւ . Ո՞ւրիկ կու գար դուք . ե ի՞նչ կ'ուզէք ունենալ :

«Կատարեան տուաւ Վրիտախնէ , Ո՞նցք Վրիտախնախնէ կհամ տեղէն եկանք , ե նոյն իսկ անոր գիտաւորութիւնովք . սցսինցն՝ որ եթէ մեզի համոյ կը թուի , մարդասիրտարար թոյլ տար մեզի մանեղ սա գոնէն ան նախան՝ որ Երկնային Վաղարը կը ասնի : Աւ սա ալ ըսեմ՝ Տէ՛ր իմ՝ որ ետ Վրիտախնէ եմ՝ որ ասանոք Վրիտախնախնէ կրնն էի , որ ան հիսն վեր հասած է :

* Դուռը զարնելը կը նշանակէ Եստուծոյ շնորհաց աթոռին առջնը ազդեցիլ : Իսկ շունը՝ որ սա պատճառաւը ողորմելի նախարարներուն զեմ՝ կը հաչէր , կը նշանակէ ազդեցիկ հաղթներուն զեմ՝ թ շնամեջն ըրած հակառակութիւնները :

Վանապանք առ խաղիս վրայ զարմանք մը ցուցնելով ըսաւ . Ե՛նչ որանչեղիք, սն՝ որ թիչ մը առաջ ճան բորդուխեան կեանքը կ'արհամարհէր, հիմա ի՞նչ ճան բորդ է եղեր : Ե՛ն ասանք Վրխասին իր գլխիք խմորահեցուց՝ և ըսաւ . Ե՛սն . ու այնպէս եղան առ իմ անուշիկ զանաւեներս ալ :

Այան որոյ Վանապանք սնոր ձեռքէն բռնեց՝ ու ներս առաւ, ու ըսաւ ևս . « Եմոզ առեիք ազոցը բնեի գալ՝ . ու առիկայ ըսելով գուսը գոցեց : Ե՛նիկ ետե փոքահար մը կանչեց վերէն՝ դրանք վրայէն, որ ուրախ ըլլալու համար յնծուխեան ու փոզի ձայնով սղջունէ Վրխասինին զարուսար : Ե՛ն ալ հնազանդելով սկսեց փոքր հնչեցընել, ու իր քաղցրանուտը եղանակովք սյր ըցուց :

Վանք որ բոլոր առ միջոցիս սղորմելի Վիմուխիանը զուրք կայներ կը գողար ու կու ըսէր, փախնալով որ ինք մերտուեցաւ : Բայց երբոր Վրխասին իրեն և իր աղոցը համար ընդունելով ինչ գտաւ, սկսեց Վիմուխիանին համար ալ միջնորդութիւն ընել :

Վրչոտիկ . Տէր իմ, ևս ընկեր մըն ալ ունիմ՝ զուրք կայնամ՝ որ սն նոյն պատճառաւ հաս եկաւ, որով որ ես եկայ : Ե՛ն ըսաւ տրտում՝ և իր մայրովք՝ որ առանց կանչուելու կու գոյ՝ ինչպէս ինք կը կարծէ, որ ասն որ ես իմ էրկանս իմազուսորին կանչելովն եկայ :

Իսկ նոյն ասանք Վիմուխիանին սիրան եփիչ սկսեց, ու ասն մեկ վայրկեանը ժամ մը կը խոսէր իրեն : Աստի Վրխասինին իրեն համար ըրած միջնորդութիւնը գեա շնչեցած՝ ալ հարկ չիմողուց անոր, ինք անձամբ գուսը Գորնելով . ու այնպէս սաստիկ զարկաւ՝ որ Վրխասինն տեղէն ցախիկեցուց : Ե՛ն ասանք Վանապանք ըսաւ . Ո՞վ է սն . ու Վրխասին պատասխան առաւ ու ըսաւ . Իմ Բարեկանն է :

Ե՛սպէս գուսը բացաւ՝ ու գուսը նայեցաւ . բայց

Վիժուժիւնը դուրսը գեափնն ինկած էր՝ ինչու որ իր սիրտը նուազեր էր , որովհետեւ կը վախճար թէ գուրը պիտի չըսացուի իրեն :

Ան ասանը Վանապանն անոր մեղքն ըսնեց՝ ու ըսաւ .
 Եղի՛նք՝ յեղի՛ կ'ըսեմ , ելի՛ր :

Ո՛վ Տէր , իմ սիրտս նուազած է . հազիւ թէ կենաց նշանք իմ վրաս մնացած է , ըսաւ Վիժուժիւնը . Բայց անիկաց պատասխան տուաւ թէ՛ Բաննայ մէկը ըսաւ .
 « Երբոր հազիւ իմ վրաս մտքեցաւ , Տէրը յիշեցի , ու իմ ազգներս յեղի՛ չու տուրք տամնորդ հասաւ » : Ա-Ծ . ի . 7 : Այ՛ վախճար , սոյրի վրայ ելի՛ր , ու ըսէ՛ ինձի թէ ինչ՞նչ եկար հաս :

Վիճա՛նքն . Եփեսոս , ըսնի մը համար եկաց ես՝ որուն ընտ հրաւիրուած չի իմ բարեկամքս Վրիտափնէն պէս : Իր հրաւերը ինապատրէն էր , ու ինչ մտքն իրենն : Անոր համար կը վախճամ թէ ըսածս լսի յանդամու թիւն է :

Վանապան . Ա՞ն ուղեց որ իր հետը առակց զաս :

Վիճա՛նքն . Այ՛ . ե . ինչպէս որ կը տեսնեմ՝ Տէ՛ր իմ ահա եկաց : Ան թէ որ ուրիշներուն տրուելն ետե՛ չընարհք մը ու անցքերու թողութիւն մը կ'աւելնայ , կ'ազաւեմ որ չու խղճնի ազախնայ բաժանորդ ըլլայ անոր :

Ան ասանը Վանապանը կրկին ըսնեց անոր մեղքն՝ ու քաղցրութեամբ մը ներս տուաւ , ե ըսաւ . Ան բոլոր թնձի հաւատացողներուն համար կ'ազգիեմ , ինչ միջոցով որ անոնք ինձի գուն : Ան հոն մտը կայնաղներուն ըսաւ . ըսն մը բերե՛ք ու առե՛ք Վիժուժիւնին հաստակը , որով իր նուազիլը դադրի : Այ՛ յոյնս՝ անոնք ստաշի ծրար մը բերին . Արդ . ն . 13 , ու ասանն մը ետե Վիժուժիւնը կրկին դորացաւ :

Ան հիմա Վրիտափնէն , իր աղայն ու Վիժուժիւնը ներս տանուեցան նամբուն գլխուն Տէրովնն , ու մարդասիրտ-

կան խաչեր ընդհին իրանն : Ան ստանը ըսին ես անոր ,
 Ար ցուսինք մեր մեղացը հանոր , ու թողութիւն կը
 ինդրենք մեր Տէրութենն , ու կ'աղաչենք որ տեղեկացընէ
 մեզ թէ ինչ պետք է ընենք :

Ան բանիս եւ արդեամբ թողութիւն կը շնորհեմ՝ ըսաւ
 Տէրը , բանիս՝ ներողութիւն առաջ խոստմունքաց , ար-
 դեամբ՝ իմ ստացած արամնութիւնովն : Առաջինը իմ
 բերնէս առէք համբարով մը , ու երկրորդը քանի որ յայտ-
 նուի : Արդ . ան . 2 : Հիւն . ի . 20 :

Հիմա տեսայ երազիս մէջ որ ըսաւ անուշ խաչեր խոստ-
 ցաւ անանց , որով անանք մեծապէս ուրախացան : Ասե-
 վեր դրանը վրայ հանեց զանանք , ու ցուցուց իրենց թէ
 ինչ կերպով փրկուեցան , եւ ըսաւ ես՝ թէ ճամբան եր-
 թախան՝ իրենց միտքիմարութեանը հանոր ան նոյն երեւոյ-
 թը կրկին պիտի տեսնեն :

Այսպէս վարի յարկը՝ ամառուան սրահի մը մէջ ձգեց
 զանանք , ուր որ իրենց իրենց խոսակցելու սխեցին . ու
 այսպէս սխեց Վերաբանն : Արդ յափ ուրախ եմ որ հաս-
 ներս առնուեցանք մենք :

Վերաբանն . Իրաւունք ունիս ուրախ ըլլալու . բայց
 ես ամենէն առեւի պատճառ ունիմ ուրախութենէս ցափ-
 կելու :

Վերաբանն . Իրանը առջեւ կայնած ստանս որ կը գար-
 նէի ու մէկը պատասխանն չէր տար , կարծեցի անգամ մը
 թէ մեր բոլոր աշխատութիւնը ոչինչը գացած է . մա-
 նաւանդ երբոր ան գարշէի շունը այնպէս ստատիկ կը հա-
 վեր մեր վրայ :

Վերաբանն . Բայց իմ՝ ամենէն զէշ վախս ան ստանն
 էր՝ որ տեսայ թէ դուք անոր շնորհացը ընդունելի եղաց ,
 ու ես ես եղուեցայ : Մտածեցի թէ հիմա կատարեցաւ
 ան գրուածքը , « թե՛ որ երկու կնիկ մէկ աղարթիթի մէջ ա-
 ըլլաւ վրայ զանուին , մէկը պիտի առնուի ու մէկաւը

և գուր' : Մատթ . Ինչ . 41 : Մազ մնաց որ պիտի կան-
չէի , թէ՛ Արարուեցայ ես : Դուսը զարնելու ալ կը
գնահանայի . բայց երբոր վեր նայեցայ գրանը վրայի գրուած-
քին , քանչաւքութիւն տաի : Մասնեցի ես որ կան՝
գուսը կրկին զարնելու՝ և կամ՝ մեռնելու եմ . ուստի
զարկի գուսը , բայց չեմ գիտեր թէ ի՞նչպէս . ինչու որ
իմ՝ հոգիս սա ստանը կենաց ու մահուան մէջանդր կը սազ-
նասցէր :

Վերադարձիկ . Շնո՞ն գիտեր ինչպէս զարնելը : Ալ հա-
ւասարանցընեմ՝ գրեզ՝ որ քու զարնուածքներդ այնպէս
ուժգին էին , որ անոնց խոյնը տեղէս ցաթիկեցուց զիս .
կարծեցի որ բոլոր իմ՝ կենացս մէջ՝ այնպիսի զարնուածք
լուծ չէի : Արանեցի որ գորտար քաղկաւ մը ներս պիտի
մտնես , ու թագուսքութիւնը ուժով պիտի յափշտակես :
Մատթ . Ժա . 12 :

Վերադարձիկ . Եփեսոս , մի՛ թէ որ իմ տեղս բլլար :
այնպէս պիտի շքներ : Տեսար գուն թէ գունն իմ վրաս
գոցուեցաւ , և թէ խիստ անազարմ՝ լունն մը կար ան տե-
ղուանքը : Դարնեալ կ'ըսեմ՝ , Ո՞վ՝ թէ որ ինձ նման
այնպէս սրտարեկան բլլար , բոլոր իր գորութիւնովն պիտի
չգարնէր : Բայց՝ կ'ազաւեմ , ի՞նչ ըսաւ իմ՝ Տէրս իմ
ըսած ամերդութեանս : արդեօք չտարեացան ինձի :

Վերադարձիկ . Երբոր ան քու զարնուածքիդ սաստիկ խո-
նը լսեց , խիստ անմեղ ժպտաւ մը ցուցուց . կարծեմ թէ
քու ըրածդ լաւ հաշեցուց զիմքը , ինչու որ ահա՛նութեան
նշանն մը ցուցուց * : Բայց իմ սիրտս սաղջութեան մէջ

* Երբոր մեզուսքը կորսուելու սաստիկ գնահատել կ'ազ-
թէ , յատուկ լինիլու անդու թիւն մը կը մտնի իր հոգւոյն
մէջ . և սրբափ որ լինիլու անդ ըլլան մեր ազգայնիքը :
այնչափ ընդունելի կ'ըլլան Տէրովն , թէ և մարդոց շ-
հակառակ երեսց անոր եղանակը :

Ս թէ ինչո՞ւ պատկեր չունի մը կը պահէ ան . թէ որ անի-
կոյ յառաջմանն գիտնայի , պիտի չհամարձակէի հոս գա-
լա : Բայց հիմա որ ներսն ենք՝ ներսն ենք , և ուրախ եմ
բոլորով պիտի :

Գլխաւոր . թէ որ կ'ուզես վար իջնելուն հարցընեմ
ես իրեն՝ թէ ինչո՞ւ համար պատկեր գէշ չունի մը կը պահէ
իր բակը . կը յուսամ՝ որ ինք անպատշաճ պիտի չտեսնէ սա
հարցումը :

Այո՞ հարցաւոր , ըսին ազգայր , ու համոզի գնորդ որ
անիկոյ սպաննէ . ինչու որ կը վախենանք թէ տակ երթնալ-
նուս պիտի խաննէ մեզ :

Ա ինչպէս Գլխաւորը կրկին վար իջաւ անոնց քով ,
ու Գլխաւորինը երեսին վրայ գետինը խմբարհնցաւ անոր
առջև՝ ու երկրպագութիւն ըրաւ և ըսաւ . Ընդունէ՛
Տէր իմ , իմ գոհութեան գահս , որն որ հիմա կը մատու-
ցանեմ քեզի իմ շքեմանցներուս պատարագով :

Իսկ ան ըսաւ անոր . Իսպաղախութիւն քեզի . ելի՛ր
կանգնէ . բայց ան երեսին վրայ գետինը խմբարհնէ մնաց ,
ու ըսաւ . Երգար ես գում՝ ս'ի Տէր , ու յու առջևդ ա-
շտանք պիտի ընեմ . բայց յու գառաւառաններուդ վրայ
պիտի խափեմ : Երբե՛ւ մի . 1 : Ինչո՞ւ համար յու
Բակիդ մէջ պատկեր գէշ չունի մը կը պահես , որուն տեսլին
մեզի պէս կրկիննքն ու ազգայր վախեննուն իսկոյն կը պատ-
րաստին վախելի յու գոնեկ :

Պատասխան տուաւ միւսն ու ըսաւ . Ըստ չունի ուրիշ
ակր ունի . ու նաև ուրիշ մարդու մը կաշուածքին մէջ
կապուած է . իմ Խմբարգներս միայն անոր հաշիւը կը
ընեն . և ան ամբողջին չունեն է՝ որ հանքի մը հետուն կը
տեսնէր , բայց միմիջե աս տեղիս պատերազմն քովը կրնայ
գալ : Այլ չստանալով բարի Խմբարգները վախոյննե-
լով՝ աղկկի կը յառաջացնեն գանձեր՝ իր մանչէլու մեծ կայ-
նով : Երգարն իր տերը իննի կամ իսկններուս աղկկու-

Թիւն մը բնեւոր կամբով շարահեր գանձից , հապա ան մարտը որ ճամբորդները ինձի գալին արգիլէ , ու վախընէ գանձը գալու և աս գուռը զարնելու՝ ներս ընդունուելու համար : Արբեմն կատգելով գուռս ելիք ու իմ սիրելիներուս մէկ քանին փառասեր է ալ . բայց ես աս այժմ բուրբ համբերութեամբ կը սամիմ : Մնաց որ ես ասունին իմ ճամբորդներուս պնտութեան կը համիմ , պնդեա որ անոնք իր գորտիկեանը շին մասնուիր՝ որ իր գազանային բնութեանը թելադրածն բնէ անոնց : Բայց ո՞վ իմ ծախս առածս , ես կը կարծեմ որ եթէ գուն յառաջանէ գիտցած ալ բլրայիր աս գարհուրելի լանին հոս բլրայլ : ասկաին պիտի գայիր հոս : Մտաբացկանները որ գուն կը պարտին , աւելոք կ'ուզեն լան մը ունայլուն՝ հաղկելուն՝ ու խածնելուն ես ենթակաց բլրալ , քան թէ ասունը հաւանական երեցած ողորմութեան մը ես հրատարիլ . և պե՞տք է որ մէկ լան մը ուրիշ մարդու մը բակին լանը , և ան լանը , որուն հաղկը իմ ճամբորդներուս տղան կը գարնընեմ , արգիլէ մէկը ինձի գալին : Ես անոնք կ'ազատեմ առիւծներուն բերնէն , ու իմ սիրելի՛ լանը մեղքէն : Սուլ . իր . 20 , 21 :

Մն ասունը Վրիստիկանն ըսաւ . Աը խոստովանիմ իմ սղխտութիւնս . իմ շխնացածս խոսեցայ ես , կ'ընդունիմ որ ամեն բաները աղէկ կ'ընեա գուն : Սուրլ . է . 37 :

Շխնս Վրիստիկան սկսեց իրենց ճամբորդութեանը վրայ խոսիլ , ու ճանապարհին վրայով հարցուփոքի ընել . Ուստի Դանապանը կերակրեց գանձը՝ ու լուաց սաղիւնին , ու գրաւ գանձը երթալու ճամբանուն մէջ , ինչպե՛ս որ ասալ իր երկանը ըրեր էր : Եւ յապեա տեսայ երազեա մէջ որ անոնք իրենց ճամբուն մէջ յառաջ կ'երթային , ու եղանակը լսաւ զուարմալի էր իրենց :

Մն ասունը Վրիստիկան սկսեց երգել ու բռել

Ի՞նչ որհնեալ որ էր ան որք՝
 Որ ես ելայ անմարդութեան ,
 Ի՞նչ որհնեալ մարդ էր ան մարդը՝
 Որ զիս փութով շարժեց առ այն :

Իբար շատ ուչ սկսած եմ՝
 Փնտրուելու կեանքն անդամ ,
 Իսպի կրցածիս շափ կը փոզեմ՝ ,
 Ուչ թող ըլլայ քան թէ բնա :

Երաստունքնիս ու բարութեան
 Ստիպեցիս հասարակ գարեան ,
 Երազեա ահա մեր սկիզբը
 Ար յայանէ մեր բարի վերջը :

Երգ՝ Վերհասկնէին ու իր ընկերներուն երթալու անմարտն
 քողի պատին անդ իի կողմը պարտեղ մը կար , ու ան պար-
 տեղը հաջող շանը տիրողն էր , որն որ առաջ յիշուեցաւ :
 Ան ան պարտեղին մէջ բուսած մրգաբեր ծառերուն մէկ
 քանիքն ոտները պատին վրայէն միւս կողմը կախուէր էին :
 ու անուշահամ ըլլալուն՝ զանոնքը կը քաղէին , ու ՚ի
 Քնաս իրենց անձանցը զանոնք կ'ուտէին : Երազեա Վեր-
 հասկնէին տղայք՝ տղոց սովորութեանը պէս՝ համեմտով
 ծառերուն ու անոնց վրայ կախուած պտուղներուն , փրցու-
 մին զանոնք ու սկսեցին ուտել : Իրենց մայրը ես պարզեա
 բան ընելուն համար զիրենք կը շեխէր , բայց և այնպէս
 տղայք բաներին կը նայէին * :

* Ի՞նչ է առ պարտեղը , եթէ ոչ առ աշխարհն : Ի՞նչ
 են ան պտուղները որ անոնք հաս գտան : Եթէ ոչ մարտնոց
 ցանկութեանը , աչաց ցանկութեանը , ու առ կեանքիս ամ-
 բարասանութեանը : ան (Յովն . թ . 16 : Երանցիկ էին
 որ տղայք կերան : Մայրերնին շեխեց զանոնք որ իրենցը
 շեղած բանն առին , բայց չէր գիտեր թէ Սասանային
 պարտեղին մէջ կը բուսնէին անոնք : Ս'զ ծնողներ ,

Տզուրս՝ կ'ըսեր ինքը , մեզք կը գործէք , ինչու որ սա պատահերը մերը չեն . բայց ինքը չէր գիտեր թե թ՛նա-
 Քայն են : Աը վնայեմ՝ ձեզի որ եթէ գիտցած ըլլար ,
 վախէն իսկոյն պիտի մեռնէր : Բայց սա անցաւ՝ ու անոնք
 իրենց ձմեռան գացին : Գտնք որ ձմեռան գլուխէն եր-
 կու նետամիզի շափ յառաջ որ գացին , տեսան որ երկու
 անշնորհ անձներ վազելով կ'իջնէին դեպ 'ի իրենց՝ : Ա-
 սոր վրայ Վրիստինէն ու Վրթաթիւնը իրենք գիբնէր իրենց
 քոպիքովը ծածկեցին , ու այնպէս իրենց ձմեռան յառա-
 ջացան . տաքն ալ առնէնուն կ'երթային . և վերջապէս
 ամենը իրարու հասան : Ան աստեղ անոնք որ դեպ 'ի ա-
 սանց կ'իջնէին , շատիկ կնիկներուն զէնն եկան , որ կար-
 ձես թէ պիտի գրկէին զանոնք . բայց Վրիստինէ ըսաւ .
 Ան կայնեցէք , կամ խաղաղութեամբ մեր ձմեռան գա-
 ցէք ինչպէս որ պէտք է : Ան ասկայն սա երկուքը խուլ

ազնկ վրայ առէք ստիկայ : Թող մի տայք մեր զուգըն-
 րուն ամենափոքր շարիք մը գործել : Իրատեցէ՛ք զանոնք
 խիստ պզտիկ յանցանքի մը համար : Մեզքը խաբէրայ
 ալ է՝ խառայուցիլ ալ : Թե՛ն որ ամենէն պզտիկ յան-
 ցանքը ձեկատուի , անիկայ բնականաբար կը խառայըն
 զանոնք , այնպէս որ մեծագոյնը կը գործեն : Եսկէ ետե-
 նայլ՝ զուն անոնց սա պատգոս ուստի լուծն հետեւոնք :

* Ո՞վ են ան գարշտակիլ անձերը : Անոնք են՝ որոնց
 անշուշտ պիտի պատահիք մեր ձմեռնորդութեամբ մէջ .
 այսինքն անարդ ջանկութիւններ՝ կամ անիծեալ փառթա-
 րութիւններ , որ մեր մարմնաստր բնութեամբ յարմարած
 են : Անոնք մեր վրայ պիտի յարձակին , ձեզի դէմ կենա-
 ըն՝ ու մեզ յաղթելու պիտի ջանան : Կայի՛ ինչպէս
 վարակեցան սա ձմեռնորդները , ու հետեւ անոնց օրինա-
 կին : Թե՛ն որ մեկը սա գարշտակիլ անձերուն անուն
 գնել ուզէր , մեկը պիտի կուշուէր Ահուստութիւն ու
 միւսը Աստուկութիւն , որոնք կ'աշխատէին Վրիստինի
 կոչները իրենց պարկեշտութենէն մերկայընել :

մարդոց պէս Վրբխաբնէին խաղերուն ակամօք շարին . հապա սխալեցին բանել զանոնք : Վրբխաբնէ սաստիկ տաքնալով սաստ վրայ՝ իր սաստ լնն բոյժ տաքացի կը զարնէր անոնց . Վրբխաբնէինը եւ կրցածին շափ կ'աշխատէր անոնց ձեռքին ազատելու : Վրբխաբնէ կրկին լուսւ անոնց . Մտ կոցնեցէր . ու բաներնիզ զաշէր . մենք ձեզի աալուսասկ շունիմք . ինչու որ՝ ինչպէս որ կը տեսնէր՝ ճամբարդ մարդիկ ենք . ու այնպիսի ճամբարդներ ալ ենք՝ որ մեր բարեկամներուն սոցարնութիւնովք կ'ապրինք :

Ըն տանը ան երկու մարդոց մէկն լուսւ . Մենք ստակի համար մեր վրայ չենք զար . հապա եկանք ձեզի գրուցելու . որ մէկ պզտիկ խնդիրք մը անինք ձենէ , ու թէ որ անիկոց կատարէր՝ ձեզի մշտնջենաս որ ազնկութիւն մը պիտի ընենք :

Շինա Վրբխաբնէ խննալով թէ ի՞նչ կ'ուզէն ըսել , զարնեալ պատասխան տուաւ ու լուսւ . Մէ կը լսենք ձեզի՝ ոչ մտիկ կ'ընենք՝ եւ ոչ մեր խնդիրքը կ'ընդունինք . մենք կ'արտարանք ու չենք կրնար կոչելիլ . մեր գործը կենաց ու մահուան գործ մըն է : Ընայէս Վրբխաբնէ ու իր ընկերը զարնեալ խննացին անցնիլ երթալու , բաց անոնք իրենց ճամբուն զեմք կեցան ու արդիւնցին :

Ըն ըսին . Մենք մեր կենացը վնասելու միտք չունինք . մեր ուզածը ուրիշ բան է :

Ընէ , լուսւ Վրբխաբնէ , զուր մեր հային ու մարմնը մեկանել կ'ուզէր . ինչու որ գիտեմ՝ եւ որ անոր համար կ'անէր : Բաց աւելըք առ անգը կը մեանինք՝ քան թէ մենք մեզ կը ձգենք այնպիսի սրտայնջններու մէջ ինտալու . որ մեր հանդերձեալ բարելուութիւնը պիտի վնասէ : Ըն խաղին վրայ երկուքը մեկին խոյնընին վնասցին ու ազարակելով կանչու ըստեցին . Շողի ազատող չի՞նք , եւ այսպէս իրենք զիրենք կանանց պաշտպանութիւնը հասարարուած արեւրին տակը գրին : Բ Օրին . ի՞նչ . 25-

27 : Ընցց մարդիկը տակաւին իրենց վրայ կու գային յազմելու իրենց , վասն որոյ անոնք կրկին սկսեցին կանչու ըստել * :

Եւր՝ ինչպէս որ ըսի՝ իրենց եկած դռնէն շատ հետուն ըջլըսլով , ձայններին իրենց եզրած տեղէն հան ըսուեր է . ուստի նոյն տունէն մեկը դուրս ելաւ , ու խնամալով որ Վրիտանիան ձայնն էր , արտօրայց անոր ազատութեանը հասնելու . բայց մինչև որ կնիկները տեսնելու շտի մտանցաւ՝ խղճագիները մեծ կուսոյ մէջ էին . ազայն ալ մեկ կողմը կայներ կու ըսցին : Ըն տանը ան իրենց ազատութեանը համար եկողը՝ ան անզգամներուն կանչեց ըսելով . Ի՞նչ է աս մեր ըրածը . իմ Տէրտը ժողովրդոցը մեզանչէ՞լ պիտի տայ : Կտե ետեւուն վաղեց որ բռնե գանտը , բայց անոնք փախան՝ ու պատին վրայէն ան մեծ շունին տերտը պարտեղը անցան . ու լունը իրենց պաշտպան եղաւ : Ուստի աս Եզատիչը կնիկներուն քոյնն եկաւ՝ ու հարցուց թէ ինչպէս են : Ընոնք ալ պատասխան տուին . Շնորհակալ ենք քու Տէրտըմդ . աղէկ ենք , միայն թիւ մը փախցանք . Շնորհակալ ենք քեմե ալ՝ որ մեր սղնուքիանը հասար , ապա թէ ոչ՝ պիտի յազմուելինք :

Ըն Եզատիչը քանի մը ուրիշ խօսքերէն ետե՝ ըսաւ անոնց . Երբոր դուք գռնէն ներս ընդունուեցաք՝ մեծապէ՞ գարեւոցայ ես , որ դուք մեր տկար կնիկներ ըջլուց գիտնալով Տէրտը ըստուեցիք որ մեզի առաջնորդ մը տայ . ան տանը աս նեղութիւններուն ու վասնեղներուն պիտի ըջլու

* Ըն տեղա կը տեսնենք թէ ամենամեծ շարիք մը գործելու խիտ սաստիկ փորձութիւնը մեզք չէ՝ թէ որ անո՞ղ գեմ՝ կեցուի ու հանութիւն շարուի : Սեր սրբելի Տէրը մեզի նման ամէն բաներու մէջ փորձուեցաւ , բայց առանց մեզքի մնաց :

տաճեիք • քանզի ան պիտի տար ձեզի մէկ առաջնորդ մը * :

Եփեսոս , ըստ Վերտրինե , ան ներկայ բարութիւնովք միտքերն իս այնպէս յափշտակուեցաւ , որ գալու վտանգները մտցանք : Եսկի 'ի զստ որսն մտքին կ'անցնէր թէ իմա- զաւորին պաշտօնն սրբաբն մնալ սյուսիտի անզգամները պիտի կարենան զարմանակալ ըլլալ : Երգարե ազէկ եզած պիտի ըլլար մեզի՝ թէ որ մեր Տէրոջմնն առաջնորդ մը խնդրած ըլլայինք • բայց որովհետեւ մեր Տէրը զիտէր թէ որտակար էր մեզի ան , կը զարմանամ՝ որ ինչ հետերնս մէկը չերկեց :

Ելլապիլ • Եմնն ասնն հարկաւոր չէ առանց խնդրելու բան տալ , որ չըլլայ թէ ասանկով ան բանին յարգու- թիւնը ցածնայ • բայց երբոր բանի մը հարկաւորութիւնը կը գցացուի , ան ասննը անիկայ գցացողին աշխին առջին անոր պատշաճաւոր յարգութիւնը կը նանչցուի , ե հե- տեապէս անոր համեմատ կը գործածուի : Իմե՛ որ իմ Տէրս ձեզի առաջնորդ մը տուած ըլլար , ձեր զանցառու- թեանը վրայ սյուսկե պիտի շափտապիք մէկը չխնդրելու ուղ համար • ինչպէս որ հիմն տխտաւորու իրաւունք ու- չիք : Եյսպէս՝ ամեն բան ազէկի պատճառ կ'ըլլայ , ու կ'ազնէ ձեզի առաւել եւս գգուլաւոր ըլլալու :

Վերտրինե • Երգեոք գառնանք Ե՛տ երթմանք մեր Տէրու- նն , ու մեր յիմարութիւնը խոտապանինք ու մէկը ու- չէ՛նք :

Ելլապիլ • Չեր յիմարութեանը վրայ ձեր բնելու խոտ- ապանութիւնը եւ անոր կը ներկայացընեմ՝ • Հարկ չէ ձեզի նորէն եւս երթալ • քանզի՝ բոլոր ան տեղաւանքը

* Ե՛ր զբայց իմ՝ մի՛ ծուլանար ազոթքի մէջ , որ ըլլայ թէ քու վրայ առապեալին ան ազդու խոսքը ճշմարտի , թէ "Չունիք , ինչու որ չէք խնդրել" : (Ե-ի • 4 • 2 :

ուր որ դուք պիտի երթնայք, ամենին պահապան թիւն մը պիտի չգտնէք . ինչու որ իմ՝ Տէրունի բոլոր ինձաններուն մէջ որ իր նամբարդներն ընդամուսեւր համար ինքը պատարասան է, ամեն կերպ յարձակմանցներուն պէ՛տ ալ բաւական նար կայ անոնց համար : Բայց՝ ինչպէս որ ըսի՝ պէտք է որ խնդրեն իրմեն որ ինքն ալ ան նարն ընէ անոնց : Եւ ան՝ որ խնդրելու արժանաւոր չէ, անպիտան բան մը պիտի ըլլայ : Ես որ բոսս՝ ինքը եւս գարնաւ իր տեղը, ու նամբարդները իրենց նամբան գացին :

Եւ ստանը Վիճուի թիւնն ըսաւ . Ե՛նչ յանկարծ մտի՛մ մը պատեց . ես կը համարէի որ բոլոր վտանգները անցուցիմք, ու ալ ընաւ արամուի թիւն պիտի չտեսնենք :

Վո՛յք իմ՝, բոսս Վրիտանի Վիճուի թիւնին, քու փորձառու շեղան մանկամարդու թիւնդ շատ անակազիր կրնայ ընել քեզ . բայց իմ վրայով՝ իմ յանցանքս աւելի մեծագոյն է, որ իմ գոնէս գործս շեղան սա վտանգը տեսայ, և սակայն անոր համար պատարասան թիւն չըրի՝ Երբ որ կրնայ՝ նայն պատարասան թիւնն ըլլաի՛ր՝ :

Վո՛ւս-Նիւն . Եւ շե՛ն գիտեիք սա՛ քու բնակարանեղ շեղան . կ'ազաւե՛մ մեկնէ ինձի սա խոսքը :

* Ե՛նչու սախի ճշմարիտ քրիստոնէական ոչո՛յն ցոյցը՝ ո՛ր կ'երևայ Վրիտանի թիւնին ու անխարզախ խոստովանութեանը մէջ, բոլոր յանցանքը իր վրան առնելով՝ անխիկայ մեծցընելով՝ ու Վիճուի թիւնը անակազիր ընելով՝՝ Վրիկայ բնական չէ մեզի . ինչու որ մենք ամեն ալ գիտարարարասան ենք մենք մեզ արգարացընելու ու աններս՝ խոստով ըլլալու : Վրիկայ է մեր անբարասան ոչո՛յն ճշմարիտ նշանը : Բայց Վրիտաստի նորհքը սիրտը կէ խոնարհեցընէ՝ ու լեզուն կը համբայընէ, որ աններս-նիս արգարացընելու խոստովութիւններու շահմարտակիրն : Ո՛հ ի՛նչ սա պատասխան նորհքը մեր վրայ աւելնար :

Վերջապէս . Հաստ ազգի . քեզի ըսեմ՝ թէ ինչէն .
 Ոտքս դանկն գուրս դնելն առաջ գիշեր մը անկողնիս մէջ
 որ պահպան էի՝ երազ մը անայ տար վրայ : Ար թուէր
 ինձի թէ կը անանկի երկու մարդիկ՝ նոյն և նման ասանց ,
 որ թ' անկողնիս սարին ասկը կայներ էին ու հնարք մը
 կը խորհէին թէ ինչպէս կրնան թ' փրկու թիւնս խափա-
 նել : Բուն իսկ իրենց ըսած խտրը քեզի գրուցեմ : Հ-
 սին թէ՛ (երբոր ես թ' նեղութիւններուս մէջն էի)
 Ի՞նչ ընենք աս կեանք . քանզի ինքը թէ՛ արթուն և թէ
 քուն կըսած ասեմը միշտ ողորմութեան համար կ'աղաղա-
 կէ . թէ որ նշենք որ իր սկսածին պէս յառաջ երթայ ,
 պիտի կորսնցընենք զինքը՝ ինչպէս որ կորսնցուցինք իր էր-
 կը : Վրասն ար ասիկայ պետք էր գտնուցընել զիս , ու
 պատրաստութիւն անանկ ասլ ինձի , երբոր կրնար պատ-
 րաստութիւն ըլլուի :

Վրո-Վրոն . Եղիկ՝ ինչպէս որ աս զանցառութիւնը պա-
 տահութիւն մը եղաւ մեզի մեր անկատարութիւնը անանկ-
 ւու , պայպէս ալ անով մեր Տէրը պատահութիւն ունեցաւ
 իր ողորմութեանը առատութիւնը յայտնի ընելու . քանզի
 ինչպէս որ կը անանկը՝ ինքը ասանց մեր ինզրելուն մար-
 գասիրութեամբ Եանուս եկաւ , ու միայն իր բարի հա-
 նութիւնովը ազատեց մեզ անանց նեղքիւն որ մենկ գորա-
 ւոր էին :

Երդ՝ անանք քիչ մըն ալ իտակէն ետե տունի մը մա-
 սեցան՝ որ նախտան վրայ կեցեր էր , ու ջննուած էր նա-
 նապարհորդներուն հանգստութեանը համար , ինչպէս որ
 ընդարեակորէն ստորագրած պիտի գտնէք ան՝ Վրխախա-
 նախն նախապարհորդութեանը վրայ կըսած մեր պատմու-
 թեանը մէջ : Ուստի յառաջ գային անանք զեղ 'ի ան
 ասանը , (որ էր Սեկնիէն տունը * .) ու երբոր գրանը

* Սեկնիէն Եսաոււնոյ Սուրբ Ապին է՝ որ միայն ինք կը

ասնինն եկան՝ կը լսէին թէ մեծ խառակցութիւն մը կար
ասանը մէջ . ու ականջ գնելով՝ կը թուէր իրենց որ կը
լսէին թէ Վրբաստիեկին անունը կը յիշուէր . որովհետեւ
պէտք է գիտնալ որ իր՝ ու իր զաւկըներուն ճամբորդու-
թեանն ելլելու համար իր ասնինն կ'երթար : Աւ ասի-
կոց ասելի հաննչի էր ասանը մէջիններուն , որ լսեր էին թէ
ինչ Վրբաստիանոսին կ'ենն է . ան կ'երկը՝ որ ասանոց այն-
չափ զժկամակ էր ճամբորդութեան երթալու խաղը լսե-
լու : Այնան որոյ հանգարտ կայնեցան՝ ու կը լսէին որ
ներսի բարի անձինքը կը գովէին զինքը , որուն համար
միտքերնուն չէր անցներ թէ գրանն ասնին կայներ է :
Ալ երջնայէս Վրբաստիեկ գուռը զարկաւ , ինչպէս որ ասան
ճամբուն գլխու գուռը զարկեր էր : Երգ՝ երբոր ինք

լուստարէ մտքին մթութիւնը , ու կու տայ "Մատուոյ
փառայ գիտութեան ընթաց՝ Ախաւս Վրբաստի անձուցը"
: Ի Արշակ : Գ . 6 : Անգինակը աս երկրորդ մասին մէջ
մեր բնութեանը փայտով շատ զազափարներ յառաջ կը
բերէ , որոնք ասնին մասին մէջ այնչափ նկատուած չէին :
Այս արձակ ընշատիբութեան բնութիւնը՝ Վերացին արի-
նակագի : Մոզէսը՝ արձակ սգորակի մեղաորի մը՝ որ
բոս ինքեան փաթեարութեանը ընցուն է , և ասկայն
փրկուելու համար Վրբաստին կախուալ է : Անն ու
նազէրը՝ արձակ Ախաւսի ունեցած ինտանյին իր զաւկընե-
րուն միայ : Մերթուած Գասար՝ արձակ Մատուոյ Գաս-
սին , որ իր բերանը չբացաւ . ու մամուկով կերակրող
խուշումը՝ արձակ կեզմաւոր քրբաստեաններուն , որոնք
մեղքոյն՝ ան թռչունին պէս զեղեցիկ կ'երևան , բայց իրենց
սիրաը ազատութեան ասուած են : Եսանց ասնինը փայլ-
չապէս բնորուած են աս զանազան բաները նշանակելու :
Ալ ընթերցող՝ երանի թէ գունն ալ այնքան երանելի
ըլլաւ , որ շու ճամբորդութեանոց մէջ Մեկնիէին ասանը
հանդիպին՝ ու ստրկիս իրենն որ մարդու նման շարակեց-
ներ :

զարկաւ՝ մանկահասակ Օրփորդ մը եկաւ գուռը, ու բա-
նալով անիկայ գուռս նայեցաւ, և ահա երկու կնիկ կային
հին :

Ընտանը Օրփորդն ըստ անունց . Ըստ անոյ որման հետ
կ'ուզէք խախլ գուռ :

Պատասխան ատաւ Վրիտաֆնէ . Իսկոյննք որ տանից
նանուագարհորդ եղողներուն համար արտանուխիւն եղած
անդ մըն է, ու մենք ալ հիմա առ գրանը քով այնպիսի
անկնից ենք . քան որոյ կ'ազաշէնք որ հիմա հազարդ ընէք
մեզ ան բանին՝ որուն համար որ եկանք : քանզի՛ ինչպէս
որ կը տեսնէք, որն իրիկուն եղած է, ու տակ առնել ան-
զին երթնալ չենք ուզէք առ գիշեր :

Օրփորդ . Կ'ազաշէն՝ մեր անուններն ի՞նչ են, որ
ներսը իմ Տէրտն երթնալ՝ գրուցեմ :

Վրիտաֆնէ . Իմ անունս Վրիտաֆնէ է . ես ան նամ-
ուրդին կնիկն էի՝ որ քանի մը տարի առաջ առ նամբայն
անցաւ . ու սառնք անոր շորս գաւկընէն են : Ըստ ալ-
մէն ալ իմ ընկերս է, ու ան ալ նամբորդութեան է-
լած է :

Ընտանը Օրփորդը՝ որուն անունն էր Եմեղութիւն,
ներս վաղէց, ու ըստ ներսիներուն . Արմայն խնամալ
թէ ձգ կայ գուռը : Վրիտաֆնէն կայ՝ ու իր գաւկընէն
ու իր ընկերը, որոնց ամենն ալ ներս հաս ընդամուսէլու
համար կը սպասեն : Ըստնք ալ իրենց ուրախութենէն
ջախկեցին, ու գացին ըսին իրենց Տէրտն : Աւտի գու-
ռը եկաւ ինքը, ու անոր վրայ նայելով ըստ . Իման ես
որդեօք ան Վրիտաֆնէն՝ որն որ Վրիտաֆանս անուն բարի
մարդն իր ետեք նդէց, երբոր ինք նամբորդութեան կեանք
վարելու սխեց :

Վրիտաֆնէ . Ըստ, ես եմ ան կարծրասիրտ կնիկը՝ որ
իմ երկունս նեղութիւնները բանի անդ չգրի, ու նդեցի
զմորը սիրակ երթնալ իր նամբորդութեանը . ու սառնք

իր շորս դասկըններն են * : Բայց հիմա ես ալ եկայ , ինչու որ աղէկ խնացայ որ սակե՛ ի գաս շխտակ նամբոյ մը չկայ :

ՄԻՔԻԷ . Ուրեմն կատարեցաւ ան մնարգումն վրայով գրուածը՝ որ ըսեր էր իր աղին . « Դման սցասք սյգին բանե՛ . անխկայ պատասխանն տուաւ ու ըսաւ՝ Չեմ ուզեր երթալ , բայց ետքը գոխացաւ ու գնաց սյգին » : Մատթ . ին . 28-30 :

Վրիտաբնէ պատասխանեց բսկով . Այսպէս թող ըլլայ . Ա՛՛՛՛ն : Կատուած ապ որ իբաւ ըլլայ առ խաղը իմ վրաս , ու շնորհէ որ վերջապէս ամբի՛ծ ու անարատ գըտնու իմ՝ խաղաղութեամբ :

ՄԻՔԻԷ . Բայց ինչու համար սցապէս գուռը կայներ ես . նե՛րս եկոր՝ Աքրահամին աղջիկը . հիմա քու խաղը կ'ընէինք մենք . ինչու որ քու գալեզ տառէ՛ քու նամբորդ ըլլալուդ ու բախտարար ըսքը մեզի հասաւ : Եկէ՛ք՝ արգա՛զար , եկէ՛ք նե՛րս . եկնք մաղթիկ , եկոր նե՛րս : Այսպէս անոնց ամենը տունը տուաւ :

Երբոր ներս գացին՝ հրա իբուեցան որ նստին ու յագնութիւն ասնեն . ու ստիկայ որ ըրին՝ ասնը մեզ նամբորդաներու խնամք ընողները սենեակը մտան զանոնց տեսնելու . և մեկն ու միւսը և ամենն ալ կը խնդային իրենց ու բախտութեան՝ որ Վրիտաբնէ նամբորդ եղած էր . Խոցեցան ևս աղաքը վրայ , ու անոնց երեսները շփեցին , իր բն նշան՝ մարդասիրութեամբ զանոնք ընդունելուն . Եւջն մարդասիրութիւնը քաջուցին նաև՝ Գիթ ու թիւնին , ու բոլորին ալ իրենց հերտը տունը զարուստը բարեկեցին † :

* Հետ առ տեղս թէ Զնմարիտ շնորհքին փորձը ասնեն ինչպէս կը ներդարձէ սրտին : Աս շնորհքը ստացողները իրենց աչքին առնէր նուազս կ'ըլլան , ու իրենց գեղեցիկ մեծցընելէն բարբոթին կը հրամարին Վրիտաբնէն նսան ո՛ր ըսաւ , « Աս եմ՝ ան կարճատևութիւն կ'իկը » , և :

† Ահա թեզի Զնմարիտ ու բախտութիւն՝ որուն շնն խաղ-

Եստե՛ն մը ետե՛ իրիկուսն կերակուրը զեռ պատրաստ չըլլալուն համար Սեկնիշը առաւ աստաւ զանոնք՝ իր խորհրդաւոր սենեակները , ու ցուցաց անոնց ինչ որ առաջմեծն Վրիտաֆնէին էրիկը Վրիտաֆանոս տեսեր էր : Աստի ան տեղը տեսնն անոնք Աննգակին մէջի Մարգը , Արագ տեսնոց Մարգը , իր Թննաֆնէրուն մէջն ճամբոց բացոց Մարգը , ու ան մեծարու անէին Պատկերը , հանգերն մեացած ան բաներոյց՝ որոնք ան ասե՛նը այնչափ սգտակար եզան Վրիտաֆանոսին :

Երիկոց ըլլալն՝ ու Վրիտաֆնէին և իր ընկերներուն աս բաներուն վրայոց բիշ մը որոնալն ետե , Սեկնիշը նորն առաւ անոնք՝ ու առաջ մէկ սենեակ մը տարաւ , ուր որ մտոց մը կար որ ուրիշ կողմ՝ շէր կրնար նայիլ բացց գետինը , ու իր մեռքը յերոց մը ունէր : Անոր զխան վրայ ալ մէկը կայներ էր՝ Արկնային Թնոց մը բանած իր մեռքը , ու անոր զործիքին տեղը ան Թնոցը կը մտաուցանէր անոր . բացց մտոցը սէ զնր կը նայեր ու սէ բանի տեղ կը զնէր անիկոց , հասցա գեպ ՚ի իրն կը քաշէր , քորգերը՝ փայտի կտորներն ու գետնին փոշները :

Ըն ասե՛նը Վրիտաֆնէ բաս . Ընայեա կու զայ իննի

նու իր Վրիտաոսի սիրոյն ասար եզոցները : Հաստատ յենց եզրոցը՝ աս համեղն՝ աս բերկրապատար իննու թեանս զուն ալ հազարց շե՛ս ըլլար , երբ որ կը տեսնես թէ քեզի պէս ուրիշ ողորմելի մեղաւորներն ալ կը կանչուին Ախտաւը ճաննալու , ու անոր հետեւը : Ճշմարիտ կ'ըսեմ՝ ասիկոց և երկինքին ուրախութիւնը . ու թէ որ զուն աս ուրախութիւնն ունիս , երկինքը թագաւորոց սերը քու ներոց ունիս : Մէ թէ աս ոչին անէր ու աստանէր բոլոր քրիտանոնից մէջ , այնպէս որ՝ ուրախանային ին թէ մեկուն իրնոց կարեւայը կամ իրնոց կողմը գառնաւ : Ըն վրայ՝ հասցա Ախտաւ Վրիտաոսը սիրելու ու անոր ծառայելու համար իրն գառնալուն վրայ :

որ ես ասոր նշանակութիւնը թիչ մը կ'իմանամ՝ ասիկայ աշխարհասէր մարդու արինակ է . այնպէս չի՞, բարձր Տէր :

Երեսնի խոսեցար . ու իր քերոցը իր երկրաւոր միտքը կը ցուցնէ : Այս քննչէս որ կը տեսնես թէ քնք աւելոյթ կը նանայ ժողովել յարգերը՝ փայտի կտորներն ու գետնին փոշիները , քան թէ Աշխիւտաւոր խնայք իր ներքը բանած՝ վերին գինքը կանչողին ըսածն ընել . ասիկայ կը ցուցնէ թէ Աշխիւտքը սուս բանի մը պէս է ունանց , ու թէ՛ մի միայն երկրաւոր բաներն իսկական բաներ կը սեպնն աւանդ : Գարննաւ՛ ինչպէս որ տեսար թէ մարդը ուրիշ տեղ չէր կրնար նայել բացց միայն գետնը , ասիկայ կը սորմեցնէ քեզի թէ երբոր երկրաւոր բաները մարդոց մշտքին վրայ կը տրվեն , անանց սրտերը բոլորովին Աստուծակ կը հեռացնեն :

Ասոր վրայ Վրիստիմէ կանչեց ըսելով , Ո՛հ , ազատե՛ գիտաս քերոցէն :

Ասու Սեկնիչը . Սեկնի եզուած է ան աղջիմքը գրեթէ , որ մինչև ժանկոտեր է . ե ասոր հազար մարդուն մեկը հազիւ կ'աղջիթէ՛ թէ « Եմի հարստութիւն մի՛ ասար՛ » : Ասով . Է . 8 : Էիսն շտտերուն փնտասած մեծ բաներն են՝ յարգերն ու փայտերը՝ և փոշիները :

Այս խոսքին վրայ Վրիստիմէն ու Չիմուիթիւնը սկսեցին լալ . ու ըսին . Եւնոյ , բոլորովին նմանքիս է աս՝ :

Արբոր ասիկայ ցուցուց անանց՝ Սեկնիչը , աստաւ զանով տանը ամենէն աղէկ սենեակը , ու հրանցեց որ լարս կող-

* Ո՛վ ընթերցող՝ արդեոք աս բարեպաշտ նամբարդներուս նման աս աշխարհիս ունայնութիւնները Վրիստաոթ անքննելի սեծուիթենէն ու քու աննահ հազուոյց փրկութենէն աւելի քնտրելով՝ բնաւ երբէք սրտանց արցունք մը թափեցի՞ր քու Տէրուց ցուցուցած ցած ու անարգական վարքիդ համար :

մը նային ու տեսնեն թէ պատահար բան մը կրնան դանակ
հան : Եւստի ալ ամեն կողմերը նայեցան . ինչու որ բան
մը չկար հան տեսնելու՝ բայց միայն մտղես մը պատմին վրայ ,
ու անիկայ զանց բրին իրենց :

Եւ ասանը Գլխաւորին ըսաւ . Տէր իմ՝ ես բան մը
չեմ տեսներ . բայց Վերաբերել ըսաւ կեցաւ :

Բայց կրկին նայե , ըսաւ Մեկնիչը , ուստի ան ալ
կրկին նայեցաւ՝ ու ըսաւ . Ուրիշ բան չկայ հոս՝ բայց
տղեղ մտղես մը , որ իր ներքոյն պատմին փակած է :
Իսկ Մեկնիչը ըսաւ . Եւ ընդարձակ սննտակին մէջ միայն
մեկ մտղես մը կայ : Եւ ասանը Վերաբերելին աչքերը
արցունքով լեցան , ինչու որ ինք այնպէս կրնի մըն էր՝ որ
խելքը շատով կը համներ ամեն բանի . ու ըսաւ . Եւր՝
Տէր իմ , առ տեղը մեկն տեղի մտղեսներ կան . ու այն-
պիսի մտղեսներ՝ որոնց թոյնը տեղի տալիս անիկ է բան
թէ սասքը : Եւ ասանը Մեկնիչը ինդում երեսով մը
անոր վրայ նայեցաւ , ու ըսաւ . Նշմարիտ խոսեցար գուն :
Եւրիկայ Գլխաւորինը ամչաց՝ ու պատճառեց որ տղարը
երեսին ծածկեն , ինչու որ հիմա ամենն ալ սկսեցին խն-
նալ ան առակը :

Եւստի ետե Մեկնիչը դարձեալ ըսաւ . Կողմը իր նե-
րքոյն պատերուն կը փակչի՝ ինչպէս որ կը տեսնէք , ու
խնայաւորներուն պաշտաները կը բնակի : Եւստի . շ .
28 : Եւ առ խոսքը ինչեւ համար ըսուած է , բայց եթէ
նոյն ցուցնելու՝ թէ գուր մեզայ թոյնովը երչափ լեցան
ալ ըլլար , տակաւին Հաւատքին ներքոյն կրնար բանել
ու բնակիլ խնայաւորին վերի Տանը ամենն տղեկ տե-
նակը * :

* Եւստի առ տեղը է Եւստիոսոսի ընդհանր խորհուրդը՝ մեր
պատուական հաւատքին խորհուրդը , որ որչափ ալ որ
տակի է մեզքը ամենաուրբ Եւստիոսոսի առիւր՝ ու որչափ
ալ որ լեցան է մեզաւորը մեզքով , տակաւին Եւստիոսոս

Ըստ փայտով քանի մը բան խորհեցայ, բայց բոլորովին չեղցայ խնամալ ան՝ ըստ Վրիստինե : Մտածեցի թէ մենք մեղէններու պէս ենք, և թէ՛ն՝ սրբաբ գեղեցիկ տեղ ալ բնակինք՝ ազեղ կաններ կ'երևանք . բայց իմ միտքէս շանցաւ թէ աս մեղէնափք՝ աս թռնաւոր ու արգեղ կենդանիափք՝ հաւատքի փայտով դաս մը պիտի սորփնք : Առ սակայն ան իր ձեռքերովք բռնած է, ու ինչպէս որ կը տեսնեմ՝ տանը ամենէն ազեկ սենեակք կը բնակի : Ըստուած անպէտ բան մը չտակողեց՝ :

Ան տանը ամեն ալ ուրախացան, բայց աչքերնին արցունքով լեցան . ու իրարու երես նայեցան և խնայահաւիտեան ըրին Մեկնիչին :

Ետէ ևս ուրիշ սենեակ մը տաքաւ գտանք, ուր որ

կը սրիկ մեղաւորը . ինչ՞ու համար . անոր համար որ իր բնարեալ մեղաւորները միտարուած կը համարի Վրիստասի իր սրիկի Սրբայն հեա՝ որով մեզայ կատարեալ քառաթիւն գործուած է . ու այնպէս անոր պատուական արիւնք անանց հողիները բոլոր մեղքերն կը սրիկ, ու ասանց մեզայ արատի մը Ըստուծոյ առջին գտնուք կը ներկայացնէ : Ետիկայ հաւատքը կը բռնէ . ու հապա հողին ամենէն լաւ սենեակք՝ բուն իսկ Ըստուծոյ մէջ կը բնակի Վրիստասով :

* Անգինակը մեղէսին սրիտակովք շուրջներ թէ մեղաւորը քանի որ մեզայ թոյնովք լեցուն է՝ ասանց փոփոխութեան մը քանդ գնարար կրնայ ինչոքները հաւատարմացնել թէ Վրիստասի արիւնովք փրկութեան ժառանգորդ է : Ապա աս միտքն կ'ուզէ ցուցնել թէ բնաւ մեկ մեղք մը կամ ներքին ապականութեան նսնաչում մը պէտք չէ որ մեկը թուցնէ Վրիստասի գիտելին՝ ու մեր առջեւ գրուած յոյսը ամէն բռնելու համար պատասպարանի մը փաշելին, որ ասանկով կարենայ դատասպարանի նսնաչումն ու սրտի ապականութեան մարբուիլ, ու այնպէս յարմարիլ ան երջանիկ սթեաններուն՝ ուր որ անտարբէ մեկը չկրնար մտնել :

հաս մը կար ու անոր ձագերը , և հրամայեց որ յիւ մը ասեմն նային : Իւ տեսան որ ձագերուն մէկը աւազանը գնաց չուր խմելու , ու ասեմն մէկ խմելուն իր գլուխն ու աչքերը վեր կը վերցընէր դեպ 'ի երկինքը : 'Առջեցէ՛ք' ըսաւ Սեփիւր , ինչ կ'ընէ աս փոքրիկ ձագը , ու սորվեցէք անկէ նանչնալ թէ ուրիշ կու գան մեր ընդունած սորունութիւնները , ընդունած աստեանեաց վեր նայելով : Բայց զուր դարձեալ նայեցէ՛ք ու մի՛տ գրէ՛ք : Եւ յայնչ անմտ զուլու թեամբ մտ գնելով նկատեցին որ հասը շորս կերպով կը փորուէր իր ձագերուն հետ : 'Նախ' հասարակ ձայն մը ունէր , ու ան ձայնը բարձր որը կը զործածէր : Արիւրորդ՝ մասնաւոր ձայն մը ունէր , ու ան ձայնը երբեմն կը համեր : Արբորդ՝ ձագերն իր յոյժ հասարակու ձայն մը ունէր : Իւ շորբորդ՝ աղաղակ մը :

Երբ աս հասը մեր իմացաւորին հետ համեմատեցէ՛ք , ու աս ձագերը իր հասգանդ գաւկրներուն հետ , ըսաւ Սեփիւր : 'Վանդի ինչ ան հասին նման կերպեր ունի' ու բնցնով իր ժողովրդացը հետ կը փորուի : Իր հասարակ ձայնովը բան մը շատար : Բայց իր մասնաւոր ձայնովը միշտ բան ունի սալու : ունի ևս իր յոյժ հասարակու ձայն մը՝ իր թեկն ասկն եղողներուն համար , և ունի աղաղակ մը՝ թնամեցն գալը տեսնելուն անմտ ձայն սալու համար : Արիւրի՛ք իմ , այսպիսի բաներ եղած սենեակները կ'ուզեմ տանիլ մեզ՝ ինչու որ զուր կնիկ էք , ու մեզի գիւրբն կու գան ասոնց * :

* Երեկոյ զեղեցիկ որքնակ մըն է : Եստուծոյ հասարակ ձայնը ան է՝ որով իր բարձր արարածները կը կռէ : որոնց որ Եւեռարանին ձայնը հասած է : Իր մասնաւոր ձայնը ան է՝ որ 'Քրիստոսի Եւեռարանին ընթացք' խաղաղութիւնն ու թողութիւնը իր ժողովրդացը կու տայ : Իր յոյժ հասարակու ձայնը ան է՝ որ իր թեկն ասկն կը կռէ զանոնց , իր սիրոյն մտիմարութիւններովը կը ընդունեն

Տէր իմ՝, ըստ Վրբառքին, կ'աղաչեմ՝ քանի մը բան ալ ցուցուր մեզի : Ուստի ազանդանոցը տարաւ զանանք, ուր որ մտադարձը ոչխար մը կը մերթէր. և ահա կը տեսնէին որ ոչխարը հանդարտ կեցեր էր, ու համբերութեամբ կ'ընդունէր իր մահը : Անկէ ետեւ ըստ Մեկնիչը. Մը ոչխարէն պիտի արզիկը շարչարուիլ, ու նեղութիւն կրել առանց արանջալու ու զանդասելու : 'Առջեցէք Քնչպէս հանդարտութեամբ իր մահը կ'ընդունի, ու առանց դեմ կենալու կը թողու որ իր մերթը մինչև իր գլխուն վրայէն հանին. և եր թնայուարը մեզ իր ոչխարները կը կռնէ՝ :

Անկէ ետեւ իր պարտեղը տարաւ զանանք՝ ուր որ բազմատեսակ ծաղիկներ կային, ու ըստ. « Աը տեսնէ՞ք առ ամենը՝ Վրբառքին պատասխան տուաւ ու ըստ. Մը՞ : Ան տեսնը Մեկնիչը գարնեալ ըստ. Մհա առ ծաղիկները քանակութեամբ՝ որպիսութեամբ՝ զանոց՝ հասով ու

անոց որտեքը, իր հետը սերտ հաղորդութիւն ունենալ շնորհելով կը սնուցանէ անոց հոգիները, ու շնորհով Արբով կ'զան ու բարութեան առատութիւնովը կը կենդանացնէ զանանք : « Վառ թեկերուդ հոգմուտարութեամբ տակը պիտի ցնծամ՝՝ կ'ըսէ 'Սասիթ : Սաղ. 44. 7՝ : Բայց մեր զցայտմեկնն ու միտիտարութիւնները Քնչ ո՞ր ըլլան՝ տակաւին վտանգի մէջ ենք մենք. քանզի թշնամիները ամեն կողմանէ մեզ շրջապատած են, ու մեր խիստ շար թշնամիները մեր ներքի գին են : Անոր համար նայ՞ մըն ալ ունի Տէրն մեր, որով մեզի կ'աղաչուի՞ն՝ մեզ կ'եկանէ՞ն ու վտանգէ մեզ կը զցուցայնէ : Անչէ. համար՝ անոր համար որ իրեն գիտենք՝ ու իրեն վազենք. քանզի մեր ազաւենը ինքն է :

* Մուտքեալ ոչխարներու պէս շէթ՞նք մենք : Ան հիմա՞ ձեզ Տէր մեր Վրբառքս, հինգ գարնանք շեղի որ մը հոգիներուն շնորհն ու Տեսնըն էս : Ո՞վ Տէր՝ առտեկ քան զառտեկն շնորհէ՞ մեզի քու հեղ և խնայո՞ւ որիդ :

գորութիւնով իրարմէ տարբեր են . կան անմէջ որ ուրիշներէն լաւագոյն են . բայց պարտիզպանք աւր որ գրաւ գիբնէք հան կը կենան , ու մեկզմեկու հետ շին կը-
ուսիր * :

Դարձեալ տարաւ զանմէջ իր արաջ՝ որ ջարեն ու գարի
ցաներ էր . բայց երբոր նայեցան՝ տեսան որ բոլորին ալ
զբոխները կորսուած էին , ու միայն յարզը մնացած էր :
Ու ըսաւ զարձեալ . Ես գեախնը աչք գրուեցաւ Հեթուե-
ցաւ ու ցանուեցաւ . բայց ի՞նչ պիտի ընենք հաննք :
Պատասխան աւաւ Բրիտաթիւ . Եւթի՛ մեկ մտաք , ու
մնացածը աչքի տեղ գործածէ : Ե՞ս ստենք Սեկիթիք
զարձեալ ըսաւ . Եհա կը տեսնէք՝ որ մեր ակնկալած բա-
նը պտուղն է , ու անոր պակասութեանը համար հաննք
կրակի տալու ու մարդոց սոսիքուն տակը կտուակու կը

* Բրիտաթի կեկեղեցին իր պարտեղն է . իր ժողովուրդ-
ները՝ իր ընթացքին գորութիւնովք անոր մէջ անկուած են .
ու լուսով պիտի փոխուին իր փառքին իմացաւորութեա-
նը մէջ անկուելու : Եւ իմ կպեա անմէջ զաւանտութեանը
մէջ պզտիկ տարբերութիւններ կրնան ըլլալ , բայց ան
գտանաւոր ինչիւ համար անմիտարան պիտի ըլլան իրա-
րու : Պէտք չէ որ գոհ ըլլանք առ պարտեղն գուրա ա-
նապատի անպիտան ու միտասկար բոցներուն մէջ սքնակ մը
ունենալու : Բայց ի՞նչ որ Տերտիք պարտեղին մէջ աքն-
կուած ենք՝ ու պաղարեք բոցալու համար Եստուծոյ ընթացքն
ընդունած ենք , տակնայ մեզի բաւական պատիւ տեսելու
ենք : Այան որոյ պէտք է հոկենք որ նախանձութեան ու
փառասիրութեան՝ եզրացրուեցաւ իման ու հակառակու-
թեան մէջ շինմանք : Պէտք է գոհ ըլլանք եզած տեղեր-
նիս , զբզուսութիւնով կամ անապարծութիւնով՝ տրտուն-
նով կամ սքնեմանքով բան մը չընելով , հապա իմաստու-
թեան հեղաւթիւնովք մեր բոլորտեղը երկնային հաս մը
սփռելու համարով , ու մեր Պրիկիւ Եստուծոյն վարդա-
պետութիւնը ստնն բանի մէջ զարգարելով :

զձեռք • զոչը կեցիք որ ասով դուք ձեզ շքատապարակք* :

Ահիջը ելլար արանն տուն կու գոյին՝ փոքրիկ ձեռնուկ մը տեսան որ մեծ մանուկ մը ունէր իր բերանը • Սեկնիքն բտա • Վրջիցէք : Բառի անոնք նայեցան , ու Վեթուիթիւնը կը զարմանար • բայց Վրբառիկ ըսաւ • Ես զեղեցիկ պզտիկ ձեռնուկին ինչ անփայլ բան է աս , որ ինք շատ ուրիշ թռչուններէն աւելի մ'արկայլն սեռին հետ ընկերութիւն ընելը կը սիրէ : Ես կը կարծէի որ ասոնք հայր փշտանքներով՝ կամ՝ անոք պէս ուրիշ անփնտա բաներով կ'ապրին • Ես հիմա այնչափ շեմ սիրելը գիտը՝ որչափ որ կը սիրէի :

Ես ասոնք պատասխան տուաւ Սեկնիքն ու ըսաւ • Ես շատ յարեար կու գոյ բանի մը Վրբառառի հաւատացեալ կոչուածներուն նմանցընելու • Բանցի անոնք ձայնով՝ զոչնով ու փոքրով զեղեցիկ կ'երեսան • կը թուին ես որ շատ մեծ սէր ունին ճշմարիտ հաւատացեալներուն փոյ , ու բոլոր ուրիշներէն աւելի կը բազման անոնց հետ կենցազու փոքրելու ու անոնց ընկերութեանը մէջ ըլլալու , որպէս թէ ասոնք Տէրուք փշտանքներովը կ'ուզեն ապրիլ : Ալ ձեւնուն ես թէ անոք համար է որ բարեպաշտներուն տունն ու տառուածային պաշտամունքներու կը յանձնին • Բայց

* Երկրագործին աշխատութիւնը յարգով շնորհով հապա ջարենով • Ետք պէս Վրբառառի խնայհաւութիւններն ու շարշարանցները , Եւեռարանին քարոզութիւնը , խոստամունքներն ու սահմանադրեալ հրամանները , ու քարոզիչներուն աշխատութիւնները ան մտաբը շեղան որ մարդիկ միայն այս ինչ կամ՝ այն ինչ փարզ ապեառութիւնները գաւառներու՝ ու մասնաւոր թէսեր պահելու առաջնորդեն : Հապա որ մարդիկ բարի գործերու մէջ պաշարեր ընեն Վրբառառի հոգւոյն զգրութիւնովը , ու անոք սրբապաշտ ճշմարտութիւնովը :

կերտք առ ներկայիս պէս մինակ ըլլան՝ մասնակները կը բանեն ու կ'ուսանն . իրենց ուսելիքը կը փոխեն . չուրի պէս կը խմեն անտրեմուխ խմը և կը կլինն մեղքը :

Կերտք սցապէս առն գարնան՝ իրիկուան կերակուրը տակաւին պարարտաւ չըլլալուն համար Վերիտանն գարնան ալ խնդրեց որ Մեկնիչը քանի մը ուրիշ բաներ ալ ցուցնէ կամ՝ պատմէ իրենց որ սգոտակար են :

Ուստի սկսեց Մեկնիչն ու ըստ . Իսոցք ձրչափ պարարտ ըլլայ՝ այնչափ ազնով շագախելու կը բազանց . եղբ ձրչափ պարարտ ըլլայ՝ այնչափ խաղալով սպաննուելու կ'երթնայ . ու միջի մարդը ձրչափ առողջ ըլլայ՝ այնչափ գիբապարտաւ է շարին :

Մեկնիչը կը բազանն գարգարուած ու գեղեցկացած դուրս ելլելու . բայց կը վայելէ որ անոնց գարգարութիւն ան բաներով՝ որ Բարուծոց առջին մեծ արտէր ունին . ան «Գեթ . 4 . 3 . 4 :

'Կիրազոցն է մէկ երկու գիշեր հսկելը՝ քան ըննն տարի մը արթնան մնալը . սցապէս ալ գիբապոցն է մէկու մը բարի ըլլալ սկսելը՝ քան թէ ինչպէս որ պէտք է մինչև 'ի վախճան այնպէս մնալը :

Եւնն նաւապետ աշկիտուելուան աստն իր կամխովք ծաղկ կը նետէ թնչ որ ամենէն քիչ արտոգութիւն ունի նաւուն մէջ . բայց թիւ ամենէն աղէկ բանը առաջ կը նետէ , բայց եթէ ան՝ որ Բարուծմէ չխախտար :

Մէկ ծակը բաւական է ընկզմելու մէկ նաւը , ու մէկ մեղքը բաւական է կորսոյնցընելու մէկ մեղաւորը * :

* Եղաչխարութիւնով՝ ու Վերիտանի վրայ հաւատարմով՝ մեղքին պատճառած ծակերը կը գոցուին . բայց թէ որ մէկը կամուս և ունակարար մէկ մեղքի մը մէջ կը մնայ , ասիկայ կը ցուցնէ թէ ան մարդուն գաւառութիւնը կեղծաւորարար է , ձրչափ գոպիլի ալ երկնոց ինք ամեն ուրիշ մասանց մէջ . քանզի թէ որ միայն մէկ ծակ մը

Են՝ որ իր բարեկամը կը մտնայ , ապրտախտ է անոր . բայց ան որ իր Փրկիչը կը մտնայ , անպարտ է իր ան-
 շին :

Են՝ որ մեզայ մէջ կ'ապրի՝ ու անկէ ետեւ երջանկութեան
 կը ապանէ , կը նսնանի անոր որ որտէ՛ կը ջրանէ , ու իր ամ-
 բարձր ջարենոյ՛ կամ՝ զարիւ՛ղ լեցընել կը խորհի :

Են՝ որ աչկէ ապրիլ կ'ուզէ , իր վերջին որը թող մտայր
 բերի , ու անխնայ մեշտ իրեն ընկեր ընէ :

Փոփոսոյն ու փոփոխամանութիւնը կը ջուցընէ թէ աշ-
 խարհ մեղքի մէջ է :

Թե՛կ որ աշխարհա՛ որն որ Ետտուած բանի տեղ շտեպի՛ր՝
 պատուական բան կը սեպուի մարդոցմէ , ի՞նչ պիտի
 սեպուի երկինքը՝ որն որ Ետտուած պատուական բան կը
 սեպէ :

Թե՛կ որ այնչափ դժկամակ են մարդիկ ձգելու ան կեանքը՝
 որ բազմապատիկ նեղութիւններով պաշարուած է , մը-
 չափ դժկամակ ըլլալու են վերին կեանքը ձգելու :

Եմեն մարդիկ մարդոց ազկութիւնը կը քարոզեն . բայց
 մի կայ՝ որ ըստ արժանոյն Ետտուծոց ազկութիւնով
 զգածեալ ըլլայ :

Երբոր սեղան կը նստինք՝ կ'ուտենք , ու աւելորդը կը
 ձգենք . այնպէս ալ Եիտուս Վրիտտոսի քովը աւելի ար-
 դիւնք ու արդարութիւն կայ քան որչափ բոլոր աշխարհ՝
 կը կարտի :

Սեկնիւր աս խոսքերը լնցընելուն՝ նորէն տարաւ զանոց
 իր պարտեցք , ու ջուջուց անանց ծառ մը՝ որուն ներքի
 կողմը փսած ու պարպուած էր . և սակայն գալար էր՝ ու
 տերեւներ ունէր : Են ասեմը՝ Գլթութիւն ըսաւ . Երի-
 կայ ի՞նչ կը նշանակէ : Ես ծառը՝ ըսաւ Սեկնիւր՝ որուն

բոց մնայ , անխնայ վերջնապէս անպատմաւ պիտի ընկղմ
 նաւը :

դուքսի կողմը գեղեցիկ է ու ներքը փառած, ան է որուն հետ որ Աստուծոյ պարտեզին մէջն եղող շատերը կրնան բազմաառուիլ՝ որոնք բնութով մեծամեծ բաներ կը խափն Աստուծոյ վրայ, բայց իրօք բան մը չեն ընէր անոր համար: որոնց տերեւները գեղեցիկ են, բայց սրտեղծին բանի մը պիտանի չէ, հասցա միայն Աստուծոյին արեւմտ տափին լուսնիէք ըլլալու: *

Գանդ որ հինն կերակուրը պատրաստ էր, սեղանը դրուած, ու ամեն բան անոր վրայ շարուած. ուստի մեկերնին գահուձիւն տուաւ, նստան կերակուրի: Ազգութիւն անէր Մեկնիչը իրեն եկած հիւրերը կերակուրի տակն նուազարանով զուարմացրնել. փանն որոյ նուազարաններն ըկեցին զարմուիլ: Սար նաեւ մէկը՝ որ գեղեցիկ ձայնով կ'երէր, ու իր երգը ասիկայ էր.

Տերն է քննի միայն պաշտպան՝
Ինչն է որ զեւ կը կերակրէ,
Ուստի քննի լարակիր բան՝
Որուն իմ անձրա կարստ է:

Երբք երգն ու նուազարանը զերկայան՝ Մեկնիչը Վըն-Քիտմեկին հարցուց՝ թէ ինչ բան էր որ նախ և առաջ

* Երկրայտ թեան մէջ ինչպէ՞ ու սրտայեկ մեզուարնէ-բան շատերը կը խառտփանին ըսելով, Վրիկոյ է բուն իմ փննակա: բայց յանձնապատասան ու յանդուզն փարթեցին կ'ըսէ, փառք Աստուծոյ՝ որ ես ասանկ չեմ: Վարք միայն աւ կրնանք ըսել, թէ՛ Վն որ աղէկ գիտէ իր խիտս խարտե-բայ ու սուրապայտան շար սիրտք, աւելի կը կատկածի իր-մէն՝ ու աւելի երկիրզած ու թեանք կը զգուշանայ իր փրան: Բայց անորք որ շատ քիչ կը տեսնեն ինչ ըլլալնին, աւելի յանձնապատասան ու համարակ էն: Մինչև անգամ՝ Առ-բայ ալ համարակաթեանք կրցաւ հարցրնել Վրիտառի միւս աշակ բանեբան պէս, թէ՛ Ա շնորհապէս, ե՞ս եմ որ զեզ պիտի մատնեմ:

զինքը շարժեց թերզինքը ճամբորդութեան կեանքի մը մէջ
խօսեցու : Պատասխան տուաւ Վրիտանիէ . 'Կտախ ե-
տաաջ իմ' երկիս կորսնցընելը միտքս եկաւ' որուն վրայ
սրտանց կը ցաւէի . բայց ասոր բաւարը միտքն բնական
զգացում' մըն էր : Անիկ ետե իմ' երկանս քաշած նեղու-
թ իւններն աւ ճամբորդութիւնը միտքս եկաւ , աւ թէ ի՞նչ
անվայել կերպով իր հետը կը վարուէի աս մտտին : Այս-
պէս' մեզքիս ճանաչումը մտաքս վրայ տրեկ' , աւ զիս ան-
զունդը պիտի ընկզմը , բայց բարեբաղդութեամբ հան-
զխակցաւ որ իմ' երկանս աղէկութեանը վրայով երազ մը
տեսայ , աւ իր բնական Արկիրին թնազաւորէն նամակ մը
եկաւ ինձի՛ իրեն երթալու : Արտազն աւ նամակը մեկտեղ
այնպէս ներգործեցին իմ' մտաքս , որ զիս ստիպեցին աս
ճամբան բռնելու :

Մե՛նիւ . Բայց դռնէն դուրս ելլելէզ առաջ ընդգրկու-
թ իւններու շղատահեցանք :

Վրիտանիէ . Այո . զբացուցս մեկը՝ որ կը կոչուէր Արկ-
չաւ Տիկին , (որ խիտ մնա ազգականն էր անոր՝ որ կ'ու-
զէր համարել երկիս ստիւններուն վախէն ետ դառնալու ,)
բաւարովն յիմարի տեղ կը դնէր զիս՝ իմ' առաջիկայ անցըս
մեծարկութեանս համար՝ ինչպէս որ ինքը կը կոչէր զանի-
կայ . նաե կրցածին շափ կը ջանար իմ' սրտիս մէջ վախ
նշել , ճամբուն վրայ իմ' երկանս պատահած զժուարու-
թ իւններն աւ նեղութիւնները իմ' ստիկիս դնելով . բայց
աս ստնը աղէկ անցուցի : Բայց ան երազը՝ որուն մէջ
երկու զարշառետիւ աննիք տեսայ , որոնք կը ջանային
մտրոցընել զիս իմ' ճամբայէս , մեծապէս խռովեց զիս .
մանաւանդ թէ տակաւին իմ' միտքս կու գայ ան' աւ կը
վախցընէ զիս ստնն գէտն ելած աննէն , որ չըլլայ թէ ինձի՛
զեշութիւն մը ընելու՝ աւ իմ' ճամբէս զիս մտրոցընելու
համար գէտն ելած ըլլայ ան : Այս աս ալ կրնամ ըսել
իմ' Տէրուն՝ թէ ե շնո՛ւ ուզեր որ ստնն մտրոց գրանայ ան :

Թե՛ սա անգիս ու գրանը մէջտեղը՝ արկէ որ ճամբան մը-
տանը , այնպիսի սաստիկ յարձակմանը մը եղաւ մեր վրայ
որ պարտաւորեցանք կանչել՝ Թե՛ Հոգի ազատող չկայ :
Ու ան երկու անձը որ մեր վրայ յարձակեցան՝ կը նմանէին
ան երկուքին որ իմ երազիս մէջ տեսեր էի :

Ըն առեւը ըսաւ . Մեկնիւիւք . Վաւ սկզբնաւորութիւնդ
աղէկ է , յաւ փախմանդ մեծացէս աղէկ պիտի ըլլայ : Ու-
խապը Վիժուիթիւնին զարեմելով ըսաւ անոր . Ու ի՞նչ
բան էր որ քեզ շարժեց հոս գալու , սի բռնիս :

Վիժուիթիւնն սիտեց կարմրիւլ ու գողալ , ու ասնն մը
ըստ կեցաւ :

Ընկէ ետեւ Մեկնիւն ըսաւ . Մի փախնաք . միայն հաւ-
ւատան , ու յաւ միայն ըսէ :

Ուստի սիտեց խախլ ու ըսաւ . Տէ՛ր իմ , իմ փորձա-
տութիւն չանձնալը է որ զիս լուսիեան մէջ կը նշէ . ու
նաեւ ան է որ կը վախցընէ զիս թէ մերջնայէս յեանեալ
պիտի գանձուիմ ես : Աս տեսիլքներու ու երազներու փրա-
յով բան չեմ կրնար պատմել ինչպէս որ իմ բարեկանն
Վերիաթինն կրնայ . սչ ալ իմ բարի ազգականներուս
խրատը մերտելուս համար կրնամ գզլալ * :

* Վսիկայ շատ պարզ և անխաբար խոստովանութիւն
մըն է : Տէրը թեկզկա խիստ տարբեր կերպերով կը շարժէ
իր ընտրեալները՝ բաց միշտ մի և նոյն փախմանի , պս-
խիցն՝ կու տայ մեզի յարգել զՎերիաթու՝ անոր փրկու-
թիւնը՝ անոր ճամբաները , և մեկի ձգել անձերնիս ար-
զարացընելու բոլոր յոյսերը : Ո՞վ ընթերցող՝ թէ որ զու-
արթից մէջ ասիկայ ներդարեալն է , հոգ չէ՛ թէ գուն
տեսիլքներ ու երազներ տեսած չես՝ ու մեծամեծ միտիտա-
րութիւններ չունիս : Ընտերը սա բաներոյն խաբուե-
ցան ու մերջնայէս անպիտան կզան : Ընց թէ որ յու
հոգիդ Վերիաթուի պատուական Տեառն մերոյ գիտութեանը՝
ու անոր ճամբաներուն սիրոյն մէջ արմատացած ու հաստա-

Միմիլ : Հապա ի՞նչ էր՝ սիրելիս , որ պարտաւորեց
քեզ առ քու ըրածդ ընել :

Պհոթիս : Երբոր առ մեր բարեկամը կը ժողովուրդ
մեր քաղաքին երթալու , այնպէս եղաւ որ ես ու մէկ ու-
րիշը զինքը տեսնելու գացինք : Ուստի գուտը զարկինք
ու ներս մտանք : Երբոր ներս գացինք ու ի՞նչ ընելը տե-
սանք , հարցուցինք իրեն թէ ի՞նչ է քու մտադ : Պա-
տասխան տուաւ մեզի թէ իր երկանք երթալու համար՝
մտադ էր իրկուեր իրեն . անկէ ետեւ պատմեց մեզի թէ
ինչպէս իր երազին մէջ տեսեր էր անխոյ՛ որ սքանչելի տեղ
մը անտես հափներու մէջ կը բնակէր , գլուխը թուր մը
զրկեր էր , քնար կը զարնէր , իր իմաստասրին սեղանը կ'ու-
տէր ու կը խմէր , ու զինքը հին աստեղան համար որհ-
նութիւն կ'երգէր անոր , եւ : Երգ՝ երբոր ինք առ քա-
ները կը պատմէր , սիրտս իմ ներսի դիս կը բարբառէր . ու
կ'ըսէի մտոյս . թե՛ որ ասիկայ ճշմարիտ է , պիտի ձգեմ
իմ հայրս ու մայրս՝ ու իմ ծնած երկիրս , ու թէ որ ըն-
գունուիմ՝ Վրիտանիկին հետ պիտի երթամ :

Երազես հարցուցի իրեն առ բաներուն ճշմարիտ ըլլա-
լան մտոյ , ու թէ արդեոյ թող կու տայ որ ես ալ իմ
հետեւ երթամ : Վանդի ան ասկեղ կը տեսնէի որ ալ
մեր քաղաքին մէջ պիտի շփնամ բնակիլ ասանց կործան-
ման ենթակայ ըլլալու : Ըսցց զեւ տրտում սրտով մը
եկոյ ես . ի՛նչ թէ անոր համար որ շէր ուզէր գալ , հապա
անոր համար որ այնչափ իմ սոցախաններս ես մտային :
Ու ես իմ բաշտ սրտիս փափայտօյն եկած եմ , ու թէ ո՛ր
կարելի է՝ Վրիտանիկին հետ պիտի երթամ իր երկանն ու
անոր իմաստասրին :

տուած է , թեպէս և շատ փոխեր ալ ունենա՞ տակաւին
ասիկայ քաղաքացի սոցաքցց մըն է թէ զան ճշմարիտ ու
անկեղծ ճանապարհորդ մըն ես :

Մեկի : Քու սկզբնաորութիւնդ ազնի է , թնչու որ հաւատացիր ճշմարտութեան * : Ալ նմանք դուն Հաստիճիճ որ Կոնստին փոյց ու անոր Տէր Եսաուկոյն փոյց ունեցած սիրոյն համար հայրք ու մայրք և ծնած երկիրք թագուց , կլլել երթալու ան ժողովարդին՝ որն որ առաջնայ չէր ճանչնար : Քու գործերդ փոխարէն Տէրք հասուցումքն , և յու փարեդդ Խարսելի Տէր Եսաուկոյն կոզմանէ

* Ինչու որ հաւատացիր ճշմարտութեան : Ե՛նչ է աստիցոյ՝ բաց կիճ հաւատքը , Եսաուկոյ բնութեանիցն հաւատքը , Եսաուկոյ ներգործած հաւատքը : Բաց կարելի է որ անմար հարցնեն ու բան : Ե՛նչ , պարզապէս ճշմարտութեան հաւատացող մեզ կ'արգարացնէ ու կը փրկէ՞ : Ինչ որ պարզապէս կ'զեկրն ալ կը հաւատան , մանաւանդ թէ կը գտնան ալ : Իրան է , բաց նկատել թէ Կիթոսի թիւնին հաւատքը թնչպէս իր գործերովք կատարեալ եղաւ : Իրաւ ինք զեւի մը նման չտալոց առանց յոյսի , բաց ան յոյսին գիտեց ապաստանելու՝ որ Եւեաարանին մէջ իր առնէք գրուած է : Մեզքն՝ Արթանանն Քաղաքին Քրիստոսի թաւ փրկութեան համար : Ը՛նթերցող՝ աշխարհի մէջ ամենն պարզ բանը հաւատքն է , որ է հաւատալ Հիսուսով եղած ճշմարտութեանը՝ թէ մեր մենէ կրուսեալ մեզարներ ենք , և թէ՛ մեր փրկութիւնը իրմով է : Մեզարք երբոր իր սրտին մէջ կը հաւատայ ասոր , ասով ինք երկնային ճանապարհորդ մը կ'ըլլոյ , հաւատալով մեզքին աստուարայնան շարութեանը Եսաուկոյ որնքին կատարեալ արբութեանը՝ իր սքանկին կրթանեալ ըլլալուն՝ Քրիստոսի պատուականութեանը անոր փառասօր փրկութեանը՝ արբութեան հարկաորութեանն ու փառաց յոյսին : Ես հաւատքը մեզարքին վարուցը կը ներգործէ , անոր սրտին մէջ սէր կը նշէ , ու անոր հազոյն յարասեկէ կու սոյ Հիսուսի՝ մեր հաւատքին առաջնորդին ու կատարողին նայիլ : Ի՞նչոյ՝ թէ որ աս հաւատքին մանանեխի հասի լափ մէկ մնար յու սրտիդ մէջ ունիս , փնար ասոր Հիսուսի անոր համար , և ուրախութեանք զնա յու ճանարդ :

առատապէս տրուի . քանզի դուն եկար որ անոր թեկերուն
տակը ապաստանարան մը զաննես : Առաք . ի . 11 ,
12 :

Ախն ընթրիքը յննցա՝ ու անկողնի պատրաստու-
թիւն տեսնուեցաւ , ու ամէն մեկուն մէյակ անկողնի
ձգուեցաւ : Այդ՝ երբ որ Վիթուիթիւնը անկողնին մէջ
էր , ու բախտի ենէն շէր կրնար քնանալ . ինչու որ ալ
հիմար իր վերջնապէս կարտուելու տարակցանեքը բարբառին
իրմէն հեռացան , քան որչափ երբէք հեռացեր էին առաջ :
Այսպէս ինք պատկած կ'որհնէր ու կը զովքը զՄատուան ,
որ այսպիսի շնորհք մը ըրած էր իրեն * :

Ատանկալ առտան տրեին ծագելուն իրենք ալ ելան ,
ու պատրաստուեցան իրենց Կամբարդուիթեանը . բայց
Մեկնիչը կ'ուզէր որ քիչ մըն ալ կենան ինչու որ՝ Գուր
աս անդին որինստոր կերպով պէտք է երթար , կ'ըսէր :
Եւ ասանը կանչեց ան որիորդը որ առաջ դուռը բացեր
էր անոնց ու ըսաւ . Մա ասոնց ու Պարտեզին առաջնը
տար , ու հան լուսն անոնց ու մարդ՝ ազանգութենէ՝ որն
որ Կամբարդուիթիւն ընելով ժողովուեցան անոնց սխալ :
Եւ ասանը Եւսեզուիթիւն անուն որիորդը առաւ պարտե-
զը տարաւ զանոնք , ու առաջնին քովք բերաւ . ու ը-
տաւ անոնց թէ հան պէտք է լուացուին ու մարբուին , ին-
չու որ իր Տէրը այնպէս կ'ուզէ որ ընեն կեթիկները՝ որոնք
Կամբարդուիթեան երթալուն իր ասանը կու զան : Ուս-
տի մեան լուացուեցան , իրենք՝ ու աղաքը՝ ու ամէնք . է

* Ահա աս անգս է հաւասարին միտիթարուիթիւնը : Վրա-
նի որ մեր հաւասարը կը զորանայ , երկրպետի իւնեթիւնի
կը վանէ , որանիւնի կը կենդանացընէ , ու մեր հոգիներ-
բուն մեր լշտմանուէրը որհնէլ ու զովել կու տայ : Եւս-
տանոնց սխալին ու մեր հոգիներուն միտիթարուիթեանը հա-
մար միշտ պէտք է աս աղջիմքը ընենք , թէ՛ «Տէր՝ մեր
հաւասարը աւելլուր» : Առաք . ժէ . 5 :

աւազանէն դուրս եկան ոչ միայն մտքբուսած , հապա ծանաւեց կազգարած աւ իրենց յազարածները ուժովցած ։ Այսպէս՝ երբոր ներս եկան , աւելի գեղեցիկ կ'երևային՝ քան որչափ լուացուելու համար դուրս ելած ասեմներն * ։

Երբոր պարտեզին աւազանէն դարձան , Մեկնիչը ընդունեց զանոնք՝ և վրանին նշեցաւ , աւ ըսաւ . « Լուսինի պէս գեղեցիկ » ։ Մեկն ետև ըսաւ որ բերնն կնիքը , որով իր աւազանին մէջ լուացուողները կը կնքուէին ։ Աւստի կնիքը բերուեցաւ՝ աւ ինչ իր նշանը անունց վայր գրուանց , որպէս զի իրենց երթալու տեղերը նանչցուին ։ Երգ ան կնիքն էր՝ « Գասեցին պարունակած բաներն աւ բովանդակութիւնը , որն որ Խորայելի որդիքը Եղիգարասն ելլեցնուն կերան » Եղից . ժգ . 8-10 . աւ նշանը գրուանակցաւ իրենց նակաւը ։ Եւ կնիքը անունց գեղեցկութիւնը մեծապէս աւելցուց , ինչու որ իրենց երեսներուն զարգարանք մը եղաւ . անկէ 'ի զատ անունց ծանրարարոյթութիւնն ալ աւելցուց , աւ գեղեցիկնն հրեշտակի գեղեցիկ պէս ըրաւ † ։

Եսկէ ետև Մեկնիչը դարձեալ ըսաւ ան որբորդին որ աս կնիկներուն սպասաւորութիւն կ'ընէր . « Գնա՛ր պետաւատունը աւ հանդերձնէ՛ր հանձն աս ժողովուրդիս համար . ան ալ գնաց աւ ներսիկ հանդերձնէր բերաւ , աւ անոր առջևը գրաւ զանոնք . իսկ ան հրանցեց անունց որ հազնին գա-

* Չկայ նանապարհորդութիւն մը՝ առանց փոշուակը և ազտուակը ։ Աւ չկայ երկնային նանապարհորդ մը՝ որ ամեն որ կարտ շրջոյ աս սրբութեան բազանիքին մէջ լուացուելու ։ Ի՞նչ խնամարու ենք ասով . « Կրտսե Քրիստոսին արիւնը մեզ ամեն մեզրէ կը սրբէ » ։ Ինձ . Ին . 7 ։

† Եսկից կը նշանակէ Սուրբ Էսդրայն կնիքը , որ աւսով անունք կնքուեցան փրկութեան որուանք համար ։ Եփես . 4 . 30 ։

Եւոք , որոնք թեհեցներ էին՝ մնացոր ա լուսափայլ * :
 Երբոր այսպէս զարգարուեցան կնիկները , մեկզմեկու ահ
 ու գող կը պատանաւէին , որովհետեւ ամեն մեկը իր ունե-
 ցած փառապատիւ իւնը չէր կրնար տեսնել , հասար իւրա-
 քանչիւրը մեկզմեկու փայտնը կրնային տեսնել : Ընոր
 համար հրեա սկսեցին մեկզմեկ իրենց անձն աւելի պա-
 տուել : Քանզի՝ դուն ինձմէ զեղեցիկ ես՝ կ'ըսեր մեկը .
 ու դուն ինձմէ փայլուն էս՝ կ'ըսեր միւսը : Տըսքը ես
 ապշած կայներ էին , տեսնելով թէ ինչ կերպարանքի
 մտած էին † :

Ըսկէ ետեւ Սեկնիւրը իր մեկ սպասարը կանչեց՝ որ
 կ'ըսուէր Քաւաւիրա ‡ , ու հրահան ըրաւ անոր որ թուր

* Յիսուսի սիրելի աշակերտը Յովհաննէս ազկի բա-
 ցարեց թէ ինչ կը նշանակէ առ հանդերձ : Յայտ .
 ԺԹ . 8 : Բայց նկատել դուն՝ որ իրենց հրահանուեցաւ
 հազնիլ անիկայ : Թեւեպեա Յասուած իր սիրելի Ար-
 դւոյն արգարութիւնը մեղաւորներուն կը համարի , բայց
 և այնպէս պէտք է հաւատարմ ընդունիլ ու հազնիլ անի-
 կայ : Ընոր համար կը կոչուի Յասուծոյ արգարութիւն :
 շատի . Ժ . 3 , ու հաւատարմն եղած արգարութիւն :
 շատի . Ժ . 6 : Ըս արգարութիւնը Յասուած և մնացն
 Յիսուս Քրիստոս գործեց . շայն Յասուած անիկայ
 մեղաւորներուն կու տայ , ու Սուրբ շոգւոյն Յասուծոյ
 գորութիւնովք անոնց հաւատքը կ'ընդունի : Երբոր Յա-
 սուած իր Արդւոյն արգարութիւնը մեղաւորին կը համա-
 րի , ասիկայ մեղաւորը շոտքեցըններ հաւատարմ զանիկայ
 ընդունելու պարտաւորութենէն :

† Սիլա այսպէս կը պատահի՝ երբոր հոգիները Քրիս-
 տոսի արգարութեան պատմութեանովք կը հազուին : Ի-
 րենց գիտնք իրենց աչքին առնէր փայրիկ ու ցած և նու-
 ասա կը համարին , ու մեկզմեկ իրենց անձերն աւելի կ'
 յարգեն :

‡ Քաւաւիրաը սրինակ է Յիսուս Քրիստոսի հաւատա-
 րիմ պաշտանեացին՝ որ հաւատարմ գորար՝ ու Յասուծոյ

ու սաղաւարտ ու փահան սանձե . և ըստ . Մ ա ս իժ
աղջիկներս , ու Ղեզեցիկ կալուած տունը տար , ուր որ
ասկէ ելլեցնուն ետե պիտի իջնեն հանգչելու : Ուստի ծաւ
սան իր զննքերն առաւ՝ ու անտնց առնին անցաւ . ու Սնկ-
նիւն ըստ , Լատուած յաղաղութիւն տայ մեզի : Տանը
մէջն եզոզ բարբ ու բիշները ևս՝ Հազար բարեաւ երթալ՝
ըսելով ճամբաց գրին զանունը :

Լայպիս անունը յառաջ գացին իրենց ճամբան՝ ու կ'երս-
գէին .

Լս տեղս էր մեզի երկրորդ ինչան ,
Հաս մենք լսեցինք ու տեսանք մնն՝
Ըն ըստ բաները , որունք յախտան
Նշանկեալ մնացին ու բիշ մարդ ոչսն :

Վերացով մարդը՝ ու ան մեզէսը՝
Հաս բ ու իրեն փոքրիկ ձաղերը՝
Սնկի աղէկ զաս մը սարմըցուցին ,
Ըտար յարմարին իժող մեր անները :

Ու մնացործը՝ նաե պարտեզը՝
Լրտը՝ իժուածը՝ և անոր որսը ,
Դարմեալ ներսուանց ան փասած ծառը
Ա՛ ընծայեն մեզի հարկաւոր նիս իժ մը :

Հարտեւլ մեզ հսկել ու սպոթիք ընել ,
Լր հուսասարիժ բլլալու հանալ ,
Ու որ ըստ որե իստէնիս սանել ,
Լր մեր Տերտէջ վախով ծառայել :

Հ ի նա տեսայ երազիս մէջ որ անունը յառաջ կ'երթային՝
« Վասնասիրաբ անտնց առնէք ինկեր էր . ալայիս երթաւ-
լով՝ եկան ան տեղը ուր որ Վերխասանասին բեռը իր կըր-

գործին մէջ արի է : Ըտար զննքերը Պազու կը ստորագրե՝
Լրփեապուոց թուղթին մէջ , գլ . Գ . 13 , 67 :

նակնն ինկեր ու Վերնզմանի մը մէջ գլորեր էր : Ուստի
 առ տեղս կանկ առին . ու առ տեղս նաև որհնեցին զԱս-
 տուած * : Իսկ Վրիտանիէ բարս . Է խնո իմ մխարս կու
 գոյ Վաննն ներս մանն ընուս մեղի ըսուած խարք . սյսինցն
 թէ՛ թողութիւն պիտի գաննեղ բանիս և արդեամբ . բա-
 նիս՝ սյսինցն խառանարսից . արդեամբ՝ սյսինցն թողու-
 թիւն ստացուած նամբոյց : Խառանարսին ինչ ըլլայց
 ըրչ մը գիտեմ . բայց ի՞նչ և արդեամբ կամ անիկայ
 ստացուած նամբոյց թողութիւն գաննեղ՝ առիկայ կար-
 նեմ թէ՛ ս՛վ Պարսն Վաղարս , գուն գիտնայու ևս :
 ուստի թէ՛ որ կը հանիս կ'ուզենք ընէլ ասոր վա-
 յով :

Վաղարս . Երգեամբ թողութիւնը ան և որ մեկը կը
 ստանայ անիկայ՝ ուրիշ մեկուն հանար որ կը կարտի ա-
 նոր . սչ թէ թողութիւն գաննոյ աննին գործոյց՝ հապա
 ուրիշ մեկուն անիկայ ստացած նամբոյց . ուստի ընդհան-
 րայէս խանըով առ ինդիրին վրայ՝ քակին ու Վիմու-
 թիւննն ու առ աղոյր գասած թողութիւնը ուրիշ մեկը
 ստացած է . սյսինցն , Մ՞ որ մեզ գաննն ներս ընդու-
 նեց : Ու ինք առ երկու նամբոյս ստացու գաննիկայ .
 Երգարութիւն գործեց մեզ հապուեցընելու , ու իր ա-
 բիւնը թափեց մեզ մէջը ըսարս † :

* Վրիտանոսի խարք բարբ քննարիս հաւատացեալն ըսն
 կանկ առնէլ կու ապ , ու Ըստուծոյ Սուրբ Է ողւջն
 սորկեցընելոյց՝ աննոց ընդուները փառարանութեան կը
 ըլլորէ :

† Ճանապարհորդի մը սրտին անպայման միտթարու-
 թիւն՝ ու բախութիւն ու փառարութիւն է առ : Մ՛ Գ-
 բարք իմ , թէ որ կենդանի հաւատարմի կը հաւատանք թէ՛
 Հիսուս արգարութիւն գործեց մեզ անով հապուեցընե-
 լու՝ ու իր արիւնը թափեց մեզ ըսարս , սրբափ պարտա-
 կան ենք զինքը սիրել իրենով պարծիլ իրենով ու բախանայ :

Վրիստիան - Իսկ ի՞նչ է որ ինք իր Արդարութիւնը մեզի
կու տայ , ի՞նչ պիտի ունենայ իրեն համար :

Վաղարշապատ - Ինչքան ինք կարող եղածն է կամ իրեն հար-
կուող եղածն աւելի Արդարութիւն ունի , և ան պատ-
ճառաւ իրենց բաշխել անիկոյ . ասիկոյ արդարացուցիչ
Արդարութիւնն է որուն ինք իրեն համար կարողութիւն
լուծի , ու անոր համար կը բաշխի անիկոյ . ասիկ է որ ան
կը կուտի Արդարութեան պարգև : Առաջ . է . 17 :
Այսպէս՝ սիկ Վրիստիան՝ ու Վրիստիան՝ ու գուց միւս
մնացածներդ որ հոս էք . ինք իր պարգևները արդեամբ կու
գայ , կամ ուրիշ մարդու մը բռնաբար կ'ըլլայ : Վրիստիան
ինք ինքը գործից , ու իր գործածը կը շնորհէ ան ազատ
մարտիկներն որ իր դեմը կ'ենեն :

Ինչ գործերդ արդեամբ իր պարգևները շնորհելու համար
Աստուծոյ բուն մը հաստատուելու է իրեն զին : Մեզքը
արդար որքանի մը իրաւացի անկեքին մասնից մեզ : Արդ՝
աս անկեքին պէտք է արդարանայ մեզ վրիստիան-
ութեան միջոցով , մեր բուն վրասին վրիստիան հաստատու
մը վնասուած ըլլալով , որ է ինք ինքը արիւնք , որ է-
կու ու ինք անոր անցաւ , ու ինք մեզքերուն համար մեզի
յատկացած մահը իր գրան անկող մտաւ : Վրիստ . գ .
13 : Առաջ . բ . 34 : Երանելով ինք ինք մեզքերին
արիւնքով ազատից մեզ , ու ինք ազատանալ ու ազատ-
ցնալ հոգիները Արդարութիւնով ծածկից . աս պատճա-
ռաւ Աստուած երբոր անարհը գառնելու գոյ , պիտի
անցնի մեզ՝ ու պիտի շնորհէ մեզի :

Վրիստիան - Երիկոյ մեծ բուն է : Այնպէս կը տեսնեմ
որ մեր բունն ու արդեամբ իր պարգևները գառնելու վրիստիան
պարգևելու բուն ունից եղեր : Ինքի Վրիստիան , աշ-

ու մեր ճամբարդութեանը ամեն մէկ բոլորակներն զնորք
փաստաւորել :

խառնեք մտքերն իս պահել ասիկայ . դուք ես՝ ձի իմ՝ զապ-
կընեա , աշխէ մտքերն իս ասէք ասիկայ : Դայց՝ Տէր
իմ , ասիկայ շէ՞ր որ իմ՝ բարի Քրիստիանոսիս բերը իր
կանակեն ձեկց , ու պատճառեց անոր ու բարութենեն կրկ
անգամ՝ ջախկել :

Վառնախոր . Ընթ . ասոր հաստար ընծայելն էր որ
կարեց ան կարպերը՝ որոնք ուրիշ կերպով շէին կրնար
կարուիլ , ու ասոր զբարիեանը մէկ փորձը իրեն ցուցը-
նելու համար էր որ՝ իր բերը իրաշին առջնը տանելու հար-
կաւորեցաւ :

Վրէպիւն . Լոս ալ այդպէս կարծեցի . ինչու որ ին-
պէս և անալ իմ սիրտս ուրախ էր ու ջնծայից , ասկայն
հիմա սասանապատիկ առաւել ուրախ ու ջնծայից է : Ա-
իմ՝ զգացածէս կը հասկընամ՝ ինչ և ասկաւին ըստ քիշ
ալ զգացած եմ , որ եթէ աշխարհի մէջ ամենամանր բե-
ռով բեռնաւորեալ մարդը հաս ըլլար , ու ինչն ալ հիմա
ինծի պէս տեսներ ու հաստար՝ իր սիրտը ըստ ուրախ
ու ինզպայատար պիտի ըլլար :

Վառնախոր . Ըս բաներուն տեսութիւնն ու մտածու-
թիւնը ոչ միայն հանդատութիւն ու բերի ինքնութիւն
կը բերէ մեզի , հապա պանդելի սէր մըն ալ կը ծնանի մեր
մէջը . քանզի (ինչ որ մէկը անգամ մը մտածելու ըլլայ
ինչ իմպութիւնը ոչ միայն խառնունքով՝ հապա աս կեր-
պոյն կ'ընդունի ,) անհնար է որ մէկ մարդ մը իր փրկուե-
լուն միջոցներուն ու քանքուն միայնօք զարմացմամբ շի-
ցուի , նաև իր սիրտը ան Մարդուն՝ շարի , որ նայն փրկու-
թիւնը իրեն համար գործեց :

Վրէպիւն . Ճշմարիտ է . ինծի կու գայ ինչ սիրտ
արիւնով կը լեցուի , երբ որ կը մտածեմ ինչ ինք ինծի հա-
մար արիւն իմափեց : Ո՞վ սիրելի Տէր . ձի՞ որհնեալ
Տէր . դուն արժանի ես զիս սասանալու . դուն գնեցի՞՞
զիս . դուն արժանի ես զիս բողբոջի սասանալու : Դուն

իմ արժանաւորութենէն բխաւորացանքի ստաւել հասուցիք
 քննի համար : Աւարտանք չէ որ ասիկայ իմ կրկանաւ աշ-
 քերը արցունքով ընցուց , ու իր ընթացքը այնպէս երա-
 զեց : Ասաստի եմ որ ինք զիս իր հետը կ'ուզէր , բայց
 ես՝ անարգ թշուարահանն թողուցի զինքը բոլոր նամբան
 սինակ երթալ : Մ'հ . Գլխովս իմն , ճար էր որ քու
 հայրդ ու մայրդ հոս ըլլային . մանաւանդ թէ Տիկին Արկ-
 շան ալ . ու իմ բոլոր սրտովս կը բազմամ հիսնս որ Տիկին
 Անպարկեշտն ալ ես հոս ըլլար : Իրաւ իրենց սրտերը
 պիտի ձնէին . և ի՛չ մէկուն վտխերն ու ի՛չ միւսին զա-
 բաւոր ցանկութիւնները պիտի յայնժամհարկին զիսնց ,
 կրկին իրենց ըմպարանը գտնուալ ու բարի նամբորդներ
 ըլլալը մերժել² :

Քաղաքից . Գուն հիսն քու զգացումներուդ բորբոք-
 մանք կը խափն : Ար կարծե՞ս որ միշտ այսպիսի բորբոք
 մը պիտի ունենաս : Երկից ամենուն շարուիր . քու Ար-
 սուսիդ արիւն թափելը տեսնողներուն ամենուն շարուիր :
 Այցին որ անոր քով կայներ էին՝ ու իր կողմն ելած արիւ-
 նին զետեմը վազելը կը տեսնէին , և սակայն այնչափ հեռու
 էին սակե՛ որ անիկայ կակածնուն տեղը վրան կը խնդային ,
 ու անոր աշակերտելու տեղը սրտերնին կը կարծաւքնէին

² Երիտասիքս Քրիտանիւն : Այցի՛ թէ թնչ է Քրիտ-
 տասի սիրտը բորբոքան սիրտ ունենալը : Ահաւե՛ աս
 տեղս որ երբ կիրքերը այսպէս ուժգնութեամբ բորբոքելու
 ըլլան , լեզուն սուգոյաբար անզգուշութեամբ կը խափն :
 Այսպէս Պետրոս թուարք շեռանը վրայ կ'ըսէր , «Ազնի
 է որ հոս կենանք , ու իրեր իրնի՛ք շինեց . . . վրան
 զի չէր գիտեր թէ ինչ կը խափն» : Մարի . թ . 4 . 5 :
 Ետք պէս Քրիտանիւն ալ կը մտածէ թէ ամեն մարդ ընա-
 կանաբար իրեն պէս պիտի շարժուէր թէ որ հոն ներկայ
 ըլլար . բայց կը մտնայ որ իր տեսնեն ու զգացանք ա-
 ունենին՝ յատուկ և սրտնայ շարժքի մըն է :

անոր դեմ : Ուստի՛ իմ ազնիվներս , ներ բողբոս ունեցածը մասնաւոր սպասարարութիւնով մըն է , որ կը ստացուի իմ նեղի ըսած իս վրայ բարեպաշտ մասնաւորութիւն մը ընելով : Անշնչեք որ բասեցաւ նեղի իմէ հասը իր հասարակ նայնովք իր նազերուն կեր շտար . ուստի պար մասնաւոր շնորհքով մը ունիք ստիկայ * :

Ես միջնային երազիս մէջ տեսայ որ նսնապարհորդները յառաջ կ'երթային՝ մինչև որ եկան ան նոյն տեղը , ուր որ Միստիսը՝ Նշոյցն ու Մանդազը քնացեր էին , երբոր Վրիստափանտս իր նամբորդութեան ասունը անոնց քովն անցաւ . և ահա անոնք ճամբուն մէկ կողմը քիչ մը հեռուն երկաթման թով կախուած էին :

Ըն ասունը Վիտութիւնը իրենց ուղեցոյցին ու առաջնորդին ըստ . Ո՞վ են աս երկը մնարդիկը . ու ի՞նչ պատճառաւ հան կախուած են :

Վաճառիչք . Ես երկը մնարդիկը շար մնարդիկ էին . իրենց նամբորդ ըլլալու միտք չունէին , ու ի՞վ որ կ'ընային արդիւնք՝ կ'արդիւնէին : Իրենց պիտնք ծալութեան աշխարհութեան տուեր էին , ու ի՞վ որ կ'ընային համոզել նոյնպէս կ'ընէին . ու միանգամայն կը արտնջընէին անոնց կարծել իմ վերջնապէս աղէկ պիտի ըլլայ իրենց : Վրիստափանտս ասիկ անցնելուն քնացած էին ասունք , ու հիստ ներ անցնելուն՝ կախուած են † :

Վրիստիւն . Ընայց կրցան արդեօք մէկը համոզել որ իրենց կարծիքն ընդունի :

Վաճառիչք . Եսթ , ըստերը ճամբն մնարդուցին :

* Կեանքի իմ Վաճառիչքը ինչպէս խանդապատութեանը կը վարուի արտաքին Վրիստափանէին հետ :

† Մասուն կեղծաւոր հաստացեալներուն մէկ քանիները կը խոցատուակէ , ու անոնց անունները և վարքերը կը հրատարակէ որ ուրիշներուն վախ ըլլայ , ու իր մտքով ըրջին իրատ :

Մեկը կար Նրանքարացւ անունով, որ համազօյցին իրենց պէս բնէլու: Նաև Կարմաշունչը՝ Աստատիրոջ՝ Կանկուսի հան շեռակոյ՝ ու Քննածը, ու մանկամարդ կին մը Գուշ անունով համազօյցին ճամբաներուն զառանջ ու իրենց պէս ըլլաւ: Եսկէ զաս ձեր Տերունջ ժողով զեշ համբաւ մը հանկոյցին, ու թիշնէրը յորդորելով՝ ին ան մէկ խիտա զարծամար մըն է: Նաև Բարի Լըրկին ժողոյսի շար շար մըն ալ բերին ըսելով՝ ին անիկոյ անանց ըսածին կեանքն շար ալ աղէկ չէ: Սկոյցին նաև անարգեշ անար ծառաները, ու անանց անննն աղէկները՝ ու թիշնէրուն զորմին մէջ մանոյ՝ մանքարացոյցիշ բանասրիտ կարծել: Կարմաշ Մատուոյ հայը յորդ կը կոչէին, անար զաւկիշնէրուն միտիտարու ին իննները՝ Երեւանոյս ին ին, ու նանտարհարցնէրուն նեղու ին ինն ու աշխատու ին իննը՝ անոյս ու բանէր՝:

Պէտք է որ սա երեք մարդոց բնութիւնը բնննայ: Երանիւր կ'ըսուէր Միտմա՝ որ աննն բանի կը հաստատոյ, որ է սրբնակ ին ինն անմար՝ զի բաշխան հաստատոյնակ մը՝ որ ու թիշնէրուն անուշ խաղեր բաշխ ու զեղեցիկ ասու ին իննէրաջը զի բա իննակ կը խարսի: միշտ կը սորվի բաց բնաւ: Ճշմարտութիւնը սորվելու շահանիք, որ հաստատոյ անար՝ սրբն անիկոյ՝ ու հաստատուի անար ժողոյ: ու սաթի փարդ ապիտու իննակ աննն հոյնքնն կ'երեւոյ: Լըրկիրոյցը կ'ըսուէր Նրոյ, որ է սրբնակ հանգարա ու խաղաղ հաստատոյնակ մը՝ որ բնաւ մեկուն նեղու ին ինն շար Մատուոյ ճամբաներուն մէջ ժրտ ինն բանեցնէնէլ, ու անար փառքին է Ճշմարտութիւնը նախաննար ըլլալով: Ասաթի աննն մարդ աղէկ կը խոսի անար ժողով, բաց Քրիստոս աննն սյուսիտնէրուն ժից կու տոյ: Աստուգ. 26: Լըրկիրոյցը կ'ըսուէր Մանգուզն՝ որ սրբնակ է անար՝ որ կը համարմակի հաննէն ըլլալ Մատուոյ սյուսիտնէրաջ մը՝ որ անար Խոյը շխտատմար, կամ ասանց Մատուոյ սահմանն միջոյննէրուն փրկուիլ կը յուտոյ:

Թե՛կ որ այսպիսի անձինք էին՝ ըստ Վերխաֆենի , ընտ պիտի չկարծեամ՝ գիրերնք : Արժանաւոր են եղեր այսպիսի վախճանի մը պատահելու . ու կարծեմ՝ թե ազնի է որ այսպիսի նմանքն մտաք կախուած են , որպէս զի ուրիշներն ալ տեսնեն ու պատշտան : Բայց ազնի պիտի չըլլա՞ր թե՛ որ իրենց յանցանքները երկաթէ կամ պղնձէ տախտակի մը վրայ փորագրուէր ու հասնուէր՝ ուր որ իրենց շարագործութիւնները կատարեցին , որ ուրիշ զեւ մարդոց որինակ ըլլար :

Վաւերաց . Ասրպէս եղած է , ինչպէս որ ազնի կըրնաս իմանալ թե՛կ որ քիչ մը զեպ 'ի պատը երթաս :

Վե՛րջիւն . Չէ՛ չէ՛ . թող կախուած մեան իրենք՝ ու իրենց անունը ժամգտտի , ու իրենց շարագործութիւնները յախտան թող մեան իրենց գեմ՝ վկայութիւն ըլլալու : Եւ մէկ մեծ ընտրէք մը կը համարիմ՝ որ մեր հոս գաղն առաջ կախուէր են սանք . թ՛վ գիտէ թե՛կ մեզի պէս տկար կնիկներուն ի՞նչ պիտի ընեն սանք :

Ընտանը իր խաւքը երգի գարնայ՝ ու ըստ .

Երբ գուք կախուած հոս մնացէք երեքնիդ 'ի սխախն ,
Ղշան եզէք ճշմարտութեան հակառակորդ եղողն .

Ե՛հա այսպէս է կեղծարարներուն անասակ՝ ու Եստանոյ որեւէքն հակառակ պին , որոնք յանդիմաբար կը համարմակին Վերխաֆենի վրիպելու՝ սասանց Վերխաֆենի պատկերին կերպարանակից ըլլալու . ու չեն հաստատար թե՛ Սուրբ Հոգին՝ Վերխաֆենի ժողովուրդը՝ անոնց մտայն հոգւովք կը նորոպէ , արդարութիւնով՝ ու ճշմարտա սրբութիւնով . բայց սասանց առ իսկական սրբութեան՝ մէկը պիտի չտեսնէ Տէրը : Երբ . ժբ . 14 : Եւ գոյնիկնիքիք առ երեք տեսակ հաստացեալներն , ինչու որ սանք շատերը կը մոլորեցընեն : Ճշմարտա քրիստոնեաները վրանդի մէջ են՝ որ եթէ բոլորովին չկարծանին ալ՝ զոնկ երբեմն շարաշար խաբուին սասանցալ :

Եւ որ մենկ եակ կու գայ թող փախնայ աւ փախնանէն ,
 թե՛ որ ինքը ճամբորդներուն բարեկամ չէ իր սրտն .
 Եւ դուն զԳՂԸ լե՛ր հողիդ ի՛մ՝ ամեն պայակս մտորոցմէ ,
 Որ հակառակ են սրբութեան շփանալով Տէրս՛ջէմ :

Եւ յայկս յառաջ զայցին անանք՝ մինչև որ Ղատուարութեան
 Լեռանը ստոր հասան * , ուր որ բարի Վախախտը նա-
 թն առիթ մը ունեցաւ անանց պատանելու ինչ որ հան պա-
 տահէր էր՝ Վրթաախանութն անկէ անցնելուն : Ուստի
 առաջ աղբիւրը աստաւ գանձը , ու ըսաւ . ահա առիկայ
 է ան աղբիւրը՝ որմեն Վրթաախանաւ խնայ աւ լեռը էլի-
 լին առաջ , ան ասենը առիկայ յառակ ու աղէկ էր . բայց
 հիմա մեկու մը ստորոջ պղտորած է՝ որ լուզեր թէ ճամա-
 պարհորդները իրենց ծարաւը անցընեն հոս : Ետք վրայ
 Ղթնութիւնն ըսաւ . Բայց ինչի՞ւ պայակս նախանձաւ է ան
 անձը : Իսկ իրենց ուղեցոյցն ըսաւ . թե՛ որ աւ իւրը
 ասնութ՝ ու անուշ է աղէկ ամաններու մէջ գրութի , կ'ըլ-
 լայ . ինչու որ ան ասենը ազանգութիւնը ամանին տակը
 կ'իջնէ , ու ջուրը ինքիրմն աւելի յառակ կը վազէ : Ուս-
 տի Վրթաախն ու իր բնիկ ընկերը պարտաւորեցան նոյնպէս
 բնել . առին հողէ ամանի մը մէջ գրին ան՝ ու այնպէս
 թողուցին մինչև որ ազանգութիւնը տակն իջաւ , ու յե-
 ապ խնային անկէ † :

* Եւ Ղատուարութեան Լեռը կը նշանակէ թէ ինչպէս
 գժուարին է Վրթաախի հետ կենալ , անոր յարիւ , ու
 անոր ճշմարտութիւնը անուր բանելու յարատեւել , երբոր
 գրտանց մելութիւններով ու հեթեաղութիւններով
 շքապատած ենք , ու ներսն փորձութիւններն ու ցանկու-
 թիւնները հանապազ գլուխ կը գերցընեն : Բայց ան լե-
 ռը որչափ ալ գժուարին ըլլայ մեզի՝ ապահովութեան
 ճամբան է Հիսուսի նայիլն ու մեզ պահպանելու համար
 իրեն աղբիւրը :

† Եւ գրբին առջի մասն մէջ աղբիւրը յատկապէս կը

Մեկ ետե ընամեն ստորոտի երկու ճամբաները ցոյց տուաւ անոնց՝ ուրիկ երթալով փարսեպին ու Անդամարը իրենց զիբները կորսնցուցին , ու ըսաւ՝ Ըստնք վտանգաւոր ճամբաներ են : Վերստիամոս ասիւն անցնելուն երկու հոգի կորսուեցան աս ճամբաներուն մէջ : Եւ ինկպէս կը տեսնէ՞ք որ աս ճամբաները շղթաներով , ցիցերով ու խրամներով զոչուած են , բայց կան անոնք որ ստաւել կ'ընտրեն աս ճամբաներէն երթալ , քան թէ աս ընտր ելլելու աշխատանք քաշել :

Վրէժ-Գիժ . « Ընտրեաներուն ճամբան գժուարին է » : Ըստի , ԺԳ . 15 : Աշարունապի քան է որ տուանց զլուխնին իտիտիտիտու կրնան մտնել աս ճամբաները :

Վաղտախոս . Համոզմարար կը համարեակին այնպէս ընել . և մանաւանդ թէ որ երբէք իմաղաւորին սպասուողներուն մէկը գիտուածով զիբներ տեսնէ՝ ու կանչէ՝

Նշանակիչ Մեհաարանի քարոզութիւնը . իսկ հոս անոր պղտորութիւնը կը նշանակէ Մեհաարանի պարզ և անաբաս փարզապետութենէն մնչորիցը : Ըստնք զարեբու մէջ կը գտնուին քարոզիչներ՝ որոնք մարդարեւ ըսածին պէտ սպրեթոֆին մարտը չուրը կը պղտորեն . Ըստի . ԸԳ . 18 . այսինքն՝ ինկպէս և Վերստոս ու անով եղած փրկութեանը վրայ թիւ մը կը քարոզեն , բայց մարդկային փարզապետութիւններով այնպէս կը խառնակեն՝ կը շարժակեն՝ ու կ'ապականեն ձրի շորհաց ազրիբը՝ որ սղթակի ու մարտեալ հողին շիրմար խնել անոր չուրը , ու շիրմար անով իր մարտը անցընել . հապա կը պարտաւորի թողուլ մինչեւ որ աս մրտները քատակը իրենն : Ըստնք զգուշութիւն բանեցընելու ենք այսպիսի ազտեղի չուրիք խնելն . ինչու որ անոնք մեզ կ'ուսեցընեն իրողութեան ախտով , այսինքն՝ մեր կամքին ամբարտաւանութիւնով մարդկային արժանաւորութիւնով ու անին արդարութիւնով , որ Հիստաի փառքին ու մեր հողինբուն քարելուութեանը հանքուակ են :

և ըստ իրենց թե՛ ծուռ նամբուն մեջն են, և պատահի-
րէ ալ որ վտանգէն զցոյչ կենան, նախասկոյցով կը
զատանան ու պատասխան կու տան և կ'ըսեն. «Տէրոջ
անունովը մեզի խաած խապիդ վառյով՝ մերք թեզի մտիկ
չենք ընել. հապա անչու շա մեր բերնէն ելած սառն խապը
պիտի ընենք» : Երբէ՛ . խոյ . 16, 17 : Երկէ զսա թե՛ որ
քիչ մը հետուն նայիք՝ պիտի տեսնէք որ սա նամբաները
բուսական գոյու թիւն պիտի ընծայեն մեկուն՝ ոչ միայն
սա ցիցե թոյլ, խրամեն թոյն ու չգիտան թոյլ, հապա նաև
ցանկապատ ըլլալովն . և սակայն անոնք հան երթալ
կ'ընտրեն * :

Վերիտիւն . Նոյն են անոնք, շն սիրելի աշխատիլ .
զար վեր նամբան անհանց և իրենց : Երայիս՝ անոնց
վրայ կը կատարի ան գրուածը, թե՛ «Նոյնն նամբան
փշեղէն ցանկի պէս է» : Երայ . 19 : Երայիլ
կ'ընտրեն լարուած սրտայթի մը վրայ քաշել՝ քան թե՛ սա
ընեն՝ ի վեր ելլել, ու մնացած նամբան մինչև Վաղարշ
երթալ :

Շինս՝ ալ նամբայ ելան, ու սխեցին ըսն՝ ի վեր ել-
լի : Բայց ըսանը զլուիք համեմտէն առաջ Վերիտի-
ւնին շունը սխեց կտրիլ, ու բառ . Եսիկայ իրա շն-

* Վանեցիք՝ որ վարդապետութիւնը համեմտի կու զայ
մեզի . անը համեցընով թե՛ անը թնող վարդապետու-
թիւնը : Սեզիտարնէն ու վարդապետները առջինը կը
սիրեն, ու երկրորդը կ'տան : Բայց անկեզն ու հաւա-
տարիթ՝ քրիստոնեաները կը վաճառեն որ իրենց սրտերը
քնուին ու իրենց նամբաները փորկուին . ու անոր համար
Վասիլին հետ կ'աղաղակեն . «Վարնէ՛ պա՛՛ ձգ Եստուած,
ու զխոյնի իմ սիրտս . իս թնէ՛ ու զխոյնի իմ մտած-
մունքներս, և նայլ թե՛ արդեպ շար նամբու մէջ եմ՝ և
զիս զեպ՝ ի յախանական նամբան առաջնորդէ՛» : Երայ .
23, 24 :

լաստատ ընս մըն է . զարեանք չէ որ իրենց հանգստութիւնը՝ հոգիներնուն աւելի սիրողները ստախարակ ճամբոց մը կ'ընտրեն : Ընկէ ետե Վիթութիւնն ըսաւ . Ես քիչ մը պետք է նստիմ . ու աղոցը ամենէն պզտիկն սխեց լալ : Եկէ՛ք եկէ՛ք՝ ըսաւ Վաշխարաք , մի նստիք հոս . ինչու որ քիչ մը վերը Իշխանին սաղարթախիտ ստեղծ եանկուած հոգիներ որ զով տեղը կայ : Անոց փոքրիկ արգուն մեղքն բանեց , ու վեր գեւց 'ի հոն կը հաներ զանիկայ * :

Արոր որ ան շոքանաւոր տեղը եկան՝ ըստ կը փախարկին նստիլ , ինչու որ բոլորն ալ արիւն քրտնք մտած էին : Ըն ասեմը Վիթութիւնն ըսաւ . Հոգեմաներուն ձրչափ անուշ է հանգստութիւնը . Մատթ . Ժա . 28 . ու ձրչափ բարեբար է Ճամբորդներուն Իշխանը՝ որ անոնց համար պապիսի հանգստութեան տեղեր կը պատրաստէ : Ըստ անգամ ընցիկ ես աս շոքանաւոր տեղին վրայով , բայց բնաւ տեսած չէի առաջ : Բայց հոս զոցը կենանք ընանալէն , ինչու որ՝ ինչպէս որ լրած եմ , Վրիտախանութիւն ըստի նստաւ անիկայ :

Ըն ասեմը Վաշխարաք աղոցն ըսաւ . Եկէ՛ք նայիմ , իմ գեղեցիկ ազարս , ի՞նչպէս էք : Ի՞նչ կը խորհիք հիմն ճամբորդութիւն ընելու վրայով : Տէ՛ր իմ՝ ըսաւ պզտիկը , տեղէ թէ ես ճամբուն մնալու էի . բայց ընդհակառէ եմ քեզի՝ որ իմ կարտաութեանս ասեմը մեղք առիք ինձի : ու իմ միտքս կու գայ հիմն՝ ինչ որ իմ

* Ըն որ անենուրացութեան խիտ գործ ըլլալը՝ ու մարմնոյն ձրչափ դժուար դալը խնայած չէ , շքիտեր թէ ինչ կը նշանակէ աս Վիթուարութեան Լէսը : Վանզի որչափ որ Հիսուսի հանգստարար շոքանաւոր տեղին մտանանք , այնչափ ճամբուն վրայ աւելի դժուարութիւններ կը զանենք . բայց նոյնչափ ալ քաղցր կ'ըլլայ այն հանդիտարը երբ որ ստանանք :

մայրս ըստ ինձի . սյախնքն՝ ի՞նչ Արկիմոքը երթալու ձամբան
սանդուխի կը նսնանի , ու Գովոսթը սանդո ձամբան լնու-
նէն վար իջնելու : Բայց առանկը ազնկ է ինձի սանդու-
խէն վեր Աննայ երթալ , քան ի՞նչ լնան 'ի վար Մահուան
փառել :

Ընտանը Գովոսթիսնն ըստ . Բայց առանկը կ'ըսէ .
Լնան 'ի վար իջնելը դիտին է : Իսկ Աստորոս ըստ ,
(քանզի առ էր ազնկին անունը .) Ըն որը կու գայ՝ որ
առն իմ կարծեաց լնան 'ի վար իջնելը աննննն դժուար
դիտի ըլլայ : Եղբի « աղաս » ըստ իր վարժապետը . շի-
տակ պատասխան տուիր իրեն : Ընտանը Գովոսթիսնը
ժպտեցաւ , բայց փոքրիկ ազնկը կարմրեցաւ * :

Անկէ՛ք՝ ըստ Վարդապետի , քանի որ նաեւ էք սպերնիդ
հանդէպնեցնելու , կտոր մը քան կ'ուտէ՞ք որ բերաննիդ
քիչ մը անուշցրնէ . ինչու որ նաև մը ունիմ՝ ես՝ որն որ
պարտն Մեկնիչը իր գոննն դուքս ելան աստես իմ նեղքս
դրտ . քիչ մը մեղաբարբախտ ու քիչ մըն ալ ոչարակ
առաւ ինձի † : Ես կարծեցի որ ինչ քան մը տաւա-

* Երկու պրնատոր է . երբոր ուրիշները մեզ գովարա-
նեն՝ պետք է կարմրինք , ազնկ գրանարով որ ըստ քանիք
ունինք անշուարտ : Բայց ուննք այնպիսի անտի լաննա-
պատասխան իսնն մը՝ ու բարձր կարծիք մը ունին իրենց
սեփնական արգարութեանը՝ արժանաւորութեանն ու կա-
տարելութեանը վրայ , որ լնն անշուարտ : Ա՛գրայք իմ՝
զուն քու սրբանի մեղաւոր մը ըլլայն ձանշարով հանա-
պաղ առ Տէր կարգն որ քեզ հոգեւոր հարստութեան պա-
նէ , ու խոնարհ սիրտ մը տայ քեզի :

† Երկու քաղցրիկ սրբանակ մըն է Ըստուծոյ իր ժողո-
վարցը կազմութեան : Ըստուծոյ խոցնն ու խոստմունք-
ննն են՝ որով առարմին հոգինքը սնունդ կ'առնեն . ինչ-
պէս որ Գուսթի կ'ըսէ . « Ինձի հազարաւոր ոսկի ու
արծաթէ տակի ազնկ է քու բերնիդ սրնքը » : Սաղ .
ձմ ի՞նչ : 72 : Ո՛վ ընթերցող՝ կը յուսամ որ քու փորձա-

քեզի՞ ըստ Վիմուխիւնը . ինչու որ մեկդի կանչեց քեզ :
 Եւթ սպառեա ըրտա , ըստ միւսը . բայց և այնպէս՝ նախ
 և առաջ մեր բնակարանն ելլելուս ինչպէս որ պիտի ըլ-
 լայ ըսի՝ այնպէս պիտի ըլլայ . բայց իմ ունեցած բարիք-
 ներուս բաժանորդ պիտի ըլլաս դուն , որովհետեւ այսչափ
 յաճարութեամբ ընկեր եղար ինձի : Ենկե ետեւ առաւ
 անոնց՝ ու անոնք ինձ Վիմուխիւնը և ինձ աղաքը կերան :
 Եւ դուն՝ տէր իմ , ըստ Վրիտախնէ Վառնախրախն , դուն
 ալ կ'ուզե՞ս մեզի պէս ընել : Բայց ան պատասխան
 առաւ ընելով . Վուք նամբայ կ'երթայք , ու ես ըստ
 շանցած ես պիտի դատմամ՝ . անուներ ըլլայ մեզի . ես
 աունը ամեն որ ան նոյն բաները կ'ուտեմ : շինմ՝ երբոր
 կերան ու խնային՝ ու քիչ մըն ալ խառնեցեցան , իրենց
 առաջնորդը ըստ անոնց . Օրը իրիկուն կ'ըլլայ . ինձ որ
 կ'ուզե՞ք պատրաստուինք նամբայ ելլելու : Աստի նամ-
 բայ ելան , ու փորձիկ աղաքը առննաւն կ'երթային . բայց
 Վրիտախնէ սլարակին շէշ մտաքա իր հետը առնելու .
 վան որոյ իր աղաքը մեկը ես խրկեց անիկայ բերելու :
 Են առնը Վիմուխիւնն ըստ . Կարծեմ՝ ինձ ասիկայ
 մտապութեան տեղ մըն է . հա կորսընցոց Վրիտախանս
 իր իմուղթը , ու հոս ձգեց Վրիտախնէ իր շէշ . ի՞նչ է
 սառ պատմաւը՝ տէր իմ : Պատասխան առաւ իրենց
 առաջնորդն ու ըստ . Պատմաւը քունը կամ մտապու-
 իմիւնն է . անոնք երբոր արթուն մնալու պարտական են՝

առիմիւնդ ալ սառ համեմատ է : Հիտուսի խաղին տրա-
 աը՝ Հիտուս ինչն է . և ինձ որ գիտես ինձ ի՞նչ է իրենով
 մանիչը , պիտի գիտնաս ես ինձ իր ժողովրդոցը կար-
 տութեամբ համար պէտք եղածը մըն ունի ինչ : Ա-
 երբոր Սուրբ շոյին Հոյին Հիտուսի բաներին կ'առնէ՝ անոր
 ժողովրդոցը յայտնի ընելու , մինչև անգամ անոնց արքա-
 մութիւններն ու անոնց արքունիները նանկնոց սլարակի կ'
 գարձընէ :

կը ցնանան , ու ոմանք երբ որ մնայրնին պահելու պարտա-
կան են՝ կը մնանան : ու հանգստութեան տեղերը ճամ-
բարդներէն ոմանց ստորաբար մէյակի բան կորսնցընե-
լուն գլխաւոր պատճառը սա է : Ճամբարդները պէտք է
արթուն մնան ու մնայրնին պահեն իրենց արդէն ունեցածը՝
իրենց ամենամեծ ուրախութեանը մէջ ալ . բոլոր ասիկայ
չքննելուն համար շատ անգամ իրենց ուրախութիւնը ար-
ցունքներով կը վերջանայ , ու իրենց ցորեկը անգով կը
միմնայ . տեսէք Վրբաախանասին պատմութիւնը՝ ու իմա-
ցէք թէ ինչ պատահեցաւ անոր սա տեղը :

Երբ որ եկան ան նոյն տեղը հասան՝ ուր որ Աստուածուն
ու Ալախուսը Վրբաախանասին պատահէր էին յորդորելու
զինքը որ առիւծներուն վախէն ետ դառնայ , տեսնաւ որ
հողաբլուր մը շինուած էր հոն , ու անոր առջինը գեղ 'ի
ճամբուն մըցով լայն տախտակ մը կար՝ տուն մը ուսանա-
ւոր դրուած վրան . ու անոր տակը ան հողաբլուրին շինուե-
լուն պատճառը նշանակուած էր : Տախտակին վրայի ու-
սանաւորը սա էր :

Սա հողաբլուրը մ'ի որ կը տեսնէ ,
Արտին ու լեզուին թ'ի զգուշանայ ,
Բոլոր թէ որ շքնէ՝ ինչն ալ անպատճառ
Ուրիշներուն պէս պատճապարտ կ'ըլլայ :

Իսկ ուսանաւորին տակի խաչն սա էր՝ «Սա հողաբլուրը
շինուեցաւ որ վախկոտութեանը կամ կատկածատութեանը
տակ անգին ճամբարդութեան երթալու վախճարները ա-
սոր վրայ պատճառին : Դեռ ասոր վրայ տարցուցած էր-
կաթ խաթեցին Աստուածուն ու Ալախուսին լեզունե-
րուն , Վրբաախանասը իր ճամբէն խափանելու քանակուն
համար » :

Են տակնը Գրթութիւնն ըսաւ . Եսիկայ շատ նմանու-
թիւն ունի ան Արեւելոյն խաչին , թէ՛ «Ո՛վ նենգաւոր

ընդու՝ ի՞նչ արտի քննի, ու ի՞նչ անկշտի: Այդպէս որ
մարդուն սուր նեւերը ու գիհիին կայծերը՝ * : Սուր՝
ճի - 3 (Կառուցը), 4 :

Այսպէս անոնք յառաջ գացին մինչև որ առիժներն
սկսեցին երևալ : Գանձք որ պարուն Վախախտը գորտոր
մարդ ըլլալով՝ առիժե վախ շունկր քնք : Եւ սակայն
երբոր առիժներուն եղած անգն եկան, տղայք որ առիժե
կ'երթնային՝ հիսն սկսեցին ետ մնալ, որովհետեւ կը վախ-
նային առիժներին : ուստի ետ դարձան ու միաներուն
ետեւն կը քաշէին : Ետք վրայ իրենց առաջնորդը իրն-
դաց ու ըսաւ . Ի՞նչպէս էք հիսն՝ արձապա, երբոր վը-
սանդ չըլլայ առիժե երթալ կը սիրէք՝ ու երբոր առիժներ
երևալ սկսին ետեւն գալ կը սիրէք հո՞ :

Երգ՝ երբոր առաջ կ'երթնային՝ Վախախտը իր թուրը
քաշեց որ առիժներուն հսկասակ՝ ձամբայ քանայ ձամ-
բորդներուն : Եւ ասեւը մէկը երևան ելաւ, որ կը
թուեր թէ առիժները կը գրգռէր անոնց դեմ՝ ու ըսաւ
ձամբորդներուն առաջնորդին . Ի՞նչ է պատճառը որ
գուն հոս եկար : Գանձք որ մարդուն անունն էր՝ Իստ-
ուպդեմ կամ Երթնա՛նկ , ձամբորդները սպաննելուն
պատճառաւ . ու ինք հսկաներուն ցեղն էր † :

* Դասիթ անունը կը նշանակէ Սիրիի, Եւսո զգու-
շութիւն քանեցրնելու ենք որ չըլլայ թէ քան մը խափնք՝
որ բարեպաշտութեան հսկամբաութիւն ունեցողները ը-
րացընն : Եւ սկիսեցիս մէջ եզոզ անձանց առիժը արտան
ըն յայտնել մինչև անգամ սկսար և փորձութեան մէջ ե-
զոզ քրիստոնէից թերահաստութեան երկիր զնէն ու
զանգամները :

† Դեմարին է իսկուալ հեղինակին ճիշդ մտաբը իրա-
քանչիւր հսկաներուն վրայով՝ որոնք ձամբորդներուն վրայ
կը յարձակին, և անոնց առաջնորդն ու անոր ընկերներն
կը սպաննուին : Ոմանք կարծեցին թէ աս անգի իտալը

Պատասխան տուաւ ճամբորդներուն առաջնորդը . Ընդհանրէն ու ազգայն ճամբորդութեան կ'երթան , ու իրենց երթալու ճամբան ասիկայ է . ու պիտի երթան ասոնց՝ ընդզեմ՝ յեղի և առիճներուն :

Իտալաագիւլ . Ըն չէ անոնց ճամբան , ու պիտի շերտան ասիկ : Ինչ եկայ որ արգիլեմ՝ զանոնք , ու ան գիտասարութեամբ առիճները կը գրգռեմ :

Շխնա՝ ճամբորդը խաւելով՝ առիճներուն կատարութենէն ու զանոնք գրգռողին զարգանաբարոյութենէն ասանէ մը՝ ի վեր աս ճամբան շատ պարսպ մնացեր էր , ու զընթեկ բարբառովն խառով ծածկուեր էր :

Ըն ասանք երգում՝ ըրաւ մարդը առիճներուն վրայ թէ անիկ պիտի չանցնին . ու անոր համար հրամայեց որ մեկդի գառնան , ինչու որ անիկ անցք չունենան պիտի :

Իսոյց անոնց՝ Վաղարշապատ առաջնորդը՝ առաջ խոստապեցին մտակցաւ , ու այնպէս սասա՛լութեամբ անոր վրայ

կը նշանակէ թմերահաւատութիւն . իսոյց Վրիժաշեղ՝ կը թուի թէ հակառակ անուն մըն է աս ներքին թնամայն . ու շարժուիլ որ թմերահաւատութիւնը աւելի ուժգնութեամբ զայ անոնց վրայ՝ որ ասանին ճամբորդութիւն կ'ընեն : Ուստի կը թուի թէ աս շահան Վոյզեայ մէջ շունի մը զգրաւոր մարդոց օրինակ բերել ըլլայ հեղինակին գիտասարութիւնը , որ միշտ զբազան էին հալածուիլ հրամաններ հանել . և աս բանը աս գրքին գրուած ժամանակը աւելի զգրաւոր կերպով կը կատարուեր շուն թէ անկէ առաջ : Իսոյց Բեհարանին քարոզութիւնը՝ որով Վրիժապատ պաշտօնականը շարժեց աս բը շարժուցին , աս թնամին յազմեց . շունդի պայտի շահամարտիկ պատերազմողներուն օրինակն ու յարգարեւոյնը մինչև անգամ տկար հաւատացեալները զարնուցին իրենց վրիժերը յազմելու ու իրենց խղճեանքին համեմատ գործելու , անիկ յառաջ գալու գիպուածը Բառաւոյց եղև ըզ :

յարմակեցաւ իր թրովը , որ զանիկայ պարտաւորեց եւ
բաշտեցաւ :

Ընտանեւը առիւծները գրգռողն ըսաւ . 'Իսն իմ երկ-
րիս վրայ դեռ պիտի սպաննե՞ս :

'Քաղաքիք . Ըս մեր եզան ճամբան թագաւորին ճամ-
բան է , ու դուն անոր ճամբան վրայ գրեթէ եւս առիւծ-
ները . բայց առ կնիկներն ու առ աղարթ՝ թէ եւ տկար ալ
են , չու առիւծերդ հաս ըլլալովն ալ՝ իրենց ճամբան պի-
տի յառաջ երթնան : Աւ առ խաղտից զարնեալ մէկ ուժ-
գին հարուած մը տալով անոր՝ իր ծնկու ընթան վրայ
գետինը նշեց զանիկայ : Ըս նոյն հարուածովը նաև անոր
սաղաւարաւը կտարեց , եւ ուրիշ հարուածով մը անոր մէկ
թիւը կտարեց : Ընտանեւը շնորհաւ պնդեցաւ զարհուրելի
եզանակաւ մը կանչեց , որ իր նայնը կնիկները վախցուց .
բայց եւ պնդեցաւ ու բախ էին որ գետնին վրայ անոր փռուած
մնացը կը տեսնէին : 'Իսնց որ առիւծները չզիմ պոզ կա-
պուած էին , պնդեցաւ որ իրենցսէլ բան մը չէին կրնար ը-
նել : Առտի երբոր անանք գրգռողը՝ իստաւաղէմը ըս-
պաննուեցաւ , 'Քաղաքիքը ճամբորդներուն ըսաւ . 'Եկե՛ք
հիմա իմ ետեւեւ , ու փնտս մը պիտի շարտահմի նշե՛ք ա-
ռիւծներն : Առտի ամենը մէկին յառաջ գացին , բայց
կնիկները անոնց քովն անցնելուն կը գողգողային . աճ-
ղարը եւ կ'երևար թէ պիտի մնանէին , բայց առանց փնտս
մը ամենն ալ անցան * :

* Ճամբորդարհորդներուն իսկոյն իրենց հանգստութեան
ետեւ շնորհակէտ կրած հակառակիւ թիւնն ու առիւծներն
բաշտած վախը կը քաջցնեն հոգեւոր պատեբազմի մէջ իրանց
խառն վիճակն ու պատահումները : Ընթե՛րքոց պէտք է
միշտ յիշել առիկայ , որովհետեւ Ըստանոց շորհալը ըն-
թացքին մէջ միշտ պնդեցաւ կը պատահի բարեպաշտ ճան-
քորդներուն : Երբոր Ըստանած սովորականէն տեսն
հանգստութիւն կ'ընենայէ հոգւոյ մը , գիտցի՛ր որ անով

Ազգ' երբոր 'Իսմայականին բնակարանը երեւալ սփսջ , շուտով եկան հասան հոն . բայց մինչև հոն երթանին շատ արտարայցին , ինչու որ գիշեր ասեն ան անոց քամ- բորդու թիւն ընելը վասնզատոր է : Ուստի երբոր դուռը եկան՝ առաջնորդին զարկաւ անիկոյ , ու 'Իսմայականը ձայն տուաւ , թէ՛ Ո՞վ է ան : Բայց առաջնորդը՝ Այս եմ ըսածին պէս՝ անոր ձայնը ճանչցաւ , ու վար իջաւ . ինչու որ ան առաջնորդը քամբորդներուն ուղեցոյց ըլլալով շատ անգամ հոն եկած էր : Արբոր վար իջաւ՝ դուռը բացաւ , ու 'Վախտիկաբար շխտակ գրանը ասինք կայնած տեսներով՝ (արտհետե շտեաւ կրիկները , որ անոր ետեք կայներ էին ,) ըսաւ անոր . Ի՞նչպէս ես՝ Պարոն 'Վախտիկա . այսպէս ուչ ասեն ի՞նչ բան ունիս հոս աս գիշեր : Ան ալ պատասխան տուաւ ու ըսաւ . 'Վանի մը քամբորդ- ներ բերի՛ որոնք իմ Տերտն հրամանաւը հոս պիտի մնան : Պանտի կրնայի հասնիլ հոս թէ՛ որ աս խճները զրդուել ուղղ շտեղծին հետ ընենկուէի : Բայց անոր հետ մէկ երկար ու տաղանայի կոխ մը ընելէս ետե գնիրն ազաննե- ցի , ու քամբորդները անվնաս հոս հասուցի :

'Իսմայական . Կերտ ըն՝ս գար , ու մինչև առտու մնար :

'Վախտիկա . Ձե , աս իրիկուն իմ Տերտն պիտի դառ- նամ :

'Քրիստոսի . Տէր իմ , շե՛մ գիտեր թէ ի՞նչպէս ուզեմ քեզ նշել մեր քամբորդու թեանը մէջ . դուն շատ հաւա- տարիմ ու շատ սիրելի եղար մեզի : 'Իսն մեր անոց պե- պիտի բախտ թեամբ կուտեցար , դուն զմեզ այնպէս սրբ- ասնոց իրասակցիք , որ բնաւ պիտի չմոռնամ քու մեզի բրած երախտիքդ :

Իսկ 'Գիթու թիւն ըսաւ . Արանի՛ թէ մինչև քամբուն

Շուտով դաւաւ ճոր փորձու թեան մը կը պատրաստե անի- կոյ :

վերջը՝ քեզ մեզի ընկեր ունենալու հարող ըլլալինք : Նեղութիւններով լեցուն մեզի պէս սգորակէի կնիկները , այսպիսի ճամբու մը մէջ առանց բարեկամի ու առանց պաշտպանի մը թ՛նչպէս կրնան գիտնալ :

Մտիկ ետև ազոցը ամենեկն փոքրիկը՝ Հակոբուն ըսաւ .
 « Կազալիս՝ ան բ , հաճէ մեր հետն երթալու՝ ու այնն մեզի . որովհետև մենք այսչափ տկար ենք , ու ճանապարհը այսպէս սխալուցաւոր է :

Վառապարտ . Ես իմ Տերուն հրամանին կը նայիս՝ . թէ որ ինք մինչև ճամբուն վերջը մեզի ուղեցոց ըլլալու գիտ հարցէ , յո՞ւրս կամնք պիտի ապաստարիս՝ մեզի : Բայց առ մտախ գուց պահաստութիւն ըրած գանուկցայ առաջ . ինչու որ երբոր ինք հրաման ըրաւ ինձի մինչև հոս ներհետը գալու , ան ստինը իրեն ինչոյնու . կից գիտ՝ որ բոլոր ճամբան ներհետը երթամ՝ . ու ինք ներ ինչոյնքը պիտի կատարէր * : Բայց առ այսմ՝ պետք է հրամարիս՝ մենկ . ուստի բարի՝ Վրխախին՝ Պրիթութիւն՝ ու իմ քով աղաքս , մնայ բարեւալ :

Ըն ստինը Վանապանը՝ որուն անունն էր Պահապան , հարցոց Վրխախինին իր երկիրն ու իր յեզը . ու ան ըսաւ . Ես Պորտաննան Վազարին կու գամ . որքեարի կին մըն եմ ես . իմ երկիս մեռած է . իր անունն էր Վրխախանոս ճանապարհորդ : Ի՞նչ , ըսաւ Վանապանը , անիկոց քու երթ՛կոց էր : Ես թ , պատասխան առաւ :

* Պատշաճապէս կրկին և կրկին ապացրուած է մեզի որ մեր ազգի յնկրուն մէջ յատկապէս և որոշակի յիշնք մեզ հարստութիւնները , մանաւանդ մեր հոգեւոր տղան վերաբերեալ ամեն բաները : Եւ երբոր հարկաւորութեան ժամանակ մէկ խիստ պատակար պնտութենէ մը գուրկ մընանք , պետք է մտաբերելու յեղեղնք թէ ան մտախ պահար գանուած ենք մէջ , ու Մատուծակ ինչոյնած ընք ան պնտութիւնը :

Վերադարձնել, ու ասանք ալ իր զանգերնքն են. աս ալ՝
 «Վիճակի վերջը ցուցնենք» իմ քաղաքացի կենդանիս մեկն
 է : Եւ ասանք Վանապանն իր գանձակը գարկաւ՝ ինչ-
 պէս որ ստեղծութիւն ունի ընել պայտի ստեղծանք, ու
 ազդիներուն մեկը որ կ'ըսուէր Վանաբնակաւոր, գումն ե-
 կաւ. ու Վանապանը անոց բարս : Վնն ներս զգուցի ինչ
 Վերադարձնելն կենք Վերադարձնելն ու իր զանգերնքը նախ-
 բարդութեամբ հաս եկած են : Եւստի ազդիկը գնաց ներս
 ու պատմեց անիկայ. բայց ահա ի՞նչ գնա՞լովս ասան ազա-
 զանքեր եղաւ ներսը երբոր ազդիկը ան իտպը իր բերնէն
 հանեց :

Ս ասն որք արտաբայով Վանապանին եկան, ինչու որ
 Վերադարձնել տակաւին դրանն առնէր կայնած էր : Եւ աս-
 անք գումը եկողներուն մեծերը ըսին անոր. «Կ'ըս ե-
 կոր» Վերադարձնել, ներս եկոր՝ ան բարի մարդուն կենիկը,
 ներս եկոր բոլոր քաւ հեղինակերով : Եւստիս ինչ ներս
 մտաւ, և իր ազգին ու իր ընկերն իր ետէն գացին :
 Երգ՝ երբոր ներս գացին՝ մեկ մեծ սննեակ մը տարուեցան,
 ու հրաման եղաւ իրենց որ նստին. ուստի նստան, ու
 ասնք պատուարները կանչուեցան որ ան հերթերը տեւ-
 նեն ու անոնց զարուստը բարեկեն : Եւստի ալ ներս եկան՝
 ու խնամալով ասանց ս'զ ըլլալը, ասնն մեկը համբուրե-
 լով բարեկեցին՝ ու ըսին. Բարի եկիք՝ ս'զ Եւստիոն
 լնորհացը անտեղները. բարի եկիք մեզի՝ և իր բարեկամե-
 րուն * :

* Ը ինչպատիվները կ'ուրախանան մեկ մեզուորի մը վրայ
 որ կ'ապաշխարի : Եւ ասնն անոնք որ ճշմարտապէս կը
 սիրեն Տէրը, ու բարութեամբ կ'ողջունեն բոլոր ճշմարտ
 հաւատացիներուն իրենց իխա պատուական ընկերու-
 ինքանք խանութիցը. և սակայն կան անոնք որ մտանու-
 ար ու բարութիւնով մը ու համար ինքով մը կ'ընդու-
 նինք, մեր սիրած բարեկամին ազգակամներն ու մեր ա-

Հին մասնատակը քիչ մը ուշ ըլլալուն՝ ու իրենց նաև բարգաւթենեն յոյնած ըլլալուն՝ ու նաև ան կատարելու ստակալի առ խնձերուն տեսութիւնովը նուազած ըլլալուն ուղեցին որ որչափ կարելի է շատով երթման հանգստանալու : Չէ՛ , ըսին ասանք մեզմենեքք , առաջ պատահա մը մտով սրտերնիդ հաստատեցէք , ինչու որ դառ մը մտքի եր ու իր յատուկ համեմեներովը պատրաստեր էին անոնց հաս մար՝ . Եղից ժր . 21 : Յովհ . ան . 29 . որովհետեւ Վրաս նուազանք առաջ ըսեր էր անոնց զարք , ու ներքիններուն զտուցեր էր : Եւ յապետ երբոր կերան՝ ու յեաց իրենց ազգիցն ու որհուսիւնը կատարեցին , ուղեցին որ հանգստանալու երթման : Իսկ թէ որ ինծի ներքի է ընտրել՝ ըսաւ Վրթասինէ , ան սենեակն ըլլանց՝ ուր որ թմ երկիս կեցաւ հաս եղած ասանք . ուտաի վեր հանեցին զանոնց ան սենեակը , ու ասնը մեկն հան էին : Երբոր հանգստացան , Վրթասինէ ու Վիտուսիւն սկսեցին պատշաճաւ որ նիւթերու վաճառի իտակցութեան մը մանել :

Վրթասինէ . Եսննե ին մարեա շէր անցներ թմ երկանս ետակն երթալ , երբոր ինք նամբորդութեան ելաւ :

Վիտուսիւն . Կմանապէս մտքիդ շէր ալ անցներ անոր

զոմքներուն մէջ ըստանցմա յիշատակուած ըլլալուն հաս մար :

Օտակական գառը՝ Վրթասուսի շարչարանքներուն ու հաստատեց յոյց զինքը ընդունելուն նախազարգացան էր : Իւ Տերունական Ընթրիքը նոյն նշանակութիւնը ունեցող խորհուրդ մըն է՝ Վրթասուսի մահը յիշատակելու , որ իմ մտքինը մեր մեղքերուն համար տուաւ , ու իր արիւնք մեզի համար թափեց : « Ընկեզմութեան ու ճշմարտութեան անխնայ հոցը՝ , ան Սոբի . է . 8 , ու ճշմարտագոյնն « Եղի խտերը՝ , Եղից ժր . 8 , մեզքը մտցընեն ու խաշք անեղք՝ , առ հոգեոր իննչքիս համեմեներն , որոնք առտակ էս բարեհամ կ'ընեն զանիկայ ճշմարտ հաստատեցեալն :

անկողնին վրայ պատկիլ՝ ու անոր սննեակը հանգստանալ ,
 ինչպես որ հիմա կ'ընես :

Վրիտաբնէ . Ու ամենին մտքն շէր անցնէր խաղաղու-
 թեամբ իր երեսը տեսնել՝ ու իր հետը երկրպագութիւն
 ընել Տէրաջն ու խնայաւորին . և ասկայն հիմա կը հաւա-
 տամ՝ թէ այսպէս պիտի ըլլայ :

Պնտաբնէ . Մտիկ ըլնէ , ձայն մը շէ՛ս ընէր :

Վրիտաբնէ . Ե՛րբ , կարծեմ թէ նուազարաններու ձայն
 է ան , իբրև նշան մեր հոս ըլլալուն ու բարխութեանը :

Պնտաբնէ . Սքանչելի՛ բան . նուազարան ըլլայ ասանք
 մէջ նուազարան ըլլայ սրտի մէջ ու նուազարան նաև եր-
 կինքը , իբրև նշան մեր հոս ըլլալուն ու բարխութեանը :
 Ե՛րբպէս ասան մըն ալ խոսելէն ետև քանակներն տարաւ :

Երեսուն երբոր արթնըցան՝ Վրիտաբնէ ըսաւ Պնտա-
 թիւնին . Ի՞նչ էր պատճառը որ աս գիշեր քանից մէջ
 խնդացիր . կարծեմ թէ երազ կը տեսնէիր :

Պնտաբնէ . Ե՛րբ , ու անուշ երազ մըն էր ան . բայց
 վտանգ էս որ խնդացի :

Վրիտաբնէ . Ե՛րբ , բարկամայն կը խնդացիր . բայց
 կ'աղաչեմ՝ Պը՛ թու. թիւն , պատմէ՛ ինձի երազդ :

Պնտաբնէ . Երազես մէջ կը տեսնէի թէ անցի անա-
 պատի մը մէջ առանձին նստած էի՝ ու իմ սրտիս կարծրու-
 թեամբ վրայ կ'աղաչէի : Երգ՝ հան երկար շնորհած՝ կը թուէր
 ինձի թէ ըսաւ մտրդիկ կը հաւայրուէին իմ բոլորտիցս զիս
 տեսնելու , ու իմ ըսածս ընելու : Ե՛րբպէս անոնք մտիկ կ'ը-
 նէին , ու ես իմ սրտիս կարծրութեանը վրայ կ'աղաչէի :
 Եսոր վրայ անոնցմէ մէկ քանիները իմ վրաս կը խնդային ,
 անոնք զիս յիմար կը կռչէին , և ուրիշները անցին ու աս-
 գին զիս կը քաշընէին : Եսոր վրայ կը թուէր ինձի թէ
 վեր նայեցայ ու անոնց որ մէկը թուշեղով գեղջի՛ ինձի կու-
 ղար : Ուստի շխտակ ինձի եկաւ ան՝ ու ըսաւ . Պը՛ թու-
 թիւն , ի՞նչ ունիս . ու երբոր իմ ըրած զանգատս ընցի՛

ըստ . Խաղաղութիւն քեզի : Եսկէ զսա իմ աչքերս
աչ իր թաշխնակօջն սրբեց , ու արծաթաթ և սակաթ զիս
զարգարեց : Սանեակ մը գրաս իմ պարանոցս՝ ու արեք՝
իմ ակամփնեցս , ու զեղեցիկ պատկ մը գրաս զլուխս :
Եզի : ԺՂ : 8-13 : Եսկէ ետե իմ նեակս բանեց՝ ու ը-
ստա . Վը՛ թու թիւն , իմ ետեկս եկոր . պսպեա ինք վեր
եչաւ՝ ու ես իր ետեկն գացի , մինչև որ սակեզին գրան մը
առնին եկանք : Են ասունը զարկաւ զուսը , ու ներսն-
նեքը երբոր բացին՝ մարդը ներս մտաւ , ու ես ալ անոր
ետեկն եչայ արծաթի մը առնը՝ որուն վրայ մկեր նստեր
էր , որ ըստ ինծի՝ Բարթի եկիր անդիկիս : Պայծառ տեղ
մըն էր ան , ու աստղերու պէս՝ կամ՝ առաւել ես արե-
զակի պէս կը ժայչէր , ու թուեցաւ ինծի թէ հան կը
տեսնէի քու էրիկդ : Եսպպեա՝ երազիս արթնոցայ . բայց
իրաւ ինզացի՞ :

Վրէժարե՛ն . Ես ինզացիք . և իրաւուք անէիր խն-
դալու որ դուն քեզ այնպէս աղկկ տեսար : Վանզի ներե
որ քեզի զբուշեմ՝ թէ ես կը հաւատամ՝ որ աղկկ երազ մը՝
էր ան : և թէ՛ ինչպէս որ սկսեցիր տեսնել թէ անոր առն
մտար ճշմարիտ էր , այնպէս պիտի տեսնես վերջապէս անոր
երկրորդ մասն ալ * : Ըստուած մկ անզամ կամ՝ երկու-

* Ենոք որ իրենց սրտե բուն կարծբութիւնը կը զգան ու
անոր վրայ կ'աղբան , ու չեղան անդ ու թեամք կ'աղբին են որ
իսմարհին՝ կակզանան՝ ու Վրբաստար սիրօջն ընան , կրնան
հաստատ յոյս մը ունենալ թէ իրենց արածութիւնը ու բա-
խտութեան պիտի փոխուի , թէ կպեա և պէտք է ակնուննան
որ իրենց սրտերը շնամչոյթնեքն ծաղք պիտի ըլլան : Վթ ու-
թիւնին երազին կատարուելուն ստուգութիւնը անոր սը-
տին վրայ եղան ներգործութիւննեքուն վրայ հիմնուած է :
ու անպաշտութիւն շնամարտ իր երբոր մեր տեսած երա-
զին այնպիսի քաշտութիւն մը կը քաղենք որ Սուրբ
Վրայ համեմատ կով զայ :

անդամ՝ կը խօսի , թէ եւ մարդը ու շահ դու թիւն չընեն , երազի մէջ՝ գիշերուան տեսիլքի մէջ՝ երբոր խորունկ քուն մը կ'իջնայ մարդոց վրայ , ու անոնք իրենց անկողիններուն մէջ կը քնանան : Հիշ - ւրջ - 14 , 15 : Պատկած աստեղնիս՝ հարկ չէ որ արթնուն մնանք Մատուց հետ խոսելու համար , հազար ան քնացած աստեղնիս ալ կ'ընայ տես զալ մեղի , ու մեր հետը խօսիլ : Մենք որ կը քնանանք՝ սրբտեսնիս շատ անգամ կ'արթննայ , ու Մատուած կամ խոսքերով՝ կամ առակներով՝ կամ նշաններով ու սրբտեսնիս կ'ընայ խօսիլ անոր այնպէս՝ ինչպէս որ մարդ արթնուն ըլլար :

Գրեալն է . Ու բախ ետ աս երազը աստեղնուս . ինչու որ կը յաւատ թէ շատ շանցած անխկայ կատարուած պիտի տեսնեմ , որ այնպէս կրկին ու բախանամ :

Գրեալն է . Պարծեմ թէ ալ հիւստ աստեղն է որ ելլենք՝ ու նայինք թէ ի՞նչ պիտի ընենք :

Գրեալն է . Աը ինչքեմ՝ քննէ , թէ որ մեզ հրա իրեն որ աստեղն մը հոս մնանք , յտարութեամբ ընդունինք իրենց հրակերը : Հաս կ'ուզեմ ես աստեղն մը հոս մնալ՝ աս սրբորդներուն հետ ազկի մը ծանօթանալու համար . ինծի կը թուի որ խոհեմութիւնը՝ Մարեպաշտութիւնն ու Սերը շատ վայելուչ ու ծանր զեմք ունին :

Գրեալն է . Նայինք թէ ի՞նչ պիտի ընեն :

Ուստի երբոր ելան ու պատրաստուեցան՝ վար իլան , ու հանդատութիւններն ինչպէս ըլլայ մեկզմեկու հարցուցին :

Հաս ազկի էինք՝ ըստ Գթութիւնը . կենացս մէջ անցուցած իբրտ ազկի գիշերներուս մէկն էր աս :

Եւ աստեղն խոհեմութիւնն ու Մարեպաշտութիւնը ըսին . թե՛ որ քիչ մը աստեղն հոս մնալ կը համար , ասնը բարութիւնները մերն են :

Մոմսանոց թէ՛ յտարութեամբ կ'ուզենք ձեր մնայլ , ըստ Սերը : Ուստի սբուաները հանութիւն տուին՝ ու

ամբար մը շափ կամ քիչ մըն ալ սակըի հան մնացին , ու մեկզմեկու խիստ պատահար եղան : Եւ որովհետեւ իրան-մութիւնը կ'ուզէր խնամալ թէ Վրիստինէ ինչպէս մեծ-ցուցեր էր իր գաւկըները , հրաման ուզեց անկէ որ 'ի մա-սին քրիստոնէական վարդապետութեան յնձն գանձոց : Վրիստինէ կամուօր հանութիւն ցոյց տուաւ անոր * . ու ան սկսեց ամենէն պզտիկէն , որուն անունը կը կոչուէր *Յակոբոս* :

Եւ ըսաւ . *Եկ՛՛՛՛՛՛՛ Նայիմ՝ Յակոբոս , կրնան ըսել ինձի թէ ո՛վ սակզնեց զտեղ :*

Յ-ի-ճ-ո-ս . *Նայր Եստուած՝ Արդին Եստուած՝ ու Ն-ս-զ-ին Սուրբ Եստուած :*

Իրան-մութիւն . *Եպրի՛ս ազաւ . ե կրնան ըսել ինձի թէ ո՛վ կը փրկէ զտեղ :*

Յ-ի-ճ-ո-ս . *Նայր Եստուած՝ Արդին Եստուած՝ ու Ն-ս-զ-ին Սուրբ Եստուած :*

Իրան-մութիւն . *Եպրի՛ս գարնեալ իմ ազաւ . բայց Նայր Եստուած ի՞նչպէս կը փրկէ զտեղ :*

Յ-ի-ճ-ո-ս . *Իր ընդհարօք † :*

* Նեղինակը խիստ պատշաճաւ որ կերպով մէջ կը բերէ ասիկայ որ ցուցընէ թէ սրշափ հարկաւոր է ծնողքներուն իրենց գաւկըները մեծցընել . "Տերտը փարսութիւնովք ու խրատովք" : Ափեւ . Գ . 4 : Թնէ որ ընթերցողք զաւա-կաց տէր է՝ կը յրամայ որ սա տեղը գտնուած խոսքը լայիտի գանցատութեան ձգէ կամ անիկայ մտանայ :

† *Շնորհք*՝ սա տեղս կը նշանակէ տունաց արժանա-տութեան ձրիապէս Եստուածէ ընդունուած գիտութիւնը : ուսկից կը բզխեն փրկութեան բարձր բարկիները : Նայմը ձրիապէս ընդհեց իր Արդին՝ մեր Փրկիչն ըլլալու , ու հի-մա Արդեցն արժանաւորութիւնովք ու միջնորդութիւնովք ձրիապէս կու տայ իր Սուրբ Նային՝ մեր Արքայուցիչն ըլլալու . ե պայտէս Վրիստոսի հետ մեկտեղ ձրիապէս կու

Խաչիկ-Քիւն . Որչին Եսաուան Ի՞նչպէս կը փրկէ
զքեզ :

Յախճատ . Իր արդարութիւնովը՝ իր մահովն ու արիւն-
նովը՝ և իր կեանքովը :

Խաչիկ-Քիւն . Հոգին Սուրբ Եսաուան Ի՞նչպէս կը
փրկէ զքեզ :

Յախճատ . Իր լուսաւորելովը՝ իր նորոգելովը՝ ու իր
սրբացրնելովը * :

Ըն ասանը Խաչիկ-Քիւնն ըսաւ . Վերխաչիկին . Գա-
փութեան արժանաւոր եւ գուն թու գուկըներդ արագեւ
մեծցրնելուդ համար . կարծեմ՝ թէ աս հարցմունքները
միւսներուն ալ հարցրնելու չեմ կարտիր , որովհետեւ ա-
մենն պզտիկը պարզաւ ազնի պատասխան տուաւ ասանց :
Սուտի հիմն երկրորդը ձեռք ասնեմ :

Խաչիկ-Քիւն . Եւ ըսաւ . Ի՞նչոր նայիմ՝ Հնգիկի ,
(բանդի ասիկաց կը անոր անունը ,) կը ներքեւ որ քեզ
ալ քննեմ :

Յովսէփ . Ի՞նչոր սրտով :

Խաչիկ-Քիւն . Ի՞նչ է մարդը :

Յովսէփ . Բանական կենդանի՝ որն որ պնդեւ ասեղծեց
Եսաուան , ինչպէս որ եզրայրս ալ ըսաւ :

Խաչիկ-Քիւն . Ի՞նչ կ'իտացուի աս Ռեկեալ ըստովը :

Յովսէփ . Վ'իտացուի թէ մարդս մեզքով ինքզինքը
գերութեան ու թշուառութեան գիծակի մը մէջ ձգեր
էր :

ուայ ամեն բաները անսոց՝ որ ճշմարտապէս կը հաստատան
անոր :

* Հոր Եսաուանց անհուն սէրը՝ ու երկրպագելի Ռեկեալին
փրկարար ընդհրը որչափ մեծ ու փառասոր ալ որ են ,
ամենին մէկ հոգի մը երկինքը շին հասցրնել ասանց
Սուրբ Հոգւոյն լուսաւորող՝ նորոգող՝ և սրբացուցանող
գործքին :

Խանձեման . Ի՞նչ կ'խնայուի ան խաղին թէ Լըրար-
դու թխնը կը փրկէ մարդը :

Նշուե՛ք . Ա' խնայուի թէ մեզքը այնպէս մեծ ու զորա-
ւոր բռնասօր մըն է , որ մեկը չկրնար մեզ անոր նմանքին
փրցընել ը'բայց միայն Մատուած . ե թէ՛ Մատուած մարդու
այնպէս բարի է ու այնպէս սեր կը ցուցընէ , որ աս թշուառ
գիննակին ճշմարտացի կը հանն զանիկայ :

Խանձեման . Ի՞նչ է Մատուոց գիտաստութիւնը որ
պարմելի մարդիկը կը փրկէ :

Նշուե՛ք . Իր անուանը՝ իր շնորհացը՝ ու իր արդարու-
թեանը փառաստութիւնը , ու իր արարածոցը յախան-
նական երգանկար թխնը :

Խանձեման . Որովոք պիտի փրկուին :

Նշուե՛ք . Մտնջ որ իր փրկութիւնը կ'ընդունին :

Խանձեման . Լոյրիս (Նոյնեկ) ազէկ սորփնցուցեր է
քեզի քու մայրդ , ու անոր քեզի ըսածին ազէկ միայ
դրեր ես գունն :

Ե՛տէ ետե խոհեմութիւնն ըսաւ Սանուելին՝ որ ամենեւն
մեծ ազէն վարն էր :

Խանձեման . Եկո՛ր նայիմ՝ Սանուել , կ'ուզե՞ս որ
քեզի ալ քանի մը բան հարցընեմ՝ :

Սանուել . Ե՛րբ , անշուշտ , թէ որ կը կազնու :

Խանձեման . Ի՞նչ է երկինքը :

Սանուել . Ըմեներգնիկ տեղ մը ու գիննակ մը՝ որովհետեւ
Մատուած կը բնակի հոն :

Խանձեման . Ի՞նչ է գոսիքը :

Սանուել . Ըմնաստեղի տեղ մը ու գիննակ մը՝ որով-
հետեւ մեզքին՝ Սատանային՝ ու մահուան բնակարանն է :

Խանձեման . Ինչո՞ւ համար երկինքը երթալ կ'ուզե՞ս
գունն :

Սանուել . զՄատուած տեսնելու ու անգազար իրեն ծառ-
այելու համար . Բերխաստը տեսնելու ու յախանն գն-

քը սիրելու համար . Սուքը Հոգւոյն այնպիսի լիութիւնը իմ ներքի գիտ ունենալու համար՝ որն որ մէկ կերպով մը չեմ կրնար հաս փոխելու :

Խնդիրներ . Երկուց ալ շատ ազնիւ ազոյ է , ու շատ ազնիւ սարմեր է :

Երկէ ետե իտարը մեծ ազնիւ ուղեց՝ որուն անունը Սոսո-
թեոս էր , ու ըստ անոր . Կիսիք նայիմ՝ Սոսոթեոս ,
քեզի ալ ըստի մը հարցունքը ընեմ :

Սոսոթեոս . Ետեք կանց պատարաստ եմ ձեզի :

Խնդիրներ . Ուրեմն կը հարցընեմ քեզի . Եստուծ-
մն առաջ ընտ կրթէք ուրիշ ըստ մը կամ :

Սոսոթեոս . Չէ , ինչու որ Եստուծն յախանախան
է , ու փնջի առաջին որունն սկզբնաւորութիւնը չկար
մէկ ըստ մը որ գոյութիւն ունենար , բայց փոքն ինք :
Ինչու որ Տէրը մեզ որունն մէջ ստեղծեց երկինքն ու եր-
կիրք՝ ծափն ու անոնց մէջն բոլոր եղանակքը :

Խնդիրներ . Ի՞նչ կարծիք ունիս Եստուծաւորնչ
գրքին վրայ :

Սոսոթեոս , Եստուծոյ սրբազան խոսքն է ան :

Խնդիրներ . Ետեք մէջ այնպիսի ըստ մը չկայ՞ գրուած
որ գուն չես հասկընար :

Սոսոթեոս . Եսթ , շատ ըստ կայ :

Խնդիրներ . Ի՞նչ կ'ընես երբոր պատկա ըս չհաս-
կըցած ըստերուդ պատահիս անոր մէջ :

Սոսոթեոս . Ար մտածեմ որ Եստուծն ինմն իտարցի
է . Կեան կ'ազդեմ որ ինք հանի իտարցեմն ինքի անոր
մէջն ամեն ան ըստերք՝ որոնք որ ինք գիտե թէ պատակար
են ինքի * :

* Սնց մեզի խորհելու չնց թէ Եստուծոյ յայնան-
թեանը բոլոր խորհուրդները կրնանք խնամալ , կամ ան-
ոնց փոքով գիտնալու բոլոր ըստերուն կրնանք տեղեկա-

Իստի-հո-նի-ն . Ի՞նչ է հաւատարմ անկենդան յարու-
թեանը զոչոյով :

Ստի-հո-ն . Այլ հաւատամ՝ թէ անոնք ինչպէս որ թա-
զուեցան՝ պնդես պիտի յարութիւն առնեն : Բնութեանք
նոյն , բայց ապականութեան մասին տարբեր : Այլ առի-
կոյ երկու պատճառաւ կը հաւատամ . նախ՝ որ Աս-
տուած պնդես խոստացաւ , եւ երկրորդ՝ որ ան կրնայ կա-
տարել :

Ձիմն Իս-հեմն թիւնն ըսաւ տղոցը . Ձեզի պէտք է որ
տակաւին ներ մերը միտք զնէք , ինչու որ ան աւելի բա-
նէր կրնայ սորվեցընել նեզի : Պէտք է նաև մրտութեանք
ակամօ՞ զնէք ուրիշներին ներ ըսած բարի խօսքերուն . ին-
չու որ անոնք ներ պախին համար բարի բաներ կը խափն :
Տղոցու թեանք նկատեցէք եւ թէ երկիրքն ու երկիրը
Ի՞նչ կը սորվեցընեն նեզի . բայց մանաւանդ յամախ մը-

նալ . եւ սակայն մեր ակարութիւնը պատճառ ընելու զնոյ
զանցաւս թեան նշելու Սուրբ Կրոն ան մասերը որոնք որ
հիմն զնոյ հասկընար , հապա խմարհ՝ մրտութեանք ու
նկրմնաւանդ ազգթիքով խնդրելու նոյ որ մեր պախին զերա-
րերեալ բոլոր բաներուն մէջ առաւել ըլլաւ եւ զիտութիւն
տաւանար : Սուրբ Կրոն մէջ կրնան զանուիլ ըստ մասեր
որոնք պատկար չըլլան մեզի՝ թէ որ անոնք հասկընանք
ալ , թեպէտ եւ ուրիշներուն պատկար եզած էին կամ են
եւ կամ պիտի ըլլան . ու մեր՝ ան մասերուն նշանակու-
թիւնը խնամալու անկարող ըլլալնիս մեզի կը սորվեցընեն
որ խմարհ ըլլանք , ու մեր անտիալ Աստուցչին վնիւններուն
հազանդինք :

Վսիկոյ է հաւատարմ հիմն՝ ու յոյսին յոյսթութիւնը :
Ըստուծոյ իր խոստմունքներուն հաւատարմութիւնն՝ ու
զանոնք կատարելու կարողութիւնը : Ըստ բաներուն որ
միտք զնելու ըլլանք՝ Ի՞նչ բան պիտի ըստէ մեր հաւատ-
արը՝ կամ նուաճէ մեր յոյսը : Պէտք է ծաղը ընենք ամեն
մարմնաւոր ընդգիտութիւնները , ու սարքի տակ առնենք ա-
մեն զէլ կարծիքները :

տանկէք ան Պրոքին վրայով՝ որ ներ հորը Կամրարդու-
թեանը պատճառ եղաւ : Տըճոյս , ես իմ կողմանէս
կրցածս կը սորվեցընեմ՝ նեղի յանի որ դուք հաս էք , և
ուրախ պիտի ըլլամ թէ որ ինծի հոգեւոր շնորհեանս վե-
րաբերեալ Հարցմանքներ ընէք :

Ա իմն առ Կամրարդուտները շարաթ մը որ կեցան առ
անգը , Վիթուիթիւնը ուզող մը եղաւ՝ որ անոր վրայ յա-
ժարութիւն ունենալ կը նկատընէք , ու իր անունը Նար-
պիկ կը կոչուէք : ստիկայ քիչ մը ազնուական ջեղէ մարդ
մըն էք՝ ու բարեպաշտ մեկը ըլլալ կը նկատար , բայց աշ-
խարհի բաներուն մէջ շատ ժրաշուն մեկն էք : Աւստի
առ մարդը մեկ երկու անգամ կամ սիւ տակի Վիթուիթիւ-
նին եկաւ , ու շատ սեր կը ցուցընէք անոր : Պանք որ
Վիթուիթիւնը զեղեցիկ զեմք մը ունէք , և անոր համար
շատ հրապարէիչ էք :

Իք միտքը ևս անդադար գործով պրազեալ էր . յանգի
կրորդ իրեն համար ընելու բան մը չունենար , ուրիշներուն
համար գուրջաներ ու հանգերքներ կը շինէք , ու կարա-
րեալներուն կու տար զանոնք : Աւ Պարան Նարպիկը
չցիտնալով թէ իր շնանները որնու կու տար կամ ինչ
կ'ընէք , մեծապէս յափշտակուած կ'երևար որ բնաւ անի-
կայ ծոցը չէր տեսներ : Եղիկ տանտիկին կիտի մը կ'ըլլայ
ստիկայ , կ'ըսէր ինքնիրենը * :

* Իտարանակ անմիտք շատ անգամ բարեպաշտութեան
կերպարանք կ'առնեն վրանին՝ որ բարեպաշտ որիորդներուն
սերը որան , որոնք որ յանի մը մասամբ համեկի են ի-
րենց . և ասանկով շատերը վտանգաւոր որդայթներու
մէջ կ'իջնան : Աւստի վայելչապէս առ զեւրքը հաս յառաջ
բերուած է , ու շատ վարժութիւններ կը պարունակի :
Միանգամայն հարկաւոր ազգաբարձութիւն մը արուած է
թէ անոնք որ անական հոգւով պրազած չեն , ինչ կեր-
պով կրնան իրենց ժամանակը պատկար գործով անցը-

Ուստի Վիմուխիւնք սաւնք մէջի սրիտազներուն բացաւ-
բանք՝ ու հարցոց անոնց՝ անոր վարչով, ինչու որ անոնք
իրմէն աղէկ կը ճանչնային զանիկաց։ Ուստի ըսին իրեն
թէ անիկաց իրատ գործունեաց երիտասարդ մըն է՝ ու բա-
րեպաշտ մէկը ըլլաւ կը նկատուի, բայց վախ ունինք որ
ճշմարտութեան զարտութենէն ստար մէկն է անիկաց։

Ուրեմն՝ ըսաւ Վիմուխիւնք, ալ չեմ՝ նայիր եւ անոր․
ինչու որ ես իմ հոգիս շնորհեցով կապելու բնաւ միտք չու-
նիմ *։

Նեւ, Մեծասարանին զարգ ըլլալու և բնիկութեան ու ե-
կեղեցւոյն մէջ պատահար ըլլալու։ Մասացոյն է նմանիկ
հարիւրիցն՝ որ հասարակ բարի համբաւ ստացաւ՝ ազ-
բասանելուն հանդերձ շննելով, յան թէ ստակն ու ժամա-
նակը ծախել պարագ պատանդներու ու անպիտան զարգե-
րու և նորութիւններու։

* Ենթակեան միտակի մէջ մտնելու անկնք սա երեւի
գործիս մէջ իրնց գառազութեանը հետեւելու չեն, այլ
խելացի բարեկամներ իրատ հարցնելու են։ Ան անոնք
որ իրնց ծնողքն չեն կրնար իրատուիլ, պէտք է նյն-
պիտի բարեկամներու խորհուրդ հարցնեն որ սա սանը ու-
րիտազներուն անուններուն նշանակած յատկութիւնն ու-
նին։ Ան երբոր սա տեսակ բարեկամները կը կարծեն թէ
երկնից ճամբուն մէջ պղծակամի մը տեղ խոչընդատ մը
պիտի ըլլայ մեր գիտնցը ելլողը, բոլոր իրնց հոգինքն
սիրտները իսկոյն պիտի մերտնն ան առաջարկութիւնը
մընով ալ հանելի ըլլայ ան ուրիշ ամէն պարագանե-
րու մէջ։ Ան մասին բացարեւակապէս հարկաւոր է ան
առաջընկեան կանոնք, որ մեզի կու տայ ըսելով, «Սխիւն
թէ հերոջնով»։ Երգարե ամենէն շխտակն ու զգուշու-
րը կրնայ խարուիլ․ բայց անոնք որ հարցուփորն չեն է-
նեք՝ ու իրատ առնել չեն ուղեր, անչու յա իրնց յիշու-
րութեանը համար պիտի ցաւին։ Երբարիւն անուսինը
մշտնջենաւոր սրտանշուք ու անհանգստութիւն մըն է․
փուլ մըն է կողք մտնելու՝ ու արգելք մը սանը բարեպաշտ

Ընտանիքը խոհեմութիւնը պատասխանատուութիւնը Մեծ
բան մը չէ ճարտարակին սիրտը անկէ պարզեցրնելը : Գը-
թութիւնը իր սկիւնքին պէս որ շարունակէ ազգասնանքուն
համար գործելը , ասիկայ շուտով կը պարզեցրնէ անոր ե-
ռանդը :

Ընտանիքը հետեւեալ անգամին ճարտարակը որ եկաւ , Գը-
թութիւնը իր ասիկէ գործին վրայ տեսաւ՝ որ ազգասնան-
քուն համար բաներ կը չենէր . ու ըսաւ . Ըստ ի՞նչ է ,
սիրտ գործի վրայ ես դուն : Ընտանիքը պատասխանատու
ազգիկը . կամ ինձի համար կամ ուրիշներուն համար : Ըս-
տ ի՞նչ կրնաս վստահելի մէկ որը՝ հարցուց երիտասարդը :
Ըստ անոր կը չենէ՞ ըսաւ սիրտը՝ որ բարի գործըրով
հարստանա՞մ , բարի հիմն գտնակով իմ անձիս հան-
գեքնեալին համար , որ ճշմարիտ կեանքը ներքէն է :
ն՚ՏՄ . Գ . 17-19 : Ի՞նչ , կ'ազգանէ՞ ըսէ ինձի , ի՞նչ
կ'ընես դուն ասանք , ըսաւ երիտասարդը : Մեղիկը կը
հարցուեցրնէ՞ , ըսաւ ազգիկը . ու ասոր վրայ երիտասար-
դը իր երեսը իմտուցուց ու անկէ ետքը ալ անոր քովը
չեկաւ : Ան երրորդ պատանուը հարցուեցաւ իրեն , պա-
տասխանատուութիւնը Վիմաթիւնը գեղեցիկ սիրտը մըն
է , բայց գէշ զաւաթարներով պաշարուած է :

Երիտասարդը երրորդ եւս կեցաւ անկէ՝ խոհեմութիւնն
ըսաւ . Ընտանիքը չեղի եւ թէ Պարոն ճարտարակը շուտով
երեւել պիտի ձգէ յեզ . մանաւանդ թէ գէշ համբաւ մըն
ալ պիտի հանէ յաւ վրայ : Վանդի թէ է ինք բարե-
պաշտ ըլլալ կը նկատուի՝ ու Վիմաթիւնին վրայ սէր ունե-

տութեանն ու զաւակայ յրիտանակեան վարժութեանը .
քանզի անոր ընդհանրապէս գէշ կողմն սովորութիւնն-
քուն ու սրիտակներուն կը յարին : Իսկ մը չեղայ որ այն-
չափ վստահարութեան մէջ ձգէ կրնոր՝ կամ առաւել
յայտնի յուցրնէ անոր անպաշտ վիճակի մէջ ըլլալը՝ զան
որչափ այսպիսի անուանութիւնները :

նազ կը ցուցընէ , բայց Վրիժու թիւնն ու ինք այնպիսի ասարթեր բնաւորութիւններ ունին որ կարծեմ թէ բնաւ պիտի չմտարանին :

Վրիժու-ճիւղն . Շատանց կրնայի եւ ամուսնանալ , թէպէտ եւ մեկու մը բան խառն չիմ' ասոր վրայ . բայց այնպէս մարդիկ էին անոնք որ իմ գաղափարներուս չէին հաւնէր . թէպէտ եւ անոնցմէ մեկն ալ ամենեւին անձնական պակասութիւն մը չէր գտներ իմ վրաս : Աւստի անոնք ու եւ չէինք կրնար մտարանիլ :

Խառնութիւնն . Մէր որերը Վրիժու թիւնը միայն անուանով յարգ ունի . իսկ այնպիսի գործերը որ զՎրիժու թիւն գաղափարներէն կը ծագին՝ քիչ մարդիկ կրնան տանիլ :

Մարդպէս թող ըլլայ . թէ որ մեկը շտանէ զիս՝ ըսաւ Վրիժու թիւնը , մինչև 'ի մահ ամուսրի կը մնամ , կամ իմ գաղափարներս ինծի ամուսնոյ տեղ պիտի ըլլան . ինչու որ չեմ' կրնար եւ իմ բնութիւնս փոխել : Աւստ մտաքին ինծի հակասակ մեկը տանելը կարծեմ թէ ամենեւին պիտի չընդունիմ' քանի որ կ'ապրիմ : Վրայք մը ունի ես' որ Առատանեան կը կոչուէր , որ աս անպատեհ բան մեկին հետ կարգուեցաւ . բայց բնաւ չէին կրնար մտարանիլ իրարու . եւ որովհետեւ իմ քոչքս միայրը հաստատեր էր իմ սկսածին պէս յատուկ երթալ , այսինքն ազատան բարերարութիւն ընել , անոր համար իր կրիկը ստաղ սկսեց զմերը բախտակ' ու յետոյ գտնէն գուրս ըրաւ :

Խառնութիւնն . Այսու ամենայնիս գուցէ ինք բարեպաշտ մարդ մը կը տեսուէր :

Վրիժու-ճիւղն . Այո՛ , եղածին շտի . ու այնպիսիներով հիմն ընցուն է աշխարհ . բայց անոնց մեկին համար ալ չեմ' եւ :

Աս միջոցիս Սասնիկն ու Վրիժու թիւնն մեծ ազան հիւանդացաւ , ու հիւանդութիւնը շատ սաստիկ էր . ինչու որ շատ ցաւ կը պար իր ներսի գին , ու ասուն ասուն ուլ՝

ուր կու գար : Առ սամբը մտակըը վազեմբ ու համբուաւ-
ւոր՝ բժիշկ մը կը բնակէր Ճ'արտարաձառ անուանով :
Աստի Վրիտաթնէ կ'ուզէր կանչել զմորը , ու մարդ խը-
կեցին իրեն և եկաւ : Արբոր սենեակին ներս մտաւ՝ ու
քիչ մը նայեցաւ աչին , խնայաւ որ իր հիւանդութիւնը
խտացաւ, օրինակ էր : Ըն ասեմը հարցուց մ'որը՝ թէ Ըս
արբա Մասթեհառ ի՞նչ կ'ուտէր : Ի՞նչ ուտե , ըսաւ
Վրիտաթնէ , սխայն աստղարար բաներ : Պատասխան
տուաւ բժիշկն ու ըսաւ . Ըս աղան բան մը կերած պիտի
ըլլայ՝ որ իր ստամբքին մէջ շնորսած մնայեր և , ու անի-
կայ պիտի գարս շեքե ասանց բան մը բնկաւ : Վեզի
բան՝ որ աղան մայրողական գեղ ասեմըս է , եթէ ոչ՝
կը մեանի * :

Ըն ասեմը Սամուէին ըսաւ . Մնջր թե՛ , ի՞նչ էր ան
որ եղբայրս մտղեց ու կերաւ՝ առ անբուան զընաւ զանէն
ներս մտածուաւ պէս : Վրիտառ որ ձախ կողմը՝ պատին
անդիի երեսը պարակղ մը կար , ու բանի մը ծառեր պա-
տին սխայն անբուան սխայ կախուեր կին՝ որանցմէ եղբայրս
փրցուց ու կերաւ † :

Վրիտաթնէ . Իրան ես՝ աղաս , անուցմէ ասաւ ու կերաւ .

* Արբոր յուսապատար հաստացեալները մեծապէս ը-
քանին , խոհեմութիւն չէ անմիջապէս զօրացընել զանոնք :
Հասաւ սյնակն հարցուփորն պետք է ըլլաւի որ իրենց նե-
ղութեանը զազանի պատճառը յայտնէ : Ըսանկով ըստ
անդամ կը գտնուի որ արդիւրած պատուզ մը կերած են
անոնք , և առ գտումը կը խմարհեցընէ զիրենք :

† Կեկառն՝ թէ ան աննապարհարդները սրշափ պատակար
կրնան ըլլալ հաստարմութեամբ իրարու սխայ եղեղով
իրենց վարմանըը : Ըս մեղքը թէ կպէս և ասեմն մը ասաղ
զործուած էր՝ ու իչ Մասթեհառ և ոչ անոր մայրը թիւ-
ցին անիկայ , ասխայն պետք է յայտնուի ան՝ ու զջլում
Ըլլա ի անոր սխայ :

շխնեցի եւ ան շար ազան , եւ սակայն ինք մտիկ չմեկտով կերաս անկէ :

Նորարարութիւն . Իմացայ եւ որ վնասակար բան մը կե-
րած է . ու սա կերածը՝ սյախնքն սա պատուղը ամենին
վնասակարն է : Ինկզղերուդի պարտեղին պատուին է ան :
Ար զարմանամ որ մեկը բան մը չբասու ձեզի անոր վրայով .
շատերը մեռան անկէ :

Վրիստիճե ան ասենք սխնց լաւ* ու ըսել . Ո՞վ շար
աղայ . ու վնջ ինձի անհոյ մերս . ի՞նչ ընեմ իմ ազխ
համար :

Նորարարութիւն . Շատ մի վշտանար . ազան կ'առաջ -
նանայ , բայց պետք է գեղ ասնե ու փոխել :

Վրիստիճե . Պարն , կ'աղաչեմ քեզի բանիի կ'ըլլայ
թող ըլլայ , բու բոլոր վարպետութիւնդ 'ի գործ գիր :

Նորարարութիւն . Ո՞ր փոխմար , շատ սասակ լեմ ասնեք :
Երաբե՛ս՝ գեղ մը շինեց անոր՝ բայց շատ տկար կկաւ ան :
Ա՛րբաւ ի՞նչ ան գեղը շինուեր կը ցուի մը արխնոյ՞՝ երկն-
նի մը մեխերոյ՞՝ ու քիչ մը զուպայով . Լքեր . ի՞ . 13 :
19 : Ժ . 1-4 : Լք երբոր Պարն Նարարարութիւնը տեսաւ
ի՞նչ ան գեղը տկար կը , ուրիշ գորտար գեղ մը շինեց :
Ետիկայ շինուած կը՝ *ex carne et sanguine Christi* † :

* Ո՞վ ծնողքներ՝ որ Վրիստոսի սիրոյն ծանօթացած
էք , հսկեցէք ձեր դասկաներուն վրայ , որ ըլլայ ինչ անտնջ
մեղքերուն համար ցաւիք :

† « Եսանց արին իմափուելու լեր ըլլար մեզայ թողու-
թիւն » , կամ խղճնանքի հանդարտութիւն . « Ետաղ-
նեբան ու ցու լերան արինը լեր կրնար մեզքը վերցընել » .
վասն որոյ սա ազին հոգեար հիւանդութեանը բան մը լե՛ւ
կրնար առողջութիւն ու բժշկութիւն բնանել . բայց *ex*
carne et sanguine Christi Վրիստոսի Լարնն սա արինը , որ
մեր մեղքերուն համար արուեցաւ ու իմափուեցաւ : Լք
սակայն մեր բնութեանը մէջ զարմանալի գժ կամուկութիւն

Յեւէ . Կ . 54-58 : ԱԶԵ . թ . 14 . Ինչպէս որ գիտեց թէ բժիշկները տարորթեալ անուններով գեղեր կու տան իրենց հիւանդներուն : Ասիկայ գեղահաստ շներ էր քանի մը խառնուներով ու շափաւոր աղով խառնած : Մարտի . թ . 49 : Արդ աս գեղահաստերը ծով բերնով երկրակամ հաս պիտի սանձեր աղան՝ գաւաթ մը ապաշխարութեան արցունքով : Ջուր . մի . 10 :

Արբոր աս գեղը պատրաստուեցաւ աղին բերուեցաւ՝ շէր ուղեր սանձել անիկայ , թեպէս և փորին ցաւը այնպէս կը տանձէր պնդը որ կարծես թէ իր ներքի գին կը իջարուեր : Ինձի՛ նայի՛ ըսաւ բժիշկը , պէտք է սանձու ասիկայ : Սառնաքառ շիրքըներ , կ'ըսէր աղան : Ընդամենա խմելու եւ , ըսաւ մայրը : Բայց պիտի փոխեմ , կ'ըսէր աղան : Ախիս Վրիտանիէ բժիշկին գառնալով ըսաւ անոր . Պնորան , կ'աղաչեմ՝ քեզի , Բնչպէս է համը : Պէշ համ չունի՛ ըսաւ բժիշկը . ու ասոր վրայ Վրիտանիէ իր լեզուին ծայրը գեղահաստերուն մէկին դպցուց : Ու ըսաւ . Ո՛հ , Սնու թեւս , աս գեղը մեզին ալ անուշ է : Թո՛ւ որ քու մայրդ կը սիրես , թէ որ քու եղբայրներդ կը սիրես , թէ որ Պիթոթիւնը կը սիրես , թէ որ քու կեանքդ կը սիրես , սա ասիկայ : Ա՛հրջայկէս ըսաւ ինձիսին ետե՛ ու Ըստուծոյ որհնու թիւնը ան գեղին վրայ դալու համար համարուտ աղբիք մը ընելին ետե՛ աղան ասաւ անիկայ , ու ըսաւ աղիկ եղաւ իրեն : Աղիկ ներդարեմ թիւն մը ըրաւ իրեն . հանգարաւ քան մը ու հանգարու թիւն մը պատմուտեց անոր . աղիկ մը ապացուց ու քրանցուց անիկայ , ու բոլորովին բժիշկից պնդը իր փորի ցաւին . Անպակա սիւ ժամանակին մէջ սոք եղաւ՝ ու գաւաթանով կը պարտեր . ու

մը կայ աս խորհուրդը ընդունելու , որ կը ծագի մեր սրբաներուն անհաւաքութենէն : Անպակա ըլլալ գառա Սառնաթեւս Վրիտանիէին հիւանդ որդին :

մէկ անձեակէն մտաւ կ'երթար, ու խոհեմութիւնն՝ Ռաբելագալտութիւնն՝ ու Սերին հեա իր հիւանդութեանն ու իր բժշուելուն վրայ կը խոսէր :

Երբոր տղան բժշուեցաւ՝ Վերիստինէ հարցուց Պարոն Նարարարաւիստին ու ըսաւ . Տէ՛ր իմ, ի՞նչ վնասեմ, որ իմ վրաս ու իմ գաւկիս վրայ քու քաշած աշխատութեանդ ու հոգողութեանդ փոխարէն ըլլայ : Աւան ըսաւ . Իմ իշխերուն գործոցին Սարգեւան պիտի տաս քու ապւիքդ, անոր գրած կանոններուն համեմատ * : Երբ . ժգ . 11-15 :

Բացց՝ տէ՛ր իմ, ըսաւ Վերիստինէ, առ զեղահասարակութիւն ի՞նչ բանի ազէկ է :

Նարարարաւիստին . Երկից ընդհանուր զեղահասարակութեանդ հարգանքներուն պատահելու քաշը հիւանդութիւններուն համար աչ ազէկ է ան . ու երբոր ազէկ շնորհւած ըլլայ, խիստ երկար տանն ազէկ կը պահուի :

Վերիստինէ . Տէ՛ր իմ, կ'աղաչեմ քեզի՝ տաններկու տուփ բան չիտ ինձի սակէ . ինչու որ ինձ որ առիկայ ունենամ՝ ըսաւ ուրիշ զեղ չեմ տաներ :

Նարարարաւիստին . Ես զեղահասարակութիւն միայն հիւանդը առողջացընելու ազէկ են՝ հասցաւ նաև հիւանդութիւնները արդիւնելու : Մանաւանդ ինձ կը համարեակիմ ըսէլ ու

* Եզէկ պետք է որ միայն անձնը առ աղջարարութիւնը՝ Հասարակ կան որ Վերիստինէ արգիւնացին ու փրկադորձութիւնացի եղած երբ փրկութեան վարդապետութիւնը շարաշար կը գործանեն, ու թողութիւն գանձելու կ'աղաւթինն՝ երբոր շնորհիւ գրգռւմ լունին ու սրբութեան վրայ մը լին ցարցընէր : Բացց առ ամենազորաւոր զեղ անոնց առ զինուկին մէջ որու մը չիտ . այլ մանաւանդ անոնց անիկայ այնպիսի շարաշար կերպով գործանելը իրենց մեղքերը կ'աւելցնէ, ու իրենց սրտերը մեղաց մէջ կը խլտաւորնէ :

կը հաստատուե՛մ ալ՝ որ եթէ մէկ մարդ մը ըստ արեւմուտնոց գործածէ առ զեզը , յախտեան կ'ապրի : Առէ՛ . 4 . 59 : Բայց բարի՛ Վրդասինէ , որիչ կերպով ապշու չես առ զեզահասերը՝ բայց միայն ինչպէս որ առաջ տեղեկացուցի թեզ . ինչու որ եթէ որիչ կերպով առա՛՛ որ դու ա շքներ : Աստի բժիշիք զեզ առաւ Վրդասինէն՝ իրեն համար , ու իր ազոյն ու Վթուխի ինչին համար , ու Սասնիէսին ալ ապրպրեց որ՝ ալ շհասած աւրը լուտէ . և այսպէս մնաց բարով ըսելով իր բանը գրանաց :

Ա ի բը ըսուեցաւ առաջ թէ՛ իտհեմուխիւնը ազոյն ըսեր էր որ է՛ր որ ուզին սգասկար հարցումներ ընեն իրեն , ու ինք անոնց վրայով բան իտսի իրենց : Այսան որոց Սասնիէսը՝ որ հիւանդացեր էր , հարցուց իրեն թէ ինչ՞ու համար զեզը ըստ մեծի մասին մեր քմացը լեզի կու գոյ :

Իտհեմուխիւն . Ընոր համար որ ցուցընէ թէ Ասասնոց Իտսին ու անոր զորսի ինչները ինչպէս անհամայ են աշխարհասեր սրտին :

Սասնիէս . Ինչ՞ու համար զեզը՝ թէ որ սգուս ընէ՛ կը լուծէ՛ ու կը փոխեցընէ :

Իտհեմուխիւն . Ընոր համար որ ցուցընէ թէ Ասասնոց Իտսըը երբոր ազեկ ներգործէ , սիրան ու մխորը կը մայրէ : Վանոցի նայի՛ որ՝ ինչ որ մէկը մարմնոյն կ'ընէ , նոյնը կ'ընէ միւսն ալ հազոյն :

Սասնիէս . Ի՞նչ պիտի սորվնայ երբոր կը տեսնենք թէ կրակին բոցը զեպ 'ի վեր կ'ելլի , ու արեղակին քաղցրիկ զորսի ինչներուն ճառագայթները զեպ 'ի վար կ'իջեն :

Իտհեմուխիւն . Ինչին վեր ելլելովք պիտի սորվնայ երկինքը ելլել՝ ջերմ ու եսանդուն փափայթներով . ու արեղակին իր ջերմութիւնը՝ ճառագայթներն ու քաղցրիկ ներ-

գործու թիւնները զեպ 'ի վար իրկել լըջ պիտի սորվնոջ թէ աշխարհի Փրկիչը թեպէտ և բարերը կը բնակի, Եւ Եւնորհ յովն ու սիրովը վար մեզի կը համարի :

Մտաբէկոս . Եմպերը թւրիկ կ'առնեն իրենց ջուրը :

Իռնիկոս-Նիւն . Նչտովն :

Մտաբէկոս . Ի՞նչ կրնանք սորվել ասի :

Իռնիկոս-Նիւն . Պիտի սորվնոք թէ քարոզիչները իրենց վարդապետու թիւնները Ետուծակ աննելու են :

Մտաբէկոս . Ինչ՞ի համար անպերը երկրիս վրայ կը պարպուին :

Իռնիկոս-Նիւն . Ընոր համար որ ցուցընեն թէ քարոզիչները Ետուծոյ վրայով ինչ որ գիտեն աշխարհի մատուցանելու պարտական են :

Մտաբէկոս . Ինչ՞ի համար իմանալը արեւն կը պատնասուի :

Իռնիկոս-Նիւն . Ընոր համար որ ցուցընեն թէ Ետուծոյ ընորհին ու խաղ Վրիստոսի միջնորդու թիւնովը մեր վրայ կը հաստատուի :

Մտաբէկոս . Ինչ՞ի համար աղբիւրները ծովն կու զան մեզի՝ զեանին տակն :

Իռնիկոս-Նիւն . Ընոր համար որ ցուցընեն թէ Ետուծոյ ընորհը Վրիստոսի մարմնին միջոցովը մեզի կու գոյ :

Մտաբէկոս . Ինչ՞ի համար աղբիւրներն անանք բարեր ընաներուն գլուխները կը բզկեն :

Իռնիկոս-Նիւն . Ընոր համար որ ցուցընեն թէ ընորհոյ շարին ինչպէս որ շատ աղքատներուն ու խանարհներուն մէջ կը փայլի, այնպէս ալ մեծամեծներին ու զորասորներն անանք մէջ ալ կը փայլի :

Մտաբէկոս . Ինչ՞ի համար բոցը ճրային պատրոյզի կը փակի :

Իռնիկոս-Նիւն . Ընոր համար որ ցուցընեն թէ ընորհը

մինչև որ սրտին վրայ չկառնի՝ մեր ներքի գին կենաց ճշմարիտ լոյս պիտի լցանուի :

Մաքիկոս . Ինչ՞ա համար պատրոջը՝ նարպն ու բոլորը կը սպասի ձրագին լոյսը վառ պահելու համար :

Իսահակ-Յիւն . Ընտր համար որ ցուցնէ թէ հոգին՝ մարմինը ու ամենը Աստուծոյ շնորհքին ծառայութեանը մէջ ըլլալու են , ու ծախուելու են Աստուծոյ՝ մեր վրայ եղած շնորհքը վառ պահելու համար :

Մաքիկոս . Ինչ՞ա համար հաւաքուսը կառուցուի իր կուրծքը կը ծակի :

Իսահակ-Յիւն . Իր ձաղերը իր արխնոսից մտայնանելու համար , և անով ցուցնելու՝ թէ ամենորհնեալ Տէրն մեր՝ Վերջապահ այնչափ սիրեց իր ձաղերը՝ (իր ժողովուրդը ,) որ իր արխնոսից փրկեց զանոնք :

Մաքիկոս . Ի՞նչ կրնայ տարփել մարդ՝ արազազին խաւսից լսելով :

Իսահակ-Յիւն . Ար սորփի յիշել Պետրոսին մեղքը՝ ու Պետրոսին ապաշտարութիւնը : Երազազին խոսիլը կը ցուցնէ ևս թէ գիշերը կ'անցնէի ու որը կամ ցորեկը կուրաց . ու բնին անոր ձայնը չու մտադ թող նոյն գառաւստանի վերջին ու զարհուրելի որը :

Չանց որ աս ասեմներս՝ ալ անոնց ամիս մը ժամանակը լըացաւ . ուստի ասանը մէկիններուն խնայուցին թէ ալ արժան է որ ելլեն ու երթան : Ուստի Աստուծի իր մըն ըսաւ . Պետր է որ շնորհաւ Պարոն Մեկնիչին ասանք մարդ խրկել՝ ու խնդրել իրան որ Պարոն Վաղտարաբ մեղի խրկի , որ մեր մնացած նամբուն մէջ մեզի առաջնորդութիւն ընէ : Եզրին ազատ , ըսաւ մայրը . գրեթէ մտացի էր ևս աս : Ուստի աղերասագիր մը գրեց՝ և Դրոնասարան Պարոն Երթունին ազաւեց որ յարմար մարդու մը նկարագրի իր բարի բարեկամին Պարոն Մեկնիչին խրկի զանիկայ : Իսկ Մեկնիչը երբոր աղերասագիրը առաւ՝ ու ա-

նոր մէջի պարունակուածը տեսաւ , թոյժարեքին ըսաւ .
Պանս զուցիս անոնց թէ կը խրհեմ՝ զանիկաց :

Վրիստաֆնէին կեցած տանն ընտանիքը՝ երբոր տեսան թէ
ասոնք նամբոց ելլելու միտք ունին , բալբար տունը մեկանդ
ժողովուեցան ընդհակառակ ըլլալու իրենց խնայաստիքին որ
ասոնց նման ազնի հիւրեր խրհեց : Ետիկաց լրացընելին ե-
տե Վրիստաֆնէին ըսին . Վեզի քանի մը բան չցուցը-
նե՞նք , ինչպէս որ մենք սովորութիւն ունինք նամբորդե-
րուն ընելու , որ նամբուն մէջ անոնց վրայով մտածութիւն
ընեն : Աստի փոքրիկ սենեակ մը տարին Վրիստաֆնէն՝
անոր աղաքը՝ ու Պիմութիւնը , ու ցոյց տուին անոնց ան
խնայանքուն մէկը՝ որ Եւս կերտաւ ու իր էրկանը տուաւ ,
ու անիկաց ուտելուն համար դրստաւն դուրս արտաքսուե-
ցան . ու հարցուցին Վրիստաֆնէին՝ թէ Ետիկաց ի՞նչ կը
կարծես ըլլալ : Պատասխան տուաւ Վրիստաֆնէն ու ը-
սաւ . Ետիկաց կամ՝ ուտելու բան մըն է՝ և կամ թոյն .
չեմ գիտեր որն ըլլալը : Այան որոյ միտմեքք բանը բա-
ցին անոր , ու ան իր ձեռքերը վեր բռնեց ու ափշած մը-
նաց՝ : Դժնոյ . 4 . 6 : Էստի . 5 . 24 :

Ենկե ետեւ ուրիշ տեղ մը տարին զինքը ու ցոյց տուին
անոր Յակոբին սանդուխտ : Դժնոյ . ի՞նչ . 12 : Պանս

* Էստին Սուրբ իջ վրայն մեր առջի նամբոց ելլելուն՝
մեր մեղքերը մեզի կը նանչցընէ ու Վրիստասի կարտա ըլ-
լալնիս մեզի կ'իտնայընէ , հապտ նաեւ միշտ յայանի կ'ընէ
մեզի մեղքին զեղութիւնը՝ թէ ընտելեամք և թէ դոր-
եազբութեամք : Ետիկաց շատ անգամ կը զարմնայընէ
մեզ մեղքին վրայ՝ մեր անեկն վրայ՝ ու Վրիստասի սիրոյն
վրայ , որ մեր մեղքերուն համար պատարազ եղաւ : Ետի-
կաց նաեւ կը խնայահեցընէ մեզ , մեղքը աւելի աւել կու-
տայ մեզի , ու Վրիստաս՝ իր քառութիւնն ու իր արդարու-
թիւնը առաւել քան զառաւել պատուական կ'ընէ մեր
աչքերուն ու յարզի՝ մեր սրտերուն :

որ հետև հրեշտակներ վեր կ'երթին անկէ : Աւարի Վրխա-
սինէ ափշած կը նայէր հրեշտակներուն վեր ելլելը տեսնե-
լու , ու միտներն ալ նայեր կ'ընէին : Հետոյ ուրիշ
տեղ մը կ'երթային ուրիշ բան մը ցուցնելու անոնց .
բայց Նահարաս ըսաւ իր մերը . « Կազու՛նժ , ըսէ անոնց որ
որիշ մըն ալ կենան հաս . ինչու որ ափեաց սրանչելի տե-
սարան մըն է : Աւարի ես գարնան , ու կայնեցան որ սյա-
պիտի հաւնչական տեսարանով իրենց աչքերը յայկեցնեն » :

Եսկէ ետև տեղ մը աարին զանոնց՝ ուր որ ոսկեղէն
խարխոխ մը կախաւած էր : Աւ հրաման ըրին Վրխասի-
նէին վար աննել զանիկաց . ինչու որ՝ ըսին իրեն թէ Եփ-
կաց խիստ հարկաւոր է որ ցու հետց աննես , որպէս զի
վարպտութիւն ներսի կողմը եզանը անո՛ր բանես , Ա՞նք .
Գ . 19 , ու խառնոցող եզանակի մը պատահելուդ հաս-
տատու կենաս : Հովել . Գ . 16 : Աւարի սկսեցին ու բա-
խանալ աար վրաց † :

* Վրխասու Տէրն մեր երկնից ու երկրի՝ Եստուծոց ու
մարդոց մէջ միջնորդ է . իրենով մեղաւորները Եստուծոց
կու գան և ընդունելի կ'ըլլան , ու Եստուած անոնց հետ
կը բնակի ու կը փառասորի . անոր միջնորդութիւնովք
իրենց երկրորդութիւնն ու պաշտամունքը Եստուծոց կը
մատուցանեն ու երկնային բարութիւնները կ'ընդունին ,
ու անոր պատմաւարը հրեշտակները փրկութեան ժառան-
գորդներուն կը ապաստարեն : Եփկաց կը նշանակուիք
Նահարին անոնքուխովք :

† Եփկաց է Յոյսին խարխոխը : Եփկաց հոյսին ապա-
հով՝ ու Հիսուսի վրաց հաստատու կը պահէ , որ ինք միայն
է մեր յոյսին նպասակը : Յոյսը հաւասարէն կը ծագի ,
և է անկեկարգութիւն ան բանեբան կատարմունք որ անն
ընտրեցնեալն Եստուածը ճշմոքտութեան խառն մէջ
խառնացաւ : Հաւասարը կ'ընդունի զանոնց՝ կը հասա-
տայ անոնց՝ կ'ապաւինի անոնց , ու յոյսը կը ապահ անոնց
անթերի կատարմանն ու վայելելուն :

Մտիկ ետև առին տարին զանիկաց ան ընտանը վրաց ուր
 որ Արքահամ մեր հայրը էր որդին Մահահը պատարագ
 մատուց , ու ջրոց տալին անունը՝ սեղանը , փայտը , կրակն
 ու սարը . ինչու որ անունը մինչև առ որս հան կը կենան
 տեսնուելու համար : Կրկնոց . ին . 9 : Արքոր տեսան
 անիկաց՝ մեղքերնին վեր վերջուցին , ու երանի տալին իրենք
 իրենց ու ըսին ալ . Մհ , ինչպես մարդ էր Արքահամ իր
 Տերտը վրաց ունեցած սիրոյն ու իր աննը ու բանալուն կող-
 մանն :

Մեն առ բաները անունց ջրոց տալին ետև Մահահին ին-
 նը սեղանատանը տարաւ զանունը՝ ուր որ պատուական
 նուագարան մը կ'ըլլեր էր . ուստի սկսեց անոր վրաց նուա-
 գել՝ ու անունց ջրոց արուած բաները տալու շարժում
 գարնընելով երկեց .

Մուսկն կերած իննորք տեսար՝
 Մայր որ դոյլ կ'ենաս գուն անկի .
 Հախորին տեսած սանդուխն ալ տեսար ,
 Սր վեր կ'ելլեին հրէշտակներ անկի :

Մտ տեղա առ իր նաև խարխախ մ'ալ՝
 Սակայն բաւական ասունք շտեպես .
 Արքահամին պէս մինչև որ գուն ալ
 Վու խիտա պատուական բաներդ գոհ ընես :

Մտ ասուններս մեկը զարկաւ գուռը . ուստի Մանագա-
 նը բացաւ , ու տեսաւ որ Պարան Մահահարան էր կեղծը .
 բայց երբոր ներս գնաց՝ ի՛նչ ու բախտ ին ին կ'ըլլա հան :
 Ինչու որ հինն նորին իրենց մարդը կ'աւ ին ինչպէս թիշ
 մը ասուն առաջ ինք սպաննեց ան իստորուպէսը՝ Արքանա-
 հեղ շտեպն , ու առիւններն ազատեց զիրենց :

Իսկ Մահահարալ Մարտինէլին ու Պիմ ու իննին ը-
 տաւ . իմ՝ Տերս մեր կրկուրին մէյլեկ անան գինի իրկեց՝

ու զիչ մը խորալած մարացորեն՝ և ջանի մը նուս . աղօյցն
ալ զիչ մը թուզ ու շամբի խրկեց , որ ձեր նամբուն մէջ
մեզ կապցուրեն :

Ըն առնը նամբոյ էլլելու պատրաստուեցան , և խոհե-
մութիւնն ու Քարեպաշտութիւնը աննոց հետ գացին :
Երբոր ասնը դուռն եկան , Քրիստոսն հարցուց Վանա-
պանին թէ ան սրերը արդեօք մէկը անցան անկէ : Պա-
տարեան աուս Վանապանը՝ թէ Չէ . միայն թէ ասնն
մը առաջ մէկը անցաւ , որ ըսաւ ինծի թէ մտակոս մեծ
աւազակութիւն մը եղաւ խնայաւորին նամբուն վոյց ,
ուր որ հիմա դուք պիտի երթաք : Բայց գոչերը բանուած
են՝ ու ըստ շանցած աննոց մահուան վճիռը դատաստանաւ
պիտի կորուի : Ըն առնը Քրիստոսնն ու Պիթութիւնը
սխեցին վախճալ , բայց Մատթեոսն ըսաւ . Մնչորիկ ,
ջանի որ Պարոն Վաղնախրաը մեր հետը պիտի երթայ ու
մեր առաջնորդն է , բանէ մը մի վախճաք :

Քրիստոսն ան ասննը Վանապանին ըսաւ . Տէր իմ ,
մեծապէս շորհակալ եմ քննէ յու բոլոր մարդասիրու-
թեանդ համար՝ որ յանի եկեր եմ ինծի ցոյց առիք . ու
նաե անոր համար որ պնդափ սէր ու քաղցրութիւն ցոյց
առիք իմ զուկըներուս : Չեմ գիտեր թէ քննչկե հա-
տուցում ընեմ յու մարդասիրութեանդ . ուստի կ'աղա-
չեմ ընդունել աս փոքրիկ ըւման իրքն նշան իմ գրեզ յոր-
դելուս : Ես ըսելով սակի մը դրաւ անոր ձեռքը . ու ան
խնամբէ յարգութիւն մը մատուցանելով ըսաւ . " Էւն-
դերններդ ավեն ասան Քերտակ ըլլան , ու դիտուդ վե-
րայն եզգ պակաս ըլլայ " : Ժող . թ . Ց : Պիթութիւնը
ապրի ու ընենի , ու իր գործը զիչ ըլլայ : Աւ աղօյցն
ըսաւ . Երբտասարգական ցանկութիւններն վախիք , ու
աստուածաբաշտութեան հետեւեղէք խոհեմ՝ ու խելացի մար-
դոց հետ . թ Տիմ . ք . 22 . ասանկով ձեր մտքը սրափն
ու բախտութիւն պիտի տար , ու բոլոր առաքինի աններն

գողութիւն պիտի առնէք : Ուստի շնորհակալ եղան
Մանասպանն ու գառուեցան :

Հինն երազիս մէջ տեսայ որ ամենը մեկն յառաջ կ'եր-
թային , մինչև որ բլուրին գլուխը եկան . հոն Ռարե-
պաշտու թիւնը ինք իրն գալով կանչեց . Մփսնս , բան
մը պիտի տայի Վրիտաթնէին ու իր ընկերներուն , ու մու-
ցայ անիկայ . գասնամ բերեմ անիկայ : Ուստի վազեց
գնաց անիկայ բերելու : Արբոր ինք գնաց՝ Վրիտաթնէին
այնպէս կու գար թէ յիշ մը հետուն ալ կողմին վրայ
պզտիկ անաստի մը մէջ խիստ գարնանաշի քաղցրամուսալ
երգ մը կը լսէր այնպէս .

Բոլոր կեանքիս մէջ քու անոցը սէրըդ
Մանայէս մտայիւր ցոյց տուիք ինձի ,
Որ ես յախտան յուկին տանարըդ
Պիտի բնակիմ , ու շէջեմ անտի :

Ու ազնի մը մտիկ ընելով կը թուէր իրն որ մէկ ուրիշը
պատասխան կու տար անտր լսելով՝

Վանդի բարի է մեր Տէր Մասուածը՝
Հախտանն է իր ողորմութիւնը ,
Հաստատունն է իր ճշմարտութիւնը
Ու գարե 'ի գար կը մնայ նոյնը :

Վրիտաթնուս հարցուց իսհետութիւնին թէ ան գարնա-
նաշի երգերը երգողն ո՞վ է : Ըն ալ պատասխան տուաւ
ու ըսաւ . Ո՞ր երկրին թուշուններն են անոնք . յիշ անգամ
անոնք սա երգերը կ'երգեն , միայն գարնան՝ երբոր ծա-
ղիկները կը բացուին ու արեգակին ճառագայթները կը
տաքնան . և ան ասանը բոլոր որը կը լսես որ կ'երգեն :
Երդ . Բ . 11 , 12 : Հաս անգամ գուր կ'եջեմ ես
անոնք մտիկ ընելու , ու յանախ մենք զանոնք կ'ընտանեցը-
նենք ու մեր ասնը մէջ կը պահենք . Արբոր մենք արքա-
ման ըլլանք՝ շատ քաղկի ընկերութիւն կ'ընեն մեզի , ու

նաև անասուններն ու թռչունները ու անմարդաբանակ տեղերը այնպես կը զարգարեն որ մարդ կը փախարի անոնց մէջ ըլլալու * :

Վասնոր որ Հիսկի Սարեպաշտու թիւնը կրկին եկաւ , ու Վրխատիւնին ըստ . Հնոն նայլ , մեր տունը տեսած բաներուդ բոլորին նկարագրութիւնը բերի քեզի , որ եթէ բան մը մնանալու ըլլաս՝ կրնաս անոր վրայ նայիլ , ու կրկին քու սխաղք բերել ան բաները՝ քու շնորհականոց և մտիւթարութեանդ համար :

Հիսկի սխաղքին ըսն 'ի վար ի՞նչն է խնարհութեան Զորք † : Արեկոց բարձր ըն մըն կը ու իսկնան ալ սահուն կը . բայց իրենք խիստ ըզուշտ թիւն կ'ընէին , ու այնպէս անվնաս մննչն վար ի՞նչն ‡ : Արբոր վար հասան ձորին մէջ Սարեպաշտու թիւնը ըստ Վրխատիւնին . Ար-

* Մեր երկրին թռչունները՝ կը նշանակի ան կողմերն անցնող ճանապարհորդները՝ որ Տերտիչ մաս ըլլալուն ճանաչու մտից , ու անոր շնորհատութեանը և յախտնական սղարեսութեանը վրայ հաստատուն ապաստնութիւնով մը առ ուրախարար երգերը կ'երգեն : Արբոր Արդարութեան Արեկակից քրտնակիթ՝ ծագէ հողուշին վրայ՝ ու պատմաւ անոր յայնմապէս տեսնել տանք , յաղցրանուազ երգել՝ ու արդարև խիստ խնդալից եղանակաւ ուրախանալ կուտայ ճանապարհորդներուն : Ար երգերը շատ մաս կուզան փառաց սահմաններուն մէջի երկնաւոր երամ ըստութիւններուն :

† Ճանապարհորդին կենացը մէջ պատահար ճամբաներ են անոնք՝ որ հողին կը խնարհեցընեն :

‡ Ճանապարհորդները երկնաւոր մտիթարութիւններով՝ հասարցին տեսութիւններովը՝ յայտն ափսոսութիւններովը՝ պաշտփ տասեւ ընորհքներու արժանաւորելն են , ան'ա իրենց ասնելու հետեւալ զայլափոխը , որ է՝ Վստարութեան Անունն վար խնարհութեան Զորք ի՞նչն է :

կայ ան տեղն է՝ ուր որ Վերիստիանոս քու կրկից ան շար թի շրանցն Եզրոզդիանին պատահեցաւ , և ուր որ անանք ան զարհուրելի կոխն ըրին . գիտե՞՞ որ 'ի հարկի լրան ես ան : Բայց սի բա սա քանի որ Պարոն Վաշխարաք ևեր ուղեցցցն ու առաջնորդն է , կը յուսանք որ ևեր քանը լաւագոյն վախճան կ'ունենայ : Եւ յոպե՞՞ երբոր սա երկուքը՝ Կանապարհարզանը Իրենց առաջնորդին պաշտպանութեանը յանձնեցին՝ Վաշխարաք առննաւն Կանայ կըլա , և միւսները անոր ետեկն կ'երթային :

Վաշխարաք . Սենք սա ևարեւ վախճալու բան մը չունինք . ինչու որ սա տեղը մեզի միտակելու բան մը չկայ , թէ որ միտասկար բանը մենք մեզի շտամանք : Ճշմարիտ է թէ Վերիստիանոս սա տեղը պատահեցաւ Եզրոզդիանին , որուն հետ սաստիկ կոխ մըն ալ ըրաւ . բայց ան կոխը լեան 'ի վար ինան ասունը իր սահելուն պատուին էր . քանզի անանք որ հոն կը սահին , հոս կոխի ակեղալութիւն պէտք է ունենան : Աւ ասիկ է որ սա ևորը պայտիսի դասն աւան մը ունի : Վանզի հասարակ մարդիկ երբոր լսն թէ այս ինչ տեղը այս ինչ մարդուն զարհուրելի բան մը պատահեր է , կը կործեն թէ ան տեղը անոգամ թի շրանց մը կամ շար հոգուց մը բունն է . բայց՝ ասիս , որ իրենց ըրածներուն պատճառան է որ պայտիսի բաներ կը պատահի իրենց հոն * : Եւ խմբարհու թեան Չորն ըստ ինքեան

* Ինչ մեծ բարութիւն է խմբարհու թեան ևորին մէջ քաջ սիրտ ունենալը : Ինչ թշուառութիւն է Կանապարզանբուն իրենց մեզքովն ու յիմարութիւնովը իրենք իրենց շարիքներ հնարելը : Ինչպէս ինզու թիւն է գիտնալ թէ " Ինչպէս որ հոյք մը կը գիտայ իր որդւոցը վայ , այնպէս ալ Տերը կը գիտայ իրեն վախճողներուն վայ " : Սուրբ . Ինչ . 13 : Եւ ասկայն թէ որ գլորինք՝ անշուշտ պիտի ցուցինք : Ինչ որ անար լրաններ հասարաքը՝ յոյքը՝ սերն ու հնարանդութիւնը , Սասանան վրանիս պիտի յարեակի՝

պաղաքներ տեղ մըն է՝ և և իցե ուրիշ բարերեր տեղի մը պէս : ու կը վիպեմ՝ որ էթե փնտսելու ըլլանք , կրնանք սա տեղումները բան մը գտնել որ մեզ տեղեկացընէ՝ թէ Վրխատիանու ինչու համար գժուարութիւն կրնայ սա տեղս :

Ըն ասունը Հիսկոբան ըսաւ իր մերը . Ըհա հետուն արեան մը կայ , ու կը թուի թէ բան մը գրուած է անոր վրայ : Արթմանք տեսնենք թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ սն . ուտարի դայցին ու ասիկայ գրուած գտան հոն : «Վրխատիանուսին հաս զալէն առաջ ասհից՝ ու անոր սա տեղս ըրած կախը ետեկն է կողմերուն իրտա մը թող ըլլան » : Հետանք , չրո՞ք մեզի ըսաւ իրենց առաջնորդը՝ թէ սա տեղումները բան մը պիտի ըլլայ որ հոս Վրխատիանուսին քաշած գժուարութեանը պատճառը պիտի խնայընէ : Ընկէ ետե Վրխատիանուսին զառնալով՝ ըսաւ . Ըայց ասիկայ աւելի ամբի մը շտեղար Վրխատիանուսին՝ բան որչափ ըսաւ ուրիշներուն որանց կ'իջնայ ասիկ անցնիլ : Ընչու որ

մեզ նեղը պիտի ձգէ՝ ու մեզի պիտի յարթէ , և սն ասունը ըսք համբաւ պիտի հանենք իտմարհոթեան Զորին վրայ՝ որն որ ապահով ու պաղաքեր տեղ մըն է : Ըրդեք սա ձորին մէջն ևս գտն : Քու փառք կը տեսնե՞ս ու կը գտնաս միայն սն բաները որ քեզ կը խմարհեցընեն ու քեզ հան կը պահեն : Ըգչը կեցիք արանընէն ու քրթ մեկէն , թէ և երկար արեւն անոր մէջ մնա , և մինչև անգամ՝ քու բոլոր կենացդ մէջ : Ընչու որ քու Հրտուսդ քեզ կը փորէ՝ որ քու ներսդ եզանը ցուցընէ քեզի , որպէս զի տեսնա որ բոլորովին պարտաւոր ևս իր բազուկին որ փրկութիւն բերաւ քեզի ու բոլորովին ազատեց քեզ . որպէս զի իրմով և իրեն վրայ պարծենաւ միշտ ու բոլոր փառքը իրեն մնաուցանես իր մարդասիրութեանն ու սորմունքի համար՝ որ ըրաւ քեզի պարտի թշուառ մեզուս . ինչպէս որ ևս , ու պարտի անպիտան ծառայիդ՝ ինչպէս որ միշտ պիտի ըլլաս :

գիւրացոյն է առ ըստնն զ՛նք ելելը՝ քան թէ վար իջնելը . ու ասիկայ աշխարհէն առ կողմերը միայն քանի մը ըստննու համար կրնայ ըսուիլ : Բայց թող ասնք ան բարի մարդը . հիմա հանգչած է . անիկայ զարասը յազնուիման մըն ալ գործեց իր թ ըստննոյն վրայ : Երկինքը բնակողը ըսորհէ մեզի որ մեր փորձուելու աստննին անկէ աւել զէլ քանի չպատահինք :

Բայց զանք նորին առ խոնարհութեան Չորիս վրայ խոսելու : Բարբ առ կողմերը աստննն ազկի ու պաշտատան զն ասիկայ է : Պարտքս երկիր է , ու ինչպէս որ կը տեսնես ըստ մենի մասին մարդագեղեցեալ ծածկուած է . ու թէ որ մէկ մարդ մը ամառը հոս գալու ըլլայ՝ ինչպէս որ մենք հիմա եկանք , թէ որ յառաջնանն քան մը ինուցած շքույն առ ձորին միայնով՝ ու պնդութի մէկն ըլլայ որ զեղեցիկի քաներ տեսնելու աչք ունենայ , խիստ բերկրալի քաներ պիտի տեսնէ հոս : Եհա ի՛նչպէս կանանչ է առ ձորը . ու նաև ի՛նչպէս զեղեցիկացած է շուշաններով՝ : Երբ . թ . 1 : Ես ըստ աշխատասեր աննինք ալ գիտեմ՝ որանք առ խոնարհութեան Չորիս մը ազկի կալուածքներ ստացան . ինչու որ Բոստան ամբարտաւաններուն հակառակ կը կենայ , բայց խոնարհներուն ըսորհք կու գայ : Հիւ - ի - Գ . 6 : ան Պի - Գ . Ե . 5 : Երգարն արգուանդ հող մը ունի , ու առասարկն կը պաշարերի : Ոմանք կը փափայրին ալ որ իրենց Չորը տունն երթալու նամբան միշտ ասկէ ըլլար , որ ալ նեղութիւն շքաշէին բլուրններուն ու ըստննուն միայն անցնելու . բայց նամբան նամբայ է , ու նեղութեան ի՛նչ կու գայ :

Երբ՝ երբ որ պայպէս կ'երթային ու կը խոսէին , ապայ

* Ըստ շանները Քրիստոսի անձնաստ է ասորք աշակերտներն են , որ կենայ ազրաս ու անչոր փինտիը կը քարգարեն , ու կրնորին զարգն են՝ խոնարհութեամբ հաղուած ըլլալով :

մը անասն՝ որ էր հորը սխարները կ'արածէր : Տղան շատ գծուծ լսմեքու մէջ էր , բայց զուարթ ու բարեշնորհ գեմք մը ունէր . ու առանձին որ նստեր էր՝ կ'երգէր : Իրիկ ըրէր հովիւ աղին ըսածը՝ ըսաւ Վառնախարը . անոնք ալ մտիկ ըրին որ կ'երգէր ու կ'ըսէր .

Սարն ըլլողք վախ չունի իմալին ,
 Հեզք չփահմար հարստութենէն .
 Ըն որ խմարհ է միշտ զՎաստան իրեն
 Պահապան կ'ընէ , ամեն շարերէն :

Ունեցածուք եւ արդէն գոհ եմ
 Իմէ շատ ըլլայ ան ե թէ քիչ բան մը .
 Լա զեռ գոհ ըլլալ Տէր իմ՝ կը խնդրեմ՝ ,
 Այն գուն կը փրկեա միշտ այնպէսները :

Նամբորդ եղողին ծանրութիւն մըն է
 Երբ հարստութեամբ բեռնասարուած է .
 Հաս քիչ թող ըլլայ՝ հան երջանկութիւն ,
 Որն որ յախտանն ամենէն լանն է :

Ըն ասեմը իրենց առաջնորդն ըսաւ . Աը լսէ՞ք անոր ըսածը . կը համարձակիմ եւ ըսելու թէ առ ազուն ըսաւ ու բախի կեանք մը կը վարել , ու մնալստով ե թաւիշով հազուադէմ ասեցի իր սիրտը հանգիստ է * : Բայց զառնանք մեր խարը յառաջ ամենչաւ :

Սեր Տէրը առաջմանէ իր ամարանոցը առ իորիս մէջն ընտրեր էր , ու շատ կը սիրէր հոս բնակիլ : Աը սիրէր եւ առ մարդագեղարմներուն վրայ պաշտիլ , ինչաւ ոք ոչը

* Հովիւ աղեկը կը նշանակէ փոքրիկ եկեղեցիներու կամ մարգարայներու վրայ հարստութիւն ընող եկեղեցեացիներուն անչաւ բայց հանգիստ մի՞նակը . որոնք զրեթէ անձամբ ին իրենց եղբայրներուն , բայց լստով մը պատկար են՝ ու խիստ գոհ :

աղէկ ըլլալ զտեր էր : Ստանաւնոց որ՝ առ տեղս մէկ մնարց մը ապառազներէն ու առ կեանքիս ապնակներէն ազատ կ'ըլլայ : Բոլոր սահմանները աղաղակով ու աղմուկով լեցուն են . սխալն խոնարհութեան Չորն է սն զատարկ ու սասանմին տեղը : Եւ տեղս մէկ մնարց մը արդեւէք պիտի չունենայ մտածութեան պարագայս ասունը , ինչպէս որ ուրիշ տեղեր արդեւէքի ենթակայ է : Ետիկայ մէկ ձոր մըն է որուն մէջ մէկը շտերեր քայլել ըսցց անոնք որ ճամբորդութեան կեանքը կը սիրեն : Եւ թեպէս Վերխախանտս զժուարին վիճակի մը պատահեցաւ հաս Եպոզգիանին հետ՝ ու ստատիկ կոխի մը մտաւ անոր հետ , ըսցց ձեզի կ'ըսեմ՝ թէ առաջնանէ մարդիկ առ տեղ հրեշտակներու կը պատահեին , Ուր . ժբ . 4 , 5 , հոս մնարգարհա կը գտնեին , Սարգ . ժգ . 46 , ու առ տեղ կեանք կը գտնեին * : Եւս . ը . 35 :

Չորն⁶ թէ մեր Տերը տառիմանէ անարանոցը հոս ունէր , ու կը սիրեր հոս պարտիլ : Ախն առ ալ ըսեմ՝ որ առ սահմանները սիրող ու հան պարտող ժողովուրդին առ տեղ տարեկան թողակ մը ձգած է ինք որ ասունին արգարութեանը պիտի վճարուի անոնց , ճամբուն վրայ իրենց ապրուստին՝ ու ճամբորդութեանը մէջ յատակմանու իրենց քաղաքներու ճամբ :

Երգ՝ երբոր պատկա յառաջ կ'երթային , Ստանկը

* Միայն ընդ սխալ մեր սիրելի Տերոյն խոսքը , թէ « Արթիք է աշակերտին՝ որ իր վարդապետին պէս ըլլայ » : Սարգ . ժ . 25 : Թէ որ քու Տերդ առ խոնարհութեան Չորն մէջ ըլլալը իր զվտաւոր հանութեան ըրաւ , սորմէ անոր որինակնն առ ձորը յարկել : Եւ թեպէս հոս Եպոզգիանին կամ ուրիշ վտառակար թմամնոց մը պատահաւ հետ , ըսցց և այնպէս քու ամենայնպէ՛ Տերոյն կարողութեանդն ու անոր բազմակերտուն մէջ ապահով ես . քանզի թեպէս և Տերը բարձր է , ըսցց խոնարհը կը տեսնէ :

Պարտն Վաղնախրային ըստ . Տէր իմ , կ'իտանամ որ իմ հայրս ու Եղորդիանը առ ձորիս մէջ իրենց կոխն ըրին . բայց մեր տեղ կը ան . քանզի կը տեսնեմ որ առ ձորը մեծ է :

Վաղնախր . Եղորդիանին հետ քու հորդ ըրած կոխին տեղը անդին մեր առջինն է՝ նեղ անցքի մը վայր Գաղարի Ստաւացութեան կոչուած տեղը անցած իդ պէս : Ըստ արդարեւ առ կողմերը ամենէն վտանգաւոր տեղն անիկայ է : Վանդի Ծանապարհորդները թէ որ երբէք ազկարի մը պատահելու ըլլան կը պատահին երբոր կը մտնան իրենց ընդունած շորհրները՝ ու ան շորհրներուն իրենց սնարման ըլլալը : Ըստ տեղ ևս ուրիշներն ալ նեղութիւններ քաշեցին : Բայց աւելի կը տեղեկանանք ան տեղին վտաքով՝ երբոր հան հասնինք . ինչու որ կը վայեմ թէ մինչև առ որս ան տեղ կը մնայ ան կոխին կամ մէկ նշանը և կամ արձան մը՝ որ վայել թէ սյնալիս կոխ մը եղած է հան :

Վեճուհիան . Ըստ կը կարծեմ որ առ ձորիս մէջ սյնալի ազկեկ եմ՝ որչափ որ բոլոր մեր ճամբորդութեանը մէջ որ և իցէ ուրիշ տեղ մը կի . ինծի կը թուի որ առ տեղը իմ հոգւոյս հետ կը մտարանի : Ար սիրեմ պայտիս տեղեր ըլլալ՝ ուր ճշ կտարերու շնչինն ու ճշ անիւններու շտապինն կայ : Ինծի կու գայ որ մարդ մը առ տեղս առանց նեղութիւն կրելու կրնայ ասանք մտածել՝ սպանցն թէ ինք թնչ է , ճիւղէ եկաւ , թնչ ըրաւ , ու իմազատորը թնչ բանի կանչեց զմերը : Ըստ տեղս մարդ կրնայ մտածել ու իր սիրտը կտարի՛լ ու իր հոգին հալի՛լ մինչև որ իր աշտերը Լսեբանի աւազանին նսննին : Երդ . է . 4 : Ըստ որ առ արատաւորի ձորէս կ'անցնին՝ աղբիւրի պէս կ'ընեն անիկայ . ասոր մէջ եղազներուն վայր Լստուծոյ երկինքն իրկած աներնն ալ որհնութիւնով կը ծածկէ անիկայ : Ստղ . 24 . 5-7 : Ըստիկայ ան ձորն է՝ ուրիշ ևս իմա-

գաւորը իրեններուն իրենց սպգիները պիտի ընորէ, ու անոր մէջէն անցնողները պիտի երգեն, Ո՛ր . ք . 15, քնչպէս որ Վրբխաթանոս երգեց Ապոստոլներն հետ բաւրբ պատահած բաներուն համար :

Վաւառիք . Ղըմարիտ է ըստ իրենց առաջնորդը . ըստ անգամ անցայ ես առ ձորին մէջէն, ու բնառ ուրիշ անց մը հոս եղած աստե՛նէս աղէկ եղած չեմ : Շատ նամբարդներու ալ առաջնորդութիւն ըրի, ու անոնք ալ նոյնը կը վնայէին : Թնազաւորը կ'ըսէ թէ՛ Որբնն վրայ կը հանդչեմ ես, բայց եթէ հեղերուն վրայ, ու իմ խոսքն գորշացային վրայ : Ասոյ . կ՛ . 1, 2 :

Առ միջոցիս՝ եկան հասան ան նոյն տեղը՝ ուր որ վերը յիշուած կոխը պատահեր էր : Ան աստե՛նը ուղեցոյցն ըստ Վրբխաթանին՝ իր աղոյնն ու Գիմութիւնին . Վրիկոյ է ան տեղը : Աս կայնեցաւ Վրբխաթանոս, ու ան բարեր անդէն Ապոստոլները անոր դէմն եկաւ : Այս նոյն՝ շրտ՞ մեղի, ահա բու երկանդ յիշ մը արխանն ալ մինչեւ աս որս աս քարերուն վրայ է : Վոյն՝ ես թէ քնչպէս Ապոստոլներն կտարած նիգալներուն քանի մը կտորները առջին անգին ջրուած կ'երեւան դեանին վրայ : Տե՛ս նաև թէ քնչպէս կուտած աստե՛նին իրենց ուղերը զարկեր են՝ մեկը մեկու դեմ հաստատուն կենալու համար . ե քնչպէս պարայն անցած հարուածներովնին մինչև անգամ քարերը կտոր կտոր ըրեր են : Արդարև Վրբխաթանոս աս տեղս մեծ քաշութիւն ըրաւ՝ ու թերզները այնպիսի զարեզ ցուցուց՝ որչափ որ՝ թէ որ բուն իսկ Աերակչէս ինք ըլլաւ, կրնար : Ապոստոլները յաղթելէն ետե՛ս ա՛յն անգիտ ձորին մէջ քաշուեցաւ՝ որ կը կուտի Սահաւան Շուրին Չորը, ուր որ ըստ լանցած մենք ալ պիտի մտնենք՝ : Ահա

* Սասանան թէ՛ որ մեկ յարեակներուցով ես բնուի, պատրաստ կեցիր՝ ինչու որ երկրորդ անգամ պիտի յար-

առիճին արևան մըն ալ կոյ՝ որուն վրայ քանդակուած է
 առ կռիւն ու Վրիտախանութն ըրած յաղթութիւնը , բո-
 ըր դարերուն մէջ իր համբաւը հռչակելու համար * : Իր
 որովհետեւ ճիշտ առիճին՝ ձմեռուն քովին էր արևանը ,
 քովը գային ու վրայի փորագրուածը կարգացին , որ բառ
 առ բառ ասիկայ էր .

Սոյն առ տեղս էր որ եղաւ կռիւ մը՝
 Շատ սքանչելի՝ բայց շատ ձմարիտ .
 Վրիտախանութն ու Եղազդիւնը
 Իրարու յաղթել կ'ուզէին ճշգրիտ :

Բայց Վրիտախանոս քաջութեամբ վառուած
 Իրայտասակեց ու փախցուց ան շարք ,
 Արուն համար ես արևան եմ՝ կայնած
 Ա կայել ձեզի ան եղած բանը :

Իբր որ ան տեղին անցան՝ Սահուան Շուրքն սահման-
 ները մտան : Եր նորը սքանն երկար էր † . ու նաև այն-

նակի : Շարհակալ եղիր Սասունց թու սպառազնու-
 թեամբ համար , և բնաւ մի հաներ անիկայ թու փայլեց :

* Արտի մտք պիտի է որ կարգանք ու բիշ հաստացե-
 ըրց փորձութիւններուն՝ պատեքազմեքուն՝ հաստարթի՝
 համերթութեանն ու յաղթութեանը պատմութիւնը :
 Եղեկ նիստելու նըք թէ թնչ վերքեր ընդունեցին՝ ու թնչ
 զեչ վարձուցրով ան վերքերուն պատահելան , որպէս զի
 հակեք և ազգիներ որ ան կերպովք մնայ ալ չիյնանք :
 Ազգու յութեամբ պիտի է բնեկեր թէ թնչպէս քաջապիտ-
 թեամբ միյնեցին փորձիցն զանազան յարակրեմեցները ,
 որպէս զի սփրնք զեմ՝ գնել անոր՝ հաստարթի հաստա-
 տուած : և ընդ հանրապէս անանց ըրած յաղթութիւնները
 մեզ պիտի կենդանացընեն " գլանիս ասնելու Սասունց
 սպառազնութիւնը , որ կարող ըլլանք շարքութեան որք
 զեմ՝ գնելու : Երկու . զ . 13 :

† Սահուան Շուրքն կ'երկայ թէ կը նշանակէ
 ներքին երկիւզի՝ նեղութեան՝ պատեքազմի և շիթու-

պիտի տեղ մըն էր ուր որ միշտ շար բաներ կը յամախելին ,
 քնչպէս որ շատերն ալ պայտէս ըլլալը կրնան մնայել .
 բայց առ կնիկներն ու տղաքը աղէկ անցան անկէ , քնչա-
 որ ժամանակը յորեկ էր՝ ու Վառնախորը իրենց առաջ-
 նորոյն էր :

Երբոր առ ձորը մտան՝ կը թուէր իրենց թէ մեծ հեծաւ-
 թիւն մը կը ըլլին , որ կը նմանէր մեռնելու մարդոց հեծաւ-
 թեանը : Ար կարծէին եւ թէ ողբալի խոսքեր կը ըլլին՝
 որ իր բն թէ անհնարին ամենամաց անձ եղողներէ կ'ըլլին
 ան խոսքերը : Եւ բաները աղաքը գողի սարսափի անձ
 ձգեցին , ու կնիկներն ալ պղտպունած մեխիք գարնած
 կ'երևային . բայց իրենց առաջնորդն ըսաւ անոնց որ սիրտ
 առնեն :

Երայէս ջիւ մըն ալ յոռալ գացին , ու կը թուէր
 իրենց թէ իրենց աակի գետները կը սխեկ շար թլ , իր բն
 թէ յոռալու որ տեղ մը կար հոն : Ար ըլլին եւ ակի ձայնի
 պէս սուլելու ձայն մը , բայց գետ բան մը չէր երևար ի-
 իրենց : Ե՞ն առնը աղայն ըսին . Տակաին առ տրամակին
 տեղիս ձայրը շհասանը : Բայց առաջնորդը կրկին ըսաւ
 անոնց որ սիրտ առնեն՝ ու իրենց սոցերուն պարշտման , որ
 ըրաւ թէ որոպցի թի մը անձ իննն :

Եւ միջոցիս Վահարան սխեկ հիւանդանալ , բայց կար-
 ձեմ թէ անոր պատմաւը վախն էր . ուստի իր մայրը
 Սեկնիշին տունը իրեն տրուած զարակէն ջիւ մը տուաւ
 անոր , ու Պարան ճարտարամասին զինած գեղահասերին
 երկը հաս , ու տղան սխեկ առաջնանալ : Երայէս յա-

թեան փափախութիւն մը , որ կը ծագի մայրն ստատիկ
 մթննալէն՝ ու հոյն որ փափայններուն պախտութեանն , որով
 մարդս յրիստանեական պարտաւորութիւններուն կը գտկա-
 մակի ու զանոնք կտատրելու սիրտ շունենար . ու առիկայ
 բազմնպատակի վախերու՝ վտանգներու ու նեղութիւններու
 անմոքայ կը բանայ :

ուսչ գայցին մինչև որ նորին գրեթէ կէս տեղը հասան . ու
ան ասեմը Վարխաթնէ ըսաւ . Ինծի կը թուի թէ գիտնացը
նամբուն վրայ մեր առջևը բան մը կը տեսնեմ . այնպիսի
մեզ բան մը որ բնաւ տեսած չեմ եւ : Ի՞նչ է ան՝ մնոյ-
րիկ , ըսաւ Հովսէփ : Գարշելի բան մը՝ աջ գաս՝ գար-
շելի բան մը , ըսաւ Վարխաթնէ : Բայց ի՞նչ բանի կը
նմանի՝ մնոյրիկ , ըսաւ միւսը : Չեմ գիտեր թէ բանի
կը նմանի , ըսաւ մայրը . ու հիմա շատ թիչ հետաւ է մե-
նէ : Ինկէ ետեւ ըսաւ՝ Բանեցաւ մեզի * :

Այլ հոգսք՝ ըսաւ Վահանախաղը . սիւ որ շատ կը վտանայ
թող իմ քոջիկս գայ : Այսպէս՝ ինչնամբն յառաջ կու
գար ու նամբորդներուն առաջնորդը անոր գեմը կ'ելկէր .
բայց երբոր ճիշտ անոր գնաց հասաւ , բոլորովին կորուսե-
ցաւ անիկայ անոնց աչքին առջևէն : Ինչ ասեմը մայրերին
բերին ասեմոր ըսաւած ան խոսքը , թէ՛ « Բասանացին
հակասուի կեցէք , և անիկայ մեզմէ կը փախչի » : Յի .
դ . 7 :

Այն արց թիչ մը որի ասեմելով յառաջ գային . բայց
շատ չցայած Վիթուիթիւնն իր ետեւը նայեցաւ՝ ու կը թուեր
իրեն թէ առիւծի նման բան մը կը տեսնէր , որ արագ ըն-
թացքով մը ետեւուն կու գար . ու խորունկէն մննչելու
նայն մը ունէր . ու ավելն մէկ մննչելուն բոլոր նորը կը
հնչեցնէր ու նամբորդներուն սրտերը կը ցաւցնէր , բայց
ի՛նչ անոր սրտէն՝ որ անոնց առաջնորդն էր : Այսպէս անի-
կայ կը մտանար , ու Վահանախաղ ետ գնաց ու բոլոր նամ-
բորդները իր առջևն առաւ : Երբեքն ալ սխտեց արագ
արագ յառաջ գալ , ու Վահանախաղ պատրաստուեցաւ

* Ինչնամբն փորձուիթիւններէն յառաջ եկած մայրին
գարհուրիկ երկիւղները պատշաճաւոր կերպով կը ցու-
ցուին աս նկարագրութեանը մէջ : Երբեքն կը թուի որ
հոգին պարտիթիւն կ'առնէ , և երբեքն կը թուի որ լարը
կը մտանայ :

անոր հետ պատերազմելու : *in* ՊԼԿ . Ե . 8 , 9 : Բայց առիւծը երբոր տեսաւ որ դեմ պիտի կեցուէր իրեն , ան ալ ետ թալուեցաւ՝ ու ալ թառաղ չեկաւ * :

Ըսկէ ետեւ նորին սխեցին թառաղ երթալ , ու իրենց առաջնորդը առնինուան կ'երթար , մինչև որ տեղ մը եկան՝ ուր որ նամբուն բոլոր լանջը փոս մը փորուած էր . ու մինչև որ կարող եղան պատրաստուիլ անոր վրայէն անցնելու , մեծ մշուշ մը ու մթ ութ իւն մը ինկաւ վրանին , այնպէս որ չէին կրնար տեսնել : Ըն առենը նամբորդներն ըսին . Եփսոս , ի՞նչ պիտի ընենք հիմա : Բայց իրենց առաջնորդը պատասխան տուաւ ըսելով . Մի՛ փախնոք , հանգարա կեցէք , ու տեսէք թէ ի՞նչպէս ասոր ալ վախնանք պիտի գոյ : ուստի կայնեցան հոն՝ ինչու որ իրենց նամբուն արդիւնած էր : Ըն առենը կարծեցին նաեւ՝ որ առաւել ետ յայտնապէս կը լսէին իմ ձայններուն ձայնն ու ընձնացը . ու փոսին կրակն ու մուխն ալ լաւ գիտարգոյն կ'որոշուէր † :

* Ըսկէն առեն հարկաւոր է առաջեակին աս խրատը , « Երթնուան կեցէք , հսկեցէք » : *in* ՊԼԿ . Ե . 8 : Ըն նամբարհորդները կը հսկէին : Սառանան յանկարծ չեկաւ անոնց վրայ . անոր մտանալը կը լսէին , անոր յարձակմանը առենը պատրաստ էին , և ահա Սառանան ետ թալուեցաւ :

† Ըսկէնսկիւտաւ ու անմիջիկար նամբոյ մը կ'ունենանք երբոր առնինուան փոս մը ըլլայ՝ ու բոլորաբնիւն՝ և մտնուանդ թէ ներսերնիս մշուշը՝ մթ ութ իւնը պատեւ . ու զժողովը իմուի թէ զեանին յառակէն շարժի մեր զկեն ելլելու՝ և նոյն առենը մինք ալ անոր խառարին բնութեանը , բացակեց որկերին փախումն , մեզոց նսնալմանը , ու զժողովին սարսափներուն ենթակոյ եղած ըլլանք : Մհ՛ պայտիսի նեղութեան առենը ի՞նչ անպատու՛մ որդարեւ իմուան է աննակարող փրկիլ մը ունենալը՝ անոր նոյնը , և ապառախեանն ու փրկու իմեան համար անոր

ակր . Հիմա կը տեսնեմ ես թե իմ խղճայի կրկնա թնշ
բաները անցաւ . շատ անգամ լսեցի ես առ տեղին վշա-
յով , բայց հիմա հոս եկայ ու տեսայ ան : Ինչքան մարդը
զիշերով ինչո՞րքն մինակ անցաւ ասկէ : զրեթէ բոլոր առ
նախապէն զիշերով անցաւ . ու առ թ չնամփնեցն աչ իր շորս
կողմը առան երն , որ իրքն թէ կտոր կտոր պիտի պատար-
ակին զինքը : Շատերը կը խափն առ տեղին վշայով ,
բայց մեկը չպիտեր թէ ի՞նչ է Սահուան Շարին Չորը ,
մինչեւ որ անձամբ անոր մէջ շնունէ : Յարհուրելի բան
մըն է հոս ըլլայը * :

* Քաղաքիս . Եսիկայ կը նմանի նաւերով ծովը իջնե-
լու ու մեծ ճութերունն մէջ գործ գործելու : Եսիկայ կը
նմանի ծովուն խորութեանը մէջ մնալու կամ ընձներուն
տակերը իջնելու : Հիմա կը թուի որ զրեթէ երկիրը իր
նիզերակը շորս կողմերնիս շղապատած է յախեան :
Բայց անոնք ¹¹ Որ մութի մէջ կը բային , ու բնառ լըս
լուծին : թող անոնք Տերոյն անուանը սպասինին , ու
իրենց Եսասուռնի կաթընին ¹² + . Եւայ . Ե . 10 : Իմ
կողմննէս՝ ինչպէս որ արդէն ըսած եմ նեղի , շատ անգամ
ես առ նորին անցայ , ու շատ աւելի դժուարութիւն բա-
շնցի հոս բան որչափ հիմա , ե սակայն կը տեսնէր որ ող
եմ : Չեմ պարծիք՝ ինչու որ ես իմ անձիս փրկողը չեմ ,
բայց կը յաւատմ որ բարի ազատութիւն մը պիտի ստա-

կանչելու : Քանզի ինք ¹¹ Մեր ազգակեր կը լսէ , ու կը
փրկէ մեզ ¹² :

* Ուրիշներուն հոգւոյն նեղութիւնները յսելը՝ ուրիշ
բան է . բայց ան նեղութիւններուն անձամբ փորձառու
ըլլալնիս՝ շատ տարբեր բան է :

† Սուրբ Պարթն առ պատուական խորքը մթութեան ու
նեղութեան տակն ամուր խաբիխ մըն է հոգւոյն , ու շա-
տերուն աչ այնպէս եզած է ան : Անբողացող , խորհունկ
տարիէ ասիկայ :

նանք : Եթէ՛ք ազգեթք ընենք ու ըստ խնդրենք Մեկ որ մեր խաւարը կրնայ ըստասորել , ու ձէ միայն սա թըշնամաները՝ այլ նաև գոհիպին բարբ սասանաները կրնայ զայել :

Սասի ազագարկեցին ու ազգեթք ըրին , և Մասուան ըստ ու ազատութիւն իրկեց իրենց . քանզի հիմա ալ արդեւք մը չկար իրենց նամբուն վրայ , ձէ ալ ան տեղը՝ ուր որ թիւ մը առաջ փառ մը կար : Առ տեղայն գետ ձորին մէջն էլ լած չէին : Այնտեղ տակաւին յառաջ կ'երթան . և ահա՛ պատահեցան սաստիկ զարշահատութիւններու ու զգուելի հասերու , որ մեծապէս կը նեղացընէր զիրենք * : Ան տանը Գլխութիւնն ըստ Վրխաթիւնին . Առ տեղս ըլլալս այնչափ համելի չէ՛ որչափ որ Գուռը՝ կամ Սեկեթիւն առնը՝ և կամ մեր վերջի կեցած առնն ըլլալս :

Բայց պէտք է գիտնալ ըստ ազոցը մեկը , որ այնչափ գեւ չէ տակ անցնիլս քան որչափ միշտ հոս մնալս . ու ի՞նչ գիտցած իս նայելով՝ մեզի պատրաստուած առնը երթալու համար սա նամբն անցնելու պարտասորնուս մեկ պատանաւր սա է որ մեր բնակարանը տեղի քաղցր ըլլայ մեզի † :

Եղէկ ըսիր՝ Սանաւել , ըստ առաջնորդը . կատարեալ

* Եկզութեան տանները մեր անարգ ցանկութիւններուն ու զարելի փառթարութիւններուն զգուելի հասերը մեծապէս կը վշտացընեն ու կը նեղեն ճշմարիտ նամբորդները :

† Ինչ պատուական խորհրդածութիւն է սա . ստիկնց մտածէ երբոր խիտ գեւ ու ազեապի պարազաներու մէջ ես : Անոնց սկիզբը սեր է : Անոնց տեղութիւնը կարճ է : Անոնց վախճանը փառքով պիտի պատկուի : Սեր խաւարային ու նեղութեան գիշերները տեղի պատուական կ'ընեն մեզի՝ մեր ըստասոր և ուրխութեան օրերը :

մարդու պէս խաւեցար զուն հիմն : Իր թէ որ անգամ մը ասկէ զուրս ելլելու ըլլամ՝ ըստ արան , ըստ ու աղէկ նանտարհը լուսազոյն պիտի յարգեմ՝ քան որչափ բռնոր թմ կենացս մէջ երբէք յարգած եմ : Ընտանը ըստ առաջնորդը՝ Շատ շանցած կ'ելլենք առ նամբայն :

Ըստպէս յառաջ գացին՝ ու Աստուծոյ ըստ . Տակաւին շէնք կրնար տեսնել առ երբն ծայրը : Ընտանը ու ռաջնորդն ըստ . Ոտքերնուդ պտուղացէք , ինչու որ հիմն որոգայթներու մէջ պիտի մտնենք . ուստի անոնք ոտքերնուն կը պտուղացին , և պնդեա յառաջ գացին . բայց ըստ նեղութիւն կը կրնին որոգայթներէն : Գամք որ երբ որ որոգայթներուն մէջտեղը եկան , մէկը տեսան՝ որ ձախ կողմին վրայ ինկած փառք ձգուած էր , ու իր բռնոր մարտինը պատաստած ու փառաստած էր : Ընտանը առաջնորդն ըստ . Երբեք Ազգայն անուն մէկն է՝ որ առ նամբէն կ'անցնենք . ինք շատնոց հաս ձգուած է՝ : Երբեք բանուած ու սպաննուած անունը Ազգայն որ անուն մէկն ալ կար իր հետը , բայց ան անոնց ներքին փախաւ : Չէք կրնար երեսակայնի թէ որչափ անմիտք կը սպաննուին առ տեղուանքը . և ասկայն մարդիկ պնդեա անմտարար կը յանդգնին որ՝ անխորհրդարար նամբորդութեան կ'ելլեն , ու առանց առաջնորդի կու գան : Ողորմելի՛ Վերախաւնու . զարմանք է որ ինք առ տեղն ազատեցաւ . բայց ան՝ իր Ըստուծոյն սիրելին՝ ու արխասիրտ մարդ էր . եթէ ոչ՝ անմեկն շէք կրնար ընել ան բանը :

Ընտանընք՝ առ նամբուս ծայրին մտնեցան , ու ճիշտ ան տեղը՝ ուր որ Վերախաւնուս քարայրը մը տեսաւ անկէ անց-

* Ազգայն ընթերցող , պիտի տես : Առաւորով Լրի փրկուելու փարգապետութեանը անմեկն ան մտքը չէ՛ որ մեզ մարմնաւոր ազգահոգութեան մէջ քննարկել : Ինչ որ զուն անխիղաց ան մտքը կը գործածես , հաստատուն նշան մըն է թէ կեղծարար մէկն ես :

նկուն՝ անսան որ ան յարացրեն շահաց մը գուրս կ'ենլեր : որուն անունը կը կոչուէր Խաշտանդիչ : Եւ Խաշտանդիչը խնամաւորութիւնով՝ համբաւի շնորհոյները կը մնչըրցընէր . ու կանչեց Վաշխախաղ իր անունովը ու անոր ըսաւ : Վանի՞ անգամ պատուիրուեցաւ յեզնէ սա բաները չընել : Իսկ Վաշխախաղը հարցուց ըսելով՝ Ո՞ր բաները : Ո՞ր բաները հն՝ , ըսաւ շահան . զուն գիտես ճր բաները . բայց ես թու արհեստից մերկը պիտի բերեմ՝ :

Բայց կ'աղաչեմ՝ , կռիւի շահան՝ եկար հասկընանք թե ի՞նչ բանի համար պիտի կռուինք , ըսաւ Վաշխախաղ : Եւ միջոցիս կնիկներն ու աղայք կոյններ կը զողային ու ինչ ընէին չէին գիտեր : Երկիրը կը մերկացընէս , ու ան մենազէշ աւազակութեամբ մը կը մերկացընէս զուն անխփայ , ըսաւ շահան : Եանք միայն ընդհանուր բաներ են . մնանաւորներուն եկար մնորդ , ըսաւ Վաշխախաղ :

Ե՞տանք շահան ըսաւ Մարգարոզութեան արհեստը կը բանեցընէս զուն . կնիկներ ու աղայք կը ժողովն զուն՝ ու ստար երկիր կը տանիս գանձոյ , իմ տերտն իշխանութիւնը տխարացընելու : Բայց Վաշխախաղ հիմա պատասխան տուաւ ու ըսաւ . Դս երկնից Եստուծոյն ծառան եմ . իմ գործս՝ մեզուորները ապաշխարութեան յորդորել է : Իննի հրամայուած է որ ջանամ երկի մարդիկ՝ կնիկ մարդիկն ու աղայքը խաւարին ըյտի ու Սասանային զորութեան Եստուծոյ գարեընել . ու թե որ իրոյ սա է թու կըստիւրգ պատանաք , եկար ըսաւ մը ու զանիւր պէս սխախայ անխփայ՝ :

* Եւ շահան ան նոյն յարացրեն կ'ենլեր՝ ուր որ տասնը մեծ կը ընտկէին ան երկու հսկաները որ յիշուեցան սա պատմութեանը առջի մասին մէջ 118 երեսը : Եւ շահան Երեսարանի Քրմարտութեան թընամին է , ու իր Խնամաւորութիւնովը կ'ուզէ խախտել ու խափանել անխփայ : Մարգարոզ կը կռիւ գանձոյ՝ որոնք կը յորդորեն երկի

Ուստի շնորհակալ եմք՝ որ Վաղարշապատ անոր
զեմե եղաւ : ու երբոր կ'երթար՝ իր թուրը քաշեց , բայց
շնորհակալ իր ձեռքը բիր մը ունէր : Այսպէս առանց այլ
եւ բան մը խոսելու սկսեցին կուսիլ : ու շնորհակալ
հարուածովք Վաղարշապատ իր մէկ ձեռքները վրայ նշեց :
Ասոր վրայ կ'ընկնէին ու ազարը սկսեցին կանչու ըստել :
բայց Վաղարշապատ թերթերն գաղով կարգի գորտի թիւով
մը հարք գտաւ ու շնորհակալ իր թեւէն փրատեց : Այս-
պէս մասն մը շտապ այնպիսի ուժգնութեամբ կ'ուսեցան ,
որ շնորհակալ շուրջ ետաքոզ կ'աւելացնէ ելած տար շոգիին
պէս կ'երէր իր ունեզերէն :

Ենկե ետե վար նստան յոգնութիւն առնելու . բայց
Վաղարշապատ ազգերի պարսպեցաւ : Իսկ կ'ընկնէին ու
ազարը բուր կուսիւր բշտե առնը ու բիւր բան չէին ընէր՝
հարցա կը հարուսէին ու կու լացին * :

Երբոր հանգստացան ու շունչ առին՝ նորէն սկսեցին
կուսիլ . ու Վաղարշապատ մէկ հարուածով մը գեախը

մարդիկ՝ կ'ընկ մարդիկն ու ազարը որ փրկութեան համար
ապաշխարութեան գտնան ու հաստան , ու Երկնային
Վաղարշ երթալու նամբարդներ ըլլան . ու ամբարտաւա-
նութեամբ կը հարցընէ թե՛ թ'նչ իշխանութիւնով կը
սորվեցընեն ան բաները՝ որոնք ինչն ու իր կուսակիցները
միշտ սորված են սորվեցընելու : Բայց Վաղարշապատ կը
ժանուցանէ անոր՝ թե՛ իր իշխանութիւնը մարդիկ երկնորը
առաջնորդելու՝ երկնից Եստուծոյն կ'ուսնան ու հրամանին
վրայ հիմնուած է , ու ինչ անոր ծառան է : շնորհակալ
ձեռքի բիրք կը նշանակէ աշխարհային գորտի թիւը կամ
կուսափարտութեան ուժը՝ որն որ հարածանք յարուցանողն-
ընէն որ կ'առնեն իրենց կարծիքները հաստատ պահելու
համար :

* Ամենէն լաւ տարը շինարար լաւակիրիմ ըլլալ առանց
ազգերի , մը ալ կ'ընայ յաջիմ էլ առանց Եստուծոյ ասե-
նակարող գորտիութեան :

կործանեց շահան : Չէ , թող առաք որ ելլի՞մ , կան-
չեց շահան . ուստի Վաղնայիտը ազատ թող առաք ա-
նիկաց որ ելլէ , ու նորին սկսեցին կուսիլ . ու թիչ մնաց
որ շահան իր բիրտօջ պիտի չախնախիթ Վաղնայիտին գա-
ղաթը : Վաղնայիտը տեսնելով ասիկայ՝ իր բուլքը կա-
րողութեամբք անոր վրայ վազեց , ու կողերուն տակին իր
թուրքը ազէկ մը խօթեց անոր : Ասոր վրայ շահան սկսեց
մարիլ , ու ալ շէր կրնար բռնել իր բիրքը : Անտանք
Վաղնայիտը երկրորդեց իր հարուածք , ու անոր գլուխը
իր մարմնին գլասեց : Աս որ եղաւ՝ կնիկներն ու ազարք
ուրախացան , ու Վաղնայիտը փառք առաք Աստուծոյ իր
չորհած ազատութեանք համար :

Ասիկայ ըլլալէն ետեւ իրենք արձան մը կանգնեցին ան
տեղք , ու շահային գլուխը անոր վրայ անցուցին , ու ա-
նոր տակը խաչք գրեթով աս խաչքը փորագրեցին որ անց-
նողները կարգան :

Աս գլխուն տէրք ասկնոց մէկն էր՝
Ար ճամբորդները մըլա կը շարչուկէր .
Ճամբան կը բռնէր՝ մէկուն շէր խնայեր ,
Շապա ամենն ալ կը բռնարարէր :

Այնչեւ սկսեցապէս Վաղնայիտս ելաց ,
Աս ճամբորդներուն աստիճորդ եղաց .
Աս իրենց տեղք անոր գէժ ելաց ,
Թշնամբներուն հետք կուսեցայ :

Շիմա տեսայ որ անոնք յառաջ կ'երթային՝ մինչև որ
թիչ մը հետուն բարձրիկ տեղ մը եկան հասան , որն որ
չմուտան էր որ ճամբորդները իրենց առջինն եղածք տես-
նեն : Ասիկայ ան տեղն էր՝ ուր որ Վրիտանիտս իր շա-
լատարիժ եղացրք աստիճին անդամ տեսաւ : Աստի աս
տեղս նստան և հանգստացան . ու աս տեղս կերան ու խը-
մեցին և ուրախացան ալ , որ աս խիտս Ֆլատակար թշնա-

միև ազատեցան : Արքայք պապէս նստել կ'ուտեմն , Վճրխատն հարցուց առաջնորդն թէ արդեօք կուխն մէջ մէկ վերք մը ընդունե՞ց : Անտանը Վաղատիրաը պատասխան տուաւ թէ , Այ , միայն թէ մարտնոց վրայ պզտիկ վերք մը . և սահայն ան ալ ինծի վնաս մը ըլլալուն տեղը , իմ Տէրտն ու ձեր վրայ ունեցած սիրոյս մէկ նշան մըն է Հիմա , ու Եստուծոյ շնորհքովք իմ վարկքիս աւելնալուն միտոցը պիտի ըլլայ վերջը :

Վերջոքինէ . Բայց շնորհումք , բարի Վաղատիրա , երբ որ անաք թէ իր բիրովք կու գար :

Վաղատիրո . Իմ պարտաւորութիւնս ան է՝ որ իմ կարգա թեանս չարգա թնիմ՝ , որպէս զի իմ ազատեմութիւնս Ետք վրայ ըլլայ՝ որ ամենէն զորաւոր է :

Վերջոքինէ . Բայց ի՞նչ անցաւ մտքեզ երբ որ առջի հարուածովք գետնը զարկաւ յեզ :

Վաղատիրո . Վեզի ըսեմ՝ . մտածեցի որ իմ Տէրս ալ պապէս խնամարհեցաւ . և սահայն ինչն էր որ մերջապէս յաղթեց՝ . ք Ատէն . ք . 10 , 11 : Առաջ . ք . 37 :

Մտաճիտ . Արքայք գոչք ամենք ձեր ուզածը կը մտածէք , ևս կը խորհիմ որ Եստուած զարմանալի բարութիւն մը ըրաւ մեզի , մեզ առ ձրին հանելովն ու մտ թնամոյնն ձեռքն ազատելովք : Իմ կողմանէն ևս մէկ պատճառ մը չեմ տեսներ որ ալ ասկէ ետե թերահաւատ ըլլանք , որովհետե Եստուած Հիմա և պապիս մէկ տեղ մը իր սիրոյն վերջութիւնը պապէս յայտնի ըրաւ մեզի : Ետք վրայ ելան կայնեցան՝ ու սկսեցին յառաջ երթալ :

Գանք որ թիչ մը յառաջ որ գացին՝ կապնի մը տեսան . ու երբ որ յովք հասան՝ հոն անոր ասկը ձերունի մտնորք

* Վերխատս Տէրն մեր առաջ մահուան խնամարհեցաւ , ու այնպէս յաղթութիւն ըրաւ :

մը գտան որ խորունկ քունի մէջ էր : Ընոր նամբորդ ըլլալը կը նանչնային՝ իր գցեստէն , իր գաւազանէն ու իր գատիկն * :

Ուստի Պարան Վառնախրա առաջնորդը արթննաց գանիկայ , ու ձերունին աչքը որ բացաւ՝ ազազանկեց ու ըսաւ . Ի՞նչ է ան , միջ էք գուք , ու ի՞նչ բան ունիք հաս :

Վառնախր . Կեցի՛ր՝ մնաք , այսպէս մի՛ ապցնար . սա տեղ է գազնէքը ու բիշ մնադիկ չեն՝ բայց բարեկամներ : Եւ սակայն ձերունին սարի վրայ ելլելով ինքզինքը պաշտպանելու նպէցաւ , և կ'ուզէր ինձնաւ թէ մի էն անոնք : Ըն ստենը առաջնորդն ըսաւ . Իմ՝ անունս Վառնախրա է . ևս սա նամբորդներուն առաջնորդն եմ՝ որ երկնային քաղաքը կ'երթան :

Ըն ստենը ձերունին՝ որուն անունը Ողջախոհ էք , ըսաւ . ինչպէս թիւն կը ընորհես . քունս գլուխն ըլլալուն վախցայ որ գուք անոնց ընկերութենէն էք՝ որոնք թիւ մը տանն առաջ իմերահաստանն ստակը իր քովէն առին . բայց հինն կ'իմնանամ՝ որ գուք ազնի մնադիկ էք :

Վառնախր . Բայց ի՞նչ պիտի ընկիր՝ ու ի՞նչ կըրնայիր ընել դուն քու անձիդ , թէ որ մէնք իրաւ ան ընկերութենէն ըլլայինք :

Ողջախոհ . Ի՛նչ , մինչև շունչս հասնելուն կը կուսկի ու թէ որ այսպէս ընկի՛ ազնի գիտեմ՝ որ բնաւ պիտի չկըրնայիր քաղթել զիս . ինչու որ հաստացեալայ բնաւ չքաղթուիր թէ որ ինք անձնատուր չըլլայ :

Վառնախր . Եզնի խոսեցար՝ հնչիկի , ըսաւ առաջնորդ-

* Եսկէ կրնանք կարծել թէ կային տեղուանք ուք որ նամբորդները ապահովութեամբ կրնային քնանալ . ինչպէս որ սա ձերունի քրիստոնեային քնանալը չերեար թէ քննցանք մը եղան ըլլայ իրեն :

դը - սասզ գիտեմ թէ գում աղբի սերունդէ ես , ինչու որ շխտեղ խտեցար :

Ողջութեան . Եւ ալ սասզ կը ճանչնամ թէ գում ճշմանքիս ճանարգութեան ինչ ըլլալը գիտես . քանզի բոլոր ուրիշները այնպէս կը կարծեն թէ մենք բոլոր ուրիշ մարդոցմ աւելի շուտով կը յաղթուինք :

Վաղտուիք . Եղէ կ . Հիմա որ այնպէս բարեբաղդարար իրարու հանդիպեցանք , կը խնդրեմ որ քու անունը ու քու եկած տեղիդ անունը ինձի ըսելու շնորհք ընես :

Ողջութեան . Եսուն լեմ կրնար պատշեղ քեզի : բայց եկայ իմաննքանութեան քաղաքն , որ Արքեպիսկոպոս Վարդապետն շորս աստիճանի շտի անդին կ'իջնայ :

Վաղտուիք . Ի՞նչ կ'ընես , սա երկրն ես գում հն . ուրեմն կարծեմ թէ քիչ մը կը ճանչնամ քեզ . քու անունը ձերունի Ողջութեան թիւն է , այնպէս լէ :

Ողջութեան . (Շքեքանին սասք վրայ կարմրեցաւ ու բառ .)
 Ո շ Ողջութեան թիւն վերաջեալ մնայ՝ այլ Ողջութեան է իմ անունս . ե կը բազմամ որ իմ ընտելութեան իմ անունիս հետ համեմատեմ : Բայց՝ տե՛ր իմ , ի՞նչպէս կրցար իմանալ թէ ես որ այնպիսի տեղէ մը կու գամ այսպիսի մարդ մըն եմ :

Վաղտուիք . Եսաննանն ըսցի ես քու վրայովք իմ Տե՛րսնն , ինչու որ ինք երկրիս վրայ եղած ամեն բաները գիտէ : Բայց միշտ կը զարմանամ ես երբոր մեկը քու երկրից կու գայ . ինչու որ քու քաղաքդ բուն իսկ Արքեպիսկոպոս Վարդապետն ալ գեղ է :

Ողջութեան . Ես թ . մենք աւելի հեռու կ'իջնանք արեգակն , ե ան պատճառաւ շտապ քու քու անդայն ենք : Բայց թէ որ մեկ մարդ մը սասնամանիքէ լեռան մը մէջ ըլլար՝ ե սակայն Երգարութեան Երեզակը անոր վրայ ծաղկէ , իր սաստեցեալ սիրաւ պիտի ընթանար . ե սհա այսպէս եղաւ ինձի ալ :

Վաւակերս . Ալ հաւատամ՝ հոյր Ողբախոհ , կը հաւատամ . քանզի գիտեմ որ ճշմարիտ է այս բանը :

Եւ ասանք ձերունին սիրոյ սուրբ համբոյցով բարբ անարդեանք բարեկեց , ու հարցուց իրենց անունները՝ ու ձամբարդութեան ելլելուն հետեւ ինչպէս կեանքերնին անցընելին :

Եւ ասանք ըսաւ Վրիտաինեւ . իմ անունս կարծեմ թէ ըսած ես դուն . բարբ Վրիտախանուսը իմ էրիկս էր , ու այս շորք իր գաւկիւններն են : Բայց չե՛ս կրնար երեսակասել թէ ձերունին ինչպէս յափշտակուեցաւ երբոր Վրիտաինեւ՝ իր սփռւց զրուցեց անոր : Ալ ցամփկեր՝ կը խնդար՝ ու հազարուակի բարեմաղթութիւններ ընելով կ'որհնէր զանոնք ու կ'ըսէր . Շատ բնցի ես քու էրկանդ վրայով , ու ան նեղութիւններուն ու պատերազմներուն վրայով՝ որոնց ինքք իր արերուն մէջ հանդիպեցաւ : Վուսփրիթ արութեանդ համար կ'ըսեմ՝ որ քու էրկանդ անունը աշխարհի ամեն առ կողմերը հռչակուած է : Իր հաւատքը՝ իր արիւթիւնը՝ իր համբերութիւնն ու ամեն բանի մէջ իր անկեղծութիւնը համբաւաւոր ըրին իր անունը : Եւնի ետեւ աղոյցը զարնա՝ ու անոնց անունները հարցուց , անոնք ալ զրուցեցին իրեն : Եւ ասանք ըսաւ անոնց . Մնասթէնս , մարտաւոր Մասթէնսին նման եզիր դուն՝ ոչ մնաթիւթեանք , հապա սուսթիւթեանք : Մարտ . Ժ . 3 : Սննուէլ , Սանուէլ մարդարեւին նման եզիր՝ հաւատաշեւալ ու աղթմասէր : Սող՝ . զթ՝ . 6 : Յնփեփ , Յովսեփին՝ ներքինիին տունը եղածին պէս եզիր՝ պարկեշտ , ու փարթութեան փախուց : Դըմնդ . լթ՝ : Եւ դուն Յնկորոս , արգար Հնկորոսին՝ ու Տեանն եզրայր Հնկորոսին նման եզիր : Գործ . ան . 13 , 14 : Եւնի ետեւ Վրտիութիւնին վրայով իրեն պատմեցին , և թէ ինչպէս ինքք իր երկիրն ու ազգականները ձեկց՝ Վրիտաինեւն ու իր աղոյցը հետ գալու համար : Աւ Ողբախոհ ձերունին ը-

սու . Վու սնունդը Գլխով իմ է . ու գլխով իմով պիտի պահպանուիս ու տարուիս նամբուզ վրայ թեզի պահանջը բարձր գծուարուի իմեներուն մէջէն , մինչև որ կրկնու հան՝ ուր որ գլխով եամ Եզրերը միտնարուի իմամբ կրկն կրկնի անունն : Բարձր սա միտնար՝ Պարան Վաճառիրա առաջնորդը ինզում՝ կրկնով իր ընկերներուն կը շուրջընէր սա խաղերուն վրայ ունեցած իր մեծ համար իմ է :

Երբոր այսպէս ամենը մեկտեղ կը քաղին՝ առաջնորդը այնուահան ձերանայն հարցուց՝ ի՞նչ արդեօք կը նամնայ Երկիւղած անուն մէկը որ իր տեղէն նամբարգուի եամ կընր էր :

Եւ յո՛ւ , շատ ազնկ կը նամնամ՝ ըստ միւսը : Երկիւղ մէկ մարդ մըն էր՝ որ Եստուծոյ ընդհար իր ներուն ունէր . բայց ի՞նչ բարձր արեւուս մէջ անոր պէս խիստ նամնարի նամապարհորդի մը չպահանջեցայ ես * :

Վաճառիրա . Պիտեմամ՝ որ դուն ազնկ նամնի ես իրեն . ինչու որ իր սաղոյ նկարագրուի իմը շատաջ բերիր դուն :

Ուղլիտ՝ . Երանուի ըլլալն ալ իմն է . ես անոր սերտ քարեկանն էի . սեպե ի՞նչ միշտ անոր հետն էի ես . երբոր ինք նախ և առաջ սկսեց խորհիլ ասկե ետե մեզի ինչ պահանջըն վրայ՝ ես իր հետն էի :

* Երկիւղած նամապարհորդները թեպէս և անամբ նեղուի եամ մէջ են՝ և ուրիշներուն ալ նեղուի եամ են , բայց և այնպէս արմանի են սիրուելու ու քաղալուելու , որովհետե իրենց ներքը ունին քանին արմատը : այսինքն՝ Ախտուսի վրայ հասար , Եստուծոյ վրայ սեր , անիկայ բարկացնելու կրկնի , ու անոր նամբաներուն մէջ քաղելու և անիկայ համեցնելու փափայ : Եւսպիսիներուն նեղուի իմենները պէտք է որ կրնայ , ու անանկ Վրիստուսի արմարը կուսարներ : Վաճ . Գ . 2 :

Վաղուհիք . իմ Տերուն առնեն մինչև Երկնային քաղաքին դուռը եւ իր առաջնորդն էի :

Ողնխոս . իմե՛ք որ այնպէս է՝ գիտեա որ ինք ճանճարի մէկն էր :

Վաղուհիք . Ա՛յն գիտեմ՝ , բայց շատ գիւրտ կը համբերելի իրեն . քանզի իմ պաշտանս ունեցող մարդոց շատ անգամ անոր պէս կենցաղաւարտութիւն ունեցողները կը յանձնուին :

Ողնխոս . Ուրեմն կը խնդրեմ որ քիչ մը բան պատմեա մեզի անոր վրայոյք , ե թէ՛ քու առաջնորդութեանդ ներքեւը ինչպէս կառավարեց ինքզինքը :

Վաղուհիք . Ի՛նչպէս . միշտ կը վախճար որ իր երթալու բազմացած անոց պիտի չհասնի : իմե՛ք որ մէկը խոսք ընէր բանի մը վրայ՝ որ իրեն քիչ մը հակառակ երեւար , ըսածին պէս կը զարհուրէր : Անցի որ ըման ամբիւ մը տեսիլի Ահաաութեան վրասին մտները մնացեր էր ազազակերով . ոչ ալ իր առնէն խել մը ուրիշներուն անցնիլը տեսնելուն վրայ համարեակեր էր ինքն ալ անցնիլ , թէ եւ անոնցմէ շատերը մեզ տալ ուզեր էին իրեն : Եւ տալիսին ետ երթալ շէր ուզեր : Ա՛յնքեր թէ՛ պիտի մեռնիմ թէ որ Երկնային քաղաքը չհասնիմ . ե սակայն ամեն մէկ դժուարութեան պատահելուն կը լքանէր , ու իր ճամբուն վրայ ո՛ր երկ մեկուն ձգած ամեն մէկ շիւղին կը գլորէր : Վրանք որ՝ ինչպէս որ քեզի ըսի , Ահաաութեան վրասին քովերը խել մը աստն մնալին ետե՛ մէկ պայծառ առաառ մը՝ շեմ գիտեր թէ ե ինչպէս՝ համարեակեր ու միւս կողմը անցեր է . բայց անցնելն ետե հազիւ թէ կը հաւատաց եղեր անոր : Ար կարծեմ որ ինքը իր մտքին մէջ ունէր Ահաաութեան վրա մը . զոս մը՝ որ իր հետը ամեն տեղ կը տաներ . եթէ ոչ՝ այնպէս պիտի չըլլար ինչպէս որ էր : Այնպէս ինք դուռը հասեր է՝ որ կը կենաց առ ճամբուն գլուխը , ու հոն ալ զարնելու համարեակելն առաջ

խել մը ասան կայներ է . Դուռը բացուելուն ետ կեցեր է , ե ուրիշներուն թող ասեր է մտնել , ու ըսեր է թե ինք պիտանի չէ : Գամպի թեպէտ ե մէկ քանիներէն առաջ գուռը հասեր է , բայց անմնջալ շատերը իրեն առաջ ներս մտեր են : Էսն կայներ է խեղճ մարդը՝ գողարով ու տարապելով . կրնամ՝ ըսել որ զինքը հան տեսնելը մէկուն սիրտը պիտի կակեցընէր : Ըստու ամենայնիւ չէ ուզեր ետ երթալ : Արեւոպէս գրանը վրայ կախուած ուռը ներքը բոներ ու մէկ կամ երկու անգամ կամ մնց մը զարկեր է . ան ասանը մէկը բացեր է գուռը , բայց ինք առաջուան պէս գողարով ետ կեցեր է : Իսկ գուռը բացողը իր ետեւն գուռս ելեր ու ըսեր է՝ Ո՞վ գող գըզացող մարդ , ի՞նչ է քու ուզածդ : Ըստը վրայ ինք զետփնն թնկեր է : Իր հետը խտուղը անոր պապիսի մարիքը տեսնելուն՝ զարմացեր է . ուստի ըսեր է իրեն . Իստազազութիւն քեզի . ելի՛ր կանգնել , ինչու որ ահա ետ գուռը բացի քեզի . նե՛րս եկա՛ր՝ չ՛վ որհնեալ հողի : Ըստը վրայ մարդը ուրք ելեր ու գողարով ներս մտեր է , ու երբ որ ներս գացեր է՝ ամէցեր է իր երեսը ջուրցընելու : Էսն ասան մը ան տեղի սպորտութեանը պէս հիւրասիրութիւն ընդունելէն ետե՛ հրամայուեր է իրեն իր Խամբան երթալ , ու նաեւ ըսուեր է իրեն իր բունելու Խամբան : Ըստպէս ինք յառաջ գացեր է՝ մինչև անց ասունը գալը . բայց ի՞նչ որ Խամբուն գլխու գուռը ըրեր է , նոյնը ըրեր է նաև իմ Տէրտէն Մեկնիչին գուռը : Էսն գուռը զարմելու համարձակելէն առաջ խել մը ասան ջուրասուն վարաներ մնացեր է , ե սակայն չէ ուզեր ետ երթալ . ու ան ասանը գիշերունն ալ երկան կին ու ջուրս : Մանասանդ որ՝ իր ծոցը յանմարտարական գիր մըն ալ ունի եղեր իմ Տէրտէն բեւրած՝ զինքը ընդունելու , ու իր ասանը բարիքները իրեն ընարհելու , ու նաև յաջ ու զոքասոր առաջնորդ մը տալու իրեն՝ իր պապէս երկշուս ըլլալուն համար . ե սակայն

բարբ ստանց վրայ տակաւին վախցեր է դուռը զարնելու :
 Այսպէս ան տեղումսքը վեր ու վար անաղմայցեր է , մինչև որ խեղճ մարդը գրեթէ ստամուհ ըլլալու հասեր է .
 իրաւ որ այնպիսի մեծ երկիւղի մէջ է եղեր՝ որ թեպէտ կը տեսնէ եղեր որ շատ ուրիշները դուռը զարնելովն Ներս կը մտնեն , բայց ինք վախցեր է նոյն բանն ընելու համարձակիլ :
 Ահրջ՛ կարծեմ թէ պատահանեն դուրս կը նայի՛ն ու մէկ մարդ մը տեսնելով որ գրանն առինը վեր ու վար կը պարտէր , դուրս գացի իր քովը , ու հարցուցի թէ ի՞նչ է . բայց խեղճ մարդուն աչքերը արցունքով լեցան . ուստի խնայց թէ թնչ էր իր կարասութիւնը :
 Այն արդ ներս գացի՛ ու ասնը մէջ պատմեցի ան , ու մեր Տէրոջ խնայուցինք բանը . ուստի ինք կրկին դուրս իրկեց զիս անիկայ ներս հրահրելու . բայց կարծեմ թէ շատ գեղարու՛թիւն քաշեցի մինչև որ առ բանն ըրի :
 Ահրջայկն ներս եկաւ . ու քեզի բռն՛ որ իմ Տէրս զարմանալի մարդասիրութիւն ցոյց տուաւ իրեն :
 Անգամին վրայ միայն քանի մը լու պատասաներ կոցին , բայց անոնց շատը իր առինը գրուեցան :
 Ընկե ետե իր գիրը հանեց տուաւ , ու իմ Տէրս անիկայ կարգայ ու բաւ թէ իր բացմանը պիտի կատարուի :
 Այսպէս երբոր ինք խել մը ասնն հան կեցա՛ կ'երևար թէ ինչ մը սրտտեցաւ , ու ինչ մը սակչի մխիթարուեցաւ :
 Ընչու որ պետք է գիտնաս որ իմ Տէրս խիստ գործազու՛թ մէկն է , մանաւանդ անոնց որ վախկոտ են . ուստի այնպէս վարուեցաւ իր հետը որ խիստ կը նպաստէր իր քաղաքութեանը :
 Երգ՛ երբոր ան տեղի բաները ինք տեսա՛ ու քաղաքը երթալու համար իր նամբարգութիւնն ընելու պատրաստ էր , իմ Տէրս չիչ մը զլարակ տուաւ իրեն՝ և քանի մը գորուցուցիլ ուտելիքներ :
 Այսպէս նամբայ երանք իր հետք՛ ու ես իր առինն կ'երթայի . բայց մարդը խիստ տակաւախտ մէկն էր . միայն բարեք ձայնով կը հասաւէր :

Արքայ եկանք ան անգը՝ ուր որ երկը շարադարձներ կա-
խուած էին , ըստ թէ՛ կը վախճայ որ իր վերջն ալ այն-
պէս պիտի ըլլայ : Միայն ան ասանք ուրախ երկցաւ՝
երբոր իսպն ու Վերեզմանը տեսաւ : Աջ խոստովանիմ
որ հոն ինք ուղեց յիշ մը կայնիլ նայիլ . ու անկէ ետե
յիշ մը ասան ուրախ կ'երեսար : Արքայ Վաւարախեան
ընտր եկաւ՝ տարակուսութիւն մը չցուցայ անոր վրայ , ու
տախտներն ալ շատ շխարհացաւ . ինչու որ պետք է գիտնաս
որ իր նկզութիւնները ասանց պէս բաներու վրայ չէին -
միայն ան էր իր վախը թէ վերջապէս ընդունելի պիտի չըլլայ :

Վեղեցիկ կաշուած տունը երկմարտու՝ կարծեմ թէ ինք
զեռ կամք չբրած ներս խոփեցի եւ զինքը : Ու երբոր
ներս գնաց՝ ան անգի որիտեղներուն ծանօթացուցի զինքը ,
բայց ան ինքզինքը ընկերութեան մէջ շատ խոփելու կ'ա-
մրձար : Շատ կը փափայէր միմակ մնալ , բայց միշտ
կը սիրէր ազէկ խօսերը՝ ու շատ անգամ վարադուրին ե-
տեք կը մտնէր անոնք շտու : Էին բաներ անանկը՝ ու
իր մտայը մէջ անոնց վրայ որոնայք եւ կը սիրէր : Ինք
յետոյ ինծի գրուցեց՝ թէ կ'ուղէ եղբր իր վերջի եկած ան
երկու տուները աւելի մնալ , այսինքն՝ նամբուն գլխու
գունն ու Սեկնիլին տունը , բայց այնչափ չէ համարձակեր
որ աս բանը խնդրէ :

Արքայ Վեղեցիկ տունն ելանք ու ըսն 'ի վար խոնար-
հութեան Չորը կ'իջնէինք , այնպիսի զուարճութեանք
կ'իջնէր՝ որ կենացս մէջ մտրդ մը չտեսայ այնպէս հոն իջ-
նող . ինչու որ հոգը չէր իր որչափ նուաստ ըլլայ՝ թէ
որ վերջապէս երջանիկ պիտի ըլլար : Երաւ որ ինծի կը
թուի որ ան ձորին ու իր մէջը մէկ կերպ համակրութիւն
մը կար , բանցի իր բոլոր նամբարդութեանը մէջ բնա
տեղ մը աւելի ազէկ շտեսայ զինքը քան որչափ որ էր աս
ձորին մէջ :

Եւ անգ ինք երեսի վրայ կը պատկեր՝ գեաթնը կը գըր-

կեր՝ ու սա ձորիս մէջ բուսած ծաղիկները կը համբուրէր :
 Ուէ՛ . 4 . 27-29 : Աստեղ հիսն ամէն առտու արշալու-
 սին կ'արթննար , ու ձորին մէջ անդին ապին կը քաշէր
 ու կը պարտէր :

Բացց երբոր Մահուան Շարք մտնելու եկաւ ,
 կարծեցի թէ իմ մարդս պիտի կորնչըննեմ՝ , չէ թէ որ ես
 դատաւար հակամարտութիւն մը ունեմ՝ ինչու որ սա բանէն
 միշտ կը դռուէր . հասցա որ վախճալուն գրեթէ կը մեռ-
 նէր : Մէ՛ . ու բուսական հողիները զիս պիտի բռնեն , ու
 բուսական հողիները զիս պիտի բռնեն կը կանչէր . ու չէի
 կրնար սա վախը իր վրայէն մեկգի ընել : Այնպիսի ձայն
 մը կը հանէր ու այնպէս կը գուշէր հոն . որ եթէ լսելու բը-
 շայն՝ բուսական քաղաքութիւն պիտի բլլար իրենց , դաւ
 ու մեր վրայ յարակիւ :

Բացց ասիկայ աչկէ նկատեցի որ սա ձորը այնչափ
 խաղաղ էր մեր անկէ անցած աստեղը՝ որչափ որ եր-
 րէք անկէ առաջ կամ մինչև հիսն անտեր էի անիկայ :
 Կարծեմ թէ սա տեղի թ շտամբները ան աստեղը յառ-
 կապէս սանձահարուած էին , ու Պարոն Լըրիկը զանին
 մինչև անկէ անցնելուն՝ հոն չեքուզ հրամայուած էին :

Չափազանց անհարսութիւն պիտի բլլայ ամենը պատմե-
 լը . ուստի միայն մէկ երկու դիպուած ալ յիշատակեմք :
 Լըրիոր Ունայտութեան Տանափանձաւը եկաւ , ես կարծեցի
 որ տանափանձաթն մէջի բոյր մարդոցը հետ պիտի կուտէր .
 վախցայ որ հոն երկուքիս ալ զլուխը պիտի ջարհախնէն .
 ինչու որ ինք սաստիկ տարցաւ անոնց յիմարութիւններուն
 վրայ : Կախարչեալ Լըրիթին վրայ շատ արթնուն էր ինք .
 բացց երբոր ան առանց կամուրջի գեաը եկաւ , հոն դար-
 ձեալ ծանր միտակի մը մէջ ինկաւ : Ա՛լ ըսէր թէ՛ « ի մա՛ »
 հի մա՛ յառիտեան պիտի թեղցուիմ՝ , ու միտիմարութեամբ
 բնու պիտի շտաննեմ ան երեսը՝ որուն տեսութեանը հա-
 մար այնչափ մշտնեղ եկած եմ :

Վասն ձեզ խիստ նշանաւոր բան մը նկատեցի սա տեղը . գետին չուրջ սա անգամսա տեղի ցած էր քան որչափ էր բէք տեսած էի ան՝ իմ բոլոր կենացս ձեզ . այնպէս որ վերջնապէս չուրջ կռիւկներէն շատ վեր շեւած՝ անկէ անցաւ՝ : Երբոր վեր կ'ելլէր գեղ 'ի գուռը , սկսեցի ես հրատարական ուղղչիս իրեն տալ , ու մնայմել որ վերջ բարի ընդունելութիւն գանէ : Աւ ինք ըսաւ՝ Պիտի գանեմ՝ պիտի գանեմ : Ընկէ ետեւ իրարմ զատուեցանք , ու ալ շտեայ գեղը † : :

Ողջութեան . Արեւն կը թափ թէ վերջնապէս բարի եղաւ իրեն :

Վաւաստիքս . Ընթ՝ այն , ամենեին տարակոչս մը ունեցած չեմ ասոր վրայ : Ինք ըմտիք որչոյ տէր մարդ մըն էր . միայն թէ միշտ շատ խանարճ կը կենար , ու ասիկայ է որ իր կենացը այնչափ անտանելի կ'ընէր իրեն , ու այնչափ կանկրայի ուրիշներուն : Սուղ՝ էք : Ինք շտեղծն աւելի կը դրսւանար մեզրեն . այնպէս կը վախմար ուրիշներուն վրաս ընելն՝ որ շատ անգամ որքնաւոր բաներէն ինքզինքը կը գրկէր , ինչու որ չէր ուզեր գոյթակցութիւն տալ . շտուղ՝ ժգ . 21 : ան կորնի . ը . 13 :

Ողջութեան . Ըստ ի՞նչ պատճառաւ այսպիսի ազգի

* Ո՞վ՝ որչափ բարեկեցի է մեր Տէրը : Ճանապարհորդ եղբայր , Վաւաստիքս քու որբուդ չափ պիտի ըլլայ : Բ. Օշն . ԸԳ . 25 :

† Մտադիր ընթերցողները ընդհանրապէս պատշաճած են Երկիր գանին նկարագրութեանն ու պատմութեանը վրայ : Ինկրահատուտը՝ որ աստիճան մասին ձեզ յիշուեցաւ , վատասիրտ ու կասկածաւ մեկն էր . ու ասանկով յանցանք եզեց իր վրան՝ ու կորսնցուց իր միտքարութիւնը . բայց Երկիր գանը մարտնչի բոլոր իրեն ընելիքն առաւել՝ կը վախմար մեզք գործելն , ու երկիրէն յետո նեալ գանուելն :

մարդը բուշր իր սրերուն մէջ սցալափ մթաթեան մէջ պիտի մնայ :

Քաղաքացիք . Պատանաւն ան է որ ամենիմանան Մտառած սցնալեա կամեր էր . ոմանց պետք է որ փող հնէկցընեն , ու ոմանց պետք է սղը կարգան : Մտաք . ժն . 16-18 : **Ըրդ՝** Պարսն Լըրկիզանը սցնալեա մէկն էր որ միշտ բամբէ անցնող էր նուազեր : Ինչոն ու իր ընկերները եղեգնափող էր փռէին , որուն եղանակները ուրիշ նուազարաններուն եղանակներէն աւելի սղրանայն են . թէպէտ է ոմանց իրաւ կ'ըսեն թէ բամբէ անցնը նուազարաններուն հիմն է : Ու թէ որ ինծի էր հարցընեա , ոչինչ է ան գաւանթի ինծը՝ որ վախով ու տրամաթի ինծով շփոխր : Վանդի երամ իշտաք էր որ կ'ուզէ նուազարանին թեւերը ներգաւանդու թեան գնել , ստորարար նախ բամբանայն լարին կը գործնէ : Մտառած էս էր որ հողին՝ իրեն համար ներգաւանդու իման գնէ , առաջ սա լարին կը գալնէ : Միայն թէ Պարսն Լըրկիզանին պահաթի ինծը ան էր՝ որ մինչև իր կենացը վախճանին մտանալուն միայն ան սղրանայն եղեգնափողը դիակը նուազել :

Ուղտիտն . Շատ նախանձաւոր մարդ էլան պիտի ըլլայ ինք , ինչպէս որ իր զրոյցովք քու ըրած պատմութեանդ մարդ կրնայ իմանալ : Վտաւարութիւններն՝ առիծներն՝ կամ Ունայնութեան հմտափանաւն ինք ամենեկն շէ վախշեր . միայն մեզքը՝ մահն ու գժտիքը գողացուցեր են

* Անգլիականը հոս սա Թանթաթի ինծը կը գնէ : Մտալարանութիւնը ընել կը համարենակիթ համբակ ընթերցողներուն մտացը հասունանալուն համար , նաև որ Հայաստանութեան գրքին մէջ փրկեալները նմանցուած են երաժիշտներու գաթի մը՝ որ իրենց փողինն ու ինարները կը հնէկցընեն ու ամաթն առջը իրենց երգերը կ'երգեն : Հայտ . է . 8 , 9 : Ժգ . 2 , 3 :

զնորը, ինչու որ Երեմիային Վաղարշը համեմուտ զգացով թանկ մը երկրացու թիւններ ունի եզեր ինք՝ :

Վաղարշի . Նշմարիտ կը խոսիս . առ բաներն էին որ զնորը կը նեղէին . ու անոնց՝ ինչպէս որ աղէկ ըսիր դուն՝ իր մտայք տկարութենէն յառաջ կու գային , ու չէ թէ Կամբարգու թեան կեանք վարելու սիրտ չունենային : Եւ այսպէս կը հաւատամ՝ որ ան առակին նման՝ թէ որ կրակի անկրն ալ իլնէր , պիտի երթար ինք . բայց բնու մարդ մը տակաւին կցցած չէ գիտութեամբ իր վրայէն թոթուել ան կերպ բաները՝ որով ինք նեղութիւն կը կրէր :

Վաղարշի . (Եւստ վրայ Վրիտանի ըսաւ .) Ես պատմութիւնը որ Պարոն Երեմիայանին վրայ ըրիր , ինձի ազուտ ըսաւ . ես կը կարծէի որ մէկը ինձի պէս եղած չէր : Բայց կը տեսնեմ որ առ բարի մարդուն ու իմ մէջն մէկ նմանութիւն մը կայ . միայն երկու բանով իրարմէ կը տարբերինք : Իր նեղութիւնները այնպէս մեծ էին՝ որ յայնձի եղան , բայց ես իմեններս իմ ներսս կը պահեմ : Մտե իրենները այնպէս ծանրացան իր վրայ՝ որ հիւրընկալութեան համար պատրաստուած տուները համեմուտ , թող չտուին իրեն անոնց դոները զարնելու . բայց իմ նեղութիւնս միշտ այնպէս էր որ տեւի ուժգնութեամբ զարնել կու տար ինձի :

Վրաճիւսն . ինձ որ կարելի ըլլար որ ես ալ իմ սրտինս խռակի , պէտք է զըստցեմ որ իր վրայի բաներուն մէկ գունին ալ իմ վրաս էր : Ինչու որ միշտ տեւի կը վախմայի գոտիքը երթալն ու գրախտին մէջ իմ տեղս կորսնցընե-

¹ Եւստ ապիկայ մէկ խիտ պանդիլի դաս մըն է հաւատացելոց : Ո՞ր պարեննար թու մեծ գիտութեանդ , ըստ փորձառութեանդ , մտիթարական և ուրախարար զգացում ներսդ վրայ : Ինձ որ Եւստարանը սրբազան ներդարմութիւն մը ըրած չէ թու վարուցդ վրայ , ասանց ասէնը գատարկ են ու խաբերայ :

Ճն՝ քան թէ ուրիշ բաները կորսնցընելն . կը մտածէի թէ՛ Ո՛հ պիտի համարժան տեղը բնակելուն երջանկութեանը . բաւական կը համարեմ՝ թէ և բոլոր աշխարհէ զատուիմ՝ անիկայ նուր նշեցու համար :

Ինչէ ետև Ստամբուլուն ըստ . Ալ շիրք մէկ բան մըն էր՝ որ մտածել կու տար ինծի թէ փրկութեան միջոցը իմ ներսի դիւ չունիմ . բայց թէ որ այնպիսի ազնի մարդու մը այնպէս կ'ըլլար , ինչո՞ւ համար ես բարի վարման պիտի չունենամ :

Յարձեռ . Ուր վախ չկայ՝ շորհր ալ չկայ . և թէպէտ շնք կրնար ըսել՝ թէ ուր որ դժոխքին վախը կայ՝ հոն միշտ շորհր կայ , սակայն անտարակոյտ ուր որ Աստուծոյ վախը չկայ՝ հոն շորհր չկայ :

Քաղաք . Եղևի խանցար՝ Յակոբոս , շխտակ դարկիր դուն նպատակին : Ինչու որ Աստուծոյ վախը ինչուստութեան սկիզբն է . ու անտարակոյտ անոնք որ սկիզբը չունին , ոչ մէջն ու ոչ վերջը ունին . բայց առակը Պարսն Երկիւղածին խարք ալ վերջացընենք , իր ետևէն իրեն բարեւա մնա ըսելով՝ այսպէս .

Պարսն Երկիւղած՝ բարեւա մնայիր ,
 Որ քու Աստուծակց դուն կը վարմայիր .
 Ու կեանքիդ մէջը ապրիմուար
 Իսն մը ընելին միշտ կը գողայիր :

Ի՞նչն ու փոսն վախըդ իրաւ էր ,
 Ո՛հ թէ ունն մարդ քեզի պէս ընէր .
 Ը՛խ ս'ի որ չունի քու խոհեմութեանդ ,
 Ի՞նչին կը գանկ կարուտա և աւեր * :

* Երայիսի անձինք առաւել անհոգ են աշխարհի կարեւայքը միայ , առաւել նախանձուար են անոր ունայնութիւններուն դէմ , ու առաւել կը հոկեն դիւրութեան ու յաջողութեան ստեղծները : Բայց մահուան տեսութիւնը

Հին առաջ որ տակաւն իրենց խառնուածքին կը շարունակէին, քանզի Վաղարշապատը Լորկի գլխին խառն լինողն էին ետեւ Պարոն Ողջախոհն սկսեց ուրիշ մէկու մը գրայով խախլ անոնց հետ, ու անոր անունը կ'ըսուէր Պարոն Ինչոսկամ: Եւ մարդը ճամբորդ ըլլալ կը մեանար՝ ըսաւ Ողջախոհը, բայց լաւ գիտեմ որ ինք բնաւ ճամբուն զլիսու գոնէն ներս չէր մտեր:

Վաղարշապատ. Իրանցմբ երբէք իր հետը առ բանին գրայով:

Ողջախոհ. Եւր մէկ երկու անգամն աւելի, բայց ինք միշտ իր անունին պէս ինչոսկամ էր: Ու մարդ հոգն էր՝ ոչ խոսք ու ոչ սրինակ: Ինչ որ իր մտքը թեւազրէր իրեն՝ ան բանը պիտի ընէր, ու անհնար էր որ ուրիշ բան մը ընել արուէր անոր:

Վաղարշապատ. Ղազարէմ ի՞նչ գաղափարներ ունէր, որովհետեւ կը կարծեմ թէ գիտես գոնէ:

Ողջախոհ. Ղը կարծէր թէ մէկ մարդ մը կրնայ հետեւիլ ճամբորդներուն մնալով իւրեններուն՝ ինչպէս որ կը հետեւի անոնց առաջինութիւններուն, և թէ որ երկուքն ալ ընէ՝ անչաւ չա պիտի փրկուի:

Վաղարշապատ. Ի՞նչպէս, թէ որ ըսած ըլլայ՝ թէ ազնի մարդը կարելի է որ ճամբորդներուն մնալով իւրեններէր քանջաւոր ըլլայ՝ ինչպէս որ անոնց առաջինութիւններուն բաժանորդ կ'ըլլայ, շատ չէր մեղադրուէր, քանզի ստույգ է որ բացարձակապէս ազաւս չէր մենք մնալով իւրեններէ, բայց եթէ պիտի շանաչու ու խանաչու պայտնուաւ: Բայց կ'իմանամ որ բանը առ չէ, ու թէ որ շխաակ կ'իմանամ քու

չառ անգամ զարհուրելի երկիւղ մը կ'ըլլայ իրենց, մեանանց երբոր կարծեն թէ մնաւ ու հասած է ան, բայց և պիտի չառ անգամ նշանաւոր խաղաղութեամբ ու հանգարտութեամբ կը մեռնին:

ըսածդ՝ անոր նշանակութիւնն առ է , թէ ինք կը կարծէր որ ազատութիւն անի այնպէս ըլլալու :

Ողջութեան . Աստ՝ այտ՝ , առ է իմ՝ ըսածիս նշանակութիւնը , ու ինք այնպէս կը հաշտուար ու կը գործէր :

Վաճառիք . Ըստք իր այնպէս ըսելուն ի՞նչ պատճառ ունէր :

Ողջութեան . Ա՛րտէր թէ՛ իմ՝ վնասութիւնս Սուրբ Գիրքին է :

Վաճառիք . Ա՛ղէ՛՛ քանի մը մասնաւոր օրինակներ ցոյց տուր մեզի ասոր վրայով :

Ողջութեան . Շնոր ազնի . Կ'ըսէր թէ ուրիշներուն կը նիկները յոփշտակելը բան մըն է որ Ղասիթ ըլլաւ , ան որ Եստուծոյ սիրելին էր . անոր համար ինքն ալ կրնայ ընել անիկայ : Ա՛րտէր թէ բազմակնութիւնը մէկ բան մըն է որ Սոզոման գործածեց , և անոր համար ինքն ալ կրնայ ընել նոյնը : Ա՛րտէր թէ Սարգս ու Ազգիպատի բարեպաշտ մանկարարներն ու Ռաֆայր սուտ խտեցան , վասն որոյ ինքն ալ կրնայ նոյնը ընել : Ա՛րտէր թէ աշակերտները Արտուսի հրամանաւ զայցին՝ ու էջք իր տերտէջ ձեռքն առին . ու ան պատճառաւ ինքն ալ կրնայ այնպէս ընել : Ա՛րտէր թէ Հեկեր խորհական նամբով մը իր հօրմէն ժառանգութիւնը ձեռք ձգեց , և անոր համար ինքն ալ կրնայ այնպէս ընել :

Վաճառիք . Ըրգարե շատ վատախորհուրդ մարդ . և ստոյգ գիտե՞ս թէ ինք առ կարծիքն ունէր :

* Ըն սիրալ՝ որ Եստուծոյ նորհացը զգրութեանն ու վարդապետութեանը ենթակոյ է , այսպիսի զարհուրելի մտածութիւններին կը փախչէ , ու անոնց դեմ կ'ազադակէ ըսելով՝ Վնա լիցի որ բնառ մէկ վայրկեան մը ակունջ գնեմ՝ այսպիսի սասանայական խորհուրդներու . քանզի սուտեան հօրմէն կը ծնանին անոնք՝ դժտիցին մէջ , ու կը բազմանան երկրի վրայ :

Ողջութիւն . Եւ անձամբ լսեցի որ կը նաապոզէր անիկայ : Սուրբ Գրքերէն վկայութիւն կը բերէր անոր համար , ու կը վիճէր անոր վրայ :

Վաւաստիք . Ըստիկայ մէկ կարծիք մըն է որ ամենեւին արժանի չէ ընդունելու :

Ողջութիւն . Պետք է որ ազնկ հասկընաս իմ մտքս . չէր ըսեր թէ ի և իցե մարդ կրնայ ընել աստիկայ , հապա թէ անոնք որ աս բաներն ընողներուն առարկութիւններն ունին , կրնան ընել նաև ան նոյնը :

Վաւաստիք . Բայց ի՞նչ բան աւելի կրնայ սուս ըլլալ՝ քան թէ պապիս եզրակացութիւնը : Վանդի աստիկայ կը նմանի ըսել թէ ազնկ մարդիկ որ սկարտիսեամբ երբեմն մեղանչեցին , ինք թողլաւութիւն ունի նոյնը ընելու քանզուգուցն մարդ . կամ թէ՛ աղայ մը որ հովին զարնելով՝ կամ իր սորը քարի մը զարնելով գլորի՝ ու աղսին մէջն իյնալով իր վրան չազտիս , ինք կամովին կրնայ պառկիլ ու խոզի պէս անոր մէջ թաւալիլ : Ո՞վ կրնայ մտածել թէ մէկ մարդ մը ցանկութեան զբաւթիւնով պարտի կրնայ կուրանալ : Բայց ճշմարիտ ըլլալ պէտք է ան գրուածքը , թէ՛ « Չհաստատալով՝ խոզին կը գայթակղին , որուն սահմանուած ալ էին » : Ին Պիտ . Բ . 8 : Գարնեալ նմանապէս սուս է իր ան կարծիքը՝ թէ բարեպաշտ անձանց մեղքերուն անկնասուր եզրվները կրնան անոնց առարկութիւններն ալ ունենալ : Թե՛ որ մէկը Եստուծոյ ժողովուրդին մեղքը ուտէ , Ողջ . Գ . 8 , ինչպէս որ չունն ապահանութիւնը կը ըսիս , նշան չէ թէ ինք անոնց առարկութեան ինքններն ստացած է : Ոչ ալ կրնամ հաստատալ թէ աս կարծիքը ունեցող մէկը կրնայ հիմա հաւատք ու սէր ունենալ իր սրտին մէջ : Բայց գիտե՛մ որ գուցէ քանի մը զգրուոր առարկութիւններ ըրած ես իրեն գե՛մ . կ'ազդե՛մ որ գրուցես թէ՛ ի՞նչ կրնայ ըսել ինք իրեն համար :

Ողջութեան . Կ'ըսե թէ՛ աւելի եւ ուղիղ է առ կարծիքը ունենալով առ բաներն ընել՝ քան թէ՛ անոնց ընել ու հասկառակ ըլլալ առ կարծիքին :

Վաղաւորք . Շատ շար պատասխան մըն է . քանզի թէպէտ է գէշ բան է մեր ցանկութեանն երասանակց արձակ կելլ երբոր մեր կարծիքները հակառակ են անոնց , բայց աւելի գէշ է մեղանշել՝ ու պնդել՝ թէ թողլուութիւն կայ այնպէս ընելու . մեկը գիտութեանով կը գոյթակղեցընէ տեսողները , միւսը որոպայթի կ'առաջնորդէ զանոնք :

Ողջութեան . Ըս մարդուն միտքն ունեցող շատերը կան՝ որ իրեն բերանը չունին . ու ասիկայ է որ նամբորդութեան երթալը այնչափ անարդի կ'ընէ՝ ինչպէս որ է :

Վաղաւորք . Ճշմարիտ խանցար . ու սղալու արժանաւոր է ան . բայց ան որ գրախտին թմազատութեն կը վախնայ , անոնց ամենէն պիտի սպասի :

Վշիտութիւն . Ընտրելի մէջ այլանդակ կարծիքներ կան . մեկը գիտեմ որ կ'ըսեր , Երբոր մահուան դուք համեմոյ՝ բաւական ժամանակ ունինք ան ասեմը սպաշխարելու :

Վաղաւորք . Ընդպիսիները բնաւ խելք չունին . քանզի ան մարդը որ շարթուան մը մէջ քսան մըն նամբայ ունի երթալու , իր նամբորդութիւնը ան շարթուան միմշէ վերջին ժաման չուզեր կելլ :

Ողջութեան . Իբրաւ ես . է ասիկայ իրենց գիտնոց նամբորդ անպողներուն շատերը ճշմարտապէս պարզա կ'ըսեն . Դշտբունի մարդ մըն եմ ես՝ ինչպէս որ կը ասեմէք , ու շատ արեւ առ նամբուն մէջ նամբորդութիւն ըրի՝ ու շատ բաներ նկատեցի * :

* Ըղէկ միտք պա ու քննել հեղինակին գրած հետեւալ վեց բաները : Ըսոնց ճշմարիտ են , ու հաւատարեց զանազան վարմունքներուն վրայ ամեն որ կը ասանալին :

Տեսայ մեկ քանիները որ այնպէս շամբայ ելան որպէս թէ աշխարհ իրենց առնին սպառի քան . և սակայն քանի մը որսան մէջ անապատին մէջ մեծնաղմերուն պէս մեռան , ու ամենին շահան խոտապեղալ երկիրը : Տեսայ մեկ քանիներն ալ որ շամբորդ ըլլալու համար առջի ելլելուն՝ իրենց վրայով քան մը շէր յուսացուէր , ու մորդ կը կարծէր թէ մեկ որ շէն կրնար ապրիլ , և սակայն շատ ազնկ շամբորդներ եղան : Տեսայ մեկ քանիներն ալ որոնք առնապարտով յառաջ կը վազէին , բայց գիշ առննէն ետե նայնպէս արտաբալով դարձան եւս գային : Տեսայ մեկ քանիները որ առաջ շատ ազնկ կը խտէին շամբորդի կեանք վարելու վրայ , բայց առննէ մը ետե նայնչափ անոր դեմ կը խտէին : Անցի մեկ քանիներուն վրայ որոնք արքայութիւն երթալու համար առջի շամբայ ելլելուն՝ հաստատապէս կ'ըսէին թէ կայ այնպէս անդ , բայց երբոր գային՝ գրեթէ հոն հասան՝ եւս դարձան , ու քսին թէ չկայ : Անցի մեկ քանիներուն վրայ որ կը պարտենային թէ հակառակութեան մը պատահելուն՝ մեծամեծ քանիք պիտի ընէին , բայց մինչև անդամ սուտ ազնուկ մը ըլլալուն՝ հուսապը , շամբորդութիւնը , ու ամեն քան ձգելով փախան :

Երբ՝ երբոր անոնք այսպէս իրենց շամբան կ'երթային՝ վազելով մեկը եկաւ դիմաւորեց զանոնք ու ըսաւ . Պարտներ՝ ու դուք տեսք սեռին վերաբերեալ անկնք , թէ որ կեանքը կը սիրէք , ձեր շարը տեսք . ինչու որ դողերը առննէիք են :

Ինչ առննը Պարտն Վառլախրան ըսաւ . Ինչոնք իմե՝ ըսահաւասին վրայ եկող երկք հոգիները պիտի ըլլան : Ընտ ազնկ , մեկը պատարաստ ենք անոնց դէմն ելլելու .

Որովմ անոնք , ու ազնիվ որ բոս հոգեւոր պարին համար կարգաս զանոնք :

պայտեա յառաջ զայցին իրենց նամբան : Հինս ասին մեկ փողոցները գամաւթաւն կը նայեին թե՛ և՛ որ դողերուն գեմը պիտի ելլեն . բայց կամ Վաշտարաբին վրայով անգեկու թիւին առած ըլլալով՝ կամ ուրիշ որս մը որսացած ըլլալով նամբարցներուն վրայ շեկան * :

Վրիտարին հիսն կ'ուզէր մեկ ինչան մը ինչնէ՛լ որ ինքն ու իր զաւկըները հանգստանան , ինչու որ շատ յոգնած էին : Ըն ասանը Պարան Ողբախահն ըսաւ . Վիշ մը յառաջ՝ կոյ մեկ ինչան մը , ուր կը բնակի Վրայիս անունով խիստ պատուական աշակերտ մը : Հասնէ՛լ . միջ . 23 : Աստի բոլորն ալ մայրերին հաստատեցին զեպ 'ի հոն գամաւթ . և մանաւանդ անոր համար որ ծերունի աշուտականը անոր պնայիտի ազէկ համբարը պատմեց : Արբոր գուռը եկան՝ առանց զարնելու ներս մտան , որովհետեւ մարդիկ ինչանին գուռը շնն զարնէր : Ենաց ինչանին տերը կանչեցին՝ ու ան եկաւ անոնց , ու հարցացին թե՛ արդեօք կրնան հոն մնալ ան գիշերը :

Կոչեա . Եւս՝ պարաններ՝ թե՛ որ բարի մարդիկ էք կրնաք մնալ . ինչու որ իմ տունն սխալն պնայիտներուն համար շինուած է :

Ըն ասանը Վրիտարինն ու Վիթու թիւնն ու աղաքը աւելի ևս ուրախացան որ պնայիտ մարդ մըն էր իրենց վաճառուրը : Աստի բնակելու սենեակներ ուզեցին , ու անիկայ Վրիտարինին ու անոր աղջնն ու Վիթու թիւնին համար մեկ հաս մը ցոյց տուաւ , ու մեկ ալ Պարան Վաշտարաբին ու ծերունի պարանին համար :

Ընկէ ետեւ Պարան Վաշտարան ըսաւ . Ով բարի

* Շատ հարկատուր է սինտ արթուն կենալ ու մեր անուծերուն զգուշանալ : Ըսով շատ վտանգներէ կը փախչինք . ու շատ շարիք կ'արդիւնէր : Սեր փրկութեանը Երազնարդին մեզի ըրած ան ազգաբար խոսքը սա է . «Երթիւն կեցիք» : ..

Պայտա , ի՞նչ ունի իրիկուան կերակուրի . ինչու որ առ Կամբոջները հետուին եկան պարտ՝ ու յոգան են :

Ժամանակը ուշ ըլլալուն զխրուիկեամբ շնոր կրնար գուրա երթալ կերակուր փնտռել ըստ Պայտա . բայց ունեցածնիս յոտարուիկեամբ պիտի հանենք , ի՞նչ որ անով գո՛հ ըլլաք :

Տանը մէջ ունեցածովք կը բաւականանանք մենք՝ ըստ Վաճախարը . զանգի որչափ որ ես յեզ փոքեր եմ՝ գուն միշտ զուրկ չեա գանուեր հարկաւոր եղածն :

Ըն առնել Պայտա վար իլաւ ու խոսեցաւ խոհարարին՝ որուն անունն էր Բարին Ճ'աշակէ , որ առ Կամբոջներուն համար իրիկուան կերակուր պատրաստէ՝ : Երկից ընելէն ետե կրկին վեր ելաւ ընելով . Եկէք նայի՛նք՝ ի՞նչ բարի բարեկամներս , բարի եկիք բնի , և ուրախ եմ որ ես՝ նեզ ներս ընդունելու տուն ունիմ . ու մինչև որ ընի՞րիքը պատրաստուի , եկէք յիշ մանանակ անցընենք ազկէ խոսակցութիւն ընելով իրարու հետ . անոնք ալ հասանութիւն տուին իրեն՝ :

* Ըս իլեանիս նմանութեամբ կը նշանակուի Վրիտանոսի Երկեզեցոյն մէջ միշտ պատրաստուած սփոփութիւնը՝ Տերունական Ընի՞րեաց սուրբ հազարդութիւնը : Ըս սփոփութիւնը միայն Քչնարիտ յրիտանէից համար է , ինչպէս որ Պայտային տունը՝ Քչնարիտ Կամբոջներուն համար : Իրաւ ուրիշներն ալ կրնան մտնել երկեզեցին՝ ու գրասանց հազարդութիւ Տերունական Ընի՞րեաց սրբազան խորհուրդին , բայց միայն Տերաիք Քչնարիտ ընտանիքն եղողները Քչնարիտ սփոփութիւն ըլլալ կը գանեն անիկայ :

† Ի՛նչպէս յանգ իմանութիւն մըն է ասիկայ առ առնելու յրիտանէաներէն շատ բուն՝ որոնք երբոր մեկտեղ գալու ըլլան անպիտան բաներու վրայ շարակրասութիւն կ'ընեն , բայց մեկ բառ մը չեն խօսիր Վրիտանոսի վրայ՝ անոր փա-

Ու ըստ Գաղթիս . Որս՞ւն կինն է առ տարիքն առած արկինը . ու որս՞ւն աղջիկն է առ մանկամարդ սրբորդը :

Վաճառչու . Ըս արկինը Վրբխախանոսս անուն նախնի ճամբորդի մը կինն է , ու ասանք իր շորս զուկքներն են : Օրբորդն ալ իր ծանօթներուն մէկն է՝ որն որ ինք համազենց իր հեար ճամբորդութիւն քնելու : Տղարը՝ ասկէն ալ իրենց հօրը կը հեռեին՝ ու անոր ճամբան երթալու կը փափային . մանաւանդ թէ ան նախնի ճամբորդին նըստած մէկ անգը կամ անոր ոտքին մէկ նշանը անանելը իրենց սրտերուն ցնծութիւն կը պարզեէ , ու կը բազման նոյն անգը նախել կամ քաշել :

Վսիկաց Վրբխախանոսին կինը՝ ու ասանք Վրբխախանոսին զուկքներն են հն , ըստ Գաղթիս : Ըս քու երկանդ հայրը կը ճանչնամ , մանաւանդ թէ անոր հօրը հայցն ալ : Ըս ցեղն շատերը աղէկ մարդիկ էլան , ու իրենց նախնիքները Ընտիր կը բնակէին : Գործ . մաս . 26 : Վրբխախանոսին նախնիքները՝ (կարծեմ թէ քու երկանդ անտոց վրայով խոսիլը ըստ ես ,) շատ ընտիր մարդիկ էին : Ընտիր բոլոր ի՞նչ օրացածներէս աւելի՞ առարկնութիւն ու քաշութիւն ցուցուցին՝ ճամբորդներուն Տէրովը՝ անոր ճամբաներուն ու անիկաց սրբողներուն համար : Վու երկանդ ազգականներէն շատերուն վրայով լսեցի որ ճշմարտութեան համար շատ նեղութիւններու համբերեցին : Սակփաննոս՝ որ մէկ առաջինն էր ան զերդաստանին մէջ ուրիշ քու երկից քուտաջ եկաւ , քարկոծուելով մեռաւ . Գործ . Ե . 58 , 59 . առ ազգասահմէն մէկ ուրիշը՝ Հյակորոս՝ սուրով սպաննուեցաւ : Գործ . մի . 2 : Ու Լզելով Պաղանն ու Պետրոսը՝ քու երկանդ ծագած ցեղին առջի մարդիկը , ահա Իզնաախոսը՝ որ առիւծներուն առջին Լզուեցաւ . Որտեանորը՝ որուն

առար ճշմարտութիւններուն ու անոր սուրբ ճամբաներուն վրայ :

մարմինը կտար կտար իր սակարներէն կտարեցաւ : ու Պազկարպոսը՝ որ արխարար կը կենար կրակին մէջ : Մեկը կար որ սակառոզ արեւը կախեցին՝ որպէս զի պիտակները ուսան անիկայ : ու մեկը՝ որ պարկի մը մէջ գրին ու ծովը նետեցին որ խեղցուի : Ընթար է մի ըստ միտէն թուել առ ջեղէն եղողներուն ան սակնը՝ որ ճամբորդութեան կեանքը սիրելուն համար միտաներ կրեցին ու մտն ճարակեցին : Ու մեծապէս կ'ուրախանամ որ կը տեսնեմ թէ քու կրիկդ այսպէս շորս հատ աղայ եղեր է իր ետեր : Ար յուսամ որ անոնք իրենց հորը անունը պիտի կրեն , ու իրենց հորը ճամբան պիտի քայլեն , ու իրենց հորը վախճանին պիտի համենին :

Վաղարշապատ - Բողարե՛ , ակ'ը իմ՝ , աղէկ աղայ եմ ասանք : կ'երեւի թէ իրենց հորը ճամբան սրտանց կ'ընտրեն :

Գուշիտ - Բախկայ է ըստն : Ընոր համար հասանալան է թէ Վրիտաբանութիւն ջեղը ըստ պիտի տարածի ու բազմանայ երկրիս երեսին վրայ : Վրիտաբան իր որդւոցը համար քանի մը սրիտրոշներ թող փնտու՛ որոնց նշանութիւն անունք , որ իրենց հորը անունը՝ ու անոր նախնեացը գերդաստանը աշխարհիս մէջ բնաւ չմտցուի :

Ուշիտիտ - Մեզք է որ առ գերդաստանը էլնայ ու մարի :

Գուշիտ - Չկրնար էլնալ , բայց կարելի է որ պզտիկնայ : բայց Վրիտաբան իմ՝ խրատս թող բռնե՛ , ու տարիկայ է ան գերդաստանը պահելու ճամբան : Եւ ուրախ եմ՝ Վրիտաբան , ըստ առ փանաստորը , որ քեզ ու քու բարեկամը Ղվթութիւնը հոս կը տեսնեմ՝ երկու սիրելի ընկերներ : Եւ թէ որ կը համարեակիմ՝ խրատել քեզ՝ Ղվթութիւնը քեզի աւելի մտ ազգակցութեան մը խօթել : թէ որ ինք կ'ուզէ , Մասթեկասին քու մեծ որդւոցդ առ անիկայ : Բախկայ է երկրի վրայ սերունդ պահելու ճամբան :

բան : Այսպէս՝ առ Հարմարատու թիւերը վնասեցաւ , ու մանամախին ամուսնացան անոնք * . բայց ասոր վրայով աւելի կը խափնը յետոյ :

Վայելոս յառաջ տարաւ իր խոսքն ու ըստւ հաս . Առ Հիւսն պիտի սկսիմ՝ խոսիչ կանանց վրայ՝ անոնց նախա-

* Այս անգոյ Հեղինակը պատահում թիւերն մը ներք կ'առնէ ամուսնութեան վրայով իր ունեցած կարծիքը յայտնելու՝ որուն վրայ շատերը տարրեր կարծիքներ ունին : Ինչ յայտնապէս կ'ուզէ ըսել թէ երիտասարդ քրիստոնեաներուն ամուսնանալը ընդհանրապէս խիստ ազատով ու ազատակարգ է իր բարանչութիւն ամուսնանալուն , ու խիստ շահուարձիք բարեպաշտութեան տարածուելուն և Հաստատու մնալուն , թէ որ Աստուծոյ փախօնն ու իր խոսքին կանաներուն ըլլայ ան : Այս ասկայն շնոր կրնար կարծել որ ինչ առ կանաներն զուրս բացատրութիւններ ըլլալ շնորունի . յանգի կան անոնք՝ որոնք ամուսնի մնալով համազօր բարիք ընելու կը զօրծածեն ան մանամախն ու իրենց ան միջոցներ՝ որոնք ամուսնութեան սկիզբի մէջ մեծապէս պիտի քիչնային ու աշխարհային պարզմամբ պաշարուէին . ասանկով առ մերթի ըստներն իրենց ամուսնացելու կողմը ներքն աւելի պատկար են : Բայց և այնպէս՝ բարեպաշտ մնալ իրենց միտքան համազօրութիւնով՝ հանդերձ ընդմեջանալ ազգերով ու բարի սրինակով՝ համեատութեան , պարիկշտութեան և աշխատասիրութեան ու քրիստոնեանկան սկզբունքներուն մէջ զուսակնին որ վարեն , այնպէս երևելի մտայութիւն մը կ'ընեն եկեղեցւոյն ու Հասարակութեան , որ քիչ անկնք անկէ մեծ ու մնացած բարիք կրնան ընել ու քիչ կերպով : Բայց ասկեղ կը պահանջէ որ առ մեծ զօրծքերուս մէջ Սուրբ Վրայ կանաները շատ միջոց պահուին . յանգի Աշխարհումն ասոր կողմերուն մէջ անբարեպաշտութեամբ ու ազիտութեամբ մեծցած զուսակներուն վրայ առաւել ևս յոյս կրնայ ըլլալ իլ : Բան թէ աւետարանական ընտանիքներուն մէջ զէլ վարտութիւն ընդունած՝ շար սրինակներ անած՝ ու աշխարհային սկզբունքներ ձեռած զուսակներուն վրայ :

տիրքը վերջնակա համար : Վաճառքի ինչպէս որ մահն ու
 անկերքը կնիկով աշխարհ մտաւ , Նշանք . 4 , այնպէս ալ
 կեանքն ու որհաւթիւնը : Իրիկեց Աստուած իր Որդին՝
 որ կնիկէ մը եղաւ : Պատշ . 4 . 4 : Եւ իբրաւ անոր
 համար շին Կասկարանին մէջ յիշուած կնիկները կը փա-
 փայտէին զաւակ ունենալ , որ ամեն մեկը կը յաւար թէ
 ինք ըլլայ աշխարհի Պրիկին մայրը : Վաղմեալ կ'ը-
 սեմ՝ թէ երբոր Պրիկիչը եկաւ , էրիկ մարդոցմէ ու
 հրեշտակներն առաջ կնիկներն իրմով ուրախացան :
 Ղոս . 1 . ան . 42-46 : Պարուած շէ թէ էրիկ մարդ մը
 բնաւ ստակ մը տուաւ Վրիտաոսի . բացց կնիկներն իր ե-
 տեան կ'երթային , ու « իրենց ստացուածքովք անոր ծա-
 սայութիւն կ'ընէին » : Ղոս . 1 . ք . 2 , 3 : Արիկը ա-
 նոր ոտքը իր արցունքովք ըւաց , Ղոս . 1 . ք . 37-50 ,
 ու կնիկը անոր մարմինը տեկց 'ի նշան պատմուելու :
 Յովն . 1 մ . 2 : 1 ք . 3 , 7 : Կնիկները իր ետեան կու
 ըլլին երբոր ինք խաշուելու կ'երթար , Ղոս . 1 . ի ք . 27 ,
 ու կնիկներն իր ետեան կ'երթային՝ երբոր ինք խաշն վար
 անուակցաւ , ու կնիկները նստան իր գերեզմանին գխնա-
 ցը՝ երբոր ինք թաղուեցաւ : Մատթ . 1 թ . 55 , 56 , 61 :
 Ղոս . 1 . ի ք . 55 : Առաջ կնիկները դառնին գերեզմանը
 յարութեան առաւուն , Ղոս . 1 . ի ք . 1 , ու կնիկները ա-
 ոտը աւետիս բերին իր աշակերտներուն՝ թէ՛ ան մեռելնե-
 րն յարութիւն առաւ : Ղոս . 1 . ի ք . 22 , 23 : Այլ ան
 որոց կնիկները մեծ շնորհքներու տիրացած են , ու ստանց-
 մով կը ջուրընեն թէ իրենք կենաց շնորհքին մէջ մեր հետը
 բաժանորդ են :

Պատեք որ հիմա խոհարարը իմացուց թէ ընթրիքը գրե-
 թէ պատրաստ է , ու մեկը իրիկեց որ սեղանը դնէ ու պա-
 տարը փակ , պնակներն ու հացը ըտրէ , և աղամանը դնէ :

Են ատենը Մատթեան ըսաւ . Եւ պատաստան՝ ու
 ընթրիքին առ նախապատրաստութիւնն ըրէ՝ ուտել ընդիս

մեծազոյն ախարակ մը կը մնանին իմ ներսս քան որչափ առաջ ունէի :

Պայտա . Մտք պէս՝ առ կեանքին մէջ յեզի եզան ամեն քրիստոնէական վարդապետութիւնները մեծազոյն բազմանք մը թող մնանին քու ներսոյ՝ մեծ իմազասորին ընթերեաց սեզանը նստելու իր թաղասարս թեանը մէջ : Վանդի հոս ամեն քարտու թիւնները՝ գրքերն ու պաշտամունքները կը նստնին միայն սնակնեքուն ու ազին՝ սեզանին վրայ դրուելուն , երբք բազդատունն ան իննչոյքին հետ՝ որ մեր Տէրը մեզի համար պիտի ընէ՝ իր տունը երթալնուս :

Ուստի ընթերիքը վեր տարին , ու առաջ սեզանը ոչ խարի գետ մը ու կուրծք մը դրուեցաւ անոնց ասիւնը . որ կը նստանակէր թէ պետք է որ Մատուծոյ ազգիք ու շնորհակալութիւն ընելով սկսին իրենց ընթերիքը : Այստով՝ այսինքն ազգիքով Վասիթ իր սիրտը առ Մատուծ կը վերջընէր , ու կուրծքով՝ ուր որ իր սիրուն է , այսինքն՝ շնորհակալութիւնով՝ իր քնարին վրայ կ'իյնար երբք աւելիայ կը ծուաղէր : Վեպ . է . 32-34 : Ժ . 14 , 15 : Ստով . ին . 1 : Աբք . 14 : Աս երկու կերակուրները շատ քաղցր ու բարեհամ էին , ու ամեն ալ ախարժանոք կերան անոնցմ :

Մտք ետեկն շէշ մը գինի բերին վեր՝ արիւնի պէս կարմիր : Բ Օրն . լը . 14 : Մտք . իմ . 13 : ԱւԷ . 15 . 5 : Ուստի Պայտա անոնց ըսաւ . իմեցիք համարմակ . առիկոյ որթին ճշմարիտ հեզուկն է , որ Մատուծոյ ու մարդուն սիրտը ու բախ կ'ընէ : Մտք . իմ . 13 : Մտպէս անոնք իմեցին ու զուարմանցան :

Ենկե ետե կարթ եկաւ վեր՝ մէջը հաց փշրուած . Պայտա ըսաւ . Մտիկայ տղարը թող ուտեն , որ անով մեծնան : Ես Պեպ . Բ . 1 , 2 :

Յետոյ իր կարգին՝ վեր եկաւ մէկ կերակուր մը՝ որ եզով ու մեղրով շնուած էր : Ու Պայտա ըսաւ . Աերէք սակե

համարանակ . ինչու որ տախկայ մեր գառազույթ խնձ ու միտքը գուարձանայ ընկելու ու գորացընելու ազնի է : Արբոր մեր Տերը մանուկ էր՝ առիկայ էր իր կերակուրը . « Ազդի ու մեղք պիտի ուտե , մինչև որ գիտնայ շարք մերժել ու բարբն ընտրել » : Առայ . Է . 15 :

Անիկ ետև խնձոր բերին զեր , որ շատ բարեհամ պատու իր : Ան ասենք Մատթեոս ըստ . Արմանք խնձոր ուտել մենք . որովհետև անիկայ էր որով անք մեր նախանցքը խորեց :

Ասոր վրայ Պապիոս ըստ . Իրու մենք խնձորով խաւրուեցանք , բայց մեզքը ապահանեց մեր հոգիները՝ և ոչ թէ խնձորը . թէ որ արդիլուած խնձորն ուտուի՝ արիւնք կ'ապահանե ան . բայց թէ որ հրաման ըլլայ անիկայ ուտելու՝ պուտ կ'ընէ : Իսկ ուրեմն՝ ո՞վ եկեղեցի՝ Աստուծոյ ազանին իր գինին , ու կեր իր խնձորները՝ որ սիրով կը նուազիս : Արդ . Թ . 4 , 5 :

Ան ասենք Մատթեոս ըստ . Իս անոր համար տարակուսեցայ ուտելու , որ քիչ մը ասեն տասն մերդ ուտելով հիւանդացայ :

Պապիոս . Արդիլուած պատուք կը հիւանդացընէ քեզ . բայց ոչ թէ ան՝ որն որ մեր Տերը հրաման տուա ուտելու :

Արբոր պարկա կը խոտակցելին՝ ահա ընկողը եկաւ սեղանը : Արդ . Գ . 11 : Ան ասենք սեղան նստողներուն մէկ քանինին ըսին . Ընկողք փափուկ ախոաներուն վրաս է , մանաւանդ աղոցը ախոաներուն : Պապիոս տախկայ ըսելուն ըստ . Ընկողք կը նմանի Սուրբ Պարզ զժուարին խաւրուրուն . ընկողքին կեղեք՝ ուտողներին իր միջուկը կը պահէ . բայց կեղեք ու պիտի գանէք միջուկը . անոր համար ասանք բերուեցան հո՞ որ զուր կտարէք ու ուտէք * :

* Միարանախան ազգիմքի ու քրիստոնէական ընկերու-

Ախնս ասանք շատ զուարճանքեր կ'են , ու երկար ասեն
սեզանք նստան՝ շատ բաներու վրայ խոսակցելով : Ա կ'ըջը

Բեկան զանազան մասերն են ասանք՝ սյլարաններն ստորա-
գրուած : Նշխարական սրկնքին մէջ սրինազբուած սլխարին
զխանն ու կուրնքը կը թուի թէ մեր Վահանայապետին
զգրութեանն ու սիրոյն սրինակ կ'են . ու վարժութիւն մըն
կ'են քահանաներուն՝ իրենց գործը բոլոր իրենց զգրութիւ-
նովն ու բոլոր իրենց սրտովը ընելու . բայց հեղինակը ա-
նանք աս տեղս կ'ամեն նաև իրեն սրինակ ընթանանդ ա-
զգիքի ու երախտապետ շնորհակալութեան : Վիենն կը
նշանակէ Վերխաուսի սիրոյն ու բախարար յիշատակու-
թիւնը՝ որով իր սրինքը թափեց մեզի համար , ու կեն-
դանի հասարակով նոյն սրժութիւնը մեր աններուն ընդու-
նիցը : Ասիք սրինակ է Սուրբ Վրաց պարզ՝ գիւրխեաց և
կարեւոր նշխարութեանն , որոնց վրայ կը խոսակցին
հասարակները մեկտեղ հասարակներուն իրենց զխու-
թեանը համար : Արագնն ու մեզքը կրնան նշանակել
Մատուոյ վրայով ան կենդանացուցիչ զազափարններն ու
երկնային ու բախութեան խիստան յոյսերը՝ որոնք մեծա-
պէս կը հաստատեն հասարակներն զատուութիւնը՝ կը
կրթեն անոր սխարը՝ ու կ'արշին անոր յոտարութեաները
իւր ընտրած բարի մասին յարելու : Ինծորը կը ցուցնեն
ան խոստաններնն ու ասանն նախորդութեանները որ հա-
ւատակները Վերխաուսի սահմանազբութեանն մէջ
ստացած են՝ Մար հետ հազարգութիւն ունենալով . ու
ընկողջը կը ցուցնեն Սուրբ Վրաց ան զժուարին տեղաները
որ փորձով ու ընծութեանով կը կարողանան հասուն քրիս-
տոնանները զանանք հասկընալու , ու աննմատուր կ'ըլլան
անանց խորին սխարը իմանալու , թեպէտ և անանք քրիս-
տոնէութեան մէջ համբակ եղողներուն շին ի յետք ընելու :
Թանքահաստ աննիք ինչ որ կ'ուզեն թող խորհին ,
երբոր քրիստոնէացի աս տեղս ստորազբուած կերպովը ըն-
կերութիւն կ'ընեն՝ շատ աւելի անուշ զուարճութեաներ
կ'ունենան , քան թէ երկրաւոր ու բախութեանն . ըզ-
րասանքներու ու հեշտութեանն . մէջ թազուած ասեն-

ծերունի պարուն ըսաւ . Բարբի զանաաւոր իմ , քանի որ
մենք ընկողնները կը կտարանք կամք կ'ընե՞ս դուն ալ առ
առեղծուածք լուծել :

Մեկը կար թեպէս ինք խենդ կը սեպուէր ,
Բայց ճիշտօք զրուէր այնչափ կը ժողովէր :

Ըստ ասանք ասինն ալ ուշացաւ թեամբ կը սպասին թէ
արդեպք ի՞նչ պատահեան պիտի տայ բարբի Կայիտուք .
բայց ան՝ ասնն ժը ըսաւ կեցաւ՝ ու յետոյ այսպէս պատաս-
խանեց .

Ըստ որ իրեն ունեցածք ազգասներուն միշտ կու տայ ,
«Կիտի ասնե նոյն շափով» տաանապատիկ ալ վայ :

Ըստ ասանք Յոզեփ ըսաւ . Ար համարեակիմ ըսելու՞
աւ ք իմ , թէ ես չէի կարծեր որ դուք պիտի կարենայք ըս-
ծել անիկոյ :

Ո՛հ , երկար ասնն առ նամբուն մը զարթուեցայ ես .
փարսառութիւնը ըստ բան կը սարկցընէ մտրդուն : Իմ
Տերոջմա սարկցայ ես մտրդասէր ըլլալ , ու փորձով դտայ
որ առ նամբովք առաւել ըսհեցայ : «Մտրդ կայ որ իր
ստացուածքը զրուէլով՝ կ'աւելցընէ , ու մտրդ կայ որ չափե

նին : քանզի ասոնք միայն ստուեր են ուրախութեան , իսկ
բարեպաշտութիւնը կը սիրայցընէ մեզ ան ստուերին ճըշ-
մարտութեանը :

* Ահապէս առ սեղոս որ նամբորդներուն հայկերոյթը
ուրախութիւնով կը կատարի : Միտրտանեաները մեծա-
մեծ պատանաւեր ունին ուրախ ըլլալու . բայց իրենց ու-
րախութիւնը հոգեւոր ըլլալու է , հոգեւոր գաղափարներն
ու հոգեւոր կենցաղապարութենէ յառաջ եկան : Այսպէս
թող համեմուն մեր խորքին՝ ու այսպէս թող չափաւո-
րութեամբ ըլլան մեր իննչոյնները , ու ան ասանք մեր
սրտերը Տերոջմով աւելի ուրախութիւն է ինչուի ին
պիտի ունենան :

դուքս կը խնայէ , բայց կարտուսիտեան կը հասնի : Սան որ զերենք հարուստ կը ցուցնեն , ու բան մը չունին , և կան որ զերենք ազգաստ կը ցուցնեն , ու շատ հարտուսիտեան ունին " : Արտալ . մաս . 24 : մի . 7 :

Հինն Սանուէլ իր մորը Վրիտանիէն տկանիքն փոխացու ըստ . Սնչրիկ՝ ասիկայ շատ աղէկ մարդու մը տուն է . եկնք ասուն մը հաս նասիք * , ու իմ՝ եղբայրս Սասիտէտը Վիտուսիտեան հետ իմոզ ամուսնանայ՝ ասիկ նամբայ շէլած : Վայիտս իրենց փանտուսը ասիկայ վեր ՚ի վերայ լսելով ըստ . իմ՝ բոլոր յոտարուսիտեանքս կ'ուզեմ տըզաս : Աստի ասիտե մը ասելի հաս կեցան անանք , ու Վիտուսիտեան Սասիտէտին կնուսիտեան արուկցու : Արտանի որ հաս էին՝ Վիտուսիտեան իր ստորուսիտեանք պէտ վերարկուներ ու հանգերենք շինեց ազգասնեբուն տալու , որով շատ բարի հասեաւ մը հանեց նամբորդեբուն վրայով :

Բայց դասանայ նորն մեր պատմութիւնը շարունակելու : Ընթրիքն ետե աղայն ուզեցին անկողն երթալ , ինչու որ շատ յոգնած էին նամբորդութենէ : Աստի Վայիտս անանց սնեակը ցոյց տուաւ իրենց . բայց Վիտուսիտեան ըստ . Տղարը ես կը պատկեցընեմ : Աստի տարաւ պատկեցուց զանանք՝ ու անանք աղէկ ցնայան . բայց միւսները բոլոր գիշերը նստան . քանզի Վայիտս ու անանք այնպիսի յարմար ընկերներ էին իրարու , որ չէին կրնար բաժնուիլ : Ար իրենց Տերիլը՝ և իրենց՝ ու իրենց նամբորդութեանը վրայ շատ մը խտակեցելն ետե՝ ձերանի Պարսն Ողջախոհը՝ ան որ ասեղծուանն ըստ Վայիտսին ,

* Ահա ասիկայ նշան է բարի սրտի , որ հոգեոր ընկերութիւնն ու կենցաղափարութիւնը կը սիրէ , ու անոր երկար տևելուն կը փոփայրի : Ընթեցող , դուն ալ այսպէ՞ս ես արդեոք :

սխեց մրափել : Ընտանը Վաղարշապատ ըստ . Ի՞նչ է սա՛ պարոն , մրափել՞ լ սխեցիր * . արթընցիր նայինք՝ յեղի առեզ՞ուած մը ըսեմ : Ու Պարոն Ողջախո՞ք ըստ . Ընէ՛ նայինք :

Ընտանը Պարոն Վաղարշապատ ըստ .

Ըն որ կ'ուզէ սպանանել պետք է առաջ յայնժուի ,

Ըն որ կ'ուզէ ապրեցընել պետք է առաջ մեռանի :

Ի՞նչ , ըստ Պարոն Ողջախո՞ք , գժուարին առեզ՞ուած մըն է սա . գժուարին ըսե՛ն լա՛ . ու աւելի ես գժուարին 'ի դարձ գնելու : Բացք ըստ . Տանուտեր , թէ որ կը հաճիս իմ բաժինս յեղի կը նզեմ՝ . դճւն մեկն անխոյ՛ ու ես մտիկ ընեմ թէ ի՞նչ կ'ըսես :

Չէ , ըստ Պայտա . յեղի առաջարկուեցաւ ան , ու կը յուսացուի որ դուն պատասխանես անոր :

Ընտանը ձերուծի պարունն ըստ .

Ըն որ կ'ուզէ մեղքն սպաննել պետք է շոր՛քով յայնժուի ,

Ըն որ կ'ուզէ զիս դարձընել իր անեկն պետք է մեռնի :

Ը խոսի է՛ ըստ Պայտա . ողջամիտ վարդապետու թխնն ու փորձաուտի թխնը ասիկայ կը սորվեցընեն : Վանդի նախ մինչեւ որ շոր՛քը թնդանքը չստանն՝ ու իր փառքոյն հոգին չյայնժէ , անխոյ ամենեկն զորու թխն մը չուծի մեղքին դեմ կենալու : Եսկէ զսա՛ թէ որ մեղքը Սասանային պարանն է՝ որով հոգին կայուած կը կենայ , ի՞նչպէս կ'ընայ ան դեմ կենալ մինչեւ որ սա անկա-

* Միայն սա ասիկայ . երբոր անմարտնորդ մը կը տեսնես որ իր եղբայրը յնանալու հակամտանալ է , իր պարտաւարութիւնն է՝ աշխատիլ որ հոգեոր խրատներով արթընցընէ՛ զբացընէ՛ զուարթացընէ՛ ու քաղաքիկ այնպիսին :

բողոքներն շարժակալի* : Արեւորդ՝ ի՞նչ որ բանակաւ
 կուրծեան և բարեպաշտութեան ինչ ըլլայի կը ճանչնայ ,
 շնորհաւար թե՛ իր ապականութիւններուն գերի եղող
 մարդը շորհքի անօթ կրնայ ըլլալ : Աս հիմա մեծիկ ը-
 նելու արժանաւոր մէկ պատմութիւն մը կու գայ իմ
 միտքս , որն որ պիտի պատմեմ՝ քեզի : Ասնոց երկու
 հոգի ճամբարութեան ելեր էին . մէկը իր երեսասարգու-
 թեանն սկսեր էր , ու միւսը իր ձերութեանը : Արեւա-
 սարգը զգրաւոր շարութիւններ ունէր՝ որոնց հետ կուսե-
 լու էր , բայց ձերանիկնը՝ իր մարմնոյն տկարանալովը
 տկարացած էին : Արեւասարգը իր քայլերը ձերանիկին
 պէս շխտակ կը կոխէր՝ ու ամեն կերպով անոր պէս արա-
 գընթաց էր : Անոր ասանցսէ որձին շորհքը պայծա-
 րազոյն կը ճատապայթէր , որովհետեւ երկուցն ալ նոյն և
 նման ըլլալ կը թուէին :

Աղջիկս . Անասարակոյս երեսասարգինը . քանզի ան
 որ մեծազոյն դժուարութեան գեմ՝ կը գնէ , իր աւելի ու-
 ժով ըլլալուն լու վիպութիւն մը կու տայ . մանաւանդ
 երբոր ինք կը զուգընթանայ անոր՝ որուն որ իրեն պատա-
 հածին կեսը շարասահիբ , ինչպէս արդարեւ ձերութեան
 հասակին մէջ կ'ըլլայ : Ասիկ զաս՝ նկատեցի ես որ ձեր
 մարդիկ առ սխալմանցովը իրենք զիրենք կը մեծիմարէին .
 պայնցն բնութեան տկարութիւնները շորհքի յաղթու-
 թեան տեղ կը բռնէին , ու կը կարծէին թէ իրենց ուժովը

* Առաջին Արեւ թարեւորհ ներդրութիւնները նշա-
 ւանուած են առ տեղ : Ասնք կը յաղթեն մեր բնական
 գոտադութիւնը՝ մեզոց սէրն ու Աստուծմէ և աստուած-
 պաշտութեան զգումն ունենալը : Ան ասեմը կը զգնանք՝
 Վրեխասի կը հաստատնք՝ հաստացով կ'արդարանանք՝
 մեզքին կը յաղթենք՝ մեր անմին կը մեռնինք՝ ու արդու-
 թութեամբ և ճշմարիտ սրբութեամբ Աստուծոյ համար
 կ'ապրինք :

կը յայտնեն իրենց շարութիւններուն . և այսպէս իրենք զիրենք կը խորեկին : Իրաւ շնորհազարդ ձեռածիները աւելի կարող են երիտասարդներուն իրաս առջու , ինչու որ անոնք աւելի անասն են իրաց ունայնութիւնը . բայց սակայն ձեռածին ու երիտասարդը մեկտեղ նամբայ ելլելու նուն՝ երիտասարդը առ զերազանցութիւնն ունի՝ որ իր ներսի շնորհաց գործը աւելի յայտնի կ'ըլլայ . թեպէտ ձեռածիին շարութիւնները բնականաբար տկարացոյն են : Եւ յայտնա նասան անոնք խասակցելով մինչև առասան լուսնայր :

Երբոր ընտանիքին բոլորը արթննցան՝ Վրիտանի իր սոյնն Հախորոսին ըսաւ որ Սուրբ Գրքին գլուխ մը բան կարգաց , ու ան Եսայեսց Նք՛՛՛ գլուխը կարգաց : Եւ սիկաց լրանալուն Պարոն Ողբախոհը հարցուց թե ինչիւ առ տեղս Պրիկչին համար ըսուած է թէ “Նարաւուս երկրէ ելլող արմատի պէս բուսաւ” , ու թէ “Միկաց կերպարանք կամ վայելչութիւն լուանը” :

Պատասխան տուաւ Պարոն Վաղատիրոջ . Եւսայինին առ պատասխանը կու տամ՝ թէ Հրէից կեկեղեցին ուրիկ որ Վրիտաս եկաւ , ան ասենք կրմբին գրեթէ բոլոր հիւթն ու սոյնն կորանցուցեր էր : Երկրորդին համար կ'ըսեմ՝ թէ ան խայր անհասաններուն վրայով խասուած է , որոնք աչք լուանալով մեր Պրիկչին ներքին յասկու-թիւնները տեսնելու՝ իր արտաքին նուաստութիւնն կը գտանն զինքը , անոնց նման՝ որ չցիանալով թէ պատուա-կան քարերը հասարակ կեզեւով մը պատած կ'ըլլան , երբ-որ անանկ քար մը գտնեն՝ շնաննալով իրենց գտանը՝ մեկդի կը նեանն հասարակ քարի մը պէս :

Եւ ասենք Պայրիտ ըսաւ . Հիմա գուց որ հաս էք , ու գիտեմ՝ որ Պարոն Վաղատիրոջ իր գլնքերը գործածելու աղէկ վարպետ է՝ թէ որ կ'ուզէք՝ քիչ մը նախանայիկ բնէլն ետե գեպ 'ի արանքը ելլենք պաշտելու , տեսնենք

թե ազնկու թիւն մը կրնանք ընել : Եթէ մշննի մը լափ
 ճեռուն հսկայ մը կայ՝ որ կ'ըսուի Երգարապան , որ աս
 կողմերը ինազատորին ճամբուն վրայ լաւ փնա կը գործէ .
 ու իր քարայրին ուր ըլլալը դիտե՛մ ես : Ինք խել մը
 գողերու գլուխ է . ազնկ պիտի ըլլայ թէ որ կարենանք
 բնակին՞ ընել զնորք աս կողմերն : Ուստի ասեմն ալ
 հաւանեցան՝ ու ճամբայ ելան : Վաշտախորը իր սուրսի՞
 սաղաւարատին ու վահանովք . իսկ մնացեալները նիզակ-
 ներով ու բիւրբով * :

Երբոր գացին իր եղան տեղը հասան , գտան որ Տիա-
 րասիա անուն մէկը կար իր նեղքը որն որ իր ծառաները
 ճամբուն վրայ բռնելով իրեն բերեր էին : Զխնա հսկան
 կը հանուկցընէր զանիկայ որ յետոյ անոր սկիւրները կրծէ .
 ինչու որ մտակընեբուն բնութիւնը ունէր † :

Ըստ մը՝ Պարան Վաշտախորն ու անոր ընկերները ի-
 րենց զննչերովք իր քարանձախն բերանը տեսնին պէ՛տ
 հարցոյց թէ ի՞նչ կ'ուզեն :

Վաշտախոր . Վեզ կ'ուզենք . ինչու որ եկանք փոխ
 առնել յենէ ան բազմաթիւ ճամբորդներուն համար՝ որոնք
 գուն ինազատորին ճամբուն վրայէն յախառակելէ կան
 սպաննեցիր . ուստի գաւրս ելիր յու քարայրէդ : Ուստի
 հսկան սպառապէնուկցաւ ու գաւրս ելաւ , ու սխեցին կը-

* Ճամբայարհորդները կըտանային ետև պատրաստուե-
 լաւ են ծեծկուելու : Իրենց ցանկութիւնը ճեռապցընելու
 համար ուտելու չեն՝ հազար իրենց հոգիները գորայրնելու
 համար , որ գորատր ըլլան Տերտնով անոր գլուխէն
 կարողութիւնովք ասեմ թ ընամբներուն ճեռ ծեծկուելու ու
 անոնց յազնէլու :

† Երգարապան Զսկային նմանութիւնը ընդհանուր
 նմանութիւն մըն է մեր փրկութեանը թ ընամբներուն , ու-
 բոնք բոլոր մեր ճամբորդութեանը մէջ կը հակառակին
 մեզի :

ուսելու, և մէկ ժամէն աւելի պատերազմեցան ու յետոյ կեցան յոգնութիւն առնելու :

Յետոյ ըստ հսկան . Ե՞նչ բան ունիք դուք հոս իմ երկրիս վրայ :

Քաղաքից . Ճամբորդներուն արիւնքն վրէժք պիտի առնենք, ինչպէս որ ստալ թեզի ըսի : Եւ յայնչ՝ նորէն սկսեցին կռուիլ, ու հսկան Պարան Քաղաքիցը ետ քշեց . բոցց ան նորէն դարձաւ, ու այնպիսի նարպիկութիւնով և այնպիսի զորութեամբ մը հսկային գլխուն մէկ կողմին ու միւս կողմին վրայ յարձակեցաւ, որ անոր զնքերը ձգել առաւ իր մեարկն : Ուստի զարկաւ սպաննեց անիկայ՝ ու գլուխը կտրեց, ու բերաւ սուն : Երաւ նաև նամբորդ Տիարամբաք՝ ու իր հեռք իր բնակարանը բերաւ : Երբոր սուն եկան՝ տանը մէջիններուն ցոյց առին անոր գլուխը, ու տարին սեղ մը անկեցին՝ ինչպէս որ ուրիշներն ալ ստալ ըրած էին, որ անիկ ետև այնպիսի բան ընելու համարողներուն վրաս մը ըլլայ :

Ետեկ ետև հարցուցին Պարան Տիարամբաքին ի՞նչ ի՞նչպէս անոր մեարք ինկեր էր :

Պատասխան տուաւ ողորմելի մարդն ու ըսաւ . Եւ մէկ հիւանդոս մարդ մըն եմ՝ ինչպէս որ էր տեսնէք . և որովհետև մահը սպրտարար որը անդամ՝ մը իմ դուստ կը զարնէր, մտածեցի որ իմ բնակարանիս մէջ բնաւ պիտի չառաջանամ : Ուստի ինչոյնքնս տաւի նամբորդութեան կեանք մը վարելու, ու Ենտուգութեան քաղաքն՝ ուր որ ես ու իմ հոցրս մենք էինք, մինչև հոս նանապարհորդեցի : Եւ մէկ մարդ մըն եմ՝ որ ամենեկին մարմնաւոր կարողութիւն չունիմ, ոչ ալ մտաւոր . և սակայն ի՞նչ որ կրնամ՝ ի՞նչպէս և սողալով ըլլայ՝ կ'ուզեմ իմ կեանքս նամբորդութեան մէջ անցընել² :

² Եւսն նանապարհորդները միտքեմակ յաջ ու զորաւոր

Արքայոր ճամբուն զլիսս գուռը եկայ՝ ան տեղին Տերը յամարութեամբ զիս ներս ընդունեց : ոչ իմ վաստակով կերպարանքս ու ոչ ալ իմ տկար մարտիս համար զիս մերժեց : հասար այնպիսի բաներ տուաւ ինձի՝ որ իմ ճամբորդութեանս հարկար ելին , ու ազատեց ինձի որ մինչև վերջը յոյսս չկարեմ : Մեկնիչին տունը որ եկայ՝ շատ մարդասիրութիւն ընդունեցի հան . և որովհետև այնպէս սեպուեցաւ թէ 'Կոստանտնուպոլսի Լեւոն այնքան խիտա պիտի գայ ինձի որ պիտի չկրնամ ելլել , իր ծառաներուն մեկը անկէ վեր հանեց զիս : Իբրաւ որ շատ պնտութիւն գտայ եւ ճամբորդներէ , թեպէտ և մեկը չէր ուզէր այնպէս կամայ երթնալ ինչպէս որ եւ տարպուտեմ երթնալու : Առտակայն երբոր ինձի կը հասնէին՝ քաղաքներութիւն կուտային ինձի , ու կ'ըսէին թէ իրենց Տէրունց կամքը ան է որ վաստակներուն միտքարութիւն տրուի , և այնպէս իրենց քաղաքներով յառաջ կ'երթային : Արքայոր Աջլուանայ կիրճը եկայ՝ ան տակնը առ հսկան գեմն ելաւ , ու հրաման ըրաւ որ պատրաստուիմ մեծամարտութեան ելլելու . ինչո՞ք թնկե , ինձի պէս տկարը աւելոք կարտուութիւն ունէր զգրայտոյցիչ գեղի մը . ուտի իմ վրաս եկաւ ու բանեց զիս : Ինչո՞ք ինձի թիչ մը այնպէս կուգար թէ պիտի շնորհակցնէ զիս : 'Կան երբոր զիս իր քաղաքը տարաւ՝ որովհետև իմ կամքով չտայի իր հետը , կը հաստատայի թէ կրկին ողջ գուրս պիտի ելլեմ անկէ . ինչու որ ըներ էի թէ ո՞ր և իցէ ճանապարհորդ որ բանութեամբ գերի կը բանուի՝ թէ որ բոլոր սրտով իր Տէրունց

և առողջ չեն : Ոմանք տկար են , ու Տէրունց ճամբաներուն մէջ գզուշութեամբ սոք սոք յառաջ կ'երթան : Ինչո՞ք առ բան մը չէ . թէ որ միայն սիրտ ունին ճանապարհորդի : Բոլորը առ լուան պիտի վերջանայ . քանզի ինք Ամենակարողը որ մեր կողմն է , համարանկութեամբ կըրնանք ըսել թէ Մով մեզի գեմ պիտի ըլլայ :

վրայ հաստատ մնայ, 'Աստիտանութեան որեւցն ան է որ թ շնամեջն ձեռքը պիտի շնունի : Պիտի որ պիտի մերկացնէր զիս, ու արդարև մերկացուց . բայց՝ ինչպէս որ կը տեսնէք՝ որդանգամ ազատեցայ, որուն համար շորհակալ եմ թ' իմ անպատեհս՝ իրբև ազատութեանս հեղինակ, ու ձեռն՝ իրբև անոր միջոց : Ուրիչ աշխատեցաւ ալ հանդիպելու անունիմ՝ . բայց թ' միտքս հաստատան եմ աւանդս վրայ . այսինքն թէ վաղել կրցած ասանա վաղեմ՝, ու շիրցած ասանա քաղեմ՝, ու քաղել ալ շիրցած ասանա սպաշով յառաջ երթամ : Ա իրջապէս շորհակալ եմ զիս Սիրողին, թ' միտքս հաստատան է . շամբաս թ' առնես է, միտքս կանուրջ շունեցող զեամն անդ իս կազմին վրայ է, թէպէտ տկարամիտ մեկն եմ՝ ինչպէս որ կը տեսնէք՝ :

Ըն ասունը ձերունի Ողբախօջ ըսաւ . Վիչ մը ասուն առաջ Պարուն Երկիւզած անունով շամբորդի մը հետ ծանօթութիւն շունեցնի զուն :

Տխորտիս . Շամբութեմ թ' իմ անունին ալ թմայ է : Ըն եկաւ իմաներանութեան քաղաքին՝ որ Պարմանան քաղաքին ու ձեռն թ' ծնած անոր շորս պատիժն զեպ 'ի հիսիս է . և սակայն աղէկ կը շունեցնիս իրան, ինչու որ՝ ան թ' հարեղացքս էր : Ըն շորիս՝ ընտանիք թ' ինչը շատ նման էր իրարու . ինչ ինչ թ' մը կարն էր, բայց սակայն կազմուածքով մեծապէս կը նմանէին իրարու :

Ողբախօն . Իսնացայ որ գուն կը նմանայիք զմարք, ու

* Ընչ քաղցր՝ և ինչ անկեղծ պատմութիւն է առ : Ընտիկայ յարմար չէ՝ արդեօք շատ տկարամիտ քրիստոնեաներու : Իրջնայի հոգին թէպէտ տկար էր, բայց իր Տիրը իր վտանգին մէջ զմարք հոգայ : Իր ազատութեանը համար՝ ու իր թ շնամբներուն ապանուելուն համար զոքար որ անկինք իրկեց : 'Ահաակ՝ իր հաւատարմ՝ որ մինչև անգամ իր թեմն նեղութեանը մէջ անուր բռնեք էր, ու մարք 'ի շատ բան սորթէ առ տկարամիտն :

Նաև դիւրաւ կը հաստատմ' թէ գուց իրարու ազգակիւնու ինչոն ունիք . ինչու որ դուն անոր գեղմած երկուն ունիս , անոր նայուածքն ունիս , ու ձեր խաղը շատ նման է իրարու :

Տկարտիք . Մեզ նանչողներուն շատերը այդպէս ըսին . և ասկէ զատ՝ թ'նչ որ իր վրայ գիտեցի , ըստ մեծի մասին նոյնք իմ վրաս ալ գտայ :

Պաշտօն . Պարոն , ուրախ եղիր . բարի եկիր ինծի ու իմ տունս . թ'նչ ընելու որ միայն ունիս՝ խոտ համարմակ . ու թ'նչ որ կ'ուզես թէ իմ սպասարկներս քեզի համար ընեն , յոտարանու թեամբ պիտի ընեն :

Եւ ասանք Պարոն Տկարտիքն ըսաւ . Երեկոյ անակնկալ շորհէք մըն է , ու կը նմանի խաւարանած անգի մը մէջէ ծագած արեգակին : Երգարասպան հսկան արգեսօք կը խորհէ՞ր որ ասանկ շորհէք մը պիտի ընէ ինծի երբոր զիս կեցուց , ու որունց թէ պիտի շնորհու որ ալ յառաջ երթամ : Երգեսօք մտքն անցնալ թէ իմ գրգունս պարպելէն ետե իմ սաստաւիրա փամառուրիս Պայիտին տունը պիտի երթամ ես : Եւ ասկայն բունն այնպէս եւ զաւ * :

Ախիս երբոր Տկարտիքն ու Պայիտը այնպէս կը խոտակցէին , մէկը վաղերով եկաւ գուռը՝ ու պատմեց , թէ՛ Մեկ ու կէս մընի շափ հետուն Մհարազաւ անուն մէկը կայծակնահար մեռաւ իր եղած տեղը :

Եփեսոս՝ ըսաւ Տկարտիքը . մեռաւ ան : Իմ հոս գալէս քանի մը որ առաջ ինծի հասաւ՝ ու կ'ուզէր ինծի ընկեր ըլլալ : Ու իմ հետս կը երբոր Երգարասպան հսկան զիս

* Թ'նչ անուշ բան է մտածել թէ մեր ամենազբոսոր թշնամիները պիտի յաղթուին , ու անոնց շար գիտաւորութիւնները մեր սպին պիտի դառնան . մտաւանդ թէ անոնց մեր կործանմանը համար մտածածք մեր առողջութեանն ու մեր յաղթութեանը պիտի ծառայէ :

բանեց . բայց ան իր սպին արագ էր ու փախաւ . սակայն
կ'երեւոյ որ ան մեռնելու համար փախաւ , ու եւ սպրեւու
համար բանուցոյ * :

Մն որ կը կարծենք թէ խելոյն զմեզ պիտի սպաննէ ,
Շատ անգամ կ'ըլլայ որ կ'ազատէ մեզ թշուառ վնասիկ .
Ու նախորդութեան զէջը որ զմեզ 'ի մահ կը մտանէ ,
Համար կ'ըլլայ որ հեղահողիին կեանք կը պարզեն .
Կս բանուցոյ , ան զինքը թո՛ւմ վեց ու փախաւ մեռէ ,
Ընոր մահ , խկ ինձ կեանք պարզեալը մի է նոյն նեղքն է :

Գանք որ աս սփռոյցիս մէջ Մասթեւանն ու Պեմու թիւերը
ամուսնացան . ու Պայտա իր ազլիկը Պիրեն Մասթեւանին
եզրորը Հակորատին կնուիլեան սուաւ : Եսկէ ետե սասը
որուան շտփ ալ նստան Պայտաին տանը , իրենց ժամա-
նակն պնդեա անցընելով՝ ինչպէս որ նամբորդները ստի-
բութիւն ունին ընելու :

Երբոր նամբայ պիտի ելլէին՝ Պայտա հայկերոյցիմ մը
ըրաւ , և կերան ու խոլցին և ու բախացան : Վերջուպէս
իրենց երթալու ժամը եկաւ . անոր համար Պարոն Վա-
նասիրտը իրենց համար եզած ծախցին հաշինն ուզեց :
Բայց Պայտա ըսաւ անոր թէ իր տանը մէջ ստորութիւն
է որ նամբորդները իրենց կերածին հասուցում ընեն :
Ինք տարեկանով կը պահէ զանոնք , բայց ստակը բնորի
Սանտրացիին առնել կը սպասէ , որ իրեն խոստացեր է թէ
իր ուրիշ անգամ գալուն ինչ ծախք որ ըրած է անոնց
համար՝ ինք պիտի վճարէ : Պ . 34 , 35 :

* Ես տեղս նորէն կը բազդատուի տկար հաստացեալայ
նքնորտութեան կերպարանք ունեցող կեղծաւորին հետ :
Ես վերջինս ժամանակին ծառայելով հալածանքը իրմէն կը
հեռացրնէ , և սակայն իր մեղքին մէջ կը կորսուի : Բայց
ստալինը թեպէս և կը շարշարուի ու կը գողցայ , բայց կը
յուսայ , կ'ազատի և կը սփթիթարուի , ու իր փորձութիւն-
ները վերջուցած կը գանձ 'ի նպաստ իր մեծ սպուսին :

Ըստ փոյց Պարոն Վաղնախրաջ Պայտաֆն ըսաւ .
 « Սի բեւի դուն հաւատարմարար կ'ընես , ինչ որ կ'ընես
 եղբայրներուն՝ և ասարներուն . որոնք եկեղեցիին առջև
 վայելցին քա սիրոյց փոյցով . որ Ըստուածահանոյ կեր-
 սով զանոնք նամբայ կը գնես՝ : ք Յովն . 5 , 6 : Յե-
 տոյ Պայտա անանց ամենուն՝ ու իր այլեանը և փեսին՝ և
 յատկապէս Պարոն Տիարամբարին՝ երթոյք բարեա ըսաւ :
 Տիարամբարին նաև բան մը տուաւ նամբան խմելու :

Երգ՝ երբոր ամենը մեկն գունեն գորա կ'եղեին , Տիար-
 ամբարը այնպէս ցուցուց ինչ ինք ես մնալ կ'ուզէ : Իսկ
 Պարոն Վաղնախրաջ անանելով ափեայ՝ ըսաւ : Եղէ՛
 Պարոն Տիարամբար , եկոր մեր հեան ընկերացիր . ես քեզի
 առաջնորդ կ'ըլլամ՝ , ու գուն միւսներուն հետ պիտի նա-
 նապարհորդես :

Տիարամբար . Եփեսոս , ես ինձի յորմար ընկերի մը կա-
 բառ եմ . գուք ամենքդ առոյց ու գորաւոր կք , բայց ես
 ախար ու անգոր՝ ինչպէս որ կը անանէք : Ընտր համար ես
 աւելի կ'ընարեմ՝ ձեր ետեւն գալ , որ շրջայ ինչ իմ բազ-
 մապատիկ ախարութիւններուս պատմաւաւը ինձի ալ բեռ
 ըլլամ՝ ձեզի ալ : Ես մեկ ախար ու անգոր մարի աեր
 մարդ մըն եմ՝ ինչպէս որ ըսի , ու կը գտնարիմ և կը
 ախարանամ՝ ան բանին փոյց՝ որ ուրիշները կրնան տանիլ .
 ինձապը չեմ սիրեր . հազուից չեմ սիրեր . անպատան
 հարցումները չեմ սիրեր : Մանաւանդ ինչ այնպիսի ախար
 մարդ մըն եմ՝ որ իմ գտնարս կու գայ ան բանը՝ որն որ
 ուրիշները ազատութիւն ունին ընելու : Շշմարտութեան
 բողբը չեմ գիտեր . ես խիստ ազեա քրիստոսեանոյ մըն
 եմ՝ : Երբեմն ինչ որ լնեմ ինչ մեկը Տէրտնելով կ'ուրա-

* Ես ինչ յոյսանի ու անխարդախ խոստովանութիւն և
 առ աննը ինչպէս և ախար կը մարդով , բայց գորաւոր կը
 խնամաւորեմ և ուղղամբար՝ գատարութեամբ :

խանայ՝ կը նեղանամ՝, քնչու որ ես ալ նոյնը չեմ կրնար ընել : Տկար մարդը զտրտորենբուն մէջ ու հխանդը առաջնեբուն մէջ քնչպէս որ է՝ ես ալ այնպէս եմ . այնպէս որ՝ չեմ գիտեր թէ քնչ ընեմ :

Վաւանիքս . Բայց է գրայք , իմ պաշտման փառասիրաբը մեխիմարիլ՝ ու տկարնեբուն պաշտպան բլլալ է : Ասրկու պէտք է որ դուն մեր հետք գաս . մենք քեզի կը սպասենք , քեզի կ'սգնենք , քեզի համար քանի մը բաներէ մենք մեղ կը գրկենք՝ թէ զազաբարի կողմանէ ե թէ գործքի : քու առնէգ երկրպելի վիճարանու թխննեբու չնք մաներ . քեզի հետ առնն բան կ'ըլլանք՝ քան թէ եզենք որ մեր ետեք մնաս * : անիտ . Ե . 14 : Աստի . մգ : ան Սոգէն . ը . 9-13 : թ . 22 :

Ախն բուրբ առ միջնոյիս Պայխասին գուռը կայներ էին անոնք : ու անոնք այսպիսի խառակցութեան որ պարագան էին , Պարան Վիբազայիմը եկաւ իր նեցուկնեբոյք , ու թեցն ալ ճամբորդութեան կ'երթար :

Են առնը Տկարամբուն բտաւ անոր . Ե՛նչպէս եկար դուն հոս : Վիլ մը առաւ՝ զանգատ կ'ընէի ես թէ քնի յարմար ընկեր մը չունեիմ՝ , բայց դուն իմ ազան ընկերս ես : Բարի եկիր՝ բարի եկիր՝ սի պատուական Պարան Վիբազայիմ , կը յուսամ թէ մենք իբարտ կրնանք սգնել † :

* Եբանի թէ առելի 'ի գործ գրուեր ասիկայ զանազան վիճակի՝ աստիճանի ու դատազութեան տեր քրիստոսնից մէջ : Թնէ որ զտրտորենբը այսպէս փարակին տկարնեբուն հետ , սրչափ առելի սէր՝ խաղաղութիւն ու մխարանութիւն պիտի տիրապետէին հաւատացելոյ մէջ :

† Սքանչւանալու արժանաւոր է հեզմանկիս արուած ընորհրդ՝ որ իր պատմութիւնը հաւատացելոյ զանազան աստիճաննեբուն այսպէս կը յարմարցընէ . այնպէս որ Վիբաբառայով տղայ եզոյնեբը՝ քնչպէս նաեւ երիտասարդ հաւ-

Վու ընկերութիւնդ ինձի ուրախութիւն կը պատճառուէ , ըստ միտք . և որովհետև պարզաբար բարեբաղչու-
թեամբ իրարու հանդիպեցանք՝ ձզ պատուական Պարոն
Տկարամբա , իրարմ շատուելու համար ես իմ նկցուկ-
ներուս մէկը թեզի փոխ կու տամ * :

Պատասխան տուա Տկարամբաք . Ը՛՛՛՛ , ինչու որ ես
կաղ շեղած սահելու հակամբակալ չեմ՝ , թեզիս և շար-
հակալ եմ թեզի քու յոմարամութեանդ համար : Ըսցց
սակցն երբոր հարկաւորի՝ կարծեմ թէ շուն մը գեմ կրնայ
ազնութիւն ըլլալ ինձի առ :

Ո՛վ պատուական Տկարամբա , պատրաստ ենք քու
հրամանիդ թէ՛ ես ինքնս՝ և թէ՛ իմ նկցուկներս , որ ա-
սեն որ կրնանք թեզի ազնութիւն մը ընել , ըստ Վիւրաւ-
զայթի՛ը :

Ուստի պարզա սկսեցին ամենը յատալ երթալ : Պա-
րոն Վաշախրանն ու Պարոն Ողջախոհը ամենն կ'երթային ,
Վրխաթինն ու իր զուկըները անոնց ետեւն , ու Պարոն

ւստայեւաններն ու հասուն քրխաունեաները ամենն ալ կըր-
նան իրենց հանգանակցին յարմար բան մը գտնել : Երբոր
Վաշախրաթին բնութեանը նայինք՝ ու անխիչ Տկարամբ-
աին կամ Վիւրազայթին բնութիւններուն հետ բազգա-
տենք , ի՛նչ անհուն տարբերութիւն կը գտնենք : Ըսցց
ի՛նչ միտիթարութիւն է սկստ հոգւոյն որ Ճ՞տմբուն գլխու
գունեն ներս մտաւ , թէ Ըստուծոյ շարհքը նոյն է՝ թէ և
անոնց վրայ թիչ և անոնց վրայ շատ ըլլաց ան : Ո՛չ որ-
չափութիւնը՝ այլ սրպխութիւնը կը զանազանել նշմարիտ
հաստայեւայք :

* Ըստ պատուական գիւտ է սա : Տէ՛ս քրխաունեա-
կան սիրոյն բնութիւնը : Ո՞րնէ անգամ բուն իսկ մեր
աննին հարկաւոր եղածը մեր եզորքը համար հզելու կը
յոմարեցընէ զմեզ : Ո՛կրը միայն մեր ազուտին շա-
տիք , հագա ուրիշներուն պակասութիւնները հոգալու կը
նայք :

Տիարապետը՝ և Պարան Ղիբարապետին ալ իր նեցուկներու վը՛ր ամենուն ետեկն ։ Առ Պարան Ողբախո՛ն ըսաւ ։

Ողբախո՛ն . կ'աղաչեմ՝ տե՛ր իմ՝ , չիմա որ մենք նամբուն վոց կնք , սպասկար բուն մը պատմե մեզի՛ մենկ առաջ նամբարդութեան զացոյներու վոցոյով ։

Վաղատիրք . Յոտար կամեք . կարծեմ՝ թե ըսած էք թե՛ Վրիտաբանոս ասանոց Խոնարհութեան Զորին մը թնչպէս պատահեցաւ Ազոզդիանին . ու նաև թե՛ Թնչ գըժուարութիւն կրեց Մահուան Շարին Զորին անցնելուն ։ Վարձեալ հարկաւ ըսած պիտի ըլլայ թե՛ Հասասարիմը թնչ գժուարութիւն յառեց Անդարկիչաւ ախկիւնն՝ Առաջին Ազատն՝ Տժգոհնն ու Ամբխնն . ասանց չորսն ալ այնպիսի շարաններ կին՝ որանց նմանը չէր տեսներ մարդ նամբուն վոց ։

Ողբախո՛ն . Այ՛ն , կարծեմ թե՛ անոնց ամենուն վոցոյով ըսած եմ . բոցց իբրա որ բարի Հասասարիմը Ամբխնն կրած գժուարութիւնը ուրիշ մեկէն չկրեց . անիկայ լըսոյնոց մեկն էր ։

Վաղատիրք . Այդպէս է . ջանզի՛ թնչպէս որ նոյն նապարհորդը աղէկ ըսաւ , անիկայ ամեն մարդոցմ աւելի ծառ անուն ունէր ։

Ողբախո՛ն . Բոցց կ'աղաչեմ՝ տե՛ր իմ՝ , Վրիտաբանոս ու Հասասարիմ մըր պատահեցան Շաստախոսին ։ Աս մարդն ալ նշանատր մեկն էր ։

Վաղատիրք . Արիկոց յանձնադատան յիմար մըն էր . սակցն շատերը իր նամբուն չետեսցան ։

Ողբախո՛ն . Վիշ մնաց որ պիտի խարէր Հասասարիմը ։

Վաղատիրք . Այ՛ն . բոցց Վրիտաբանոս այնպիսի նամբու մը գրաւ Հասասարիմը՝ որ չուսով իմացաւ անոր թնչ ըլլալը ։

Այդպէս անոնք ասալ զացին՝ մինչև որ եկան ան նոյն

տեղը՝ ուր որ Աշխարհամեծից Վրիտաբանութիւն ու Հաւատա-
բխութիւն հանգիարեացաւ, ու մարգարեացաւ անտնոց վրայ թե
ինչ պիտի պատահէր իրենց՝ Աւնայնութեան հմտաբանա-
ութիւն մէջ : Եւ ասանք իրենց սաւղնարդն ըստ, Վրիտ-
աբանութիւն ու Հաւատարիտ՝ առ տեղս հանգիարեցան Աշխար-
համեծին որ մարգարեացաւ իրենց ան նեղութիւններուն
վրայով՝ որանց պիտի պատահէին անտնոց Աւնայնութեան
հմտաբանութիւն մէջ :

Աղէտիտն . Իրան կ'ըսես . կարծե՞մ թե խիստ ծանր
գաս մը պիտի ըլլար ասիկայ՝ որ ան ասանք ինչ անտնոց
կարգաց * :

Վաղտախր . Այնպէս էր . բայց սխանդանայն քաղաք-
ութիւն ալ տուտ անտնոց : Բայց ի՞նչ կը խախտը
մենք անտնոց վրայով : Եւնոք տախտի պէս երկու հոգի
էին . երեսնին զայլաբազի պէս անաբջուցին : Արարդ-
չք՝ զար թե ինչպէս անըկիւղ էին՝ երբոր գաւառարին տա-
լնը կայներ էին :

Աղէտիտն . Սոցդ է . Հաւատարիտը քաղաքս մե-
տա :

Վաղտախր . Այո՛, ու նոյնպէս ազիկ բաներ անոր մա-
հաւանէն յառաջ եկան . ինչու որ իր մահովը Արաւայիցն

* Հարստանայ մտանալը մշտնադար հաւատացեալներուն
ևս գարհուրելի է, թե և Երասուծոյ խաչքին ըստ քաղաք-
ութիւնն ալ անին : Եւոր համար ըստ պատկար է որ
պայտիտի տեսարանները մեր մտքերուն ներկայացըները՝ ու
մտածներ թե անտնոց իրար պատահելուն ինչ պիտի գրա-
ւինք, որպէս զի յանձնադատատանութեան ազատութեց, ամեն
յուսայ քաղաքս բաներու մէջ ժրանոց, Երասուծոյ վրայ մեր
վրասահութիւնը տխարացընոց ամեն բաներու վրայ հակներ,
ու անդապար ազգութեց ինաստութիւն՝ զորութիւն՝ համբե-
րութիւն՝ հեղութիւն՝ հաւատք և սեր ունենալու, որոնք
քաղաքս են մտքի, թե որ բանը իրաւ գելի երթոյ :

ու լանի մը ուրիշները՝ քննչեա որ լանի եմ, զարմի եկան :

Ողջութեան . Մաղաքեմ՝ առաջ ասոր աս խոսակցութիւնը , լանդի գուն աղէկ ծանօթ ես աս լանի բան :

Բազմախոր . Ունայնութեան հանազամեան անցնելէն ետեւ Բրիտանիանսին պատահանեալն անկէն խորանանկը Նշուողիս անուամբ մէկ անոցանն էր :

Ողջութեան . Նշուողիս . Ի՞նչ մարդ էր ասիկայ :

Բազմախոր . Մէկ խիտ անոցամ մը՝ յայնի կեղծասոր մըն էր . այնպիսի մէկը որ անկէն սինակի մէջ կրուանակը ըլլալ կը ձեւանար , բայց այնպիսի խորանանկութեամբ անկէն լան կը անարիւնէր որ կրնարի համար լան մը շէր կորանցընէր ու նեղութիւն մը շէր կրնէր : Բայն մէկ գիպուանի կը յարմարէր իր կրնորը , ու իր կինն ալ աս մասին իրեն պէս վարպետ էր : Մէկ կարծիքն սիւս կարծիքին կը դամար , մանաւանդ թէ պարտեա ընելուն համար քննարկը կը զատարկէր ալ : Բայց որչափ որ կրնացայ խանայ՝ իր ծառ սրտով իր սիրէր գեշ եղաւ . ու շնորհի թէ իր զանկընեան մէկը՝ Նշուողիս պէս Լսուածն վարպետընեան մէկին առէր յարգութիւն մը ունեցաւ :

Երգ՝ սինչի հիւս անանք այնչափ յառաջ գացին որ Ունայնութեան յարգան սիւս էրեալ , ու որ կ'ըլլայ Ունայնութեան հանազամեանը : Ուստի երբոր անան թէ այնչափ ծառ են յարգանքն , իրարու հետ խորհուրդ ըրին թէ ինչպէս պիտի անցնին ան յարգանքն . ու մէկը մէկ

* Լան մը շիւղ այնչափ պարտեալ՝ որչափ խոսակցիլ անանք հասարակն՝ արիտութեանն ու յաջողութեանը վրայ , որ մենկ առաջ գացին , ու թէ ինչպէս իրենց ծառ ուն մէջ փառասարակեա պատեալակցան իրենց փարտութիւններուն թնայնութեանն ու վրանդներուն հետ՝ և անկի յարգող եղան անկանն : Ճանապարհորդները այնպիսի լաներ ընէր կը սիրեն :

բան կ'ըսէր, ու միան արիչ ըսն մը : Ա՛րի՛նք Պարոն Վաղարշի ըստ : Հաստ անգամ ես ճամբորդներու առաջնորդութիւն ըստ եմ առ քաղաքիս մէջէն՝ ինչպէս որ կարեւոր ըստ էր : Այդ՝ մէկը կը ճանչնամ ես Սասան անունով որ Արարացի է ու առջի աշակերաններն մէկն է . կրնանք անոր քոյք կենալ : Գործ . ին . 16 : Ինչ որ աղէկ կը թուի ձեզի, հան իջնենք :

Հաստ աղէկ ըստ ձերանի Ողբախոհը . ըստ աղէկ ըստ Վերաբանի, ըստ աղէկ ըստ Տեղաբանարը . ու սրտակո ըստ ուրիշներն ալ : Հիմա պէտք է գիտնայ թէ մինչև որ անոնք քաղաքին գուռը հասան իրիկուան մութը կոխեց . բայց Պարոն Վաղարշը ձերանի մարդուն տանը ճամբան գիտէր : Ուստի հան երան . ու Վաղարշը գրանն առնը խոյն հանեց, ու ձերանին ներսն ըստին պէս անոր խոյնը ճանչցաւ . զան որոյ գուռը բացաւ՝ ու առնը ներս մտան : Ան առնը Սասան՝ իրենց զանաւորն ըստ . Սրբաբ ճամբայ քաղցիք այտոյ : Անոնք ալ ըսին . Մեր բարեկամն Պարտապին առնէն մինչև հաս : Իրաւ կ'ըսեմ ձեզի՝ ըստ ձերանին, աղէկ ճամբայ աներ էր . խիստ յոգնած պիտի ըլլայ . նստեցէ՛ք : Անոնք ալ նստան * :

Ան առնը իրենց առաջնորդն ըստ . Եկէ՛ք նայինք՝ ինչպէս էր հիմա՝ ձեզ պատուական ընկերներ . իմ բարեկամս կոչմանն ես ներ գալուստը կը բարեկամ :

Իս ալ կը բարեկամ ներ գալուստը՝ ըստ Պարոն Սասանը . ու ինչ որ կ'ուրեք պատուարար ըսէր, ու կրցածն իս պիտի ընենք ներ ու զանը գտնելու :

Ողբախոհ . Վիշ մը առաջ մեր մեծ կարտաւորութիւնն էր՝

* Ինչ մեծ բարիք մըն է Ունայնութեան Տեսնալուստին մէջ առն մը գտնել՝ որուն տէրը ճանապարհորդներն ընդունի ու զանոնք պատուարիք :

իրենան մը աւ աղէկ ընկեր : աւ հիմա կը յուսամ որ երկուսն ալ ունինք* :

Սասան . Ի՞նչանքն ինչ ըլլայք կը տեսնէք . բայց աղէկ ընկերը փորձի մանուկըն ապառի երեսայ :

Եղէկ՝ ըսաւ Քաշտարաբ . աւ նամբարդները իրենց տեղը կը տանի[՞]ս :

Եւր՝ ըսաւ Սասան : Ուստի անոնց ամեն մէկն իր տեղը ստարաւ , աւ նաեւ զեղեցիկ սեղանատուն մը ցոյց տուաւ անոնց՝ աւ որ պիտի իրփիտան կերակուրը մեկտեղ աւտակն , և հոն նստակն մինչև որ պատկերաւ տաննը զար :

Երբ՝ երբոր իրենց տեղերը նստան՝ աւ իրենց նամագարհարդու թեւնեւ ետեւ յիշ մը յոյնութիւն առին , Պարոն Ողջախոհը իր փանատուքին հարցուց թէ արդեօք յաղաքին մէջ բարեպաշտ մարդիկ կը գտնուի[՞]ն :

Սասան . Քիչ անկնք ունինք . յանգի արգասե յիշ են անոնք՝ երբոր միւս կողմի մարդոց հետ յապցատուին :

Ողջախոհ . Ի՞նչպէս ընենք որ անոնց մէկ յանկները տեսնենք . յանգի նամբարդութեան զայդպէսըն՝ աղէկ մարդոց երեսցի՞ք , կը նմանի լուսինին աւ ստաղբըն երեսցի՞քն՝ որ կ'երեսայ Ողջիմանսին վրայ նաւարկոյնըն[†] :

Սասան ան տաննը իր ոտքը զետինը զարկաւ՝ աւ իր աղջիկը՝ Շնորհքը վեր եկաւ : Ուստի ըսաւ անոր . Շնորհք , գնա իմ բարեկամներուս Պարոն ինկեալ

* Սեր ամեն պատուութիւններուն մէջ մեր հորը Երբաւհապին հետ կրնանք ըսել , Եսաուան պիտի պատրաստեմ : Երկնք . իր . 8 :

† Մինչև անգամ ան յապցանորդ յաղաքներուն մէջ՝ աւ որ ունայնութիւնը ըստ տիրապետան է՝ և աւ որ հալածումը երբեմն խիստ կը ստատկանայ , ընդհանրապէս նշմարիտ յրիստանէից մնացորդ մը կը գտնուի , աւ հաւատապահները ամեն տեղ պայպիսի անկերը պիտի փնտնեն աւ անոնց հետ ընկերանան :

Սիրտին՝ Պարան Սարգսեանցին՝ Պարան Սրբասէրին՝ Պարան Սուսանն Սարգսեանցին ու Պարան Եղարշտարտեան , ըստ թէ մէկ երկու բարեկամ ունիմ թմ առնա՝ որոնք առ իրեկան կ'ուզեն գիրենք տեսնել : Ուստի Շնորհքը զմայց զանոնք կանչելու , ու անոնք եկան . ու իրար բարեկէնեակն մէկտեղ նստան :

Յետոյ Պարան Սնասան՝ իրենց ժամատարն ըսաւ .
 'Գրանցիներ , թմ առնա քանի մը հիւրեր ունիմ ես՝ ինչպէս որ կը տեսնէք . ասոնք ճանապարհորդներ են . հետո տեղէ կու գան՝ ու Սին լեւը կ'երթան : Ինչոյ մ'ով կը կարծէք ըլլալ առ ըսաւ ինք , իր մատախը Վրիտանին ջուջընելով : Ետիկոյ է Վրիտանին՝ ան հոշակաւոր ճանապարհորդին Վրիտանանսին կինը , որ իր եղբորը Լուստարիսին հետ մեր քաղաքին մէջ այնպիսի խոցտուտակութիւն կրկն : Եւ խոսքին վրայ զարմանալով արքի վրայ ելան անոնք՝ ու ըսին . Երբոր Շնորհքը եկաւ մեզ կանչելու , մտքերուս շանցաւ թէ Վրիտանին պիտի տեսնենք . անոր համար առիկոյ անակնկալ միտիմարութիւն մըն է : Եթէ ետե անոր թնչակա ըլլայց հարցուցին , ու նաե թէ Երգեաք ան պատանիները Վրիտանանսին որդիներն են : Ու երբոր ըսաւ անոնց թէ անոր որդիներն են , ըսին . իմագուարը՝ որն որ դուք կը սիրէք ու իրեն կը ծառայէք , մեր հորը պէս ընէ մեզ , ու խաղաղութեամբ անոր եղած տեղը հասցընէ մեզ * :

Երբոր նորէն նստան՝ Պարան Սղմխանէը հարցուց Պարան Ինկեալ Սիրտին ու միտանբուն թէ հիմա իրենց քաղաքը թնչ վիճակի մէջ է :

Ինկեալ Սիրտ . Ենչու չա պիտի գիտնաս որ անապանաւոսին ասոնք մեծ ազնուկի մէջ ենք մենք : Գտուարին է

* Պատուական բարեկնոյթութիւն մըն է առ՝ աննալաւաբարութիւններու համար :

մեր սրտերն ու հոգիները բարեկարգութեան մէջ պահել՝ երբ որ մենք շփոթութեան մէջ ենք : Այսպիսի տեղ ապրողն՝ ու այսպիսի մտաբան հետ կենդանապարտող խրատի կը կարտախօսի որ ստրկեցընէ անոր ամեն մէկ բարե գոյշը կենտէ :

Ուղեւոր . Ըստք մեր գրողները ի՞նչպէս են հիմա . մեզ խաղաղ կը թող՞նան :

Ինչեւ Սիւր . Ըսելի կահուցքան են անոնք հիմա՝ քան որչափ անաղ էին : Գիտես թէ Վրխասխանասին ու Աւաստարիսին հետ ինչպէս կը վարուէին մեր քաղաքին մէջ . բայց առ կ'ըսեմ՝ որ մտերմ շատ աւելի կահուցքան են անոնք † : Կարծեմ թէ Աւաստարիսին արխանը մինչև հիմա իր բնութեան մը եղան է իրենց վրայ . փասն զի քանի որ զմերք պրտեցին՝ կ'ամշտան ալ մէկ ուրիշը պրտելու : Ընտրելը փողոցները պտրտելու կը վախճայնոք մենք , բայց հիմա մենք մեզ կրնանք երկեցընել : Ըսելի էր ան առեմը յրխասանի մը անունը . հիմա բարեպաշտութեանը յարգի կը սեպուի մանաւանդ մեր քաղաքին քանի մը կողմերը ‡ :

* Սիւրպա առ խրատը : Երանի թէ ասիկայ փասնոցին երկիւզք գորացընէ , և զգուշութեան պատճառ յրեզի :

† Վրխասխանասին ու իր ընկերքին սրտերն 'ի մեր առ քաղաքին մէջ եղան փոփոխութեանը՝ որ Ինչեւ Սիւրը հիմա կը պատմէ , կարծուելու չէ թէ անոր բնակիչները ըստութեան գարեան ըլլան է : Ունայնութեան քաղաքը միշտ նոյն է՝ ու նոյն պիտի ըլլայ : Իր ստորութեանները կրնայ փոխել՝ ու գրասանց բարեկարգութեան կերպարանք մը կրնայ փրան անել , բայց իր ներքը միշտ փասն է :

‡ Ողորմութեան մըն է երբ որ Ըստուծոյ խոյրին համար եղան հաշտումը կը գաղարի : Ըստք՝ ասիս , հաւատապահները այսպիսի ասեմներ ինչպէս կը պահին ու կը թուծան , պաղ ու աշխարհաւեր կ'ըլլան : Ունայնութեան քաղաքին ինքնաշնորհ անոր խոժոտագիտ՝ նայուածքներին աւելի վտանգաւոր է : Ընդունացի բոլոր յուն յրեզի , մի մանապարհորդ :

որովհետև գրեաւ որ մեր քաղաքը մեծ է : Ընոր վրայ Պարսն Ռեկեալ Սիրան բաւ անոնց . Եղէ՛ ի՞նչպէս էիք մեր ճամբորդութեանը մէջ . մեր անցած երկիրները մեզ ի՞նչպէս ընդունեցին :

Սղևտան . Ճամբորդ մարդոց պատահածին պէս կը պատահի մեզի ալ . երբեմն ճամբանիս մարտի է՝ երբեմն աղբատ . երբեմն շուն 'ի վեր' երբեմն շուն 'ի վար . հապա երբեք միտքնակ ճամբոյ ունինք : Հոսի միշտ մեր ետեւն չէ . ոչ ալ ճամբուն վրայ մեզի հանդիպողներուն ամեն մէկը յարեկամ է : Երգէն քանի մը գժուարութիւններ պատահեցանք , ու շինք գրեւոր թէ տակաւին ի՞նչ կայ յետոյ . բայց ըստ մեծի մասին ճշմարիտ կը գտնենք ան խոսքը որ կ'ըսուէր առաջ , թէ՛ Եղէկ մարդը պէտք է որ նեղութիւն քաշէ : Ե ՏԻ՛ . դ . 12 :

Ռեկեալ Սիրո . Գժուարութիւններու վրայ կը խախտ . ի՞նչ գժուարութիւններու պատահեցայ :

Սղևտան . Հարցուր մեր առաջնորդին՝ Պարսն Վալասիրտին . քանզի ինչ տար խիստ ազնկը կրնայ պատմել մեզի :

Վալասիրտ . Սինչև հիմա երեք շոր անգամ նեղք ինկանք : Ետեւն առաջ երկու անգամ աննինք եկան Վարդիտանէին ու իր զուկըներուն վրայ , որոնք կը վախնային թէ իրենց կեանքը պիտի առնեն անոնք : Ընկե ետև հսկայ Երիմահեղք՝ հսկայ խոշորանդիւն ու հսկայ Երգարտապանը վրանիս յարեակեցան : Իրաւ աւելջք մեր յարեակեցանք վերջինին վրայ՝ քան թէ ինչ մեր վրայ : Ու այսպէս եղութանը . ասեմ մը Գալիտան տունը կենալնէս ետև՝ որ բուլբուր եկեղեցոյնն ու թա՛ վանատարս է , մէկ որ մը մտանեցինք որ մեր զինքերը առնենք՝ ու երթանք անաննեց թէ արդեօք ճանապարհորդներուն թշնամինքն մէկը կրնանք բռնել . ինչու որ շեր էինք թէ ան տեղումները նշանաւ որ մէկը կար : Գանք որ Գալիտա ինէ ազնկ գրեւոր անոր

քարայրը, ինչու որ ինք ան անգուանքը կը բնակեր : Ուստի սողին անգին նայելով վերնապետ անոր քարայրին բերանը տեսանք . ան ասեմը ուրախացանք՝ ու մենք մեզ որտասանդեցինք : Եւսպետ դեպ ՚ի իր քարայրին մաս ելանք . ու հոն որ եկանք՝ տեսանք որ բունութիւնով աս խցնայի անձը՝ Պարսն Տկարամբարը իր որոպայքը ձգած էր, ու անիկոյ իր վախճանին հասցընելու վրայ էր : Բայց երբոր մեզ տեսաւ՝ կարծելով թէ ուրիշ որս մը եկած է իրեն՝ ինչպէս որ մեզի թուեցաւ, աս խեղճ մարդը իր քարայրին մէջ ձգեց ու ինք դուրս ելաւ : Ուստի սկսեցինք սաստկութեամբ կռուիլ, ու ինք ամեն ֆարքները ՚ի գործ դրաւ . բայց վերնապետ գետինը կործանեցաւ՝ ու իր գլուխը կտրուեցաւ ու շամբուն վրայ անկուեցաւ, որ անկէ ետեւ այնպիսի ամբարշտութիւն գործողներուն երկիւղ մը ըլլաց : Ի՞նչ խաբիս շքմարիտ ըլլալը ահա կը հաստատեաւ սա մարդը, որ գաւանակի մը նման առիւծին բերնին տաճուեցաւ :

Պատասխան տուաւ Տկարամբուն ու ըսաւ . Իս ասիկոյ իմ անձիս տուժիւքը սորվեցայ, թէ՛ նեղութիւն քաշելով՝ և թէ՛ մխիթարուելով : *Նեղութիւն քաշելով՝* երբոր շահան ոսկորներս կրնել կը ապաւնար ինձի ամեն բոպէ . ու մխիթարուելով՝ երբոր Պարսն Վախճարուն ու իր բարեկամները իրենց գէնքբոպէ տեսայ որ կը մտանային իմ ազատութեան համար :

Եսոր վրայ Պարսն Մարտիկեոյն ըսաւ . Կրկու բան կայ որոնց շամբարդութեան գացողները կարտուութիւն ունին . արիութիւն ու անարատ վարք : Ինձ որ արիութիւն չունենան՝ բնաւ չեն կրնար շարունակել իրենց շամբուն . ու թէ որ իրենց վարքը անարատ չէ՝ շամբարդներուն անունը անգամ կ'արտատարին * :

* Եւստի խոսք է ասիկոյ : Ո՛վ Տէր՝ ընդհէ մեզի՛

Մեկէ ետե Պարոն Սրբաւերն ըսաւ . Սը յուսամ՝ որ մեր մէկը հարկաւոր չէ առ խրատը . բայց ճշմարտապէս շատերը կան ճամբուն վրայ որ իրենք գիտենք առաւել մեաւ բարգաւթենէ ասոր ըլլալ կը ցուցնեն , քան թէ ասոր ե պանդուխտ ըլլալ երկրի վրայ :

Նետոյ Պարոն Սուտն Ստեփանն ըսաւ . Ղըմարիտ է . անոնք ճշմարտաբարհորդի կերպարանք ունին՝ ոչ ճանապարհորդի արխաթիւն . չտակ չեն երթնար՝ հապա իրենց սոցերը կը խտտրեն . մեծակնեցնուն մէկը ներս կը նայի ու սխալը գուրս , ե իրենց գուշպաները պատուած են . մէկ կողմը կարկանտ մը կոյ՝ սխա կողմը պատուած մը . ու այնպէս իրենց Տէրը կ'անարգուի * :

Աս բաներուն համար արժան է որ նեղութիւն կրեն աւանդ , ըսաւ Պարոն Վարդխարոզը . ու մ'չ ճշմարիտ ճանապարհորդները ե ոչ անոնց ճամբորդութիւնը մարդոց առջևը յարդի պիտի երևան՝ ինչպէս որ իրենք կ'ուզեն , սինչն որ ճամբուն պայտի արամներն ու կեղաներն չբմարբուի : Այսպէս նաեւ կ'են՝ ու իրենց ժամանակը կ'անցընէին , սինչն որ կերակուրը սեղանին վրայ գրուեցաւ . ուստի կերան՝ ու իրենց յոգնած մարմինները զարացուցին , ու անկէ ետե հանգստանալու զայցին :

Վրոյ՝ խել մը ասուն կեցան ասոնց ամառանախն մէջ՝ Պարոն Ստեփանն աունը , որ ժամանակը գալուն իր Շարհի անուն աղջիկը Վրիտարինն որդւոյն Սամուէլին կնութեան առաւ , ու իր Սարթա աղջիկը Հոգնեփին :

Վանց հոս մնացած ասունը երկար եղաւ՝ ինչպէս որ ըսի . ինչու որ հիմա առջի ասուններուն պէս չէր :

բաւ անունը գաւանդներուս , որ աղէկ զգուշութիւն ընենք ասոր :

* Պատուական խոյր՝ ե արդար յանդիմանութիւն : Արանի թէ ասիկայ ապաւորութիւն ընէ անոնց սրտերուն՝ որոնց որ առ խոյրը կը յարմարի :

Համար ճանապարհորդները քաղաքին մէջի ազէկ ժողովը-
դոց շատերուն հետ ծանօթացան, ու ինչ բարերարու-
թիւն որ կրնային, ըրին անոնց : Գիթուֆիւնը՝ իր սո-
վորութեանը պէս՝ ազգաստներուն համար շատ կ'աշխա-
տէր : ուստի իրենց փոքր կշտանալով ու կոնսակնին հա-
զուստ ունենալով կ'որհէին զմտքը, ու ինք հոն իր դա-
ւանութեանը զարդ մըն էր : Աւ Շնորհիքին, Պիթիէին
ու Սարթիւնցին վրայոք ճշմարիտը խտակով՝ ամենն ալ
խիստ լաւ բնասարութեան տէր անձինք էին, ու շատ բա-
րիք ըրին իրենց տեղերը : Կան բոլորն ալ շատ բեղւ-
նասար էին . այնպէս որ՝ հաւանական է թէ Վարխաի-
նէին անունը պիտի մնայ աշխարհի մէջ, ինչպէս որ առաջ
ըսուեցաւ :

Երբոր ասոնք հաս էին՝ անտասներուն մէջն ճիւղալ մը
եկաւ՝ ու քաղաքին ժողովրդոցը շատերը կը սպաննէր :
Կան անոնց զուկըները կ'տանէր կը տանէր՝ ու կը սոր-
վեցընէր անոնց որ իրմէն ծնածներուն սարկըները եծեն :
Կանք որ քաղաքին մէջն մէկը իր երեսը ցուցընէլաւ շափ
չէր համարեալներ, հասցա ամենն ալ կը փախչէին՝ երբոր
անոր գայտու ձայնը լսէին :

Ես ճիւղալը երկրի վրայի գաղաններուն մէկին նման չէր :
Իր մարմինը վիշապի նմանութիւն ունէր, ու ինք ետիք
գլուխ ու տասը եղջիւր ունէր : Մեծ կտորած կ'ընէր
աղոց մէջ, և ստեղծն կեկան մը կտուալորութեանը տակն
էր : Հոցոք . մէ . Յ : Ես ճիւղալը պայմաններ առաջար-
կեց մտրդոց, ու իրենց կեանքը՝ հոգիներնուն աւելի սի-
րող մտրդիկը ընդունեցին ան պայմանները . ու անանկով
անոր իշխանութեան տակը մնան * :

Երգ. Պարոն Վաղնախարը՝ Պարոն Սնաստնին տունը

* Ալ թուի թէ հեղինակը աս ճիւղալով Պապականու-
թեան բանութիւնը կ'ուզէ ցուցընել :

ճամբորդները տեսնելու եկողներուն հետ խոսք ըրաւ որ երթան ու սա զազանին հետ պատերազմին , որ ըլլայ թե՛ սա քաղաքին ժողովուրդը այսպիսի գիշատիչ վիշապին ճանկերէն աւ բերնէն ազատելու կարող ըլլան :

Ուստի Պարոն Վաղնախրտը՝ Պարոն Ինկեալ Սիրտը՝ Պարոն Մարտակեացը՝ Պարոն Սուսէն Ստեղծողն ու Պարոն Լպաշխարողը իրենց զէնքերովը դուրս ելան անոր գէմն երթնալու : Գանձ որ ճիւղացը առջի բերանը խիստ կատաղած էր , ու տարապայման անարդու թեամբ կը նայէր սա թշնամիներուն վրայ : Բոցց տանոց զէնքերնին բանեցընելու վարպետ մարդիկ ըլլալով այնպէս վերաւորեցին զմնջը , որ պարտաւորեցաւ փախչիլ : ուստի նորէն Մնասանին տունը՝ իրենց բնակարանը եկան :

Հիմա պետք է գիտնալ որ սա ճիւղացը յատուկ ասուններ ունէր զուրս ելլելու՝ ու քաղաքին ժողովուրդը զուկընէրան վրայ յարնակելու : Ուստի սա քաղանարտիկ ընտրեալները սա ասունները իրեն կը ազատէին՝ ու շարունակարար մըլտ իր վրան կը յարնակէին : այնչափ որ ան՝ վերջնպէս իջ միայն վերաւորուեցաւ , հասցա կող ալ եղաւ : Դան ան իր առջի ըրածին պէս կոտորած չէր ընէր քաղաքացւոց զուկընէրուն վրայ : ու ամանց ճշմարտապէս կը հաստատան թե՛ սա զազանը իր վերբերնէն պիտի սասակի :

Սանն որոյ առիկայ մեծ համբաւի տէր ըրաւ Պարոն Վաղնախրտն ու իր ընկերները սա քաղաքին մէջ , այնպէս որ՝ ժողովուրդոց շատերը որ թեպէս բոլորովին չէին ընդունէր անոնց կարծիքը , բոցց մէկ յարգական համարում մը ու ակնածութիւն մը ունէին անոնց վրայով : Ուստի սա պատճառաւս էր որ սա ճամբորդները շատ վշտաւ շրջեցին հոս : Իբրաւ՝ կոչին քանի մը ստորին տեսակի մարդիկ՝ որ իշուրդէն աւելի չէին կրնար տեսնել՝ ու անասուն աւելի չէին կրնար իմանալ , որոնք սա մարտա-

ցը վրայ համարում մը չունեցան՝ ու անոնց արժանաւորութիւնն ու քաղութիւնը շնորհակցին :

Վասնոր քաճարոզներուն քաճարայ ելլելու ասունը եկաւ հասաւ : ուստի պատրաստուեցան իրենց քաճարոզութեանը : Բարեկամներնին կանչեցին , անոնց հետ խորհուրդ ըրին , ու ժամանակ մը որոշեցին որ ան ասունը իրենց գիւրնը իրենց Իշխանին պաշտպանութեանը յանձնեն : Ասոյնն եւս որ իրենց ունեցածէն անոնց այնպիսի բաներ բերին՝ որ քաճար կու գային տկարներուն ալ ու ժողովներուն ալ , կնիկ մարդոց ալ կրիկ մարդոց ալ , ու այնպէս պէտք եղած բաներով ընտրեցին զանոնք : Վարձ . իր . 10 : Ենկէ ետե քաճարայ ելան անոնք՝ ու իրենց բարեկամները մինչեւ ուր որ կրթալ կը վայելէր , ընկերացան անոնց , ու հոն իրար գարնեալ իրենց թագաւորին պաշտպանութեանը յանձնեցին՝ ու իրարմ գասուեցան :

Ուստի քաճարոզներուն ընկերութենէն եղողները յառաջ կրթալ տեսցին , ու Պարսն Վաշախրաբ անոնց ասփեկն կ'երթար : Իսկ կնիկներն ու աղաքը տկար ըլլալով պարտաւորեցան իրենց կրքածին շտի կրթալ , ու աս միջոցոյն Պարսն Վիւրաղայթն ու Պարսն Տիւրաւմալը իրենց միջակին վրայ աւելի կարեկցութիւն ընտղներ ունեցան :

Երբոր քաղաքին բնակիչներին հետացան՝ ու իրենց բարեկամները հրատարական սղոյնը մնասուցին իրենց՝ շուտով Հասաւարթին սպաննուած տեղն եկան : Այնտեղ որչ հոն կանկ ասին՝ ու գոհութիւն մնասուցին Մար՝ որ անոր կարողութիւն շնորհեց իր իաչը այնպէս ազկ կրելու : Ե մննասանդ անոր համար գոհացան՝ որ հիմն տեսան թէ անոր ան շարչարանցները այսպէս արխարար կրելովը տուաւ մը քաղեցին իրենց :

Երգ՝ ասկէ ետե իսկ մը քաճարայ յառաջ գային անոնք՝ Վրխաթիւնասին ու Հասաւարթին վրայ խոտակցելով , Ե

թէ ինչպէս Հասարակական մահաւանձն ետե Հասարակաց
Վրիտահանութիւնն հետ ընկերացեր էր : Եւ եկան հասան ան
բլուրը՝ որ կ'ըսուի Ալաստակ , ուր որ արծաթի հանք մը
կար , որ Գեմաք իր ճամբարգուժենէն խտարցուց ,
և ուր որ Հրուստերաք ինկաւ ու կորսուեցաւ՝ ինչպէս որ
սնանք կը կարծեն : Աւարի գցուլացան անկէ : Բայց
երբոր եկան ան հին արևանին հասան՝ որ կ'իյնար Ալաս-
տակ ըսուած բլուրին գիմացը , այսինքն՝ երբոր ազլ ար-
ձանին եկան , ուրիկ Սոգամ՝ ու անոր գարշահատ լինը կը
տեսնուէր , Վրիտահանութիւնն պէս իրենք ալ զարմեացան որ
անանց չափ գիտութեան ու հասուն մտքի տէր եղող մար-
գիկ՝ այնչափ կուրացած ըլլան որ առ տեղը շտակ ճամբէն
խտարին : Միայն թէ գարնեալ առ ալ մտածեցին՝ որ
մարդուս բնութիւնը ուրիշներուն վնասող գիտութեանը
չըստ իր . մտնուանդ՝ թէ որ ան բանը՝ որուն վնաս որ կը
նային , յիմարեալ աչքերը հրապարեղու գորութիւն մը
ունենան :

Հինա տեսոց որ անանք այնչափ յառաջ գացեր էին՝
մինչև որ եկան ան գետը որ Ալասարձալի Լեաներուն աս-
գիի կողմը կ'իյնայ . ան գետը՝ որուն եկալ քովերը գեղե-
ցիկ ծառեր կը բուսնին , ու անանց տերեւները թէ
որ ներսէն սանուի որկրանըութեան գե՛տ ազլէ գեղ
են . ուր որ մարդագետները բոլոր տարին կանանչ
են , և ուր որ ազահալ կրնային պատկիլ՝ . Սոգ-
իկ . 2 :

* Ալասարձալի լեաներուն ու անանց Հովուապետին
տեղը մեծ պաւս ու բերկրութիւն կ'ընծայէ մեզի , թէ
որ Սուրբ Հոգին մեր աչքերը ուղղէ յառակ տեսնել զա-
նանք : Եւ տեղս նշանակուած Հիտուսի Տեանն մերոց
քաղցը նկարագրութիւնը բերկրապատար մտածութեան
ընդարեակ նիւթ մը կ'ընծայէ մեզի : Ս'վ ընթերցող՝ առ
նկարագրութիւնը ճշմարտապէս պիտի զննելու գուն , թէ

Եւ զեւրաքս թո՛ղ՝ մարգարեախմբանքան մէջ հիւզեր ու փարսխաներ կային, ու տան մը շինուած էր որ դասնուկները՝ Խամբորդութեան զայցոյ կնիկներուն մտտալ զուկրները, հոն սնանին ու մեծնան։ Կեանք մէկը կար հոն անոնց վրայ հոյ ասնոյ՝ որ կրնար անոնց տեարութեանը կարեկից ըլլալ, ու կրնար աս դասնուկները իր բազուկո՛ղջ ժողովը ու զանոնք իր գրկացը մէջ կրել, և ինն ասուովները կամայ թշուալ։ ԱԶԳ. Ե. 2։ Ասոյ. Ի. 11։ Ուստի Վրխախմբի իր շորս ազնիկները խրատեց՝ որ իրենց զուկրները Եւսր հոգոգութեանը լանձնեն որ անոնց աս ջուրերուն թո՛ղ լնակին՝ պատասպարին՝ դարմանին ու սնանին, ու յետոյ անոնցմէ մէկը շխարսի՝։ Ինն որ անոնցմէ մէկը մնալի՝ կամ՝ կորսուի, Երեկոյ կը գանձ ան, նաև կուրածը կը կապէ, ու հիւանդը կը բժշկէ։ ԱԶԳ. Ի. 4։ ԱԶԳ. 15. 11-16։ Եւ տեղս ի՛շ հայցի՝ ոչ ջուրի ու ոչ հանդերձի կը կարտսին անոնց. աս տեղս գողերն ու ասուգաններն ազատ են անոնց. Ինչու որ աս անձը իր կեանքը կու տայ՝ ու իրեն պաշտպանութեանը յանձնուածնէ-

որ գանձ գրեց իր գաւթիմեն ըլլալ՝ ու զինքը թու հովիւց կը ճանչնաս։

* Եւ որքանակա՛նց կը սորվինք թէ մեր զուկրները ընդ մեռածոց ազնիքով կանուխ Տէր Արտուսի հաստաբիմ հոգոգութեանը պէտք է յանձնենք, բոլոր աշխարհային շահերն աւելի անոնց յախանախան բարեխաւսութեանը փափաքելով։ Եւսր համար պէտք է որ հետոս պահենք զանոնք այնպիսի տեղերն՝ գործերն՝ գրքերն ու ընկերներն, որոնք անոնց զապափարնեն ու բարոյականութեանը կրնան արել. պէտք է որ անոնց ընդունակութեանը յարմար քրիստոնէական վարժութիւնները անոնց մտքերուն մէջ ապաւարնենք, ու ամեն պատահութիւնները են որ ասաննք. «Տէրա՛նչ վարժութիւնովք ու խրատովք անոնք մեծցընելու»։ ԱԶԳ. 4։

բուն մէկը չի գրանցընէր * : Մանաւանդ որ՝ սա տեղս աւանդ տնայ տնայ ազկէ դաստիարակութիւն ու վարժութիւն պիտի ընդունին , ու պիտի ստղծին շիտակ նամբաներուն մէջ քայլել : ու դիտէք որ ստիկոյ պզտիկ բուն սեպուկը ընտրէք մը չէ : Հոս ես՝ ինչպէս որ կը տեսնէք՝ բարեհաս չուրեր՝ գլուարմայի մարդայեալներ՝ անուշահոտ ծաղիկներ ու բազմաոտակ ծառեր կան , այնպիսի ծառեր՝ որ կը բերեն առողջարար պտուղ , ու թէ Մասթէոսին կերած պտուղին պէս՝ որ Ինկեղներուցին պարակցին պատեն կախուեր էին , հապա այնպիսի պտուղ՝ որ առողջութիւն շունկոցոյն առողջութիւն կ'ընծայեն , և ունեցողներ կը յարաստեն ու կ'աւելցընեն : Այսան որոյ հասանցան իրենց մատաղ զակիւնները յանձնել անոր , ու պայտս Ընելու իրենց քաղաքութիւն ալ տառջ ան էր որ բոլոր ասանք իմազաւորին ծախրոյք պիտի ըլլային , ու այնպէս ան ասունը մանր տղոց ու որբերուն համար հիւրանոցի պէս բուն մըն էր :

Հիմա անանք յառաջ գացին , ու երբոր եկան Շրուսնամբու Մարդագեալներն ու ան ամեղութիւն՝ ուրիշ Վրխախանաս իր ընկերին Յուսարիցին հետ անցաւ , ու երկուրը մէկէն Հսկոյ Յուսահաստութենէն բանուեցան ու Երկրայութեան Մերոյը գրուեցան , հան վար նստան՝ ու մտածեցին թէ ի՞նչ ընեն և լուարոյն . այսինքն թէ՛ հիմա որ

* Համախ կը գտնենք որ հեղինակը մեր Ռիկիլ Եստանոյն վայրով իր բն մարդու վայրով խտնու պէս կը ձևացընէ իր խոյը : Կու սրդարեւ բազմայի էր որ հեղինակներն ու քարոյիները աւելի գրեին ու խտնին Հիսուսի մարդկութեանը վայր , որ կատարեալ մարդ էր՝ ամեն բաներով մեղի նման՝ բոց 'ի մեղաց : Վրիկոյ մեծ քաղաքութիւն կ'ընծայէ մեր հասարակն . քանզի մենք մեղաւոր առեղծուածներս կը կարտախը այնպիսի Միջնորդի մը՝ որ միանգամայն Լոտուսն է և մարդ :

իրենք այնչափ զգրատար էին՝ ու Պարոն Վաղնախրան պէս մարդը որ իրենց առաջնորդն էր . առկէ շէ՛ր ըլլար որ աւելի յառաջ չգացած շահային վրայ երթնային՝ անոր ամբողջը աւերէին՝ ու թէ որ անոր մէջ ճամբորդ կար , ազատէին : Ուստի մեկը մեկ բան մը կ'ըսէր և ուրիշը անոր հակառակը : Մեկը վիճէր թէ անսուբբ երկրին վրայ ոտք կոխելը արհնատար չէ , մեկ ուրիշը կ'ըսէր որ կրնան՝ թէ որ իրենց գրատարութիւնը բարի ըլլայ : Իսկ Պարոն Վաղնախրան ըսաւ . խնկարկաւ և սառ վերջի ըստած խաղը շիրմար ընդհանրապէս ճշմարտա ըլլալ , և սակայն թնծի պատուիրուած է որ մեզքին գե՛տ գնե՛մ , չարը յաղթե՛մ , ու հաւատարին լու պատերազմը պատերազմե՛մ , և կ'ազաւ չեմ ըսէք թնծի արժան հեա սա լու պատերազմը պատերազմելու եմ , եթէ ոչ շահայ Հուսահատութիւնին հեա : Ուստի ես պիտի աշխատիմ անոր կեանքը վերցընելու , ու իբ Նըրկրայութեան Ըմբողջը յանդելու կործանելու : Ուրեմն մի կ'երթնայ իմ հեա՝ ըսաւ : Ըն աւանը ձերունի Ողջախա՞նք ըսաւ . Իս կ'երթամ : Մնձք ալ կ'երթանք՝ ըսին Վրիտանիէին շքա սրգիքը՝ Մատթէոսը՝ Սանուէլը՝ Յովսէփն ու Հրակոսը . թնչու որ անանք երխաասարգ էին ու ուժով : Ըն Հ-Է . Ի . 13 , 14 : Ուստի կնիկները ճամբուն վրայ ձգեցին՝ ու անոնց հեաը գրին Պարոն Տիարամբան ու Պարոն Վիտազայիք իր նեցուկներովը՝ որ պահպանեն զանոնք , մինչև որ իրենք ես գտնան : Վանդի ան ճամբուն մէջ մեալով մեկ պզտիկ աղեկ մըն ալ կրնար առաջնորդել անոնց , թէ և շահայ Հուսահատութիւնը այնչափ մառ կը բնակէր : Ըսայ . Ժն . 6 :

Ըստպէս Պարոն Վաղնախրաը , ձերունի Ողջախա՞նք ու շքա երխաասարգները գացին Նըրկրայութեան Ըմբոյն ելլելու՝ շահայ Հուսահատութիւնը փնտռելու համար : Նըրկր ամբողջին գուռը ևկան անսովոր ձայնով մը զարկին

գուսը : Ըստք վրայ հին աւուրց շնորհ գուսը ինչու ու
 իր կինը Մոստահատի իւնն ալ իր ետեկն եկաւ : Ու
 ըսաւ . Ո՞չ է ան որ կը յանդգնի առ կերպովն շնորհ
 Յուսահատու ի իւնը ձանկարացնել : Պատահաւն տուաւ
 Վաշտախարը . Դա եմ՝ որ Վաշտախար կը կոչուիտ , ձաւ-
 բարդները իրենց տեղը տանելու համար՝ Լքիկնային Վա-
 զարին ինտղուսարին կարգած առաջնորդներուն մէկը . ու
 կը հրամայեմ յեզկն որ գանկոյ բանաս որ ներս մտնեմ .
 ու նաև գուն գրեզ պատերացնելու պատրաստես . ինչու
 որ ես եկայ ջու գլուխդ տանելու , ու Լքիկնայու ի իւնն Լմ-
 բոցը կործանելու :

Կանչ որ շնորհ Յուսահատու ի իւնը կը կարծէր որ
 ինք հակայ ըլլալով մէկը վրնոր յաղթեւ իրեն . և գար-
 նեալ կը մտածէր ին՝ Որովհետե մինչև հիմա հրեշտակնե-
 բուն անգամ յաղթեցի ես , ալ Վաշտախարը պիտի վախ-
 ցնեմ՞ զիս : Աստի ինքզինը պատապնեց ու գուրս ելաւ :
 Գլուխը պոզպատե սաղաւարտ մը գրած էր , իր կուրծքը
 հրեզկն լանձանոց մը կապած էր , ու գուրս եկաւ երկաթե
 կոշիկներով՝ հասա ընթ մը բանած իր ներքը : Ընտանը
 առ վեցը անոր վրայ վազեցին՝ և առնին ու ետեկն զինքը
 պաշարեցին . ու երբոր Մոստահատի իւնն շնորհուհին ե-
 կաւ անոր պնելու , ձերունի Պարան Ողջախոհը մէկ գար-
 նելուն գետները ձգեց անիկայ : Ընտանը որով շարի
 կուտեցան՝ ու շնորհ Յուսահատու ի իւնը յաղթուեցաւ
 գետինն ինկաւ , բայց խիստ դժկամակ էր մտնելու :
 Շատ ամառուեցաւ , ու ինչպէս որ կ'ըսեն՝ կատուի պէս
 ետիը հայի ունէր . բայց Վաշտախարը անոր մա՞ք շա-
 պեց . ինչու որ մինչև անոր գլուխը մարմնինն որ չփրցուց՝
 չձգեց զանիկայ :

Ընկե ետե Լքիկնայու ի իւնն Լմբոցը վըրնելու ներք գար-
 կին , ու գիտես որ շնորհ Յուսահատու ի իւնը մտած
 ըլլալէն ետե ստիկայ գիւրու ի իւնն կընոր կատարուիլ :

Այսինքն որ աշխատեցան անիկայ կործանելու, ու ճանապարհորդներին անոր մէջ գտան Հուսակառուր անուն մէկը գրեթէ սովամահ եղած՝ ու իր դուստրը Ալեհերատը. որոնց երկուքն ալ սոջ ազատեցին: Բայց մեծապէս պիտի զարմանայիր թէ որ Եմբոցին գաւթինը ապին անոյին ջրուած մեռեալ մարմինները տեսնէիր, ու մեռած մարդոց ոսկորները՝ որոնցմով լեցուն էր ազրանոցը:

Արքայ Պարոն Վաշատիբան ու իր ընկերները առ երեսելի քաջութիւնը կատարեցին, Պարոն Հուսակառուրն ու իր աղջկէն Ալեհերատը իրենց պաշտպանութեանը տակն առին. ինչու որ անոնք բարի անձինք էին, թեպէտ և Արկրայութեան Եմբոցին մէջ շահայ Հուսահատութիւնին զերի ինկած: Ուստի շահային գլուխը հեռերնին առին (քանզի անոր մարմինը քարակոյտի մէջ տակը թաղեցին), ու ինչան վար շխտակ ճամբան իրենց ընկերներուն, և իրենց ըրածը եկան ցոյց տալին անոնց: Արքայ Տիարամբան ու Վիբրազայինը տեսան որ ստոյգ շահայ Հուսահատութիւնին գլուխն էր ան, ու բախտի թեմք ու յնծութեմք լեցան: Պանոք որ Վրիտամիկ հարկ եղած տանը կրնար տաւիղ զարնել, ու իր հարսը Վիթութիւնն ալ վին:

Առ որովհետեւ սրայիտի մեծ ու բախտի թեմքն, ինքը իր տաւիղը զարկաւ անոնց՝ ու Պարոն Վիբրազայինը ուղեց կարաւել: Ուստի Պարոն Հուսակառուրին աղջկանը Ալեհերատին ներքին բռնեց՝ ու ճամբուն վրայ կը կարաւէին: Արաւ ինք ներքը գաւազան մը շրտած չէր կրնար խազալ, բայց կը վնայեմ՝ որ ըստ աղէկ սոյք առաւ. սրիտը ևս գոգութեան արժանաւոր էր, ինչու որ վնայելապէս յարմարաց զինքը նուագարանին:

Իսկ Հուսակառուրին նկատմամբ խաւճով՝ նուագարանը բան մը չէր իրեն. ինք աւելի կարատ էր կերակրուելու՝ քան թէ կարաւելու. ինչու որ գրեթէ սովամահ եղած էր: Ուստի Վրիտամիկ իր զլարակի ամանն զիւ մը բան

առաւ անոր ան մտնան կապուրելու , ու յետոյ ուսակէք պատրաստեց : ու շատ շանցած ձերունի պարանը խցնիքն եկաւ , ու սկսեց ազկէ մը գորանալ :

Երգ՝ Երազիս մէջ տեսայ՝ որ երբ տալն առ բաները կատարեցան , Պարան Վաղարարը շտկայ Հրեաահատութիւնին գլուխը առաւ՝ ու ձազի մը ծոցին անցընելով անկայ ճակնուն վրայ անիկեց , ճիշտ ան արձանին գեմը՝ որ Վրիտահանուս կանգնեցուցեր էր , որ ետեւն եկող ճամբորդները խնամարով գգուշանան անոր գետինը սոսք կոխելն :

Ենիկ ետե անոր տակը մարմնարիտն քարի վրայ առ հետեւեալ ստանաւորը փորագրեց .

Եհն առ պատմեալ գլուխին տէրը ,
 Ս'անուանէր շտկայ Հրեաահատութիւն :
 Որուն առաջուց միտցն անունը ,
 Ճամբորդներուն ահ ու գող կ'ընծայէր :

Իր ամբակառոցց ամրոցն է քանդած ,
 Ու իր կնիկը կեանքն զքաւած .
 Հրեաակառն ու Ս'էհերտա գուտարը ,
 Երին Վաղարար շնչեց կապուած :

Ո՛վ որ առ բանին կը տարակուսի՝
 Իր աչքը թող վեր վերցընէ շոցի ,
 Ու իր կասկածն ու տարակոյտները
 Պիտի փարտախն , միտցն ալ համնդուի :

Դեռն կը յայտնէ սոյն այս գլուխը՝
 Թե՛ երբ կը խաղայ կասկածուս կաղը ,
 Եմն զգիտելն ու երկխոյզներն
 Ստատրելապէս ազատ է ինքը :

Երբոր այսպէս արիարար Երկրայտութեան Եմրոցին վրայ ելան՝ ու շտկայ Հրեաահատութիւնն սպաննեցին , ալ յառաջ գացին՝ մինչև որ եկան Ջուարձալի Լեաները ,

ուր որ Վրխախաննու ու Հուսայից ան տեղին բազմաանակ
բարիքներովը իրենք գիրենք կապուելք էին : Եւ գիրենք
ճանչուցին ան տեղի շփոխներուն , որոնք բարեկցին ա-
ւանց՝ Չուարմայի Լեւոնեքը գալուտաք , ինչպէս որ առաջ
Վրխախաննոսին ըրած էին :

Շփոխները տեսնելով պաշտօն բազմութիւնք որ կու
գային Պարան Վաշխախաննու հետեւն , (որովհետեւ գիրքը
ազնկի կը ճանչնային ,) հարցուցին անոր ըսելով . Պա-
տուստիան տեք , դուն մէկ ընտիր ժողով մը ունիս հետոք .
ազն՝ մ.թ. գաւար ասանց ամենք :

Պարան Վաշխախանն ալ իր ընկերներուն ժով ըլլալը
պատմեց անոնց :

Ըն առնել շփոխներն ըսին . Երիկաց բարիք ընկերու-
թիւն մըն է : Բարի եկիք դուք մեզի . ինչու որ մենք
ինչպէս որ զորաւորներուն՝ պնայիս ալ տկարներուն հա-
մար հարկ եղած բանք ունինք : Սեր Եշխանը ասանց
պիտոս պատիկներն մեկուն ալ եղած պնութիւնք կը տես-
նէ . անոր համար տկարութիւնք պէտք չէ որ արգելիք ըլ-
լայ մեր ընելու հիւրընկալութեանք : Ստաթ . ին . 40 :
Եւ յայն պաշտօնն դուք տարին զանոնք ու ըսին անոնց .
Ստիր նե՛րս՝ Պարան Տկարաւիտ , մտիր նե՛րս՝ Պարան
Վիւրազայիթ , մտե՛ք նե՛րս՝ Պարան Հուսայիտուր՝ ու իր ազ-
նիկը Ս . Է . հերտո : Պարան Վաշխախան , ասանք իրենց ա-
նուններովը ներս կը կանչենք՝ ըսին շփոխները առաջնոր-
դին , ինչու որ անոնք ամենն աւելի եւս մեալու հակառի-
տեալ են . բայց չեզ՝ ու մնացեալները որ զորաւոր էք ,
մեր ապրտական ազատութեանք կը ձգենք : Ըն առնել
Պարան Վաշխախանն ըրաւ . Երս այսօր կը տեսնեմ թէ մեր
գեղերուն վրայ շնորհքը կը շատազայիթէ , և նաեւ թէ
դուք Քնարապապէս իմ Տերտն հոգիներն էք : Վանդի
առ տկարները ոչ մեր կողմն ու ոչ ալ ուսովը հրեցիք ,
Եզնի . ԼԳ . 21 , այլ յաւեա պաշտօնք երթալու անոնց

Քամբան ծագիցայտասկ յարինեցիք՝ ինչպէս որ կը վայելբ
 մեզի :

Այսպէս տկարներն ու անգործները ներս մտան՝ ու
 Պարան Վաղնախորհրդը և միւսները անունց ետեւն զա-
 ցին : Այս երբոր նստան՝ Հոփիները հարցուցին տկար-
 ներուն , թե՛ ի՞նչ կ'ուզէք . ինչու որ սա տեղը ամեն
 բաները պէտք է որ կարգի գրուին տկարներուն պահպա-
 նութեանը համար , ինչպէս որ նաև անգուսպներուն խը-
 բաս ըլլալու համար ալ : Ուստի խնչոյք մը ըրին անունց
 զի բաժնարս բաներով , որոնք նաև բարեհամ՝ ու աննպա-
 րար էին : Արբոր կերան ու կշտացան , ամեն մէկը զսա
 զսա իրենց յատուկ տեղը զացին հանգստանալու :

Աստուծ որ լուսացաւ , լեռները բարձր ու սլն ալ տպ-
 ծառ ըլլալուն համար , ու նաև որովհետև Հոփիները ա-
 վարութիւն ալ ունէին նամբարդներուն մեկնելն տասը
 քանի մը հազուադիւս բաներ ցուցնել անունց , սա
 պատճառներովք անունց պատրաստուելնն ու յիշ մը նա-
 խանաչիկ ընելնն ետև Հոփիները գուրս արտերը հանեցին
 զանոնք , ու նախ ցոյց տուին անունց ան բաները՝ որ տասը-
 մանկ Վրիտահանութիւն ցոյց տուեր էին * :

Ինչէ՛ ետև քանի մը նոր տեղուանք տարին զանունց , Ա-
 ստիկն տեղն էր Երարևանայի Աւար ուր որ նայելով հե-
 ոսն մէկ մարդ մը տեսան որ խաղով լեռները կը գլըրէր :
 Ան տակնը Հոփիներուն հարցուցին թե՛ ի՞նչ պիտի ըլ-
 լայ անոր նշանակութիւնը : Ուստի անունց ըսին թե՛ ան
 մարդը Պարան Մեծաշնորհին որդին է . ան Մեծաշնոր-
 հին՝ որուն վրայով Վրիտահանութիւն Նամբարդութեանը
 մէջ պատմուեցաւ . ու անիկայ հոս գրուած է՝ որ ճամ-
 բարդներուն սորվեցընել թե՛ ինչպէս իրենց պատահած գը-
 ժուարութիւնները հաստացով իրենց նամբուն վրայն պի-

* Տես էրես 222 .

տի գուրս գլխին : Մարդի . ժն . 23 , 24 : Անտանը
Պարսն Պարսնաբան ըստ . Վրասն եւ զնրք . անխոյ
չստանունն մէջ Հարաւարդան մէկ Հաստի մարդ մըն է :

Անկէ ետեւ ուրիշ տեղ մը տարին զանոնք , որ կը կտ-
չուէր Անարատութեան Ան . ու հնո մարդ մը տեսն
բարբառովն ձեռնակ հարած . ու Վարատարարանը եւ Չա-
րահանութեան անունով երկու մարդիկ անդադար չելի կը
նետակն անոր վրայ : Ան ահա ինչ չելի որ կը նետակն
անոր վրայ , թիչ տաննին մէջ նարն կ'իյնար , ու անոր
հանգեքը պնդես մարտի կ'երես որ կարնես թէ չելի
նետաւած չէր անոր վրայ . Ան տանը նամարդնն ը-
սին . Ի՞նչ կը նշանակէ առ : Պատահան տալն Հա-
զնները , թէ՛ Ան մարդը Ատուածարար կ'անուանի ,
ու առ հանգեքը իր վար ըին անարատութեանը կը ջուցը-
նէ : Իսկ անոնք որ իր վրայ չելի կը նետն , իր բարի գործ-
քերը ատարնն են . բայց ան որ կը տեսնես թէ չելի իր
լախերուն վրայ չխախտի , պնդես պիտի ըլլայ անոր ալ
որ աշխարհի վրայ անարատութեան կ'ապրի : Անպիտի
մարդիկը աղտաւորները ս'ի որ ըլլան , ոչինչ տեղը կ'աշ-
խատին . բանցի Ատուած թիչ մը տանն անցնելուն ա-
նոնց անսկզբութեանը լըսի պէս պիտի երեցնէ , ու անոնց
արդարութեանը արեւակի պէս :

Անկէ ետեւ տալն զանոնք ու տարին Ողորտութեան Ան-
տը , ուր որ ըլլայ տալն ասոնց մէկ մարդ մը՝ որուն տա-
լնը թել մը կտուներ կար , որոնցմ իր բարբառը կոչ-
նող աղքատներուն համար վերաբերունն ու հանգեքներ
կը կարէր . բայց իր կտուին ծարրը բնաւ չէր պահեր :
Ան տանը անոնք ըսին՝ Ի՞նչ կը նշանակէ առ : Անխոյ
նեղի կը ջուցընէ՝ ըսին Հազնները՝ թէ ան որ իր աշխա-
տութեանը ստացած բանն աղքատներուն տալու սիրտ
ունի , ամենին ան բանին պիտի չկարտի : Ան որ կ'ա-
ռայէ՝ ինչն ալ պիտի ստացուի . Առտի . ժն . 25 . ու

որեւորին որ պզտիկ հաց մը տուաւ մարդորէին , ան հացը իր սափորին մէջէ ալիւրը չպահակցուց : 4 խումբ . մէ . 9-16 :

Հետոյ տեղ մըն ալ տարին զանոնք՝ ուր որ երկու հոգի տեսան . մէկը Հիմար կոչուած՝ ու միւսը Պակասաւիտա , որ մէկ Լիժնեպոլսոյի մը կը լուսչին՝ անիկոյ ճերմկցընելու մտայ . բայց որչափ որ կը լուսչին՝ այնչափ աւելի կը սենար մարդը : Են տակնը հարցուցին շոքիաներուն թէ անիկոյ ի՞նչ պիտի նշանակէ : Ենոնք ալ պատասխան տուին անոնց՝ ըսելով . Եսայէս կ'ըլլայ զարշնչի անձանց ալ . այսպիսի մէկու մը բարի անուն մը հանելու համար գործածուած բոլոր միջոցները վերջապէս առաւել եւս զանիկոյ զարշնչի լնելու կը ծառայեն : Եսայէս եղաւ փարիսեցիներուն , ու այսպէս ալ պիտի ըլլայ բոլոր կեղծաւորներուն :

Են տակնը Պիտուիթիւնը՝ Սաթիժէոսին կինը իր կեսբոխը Վրիտանիան ըսաւ . Սոյրիկ՝ թէ որ կարելի ըլլար , կ'ուզէի տեսնել բլուրին վրայի ան ծակը՝ կամ ան որ հասարակորէն կը կոչուի զժողովին կարճ ձամբան : Ուստի կետարը անոր մտայը խնայուց շոքիաներուն : Են տակնը զային գուռը՝ որ բլուրի մը մէկ կողմին վրայ էր . ու բանալով զանիկոյ Պիտուիթիւնին ըսին որ քիչ մը տանն ահանջ գնէ : Եսայէս անիկոյ ահանջ գրաւ՝ ու լնց մէկը որ կ'ըսէր . Ենիժնալ ըլլայ իմ հայրս , որ խաղաղութեան ու կենաց ձամբայէն զարկուց իմ սոքս : Ուրիչ մէկը կ'ըսէր , Ո՛հ՝ թնչ կ'ըլլար որ յաւեա պատաստ պատաստ ըլլայի , քան թէ իմ կեանքս ազատելու համար հոգիս կորնցընէի : Ու մէկ ուրիշը կ'ըսէր , թնչ որ նորէն ապրելու ըլլայի՝ թնչկա յոժարութեամբ պիտի ուրանայի իմ անն որ աս տեղը չգայի : Են տակնը աս մանկամարդ կնոջը վախուն այնպէս թուեցաւ իրեն թէ բուն իսկ երկիրը կը հեծէր ու կը գողար իր ոտքին տակը . ուստի իր գեմը

պըստուհեցաւ, ու գաղաղով մեկդի եկաւ ըսելով . Արա-
նի ան անձին որ աս անգիւս աղաւառն է :

Արքայ շաքիւնքը ասին աս բաները անոնց ցոյց
տաւին, ան ասանք կրկին պաշտար գաբուսցին, ու աս-
նը զանուած բարիքովը կերակրեցին զանոնց : Իսցց
Վիթուիթիւնը մանկանորդ ու եննգական ըլլալով սիրաբ
բան մը ուզեց որ հան տեսեր էր, բայց կ'ամշնար ուզե-
լու : Են ասանք իր կետարը հարցուց իրեն թէ ինչի՞ն
կը նեղուի . ինչու որ հիւանդ կ'երեւար : Պատասխան
ատաւ Վիթուիթիւնը . Սեզանտասունը հայելի մը կա-
խուած է, որմն թմ մրայս չեմ կրնար հեռացնել . ուս-
տի թէ որ անխից լաւանամ, կը կարծեմ թէ պիտի մի-
տեմ : Իսկ իր կետարն ըսաւ . Այս քու կարասութիւնդ
շաքիւնքուն կը յայտնեմ, ու անոնք թնե չին խնայեր
անխից : Իսցց Վիթուիթիւնն ըսաւ . Վ'ամշնամ ես որ
աս մարդիկը գիտնան թէ թմ սիրաս բան մը ուզեց : Չէ
աղջիկս՝ ըսաւ Վրիտասին . պրայիտի բանի մը վոց սիրա
ունենալը անթ չէ, հազա ասալքնութիւն : Ուտաի
Վիթուիթիւնն ըսաւ . Ուրեմն՝ մայրիկ, թէ որ կը կամիս՝
շաքիւնքուն հարցար թէ կ'ուզե՞ն արդեօք ծախել ա-
նխից :

Գանք որ ան հայելին նման հաղարնեթն մեկ չէր գըս-
նուեր : Մէկ կողմն բանելով՝ մարդուս գեմբը միջց ցոյց
կու տար . ու սիւս կողմն բանելով շամբորդներուն Իշ-
խանին գեմբը ցոյց կու տար : Այն . ես գիտացնեմուն
հեա խտեցայ, ու ըսին ինծի թէ աս հայելին մէջ նայե-
լով բուն իսկ Անոր գիտուն փուշն պատկը անուած են . նաև
անուած ալ են անոր մէջ անոր ձեռքերուն՝ սպրբուն ու
կողն ծակերը : Մանասանդ թէ պնդիտի գերազանցու-
թիւն մը ուներ աս հայելին՝ որ ուր որ ուզուէր անանել հան
կը ցուցնէր զանխից, թէ կենդանի՝ թէ մեռած, թէ
երկրի վոց թէ երկնորը, թէ անոր նուստութեան վի-

ճակին մէջն ըլլաց և թէ փաստարութեան , թէ շարժա-
րութեան և թէ թաղարեւոյն գալու ասանը* : (Յմ . ան .
23 : ան Արտն . Ժգ . 12 : Բ Արտն . Գ . 18 :

Ուստի Վրիտանիէ առանձին Ասիաներուն գնաց † :
Գանձ որ Ասիաներուն անուններն էին՝ Վրիտանիան ,
Փորեառութիւն , Երթնութիւն ու Մեկեղծութիւն , ու
ըստ անոնց . Իս՝ հարսերու մէկը՝ ծննդական ըլլալով
բանի մը կը բազմաց , որն որ ինչ առ ասանը մէջ տեսած է .
ու կը թուի իրեն որ եթէ իր սրտին ուղածը , իրմէն ինա-
յեք , պիտի գտնէ :

Փորթ——ճիւղ . Ասանէ կանչէ զինքը . ինչ պիտի
տեսնաց ամէն ինչ որ մենք կրնանք տալ իրեն : Ուստի
կանչեցին զինքն ու ըսին իրեն . Վրթութիւն՝ Ի՞նչ
է քու ուղածդ : Են ասանը Վրթութիւնը կարմրեցաւ՝
ու ըսաւ . Սեզանատանը կախուած ան մեծ հայեցին :
Ուստի Մեկեղծութիւնը փազեց ու բերաւ անիկաց , ու
ինչպիսիք հանութեանը մը անիկաց անոր մտաւոյ : Են
ասանը Վրթութիւնը իր գլուխը խնայահեցուց , և ըստ-
հակառակ էղաւ ու ըսաւ . Եսով գրանձ՝ որ ներ առինք
ըստհի գտաց : Մնացած մանկամարդ կնիկներուն ևս
այնպէս բաներ տուին որոնց որ կը բազմացին , ու անոնց
էրթները մեծապէս զոգեցին որ Պարոն Վարձարիտին հետ
միտարաներ էին Ասիաց Առատահասութիւնն ապանակու ,
ու Երկրացութեան Երթոցը կործանելու :

* Ես որինստիպե մեզի կը ցուցուի Սրբազան Մասեանը՝
որ Եստուծոյ խորհուրդներն ու կատարելութիւնները մեզի
կը յայտնէ , որ մեր ճշմարիտ հանդամունցն ու գիշակը մեզի
կը ցուցնէ , ու զՎրիտան և իր փրկութիւնը մեր հոգի-
ներուն կը ծանուցանէ : Եմն ճշմարիտ հաստատեցաւ կը
փափայտի որ ըստ որի աւելի կատարելութեանը ծանոթա-
նալ առ Եստուածասուր Սուրբ Մասեանին :

† ՏՆ՝՝ մասն Ե . էրես 221 :

Վերստինէն փոքր սպարանեանք գրին , ու նոյնպէս աւար շրջա հարսերուն փոքրն ալ գրին , նաև ականջներուն ալ գրին ու նահասանին գահարներ գրին :

Երբոր անկէ երթալու միայ ըրին՝ Հովիւները խաղաղութեամբ նամակցին զանոնք , բայց շտափն անոնց ան մեկ յանի զգուշութիւնները՝ որոնք որ առաջ Վերստինաւսին ու անոր ընկերին տուեր էին : Ըստ պատճառը ան էր որ ասոնք Վաշափարը իրենց առաջնորդ ունէին , որ ամեն բանի աղէկ ծածոյթութիւն ունէր , ու կրնար յարմար եղած ժամանակը զանոնք զգուշացնել . այսինքն՝ երբոր վտանգը մտնուալու վրայ ըլլար : Բայց Վերստինաւսու ու իր ընկերը Քնչ զգուշութիւն որ ընդունէր էին Հովիւներէն , զանոնք ՚ի գործ գնելու հարկաւորութիւն ունեցած ասաննին՝ կարծեցոցին զանոնք : Աստի սա ընկերութիւնը միւսներուն վրայ սա գերազանցութիւնը ունէին * :

Ըսկէ սկսեցին յառաջ երթալ՝ երգելով ու ըսելով .

Ինչպէս զեղեցիկ զարգարուած են սա ինկանները ,
 Ինչպէս յարմարած նամարդ եզոցին հանգստութեանը .
 Աւ ինչպէս զմեզ կ'ընդունին առանց ընդդիմութեան մը ,
 Ար ըրինք մեզի հանդերձեալ կեանքը մեր նպատակը :

Ինչ շքնաղ բաներ որ իրենք ունին մեզի կ'ընծայեն ,
 Ար մեզի նման խեղճ նամարդները ուրախ կեանք վարեն .

* Հեղինակը միշտ պատահութիւն մեզ կ'առնէ հաստատարութեամբ կատարուած առաջնորդութեան պաշտօնին գերազանց սպասները ջուցընելու , որով կը նշանակէ եկեղեցւոյ մը մէջ հաստատուած հովուին կանոնաւոր հոգաբարձութիւնը՝ որ պէտք է ունենայ իր ժողովրդոցը վրայ , որոնք իր յատուկ հոգաբարձեանք յանձնուած են , իրենց բոլոր գծաւորութիւններուն մէջ իրեն իտհարց կ'ուզեն , ու անոր մասնաւոր խրատները յարգութեամբ կ'ընդունին . գիտնալով որ ան անկեղծութեամբ իրենց հոգեւոր բարեկուսութիւնը կ'ուզէ , ու կարող է անիկայ յառաջ տանել :

Ու գարնեայ այնպէս պիտանի բաներ մեզ կը պարզենն ,
 Որ ուր որ երթանք ճամբորդ ըլլալն յայտնի ցուցնեն :

Արդոր գացին Առիններուն քովն՝ շատ շունչած ան նոյն
 տեղը եկան՝ ուր որ Վրիտահանու Ուրացու թեան քաղաքը
 բնակող Մոլորեալ անուն մէկու մը պատահեց էր : Ուստի
 իրենց առաջնորդը Պարոն Վախարաւ հիմա մտքերնին
 ձեկն անոր վրայով՝ բռնելով . Մտիկայ է ան տեղը՝ ուր որ
 Վրիտահանու Մոլորեալ ըստած մէկու մը պատահեցաւ ,
 որ իր ապտաստութեան նշանը իր կոնակը կը կրէր : Ու
 առ մտքուն վրայով ստիկայ ունիմ բռնու . սակննէն ա-
 կանի չէր գնոր իրատի . հապտ անդամ՝ մը որ սկսեր իշտալ ,
 ալ ֆար չէր յարդորելով զանիկայ կանգնեցընել : Արդոր
 խաչին ու գերեզմանին եղած տեղն եկաւ , մէկը տեսաւ որ
 իրն հրամայեց հան նայիլ . բայց ինք իր ակումները կրճը-
 տեց՝ ու ոտքը գետինը գարկաւ , ու ըսաւ որ իր սխտը
 հաստատած է ետ երթալ իր քաղաքը : Ճամբուն գլխու
 գուռը չեկան՝ պատահեցաւ Աւետարանիչին , որ ձեռն-
 առաւ ինչն ընել ուղեկ իրն՝ գինը նորն շխտակ ճամբան
 գարնընելու . բայց սա Մոլորեալը գեմ կեցաւ անոր , ու
 շատ նախատինք ընելով անոր՝ պատին վրայէն անցաւ , ու
 անոր ձեռքին վախաւ :

Մտիկ ետե յառաջ գացին՝ ու ճիշտ ան տեղը՝ ուր որ ա-
 սաղուց թմերահաւատը հանտեցուցեր էին , տեսան որ
 մարդ մը կայներ էր թուրը քաշած , ու իր երկունները բու-
 լորովին արխնով շարսխուած : Ան սակնը Պարոն Վա-
 խարաւը հարցուց . Ո՞վ ես գուն : Մարդը պատասխան
 տուաւ բռնելով . Ան մէկն եմ՝ որ կը կոչուիմ Ճշմարտու-
 թեան համար Վախարակոյ , ես մէկ ճամբորդ մըն եմ՝
 ու Արկնային Վաղաքը կ'երթամ : Վանք որ ես իմ ճամ-
 բուս վրայ որ էի , երկը հողի յարմակեցան իմ վրաս՝ ու
 սա երկը բանը առաջարկեցին ինձի : Եւ . Այսմ իրենց

Հետք մեկ ըլլամ . թ . կամ եւս դատմամ իմ եկած տեղս
 երթմամ , գ . ե . կամ ան նոյն տեղս սպաննու իմ : Աստ-
 ջննին վաղցով պատասխանն տուի թէ՛ Աս շատ ասանն 'ի
 վեր է որ շխտակ մարդ մը եղած եմ , ու ան պատճառաւք
 կարելի չէ յուսուի որ Հիսնա աւազակներու Հեա միացա-
 նիմ : Աստ . ան . 10-19 : Ան ասանք Հրանդեցին թէ
 թնչ պատասխանն պիտի տամ երկրորդին : Աստի ըսի
 իրենց . թե՛ որ իմ եղած տեղս անհանգիստ ըլլայի , ա-
 մեննին չէի եղեր գանձեաց . բայց ինձի բարբոսին անպար-
 մար ու խիստ անպատու գանձելով գանձեաց , եզեցի առ
 ճամբանն եկայ : Ասկէ ետեւ Հարցուցին թէ թնչ պիտի
 ըսեմ երրորդին վաղցով : Աս պատասխանն տուի իրենց .
 իմ կեանքս այնպէս թմեկացին է որ դիւրութեամբ մեզք
 չեմ տար անձեաց : Մանաւանդ որ դուք ամեննին իրա-
 ւանք շունիք ինձի այսպիսի բաներ առաջարկելու որ ընտ-
 րեմ . ուստի թէ որ պայտիսի բանի մը մեծամեծութի ըլլա-
 ընէիդ փաստեւելու որ ըլլայ , յանցանքը մերն է : Ան
 ասանք առ երկրէ՛ այսինչն , Ա շարժմամբար՛ Անբարհուրդն
 ու Չեաննրկցը իմ վրաս վազեցին , ու ես անոնց վրայ վա-
 զեցի : Ասպէ՛ս՝ մեկը երկր Հողոյց գեմ՝ , երկր ժամու
 շտի պատեւազմեցանք : Անոնք իրենց բաշու թեանք բանի
 մը նշանները իմ վրաս եղեցին՝ ինչպէս որ կը տեսնէք , ու
 իմնիս ալ մեկ բանինըր իրենց Հեա տարին : Ախն
 նոր անոնք ասկէ գացին . կարծեմ թէ մէր ստրեբունն անոնք
 առին ու եզեցին փախան :

Վառնախորտ . Բայց մեծ անհամեմատութիւն էր երկրը
 մեկին Հեա կուսիլը :

Նախագրութիւն . Իրաւ է . բայց յիշե՛ եզեր շատ եզեր
 բան մը չէ անոր յոյժ՝ որուն կուսակից է Նշմարութիւնը :
 Ատնոք մեկն ըսած է , "թե՛ որ վրաս գործի բանակ ելլէ ,
 սիրտս պիտի շխտանայ . թէ որ վրաս պատեւազմի պատ-
 րաստութիւնն ըլլայ , անով ալ ես ազաւհով պիտի ըլ -

լամ" : Ս—ճ . ի՛ն . 3 : Սանսանդ որ պատմու թիւն-
ներու մէջ կարգացի եւ թէ մեկ մարդ մը մեկ բանակի մը
հետ պատերազմեցաւ . ու Սամփան ալ իչու մը ծնատոհմ
բանի հոգի պաննեց * :

Են սաննը առաջնորդն ըսաւ . Ինչ՞ա համար շինչեցիր
որ մեկը յեղի պնու թեան համեք :

'Առնաբախ . Սանչեցի իմ' թուացաւ որ իս' որ գիտի
թէ կրնայ ըսել ու անտաննելի պնու թիւն մտաւ ջանել
ինձի . ու անիկոյ բաւական էր ինձի † :

Են սաննը Վաշախրաը 'Ահատախոզին ըսաւ . Ըստ
արձանւոյն դուն գրեզ կառաւարքեր ես . նայի՛մ բու
թուրդ : Ըրայեւ միւսը ջոյց տուաւ անոր իր թուրը :
Կրոր իր ձեռքը առաւ անիկոյ ու սանն մը նայեցաւ վը-
բան , ըսաւ . Իբրա որ անիկոյ ըստ ազէկ 'Ասանակեան
թուր է ‡ :

'Առնաբախ . Ըրդպեւ է . թող մեկ մարդ մը աւ եր-
կաթներին հաս մը , ու անիկոյ վերջնելու ձեռք ու գոր-
ծածելու ճարտարութիւն ունենայ , հրեշտակի գեմ' կրնայ

* Ճշմարտութիւնը՝ ճշմարտութեան համար 'Ահատակ
կ'ընէ մարդը . ու ճշմարտութեան համար նահատակու-
թիւնը՝ Սպրեմամբա , Ենտրհուրդ և Չեաներկ հակա-
ռակորդներուն հետ պատերազմել կու տայ ճանապարհոր-
դին : Ենոր պրայիսի պատերազմի մէջ թափած արիւնը՝
իրեն պատիւ է , ընդունած վերջերը իրեն փառք են :

† Իրաւցրնէ բաւական է : Են որ Ըստուծոյ ճշմարտու-
թեանը աննմատուր եղած է , Ըստուծոյ պնու թիւնը ա-
մենին պիտի չզգտի իրմն : Ըստուծոյ համար պատե-
րազմից՝ ու աւ Ըստուած ազնիւնը , զրիստուննին փառքն
է :

‡ Վաշախրաը ըստ վարպեա է թուրերը ճանչնալու :
Ըզէկ կը ճանչնայ ան թուրերը որ սիրոյ ֆոյցին մէջ գարբ-
նած են՝ ճշմարտութիւնով արուած են , ու աւ երկուքին
թ ճշմարտութեան ալ մեծ կատարած կ'ընեն :

կլկլ անող : Ըստ գիտնալուն վրայ վախճալիք չունի , միայն թե պետք է որ գիտնայ թե ինչպէս գարնելու է : Ըստ բերանը ամենին չգուժար : Միան ու ոսկորը՝ ու սղին՝ ու շունջը՝ ու բոլորը մեկին կը կտրէ ան : Եւր - ֆ . 12 :

Վախճալիք . Ըստ երկար ասուն ձեռնարկեր էք . կը գարնանամ՝ որ չես յայնք :

Վախճալիք . Ըստ ձեռնարկի ձեռնարկի միայն որ թուրս մեզին փակա . ու անկէ ետե սընպէս միացա թմ մեռ - րիս հետ՝ որ կարծես թե թմ բազուկէս թուր մը բուսեր էք . ու երբ որ թմ մասններէս արին կը վազէք , ան ասունը խիտա ասելի արիտ թեամբ ձեռնարկից :

Վախճալիք . Ըզէկ ընք էս . արին թափելու շտի հա - կառակ կեցեր էս մեզքին : Ուստի մեր հետը պիտի կե - նաս , մեր հետը պիտի մտնես ու կընես . ինչու որ մերք չաւ ընկերներդ ենք : Ըստ վրայ առին զմերք՝ ու իր վեր - քերը չուային , ու ինչ որ ունէին առին անոր որ գորա - ջընեն զմերք . ե սընպէս սխեցին մեկտեղ երթալ :

Ըզք՝ երբ որ յառաջ կ'երթային՝ Պարոն Վախճալիքը որ շատ համեր էր անոր , (ինչու որ մեծապէս սիրեց զա - նիկայ քաղաքացուկ մարդ մը ըլլալուն համար ,) ու նաև ընկերութեան մէջ տխար ու անզոր անմէք կային , անոր համար սխեց շատ բաներու վրայ հարցուփորն ընել անոր . զոր սրինակ՝ առաջ հարցուց թե իր երկիրն էր :

Վախճալիք . Միութեան երկրն ետ էս . ինչու

* Երբանիկ կ'ախ է ան՝ երբ որ մեզին ու սիրալը միարան են , ու թուրը միարանիկ երկուքին կը գարնանուի : Ո՞վ զուր երկմիա ու զազլ հաւատացեալներ՝ որ զատարտա - թեամբ ինչնարտաթիւնը կը ձգէք , կամ՝ անարգարար խա - զաղութեան հետ կը փոխանակէք անիկայ . առիկայ թող անցընէ ու խոցառուակ ընէ մեզ :

որ հոն մնած եմ, ու իմ հայրս ու մայրս առկալսին հոն էն :

Վաղարշապատ . Միմուսիեան երկրե՛ն . ասիկաց Արքանման Վաղարշին կողմերը չե՛ցեսար :

Վառնապուտը . Ըսթ, ան կողմերը կ'իյնաց : Ուստի ասիկաց էր որ Զամբարդուսիեան ելլելու պատճառ եղաւ ինծի : Մեկը եկաւ մեր կողմերը՝ որ կ'ըսուէր Պարան Ղ'անքաստես , ու պատմեց ինչ որ ըրեր էր Վրթաախանաս , որ Արքանմանն Վաղարշէն էլէր էր . այսինքն՝ թէ ի՞նչպէս իր կիսինն ու զաւկիւնները ձգեր , ու Զամբարդուսիեան կեանք մը փարելու մեռք զարկէր էր : Վասն հաստատեալա կը պատմուէր թէ ի՞նչպէս ան մը սպաններ էր , որ էլէր էր իրենն զեմ՝ զնեյու իր Զամբարդուսիեանը մէջ . և թէ ի՞նչպէս անցեր զայն էր ան անցը՝ ուր որ ինք միայ ըրեր էր երթալու : Աը պատմուէր ևս թէ ի՞նչպէս հիւրընկալութիւն ընդունէր էր իր Տերտիչ բոլոր իննաններուն մէջ , մանաւանդ երբօր Երկնային Վաղարշին գուռը հասեր էր . քանզի ան անցը Լուսաւորներուն քաղաքութիւնը փոզի մայնով զմերը ընդունեցին՝ կ'ըսէր մարդը : Ըստեալ թէ ի՞նչպէս՝ իր ներս ընդունուելուն՝ քաղաքին բոլոր զանգակները 'ի նշան ուրախութեան զարնուէր էին , ու ինք ի՞նչ ոսկիթեղ հանդերձներով զարգարուէր էր . ասանց հետ ըստ բաներ ալ զըուցեց՝ որոնք զանց կ'ընեմ պատմել հիտն : Մեկ խոսքով սա մարդը Վրթաախանասին ու իր Զամբարդուսիեաններուն պատմութիւնը այնպէս Զատեց , որ իմ սիրտս ետանդուն փափայց մը ինկաւ անոր ետեկէն երթալու . և իմ հայրս ու մայրս ալ չեղցան փար զնեւ զիս : Ըստպէս մեկնեցայ անանցսն , ու մինչև հաս յառաջացայ իմ Զամբուս մէջ :

Վաղարշապատ . Ղ'ամբուսն զլիաւ զաննն ներս մտար զուն , այնպէս չե՛ :

Վառնապուտը . Ըսթ , այն . ինչու որ նոյն մարդը մեզի

գրուցեց որ եթէ դռնէն շահմեր առ ճամբան մտնելու, բաւարը ոչնչ ախտի ըլլայ* :

Նայէ՛ ըստ արտաբերողը Վրբաութեան, քու երկանդ ճամբորդութեանն ու անով իր տաղան ճամբաւը գործելը տարածուած է, թէ հետեւն ե. թէ մաւր :

Նախադասիւղ . Ի՞նչ կ'ըսես . առիկայ Վրբաութեանսին կի՞նն է :

Վաղտիրք . Ե՛րբ' այնպէս է . ու ասանք ալ անոր շքոս որդիներն են :

Նախադասիւղ . Ի՞րան, ու ճամբորդութեանն ալ կ'երթան :

Վաղտիրք . Ե՛րբ' անշուշտ . իրենք ալ անոր կը հետեւին :

Նախադասիւղ . Երիկայ իմ՝ սիրտս կ'աւրախացընէ . բարի մարդը ս'ըլագ պիտի ուրախանայ երբոր անեւէ որ իր հետը երթալ շուգորդները իրեւ հետ Երկնային Վաղտիրքն գտնելն հոն մտնեն :

Վաղտիրք . Ե՛ստարակոյս մեծ սխտութեան պիտի ըլլայ իրեն . քանզի գլխաւոր ուրախութեանը ինքզինքը հոն

* Ինչի՞նչ համար է որ շատերը ճամբայ կ'ելին՝ ու ասեն մը յտաւէ կ'երթան, բայց վերջնայէս ետ կը մնան ու կը կորսուին . անոր համար որ ճամադարհորդին շախիզ Վրբաութեանով չեն մտնիր՝ որ է գուրը : Իրենց բոլորովին կորսուած՝ կարծանած՝ սնկոյս ու թշուառ ըլլալը չեն տեսներ . իրենց մեղքին պատճառաւ որտեղնին կորած չէ . անոր համար իրենց պէս թշուառական մեղաւորներուն մի միայն վերկի՞լը Վրբաութեան ըլլալ ընդունելով չեն սկսիր : Բայց բնութեան ուժով ճամբայ կ'ելին, ու շուտով կ'իջնան . ինչու որ ճամբատու պէս չեն ընդունիր Վրբաութեան ու անով չեն մտնիր : Ես պատճառաւ է ան հարցումը, թէ՛ Վրնէն ներս մտնը : Ես հարցումը միշտ մեր նմաներուն ընելու ենք մենք :

տեսնելն էր, անոր ետեւն հաւ գոց իր կնիկն ու իր զաւկը-
ները հոն տեսնելու ու բախտութիւնը ։

Վառապահող . Բայց հիմա որ աս մասին վրայ կը խո-
սես, ներք ինձի որ ասոր վրայով քու կարծիքդ խնայում ։
Ոմանք կը հարցընեն թէ արդեօք իրար պիտի ճանչնանք
երբոր հոն երթանք ։

Վառապիրտ . Ի՞նչ կը կարծես, արդեօք անոնք ան ա-
տենը իրենք զիրենք պիտի ճանչնան, կամ իրենք զիրենք
ան երջանկութեանը մէջ տեսնելու համար պիտի ուրա-
խանան . թէ որ անոնք իրենց անները պիտի ճանչնան ու
պիտի ուրախանան, ինչ[՞]ու համար ուրիշներն ալ չճանչ-
նան՝ ու անոնց երջանկութեանը վրայ ալ չուրախանան ։
Գարնեալ՝ որովհետեւ մեզի մերձաւոր ասնելութիւն անե-
ցողները մեր երկրորդ աններն են, թէպէտ և աս ասնելու-
թիւնը պիտի շնայ ան ասները, սակայն ինչ[՞]ու համար
իրաւամբ պիտի չհետեցընենք թէ աւելի ևս ուրախ պիտի
ըլլանք մենք անոնց հոն ըլլալը տեսնելու, քան թէ ա-
նոնց հոն չըլլալը ։

Վառապահող . Եղէ՛ կ' կ' խնայում թէ քու վրայդ ի՞նչ
է աս մասին . իմ ճամբորդութեան սխալուս վրայով ու-
րիշ քան անի՞ս հարցընելու * ։

Վառապիրտ . Ել[՞] . քու հարց ու մարդ կ'ուզէի՞ն որ
գուն ճամբորդ ըլլաս ։

Վառապահող . Չէ . բոլոր մտքն անցնելու միջոցները
ի գործ գրին որ համոզեն զիս ասնը մնալու ։

Վառապիրտ . Բայց ի՞նչ կրցան ըսել անոր գե՛տ ։

Վառապահող . Ըսին թէ ծուլութեան կեանք մըն է

* Աստուանունը քրիստոնէական շխախտար քննուելն ու
մանրամասնաբար փորձուելն, ինչու որ իր ներքը անե-
ցած յայտն պատմաւ մը կրնայ տալ ինչ ։ Գրեալ թէ
ինչ[՞]ու և ի՞նչ պատմաւոր համար սխալ ճանապարհորդ ըլ-
լալ ։

ան . և թէ՛ ես ինքնա ծուլութեան ու զատարկութեան
հակամարտան որ չըլլայի , ամենեւին պաշտպան պիտի չըլ-
լայի ձանձաղարհորդի փննակին * :

* Բաճարախոյ . Ուրիշ ի՞նչ ըսին :

Դաճարախոյ . Ըսին թէ ֆրասակար ձանձաղ մըն է ան .
մանաւանդ թէ՛ ըսին՝ աշխարհի մէջ ամենեւնի ֆրասակար
ձանձաղ ան է , որ ձանձարոյները կ'երթնան :

Բաճարախոյ . Բնօրէն չոյց տուի՞ն թէ՛ որ մասին այնպէս
ֆրասակար է ան :

Դաճարախոյ . Այո՛ . շատ մասերու մէջ :

Բաճարախոյ . Ըսէ՛ նայինք անոնցմէ մէկ յանիները :

Դաճարախոյ . Ահապէս ինչ ֆրասին փոքրով խոսեցան

* Ըսեն զարու մէջ բարեպաշտութիւնը առ նախատին-
քը կրնայ : Փարսաւան ըսաւ Մովսէսին ու Իսրայէլացիներն-
րուն . “ Նշոյլ էք զուր՝ ծոյլ , անոր համար կ'ըսէք թէ՛
Լըթմանք՝ Տերունք զո՛ն մասաւցանենք” : Լըփչ է . 17 :
Մարդիկ բնականաբար կը մտածեն թէ , Ըստուծոյ ան-
միջական ծառայութեանը գործածուած ժամանակը ոչինչ
անզը կը կորսուի . ուստի թէ՛ որ յրիստոնեաց մը ամեն
շարքով նոյնչափ ժամանակ ծախէ Սուրբ Կրթները կարգա-
լու , առանձնական ու հրապարակական աղօթքի գանձե-
լու , բարեպաշտական խոսակցութիւններ ընելու՝ եւ , որ-
չափ ժամանակ որ իր ընկերը զրոսանքի ու զոյգական հեշ-
տութեան կու տայ , իսկոյն նոյն մը կ'ելլէ անոր վրայ թէ՛ իր
ժամանակը պարագը կ'անցընէ , ու իր ընտանիքը ազգա-
տութեան հասցընելու փոյց է : Այս որովհետեւ աշխարհի
մարդոցմէ առ նախատինքը ընդունիլ կը յուսացուի , ա-
նոր համար բոլոր հաստատեցեալներուն կը փոյլէ որ ամեն
չար երեսցիմէ փախչին . ու իրենց սեփհական գործքին մէջ
զոյճի ժրութիւնով մը ժամանակ գանձելու ջանք ընեն ,
խահեմութեամբ իրենց ծախքերը չափաւորեն , ու բոլոր
իրենց գործքերը ազէկ կերպով կատարեն . որպէս զի
ժամանակն ան ազխութեամբ ըրած բամբասանքը լռեցը-
նեն :

ինձի՝ ուր որ Վրիստիանոս մնալ մնացեր էր խեղդուել լու : Ըսին թէ Ռեկզզերուզին աշտարակին վրայ պատրաստ ազնվանաւորներ կայնած են՝ որ Անդ Գունէն մեծն լու համար գուսը զարմոզն թան վրայ նեակեր նեակեն : Դասե պատմեցին ինձի անասաներուն ու մեւ թ ըսաներուն վրայո՞վ , առ իսններուն վրայո՞վ , ու նաև ան երկը հսկաներուն՝ պոսնչն Լորիւնահէզին՝ Խաչատուրիչին ու Երգարապանին վրայո՞վ : Դարնեալ ըսին թէ Խանարհու թեան Զորին մէջ մէկ շար ոչի մը կայ , որ գրեթէ Վրիստիանոսին կեանքը պիտի զրուէր : Եանցմէ զաս՝ Մահուան Ըստքին Զորին պիտի սնցնիս ըսին , ուր կը կենան ուրուսկան ոչինները . ուր տեղի լըսը մթութիւնն է . ուր որ ճամբան սրողայթնեցո՞վ խորխորասաներո՞վ՝ թակարթնեցո՞վ ու ծուղակներո՞վ ընցան է : Պատմեցին նաև Զսկայ Յուսահաստի ինձին ու Երկրայութեան Եմբոցին , ու ճամբորդներուն ան տեղը քաշած փնասին վրայո՞վ : Դաս ըսին որ Սահարգեալ Երկրէն պէտք է որ անցնիմ՝ որ փնասակար է . ու թէ ամեն ասանցմէ ետե պիտի գանձեմ՝ մէկ գեա մը՝ որուն վրայ կամուրջ չկայ . և թէ ան գետը թ՝ ու Երկնային Վաղարին մէջտեղը կ'իջայ :

Վաղարիս . Ես մը մն էր :

Վաղարիս . Չէ . սա ալ ըսին ինձի որ սա ճամբան խորխորաներո՞վ ընցան է . ու հոն բարի մարդիկը ճամբէն զարմոզն լու համար զարմանակալ աններ կան :

Վաղարիս . Ըսցց ի՞նչպէս կը հաստատեին աստիկայ :

Վաղարիս . Ըսին թէ՛ Երեսրհիկ Խնաստունը հոն պահուրած կը սպասէ խորխորու համար : Ըսին ևս թէ փարթակցին ու Սեղմաւորը միշտ ան ճամբան վրայ են : Դարնեալ ըսին թէ Նրուստիարը , Ըստասիան ու Դեմաւը անշուքս զիս պիտի բանեն . թէ Ըսողորդոզն ալ իր սրողայթնին մէջ պիտի լգէ զիս . և թէ՛ իսկ Տգի-

առ թիւանին հետ պիտի համարմանկիմ՝ երթալ ան դու-
սը՝ ուրիկ որ ինք կա խրկուեցաւ ըլլալին քովն եղած
ան ծակը , ու անիկ ալ կարճ ճամբով դժոխքը խրկու-
եցաւ :

Վաւառիք . Իրաւ որ ստիկոյ բառական էր քեզ վախ-
ցընելու . բայց արդեօք այսպանով լինցաւքն :

Վաւառիք . Չէ , կեցիք : Ինձի պատմեցին եւ
չառ մը մարդոց վրայով՝ որոնք առաջնանէ առ ճամբորդու-
թեանը կեօք զարկեր՝ ու անոր մէջ շատ մը յառաջ գացեր
են , ան փառքին նշոյլը գտնելու՝ որուն վրայով ստանն ա-
տեն շատերը խտեր էին . բայց վերջը կա գարններ ու իրենք
զիրենք յիմարի կարգ դրեր են՝ գտնեն դուրս ան ճամբուն
մէջ սոք կտտելուն համար , որով՝ իրենք թաղաքը ուրա-
խացեր է : Ու այսպէս ընդունբուն մէկ քանիին անունը
տուին . ինչպէս Պինապլուին ու Խաչիգոսակոյց , Պա-
կածուն ու Վախկտալ , Սըրբեալն ու Երանի Ընա-
տաւանը , և մէկ քանի ուրիշները . որոնցմ անանք շատ
հետու գացեր են որ նային թէ ի՞նչ կրնան գտնել , բայց
որչափ որ գացեր են՝ մէկեքնին ալ փետուրի մը ծածրու-
թեան չափ օդուս մը չէ գտեր :

Վաւառիք . Ըլ ուրիչ բան ըսի՞ն քեզ վախցընել-
լու :

Վաւառիք . Ըլթ , Պարան Երկիւղած անուն մէկու
մը վրայով պատմեցին՝ որ ճամբորդ է եղեր , ու իր ճամբան
այնպէս առանձին ու տխուր գտեր է , որ բնաւ մէկ հան-
գիստ մամ՝ մը չէ ունեցեր անոր մէջ . ու թէ Պարան Հու-
սահատուրը գրեթէ սովամահ պիտի մեռնի եղեր հան . և մա-
նաւանդ՝ թիչ մնաց որ պիտի մեռնայի , բուն ինքը՝ Վրիս-
տիանոս ալ՝ որուն վրայ այնչափ շոտնչ եղաւ , Երկնոյն
իմաց մը ստանալու համար բոլոր իր փամեղասոր մեռնար-
կաթիւններէն ետե թէ և որչափ ալ որ իր կողմինները
բանը կը ծածկէին՝ ստիպն ճշմարտապէս ընկզմեր է Սև

Գեախն մէջ , ու մէկ սոյք մըն ալ չէ կրցեր բնաւ յառաջ երթալ* :

Վառլաւոր . Ես բաներուն մէկը չգիտցուց բեզ :

Նաւապաւիգ . Չէ . անոնց ամեն մէկը միայն մէյմէկ ոչնչութիւն երեւոյ քննի :

Վառլաւոր . Ի՞նչպէս եղաւ ասիկայ :

Նաւապաւիգ . Ինչպէ՛ս . ես գեա կը հաւատայի Պառն Տ՛շնարատիտիսին ըստնին . ու աս թմ՛ հաւատքս անոնց ամենն ալ յազմել տուաւ քննի :

Վառլաւոր . Իրեմն աս եղաւ թաւ յազմութիւնդ . այսինքն՝ թաւ հաւատքդ :

Նաւապաւիգ . Եւրպէս եղաւ . հաւատացի՛ ու հեռեաւ պէս դուրս ելայ , ճամբան մտայ , քննի գե՛մ կեցողներուն բարբին հեա ձեռնկուեցայ , ու հաւատաւորով՝ աս տեղս եւեկայ † :

* Ի՞նչպէս բնական է աշխարհասեր մարդոց՝ Տերտլի ճամբաները վատահամբասել , ու վախցընել զանոնք որ նոր կ'ելլին ճամբարդութեան՝ անոնց պատահելու վտանգունքն ու գե՛մուարութիւնները առնենին գնելով : Ինչպէս ահա հոս ալ մէկ խոսք մը չկայ Տերտլի ճամբաներուն մէջի բերկրութիւններուն՝ միտիմարութիւններուն եւ ուրախութիւններուն միայրով : Պատճառը ան է որ ամենեւին չեն հաւատար ան բաներուն . անոր համար չեն կրնար խորիլ անոնց միայ : Իսկայ եւ այնպէս մեր սրտերուն հաւատարմութեանն ու անկեղծութեանը փորձ մը կ'ըլլայ ասիկայ :

† Ահա հոս կը տեսնենք թէ Վրիստոսի յառնամարտիկ գիտարքները՝ ամեն բան հաւատքին կ'ընծային : Հաւատքով ճամբայ կ'ելլին , ու հաւատաւորով կը շարունակին ու կը յարատեւեն : Եսանկով բոլոր փառքը կ'ընծային Վրիստոսի , որ հաւատքին աւարկան՝ հեղինակն ու կատարողն է : Ես տեղս իրենց հաւատարմութեանը միայ պարծիլ չկայ . իրենց գործերուն արժանաւորութեանը միայ գոգնուիլ չկայ : Չէ . ինչու որ ճշնարտութեան համար

Ո՛վ որ կ'ուզէ հոս գոյ անձայ՝
 Երեսօթիւն Զըմարիտ ,
 Եհա մեկը որ կը կենայ՝
 Եմն ասեմ հաստապիտ ,
 Ունի և րկիւղ բնաւ զինքը
 Պիտի բերել զչլալու .
 Իր աստիճան հաստաւ մարմն ,
 Ն'անապարհորդ ըլլալու :

Ո՛վ որ զինքը շքնապատէ
 Աչարհուրելի խաղերով ,
 Ինքզինքը կը խառնէ ,
 Իսկ ան կ'անկնայ ուժով .
 Երեսնէն վախ չունի , կ'եկոյ
 Շահային հետ կ'ուսելու ,
 Որ իրաւունք ինք ստանայ
 Ն'անապարհորդ ըլլալու :

Ո՛չ ուրուսիան՝ հչ չար հողիք
 Արման գողիչ իր հողիցն ,
 Դիտել թէ կեանք կը ժառանգէ
 Նա մերժուցէս ըստողն .
 Ուրեմն իր միտքը զերծ է
 Սարգոյ խաղէն վախճալու ,
 Եւ՛ կ'աշխատի գիւնը ցորեկ
 Ն'անապարհորդ ըլլալու :

Եր միջոցիս անմտք Արխարդեալ Արկիիրը հասան , ուր
 որ ոչը բնականաբար թմբութիւն կը բերելը մարդան
 վրայ : Ու ան անզը բաշտրովն փուշ ու տաստակ բու
 սան էր . միայն թէ անզ անզ զուարմանքի հոգիմաւոր
 անզեր կային՝ ուր՝ եթէ մեկ մարդ ժը նստի կամ ցնամայ ,
 տարախուսելի է կ'ըսեն անմտք՝ ալ անոր աս աշխարհիս

Նա հաստիոց հոգիները ազատած են՝ ու կ'ասեն այնպիսի
 Սուրբ Գրոց հակառակ անապարծ շաղկապիտ թիւնները :

մէջ ելնել կամ արթննալը : Աստի սա անապատեա կ'անցնէին անոնք՝ ու Պարան Վաղնախորաը առննուն կ'երթար , որովհետեւ քնքն էր անոնց առաջնորդը : Պարան Ղընարաութեան համար՝ Նահատակոյն ալ իրքն վերջնապահ ետնուն կ'երթար , փոխնալով որ չքոյն թէ շարաննի մը՝ կամ փելապ մը՝ կամ հսկայ մը՝ կամ աւազակ մը անոնց ետեմնեմուն վրան յարեակի ու այնպէս փնաս մը ընէ : Ես անգը անոնք յառաջ կ'երթային՝ իւրայնունչի բը իր թուրը քաշած : որովհետեւ գիտէին որ փանգուտը անգ մըն էր ան * : Նաև կրցածնուն շափ իրար կը քաղալէրէին : Պարան Տեարամբաին հրաման քսա Պարան Վաղնախորաը որ իր ետեմն քալէ , ու Պարան Շուսահաուրը Պարան Նահատակոյն հսկողութեանը աակն էր :

Բայց շատ յառաջ չցացած՝ թանկը մուշ մը ու մըթութիւն մը ինկաւ բուրբին փոյ . այնպէս որ խել մը ասան հասիւ թէ իրար կրնային տեսնել : Աստի արատարեցան ասնն մը խտելով երթալ որ իրար շարունցընն , որովհետեւ ասանց տեսնելու կը քալէին † : Արտա յայնի է որ անոնցմէ ասննն շան ալ շտակ շտակ

* Նրեմունի անապատհարդներ՝ գուք որ աղէկ անոնց էլած էք՝ ու երկար ասնն աղէկ յառաջացած էք , մտածեցէք որ տակաին աշխարհի մէջ էք , որն որ կախարգեալ երկիր է : Ղանչեք ներ առ անգը հանգստութիւն փնտելու կամ ասոր կախարգիչ հոմանաւոր տեղերուն մէկուն մէջ քնանալու փանդը : Թնէ և ներ մերթնեմը քոյնած բլլան՝ ներ հոյնեմը նուազած բլլան՝ ու հոմանաւոր տեղերը հրապուրիչ , բայց և այնպէս զգուշացէք : Հասնէ ընչեք գուք զնեզ : Եւ որտարն յուսացէք զորութիւն զաննէ՝ ու Սիրելին հանգստութիւն , իր նունրուն մէջ յառաջ երթալով :

† Թնէ և զգուշացմեմը կորնէին՝ ըստը անցին՝ ու հանգստութիւնեմը նզնն մեզ , բայց հաւասարը ասննուն անգը կը լեցընէ :

ճամբան չէր կրնար երթալ . ալ որչափ էս առաւել կնիկներն ու աղարը , որոնք սարով ալ սրտով ալ փափուկ էին : Այս սակայն իրենց առաջնայապահին ու վերջնայապահին քաղաքներսկան խաչերոպէ կամոց կամոց յառաջացան :

Աս տեղիս ճամբան ալ՝ մարդը շատ կը յոգնեցընէր՝ ապնաւ ու ջեխտաւ ըլլալով : Աւ բոլոր սա տեղը ինչան մը կամ պանդոկ մըն ալ չկար՝ ուր տկարները կարենային զգրանալ : Աստի կը ազային՝ կը հեծէին ու կը հտառչէին . ինչու որ մէկը կը զԸՐԷՐԷՐ թուփի մը վրայ կ'իյնար , մէկ ուրիշը ազփին մէջ ամուր մը կ'ընկզմէր , ու ազոցմէն սմանք իրենց մուշակները ջեխին մէջ կը կորանցընէին . մէկը կը կանչէր թէ՛ կ'ընկզմի՛մ , միւսը թէ՛ ս'ւր էք . ու երբորդը՝ թէ՛ թուփերուն մէջ այնպէս ամուր բռնուեցայ , որ չեմ կրնար ազատիլ անոնցմէ :

Ասք վրայ զայնին հոխմուսար տեղի մը հասան , որ տարակ էր՝ ու կ'երեւար թէ ճամբորդներուն շատ հանգըտաութիւն պիտի տար . քանզի զալարիներով զեղեցկացած , նստարաններով ու բազմեցներով զարգարուած , ու վրան վայելուչ կերպով շինուած էր : Պատիակ մահին՝ մըն ալ կար , որուն վրայ կրնար հանգչիլ յոգնողը : Ընն տանք մտածելով հարկաւ պիտի խորհի մարդ՝ թէ խիստ հրապուրիչ տեղ մըն էր ան . որովհետեւ ճամբորդներն ալ ճամբուն զէլութեանն արդէն սկսեր էին տկարանալ : Ընց 'ի վերայ այսր ամենայնի անոնցմէ մէկը ամենին հակամիտութիւն մը շքուցուց հոն կանկ ասնելու : Մանաւանդ թէ՛ իմ խնցածիս նայելով՝ շարունակարար այնպիսի լաւ զգուշութիւն կ'ընէին իրենց առաջնորդին տուած խրատներուն , ու ան ալ այնպէս հաւատարմարար կ'իմացընէր անոնց վրանդները՝ ու վրանդներուն բնութիւնը՝ երբոր անոնց մտանալու վրայ կ'ըլլային , որ ստիզարար անոնց խիստ մտ ըլլալունն աւելի կը սրտա-

տէին , ու աւելի գիրար կը քաշալերէին՝ մտքմտման ու բաւարար : Եւ հաջնաւոր տեղը կը կոչուէր Նշանակաւոր Կարեւոր , ան գիտեմտքը՝ որ եթէ կարելի է՝ ճամբորդներին տեսնել հոն հրապարակ հանգստանալու՝ երբոր յոգնած են անոնք :

Այս երազիս մէջ տեսայ որ աս իրենց առանձին ճամբուն մէջ քառալ գացին՝ մինչև որ տեղ մը հասան՝ ուր որ մտադ մը գիտեմտք կրնար կարանցընել իր ճամբուն : Գրանք որ թէկոյէս եւ լըս աշտով իրենց առաջնորդը ազէկ գիտէր սխալ ճամբաները շխտակէն որոշել , բայց մտիտ տեղը դժուարութեան մէջ մնայ : Սակայն ինքը իր ծոցը ուղեցոյց մը ունէր , որուն մէջ նշանակաւոր էին բոլոր ան ճամբաները որ Լըրկնային Վարդապետ կը տանին կամ անկէ կը բերին : Ուստի ճիշտ մը վարակց , (որովհետեւ առանց արեւմտանոցի տեղ մը չէր երթար ,) ու նայելու իր թուղթին վրայ , որ կ'իտնայրնէր իրեն թէ ան տեղը զոտւանայ՝ որ ալ կողմն ճամբան գաւանայ : Այս թէ որ ինք աս տեղը զոտուրութեան շքնէր իր թուղթին նայելու , հաւանակամարար բոլորը մէկէն յեխին մէջ պիտի ընկզմէին . ինչու որ քիչ մը անգին իրենց առէնք՝ եւ ան ալ խիտ մարտը ճամբուն ծոցը ազնուից փոս մը կար , ով գիտէ թէ ո՞րչափ խորունկ՝ ճամբորդները անոր մէջ ձգելու կորստնայրնելու համար հոն շինուած :

Են առնել ես ինձի մտածեցի՝ թէ ան որ ճամբորդութեան երթալ կ'ուզէ , հարկաւորապէս աս ուղեցոյցէն մէկ հաս մը իր քովն ունենալու է , որպէս զի երբոր գրժուարութեան մը մէջ մնայ , նայի թէ՛ ո՞ր ճամբան բռնելու է :

Ենկէ ետեւ աս Սախարովալ Լըրկին վրայէն գացին մինչև որ ուրիշ հոգնաւոր տեղի մը հասան , ու անիկայ շխտակ ճամբուն քովը շինուած էր : Եւ հաջնաւոր տեղին մէջ երկու հոգի կը շնամային , որոնց անուններն էին Են-

Հոգու համեմատաբար : Եւոնց երկուքը նամբարգու-
 թեանք մինչև առակու եկեր էին , բայց հոս՝ իրենց նամ-
 բարգու թեանք յոգնած ըլլալով հանգստանալու համար
 նստեր ու խորանի զանի մը մէջ ինկեր էին : Նամբարգ-
 ները ասոնց տեսնելուն հանգարու կոչնեցան՝ ու գլուխներն
 երկրջուցին . ինչու որ գիտէին թէ ան յնացողները աղե-
 աստի գինակի մը մէջ էին : Եւ ասունը սկսեցին մտածել
 թէ ինչ ընեն . արդեոք անոնք ան իրենց զանին մէջ
 ձգելով անցնին երթանն , թէ յովերնին երթալով աշ-
 խատին զանոնք արթնցընելու . ուստի վնակցին որ եր-
 թան արթնցընեն զանոնք . այսինքն՝ թէ որ կրնան . բայց
 առ գլուխ թեանքը՝ որ իրենք ձէ հան նստին՝ ու ձէ ալ
 ան հոգնաւորակցին մտաուցած հանգստութիւնն ընդու-
 նին :

Եւ յայնչ անքա մտան ու մարդոցը խոսեցան՝ և իւրարան-
 չիւրը իր անունոցը կանչեցին . ինչու որ կ'երևայ թէ ա-
 ռաջնորդին կը նսնջնար զանոնք . բայց ձէ անքա կար ու
 ձէ պատասխան : Եւ ասունը առաջնորդը ցնեց զանոնք՝
 ու ինչ որ կրնար ըրաւ անհանգիստ ընելու զանոնք : Եւ
 ասունը անոնց մէկն ըրաւ . Ար վնակեմ՝ քեզի երբոր իմ
 աստիս ասնեմ : Եւ խոսիս՝ առաջնորդը իր գլուխը ե-
 ըրցուց : Ար յափ ժամանակ որ կրնամ իմ թուրս նեղս
 բանել , պիտի կուտիմ , ըսաւ միւսը : Եւ որ վրայ տը-
 զոցը մէկը խոսաց :

Եւ ասունը Վրբաթին ըրաւ . Ի՞նչ պիտի նշանակե-
 ասիկայ : Եւ առաջնորդն ըրաւ . Վրանքնուն մէջ կը խո-
 սին : Թէ որ զարնես անոնց՝ ինչն պիտի կամ ուրիշ
 ինչ որ ընես անոնց՝ առ կերպոյն պատասխան կու տան
 քեզի . կամ ինչպէս որ ասոնցմէ մէկը ասնեց՝ երբոր
 ծոզին ալիքները զնցըր կը ինչէին ու նստի մը սրանին վրայ
 պատկոյն պէս կը յնանար , կ'ըսէր՝ « Երթ ընցած ասունս՝
 զանիկայ նորն պիտի գնաուեմ » : Եւսմ . ից . 34 , 35 :

Վիսակս որ երբ մտորդիկ յունեցնումն մէջ խափն , ինչ որ ըլլայ կ'ըսեն . ու իրենց խաղըննէ բանականութեամբ և ոչ հաւատարմ կատարեալ է : Իրենց խաղին մէջ անհամանայնութիւն մը կայ հիմն , ինչպէս որ առաջ իրենց ճամբորդութեան երթալուն ու աս անզը նստելուն մէջ կար : Եւրդ՝ աս է զեշտութիւնը . որ երբ անզոյնները ճամբորդութեան կ'երթան , յամենն տասնութը պայակս կը պատահի իրենց : Վանդի աս Պախարդեալ Լըրկիրը ինչնամայն՝ ճամբորդներուն վրայ յարմարեմունք վերջին անգն է . անոր համար՝ ինչպէս որ կը տեսնէք , անիկայ զրեթէ ճամբուն վերջը հաստատուած է , ու անանկով անելի վշտանգասոր է մեզի : Վանդի Ե՛րբ աս յիսնները պիտի փափաքին նստելու , եթէ ոչ երբոր յոգնած ըլլան . ու Ե՛րբ յոգնած պիտի ըլլան , եթէ ոչ իրենց ճամբորդութեանը զրեթէ վտրմանին , կ'ըսէ ինչնամին : Ենոր համար է՝ կ'ըսեմ՝ որ Պախարդեալ Լըրկիրը պաշտօն մաս է Բնըդի երկրին , ու անոնց ճամբուն վտրմանին : Ուստի ճամբորդները իրենց աննրան ինոյ զգուշանան , որ ըրջոյ ինչ այնպէս պատահի անոնց ալ՝ ինչպէս որ կը տեսնէք ինչ աս մտորոցը պատահեցաւ որ յնայեթ են , ու մէկը շքմար արթընցընել զիրենք :

Եսոր վրայ ճամբորդները զողալով կը փափաքէին յոտաջ երթալ . միայն ինչ իրենց առաջնորդին ազաւեցին որ ճշտագ մը վրակ , որ իրենց ճամբուն մնացածը ճշտագի մը լուսին արնութիւնովը կարենան երթալ : Ուստի ճշտագ մը վտրեցին՝ ու աս ճամբուն մնացածը անոր լոյսովը անջուցին ինչպէս և մտիմը ըստ մեն էր * : ք Պիտ . և .

* Սեր ստացը յայլերան առաջնորդ ըլլալու մի միայն լոյսը Լստունոյ խաղն է : Են որ ասիկայ զանց կ'ընէ յիմար է : Են որ ուրիշ մը կը նարէ , կամ ուրիշ լոյս մը կը փնտրէ իրեն առաջնորդելու , ինչպէնոր է , ու ըսածը չիտար :

19 : Բայց աղայն սխեցին սաստիկ յոգնիլ , ու ճամբորդաները Սիրոզն աղաղակեցին որ իրենց ճամբան գիւրացնէ : Ուստի զիչ մըն ալ յառաջ երթալուն հով մը ելաւ որ մնալը փարստեց ու ողբ աւելի պայծառացաւ : Եւ սակայն տակաւին շատ ճամբայ ունէին Կախարդեալ Լըրիքն գտաւ ելելու . միայն թէ հիտն կրնային իրենց յալելու ճամբան ու իրար տեսնել :

Երգ՝ երբոր գրեթէ առ երկրին ծայրը հասան՝ իմացան որ իրենցմէ զիչ մը առաջ մէկ ահաւոր նայն մը կար՝ որ կը թուեր թէ մեծ նեղութեան մէջ եղող մէկէ մը կ'ելլեր ան : Եւսպէս յառաջ կ'երթային ու իրենց առջև կը նայէին . և ահա իրենց թուեցաւ թէ մէկը կը տեսնեն ծնկան վրայ եկած՝ նեղերն ու աչքերը վեր վերցրուցած՝ ու ջրակուսանքութեամբ իրր թէ վերը բնակող մէկու մը իր խոսքը ուղղած ըլլար : Սա գացին՝ բայց չիրան իմանալ թէ ի՞նչ կ'ըսէր . ուստի կամայ կ'երթային որ միտը ընկնէ : Ընկնելէն ետեւ ելաւ կայնեցաւ , ու սկսեց զեպ 'ի Լըրիքային Վաղարը փոփել : Ընտանը Պարոն Վախարարը անոր ետեւն կանչեց ըսելով՝ Բարեկամ , բարեկամ , կեցիք յեղի ընկերանայ , թէ որ Լըրիքային Վաղարը կ'երթաս , ինչպէս որ ինձի կը թուի : Ուստի մարդը կայնեցաւ , ու անոնք հասան անոր : Բայց Պարոն Ողջախոհը անիկայ տեսնէին պէս ըսաւ . Եւ առ մարդը կը ճանչնամ : Պարոն Նահատակողն ալ հարցուց թէ , Եղէ՛ թիւ է : Պատասխան տուաւ թէ՛ Սէկն է՝ որ իմ բնակած երկրէս կու գայ . իր անունն է՝ Եմրակայ . տուգիւ շատ աղէկ ճամբորդ մըն է :

Ուստի իրարու հասան , և ահա իսկոյն Եմրակայը ծեբունի Ողջախոհին ըսաւ . Բարե՛ հոյր Ողջախոհ , զժամ ալ հաս ես : Եւսն . ինչպէս որ քու հաս ըլլալը յայտնի է , այնպէս ալ իմն : Սնծուպէս ուրախ եմ՝ որ յեղ առ ճամբուն վրայ գտայ՝ ըսաւ Պարոն Եմրակայը : Նմանապէս

էս ալ ուրախ եմ որ քեզ ծնկան վրայ եկած գառայ, ըստ
 միւսը: Ան ասեմը Պարոն Վերակացը կարմրեցաւ ու ը-
 սաւ: Բայց ի՞նչ կ'ըսես, զիս տեսմբ դուն: Այո՛ տե-
 սայ, ու սրտանց ուրախացայ տեսեմիս վրայ, ըստ մի-
 սը: Ինչմ'ու: Ի՞նչ անցաւ մտքեզ, հարցուց Վերակացը:
 Ի՞նչ պիտի անցնի, պատասխանեց ձերունի Ողջախոհը.
 մտանեցի թէ պարկեշտ մարդ մը գտանք ճամբուն վրայ, ու
 ըստ շանցած իր ընկերութիւնը պիտի վայելենք: Ինչ որ
 սխալ չէ խոսածդ՝ ի՞նչ երջանկութիւն է սա ինձի, ըստ
 Վերակացը. բայց թէ որ ես այնպէս չեմ՝ ինչպէս որ
 պետք է ըլլամ, միայն ես պիտի կրեմ պատիւը: Ճշմու-
 թիս է ըստ միւսը. բայց սա քու երկիրդդ աւելի կը
 հաստատէ զիս՝ թէ ճամբորդներուն Իշխանին ու քու հո-
 զուշդ մէջ ամեն բան ազնկ կարգաւորեալ է: Քանզի
 ինք երանութիւն կու տայ երկիրդանին: Առաւ. իջ. 14:

Նաւասարտ. Բայց՝ կ'ըսայք իմ, կ'աղաչեմ պատմե՛
 մեզի՝ թէ ի՞նչ պատճառաւ սա ասեմս ծնկան վրայ եկեր
 էիր դուն. արդեօք մեկ յատուկ շորհք մը ընդունե՞լք
 պարտաւորեց քեզ ան բանն ընելու, կամ թէ ուրիշ մեկ
 բան մը:

Մըտալ. Աը տեսնե՞ք որ մենք հիմա Պախարդեալ
 Երկրին վրայ ենք. ու երբ որ ես ինձի յատալ կ'երթայի,
 կը մտածեմ թէ սա տեղս ճամբան ձրշափ վտանգաւոր է.
 ու ձրշափ անմիջք՝ որ մինչեւ անգամ այդչափ տեղ ճամ-
 բորդութեան եկած էին՝ սա տեղս կեցան ու կործանեցան:
 Աը մտածեմ ես թէ ի՞նչ կերպ մահուամբ սա տեղս կը
 կործանընէ մարդիկ: Աս տեղ մեռնողները ծանր հիւան-
 դութիւնով մը չեն մեռնիր. պարպափեկբուն մեռած մահը
 դժուարակիր չգար իրենց: Քանզի քունի մէջ սխաւած
 ճամբորդութիւնը հանդատութեամբ սխաւած ճամբորդու-
 թիւն մըն է: Մանաւանդ թէ սա տեղին հիւանդութիւնը
 կամբով կ'ընդունի մարդս:

Ախն Պարան Ողբարհուհի անոր խոսքը միջահասակով ըսաւ . Տեսնո՞ր զանձ ան երկու մարդիկը որ հովանաւոր տեղին մէջ քնացեր էին :

Եւրոպայ . Եւրո՞ պո՞ . Ենհողն ու Յաննապատանը տեսայ հան : ու կարծես թէ հան պիտի պտակին՝ մինչև որ սրտին : Եւրոպ . 3 . 7 : Բայց ներքեցէք ինծի որ իմ պատանութիւնս ընեմ՝ : Ինչպէս որ ըսի՝ երբոր պտակի մտածութեան մէջ էի , պատաւ՝ բայց զեղեցիկ հանդերձ ներսով կին մը ելլաւ իմ գեմն , ու երկք բան տաւաւ ինծի . պտակն՝ իր անձը , իր քսակն ու իր անկողինը : Ախն՝ շխտակը ան է որ ես յոգնած ալ էի քնհաս ալ . նաև աւար հացի կարտա աղքատ : Ե զուցէ ան խորամանկը գիտէր անիկայ : Վանք որ մեկ երկու անգամ մը գնացը հերքեցի , բայց ան իմ ըրած հերքումներս չէր նկատէր ու կը ժպտէր : Են ասանը սիսեցի բարկամալ , բայց ինք ամենեւին բանի մը տեղ չգրաւ անիկայ : Հետոյ նորին տառաջարկութիւններ ըրաւ ու բտաւ՝ որ եթէ ես իր կատարարութեանը տակ մտնեմ՝ , ինք մեծութեան ու երջանկութեան պիտի հասցընէ զիս : Վանդի ես աշխարհի թագուհին եմ՝ ըսաւ , ու մարդիկ ինծմով կ'ըլլան երջանիկ : Են ասանը իր անունը հարցուցի , ու բտաւ ինծի՝ թէ կը կոչուի Պղզղնակ Խաթուն : Եսիկայ հեռացուց զիս իրմն , բայց ինք քաղցրարանութիւններով տակաւին իմ ետեւն կու գար : Են ասանը ինկան վրայ եկայ՝ ինչպէս որ տեսար , ու ներքեւ համբանալով Ե աղաղակելով աղօթեցի Ենոր՝ որ խոստացաւ օգնութիւն ընել : Եւրպիս ճիշտ ներ եկած ասանը տիկինը իր նամբան գնաց : Հետոյ շարունակեցի գոհութիւն մտառցանել աս իմ մեծ ապատութեանս համար . քանզի ճշմարտացէս կը հաւատամ որ իմ վրաս աղէկ միտք չունէր , հապա աւելի կ'ուզէր որ զիս իմ Խամբարդութեանս վար զնէր :

ներք միշտ մէկ ձամբորդին կամ միւսին դէմը կ'եղին , երբեմն գողնելով ու երբեմն առաջնորդելով աս կեանքին հեշտաւ թիւններուն մէկը կամ միւսը : Երբ ու անամեմ կին մըն է , որսւ հեռ որ ըլլայ կը խօսի : Միշտ նախաստեղով կը ծաղրարանէ ձամբորդները՝ ազգաւ ըլլալուն համար , բայց մեծապէս կը գովարանէ հարուստները : Թե՛ որ մէկը ձագրատար միտ ըլլայ՝ իր գործին մէջ ստակ չափելու , տունէ տուն ազէկ կը խօսի անոր մըց : Արտուխա՛նը տարապայման կը սիրէ : մէկ հացալից սեղանէն միւսը կ'երթնայ միշտ բազմելու : Վանի մը սեղաններ իւրին համար հրատարակած է թէ ինչ ստուածուհի է , ու ան պատմաւոր ռանչը կը պաշտեն զինքը : Խաբէրու յախտեան համար յատուկ իրեն տաններ ու յայտնի տեղեր ունի : ու կ'ըսէ և կը հաստատէ թէ իր ունեցած բարութիւններուն համեմատը մէկը չկրնար ցուցնել : Արտատանայ յորդոց յորդի անոնց հեռ բնակիլ՝ որոնք զինքը կը սիրեն ու կը պատուեն : Փոռոց պէս կը ցրուէ ուկին իր քաակէն քանի մը սեղաններ ու քանի մը անկուրու : Սուրբ որ զինքը փնտան , զինքը գովարանեն , ու մարդոց գրկացը մէջ բնակի : Եւմեմեմ լանկանար գողնէն իր բարութիւնները , ու շախապանց կը սիրէ զանոնք՝ որոնք զինքը շատ կը պատուեն : Բնազէր ու թագաւորութիւններ կը խառնանայ ռանչը թէ որ միայն իր խրատը բանեն , և սակայն անոնցս շատերը՝ մահապարտութեան հասուց , ու բխրապատիկ անգամ սեղններն ալ՝ գժսիրը :

Ս'ժ՝ Ինչ որ արժանութիւն է որ իրեն դէմ կեցայ ես՝ ըստ Մեթակացը , քանզի ե՛վ գիտէ թէ մէր պիտի քաշէր զիս :

Վաղափոր . Ո՛ւր . միայն Մատուտ գիտէ թէ մէր պիտի քաշէր : Բայց ընդհանրապէս շատ յիմարտեան և միտասկար քանկութիւններու մէջ անշուշտ պիտի ձգէր

քեզ՝ որոնք սաստակուսիք ու կորստեան մէջ կ'ընկզմնն մնաք-
 դիկք : Եւ Տէ՛ . 4 . 9 : Ըն էր՝ որ Արիստոզանը իր հորը
 դէմ՝ ու Աերտրոսիանը իր տերսոջը դէմ հանեց : Ըն էր
 որ յորդորեց Աուգան իր Տէրը ծախելու . ան էր որ Վե-
 մուսին խելքը պատկեցուց բարեպաշտ ճամբորդի կեանքը
 ձգելու : Մարդ չգիտեր իր գործած շարութիւններուն
 բազմութիւնը : Ինչն է որ անմիաբանութիւն կը ձգէ
 իշխաններուն ու հպատակներու մէջ , ծնողքներու ու զա-
 կրներու մէջ , գրայքներու մէջ , Էրկան ու կնիկան մէջ ,
 մարմնաց ու հոգեաց մէջ : Ուստի՛ ճիշտ պատուական Միջա-
 կաց , յու անունիդ պէս եղբր , ու երբոր բոլորը կատա-
 րես , անուր կեցիր :

Ըս խառակցութեանն աստեղը ճամբորդներուն մէջ խառն
 ու բախտութիւն մը ու ստանալութիւն մը կար . բայց փեր-
 չը ասկէնը մեկէն ձայնեցնին թող աստին ու սկսեցին եր-
 գել :

Ի՛նչ փանդներու մէջ է ճամբորդը ,
 Մըչափ շատ են իր թնամքները .
 Մըչափ ճամբաներ կան մեզանչելու՝
 Չգիտեր սպարոյ մահկանացու մը :

Ոմանք փոստընն մէջ կը կորստին ,
 Ոմանք տխրակրու մէջ կը թաւալին .
 Ոմանք տապակէն փախչիլ ուզելով՝
 Արակին մէջը կը ջախճեն կ'այրին :

Ըսկէ ետեւ գլանոնք կը գիտէի ես՝ փնչու որ եկան Վե-
 լայի երկիրը , ուր որ տրեզակը գիշեր ջորեկ կը ճառագայ-
 թէ : Ըս տեղը յոգնած ըլլալնուն պատճառաւ իրենք
 գիշերք աստեւ մը հանդատանալու տաին : Ըս որովհետեւ
 ճամբորդներուն համար սա երկիրը հասարակաց էր , ու աս
 տեղի պարտեղներն ու այգիները երկնաւոր քաղաքին լմա-
 գատրինն էին , անոր համար ասոնք ազատութիւն ունեցին

անոր բաները համարակ զործածելու : Բայց ասոնք թիչ ժամանակին մէջ շուտով զորացան հոն . բանոցի զանգակները այնպէս զարնուեցան՝ ու փողերը շարունակարար այնպէս քաղցրամուսոց կը ֆլէկին՝ որ շիրջան յնանալ , բայց և այնպէս այնչափ զորութիւն ստացան էին՝ որպէս թէ խորունկ քունով մը յնացան ըլլային : Դակ սա տեղս փողոցներուն մէջ քաղցրներուն բոլոր ձայնը սա էր թէ՛ Ուրիշ ճամբորդներ եկան քաղաքը : Ու մէկ ուրիշը կը պատասխանէր ըսելով . Եւ այդչափ ճամբորդներ անցան չուրիւն , ու ստիպելն զաներիւն ներս ընդունուեցան այսօր : Դարմուալ կը գտէին թէ՛ Եհն հիմա շուտօր-ներու գունդ մը մտաւ քաղաքը , որով դիտենք թէ՛ ճամբուն վրայ ուրիշ ճամբորդներ կան : Վանոցի անոնք հոս եկան անոնց պատելու , ու անոնց ունեցած սիրտներուն համար դիտենք սխիթարելու : Եւ ասանը ճամբորդները եկան ու անոյն սաղին պարակցան : Բայց հիմա իրենց տխուհիները թ՛նչպէս լեցան երկնային ձայներով , ու իրենց աչքերը թ՛նչպէս զուարճացան երկնային տեսարաններով : Եւ երկրիս մէջ բուն մը շէն լսե՛ր՝ բուն մը շէն տեսներ՝ բուն մը շէն շարփե՛ր՝ բուն մը շէն հոտուե՛ր՝ բուն մը շէն ճաշակե՛ր որ իրենց ստամոքսին կամ մտայն գնաստակար ըլլա՛ր : Միայն թէ երբոր խնային ան գետին չուրը՝ որուն մէջէն պիտի անցնէին , իրենց թուեցաւ թէ թիչ մը լեզի կաւ զոր անիկայ զնայնուն , բայց թերանն՝ ի վար երթալէն ետեւ անուշ էր :

Եւ տեղս հին ժամանակի ճամբորդներուն անուններուն յիշատակարանը կար՛ որ անոնց զործած բոլոր երեւելի քաղաքործութիւններուն պատմութիւնը : Դակ սա տեղս շատ կը խառուէր թէ գետը թնչպէս յորդեր և անոնց անցնելուն՝ ու թնչպէս նուազեր և ուրիշներուն անցնելուն ասաներ : Ունայն համար դրեթէ շորջեր է , և ուրիշներուն համար իր եզերքներէն քարնապէր է :

Ես տեղա քաղաքին աղաքը ինազատորին պարտեղը կ'երթային՝ ու նամարդներուն համար ծաղկի փունջեր կը հաւաքէին , ու խանդակախիտ սիրով անոնց կը բերէին : Ղրտե տա տեղա կը բուսնէին « Էփնա՝ նարդառ և ջրբուս՝ , Եղեղն և կիճամնն , ամեն կնդրուկի ծառով , զմուտսով ու հալուկով , և բոլոր գլխաւոր խունկերով՝ : Արդ . Գ . 13 . 14 : Ասանցնով կը ծխուէին նամարդներուն սեւեակները քանի որ անոնք հոս կը նստէին , ու ասանցնով կ'սծուէին անոնց մարմինները՝ զեակն անցնելու համար զանոնք պատրաստելու , երբոր տահմանուած ժամանակը գար :

Արդ՝ երբոր ասոնք հոս կը կենային ու ան բարի ժամուն կը սպասէին , քաղաքին մէջ շունչ մը ելաւ թէ Արքիմաւոր Վաղաքն թղթարեղ մը եկեր և , որ Վրիխախանոս նամապարհորդին կնոջը՝ Վրիխախնէ անուն մէկու մը հետ խիտ հարկաւոր գործ մը ունի : Աւստի անոր վրայով հարցուփոխ ըլլալով իր բնակած ասունը զանուեցաւ . ու թղթարեղը նամակ մը տուաւ անոր : Ղամուկին մէջ պարունակուած խաչն էր՝ Ազգէն քեզ՝ ասի կին , աւետիս կու տամ՝ քեզի՝ թէ Տէրը քեզ կը կանչէ , ու կը նայի որ տասը աւուր մէջ անսահման հանգեքներով իր առինքնը ներկայանաս :

Արբոր թղթարեղը առ նամակը կարգաց անոր , մէկ սառչոյ նշան մըն ալ տուաւ անոր՝ որ հաւատացնէ թէ ինք ճշմարիտ պատգամաւոր մըն է , ու երթալու համար զինքը արտաքրքնելու համար եկած է : Այս ան նշանն էր՝ սիրով սրտած նկատ մը՝ որ կամայ կամայ ներգործեց անոր սիրաքը մտաւ , որ տահմանուած ժամանակին զինքը ստիպեց երթալու . * :

* Ես պատգամաւորները կը թուի թէ միայն զանազան հիւանդութիւններ կամ՝ ծերութեան հասակին տկարութեամբ

Վրիստֆիլն երբոր տեսաւ թէ իր ժամանակը եկած է ,
 և սա ընկերութեանը մէջն առաջինն է որ զեազը պիտի
 անցնի , կանչեց իր առաջնորդը Պարոն Վախախտը , ու
 պատմեց անոր բանին ինչպէս ըլլալը : Ուստի առաջնորդն
 ըսաւ անոր թէ՛ Վրիստֆիլն որակ ուրախ եմ սա լուրսն փոյ ,
 ու պիտի ուրախանայի թէ որ թղթարեքը քննի համար
 եկած ըլլաք : Ենկէ ետեւ Վրիստֆիլն խնդրեց անկէ որ
 խնամեմ զինքը թէ իր նամբարդութեանը համար ամեն բան
 ինչպէս պիտի պատրաստուի : Այսն որոյ միտն ըսաւ
 իրեն թէ՛ Եւսպէս և այնպէս պիտի ըլլայ , ու մնայ որ ես
 պիտի մնայ մինչև զեաքն քովն ընկերութիւն կ'ընենք
 քեզի :

Նետոյ իր զաւկները կանչեց՝ ու իր որմութիւնը
 տուաւ անոնց , ու ըսաւ անոնց թէ Միսիսարութեանք
 կարգուցի ան նշանը որ ներ նակասին փոյ գրոված է , և
 ուրախ եմ ձեզ իմ հետս հոս տեսնելու՝ ու ներ հան-
 զերձները պայտէս քերտի պահած ըլլալնուդ : Ահրջ
 իր տակաւ ինչ ունեցածը ազբաններուն բամբոց , ու իր
 սրբուցը և ազնիւներուն պատուիրեց որ պատգամուորը խ-
 բնց համար զայլուն պատրաստ կենան :

Երբոր սա խոսքերը իր առաջնորդին ու իր զաւկներուն
 խոսեցաւ , Պարոն Վախախտը կանչեց ու ըսաւ անոր .

Թիւնները կը նշանակեն , որով Տերը երկրասօր շնորհա-
 բն տունը կը քակէ , երբոր ինք կը համի իր ժողովուրդը
 հոգիները իր անմիջական ներկայութեանն ընդունելու :
 Պարզ խոսքով՝ իմացուեր էր թէ Վրիստֆիլն հիւանդացի
 ու մահուան մահչեր էր ու իր վիճակը ինք զգացի էր :
 Սիրով սրտած նեաք կը նշանակէ թէ հասարակեալն մա-
 հուանը ժամանակը՝ կերպն ու պարագաները սահմանուած
 են Ենկէ՝ որ մեզ սիրեց , ու ինքզինքը մեզի համար
 տուաւ : Ինք իր բն թէ կ'ըսէ մեռնող սուրբին . Ես եմ՝
 մի փախտար :

Պարան, դուն գրեզ քաղ և ուղիղ սիրա ունեցող մը ցուցուցիր ամեն անգ . մինչև 'ի մահ հաստատրիմ' եղիր, ու իմ խնայաւորս քեզի կենաց պատկը պիտի տայ : Հետք . Բ . 10 : Ապառաչեմ' ևս քեզի որ աչքդ իմ գաւկընեբուս վրայ ընես . ու իմ է որ երբէք անոնց որսին իմ ու չնայլ տեսնես, քաջաչիբի գումներ : Իսկ իմ' սղիկներս' իմ որդւոցս կնիկներքը, անոնք հաստատրիմ' կեցան, ու իրենց վախճանը համեմըն' խոտանանքը անոնց վրայ պիտի կատարուի : Իսկ Պարան Բժիշակացին մտտանի մը տուա :

Եսկե ետև եերանի Պարան Ողբախոհը կանչեց' ու անոր վրայով ըտա . " Եհա իրաւցընե Խարչըրացի մը, որուն ներքը նենդութիւն չեաց " : Հովհ . Ը . 47 : Իսկ Պարան Ողբախոհ ըտա . Ետուած տայ որ պայծառ որ մը ունենաս երբոր Սին Լեռը երթալու ճամբաց ելլես . և Ետուած տայ որ ոտքերդ շմբնան գեաը անցնես : Իայց ան պատարհան տուա իմ է' իմարնան ոտքով ալ ըլլայ' շմբնան ոտքով ալ ըլլայ' կը փափայրիմ' երթալ . քանզի իմ' ճամբուս վրայ եղանակը ինչպէս որ ըլլայ, երբոր երթալու տեղս համեմ' բուսական ժամանակ պիտի ունենամ նստելու' ու զիս հանդիցընելու և վրաս լորցընելու :

Այլ երջը այն պարկեշտ մտրդը' Դիւրազայիքը ներս մտա զինքը տեսնելու : Ուտաի Քրիստոսին ըտա անոր . Քու ճամբորդութիւնդ մինչև հինս գժուարութեամբ էք . բայց ստիկայ քու հանգստութիւնդ աւելի պիտի անուշցընեի : Երթումն և պատրաստ կեցիր . քանզի ներ շխարհած ժամուն պատգամաւորք կու գայ :

Եսկե ետև եկան Պարան Հրատակաւորն ու իր աղջիկը Անհերտաը, որոնց Քրիստոսին ըտա . Ինչք պետք է քու սրտեան գոհութեամբ յիշէք ներ ազատութիւնը' Հսկայ Հրատակաւորութիւնին ներքին ու Լքիբայութեան Բժիշկին : Ետ ողբախոհեանք արդ ինչքն է որ գուց ապահովութեամբ հոս եկան էք : Երթումն կեցէք' ու վտիւր մեկդի

էզեցէք : գգտաւ եզիք , ու մինչև 'ի վախճան յոյսերնիդ
հաստատ բռնեցէք :

Ենկե՛ ետև Պարան Տկարաճարին ըստ : Պառն հակոյ
Լորդարատայանին բերնէն ազատեցար , որպէս զի կենդա-
նեաց աշխարհը ապրիս , ու մտի՛նտրութեամբ քու թմա-
գասորդ տեսնես : Միայն թէ կը խրատեմ՝ քեզ որ անոր
բարութեանը վրայ տարակուսելու ու վախճալու հակա-
մտութիւն ունենալուդ վրայ զգնա՛ ինք զեռ քեզ չը-
կանչած : որ երբոր գոյ , շրջայ թէ առ քու յանցանքիդ
համար պարտաւորիս ամենով կայնելու իր առջևը :

Պանք որ Վրթաւթնէին երթալու որք եկաւ հասաւ ,
ուստի ժողովուրդը խուսն բազմութեամբ ձամբուն վրայ
լնցեր էին իր ձամբորդութիւնը տեսնելու : Ըսցց ահա
զեամբ միւս կողմի բոլոր եզերքը լնցուն էր միեմով ու
կտարերով , որանք վերն վար ինչք էին զմէքը քաղաքին
գուռը հանելու : Ուստի Վրթաւթնէ յառաջ եկաւ՝ ու
մնաւ զետը , իր ետեկն եկողներուն մնայ բարեաւի նշան
մը բնելով : Եր վերջին ըսած խաչերը որ ըտեցաւ , ա-
ւանք էին : Առ գամ՝ Տէր , քու հետդ ըլլալու , ու քեզ
որջնելու : Իսկ իր զաւկըներն ու բարեկամները իրնոց
տեղը դարձան , ինչու որ Վրթաւթնէին ազատողները հե-
ռացուցին զմէքը անոնց տեսութենէն : Լալալեա Վրթա-
ւթնէ գնաց՝ ու զարկաւ գուռը , և ներս ընդունուեցաւ
ուրախութեան տն ամեն արարողութիւններովը՝ որոնցմով
Վրթաւթնուս իր երբիչը իրմն առաջ ընդունուեք էր : Իր
մեկնելուն՝ ազարը լացին : Ըսցց Պարան Վաշտաբանն ու
Պարան Վահատախոյր քաղցրանուազ սասիդ ու քնար
զարկին ուրախութեան համար : Հետոյ ամեն մէկը իր
յատուկ տեղը գնաց * :

* Ինչ էրբանիկ մահ է արդարին մահը՝ որ 'ի Տէր կը
ննէ : Մինչև անգամ՝ ամբարիշտ մարգարէն Ըտղաւամ

Ըստնե՛ս մը ետև նորնն մէկ թղթաբեր մը եկաւ թաղաւ-
քը , ու իր գործը Պարոն Վախաղայթին հետ կը : Ուս-
տի թղթաբերը հարցընելով դասն զիտը՝ ու ըսաւ . Եւ
Ընոր կողմնե՛կ եկած եմ՝ որն որ դուն կը սիրելիք , ու իր
ետե՛կն կ'երթայիք՝ թեպէ՛ս ե նեցուկներով . ու իմ պատ-
գանաւորութիւնս առ է որ քեզի զբուցեմ՝ թէ ինչ կը
սպասէ քեզի որ իր թագաւորութեանը մէջ իր սեզանին
փոյ իր հետը ընթրիք ընես Զաստիկն երկրորդ որը .
ուստի դուն քեզ պատրաստէ առ նամբորդութեանս հա-
մար : Ընկէ ետև իր շնորհիս պատգամաւոր մը բլլալուն
համար նշան մը տուաւ անոր ըսելով , Վաւ արծաթէ
թէլը կարեցի , ու սակիէ բամակի կտակցի : Ժող .
մր . 6 :

Ընկէ ետև Պարոն Վախաղայթը իր նամբու ընկերները
կանչեց ու ըսաւ անոնց թէ՛ Եւ կանչուեցայ , ու Ստատած
անշուշտ ձեզի աչ այցելութիւն պիտի ընէ : Ուստի Պա-
րոն Վահաստիկային սպառեց որ իր կասկը գրէ : Եւ ու-
րովհետև իրանն ետև մնացողներուն ձգելու ուրիշ բան մը
չունէր՝ բայց եթէ իր նեցուկներն ու իր բարի իղիքը ,
փանն որոյ պայպիս ըսաւ ինչ . Եւ նեցուկները կը ձգեմ իմ
որդւոյս որ պիտի հետեի իմ թաղած նամբուս , հարիւրա-
պատիկ ներսանքով՝ իղիքով որ ինչ ինէ ըսաւոյն ըլլայ :
Ընկէ ետև ընթահեալ եղաւ Պարոն Վախաղայթին՝ իր
կենցաղափոխութեանն ու մարդասիրութեանը համար , ու
այնպէս իր նամբորդութիւնն ընելու ելաւ : Արբոր զե-
տին եղերքը եկաւ , ըսաւ . Հիմա աչ կարտաւթիւն
պիտի շուննամ՝ առ նեցուկներուն , որովհետև գիտնայր

առ մահուանը ցանկացաւ : Բայց ասիկայ մէկու մը շնոր-
հաւ իր՝ հապա անոնց որոնք Տէրա՛նելով սպրեցան : Ա՛յ զ-
բարք իմ , սպազակենք առ Տէր որ մեզ առ երկունիկ կար-
զէն ընէ :

կառքեր ու ձիեր կան ինծի՝ հեծնելու : Ի՞նչ վերջին ըսած խոսքերը որ ըստեցան , էին՝ Մարթի կեցիք կեանք : Այսպէս զնաց իր ճամբան * :

Եսկէ ետե Պարոն Տկարամբասին լուր մը եկաւ թէ թողմարերը իր եղջիւրափողը ֆլէր է անոր սննտակին գուռը : Եւ ներս մտաւ ու ըսաւ իրեն թէ , Ես եկայ քեզի ըսելու թէ քու Տերդ քեզի պէտք ունի , ու ըսաւ քիչ աւտնին մէջ տեւնելու եւ իր երեսը լուսափայլութեան մէջ : Ու թմ՝ պատգամաւորութեանս ճանապարհ ըլլալուն նշանը աս թող ըլլայ : Պատու հանձնքին նայողները թող միմնան : Ժող . ԺԲ . 3 :

Եւ ասունը Պարոն Տկարամբասը իր բարեկամները կանչեց՝ ու ըսաւ անոնց իրեն եկած պատգամը , ու ան պատգամին ճանաբասութեանը համար ընդունած նշանը : Հետոյ ըսաւ . Որովհետեւ քան մը չունիմ՝ մեկուն ձգելու , ի՞նչ հարկ կայ որ կտակ ընեմ : Իսկ թմ՝ տկարամտութեանս փրոյցով՝ անիկայ եւ թմ՝ ետեւ պիտի ձգեմ . քանզի թմ՝ զայցած տեղս կարտաութիւն պիտի չունենամ՝ եւ անոր , ու խիտաւ ազգատիկ ճամբորդներուն տալու ալ արժանաւոր քան մը չէ ան : Ուստի երբ որ երթամ՝ կը խնդրեմ քեանն ո՞վ Պարոն՝ Եւհասակաղ , որ անիկայ ազգամտցի մը մէջ թաղեալ : Եսիկայ լրանալուն՝ ու իր մեկնելու օրն ալ եկած ըլլալուն միւսանցուն պէս մտաւ զետը : Իր վերջին խոսքին էին՝ Եմեք կեցիք . հաւատք ու համբերութիւն . եւ այսպէս միւս կողմը անցաւ :

Ինչ մը որեր անցնելէն ետե Պարոն Հուսակտուրը կանչուեցաւ . քանզի թողմարեր մը եկաւ՝ ու աս պատգամը ընրաւ անոր : Իտզըզազնիզ մարդ , քեզի կ'իմա-

* Տեւե՛ք իր ամէն մէկ քայլափոխին գիւրազայթ եզող անձի մը խնդալից փախանը : Բաշալիքեցե՛ք ասկէ՝ ո՞վ կազն՝ ի կազն զայցող՝ գիւրազայթ ճանապարհորդներ :

ցընեմ՝ որ հետեւեալ Արքայի որք փնտրատարին հետ պատ-
րաստ ըլլաւ ուրախութեամբ ցնծալու թուկին բարբ տա-
րակուսութեանէն թեզ տղաւս զոչ համար : Աս իմ պատ-
գամատարութեանս ճշմարտութեանը համար թեզի նշան
տախիւնց առ՝ ըսաւ պատգամատարը . ու այսպէս մարտի մը
տուաւ անոր՝ իրեն ծանրութիւն ըլլալու : Ժող . մի . 5 :

Պանք որ Պարոն Յուսահատարին ազդիկը՝ որուն անունը
Սեհերտաւ էր , եզրած բանը ընելով ըսաւ ին՝ Ես ալ իմ
հարս հետ կ'երթեմ : Են ասունը Պարոն Յուսահատարը
իբ բարեկամներուն ըսաւ . Դուք գիտե՞ք՝ ինչ ես փնջնս ու
իմ ազդիկս փնջ կ'իմք . ու փնջպէս ամեն ընկերութեան
մէջ նեղութիւն տալով կը փարուկիմք : Իմ կտակս ու
իմ ազդիկանս կտակը տս է , որ մեր գաղանք պէն ետե յա-
ւիտեան մէկ մարդ մը բնաւ չցնդունի մեր փնտրութիւն-
ներն ու ծառայական փախերը . քանզի գիտեմ որ իմ
մահուանէս ետե անոնք իրենք զիրենք ուրիշներուն պի-
տի մատուցանեն : Սլան զի՛ յայտնի խտելով հեզի ,
անոնք ուրուական սցիներ են՝ որունց մնք հիւրընկա-
լութիւն ըրինք երբոր ատաղ սխեցիմք նամբորդ ըլլա-
լու , ու ամենեւին չկրցանք յետոյ փրանուս իմ փմփել . ու
պիտի պարտին ե նամբորդներն հիւրընկալութիւն փրն-
արան . բայց մեր սիրուն համար գաները գոցեցէք անունց
զեմ՝ : Երբոր իրենց մեկնելու ասունը եկաւ՝ զեախն

* Եղեկ միայր ասեք տախիւնց գուց՝ իմ մանապարհորդ-
ներ : Զեր պարտատարութիւնն է մեզոց զեմ հակամա-
կելու լափ՝ անարժան երկմտութեաններուն ու ծառայական
փախերուն զեմ հակառակիլ Տերտըն ու մտնի : Մանուանց
որ միթէ անոնք իրենց բնութեանը մեզ թելուն խիտ գե-
ւերը ընեն , որ կը ծաղին ինքազաւաստութենէ՛ Մասունոց
պատուական ճշմարտութիւնը , փառատը ընորհքը , ու
յախտեական փրկութիւնը բանի տեղ չցնելէ : Աս-
րենն բնաւ ամենեւին տեղի մի՛ տայ անունց . հասցա հա-

եղերքը ելան . Պարոն Հուսահատութիւն վերջին խօսքերն էին՝ Մնաս բարեաւ՝ զի շէր , բարբ եկիր՝ ցո՛րեկ : Իր աղջիկը երգելով անցաւ զեակն . բայց մեկը չկրցաւ հասկընալ անոր ըսածը :

Ու եղաւ որ քիչ մը սասնեն ետե թղթաբերք մը եկաւ . քաղաքը որ կը փնտաէր Պարոն Ողջախոհէն : Ուստի անոր եղած տունը եկաւ՝ ու առ զիրը առաւ անոր նեղքը : Վեզի հրամայումն է՝ որ առ օրէն մինչև շարաթ մը պատարասուիս՝ դուն զքեզ քու հերոջ առջին ներկայացընելու , իր շօրը տունը : Ու իմ պատգամաւ որովեանս ճշմարտիս ըլլալուն նշանը առ է . Երգեցող աղջիկները նկուն պիտի ըլլան : Ժող . մբ . 4 :

Ըն սասնը Պարոն Ողջախոհէն իր բարեկամները կանչեց ու ըսաւ անոնց . Ես կը մեռնիմ , բայց կտակ մը պիտի չընեմ : Իսկ իմ Ողջախոհութիւնս իմ հետս պիտի երթայ . ինէ ետե եկողին տարկաց թող ըսուի : Երբոր իր երթալու օրը եկաւ , ոտք ելաւ զեակն անցնելու : Պանք որ առ միջոցիս՝ զեաք քանի մը տեղումնք յարկելով իր եղերքը ծածկեր էր . բայց պարոն Ողջախոհէն իր կենդանութեանը՝ Բարբի իրիզմ՝ անուն մեկու մը սպասքեր էր որ զինքը գտնէ հոն . ան ալ գտաւ ու մեռնաւ . եղաւ անոր , և պայտէս միւս կողմը անցուց զինքը : Պարոն Ողջախոհին վերջին խօսքերն էին , Եւնորէքը կը թազաւորէ : Եւսպէս նշեց աշխարհը գնաց :

Ընկէ ետե նայն մը ելաւ դուրսը՝ թէ Պարոն Նշմարտութեան համար՝ Առհաստակողին հրաւերք մը եկեր է նոյն թղթաբերին նեղքը , ու հրաւերքին ճշմարտութեանը համար առ նշանը ունի եղեր , թէ՛ « Իր սափորը ազբիւրին քոյք փչեր է » : Ժող . մբ . 6 : Երբոր ինք խնայաւ

կատակեցէք , ու մեր սրտերուն գոնեքը անոնց դէմ գոցեցէք :

աս' իր բարեկամները կանչեց, ու ասոր վրայս՛ վ պատմեց
անոնց : Ենկէ ետե ըսաւ . Ես իմ Հօրս ասունը կ'եր-
թամ . և թեպէս ես չսաւ դժուարութեամբ հասեցայ ,
սակայն հիմա չեմ ցաւ իր ան ամեն նեղութիւններուն վրայ՝
որոնց պատահեցայ աս իմ եղած սեղս համեմար : Իմ
թուրս անոր կաւ ասով որ իմ նամբորդութեանս մէջ ինծի
պիտի յաջորդէ , ու իմ արիւթիւնս ու նարտարութիւնս
անոր՝ որ կրնայ սասանալ ան : Իմ վերջերս՝ նշաններս ու
սպիներս իմ հետս կը տանիմ որ ինծի համար կը վիպեն
թէ Ենար պատերազմը պատերազմեցայ ես , որ հիմա իմ
փորձատրիչս պիտի ըլլայ : Արբոր իր ասկէ երթալու որը
եկաւ , շատերը իր հետը ընկերացան մինչև գետեզերքը ,
որոնց իր երթալուն՝ ըսաւ . « Ո՛ր է ձ՛զ մահ՝ քու խոյ-
թոցդ » : Աւ երբոր խորագոյն կ'ընկողմեր , ըսաւ .
« Ո՛ր է ձ՛զ գերեզման , քու յաղթութիւնդ » : Ին
Ապոլոն . ժե . 55 : Եսպէս անցաւ՝ ու միտս կողմը եղած
բոլոր փոյնքը իրեն համար ֆուկցին * :

Ա երկը Պարոն Եմբակացին հրաւերք մը եկաւ : Ես
Պարոն Եմբակացը ան էր՝ որն որ նամբորդները ծնկան
վրայ եկած գասան Ասիտարգեայ Արիկին վրայ : Աւ թող-
թարերը ան հրաւերքին թուղթը ըսց իր մեծքը բանած
բերաւ անոր . որուն մէջ պարտնակուածներն էին՝ թէ իր
կեանքը փոխելու պետք է պատրաստուի , ինչու որ իր
Տէրը շուղեր որ ալ այսչափ հետու ըլլայ իրմն : Ենար
վրայ Պարոն Եմբակացը ասարկուտութեան մը մէջ ինկաւ .
բաց թղթարկն ըսաւ թէ , իմ պատգամս որութեանս

* Ո՛ր՝ ինչ կրնանկութիւն է փառաց թագաորու-
թեանը քաղցր զգացումովք մեանիլ : Եսպիտիները
Նիսուսի արիւժովք իրենց խոյննամայնները մաքրեցին , ու
անոր յարութեանը հասարակովք դանտեր արբացուցին :
Աւ անոր թագաորութեանը մէջ իր հետը պիտի թագա-
ւորեն :

Ճշմարտութեանը վրայ ապրակուսելու շնորհիւ գումարներ անոր ճշմարտութեանը նշանն առ է . ժողովրդին վրայի անիւք կտրած է : Ժող . ժր . 6 . Անտանը կանչեց իրեն Պարոն Վաղարշապատը՝ որ իրենց առաջնորդն էր , ու ըստ անոր . Տէր իմ , իմեղեաւ եւ իմ վեհապետս չմեղաւ որ իմ ճամբորդութեանս որերուն մէջ մեր պատուական ընկերութիւնը երկար ատեն վայելի , բայց քանի որ քեզ ճանչցայ՝ պատկար եղար գումն ինձի : Այս իմ ընակարանեաւ ելայ եկայ , իմ կիսն ու հինգ փոքրիկ զուկըներ ձեզի իմ ետեւ . ուստի կ'ազատեմ քեզի՝ որ քու ետ գտանալուդ՝ (որովհետեւ գիտեմ որ կը գտանաս քու Տէրոջ տունը կ'երթաս , յուսալով որ տակաւն ուրիշ սուրբ ճամբորդներու ալ առաջնորդութիւն ընես .) մեկը խրկես իմ ընտանեացս ու թող խմանան անոնք բոլոր ինձի պատահածներն ու պատահելիքները : Պատմեաւ անց նաեւ իմ հիմնկուան բարերատարի վեհապետս ու երջանկարար Արկնային Վաղարշ հասնելուս վրայ : Այսպէս ես անոնց՝ Վրիտաբանութիւն ու անոր կենդիւ Վրիտաբանին վրայ , ու թէ ինչպէս Վրիտաբան իր զուկըներովք իր երկանը ետեւն եկաւ : Այն անոնց ես թէ ինչ երջանիկ վախճանի վրէ հասաւ , եւ ժուր զայնմ է ան : Իսկ մը շունիմ իմ ընտանեացս խրկելու , բայց եթէ իմ անոնց համար ըրած աղբիւքներս ու թափած արցունքներս , որոնց վրայ բաւական է որ գիրենք տեղեկացընես , որոնք թերեւս կարենան զանոնք համոզելու : Երբոր Պարոն Վաղարշայք այսպէս ասին բան կարգի գրաւ , ու զինքը երթալու որտարցընող իր ժամանակը որ եկաւ , ինչն ալ ելաւ գեառ իկաւ : Պանք որ մեծ հանգարտութիւն ունէր գեառն առ ատենը . Ուստի Պարոն Վաղարշայք երբոր գեառն մէջ կէս ճամբան գնաց , ատեն մը կայնեցաւ ու իր հեառը հոն եկող իր ընկերներուն խոսեցաւ՝ եւ ըսաւ . Այս գեառը շատերուն վախ մը եղած է , եւ մանաւանդ թէ անոր վրայ մտածելը

անգամ զիս ալ շատ անգամ վախճանուած է ։ բայց հիմա կարեւոր թէ հանգիստ կայներ եմ ։ իմ ոտքս հաստատուած է անոր վրայ՝ ուր որ տաղանակը կրող քահանայներուն ոտքերը կայնեցան որ ասան խաբարէլ Նորդանանէն կ'անցնէր ։ (Յո . 4 . 17 ։ Ժ . 10 . 12 իրա լեզի է զբանայ , ու ջուրս է ստանկրսին . սակայն իմ երթնալու տեսնիս՝ ու գիտնայի կողմը ինձի սպասող ընկերներուն վրայով եզան մասնաւոր իմանները բացախաւ հուրի պէս իմ սիրտս կը տարցընեն ։ Ախիս ես զիս իմ անհարգութեանս ծայրը հասած կը տեսնեմ . իմ բազմաշխատս օրես զօր լացան ։ Ա'երթում տեսնելու սն գլուխը որ փուշով պատկուեցաւ , ու սն երեսը՝ որ ինձի համար թուրով շաղախեցաւ ։ Եւս աստիճանէ ակամօք լսելով ու հուստատելով կ'ապրէի , բայց հիմա հան կ'երթում՝ ուր որ տեսնելով պիտի ապրիմ , ու Մեծը հետ պիտի ըլլամ՝ որուն ընկերութիւնը իմ երջանկութիւնս է ։ Աը սիրտի լսել իմ հերթն վրայ եզան խառնեցութիւնները , ու երկրի վրայ ուր որ իր կողմէին կ'տեսն տեղին նշանը տեսնէի , կը շանայի իմ ոտքս ալ հան գնել ։ Իր անունը մտչի ստոք մը եղաւ ինձի , նա մանասանդ բոլոր ճիտանելիքներն ալ անուշ ։ Իր ձայնը ամենապաշտք կը ինձի , ու աստուել կը բազնայի իր երեսին՝ քան որչափ անոնք որ խիստ շատ կը բազնան արեղական ըլլաին ։ Իր խաբարը ժողովոյի ինձի անունդ՝ ու իմ մարտիքներուս գեմ գեղթափ ըլլալու ։ Ինք զիս բունեց ու իմ անօրինութիւններէք զիս պահեց . մանասանդ թէ ինք իմ քայլերս իր անհրաժեշտ անքաղաք ։

Երբոր ինք պայպէս կը խտեր , իր գեղերը փոխուեցաւ . իր գլխութիւնը թուրցաւ , ու երբոր ըսաւ թէ՛ Ա՛ս զիս , քանզի թեզի եկայ ես , ալ անկէ ետե գաղթեցաւ անոնք երեւալին ։

Բայց փառս որ քան մըն կը տեսնել թէ ի՞նչպէս լեցեր

էին վերին ընդարձակ միջնոցին մէջ նիւր ու կապեր , փող և սրինգ ֆլայութեամբ՝ երաժիշտներուն ու աղէյարմար նուագարաններ երգեցողներուն հետ , ճամբարողները բարեկեղահամար , երբ որ անոնք վեր կ'ենդեին ու յաղաչին զեղեցիկ զանէն իրարու ետեւ ներս կը մտնէին * :

Իսկ Վերիտանէին զաւկներուն վրայով՝ սպորնքն Վերիտանէին ծնած շորս սրբւոյնն ու անոնց կնիկներուն և զաւկներուն վրայով՝ իմ եղան անգա շիկցայ եւ մինչև անոնց զեաւն անցնիրը : Կան եւս զամնաղէս ետե լսեցի մեկէն

* Ընթերցող՝ սա պատուական գրքիս վերջնապուն , ներքէ քննի մէկ խոսք մը խափել յաւ հոգւոյդ և միանգամայն խմբիս : Ե՛նչ կը խորհնք մենք ճանապարհորդին կենացն ու անոր մահուանը վրայով : Իր կեանքը կը սկսէ Վերիտասի գիտութիւնովը , ու կը վերջնաց Վերիտասով , մեռնելով , ու մշտնջենաւորապէս գ՛րիտասս փայելելով : Ու իր կենացը բոլոր ընթացքին մէջ ճանապարհորդը Վերիտասի կը նայի , ու իբրևով կ'ապրի , Երջանիկ սկսուած , մտիկմարական կեանք , խնդալից մահ :

Երբ՝ սա բանիս մէջ արդեօք մասն ու բաժնիս ունի՞նք մենք : Վերիտասս մեր կեննքն է , մեր հոգիներուն կենդանութիւնն է : Ինչ որ սլապէս է՝ անոր վրայ հաւատք ունենալով պիտի ապրինք , անոր յաւտիւնանք պիտի ապահինք , անոր արգարտի իննտիք պիտի պարծինք , անոր փրկութիւնովը պիտի ուրախանանք , փառաբերելով նր յոր լըր մեղքերուն հետ բանեքնիս կտրենք՝ ու մենք մեզ արգարացքներու բոլոր յանձնապատասանութիւններուն միտք ըլլանք . ու սրտով՝ շերտով ու վարքով պիտի կենանք փառասորել զմերք , մենք մեզ իրեն նուիրելով , ինչ մեզ ընդունելու համար իր զարնանանք ազատելով , որ ինչ որ որ է՝ մենք ալ հան ըլլանք :

Եւ հաւատքովը ապրողներուն ու սա կաննտովը զաշտողներուն բոլորին վրայ խաղաղութիւն ըլլայ որջեալ և քառասորեալ Ուրբ Երբորդութեանն : որուն փառք յաւտանան յախանից . Ե՛մն :

որ ըստ թէ՛ տակաւին կենդանի են անոնց, ու ասուն մին ալ պիտի կենամ իրենց եղած տեղը՝ եկեղեցւոյն անմահ համար :

Ինչ որ նորին ան կողմը երթալ պատահի ինձի, կարելի է որ տեղեկութիւն մը տամ ազգոցն ըսելու՝ ինչ բանի վրայ որ առ տեղս կը ընեմ խոսելն, միանգամայն իմ ընթացողն ըսելով :

ՄՆՆՍ ԻՆԲԵՆԻ

1. 12

11-5-18

